TAYYÂR-ZÂDE ATÂ

OSMANLI SARAY TARİHİ

Târîh-i Enderûn

-III-

Hazırlayan

MEHMET ARSLAN

KİTABEVİ

KİTABEVİ • 440
Osmanlı Tarih Kaynakları • 12

Dizi Edidörü
Ali Şükrü Çoruk

Kapak
Özkul Eren

Dizgi/İç Düzen
All-Graf

Baskı
Çalış Ofset
Davutpaşa Caddesi No: 8 Topkapı - İstanbul
Tel: 0(212) 482 11 04

Cilt
Bayrak Matbaası

1. Baskı (600 Adet)

İstanbul, 2010

ISBN: 978-605-4208-72-2 (Tk.)
ISBN: 978-605-4208-75-3 (3. C.)

T.C.
Kültür ve Turizm Bakanlığı
Sertifika No: 0107-34-007408

Online Satış
www.kitabus.com

© KİTABEVİ Çatalçeşme Sok., No: 54/A Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel: 0 (212) 512 43 28 - 511 21 43 • Faks: 513 77 26

TAYYÂR-ZÂDE ATÂ

OSMANLI SARAY TARİHİ

– Târîh-i Enderûn –

- III -

Hazırlayan
Prof. Dr. Mehmet ARSLAN

KİTABEVİ

Prof. Dr. Mehmet ARSLAN

1953 yılında doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Amasya'da yaptı. 1978 yılında Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. Sekiz yıl muhtelif liselerde "Edebiyat Öğretmeni" olarak görev yaptıktan sonra 1986 yılında Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde "Araştırma Görevlisi" olarak göreve başladı. 1987 yılında aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "Yüksek Lisans"ını, 1990 yılında Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Doktora eğitimini tamamladı. Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde 1991 yılında Yrd. Doç. Dr., 1994 yılında Doç. Dr., 1999 yılında Prof. Dr. oldu. Halen aynı bölümde Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanı ve ayrıca Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü olarak görev yapmaktadır.

Yazarın Divan Edebiyatı, Osmanlı Tarihi ve Kültürü konularında muhtelif bilimsel dergilerde yayımlanmış çok sayıda araştırma ve incelemesi ile elinizdeki eserin dışında yirmi dört (24) kitabı bulunmaktadır.

Yayımlanmış Kitapları:

1. Kerbelâ Mersiyeleri (M. Erdoğan ile): Ankara 2009, 810 s.
2. Zîver Paşa - Dîvân ve Münşe'ât: Sivas 2009, 950 s.
3. Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri III - Vehbî Sûrnâmesi (Sûrnâme-i Hümâyûn): Çamlıca Yayınları Sarayburnu Kitaplığı, İstanbul 2009, 407 s.
4. Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri II - İntizâmî Sûrnâmesi (Sûrnâme-i Hümâyûn): Çamlıca Yayınları Sarayburnu Kitaplığı, İstanbul 2009, 636 s.
5. Sivaslı Gulâmî Dîvânı: Asitan Yayınları, Sivas 2009, 240 s.
6. Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri I - Manzum Sûrnâmeler: Çamlıca Yayınları Sarayburnu Kitaplığı, İstanbul 2008, 840 s.
7. Türk Edebiyatında Hamseler ve Subhî-zâde Feyzî'nin Hamsesi: Kitabevi Yayınları, İstanbul 2008, 593 s.
8. Mihrî Hâtun Divanı: Ankara 2007, 400 s.
9. Sıdkî Paşa, Gazavât-ı Sultân Murâd-ı Râbi' (IV. Murad'ın Revan Seferine Dair): Kitabevi Yayınları, İstanbul 2006, 154 s.
10. Bursalı İffet Divanı: Kitabevi Yayınları, İstanbul 2005, 130 s.
11. Es'ad Efendi, Üss-i Zafer (Yeniçeriliğin Kaldırılmasına Dair): Kitabevi Yayınları, İstanbul 2005, 230 s.
12. Antepli Aynî Divanı: Kitabevi Yayınları, İstanbul 2004, 544 s.
13. Argo Kitabı: Kitabevi Yayınları, İstanbul 2004, 336+40 s.
14. Leylâ Hanım Dîvânı: Kitabevi Yayınları, İstanbul 2003, 360 s.
15. Aynî - Sâkînâme: Kitabevi Yayınları, İstanbul 2003, 352 s.
16. Mehmed Cemâleddin, Osmanlı Tarih ve Müverrihleri: Kitabevi Yayınları, İstanbul 2003, 150 s.
17. Şeref Hanım Dîvânı: Kitabevi Yayınları, İstanbul 2002, XI + 560 s.
18. Osmanlı Edebiyat - Tarih - Kültür Makaleleri: Kitabevi Yayınları, İstanbul 2000, 636 s.
19. Gelibolulu Âlî, Riyâzü's-Sâlikîn Mesnevîsi, (İ. H. Aksoyak ile): Sivas 1998, 229 s.
20. Letâ'if-i Hoca Nasreddin: (B. Paçacıoğlu ile), Sivas 1996, 210 s.
21. Haşmet Külliyâtı (Divan, Senedü'ş-Şu'arâ, Vilâdet-nâme, İntisâbü'l-Mülûk) (İ. H. Aksoyak ile): Sivas 1994, 474 s.
22. Zâtî Süleymân Efendi, Dîvân ve Sevânihu'n-Nevâdir Fî Ma'rifeti'l-Anâsır Mesnevîsi: Sivas 1994, 175 s.
23. Pendnâme-i Zarîfî: Sivas 1994, 101 s.
24. Mehmed Sirâceddîn, Mecma'-ı Şu'arâ ve Tezkire-i Üdebâ: Sivas 1994, 124 s.

İçindekiler

Ber-ḥayât Bulunan Vüzerâ-yı ʻİẓâm ve Re'îsü'l-ʻUlemâ ve Naḳîbü'l-Eşrâf Muṣṭafâ ʻİzzet Efendi Ḥażerâtıyla E'imme-i Sâlife-i Sulṭânî ve Re'îsü'l-Küttâb ve Defterdâr ve Sâ'ireniñ Terceme-i Ḥâlleridir 15

Sır Kâtibi Muṣṭafâ Nûrî Paşa Ḥażretleri'niñ Terceme-i Ḥâli 15

Ser-asker-i Esbaḳ El-ḥâc Meḥmed Râşid Paşa Ḥażretleriniñ Terceme-i Ḥâli 17

Müşîr ʻAbdu'l-Ḥalîm Paşa Ḥażretleriniñ Terceme-i Ḥâli 19

Vezîr Meḥmed ʻAlî Rıżâ Paşa Ḥażretleriniñ Terceme-i Ḥâli 22

Żabṭiye Nâẓırı Çerkes ʻAbdî Paşa Ḥażretleriniñ Terceme-i Ḥâli 24

Enderûn-ı Ḥümâyûnda Ḫazîne Ḳoġuşından Müfîż Çuḳadâr Aġa Boşnaḳ ʻOṣmân Aġa-zâde Vezîr Meḥmed Paşa Ḥażretleriniñ Terceme-i Ḥâli 25

Müşîr El-Ḥâc Meḥmed Mu'ammer Paşa Ḥażretleriniñ Terceme-i Ḥâli 26

Terceme-i Ḥâllerine Dest-res Olunamayan Müşîrân-ı Kirâmdan Ba'żılarınıñ Esâmîsi 29

Re'îsü'l-ʻUlemâ ve Naḳîbü'l-Eşrâf El-Ḥâc Muṣṭafâ ʻİzzet Efendi Ḥażretleriniñ Terceme-i Ḥâlleridir 30

Terceme-i Ḥâl-i İmâm-ı Evvel-i Selîm Ḫânî Ḳırîmî Es-Seyyid El-Ḥâc Ḥâfıẓ Aḥmed Kâmilî Efend'niñ Terceme-i Ḥâli 37

İmâm-ı Evvel-i Ḥażret-i Maḥmûd Ḫânî ‘Abdu'l-Kerîm Efendi'niñ Terceme-i Ḥâli 39

Enderûn-ı Hümâyûnda Kesb-i Terbiye vü Kemâl İden Re'îsü'l-Küttâblar Beyânındadır 41

Re'îsü'l-Küttâb Küçük Ḥasan Begefendi'niñ Terceme-i Ḥâli 41

Re'îsü'l-Küttâb El-Ḥâc Ḳoca Muṣṭafâ Efendi'niñ Terceme-i Ḥâli 41

Re‘îsü'lküttâb Üç Anbârlı Meḥmed Emîn Efendi'nin Terceme-i Ḥâli 43

Re'îsü'l-Küttâb Meḥmed ‘Ârif Efendi'niñ Terceme-i Ḥâli 46

Defterdâr ‘Alî Rha'iḳ Efendi'nin Terceme-i Ḥâli 50

Müverriḫ Na‘îmâ Efendi'niñ Terceme-i Ḥâli 52

Pederim Ṭayyâr Efendi'niñ Âṣâr ve Terceme-i Ḥâli 57

Pederimiñ Baş Lala Naṣbı 58

Muḳaddime-i Vaḳ‘a-i Selîm Ḫânî ve Bu Vaḳ‘aya Sebeb Olan Ḫâ'inleriñ Esâmîsi 59

Ḫal‘-ı Sulṭân Selîm Ḫânî 60

Ḥikâyede Ṭopal Şeyḫu'l-İslâm ve ‘Avenesi 60

Aykır İmâm Fıḳrası 63

Sulṭân Selîm'iñ Ḫal‘ıyla Sulṭân Muṣṭafâ Ḫân-ı Râbi‘iñ Cülûsı 66

Ḫâḳân-ı Felâṭûn-nühâ Ḥażretleriniñ Ḫilâfet-i Celîleden Ferâġat ve İsti‘fâlarıyla Sulṭân Muṣṭafâ Ḫân-ı Râbi‘iñ Cülûsı ve ‘Alem-dâr Muṣṭafâ Paşa'nıñ İstanbul'a Keyfiyyet-i Vürûdı 66

Eşkıyânıñ Talṭîfleri 68

Sulṭân Selîm'iñ Manẓûm Ḥasb-i Ḥâliyle Pedere Dâ'ir Bir Fıḳra 68

Pederimiñ İstiḳâmet-i Fıṭriyyesine Dâ'ir Bir Fıḳradır 69

Ordu-yı Hümâyûnuñ ‘Alemdâr ve Ṣadr-ı A‘ẓamla ‘Avdeti 70

Sulṭân Selîm'iñ Şehâdeti ve Bu Aralıḳ Pederimiñ Ḥüsn-i Ḫıdmeti 71

Sulṭân Maḥmûd Ḫân Efendimiziñ Cülûs-ı Hümâyûnları 74

Sulṭân Muṣṭafâ Ḫân'ıñ Ḥarem-i Hümâyûna 'Azîmeti ve Cülûs-ı Hümâyûna Dâ'ir Târîḫler 75

Sulṭân Maḥmûd Ḫân-ı Ṣânî Efendimiz Ḥażretleriniñ Vuḳû'-ı Cülûs-ı Hümâyûnlarına Dâ'ir Ba'żı Fıḳralardır 78

Alemdâr Paşa'nıñ Ṣadâreti 78

Sulṭân Selîm'iñ Ḳâtilleriniñ İ'dâm Olunduḳları 84

Sarây-ı Hümâyûnca Ba'żı Tevcîhât 85

Ve Yine Birtaḳım Ḳâtilleriñ İ'dâmıyla Ḥekîm Paşanın Tebdîli 86

Vâlide Sulṭân'ıñ Eski Sarâydan Yeñi Sarâya Naḳl Alâyı 87

Şehîd-i Sa'îd Ḥaḳḳında 'İzzet Mollâ ve 'Aynî Efendi'niñ Merşiyeleri 90

Sulṭân Maḥmûd Ḫân Efendimiziñ Taḳlîd-i Seyf Alâyı 102

Şehîd-i Sa'îd Cennet-mekân Ġâzî Sulṭân Selîm Ḫân-ı Ṣâliṣ Ḥażretleriniñ Terceme-i Ḥâl-i Ḥüzn-iştimâlleridir 105

Şehîd-i Sa'îdiñ Ḫayrât ve Müberrâtı ve Aña Dâ'ir Tevârîḫ-i Manẓûme 107

Müverriḫ 'Ayıntâbî 'Âṣım Efendi'niñ Târîḫindeki Ḫaṭâsı 132

Pederim Ṭayyâr Efendi'niñ Enderûn-ı Hümâyûndan Çerâġlıġı 132

Pederimiñ 'Uşâḳ ve Selânik ve Yanya ve Manastır'a Me'mûriyeti 133

Pederimiñ Burûsa'ya Nefyi Muḳaddimesiniñ Ẓuhûrı 138

Pederim Ḥaḳḳında Sulṭân Maḥmûd Ḫân Efendimziñ Luṭf ve Ṣaḥâbeti 142

Tayyâr-zâde Aḥmed Atâ Efendi'nin Kendi Terceme-i Ḥâli 144

Terceme-i Nâmıḳu'l-Ḥurûf 144

Sulṭân Maḥmûd Ḫân Efendimiziñ Dîvânî 'Alî Efendi Câddesindeki Fîrûz Aġa Câmi'i Pîşgâhında Pederime Teṣâdüf İderek Luṭf ve İltifâta Maẓhar Buyurup Birâderim Ḫalîl Edîb Beg İle Bu 'Âcizi Enderûn-ı Hümâyûnda Pederimiñ Maḥall-i Neş'eti Olan Kîlâr-ı Ḫâṣṣa Ḳoğuşına Cerâġ Buyurduḳları 144

Enderûn-ı Hümâyûn Aġalarınıñ Yeñiçeri 'Ulûfesinden Ḥiṣṣe-yâb Olmaları 146

Biñ İki Yüz Ḳırḳ Bir Senesi Ẕi'l-Ḳa'desiniñ On Dördünci Şebt Güni İcâd Olunan 'Asâkir-i Manṣûre-i Muḥammediyyeye ve Bu Ẕeylde Enderûn-ı Hümâyûn Aġalarına Piyâde Ta'lîmi İcrâ İtdirildigi 147

Enderûn-ı Hümâyûn Aġalarından Tertîb Olunan Mûsîḳa Ṭaḳımı 149

Enderûn-ı Hümâyûn Aġalarınıñ Süvârîye Taḥvîli 150

Biñ İki Yüz Ḳırḳ İki Târîḫinde Ẓuhûr İden Rusya Seferi Münâsebetiyle Ṣadr-ı A'ẓamıñ Rûmili'ne İ'zâmını Müte'âḳib Mevkib-i Hümâyûnuñ Râmî Çiftligi'ne 'Azîmeti 151

Ṣolaḳ ve Peykler ve Ḫâṣekîleriñ Yerine Rikâb-ı Hümâyûn İçün Muntaẓam Ḫademe Tertîb Olundugı 153

Ṭarabya Sarây-ı Hümâyûnına Naḳl İle Ba'żı Vuḳû'ât 153

Ṭarabya'dan Râmî Çiftligi'ne 'Avdetle Biñ İki Yüz Ḳırḳ Beş Senesi Ṣa'bân-ı Şerîfi'niñ On Beşinci ve Biñ Sekiz Yüz Yirmi Ṭoḳuz Eylülünüñ Otuzuncı Pazarirtesi Berât Gicesi Vilâdet-i Hümâyûn Vuḳû'ı 155

İzzet Molla'nıñ Taḳdîm İtdigi Lâyiḥayı Müte'âḳib Nefyi 156

Ḳırḳ Beş Senesi Ẕi'l-Ḥiccesiniñ İkinci Güni Livâ-i Sa'âdetiñ Yeñi Sarâya Naḳl İle Mûsîḳa ve Rikâb-ı Hümâyûn Ḫademelerini İstiṣḥâben Ṭarabya Sarâyı'na Teşrîf-i Şâhâne Vuḳû'ı 157

Bu Muḳaddime İle Sarây-ı Hümâyûn Nizâmınıñ Ba'żı Mertebe Teġayyüri Muḳaddimesiniñ Ẓuhûrı 158

Elli İki Târîḫi Ẕi'l-Ḥiccesinde Dâr-ı Şûrâ-yı 'Askerî Ketebesi Silkine İdḫâl Olundıġımıñ Beyânı 160

Dâr-ı Şûrâ-yı 'Askerîniñ İbtidâ-yı Güşâdıyla Me'mûr Olan A'żâları 161

İstibdâl-i 'Askerî Nizâmâtı Müẕâkerâtına Mübâşeret Olundıġı 164

Dâr-ı Şûrâ Re'îsi Ḥüseyin Paşa Refâḳatiyle Malaṭya'da Bulunan Sivas ve Kürdistân Vâlîsi Ḥâfız Paşa'ya Muraṣṣa' Taṣvîr-i Hümâyûn Götürüldigi 164

Nizâmât-ı 'Askeriyyeye Dâ'ir Serdâr 'Ömer Paşa'nıñ Biñbaşılıġında Bir Sene Birlikde Prusya Lisânından Bir Kitâb Tercüme Olundıġı .. 166

Ḥâfız Paşa Ḳumandasında Olan Nizîb Ordusunuñ Taḥḳîḳ-ı Aḥvâli İçün Ṭayyâr Paşa Refâḳatiyle Elli Beş Muḥarreminiñ Onuncı Güni Birecik'in Ḳarşusında OlanNizîb ve Mezâr Ḳaryeleri Pîşgâhına 'Azîmet ve 'Avdet olundıġı 167

Câsûs Fıḳrası 172

Cennet-mekân Sulṭân Maḥmûd Ḫân Efendimiz Ḥażretleriniñ Vuḳû'-ı İrtiḥâliyle Firdevs-âşiyân Sulṭân 'Abduülmecîd Ḫân Efendimiz Ḥażretleriniñ Cülûs-ı Hümâyûnları 176

Terceme-i Ḥâl-i Ḫâḳân-ı Ḫuld-âşiyân Ḥażret-i Sulṭân Maḥmûd Ḫân-ı 'Aleyhi'r-Raḥmetü Ve'l-Ġufrân 177

Vehhâbîleriñ İlġâsıyla Sulṭân Maḥmûd Ḫân Efendimiz Ḥażretleriniñ Nâm-ı Hümâyûnlarına "Ġâzî" Lafẓ-ı Mübâreki 'İlâve Olundıġı 177

Biñ İki Yüz Ḳırḳ Üç Târîḫinde Şehzâde Başı'nda Ṭulumbacı Başı Ḳonaġınıñ Mekteb-i Ṭıbbiyye Taḫṣîṣ ve İttiḫâẕ Olundıġı 178

Biñ İki Yüz Elli Üç Târîḫinde Dâr-ı Şûrâ-yı 'Askerî ve Aḥkâm-ı 'Adliye ve Dâr-ı Şûrâ-yı Bâb-ı 'Âlîniñ Tertîb ve Güşâdı 178

Yeñiçeri Aġalarına Maḫṣûṣ Olan Aġa Ḳapusunuñ Bâb-ı Fetvâya Taḥvîl ve Taḫṣîṣ Olundıġı 180

Bârût-ḫânelerin Ta'mîriyle Sefâ'in İnşâsı 181

Ṣu Kemerleriniñ 'İlâvesiyle Muḳaddemkileriñ Ta'mîri 182

Ḫâḳân-ı Ḫuld-âşiyâniñ Binâsına Muvaffaḳ Olduḳları Cevâmi' ve Türbe ve Çeşme ve Sâ'ir Müberrât ve Ḳışla ve Ḳaraġol-ḫâne ve Bârût-ḫâne ve Vapur Makineleriyle İdâre Olunur Âlât ve Edevâtı Tebrîken Taḳdîm Olunmuş Olan Tevârîḫ-i Manẓûme 185

Ẕikr olunan Ḫayrât u Müberrât ve İnşâ'ât-ı Hümâyûnlarına Dâ'ir 'Aṣr-ı Hümâyûnları Ṣu'arâsınıñ 'Arż İtdikleri Tevârîḫdir 185

Ḫaṣâ'il-i Memdûḥa-i Ḥażret-i Maḥmûd Ḫânî 252

Meşhûr Muṣâḥib Sa'îd Efendi'ye Dâ'ir Ba'ż Fıḳralar 255

Sulṭân Maḥmûd Ḫân Efendimiz Ḥażretlerine Dâ'ir Ba'ż Fıḳralar 257

Sulṭân ʻAbdülmecîd Ḫân Efendimiz Ḥażretleriniñ Cülûslarını Ḥikâye Ṣırasında Baʻżı Fıḳralar 259

Yuḳaruda Nizîb Meʼmûriyetinde Ḥikâye Olunan Câsûs Fıḳrasınıñ Netîcesi 262

Cennet-mekân Ṣadr-ı Esbaḳ Muṣṭafâ Reşîd Paşa Ḥażretleriniñ Tanẓîmât-ı Ḫayriyye Ḫaṭṭ-ı Hümâyûnını Gülḫâne Sâḥasında Ḳrrâʼatı 264

Ḥikâyât-ı Müteferriḳa 264

Ṣadr-ı Esbaḳ Muṣṭafâ Nâʼilî Paşa Merḥûmuñ Girîd Vâlîliginde Dîvân Ḳitâbetine Meʼmûriyyet-i ʻÂcizânem Fıḳrası 266

Elli Altıda Girîd Cezîresi Ḫıristiyânlarınıñ Ṭuġyânı 268

Ḳapudân-ı Deryâ Çengeloġlı Ṭâhir Paşaʼnıñ Donanmâ-yı Hümâyûn İle Girîdʼdeki Sûde Lîmânına Vuṣûli 274

Girîd Cizîresiniñ İstiḥṣâl-i Âsâyişine Muvaffaḳ Olunması Üzerine Ḳapudân Ṭâhir Paşa ve Müşârün-ileyh Nâʼilî Paşaʼya Teşrîfât-ı Seniyye Vürûdı 280

Müşârün-ileyh Muṣṭafâ Nâʼilî Paşaʼnınn Der-saʻâdete İbtidâ-yı Vürûd ve Mültefeten ʻAvdeti 282

Elli Ṭoḳuz Ramażânında Girîdʼden Müfâraḳatla Dâr-ı Şûrâdaki Ḫımet-i Ḳadîmeme Mürâcaʻat ve Bir Müddet Ṣoñra Aṭana ve Muʼaḫḫaran Ḥaleb Mâl Meʼmûriyetlerine Vuṣûl-i ʻÂcizî 284

Altmış Beş Muḥarreminde Ol Vaḳit Der-saʻâdet Ordu-yı Hümâyûnı Dinilen İkinci Ordu-yı Hümâyûn Muḥâsebeciligine Meʼmûriyyet-i ʻÂcizânem 289

Tunus ve Ṭrablusʼa Ṣûret-i Meʼmûriyyet-i ʻÂcizânem 289

Rûmili Ordu-yı Hümâyûnı Müsteşârlıġına Meʼmûriyyet-i ʻÂcizâneme Müteʻallik Fıḳralar 296

Cebel-i Lübnân Naṣârâ Ḳâʼim-maḳâmlıġı Işlâḥâtına Meʼmûriyyet-i ʻÂcizânem 299

Cebel'de Dürûz ve Naṣârâ Beyninde Vuḳû‘ Bulan Muḥârebeniñ İndifâ‘ına Sür‘at-ı Mübâderetle Cebel'e Keyfiyyet-i Ṣu‘ûd-ı ‘Âcizânem 305

Cezâyir-i Baḥr-i Sefîd Eyâleti Mutaṣarrıflıġına Me’mûriyyet-i ‘Âcizânem 308

Cezâyir-i Baḥr-i Sefîdden Li-Ecli'l-Muḥâsebe İnfiṣâl İtdirildigime Dâ’ir Ba‘żı Fıḳralar 309

Filibe Mutaṣarrıflıġına Me’mûriyyet ve İnfiṣâle Dâ’ir Ḥikâyât 311

Ḳoca İli Ya‘nî İzmîd Sançaġı ve Ba‘dehû Ḳaresi Sancaġı Mutaṣarrıflıġına Me’mûriyyet ve İnfiṣâl ve Teḳâ‘üdlüge Nâ’il Olduġumuñ Beyânı 314

İzzet Molla Lâyiḥası, ‘Âkif Paşa Reddiyesi, Aña Reddiye-i ‘Âcizî ve Vaṣfî Efendi İle Bu Ḫuṣûṣa Dâ’ir Münâẓarât-ı Ḳalemiyye 316

Numara 1, Lâyiḥa-i ‘İzzet Mollâ 316

Ṣûret-i Reddiyye-i ‘Âkif Paşa ve Pertev Paşa Berây-ı Lâyiḥa-i ‘İzzet Mollâ 327

Âkif Paşa Reddiyyesine Reddiyye-i ‘Âcizânemdir. Fî 26 Muḥarrem, Sene 1281. 335

İşbu Reddiyye-i ‘Âcizânem Me’âliniñ Taṣḥîḥi Arzûsıyla Dîvân-ı Aḥkâm-ı ‘Adliye A‘żâsından Vaṣfî Efendi'niñ Yazdıġı Fıḳra-i Mu‘teriżadır 345

İ‘tirâż-ı Meẕkûra Yazılan Cevâb-ı ‘Âcizîdir 347

Mûmâ-İleyh Vaṣfî Efendi'niñ Bu İ‘tirâża Cevâbıdır 350

Mûmâ-İleyh Vaṣfî Efendi'ye Cevâbdır 350

Dâr-ı Şûrâ-yı ‘Askerî Niẓâm-nâmesi 351

Ba‘żı Evrâḳ-ı Mühimme 358

Biñ İki Yüz Yetmiş Dört Ramażânında Cebel-i Lübnân'ıñ Iṣlâḥâtına Me’mûriyyet-i ‘Âcizânemde Vuḳû‘ Bulan Beyt-i Merâ Ḥâdiṣesiniñ İndifâ‘ına Muvaffaḳiyyeti Taḳdîren ve Cevâben Ṣayda Vâlîsi Ḫurşîd Paşa'ya Ḫiṭâben Şeref-vârid Olan Emir-nâme-i Sâmî-i Vekâlet-penâhî Ṣûretidir 358

Yine Bu Ḫuṣûṣa Dâ'ir Ṣaydâ Vâlîsine Ḫiṭâben ve Cevâben Vârid Olan Emir-nâme-i Sâmîniñ Ṣûretidir 359

Cezâyir-i Baḥr-i Sefîd Eyâleti Mutaṣarrıflığına Me'mûriyyetle Ol Vaḳit Merkez-i Eyâlet Olan Rodos'a Vuṣûl-i 'Âcizânemden Ṣoñra Fu'âd Paşa Merḥûmuñ Ḫâriciyye Neẓâretinde Cevâben Vürûd İden Taḥrîrât-ı 'Aliyyedir 360

Cezâyir-i Baḥr-i Sefîd Mutaṣarrıfı Sa'âdetlü Aḥmed 'Atâ Begefendi Ḥażretlerine 360

Cezâyir-i Baḥr-i Sefîd Eyâletiniñ 'Uhde-i 'Âcizâneme İḥâle Buyuruldığına Dâ'ir Ḳıbrıslı Meḥmed Emîn Paşa Merḥûmuñ İkinci Ṣadâretlerinde Vürûd İden Emir-nâme-i Sâmî Ṣûretidir 360

Übbehetlü Devletlü Meḥmed Rüşdî Paşa Ḥażretleri'niñ Evvelki Ṣadâretlerinde Şeref-vârid Olan Emir-nâme-i Sâmî Ṣûretidir 361

Asâkir-i Niẓâmiyye Mîralâylığınıñ İḥdâṣında 'Âkif Paşa Ḳalemiyle Fermân Ṣûretleri 361

Ḳâ'im-maḳâm Ḫulûṣî Paşa Tarafından Enderûn-ı Hümâyûn Ricâline 'Âkif Paşa Ḳalemiyle Teẓâkir 368

Âkif Paşa Merḥûm'uñ İnşâsıyla Ḳâ'im-maḳâm-ı Rikâb-ı Hümâyûn Aḥmed Ḫulûṣî Paşa Ṭarafından Silaḥ-dâr-ı Ḥażret-i Şehriyârî Meşhûr Girîdî 'Alî Aġa'ya Yazılan Teẓkireniñ ṣûretidir. Numara: 12. 368

Âkif Paşa Ṭarafından Mâ-beynciliginde Meḥmed 'Alî Paşa Ḥażretlerine Teẓâkir ve Taḥrîrât 372

Rıżâ Paşa Ḥażretleri'niñ Ser-Ḳurenâlıḳlarında 'Âkif Paşa'ya Tevcîh Olunan Dâḫiliyye Neẓâretinde Ḫâk-i Pây-ı Hümâyûna 'Arż Olunmaḳ Üzere Yazdığı Teẓkiredir 374

Âkif Paşa'dan Mâ-beyn-i Hümâyûn Müşîri Rıżâ Paşa Ḥażretleri'ne Teẓkire: 375

Ez-Cânib-i 'Âkif Paşa Be-Sûy-ı Ṣadr-ı A'ẓam Ḫusrev Meḥmed Paşa 376

Ez-Cânib-i ʻÂkif Paşa Be-Sûy-ı Ser-ʻasker Sır Kâtibi Muṣṭafâ Nûrî Paşa 377

Ṣadr-ı Esbaḳ Meḥmed Emîn ʻAlî Paşa'dan Enderûn-ı Hümâyûndan Müfîż Çerkeslikle Meşhûr Żabṭiye Nâẓırı Abaza ʻAbdî Paşa'ya Cevâben İki Ḳıṭʻa Taḥrîrât 378

Girîd Işlâḥâtına Meʻmûr Ṣadr-ı Aʻẓam Meḥmed Emîn ʻAlî Paşa Ṭarafından Enderûn-ı Hümâyûndan Müfîż Çerkeslikle Müteʻârif Abaza Cinsinden Maçan Ḳabîle-i Muʻteberesinden Sâbıḳu't-Terceme Müşîr ʻAbdî Paşa Ḥażretlerine Mevrûd Taḥrîrâtdır 378

Müşârün-ileyh Ḥażretlerinden Ṭaraf-ı ʻÂcizâneme Cevâben Üç Ḳıṭʻa İltifât-nâme 379

Rûmili Ordu-yı Hümâyûnı Müsteşârlıġına Me'mûriyetle Merkezi Olan Şumnı'ya Muvâṣalat Olunduḳda Cennet-mekân ʻAlî Paşa Merḥûmuñ Birinci Ṣadâretinden Munfaṣıl Olduḳları Ḥâlde Yazdıġım ʻArîżaya Cevâbdır 379

Merḥûm-ı Müşârün-ileyhiñ Ḫudâvendigâr Eyâleti Vâlîligine Me'mûriyetlerinde Yazılan ʻArîżaya Cevâbdır 380

Maḥdûm-ı ʻÂcizî Ḳonya Vilâyeti Mektûbçısı Meḥmed Nezîh Beg'iñ Terceme Oṭasına Me'mûriyyeti İstidʻâsına Müsâʻade Buyuruldıġına Dâ'ir Merḥûm-ı Müşârün-ileyhiñ İkinci Ṣadâretlerinde Cevâben Vârid Olan Emir-nâme-i Sâmî Ṣûretidir 380

Târîḫ-i ʻÂcizânemiñ Me'ḫaẓlarıyla Bi'l-münâsebe Düvel-i İslâmiyye ve Bi'l-ḫuṣûṣ Devlet-i ʻAliyye-i ʻOṣmâniyye Aḥvâlini Şâmil Olup Mütedâvil ü Müteʻârif Olan Kütüb-i Tevârîḫden Manẓûr-ı ʻÂcizî Olanlarıñ Esâmîsini Mübeyyin Defteridir 381

İşbu Târîḫiñ İtmâmına Üçünci Maḥdûmum Olup Eṣnâ-yı Ḫıtâm-ı Ṭabʻ-ı Kitâbda İrtiḥâl-i Dâr-ı Cennet İden Müderrisînden Maḥmûd Ṭayyâr Beg'iñ Taḳrîẓ-gûne Manẓûme-i Ṭıflânesi 389

III. CİLDİN İNDEKSİ (Şahıs, Mekan, Eser, Kavim, Millet) 391

TÂRÎḪ-İ ‘AṬÂ CİLD-İ ṢÂLİṢ

Bismillâhirraḥmânirraḥîm

[2] Ber-ḥayât Bulunan Vüzerâ-yı ‘İẓâm ve Re’îsü'l-‘Ulemâ ve Naḳîbü'l-Eşrâf Muṣṭafâ ‘İzzet Efendi Ḥażerâtıyla E’imme-i Sâlife-i Sulṭânî ve Re’îsü'l-Küttâb ve Defterdâr ve Sâ’ireniñ Terceme-i Ḥâlleridir

Sır Kâtibi Muṣṭafâ Nûrî Paşa Ḥażretleri'niñ Terceme-i Ḥâli

Ser-‘asker-i Esbaḳ Şeyḫu'l-Vüzerâ Sır Kâtibi Muṣṭafâ Nûrî Paşa Ḥażretleri:

Müşârün-ileyh Muṣṭafâ Nûrî Paşa Ḥażretleri Ḳankırı ḳurâsından Eresi[1] nâm ḳarye ahâlîsinden oldıġı ḥâlde İstanbul'a gelerek Küçükṣu Bostancıları silkine dâḫil ve aḳrânı beyninde rütbe-i temâyüze vâṣıl Ḳandilli'de te’ehhül itdikden iki buçuḳ sene ṣoñra maṭ‘ûnen dâr-ı âḫirete mürteḥil olan Ḥasan Aġa'nıñ ṣemere-i ḥayriyye-i fu’âdı olup, aġa-yı mûmâ-ileyhiñ vefâtını müte‘âḳiben vâlidesi daḫi irtiḥâl itmekle müşârün-ileyh ḥażretleri bir buçuḳ yaşında büyük vâlidesi Ḫadîce Ḫanım ile büyük vâlidesiniñ zevci köşk bekçisi Ca‘fer Aġa'nıñ ḥucr-ı terbiyelerinde neşv ü nemâ buldıġı ve on iki yaşına vâṣıl oldıġı eṣnâda devâm eyledigi mektebiñ yevm-i ta‘ṭîlinde bir

1. ارہ سی

gün Gökṣu'ya giderek mûmâ-ileyh Ca'fer Aġa'nıñ pîş-i neẓâretinde emṣâl ü aḳrânıyla sinnine çesbân ba'żı mülâ'abe ile tela''ub ve tenezzüh itmekde iken maḥall-i meẓkûrı teşrîf eylemiş olan Sulṭân Maḥmûd Ḫân efendimiz ḥażretleriniñ naẓar-ı ilhâm-eṣer-i hümâyûnlarıyla meşmûl ve nûr-ı ḳâbiliyyet-i mâder-zâdîsi ıṭṭılâ'-ı hümâyûnlarına mevṣûl [3] olmaḳdan nâşî müşârün-ileyh ḥażretlerini enderûn-ı hümâyûnda ḫazîne oṭasına çerâġ u ḫandân ve taḥṣîl-i 'ilm ü kemâle istiḥṣâl-i vesâ'il-i kûşişi ḥaḳḳında żâbiṭân-ı ocaġa irâde vü fermân buyurulmuş idi.

'Aṣr-ı ḥikmet-ḥaṣr-ı meẓkûrda cârî uṣûl îcâbınca ḫıdmet-i maḫṣûṣa-i mülûkânede istiḫdâma şâyân olan aṣḥâb-ı isti'dâd, ḳâbiliyetlerine göre evvel-emirde 'arż aġaları ta'bîr olunur ḫazîne ve kîlâr ve seferli keṭḫudâları dâ'irelerinde imâmet ve ḫaftâncılıḳ ve tütüncilik gibi ḳavâ'id ü âdâb-ı ḫıdmet-i şâhâneyi ta'lîm içün mekteb-i feyż-mekseb olan me'mûriyetlerde bulundırılur idi. Müşârün-ileyh ḥażretleri daḫi ẓuhûr-ı şûrâya degin oṭa-i meẓkûrda taḥṣîl-i ma'ârif eyledikden ṣoñra uṣûl-i meẓkûra tevfîḳan ḫazîne keṭḫudâsı Emîn Efendi tütünciligine alınmış ve orada âdâb u uṣûl-i ḫıdmet-kârîyi ta'allüm eylemiş oldıġı hengâm-ı feyż-encâmdaki biñ iki yüz otuz sekiz târîḫinde ṭırnaḳçılıḳ ḫıdmetiyle mâ-beyn-i hümâyûna alınmış ve iki sene ṣoñra sır kâtibi câh-ı celîline tebcîl ḳılınmış ve altı sene müddet ḫıdmet-i celîle-i meẓkûre 'uhdelerinde oldıġı ḥâlde nezd-i hümâyûnda maḳbûl u manẓûr olmuşlar idi.

Ḳırḳ sekiz senesi muḥarreminiñ yirmi beşinci güni müşârün-ileyh ḥażretleri Mışır mücâdelesiniñ mürevvici olan ve ol vaḳit ser-'askerlik mesnedini ḥâ'iz bulunan sâlifü't-terceme Ḫusrev Meḥmed Paşa'nıñ re'yi ḫılâfında olması ya'nî ḥâdişe-i meẓkûreniñ ḥüsn-i ṣûretle indifâ'ı ṭarafdârı bulunması cihetiyle müşârün-ileyh Ḫusrev Paşa si'âyetiyle bâ-rütbe-i sâmiye-i vezâret Tırḥala ve Yeñişehir sancaḳları vâlîligiyle mâ-beyn-i hümâyûndan iḫrâc olunaraḳ biraz müddet ṣoñra Edirne ve civârından 'ibâret olan elviye-i şelâşe ve ba'de-müddetin Yanya ve Selânik ve sâ'ireden müctemi' elviye-i ḫamse müşîrligine taḥvîl-i me'mûriyyet itdirilerek epeyce zamân oralarda ibrâz eyledikleri me'âşir-i memdûḥa-i mehâm-âşinâyî vü ḥükûmet sebebiyle maẓhar-ı iltifât u sürûr oldıġı ḥâlde cülûs-ı 'Abdü'l-Mecîd Ḫânî vuḳû'a gelmiş ve sâl-i vezâret sekiz seneyi ṭoldurmuş

olması üzerine biñ iki yüz elli altı târîḫinde dâmâd-ı şehriyârî Ḫalîl Rif'at Paşa'nıñ ikinci infiṣâlleri üzerine der-sa'âdet muḫâfaẓası inżimâmıyla ser-'askerlik câh-ı celîline irtiḳâ'en der-sa'âdete celb olunmuş ve elli yedi senesi evâḫırında ser-'askerlik 'uhdelerinde oldıġı ḥâlde Cebel-i Lübnân ışlâḥâtına me'mûren [4] Beyrut'a gidüp gelerek elli ṭoḳuzda ḥasbe'l-îcâb ser-'askerlik me'mûriyetinden munfaṣılan Rûmili ve mu'aḫḫaran Selânik ve Vidin ve Ḫudâvendigâr ve Ṭrablus-ı Ġarb ḥükûmetlerine ve eñ ṣoñra Baġdâd vilâyeti vâlîligine me'mûriyetle rehîn-i ibcâl idilmiş ve bi'l-âḫire Baġdâd'dan munfaṣılan İstanbul'a 'avdet eylemeleri üzerine iḥsân buyurılan ma'zûliyet ma'âşıyla sâḥil-ḫânelerinde ârâm u istirâḥat buyurmaḳda bulunmuşlardır.

Müşârün-ileyh ṣâliḥ u müttaḳî ve ṣâdıḳ u müstaḳîm, ḫayr-ḫâh-ı dîn ü devlet ü millet bir müşîr-i ma'âlî-semîr-i sütûde-sîret olmalarıyla Rabbim cümlesini rehîn-i refâh u iḳbâl buyursun. Meḥâdim-i kirâmlarından daḫi henüz meṣâliḥ-i devlet-i 'aliyye istifâde itmekdedir. 'Ammerehümullâhu 'ömren ṭavîlen.

Ser-asker-i Esbaḳ El-ḥâc Meḥmed Râşid Paşa Ḥażretleriniñ Terceme-i Ḥâli

Müşârün-ileyh Ḥacı Râşid Paşa mîve-i ter gümrükçisi Muṣṭafâ Aġa'nıñ ṣulbinden biñ iki yüz yirmi târîḫinde der-sa'âdetde ḳadem-nihâde-i 'âlem-i şuhûd olup, evân-ı ṣabâvetinde enderûn-ı hümâyûna dâḫil ve bir müddet ṣoñra bilâ-nân-pâre bîrûna ḫurûca ḳâ'il olaraḳ biñ iki yüz ḳırḳ üç târîḫi evâḫirinde mevkib-i hümâyûn Râmî Çiftligi ḳışla-i hümâyûnında iken ḳapu yoldaşlarıyla görüşmek üzere oraya geldigi ḥâlde naẓar-ı şâhâneye dûş olduḳda ibtidâ silaḥşorân-ı ḫâṣṣa gürûhına ve müte'âḳiben 'İṣmet Paşa ḳumandasındaki Rûmili sipâhî süvârî alayına evvel-emirde ḳolaġası ve mu'aḫḫaran biñbaşı ve ḳâ'im-maḳâm olduḳdan ṣoñra Anaṭoli'ya me'mûr ve Erżurûm mevḳi'inde iken Ḳarṣ sancaġı ḳâ'im-maḳâmlıġına mevṣûl olaraḳ müte'âḳiben dâr-ı şûrâ-yı 'askerîniñ ḥîn-i güşâdında me'mûr olan a'żâya noḳṣân geldiginden muvaḳḳaten a'żâlıġa nâ'il olmuş idi.

Bir müddet ba'de'l-istiḥdâm Mîr-alâylıḳla Ḫarpût ve Malaṭya ḥavâlîsinde ictimâ' itdirilerek Çerkes Ḥâfıẓ Paşa refâḳatine virilmiş olan ordu-yı hümâyûna me'mûr ve elli altıda mîr-livâlıḳla mesrûr olaraḳ Baġdâd vâlîsi Necîb Paşa refâḳatinde bulundıġı eṣnâda Kerbelâ ḳâ'im-maḳâmlıġı gibi me'mûriyetleri ḥüsn-i îfâ ve mu'aḫḫaran Ḥaleb mevḳi'indeki 'asâkir-i şâhâne ḳumandânı bulunan 'Ömer Paşa refâḳatine me'mûr olup bir sene ṣoñra ser-'asker-i esbaḳ Sa'îd Paşa merḥûmuñ himmetiyle ferîḳlik rütbesiyle Beyrut mevḳi'i ḳumandanlıġına isrâ olunmuş idi.

[5] Beyrut'da altı mâlı ḳadar ârâmdan ṣoñra bacanaḫları olup dâmâd-ı şehriyârî ṣadr-ı esbaḳ Meḥmed 'Alî Paşa'nıñ ser-'askerliginde ketḫudâsı bulunan 'Alemdâr Muṣṭafâ Paşa ketḫudâsı Ḥacı Bekir Paşa-zâde Muṣṭafâ Refîḳ Beg'iñ iḫtârıyla der-sa'âdete celb ve dâr-ı şûrâ a'ẓâlıġı inżimâmıyla i'mâlât-ı 'askeriyye meclisi riyâsetinde beş sene ḳadar îfâ-yı ḥüsn-i me'mûriyyet ve istiḳâmetle yetmiş yedide mîr-i ḥâclıḳla Ḥicâz'a ġidüp gelerek cülûs-ı hümâyûnı müte'âḳib dâr-ı şûrâ riyâseti ve biñ iki yüz yetmiş sekiz recebinde ḳarîḥa-i ṣabîḥa-i ḥażret-i pâdişâhîden bâ-rütbe-i sâmiye-i vezâret ü müşîrî ser-'askerlik mesned-i refî'i 'uhdesine tevcîh ü iḥâle ile nâ'il-i iltifât-ı ḥażret-i pâdişâhî olup ṣa'bânda bi'l-infiṣâl irtesi güni beşinci ordu-yı hümâyûn müşîrligiyle Şâm-ı Şerîf'e isrâ olunmuşdur.

Bir sene ḳadar Şâm-ı Şerîf'de ḥüsn-i îfâ-yı me'mûriyyet eylemekde iken ḳâbil-i 'ilâc u devâ olur ṣûretde 'ârıż olan ḫafîfçe bir nüzûli ol vaḳit Şâm vâlîsi bulunan Şirvânî-zâde ṣadr-ı esbaḳ müteveffâ Meḥmed Rüşdî Paşa'nıñ i'ẓâm u inhâsı mesmû'ı olaraḳ 'illetini tehyîc ü tehyîde sebeb-i müstaḳil olmasıyla egerçi mu'aḫḫaran biraz zâ'il olmuş ise de ḫafîfçe bir rûzgârı ḳalmış ve mâhiyye on altı biñ ġuruş ma'âş iḥsânıyla teḳâ'üden sâḥil-ḫânelerinde ârâm itmekde bulunmuş iken işbu mecelleniñ ḫıtâmından ṣoñra ṭoḳsan iki muḥarreminiñ yirmi üçünci güni irtiḥâl-i dâr-ı beḳâ itmişdir.

Müşârün-ileyhiñ 'askerlik müddetinde iki def'a Ḥicâz ve Şâm ve Ḥaleb ve Baġdâd ve Kürdistân ve Lazistân ve Kerbelâ ve Erżurûm ve Ḳarṣ ve Çıldır; ve Rûmili'nde Arnavudluḳ ve Bosna ve Ṣofya ve Şumnı ve aḳribâsından bir ẓâtıñ Mıṣır'da vuḳû'-ı irtiḥâlinden ḥiṣṣ-i irṣiyyesini aḫz itmek içün ferîḳliginde me'ẓûnen Mıṣr'a gidüp gelmiş ve'l-ḥâṣıl memâlik-i maḥrûse-i ḥażret-i pâdişâhîniñ hemân ekṣer yerlerini gezerek ḫarîṭa-i memâli-

ke dönmüş ve işbu cild-i ṣâliṣiñ ḫıtâmı eṣnâsında yetmiş iki yaşında, ʿaḳlı başında ve muttaṣıl aḫẕ-ı vużû ve edâ-yı ṣalât ile meşġûl ve temennî olunur ṣûretde ḥâl-i ṣalâḥ u zehâdetle meşġûl bulundıġı herkese meşhûd oldıġı ḥâlde mürtaḥil-i dâr-ı cinân olaraḳ Ḥażret-i Ḫâlid civâr-ı raḥmet-medârındaki maḳâbir-i müslimîne defn ile vedîʿa-i maġfiret-i celîle-i İlâhiyye ḳılınmışdır.

[6] Müşârün-ileyh raḥmetullâhi ʿaleyh kemâl-i ʿiffet ü ʿiṣmet ve ḥamiyyet ü himmet ve ṣalâḥ u nezâhet ve edeb ü ʿirfân u ẕekâ aṣḥâbından olup, iṭʿâm-ı müsâfirînden be-ġâyet müteleẕẕiẕ olaraḳ sofra-i żiyâfeti żâyifânına ḥâżır ve teḳarrüb-i vaḳt-i ṭaʿâmda ʿuyûn-ı mekrümeti vürûd-ı müsâfirîne nâẕır bir merd-i minʿâm olduḳları emr-i ẓâhirdir.

Müşârün-ileyh ʿuhdesine iḥâle olunan umûrı bî-kem ü kâst râst olaraḳ fevḳaʾl-ġâye istiḳâmet ü ʿiffetle, ḥüsn-i rüʾyet ü tesviyeye himmetle meyâdîn-i ṣadâḳat u istiḳâmetde râkizüʾl-ʿalem bir vücûd-ı maʿâlî-himem oldıġına dü-cihânda şehâdetden girü ṭurulmayacaġı âzâde-i külfe-i beyân u erḳâmdır.

Müşârün-ileyhiñ Şâm-ı Şerîfʾde ve Bandırmaʾdaki çiftliginde henüz vaḳıflarınıñ tanẓîmine muvaffaḳ olamadıġı birer mescidi oldıġından ikmâl-i evḳâfları dâmâdlarından temennî vü intiẓâr olunur. Raḥmetullâhi ʿaleyhi raḥmeten vâsiʿaten.

Müşîr ʿAbdu'l-Ḥalîm Paşa Ḥażretleriniñ Terceme-i Ḥâli

Müşîr-i müşârün-ileyh Ṭrabzon ahâlîsi muʿteberânından ʿAlî Aġa nâm merd-i ṣâliḥiñ ravża-i fuʾâd-ı ṣalâḥ-iʿtiyâdınıñ ṣemere-i ber-güzîdesidir. İki yüz otuz üç târîḫinde enderûn-ı hümâyûnda kîlâr-ı ḫâṣṣa ḳoġuşına alınaraḳ fevâyiḥ-i ḥıfẓ-ı Ḳurʾân sermâyesiyle kesb-i ṭarâvet ü terbiye eyledikden ve fenn-i fürûsiyyeti taḥṣîle raġbet itdikden ṣoñra yaʿnî biñ iki yüz ḳırḳ dört senesi evâʾilinde süvârî sipâhî ʿasâkir-i şâhâne alâyı ḳâʾim-maḳâmlıġıyla çerâġ olmuş idi. Bir müddet Rusya muḥârebesinde Aydos ve muʾaḫḫaran Şumnı ve Silistre ve Rusçuḳ ve Ṣofya ve Ḳızanlıḳ ṭaraflarında bulunaraḳ ibrâz eyledigi meʾâṣir-i memdûḥa-i meʾmûriyyet-âşinâyî,

mîr-alâylıḳla ḳapudân-ı deryâ meşhûr Çengeloğlı Ṭâhir Paşa'nıñ Ṭrablus-ı Ġarb niẓâmâtına me'mûriyetinde alây ile Ṭrablus'a i'zâmına bâdî olmuşdur.

Meftûr oldıġı farṭ-ı cesâret, kendüsince ol ḥavâlîde fevḳa'l-taṣavvur 'arż-ı ḫıdemât-ı meşkûreye sebeb-i muvaffaḳiyet olmaḳdan nâşî mîr-livâlıḳ rütbesine irtiḳâsıyla der-sa'âdete celbini iḳtiżâ itmişdir.

Altmış dört senesi ẓuhûr iden mültecî mes'elesinde Bükreş'e me'mûr ve orada daḫi ber-vech-i marżî ibrâz eylemiş oldıġı meḥâsin-i ḫıdmetine mükâfâten ferîḳlik ile mesrûr olaraḳ ṣadr-ı esbaḳ Meḥmed Rüşdî Paşa ḥażretleriniñ ibtidâki [7] ser-'askerliklerinde emr-i idâresi maḳâm-ı ser-'askerîye iḥâle ve ilḥâḳ olunan umûr-ı żabṭiye neẓâreti ḳâ'im-maḳâmlıġında istiḫdâm olunup altmış ṭoḳuz senesi evâḫırında ẓuhûr iden mes'ele-i zâ'ilede Rûmili mevâḳi'-i ḥarbiyyesinden me'mûr oldıġı İsaḳçı ve Ṭavulçı ve Maçin mevḳi'leri ḳumandanlıġında gösterdigi biẓâ'at-ı me'mûriyyet-i fenn-âşinâyî, 'Ömer Paşa'nıñ istirḳâbını dâ'î oldıġından ḥaḳîḳaten şüc'ân-ı vüzerâdan bulunan ve "yigit laḳabıyla yâd olunur" ta'rifesince Kel Ḥasan Paşa deyü ma'rûf olan Toḳâdî Ḥasan Ḥaḳḳı Paşa'yı bunlarıñ üzerine mevâḳi'-i meẓkûreye göndererek ḳaṣd-ı taḥḳîr eylemesine 'aṭf-ı te'eṣṣüre tenezzül itmeyerek muḳteżâ-yı ḥaṣâ'il-i ḥasenesi üzere Ḥasan Paşa ile bi'l-ittifâḳ îfâ-yı emr-i me'mûriyyete devâm eylemiş olması daḫi 'Ömer Paşa'nıñ te'kîd-i reḳâbetini celb eylemesinden ilerü gelerek müşârün-ileyhimânıñ ikisini birden oralardan ḳaldırmışdır.

Bunlardan müşârün-ileyh Ḥalîm Paşa'yı Vidin ve Ḳalafat ciheti ḳumandanlıġına göndermiş ve bunlarıñ tebdîllerini müte'âḳib Rusyalu berü ṭarafa tecâvüz itmiş olmasına baḳılınca müşârün-ileyhimânıñ oralarca olan ehemmiyet-i vücûdlarınıñ derecesini ta'rîfe ḥâcet yoḳdur.

Bu kere ẓikr olunan Ḳalafât'da bir gün refâḳatine bir alây süvârî istiṣḥâbıyla ḳarşu ṭarafda kâ'in Ḳarayova'ya geçerek ve orada teṣâdüf itdigi Rusya süvârî alayları üzerine hücûm iderek gûy-rübâ-yı ġalebe vü muẓafferiyet olmuş ve ẓikr olunan alaylar yanında bulunan iki ḳıṭ'a ṭop iġtinâmıyla kedersizce 'avdet itmişdir. Bu aralıḳ işbu terceme-nüvîs berâber oldıġı ḥâlde Silistre'ye gidilerek muvâzene-i palanḳa-i düveliyyeniñ devlet-i 'aliyye-i 'Oṣmâniye ṭarafına tamâmiyle temâyülinden nâşî öte ṭarafda rû-nümâ olan emâre-i hezîmetle Rusyalu'nuñ muḳaddemâ berü ṭarafda yapdıġı Çañlı ṭab-

yada iḫtiyâr mareşal Peşkaviç[2] ve ceneral Şelder[3] ḳumandalarındaki pek külliyetlü 'askeriñ ḳanṭara-i ric'atinden Ṭuna nehriniñ öte ṭarafına ḥîn-i mürûrında müşârün-ileyh ḥażretleriyle vüzerâ-yı 'iẓâmdan esbaḳ Muṣul vâlîsi Balıkesrî Girîdî-zâde Meḥmed Paşa-yı ġâzîniñ pek çoḳ iş gördükleri müteveâtir ü meşhûddur.

Bu aralıḳ ḳuvve-i mu'âvineniñ ẓuhûrıyla görilen lüzûma mebnî Rûmili ordu-yı hümâyûnından birazınıñ tefrîḳiyle serdâr 'Ömer Paşa [8] refâḳatiyle müşârün-ileyh ḏaḫi berâber oldıġı ḥâlde Rusya memâlikinden olan Sivastopol ve Gözleve ve Balıḳlı Ova ṭaraflarına sevḳ olunaraḳ her yerde ve ḫuṣûṣiyle buralarda da kendüsine iḥâle olunan umûrda ibrâz-ı şecâ'at u dirâyet eyledigi cây-ı inkâr degildir.

Ba'de'l-muṣâlaḥa der-sa'âdete 'avdet itdikde nâm-dârân-ı ümerâ-yı 'askeriyyeden mu'aḫḫaran müşîrlikle Yanya vâlîsi olan ve Rûmili ışlâḥâtına me'mûriyetinde irtiḥâl-i dâr-ı cinân iden Rif'at Paşa merḥûmuñ riyâsetinde dâr-ı şûrâ-yı 'askerîye a'żâ ve bir müddet ṣoñra Ḳaraṭaġ'a vuḳû' bulan me'mûriyetle muvaffaḳan 'avdetinde dâr-ı şûrâ riyâsetine me'mûr olmuş idi.

Bu 'âciz-i nâmıḳu'l-ḫurûfuñ Cebel-i Lübnân ışlâḥâtını itmâm ile me'mûr oldıġım Baḥr-i Sefîd Eyâleti mutaṣarrıflıġınıñ merkezi olan Rodos cezîresine muvâṣalat-ı 'âcizânemden ṣoñra muḳaddimesi Şâm-ı Şerîf'den ẓuhûr iden fesâdıñ indifâ'ı içün ḫâriciye neẓâretinde iken me'mûr olan Fu'âd Paşa ile birlikde Beyrût ve Şâm-ı Şerîf'e gidüp zamân-ı yesîr mürûrında merkezi Şâm-ı Şerîf olan beşinci ordu-yı hümâyûnı müşîrligine me'mûriyetle tesrîr olunmuş ve üç sene ḳadar îfâ-yı ḫüsn-i me'mûriyetden ṣoñra Fu'âd Paşa ṣadâret-i ṣâniyesinde żabṭiye müşîrligiyle celb idilerek bir sene mürûrında infiṣâli vuḳû'a geldigi ve bir müddet ḫânesinde istirâḥat eyledigi ḥâlde seksen üçde ẓuhûr iden Girid ḥâdiṣesi arasında muvaḳḳaten Yanya'ya gidüp gelerek seksen sekiz târîḫinde merkezi Erżurûm olan dördünci ordu-yı hümâyûnı müşîrligine ta'yîn ve infiṣâlinden ṣoñra ṭoḳsan senesinde a'żâsı 'asâkir-i niẓâmiyye żâbiṭânından neş'et itmiş müşîrândan

2. پسقاویچ
3. شلدر

mürekkeb bâb-ı ser-'askerîde müctemi' meclis-i tanẓîmât-ı 'askeriyye a'ẓâlığına naḳl ve üç dört mâh ṣoñra meclis-i meẕkûruñ laġvı cihetiyle şûrâ-yı devlet a'ẓâlığına me'mûr olaraḳ el-ḥâletü hâẕihî devâm itmekde bulunmuşdur.

Müşîr-i müşârün-ileyh cesâret ü ṣalâbet ve ḥüsn-i vefâ vü ṣebât ve metânet-i i'tiḳâd ve mübâlât u ṣalâḥ ile meftûr, 'afîf ü perhîz-kâr, ma'âyibden berî, kemâlât-ı insâniyye ile muttaṣıf oldıġı bedîhîdir. 'Ammerallâhu Ta'âlâ 'ömren ṭavîlen.

[9] Vezîr Meḥmed 'Alî Rıżâ Paşa Ḥażretleriniñ Terceme-i Ḥâli

Müşârün-ileyh ḫudâvendigâr-ı esbaḳ cennet-mekân ġâzî Sulṭân Selîm Ḫân-ı Ṯâliṯ efendimiz ḥażretleri 'aṣr-ı 'âlîsinde biñ iki yüz on sekiz târîḫinde çerâġ oldıġı enderûn-ı hümâyûnda kîlâr-ı ḫâṣṣa ḳoġuşında otuz târîḫine ḳadar kesb-i terbiye ve ḫüsn-i ḫıdmete muvaffaḳ olaraḳ Sulṭân Maḥmûd Ḫân-ı Ṯânî efendimiz ḥażretleriniñ enderûn-ı hümâyûnda teşkîl ve tertîbine irâde buyurduḳları bölüklerde neferlik ve onbaşılıḳ ve çavuşluḳ ve sancaḳdârlıḳ ḫıdmetlerine dâḫil ve ḳırḳ iki senesinde ḫâḳân-ı ḫuld-âşiyân ve vükelâ-yı salṭanat-ı seniyye ḥâẕır olduḳları ḥâlde Râmî Çiftligi'nde icrâ olunan piyâde ve süvârî ve ṭopçı żâbiṭânı ṣırasında süvârî imtiḥânında iẓhâr-ı liyâḳat eylediginden Rûmili sipâhîsinden tertîb olunan süvârî ikinci alâyı ḳâ'im-maḳâmlıġıyla mesrûru'l-bâl oldıġı eṣnâda ẓuhûr iden Rusya mes'elesiniñ nihâyetine ḳadar Şumnı, Silistre, Varna ve sevâḥil-i Ṭuna'da ibrâz-ı ḫarekât-ı cân-siperâneye muvaffaḳiyeti der-sa'âdete ba'de'l-mu'âvede Sivas eyâletinden tertîb olunan sipâhî süvârî alâyı mîr-alâylıġına ta'yînine bâ'iṣ olmuş ve mu'aḫḫaran Ḥaleb vâlîsi olup Baġdâd ġâ'ilesi ışlâḥına me'mûr buyurılan müteveffâ 'Alî Rıżâ Paşa ma'iyyetiyle Baġdâd'a gidüp ġâ'ile-i merḳûmeniñ ḥüsn-i indifâ'ını müte'âḳib ḳırḳ altı târîḫinde Baġdâd ümerâsını müstaṣḥiben der-sa'âdete gelmiş ve ḳırḳ sekiz târîḫinde Ḫumuṣ cânibinde virdigi me'mûriyet üzerine Ḳonya'ya gidüp Ḳaḍıḳıran mażarratını on sekiz mâh ẓarfında def' itmiş ve elli bir târîḫinde müşârün-ileyh 'Alî Rıżâ Paşa ma'iyyetiyle Revândızlı Meḥmed Paşa'nıñ def'-i ġâ'ilesi me'mûriyetinde ve ba'dehû Baṣra

ve Maḥmere[4] ḥavâlîsi ışlâḥâtında ibrâz-ı me'âṣir-i ḫıdmet-güẓârî eylemiş olup elli üç târîḫinde me'ẓûnen der-sa'âdete gelmesi ḥasebiyle elli dört senesi ibtidâsında mîr-livâlık rütbesiyle bekâm olaraḳ me'mûr buyuruldığı Şehrizor eyâleti ışlâḥâtına ve ḫuṣûṣiyle orada bulunan 'aşîretlerden Reyzeli 'aşîretiniñ iskânıyla virgü ve tekâlîf-i sâ'irelериniñ dil-ḫâlı-ı 'âlîye muvâfıḳ ṣûretle tanẓîm ü tesviyesine ṣarf-ı mechûd ve elli altı ramażânında bâ-irâde-i seniyye Ḫarput'a varup Beriyyetü'ş-Şâm ḥavâlîsine me'mûr olan müteveffâ Aḥmed Zekeriyyâ Paşa ile birlikde Beriyyetü'ş-Şâm'a gitmelerini müte'âḳib o ġâ'ile ber-ṭaraf olaraḳ Ḥaleb'e ve elli yedi târîḫinde der-sa'âdete 'azîmet ü 'avdetle bâ-irâde-i seniyye dâr-ı şûrâ-yı 'askerîye müdâvemetle iktisâb-ı imtiyâz-ı nâ-ma'dûd eylemişdir. Elli ṭoḳuz târîḫinde [10] der-sa'âdet ordu-yı hümâyûnı erkânlığına ve altmış sekiz senesi Kiġalık[5] ışlâḥına ve mu'aḫḫaran Yunan ḥudûdınıñ tecdîdine me'mûr olaraḳ muvaḳḳaten der-sa'âdete gelmiş ve altmış iki târîḫi evâḫırında Bedirhan Beg vaḳ'asınıñ taḥḳîḳini bi'l-icrâ itmâm-ı vaḳ'ada der-sa'âdete 'avdet iderek altmış dört târîḫinde ferîḳlık rütbesini iḥrâz ve Gümüş Ṣuyı'nda müctemi' olan 'asâkir-i redîfe ḳumandanlığıyla kesb-i imtiyâz itdigini müte'âḳib Anaṭolı ordu-yı hümâyûnı müşîri esbaḳ Gözlükli Reşîd Paşa merḥûm refâḳatiyle Îrân cihetine firâr iden Ḫaḳḳârili Nûrullâh Beg'iñ aḫẓı ve ol ḥavâlîniñ ışlâḥına ve altmış altı târîḫinde Bulġaristan'a olan me'mûriyetiniñ ḥüsn-i îfâsı sebebiyle rütbe-i sâmiye-i vezâretle Şehrizor vâlîliġine me'mûr oldığından yirmi gün geçdikde naḳl olundığı Vidin eyâletinde on sekiz mâh icrâ-yı veẓâ'if-i me'mûriyet ve altmış senesinde munfaṣılan der-sa'âdete gelür iken Şumnı'ya muvâṣalat itdiginde nâ'il oldığı Yanya vâlîliginde on sekiz mâh ḥükûmetle buradan bi'l-infiṣâl altmış ṭoḳuz târîḫi evâḫırında der-sa'âdete 'avdetiyle berâber ẓuhûr iden mes'ele-i mâziyede Ṣofya mevḳi'inde iḥtiyâṭ-ı redîf-i 'asâkir-i şâhâne ḳumandanlığına me'mûr olduḳdan bir mâh ṣoñra Ṭosun Paşa merḥûm ile becâyiş ṣûretiyle Üsküb eyâletine ve üç mâh geçdikde Mes'ele-i Yunân'dan ṭolayı ḥasbe'l-îcâb Yeñişehr-i Fenâr'a taḥvîl-i me'mûriyyet idüp dört mâh ṣoñra der-sa'âdete gelerek yetmiş bir târîḫinde Anḳara vâlîliġine gidüp üç sene ṣoñra munfaṣılan der-sa'âdete 'avdetle yetmiş beş senesi Ḫarput ve altı mâh ṣoñra Diyâr-bekr

4. محمره
5. كيغه لق

eyâleti vâlîliginde bir sene bulunmuşdur. Mu'aḫḫaran infiṣâl ile der-sa'âdete gelüp ṭoḳuz mâh ma'zûlen ârâm itdikden ṣoñra Aṭana vâlîligine i'zâm ve bir sene ṣoñra Ḳozan ve Payas ve Menemen nâm mevḳi'leriñ ıṣlâḥâtına me'mûr Dervîş ve Cevdet Paşalar ḥażerâtıyla ıṣlâḥâtda birlikde bulunmuş ve bi'l-âḫire Sivas eyâletinde bir sene icrâ-yı me'mûriyetden ṣoñra infiṣâlen der-sa'âdete 'avdetle evḳât ü evânını du'â-yı te'ebbüd-i 'ömr ü şevket ü iclâl-i cenâb-ı şehen-şâhîye ḥaṣr iderek ma'zûliyet ma'âşıyla ḫânesinde iḳâmet itmekde bulunmuşdur. Müşârün-ileyh 'afîf ü ṣâliḥ ve müttaḳî vü dîndâr olması eşeri olmaḳ üzere bulundıġı me'mûriyetlerde cümle ahâlîyi kendüsinden ḫoşnûd ve mevkûl-i 'uhde-i liyâḳat u dirâyeti olan ḫıdemâtda görilen muḥassenâtı nâ-ma'dûd, ṣâdıḳ u müstaḳîm ve lüzûmı mertebe oḳur yazar, ḫayr-ḫâh bir vezîr-i ma'âlî-semîr-i dirâyet-kârdır. 'Ammerallâhu 'ömren ṭavîlen.

[11] Żabṭiye Nâẓırı Çerkes 'Abdî Paşa Ḥażretleriniñ Terceme-i Ḥâli

Müşârün-ileyh Çerkeslikle müte'ârif ise de Abaza cinsinden Mecân ḳabîle-i mu'teberesinden olup ṣıġar-ı sinninde ṣadr-ı esbaḳ Abaza Ḫusrev Meḥmed Paşa dâ'iresinde perveriş-yâb oldıġı ḥâlde ibtidâ-yı niẓâmât-ı 'askerîyede Ḫusrev Paşa ṭarafından Yemen vâlîsi esbaḳ Burûsevî Muṣṭafâ Ṣabrî Paşa ile berâber ḫazîne-i hümâyûn ḳoġuşına çerâġ olunduḳları cihetle enderûn-ı hümâyûn niẓâmâtınca müktesib-i esâlîb ü uṣûl ve rüfeḳâya tüfeng ta'lîmleriyle manavra ḳâ'idesini ta'lîm ile meşġûl olmaḳda iken aġalarıñ cümleten süvârî ta'lîmine tevaġġulları piyâde mu'allimleriniñ yalñız enderûn aġaları 'idâdından ma'dûd ḳalmalarını mûcib oldıġı cihetle mûmâ-ileyh Muṣṭafâ Ṣabrî Paşa 'Asâkir-i Manṣûre-i Muḥammediyye piyâde biñbaşılıġı rütbesiyle çerâġ ve refte refte ḳaṭ'-ı merâtib ve umûr-ı me'mûresinde 'arż-ı istiḳâmet ve ṣadâḳat u 'iffetle devr-i menâṣıb iderek altmış beş târîḫinde bâ-rütbe-i vâlâ-yı vezâret Yemen vâlîligiyle imtiyâzı rehîn-i mesâġ olmuş idi. Merkez-i me'mûriyyeti olan Mevḫâ'ya[6] ba'de'l-vuṣûl irtiḥâl-i

6. موخا

dâr-ı beḳâ ve nîk-nâm-ı şecâ'at u ṣadâḳatle yâd olunmaḳ şerefi yolında iddiḫâr-ı ṣervet ü yesârı terk ü fedâ itmişdir. Raḥmetullâhi 'Aleyh.

Ṣâḥib-i terceme müşârün-ileyh 'Abdî Paşa muḳtezâ-yı feṭânet ü reviyyeti üzere sarây-ı hümâyûnca ḫıdemât-ı mu'tebereden olan çuḳadârlıḳ me'mûriyyeti ve tebdîlen ba'żı maḥalli teşrîf-i hümâyûn vuḳû'ında rikâb-ı hümâyûnda bulunmaḳ şerefi ile mübâhî ve bu muḳaddime-i iḳbâl ile ḳadr u i'tibârı nâ-mütenâhî olaraḳ ḳırḳ yedi târîḫine ḳadar sarây-ı hümâyûnda bulunmuş ve târîḫ-i meẓkûrda biñbaşılıḳ rütbesiyle bekâm buyurulmuş idi.

Ḥasbe'lmeslek ḳaṭ'-ı merâtib-i 'âliye ile ḳırḳ sekiz târîḫinde mîr-alây ve elli dörtde mîr-livâ olup elli beşde ferîḳliḳ rütbe-i refî'asıyla İşḳodra vâlîligine ve elli ṭoḳuzda Rûmili ordu-yı hümâyûnı erkânlıġına bi't-ta'yîn Manastır ve maḥâl-i sâ'irede bir müddet iḳâmetden ṣoñra tevârîḫ-i muḫtelife ile çend def'a inżimâm-ı riyâsetle İşḳodra vâlîligine me'mûr ve iki def'a Bosna ve dört def'a Rûmili vâlîlikleri ḳâ'im-maḳâmlıḳlarıyla mesrûr olup yetmiş yedi târîḫinde üçünci ordu-yı hümâyûn müşîrligi ve müte'âḳiben ikinci ordu-yı hümâyûn müşîrligiyle maḥbûr olmuşlar idi. Seksen yedi târîḫinde der-sa'âdete celb ile şûrâ-yı devlet a'żâ-yı kirâmı 'idâdına ilḥâḳ ḳılınmışlardır.

[12] Müşârün-ileyh ḥażretleri 'iffet ü istiḳâmet ve şecâ'at u ṣâlâḥ-ı ḥâl ve ṣebât u seḫâ ve ḥüsn-i vefâ gibi ḫaṣâ'il-i ḥasene ve mekârim-i aḫlâḳ-ı ḥamîde ile mevṣûf ve me'mûr olduḳları her maḥal ahâlîsini idâre-i 'âdile ve mu'âmele-i dil-nüvâzîlerinden memnûn u ḫoşnûd bıraḳdıḳları mervî vü ma'rûfdur. Meḫâdîm-i kirâmlarından baḥriye neẓâretine ḳadar iḫrâz iden Ra'ûf Paşa ve sâ'irleri yüzlerinden meṣâliḥ-i devlet ü millet istifâde itmekdedir. 'Ammerehümullâhu Ta'âlâ 'ömren ṭavîlen.

Enderûn-ı Ḥümâyûnda Ḫazîne Ḳoġuşından Müfîż Çuḳadâr Aġa Boşnaḳ 'Oṣmân Aġa-zâde Vezîr Meḥmed Paşa Ḥażretleriniñ Terceme-i Ḥâli

Müşârün-ileyh enderûnda ḫazîne ḳoġuşından tefeyyüż itmiş ve çuḳadâr aġalıḳ rütbesini ḥâ'iz olmuş olan Boşnaḳ 'Oṣmân Aġa'nıñ ṣulbinden biñ

iki yüz yirmi yedi târîḫinde ḳadem-nihâde-i ʻâlem-i şuhûd olaraḳ hengâm-ı ṣabâvetinde pederiniñ müfîżi olan meẓkûr ḳoġuşa ḳabûl olunaraḳ ḳırḳ sekiz târîḫinde emṣâliyle berâber mâ-beyn-i hümâyûn ḫademeligine ḳabûl olunaraḳ elli beş târîḫine ḳadar îfâ-yı ḥüsn-i ḫıdmet itmekde iken cülûs-ı Sulṭân ʻAbdu'l-Mecîd Ḫânî'de ḳurenâlıḳ şerefine maẓhar ve altmış dört târîḫinde ikinci mâ-beynci bulundıġı ḥâlde ʻuhdesine mîr-mîrânlıḳ rütbesi tevcîhiyle Varna muḥâfıẓlıġına me'mûr olmuşlardır.

Oradan bâ-rütbe-i vâlâ-yı vezâret Edirne ve baʻdehû Selânik ve müteʻâḳiben Rûmili vâlîligi ve Sivas ve Ḳasṭamonı eyâletleri vâlîlikleri ve baʻde'l-infiṣâl yetmiş sekizde Ḫudâvendigâr eyâleti ve Canik sancaġı mutaṣarrıflıġı tevcîh olunaraḳ bu me'mûriyetleriñ cümlesinde müstaḳîmâne ve perhîz-kârâne ḥarekete ihtimâm ve umûr-ı me'mûresinden hey'et-i devlet-i ʻaliyyeyi ve ʻiffet ü ʻadâletinden bulundıġı maḥaller ahâlîsini ḫoşnûd itmege saʻy u iḳdâm eyledikleri ḥâlde bi'l-infiṣâl der-saʻâdete çelb ve maʻzûliyet maʻâşı iḥsânıyla duʻâ-yı dervîşânesi ṭaleb buyurulmuşdur.

Müşârün-ileyh metînü'l-iʻtiḳâd, edîb ü ḥalîm ve müstaḳîm ü müttaḳî, dervîş-nihâd u ḫalûḳ bir vezîr-i ʻiffet-semîrdir. ʻAmmerallâhu ʻömren ṭavîlen.

Müşîr El-Ḥâc Meḥmed Muʻammer Paşa Ḥażretleriniñ Terceme-i Ḥâli

Müşârün-ileyh biñ iki yüz yirmi altı târîḫinde naṣb ile bir buçuḳ sene ṣadâret-i ʻuẓmâ ḳâ'im-maḳâmlıġını ḥüsn-i idâre idüp muḳaddemâ mülġâ yeñiçerileriñ fevâḥiş ve sâ'ir evzâr-ı [13] kebâ'irine müddet-i vâfireden berü dâru'n-nedve oldıġı cihetle "Melek Girmez" ismiyle maʻrûf olan Bâġçe Ḳapusı'ndaki dâru'l-fesaḳayı mütevekkilen ʻalellâh bir anda hedm ü maḥv iderek yerine Hidâyet Câmiʻ-i Şerîfi'ni binâya sebeb olan ve nihâyet Rûmili vâlîsi iken irtiḥâl iden,

(Fâʻilâtün Fâʻilâtün Fâʻilâtün Fâʻilün)

Yek-nesaḳ olmaz cihânıñ vażʻı dâ'im böyledir
Geh muġayyem çihre-i ḫurşîd-i maḳṣûd geh güşâd

naẓm-ı ‘ibret-me’âliniñ ḳâ’ili bulunan Erżurûm Müftîsi-zâde Meḥmed Rüşdî Paşa'nıñ ṣulb-i aṣâletinden yirmi yedi târîḫinde der-sa‘âdetde Bâb-ı ‘Âlî'de pâ-nihâde-i ‘âlem-i şuhûd olmuşdur. Evân-ı ṣabâvetinde pederi sâyesinde taḥṣîl-i ‘ulûma sa‘y ü verziş itdigi eṣnâda bu miṣillü aṣḥâb-ı nebâlet ü nebâhetiñ ârâmına müheyyâ olan enderûn-ı hümâyûna çerâġ oldıġından taḥṣîl-i ‘ilm ü kemâl eyledigi eṣnâda eniştesi bulunan sâlifü't-terceme Ṭayyâr Paşa'nıñ mîr-alâylıġında himmetiyle biñ iki yüz ḳırḳ altı târîḫinde ‘asâkir-i niẓâmiyye-i şâhâne ḳolaġalıġıyla çerâġ olaraḳ bi't-tedrîc ḳaṭ‘-ı merâtible biñbaşı ve ḳâ’im-maḳâm oldıġı ḥâlde elli bir senesinde teşkîl olunan ‘atîḳ ‘asâkir-i redîfe-i şâhâneden Edirne sancaġından müretteb redîf alâyı mîr-alâylıġına me’mûr buyurulmuşdur.

Elli iki ẓi'l-ḥiccesinde dâr-ı şûrâ-yı ‘askerînin güşâdında eniştesi ve bu ‘âciz-i nâmıḳu'l-ḥurûf gibi ba‘żı aḥibbâsı sevḳi ve rütbe-i ḥâliyesiyle şûrâ-yı meẓkûr a‘żâsı silkine dâḫil olaraḳ üç seneye yaḳın dâr-ı şûrâda iḫtifâl ü iḥtiyâẓ itmişdir.

Elli sekizde me’mûren Girid'e gidüp gelerek elli ṭoḳuzda mîr-livâlıḳ ve altmış birde Süleymân Re’fet Paşa'nıñ meclis-i vâlâ riyâsetinde memâlik-i maḥrûseniñ muḳaddime-i ma‘mûriyyetine teşebbüs ḳabîlinden olmaḳ üzere iḫtirâ‘ itdigi mecâlis-i ‘amrnâra ‘ulemâdan bir ẓât ve ‘askeriyyeden bir mîr-livâ ve livâ rütbesine müsâvî ricâlden bir efendi ile muḥâsib ve münşî ikişer kâtibden ‘ibâret tertîb itdigi cem‘iyyetlerden Sivas ṭarafına sevḳ olunan ḳomisyona müşârün-ileyh Mu‘ammer Paşa re’îs oldıġı ḥâlde piyâde yoḳlamacısı sâbıḳ ‘Alî Efendi ve ‘ulemâdan Ḥalebli Murâbaḥacı Bâḳî-zâde ‘Abdullâh Efendi a‘żâ ve Râmiz Paşa-zâde ‘İzzet Beg kâtib olaraḳ gönderilmiş ve Rûmili cânibine daḫi mu’aḫḫaran vezîr olup ol zamân livâ bulunan Çelebi Efendi Vekilḫarcı-zâde enderûndan teḫayyüz itmiş olan Ḳabaṭaşlı Şişman Râġıb Paşa ve refâḳatine ricâlden, enderûndan müfîż esbaḳ Girid defterdârı Ṭopçıbaşı Muṣṭafâ Aġa-zâde Ṣâliḥ Beg [14] ve mevâlîden bir ẓât ile kitâbetine Mısır kâşiflerinden Ṭunuslı-zâde ‘Alî Beg-zâde enderûndan muḫrec ‘Alî Cevâd Begefendi me’mûr ve tesrîb olunmuşdur.

Müşârün-ileyh Mu‘ammer Paşa me’mûriyyet-i meẓkûre içün Sivas'a gidüp gelerek altmış ikide ferîḳlıḳ ve altmış üçde Meḥmed Rüşdî Paşa ḥażretleriniñ dâr-ı şûrâ riyâsetlerinde a‘żâlıḳ rütbe ve me’mûriyetiyle mesrûr

ve altmış yedi recebinde müşârün-ileyh Meḥmed Rüşdî Paşa ḥażretleriniñ birinci def'a mesned-i ser-'askerîyi tezyîn buyurduḳlarında dâr-ı şûrâ-yı 'askerî riyâsetiyle nâ'il-i behcet-i nâ-maḥṣûr olup üç buçuḳ sene îfâ-yı riyâsetle yetmiş bir sâli żi'l-ḳa'desinde bâ-rütbe-i sâmiye-i vezâret ü müşîrî Vidin vâlîligine ta'yîn ve ṣıfat-ı 'askerîyesiniñ ibḳâsıyla kâm-bîn olmuşdur.

İki seneden mütecâviz eyâlet-i meẓkûrede icrâ-yı aḥkâm-ı 'adâlet ve iltizâm-ı 'iffetle yetmiş dört rebî'u'l-âḫirinde Edirne eyâleti vâlîligiyle Edirne'ye vürûdını müte'âḳib bir gice ḥükûmet ḳonaġı nerdübân başlarınıñ cümlesinden ṭutuşdurılup âteş alaraḳ muḥteriḳ olmaġla berâber bulunan Beglikçi 'İzzet Beg birâderi Ḫazîneli Şemsî Beg maḥrûḳen terk-i cân ve müşârün-ileyh bu muḫâṭaradan pek zaḥmetle taḫlîṣ-i girîbân itmiş ve kâffe-i kütüb-i nefîse ve evrâḳ u eşyâsı sûzân ve sene-i meẓkûre cümâde'l-âḫirinde infiṣâl ile der-sa'âdete 'avdete şitâbân olmuşdur.

Bu dâhiyeden ḫalâṣ olduḳdan ṣoñra bir buçuḳ seneden ziyâde ma'zûlen der-sa'âdetde ârâm iderek yetmiş altı rebî'u'l-evvelinde İzmir vâlîsi ser-'asker-i esbaḳ mühendis Meḥmed Kâmil Paşa'nıñ vefâtıyla İzmir vâlîligine ve sene-i meẓkûre żi'l-ḥiccesinde Şâm vâlîligine ta'yîn olunduḳları ḥâlde yetmiş yedi rebî'u'l-âḫirinde bi'l-infiṣâl şehriyye yirmi iki biñ beş yüz ġuruş ma'zûliyyet ma'âşı iḥsânıyla müreffehü'l-bâl olaraḳ nâmıḳu'l-ḥurûfuñ Cezâyir-i Baḥr-i Sefîd eyâleti mutaṣarrıflıġımızda li-ecli't-tenezzüh ol vaḳit merkez-i eyâlet-i Cezâyir-i Baḥr-i Sefîd olan Rodos cezîresine gelerek altı mâh ḳadar Rodos'da ârâm eyledikden ṣoñra der-sa'âdete gelmiş ve yetmiş sekiz recebinde meclis-i vâlâ a'żâlıġına me'mûr olup beş seneyi mütecâviz der-sa'âdetde visâde-i istirâḥata ittikâ eylemiş iken Vecîhî Paşa'nıñ vefâtı ḥasebiyle seksen dört rebî'u'l-âḫiriniñ on ṭoḳuzuncı güni 'asâkir-i şâhâne ḳumandanlıġı ve meclis-i vâlâ a'żâlıġı inżimâmıyla [15] Cidde vâlîsi naṣb u ta'yîn olundıġından arâżî-i mübâreke-i muḳaddesede iki buçuḳ seneden ziyâdece iḳâmetle iki def'a farîża-i ḥacc-ı şerîfi bi'l-îfâ ḥüsn-i idâreye muvaffaḳ olmuşdur. Ḫicâz muṣâlaḥasınca ba'żı ḫuṣûṣ ifâdesi żımnında der-sa'âdete gelüp ḳalaraḳ seksen yedi cemâziye'l-evvelîsiniñ on altıncı güni Anḳara vilâyeti vâlîligine gidüp geldikden ṣoñra seksen sekiz żi'l-ḳa'desiniñ yirmi birinci güni infiṣâli żuhûr idirek der-sa'âdete 'avdet eylemişdir.

Seksen ṭoḳuz muḥarreminiñ on dördünci güni mefsûḫ ışlâḥât ḳomisyonu a'żâlığına me'mûr olmuş ise de cümâde'l-ûlâda ḳomisyonuñ laġvıyla ta'alluḳ iden irâde-i seniyye üzerine iḥsân buyurılan ma'zûliyyet ma'âşıyla ḫânesinde ârâm itmekde iken sene-i meẕkûre ẕi'l-ḥiccesiniñ yirmi dördünci güni şûrâ-yı devlet a'żâlığıyla ḫandân ve ṭoḳsan senesi ṣaferiniñ yirmi sekizinci güni yirmi beş biñ ġuruş ma'âş ile muhâcir idâre-i behiyyesi ḳomisyonı riyâsetiyle şâdân olaraḳ ṭoḳsan iki senesi muḥarreminiñ yirmi ṭoḳuzuncı güninde târîḫimiziñ ikinci cildiniñ tertîb ü tebyîżinden ṣoñra irtiḥâl-i dâr-ı cinân itmiş ve vuḳû'-ı vefâtına ḳadar me'mûriyyet-i meẕkûreyi ḥüsn-i îfâya devâm iderek fuḳarâ-yı muhâcirîniñ ḥüsn-i teveccühlerini ḳazanmış oldığı rivâyet olunmuşdur.

Müşârün-ileyh nâmını leke-dâr itmemege sa'y u ġayret ve ferâ'iż-i mektûbeyi ḥüsn-i îfâya müdâvemetle mübâlât-ı dîniyye ve şe'â'ir-i islâmiyyeniñ icrâsına sâ'î ve ḥilm ü rıfḳ ile ḫalḳı talṭîfe himmeti ve 'ilm ü seḫâ vü keremde i'tidâli emr-i celî, tanẕîm-i eş'âr u tevârîḫde yed-i ṭûlâsı bedîhî, dervîş-nihâd, ṣâliḥ u muttaḳî, raḥîm ü şefîḳ, sinni sittîni mütecâviz bir müşîr-i ẕî-şân idi. Raḥmetullâhi Ta'âlâ 'aleyhim raḥmeten vâsi'aten.

Terceme-i Ḥâllerine Dest-res Olunamayan Müşîrân-ı Kirâmdan Ba'żılarınıñ Esâmîsi

Müşârün-ileyhimden başḳa yetişdigimiz zamânda enderûn-ı hümâyûndan tefeyyüż itmiş olanlardan Aşḳar 'Alî Paşa, Dilâver Paşa ve Âl-i Ramażân'dan Necîb Beg-zâde 'İṣmet Paşa, ferîḳ Necîb Paşa, mîr-mîrân Ḳaṭo Ḥasan Paşa ve kîlâr-ı ḫâṣṣadan Ḍarancur Reşîd Paşa, Çelebî Efendi Vekilḫarcı-zâde Şişman Râġıb Paşa, Rüstem Efendi kölesi dâr-ı şûrâ re'îsi ferîḳ Ḥüseyin Paşa, Silaḥdâr 'Alî Paşa kölesi begler-begi Cündî İsmâ'îl Paşa ve seferliden Dellâl-zâde İşâretçi 'Oṣmân Paşa, müşârün-ileyhiñ keṯḫudâlığından müfîż Ḥaleb vâlîsi sâbıḳ bostancıbaşı-zâde Reşîd Meḥmed Paşa, Rûmili ordusı [16] müşîri iken vefât iden silaḥdâr 'Alî Aġa kölesi Reşîd Paşa ve bunuñ birâderi oldığı mervî olan Ṣayda vâlîsi esbaḳ silaḥdâr 'Alî Aġa kölesi Ḫurşîd Meḥmed Paşa, Ṭopçıbaşı Muṣṭafâ Aġa-zâde Yanya vâlîsi

iken irtiḥâl iden Ṣâliḥ Paşa, Meḥmed Nuṣret Paşa gibi ba'żı ẕevât daha var ise de bunlarıñ terceme-i ḥâllerine dest-res olamadığımızdan vesîle-i raḥmet olmaḳ üzere yalñız buracıḳda iḫtâr-ı nâmlarıyla iktifâ olundı.

Re'îsü'l-'Ulemâ ve Naḳîbü'l-Eşrâf El-Ḥâc Muṣṭafâ 'İzzet Efendi Ḥażretleriniñ Terceme-i Ḥâlleridir

Müşârün-ileyh Anaṭolı'da Ṭosya nâm şehr-i dil-güşâda Destbân Aġa-zâde Muṣṭafâ Aġa'nıñ ṣulbinden biñ iki yüz on altı târîḫinde ḳadem-nihâde-i 'âlem-i şuhûd olaraḳ silsile-i nesebleri vâlideleri ṭarafından ḥâlâ Ṭopḫâne'de kendü binâ-kerdesi olan Ḳadr-ḫâne dergâh-ı şerîfinde defîn-i ḫâk-i 'ıṭr-nâk olan ḳuṭbu'l-aḳṭâb ve sâdât-ı ṣaḥîḥu'l-ensâbdan Şeyḫ İsmâ'îl Rûmî ḳuddise sırruhu's-sâmî ḥażretlerine müntehî olup ṣıġar-ı sinlerinde feyż-i fıṭrî-i mâder-zâd ve ḳâbiliyyet ü zühd ü reşâd, ḥilye-i isti'dâdlarında ẓâhir ü müstefâd olmaġla pederleriniñ vefâtından ṣoñra vâlideleri müşârün-ileyhi taḥṣîl-i 'ulûm-ı nâfi'a niyyet-i ḫayriyyesiyle der-sa'âdete i'zâm ve ders-i 'âmdan ve ta'alluḳâtından emîn ü mu'temed bir ẓâta veṣâyâ-yı lâzıme ile tevdî' iderek bu cihetle Fâtiḥ medârisinden Baş Ḳurşunlı ta'bîr olunur medrese-i münîfede nice müddet taḥṣîl-i 'ilm-i şerîfe müdâvemet eṣnâsında müsellem olan dirâyet ve ḫâṣṣâ'il-i ḥaseneye maẓhariyetinden başḳa mevhûb olduḳları ṣadâ-yı feraḥ-fezâları ve fenn-i mûsiḳîde müsâbıḳ-ı Fîṣâġorâs u Fârâbî olan ma'lûmât-ı mükemmele ve ḳâbiliyyet-i meşhûdeleri ḥasebiyle ol eṣnâda muṣâḥib-i şehriyârî Kömürci-zâde Ḥâfıẓ Efendi merḥûmdan meşḳ idebildikleri bir ḳıṭ'a na't-ı şerîfi Baġçe Ḳapusı ḫâricinde ve sâḥilinde Sulṭân Maḥmûd Ḫân-ı Ṯânî efendimiz ḥażretleriniñ bânîsi olduḳları Hidâyet Câmi'-i Şerîfi'ne selâmlıḳ vuḳû'ında bülend-âvâz ile ḳırâ'atlerinde pâdişâh-ı ḳadr-dân efendimiz ḥażretleri ṣadâ-yı muḥriḳ-edâ-yı müşârün-ileyhi istimâ'dan maḥẓûẓ olmuşlar ise de ḥükm-i zamân îcâbınca bu miṣillü nev-resîdegânıñ ṭoġrıdan ṭoġrıya enderûn-ı hümâyûna çerâġ olmaları münâsib olmadığından silaḥdâr-ı şehriyârî bulunan Ġâzî Aḥmed Paşa-zâde sâbıḳu't-terceme [17] 'Alî Paşa merḥûma ikmâl-i ḥüsn-i terbiyelerine himmet olunmasını irâde ve mu'aḫḫaran enderûn-ı hümâyûna alınması fermân

u ifâde buyurulduġından üç sene ḳadar dâ'ire-i müşârün-ileyhde ta'allüm-i 'ulûm ve temeşşuḳ-ı ḫutûṭ ve tefennün-i mûsiḳîye himmet itdikden ṣoñra evvel-emirde Ġalaṭa Sarâyı'na çerâġ ve üç sene orada daḫi istiḥṣâl-i 'ulûm u fünûna iştiġâl eyledikleri ḥâlde otuz altı târîḫinde müşârün-ileyh 'Alî Paşa'nıñ ma'zûliyyet ḥâlinde vâḳi' olan iltimâslarıyla İlyâs Aġa merḥûmuñ silaḥdârlıġında enderûn-ı hümâyûna çerâġ olmuşlar idi.

Ol mekteb-i feyż-meksebde nice zamân nây-zenlik ve ḫânendelik fenlerinde kesb-i ma'lûmât iderek fâ'iḳu'l-aḳrân ve bir ṭarafdan daḫi ta'lîm-i 'ulûm ve ḫuṭûṭ-ı mütenevvi'ada ṣülüṣ ve nesḫi müsellem-i enâm olan Muṣṭafâ Vâṣıf Efendi'den ve ta'lîḳ ḫaṭṭını meşhûr Yesârî-zâde Muṣṭafâ 'İzzet Efendi'den ta'allüm ü temeşşuḳ ve iẕn ü icâzetleriyle aḳrânına tefevvuḳı nümâyân olmaġla mûsiḳîde ve ḫuṭûṭ-ı mütenevvi'ada ferîd-i 'aṣr ve vaḥîd-i dehr olaraḳ muḳteḍâ-yı aṣḥâb-ı isti'dâd oldıġı ḥâlde ḫâḳân-ı ḫuld-âşiyân ḥażretleri Râmî Çiftligi'nde iken 'asâkir-i şâhâne żâbiṭligiyle rüteb-i mütenevvi'a ile çerâġ buyurulmaḳda olan ẕevât ṣırasında bir ḫıdmetle ḳayırılmaḳ emelinde bulunmuş ise de bu miṣillü nâdirü'l-vücûd bir ẕâtıñ nezd-i şâhâneden mehcûriyyeti muġâyir-i rıżâ-yı ḥażret-i pâdişâhî oldıġını vâsıṭa-i istirḥâm olabilecek ẕevât bi'l-idrâk ifâdeden istinkâf eylediklerini fehm eylemesi üzerine her ne ṣûretle olur ise olsun tevekküliyle bilâ-nân-pâre ḥacc-ı şerîfe ṭaleb-i ruḫṣata mübâşeret itdiklerinde kerhen ruḫṣat i'tâ buyurulmasıyla Necîb Paşa merḥûmuñ ṣurre emânetinde ṭarîḳ-i naḳşbendiyyeden ibtidâ intisâb eylemiş olduḳları Ḳayṣeriyyeli Şeyḫ 'Alî Efendi ḥażretleriyle birlikde cânib-i Ḥicâz'a 'âzim ve mevlânâ-yı müşârün-ileyh ċenâb-ı 'Abdullâh-ı Dihlevî ḳuddise sırruhu's-sâmî ḥażretleriniñ ḫulefâsından Mekke-i Mükerreme'de şeref-muḳîm Şeyḫ Meḥmed Cân Efendi ḫulefâlarından olmaḳ ḥasebiyle kendülerini ol ẕât-ı 'âlîye teslîm eylemeleriyle bir müddet ḫużûr-ı aḳdeslerinde ḫıdmet ve terbiye-i teveccühle tekmîl-i sülûk ile istiḥṣâl-i zâd-ı dâreyne muvaffaḳiyetle 'avdetlerinde şeyḫ-i müşârün-ileyh i'ṭâ-yı icâzet buyurmuş olduḳlarından Mıṣr'a 'azîmet ve yedi mâh müddet ba'żı maḥâl-i mübârekeyi ba'de'z-ziyâre İstanbul'a 'avdet ve Maḥmûd Paşa Ḥammâmı ḳurbında bir ḫâne temellük idüp başında tâc-ı naḳşî ve arḳasında [18] ḫırḳa-i Dihlevî oldıġı ḥâlde terk-i mâ-sivâ maḳṣadıyla aṣdiḳâ-yı muḥibbân ile muṣâḥabet-i dervîşâneye himmet itmekde bulunmuşlar idi.

Ramażân-ı şerîfde bir gün ḫatm-i şerîflerini oḳumaḳ ve ḫalḳ ile birlikde du'âsı edâ olunmaḳ niyyetiyle Bâyezîd Câmi'-i Şerîfi'ndeki mü'ezzinler maḥfiline çıḳup ḫatmini oḳur iken aḥibbâsından sesini işiden birḳaç żât maḥfile çıḳup iḳâmet itmesini recâ itdiklerine cevâben, "ekşer bu câmi'-i şerîfe şevketlü pâdişâhımız geliyor, egerçi benim sesimi işidecek olur ise bir eyü şey olmaz" didiklerinde, "şevketlü efendimiz bugün İstanbul'a gelmedi ve gelmeyecekdir" deyü 'arż olunan te'mînât üzerine ṣalât-ı 'aṣr içün bülend-âvâz ile iḳâmet olunur iken ḫâḳân-ı ḳadr-dân ḥażretleri câmi'-i şerîf ḳapusından içerü girmiş ve namâza iḳtidâ itmiş ise de efendî-i müşârün-ileyhiñ bunlardan aṣlâ ḫaberi olmadığından sâ'ir mü'ezzinân ile bi'l-münâvebe tesbîḥ u tehlîli tekmîl eylemiş ve namâz 'aḳîbinde yâver-i ḥażret-i pâdişâhî enderûndan müfîż mîr-livâ Aşḳar 'Alî Paşa me'mûren maḥfile çıḳup mü'ezzin-başıya, "şevketlü efendimiz su'âl buyuruyorlar, iḳâmet iden kimdir", deyü istifsâr eyledikde mü'ezzin-başı işâretle müşârün-ileyhi gösterüp, "dede efendi iḳâmet eyledi" ḫaberini virdikde her ne ḳadar paşa-yı müşârün-ileyh ḳapu yoldaşlarından ise de ramażân ḥâliyle ve iḳtiżâ-yı kisve vü külehle efendiyi ṭanımayup bir Özbek dervîş oldığını 'arż itdikde, "Muṣṭafâ Efendi'niñ ṣadâsını ben bilmez miyim, Özbek'dir deyü beni mi aldadıyorsuñuz" buyurmalarıyla tekrâr bir âdem daha gönderilüp, "maḥfilde ḳaç kişi var ise birer birer aşaġı insünler" fermân-ı şâhânesini beyân itmesi üzerine mevcûd bulunanlar birer birer inmekde olup nıṣf olur olmaz Özbek deyü ḫaber virilen görünmediginden üçünci def'a olaraḳ bir âdem daha irsâl ve dede efendiyi aşaġı îṣâl eylediginde ḫânelerine 'azîmet itmek üzere ṣaġ cânibe teveccüh itmişler ise de pâdişâh-ı ma'âlî-iktinâh ḥażretleri efendî-i müşârün-ileyhi ol ḳıyâfetle gördüklerinde, "Muṣṭafâ Efendi oldığını ben bilmez miyim" nuṭḳ-ı hümâyûnını müte'âḳib müşârün-ileyh ḥaḳḳındaki teveccühât-ı sâbıḳa-i şâhâne ilcâsıyla ḫıdmet-i hümâyûnı terk itdigine ziyâde infi'âl 'ârıż olaraḳ müşârün-ileyhiñ der-ḥâl imḥâsını irâde ve parmaġıyla şiddetlü işâret eyledikleri̇nde Ḫusrev Paşa, "fermân efendimiziñ" dimiş ise de ḫayr-ḫâhân-ı 'aṣrınıñ ser-bülendi ve kâffe-i ecr ü ḫayrda cihâniñ ercemendi ve ta'alluḳ-ı enżâr-ı meḥâsin-pesendi olan muṣâḥib Sa'îd Efendi Ḫusrev Paşa'ya ḫıṭâben, [19] "Paşa ḥażretleri sen çocuḳ mısın, ne yapıyorsuñ" i'tirâżıyla eteginden çekdikde "ṣuṣ" cevâbını virüp ol esnâda şehen-şâh-ı merâḥim-penâh ḫa-

żretleri kemâl-i ḥiddetlerinden ṭoġrıca Ṭolmabâġçe sâḥil-sarây-ı hümâyûnını teşrîf buyurmuşlardır.

Ol gice ṣalât-ı terâvîḥ ba'de'l-edâ muṣâḥibân-ı şehriyârîden ḫânende meşhûr Rif'at Beg merḥûmuñ pederi şeh-levendim Ḥâfıẓ 'Abdullâh Aġa merḥûmuñ birâderi Kömürci-zâde Ḥâfıẓ Efendi'ye ḫıṭâben, "seniñ ḥac refîḳiñe ne dirsiñ" irâde-i mutażammınu'l-i'tirâżını îrâd buyurduḳlarında, "ḫayr ola efendim" cevâbına muḳâbil, "Özbek ḳıyâfetiyle Bâyezîd Câmi'-i Şerîfi maḥfiline çıḳup, "ey cemâ'at-ı müslimîn, işte beni gördiñiz mi, pâdişâh-ı zamâna sinîn-i vâfire ḫıdmet eyledim, emegim şu ḳıyâfetde ḳarâr virdi" diyerek ḫalḳa teşhîr idiyor, bunuñ içün ifnâsı ḥaḳḳındaki fermânıma muṣâḥib Sa'îd Efendi'niñ ilḥâḥıyla Ḫusrev Paşa'nıñ istid'â-yı 'afvı müsâ'adesi nefyini netîce virdi" sözleriyle oṭadan içerü teşrîf buyurmuş olduḳlarınıñ ferdâsı güni efendî-i müşârün-ileyh Bâyezîd Muvaḳḳit-ḫânesi pîşgâhında mûmâ-ileyh Ḥacı Ḥâfıẓ Efendi'ye bi't-teşâdüf, Ḥâfıẓ Efendi müşârün-ileyhi bir kenâra çeküp, "aḫşâm şevket-me'âb efendimize Özbek ḳıyâfetiyle görünmüş oldıġıña infi'âl buyurdılar, tebdîl-i câme ile başıña fes giy" deyü tenbîh itdigine cevâben müşârün-ileyh, "sikkeyi başḳa kisveye tebdîl idemem" dimesi üzerine, "öyle ise bir daha naẓar-ı şâhâne ta'alluḳ idecek yerlerde bulunma, zîrâ ḥaḳḳıñda mażarrat me'mûldür" didiklerini ḳabûl ve görünmernege 'azrn ü niyyetle ḫânelerine 'avd u ḳufûl iderek müteḫallıḳ olduḳları ḫaṣlet-i tevekküle istinâd üzere olmuşlar idi.

İrtesi gice yine edâ-yı ṣalât-ı terâvîḥ-i şerîfden ṣoñra şehen-şâh-ı ḫuld-âşiyân ḥażretleri mûmâ-ileyh Ḥâfıẓ Efendi'yi iḥżâr ile, "gerçi nefîdinde 'afv itdim ammâ şu ḳıyâfetle Muṣṭafâ Efendi'niñ beni i'lân idişine pek cânım ṣıḳıldı" buyurduḳlarında, Ḥâfıẓ Efendi cevâben, "Ḳuluñuz bugün Sulṭân Bâyezîd muvaḳḳit-ḫânesi öñinde gördüm, tekdîr-âmîz pek çoḳ sözler söyledim" cevâbında, "bir bende velî-ni'metine ḥâlini 'arż ider mi itmez mi" deyü ḳuluñuzdan su'âl eyledi, "evet ider" didim, "bu hey'eti iḫtiyârım velî-ni'met efendimize vesîle-i 'arż-ı aḥvâl olur müṭâla'a vü emeline münḥaṣır idi, ḥâl-i 'acz-iştimâli añladamadıġımı añladıġımdan pek me'yûs oldum" didi ve aġlayaraḳ döndi gitdi" sözini, "Dürûġ-ı [20] maṣlaḥat-âmîz bih ez-râst fitne-engîz" me'âliyle 'arż eyledikde, şehriyâr-ı şefḳat-istînâs ḥażretleri öñüne baḳup bir söz söylemeksizin oṭalarını teşrîf ve yine ferdâ-

sı gice terâvîḥden ṣoñra "Ḥâfıẓ Efendi ne didi idi" sözini tekrâr buyurduḳlarına evvelki cevâbı ‘arż u beyân eyledikde, ol vaḳit meşhûd-ı cihân olan luṭf u merḥamet-i ḥażret-i pâdişâhî te’ṣîr-i ḥüsn-i ifâdeye muḳâbil, "benim aña ṭarġınlıġım yoḳdur, ancaḳ hüner ü ḳadrini żâyi‘ itmek sevdâlarında gördügimden cânım ṣıḳılıyor" deyü ṣâdır olan iltifât-ı şâhâneyi müte‘âḳib ḥużûr-ı hümâyûnlarında mevcûd bendegânıñ cümlesi yek-dil ü yek-lisân olaraḳ müşârün-ileyhiñ ṣenâsıyla ḫâk-i pây-ı şâhâneye ruḫ-sâ ile ‘arż-ı şükrâniyyet itmişler idi. Müşârün-ileyh ekṣer evḳâtda Necîb Efendi'niñ ḳonaġında ârâm itdiginden ba‘de'l-‘îd müşârün-ileyh Necîb Efendi'niñ ḳonaġına bir âdem gelüp efendî-i müşârün-ileyhi su’âl ider iken müşârün-ileyhiñ büyük maḫdûmı gümrük emîni esbaḳ Aḥmed Şükrî Begefendi gelen âdemden istifsâr-ı çigûnegî-i ḥâl eyledikde, mâ-beyn-i hümâyûnda bugün sâz faṣlı olacaġından bu faṣılda Muṣṭafâ Efendi'niñ bulunması emir buyuruldı, cevâbını virmesiyle mîr-i müşârün-ileyh ben anı buldurur gönderirim, cevâbıyla ol âdemi ṣavdıḳdan ṣoñra ol eṣnâda merḥûm Esmâ Sulṭân'ıñ başaġası Ḥâfıẓ Dilâver Aġa'ya ṭarîḳat-ı ‘aliyye-i sa‘diyyeden ḫilâfet virilecegi cihetle ḫilâfet-nâmelerin ḥüsn-i ḫaṭṭ-ı nesḫ olaraḳ taḥrîr ü terḳîm eylemek üzere sulṭân-ı müşârün-ileyhânıñ Ḳurı Çeşme'de kâ’in sarâylarına gidüp aġa-yı mûmâ-ileyh muḥibb-i ṭarîḳat ve ‘âşıḳ-ı üns ü ülfet ü maḥabbet, ‘arîf ü ẓarîf bir ẓât-ı şerîf olup, birḳaç gice anda müsâferet üzere bulunmuş oldıġı mîr-i müşârün-ileyhiñ ma‘lûmı olmaġın hemân bir boġçe bir taḳım cedîd elbise ve efendî-i müşârün-ileyhiñ kendüsine maḫṣûṣ nâyını daḫi tebe‘alarından bir aġaya teslîm ve vuḳû‘-ı ḥâliñ evvel-emirde başaġaya tefhîm olunmasını tenbîh ü irsâl ve ol vechile mûmâ-ileyh Ḥâfıẓ Dilâver Aġa keyfiyyete kesb-i ıṭ-ṭılâ‘ eyledikde boġçeyi alup tebessümle müşârün-ileyhe, üzeriñizi çıḳarup işbu eṣvâbları geyiñiz, bir ḫayırlu iş var, diyerek envâ‘-ı leṭâ’ifle ilbâs ve boġce getüren aġa ile mâ-beyn-i hümâyûn cânib-i ‘âlîsine i‘zâm ile ḥużûr-ı ḥażret-i pâdişâhîde bir nây taḳsîmi ḫıtâmında seviyyen ‘aṭâyâ-yı seniyye iḥsân buyurılup ḫânelerine ‘avdet ve bir müddet mürûrında yine ol vechile da‘vet ve birḳaç gün ṣoñra yine celb olunup âheng [21] arasında pâdişâh-ı Felâṭûn-ḫaṣâ‘il ḥażretleri, "inşâd buyurmuş olduḳları şarḳiyyât oḳunsun ve Muṣṭafâ Efendi diñlesün", deyü ṣâdır olan fermân-ı hümâyûna binâ’en çend güfte şarḳıları oḳunduḳda, "naṣıl olmuş ise beyân eylesün", buyurmalarıyla, "efendilerimiziñ şarḳıları da şarḳiyyâtıñ pâdişâhıdır, ancaḳ taḥsîn ü te’ṣîrin-

den başḳa bir şey dinilebilür mi", cevâbını virdikden ṣoñra nihâyet-i faṣılda dâ'ire-i dâḫiliyye-i şâhânelerini teşrîfe raġbetleri eṣnâsında efendî-i müşârün-ileyhi talṭîf itmek üzere "üç def'adır Muṣṭafâ Efendi'yi dervîşâne sarây-ı şâhânemize da'vet ve ḥaḳḳında olan ḥüsn-i teveccüh-i şâhânemizi ifhâm eyledik, bundan ṣoñra bir işi olmadıġı ḥâlde ba'żı ba'żı sâz nevbetlerine gelsün" deyü fermân buyurduḳları teblîġ olunduḳda, müşârün-ileyh kemâl-i ḥayretle tereddüd üzere bulundıġında şevketlü efendimiz ḥażretleri ḥarem-i hümâyûnı teşrîf buyurmaḳ üzeredirler, ne ṭurursun cevâb vir, dinildiginden, "şunı te'emmüldeyim ki ber-muḳteżâ-yı memlûkiyyet şevketlü efendimiziñ du'â-yı şevket-i şâhânelerinden başḳa 'acebâ ne işim var ki böyle buyurılur" cevâbını i'ṭâya müsâra'at idişleri mesmû'-ı şâhâne olup bu 'arż-ı 'ubûdiyyetleri bâ'iṣ-i maḥẓûẓiyyet-i cihân-dârî olaraḳ tekrâr 'aṭiyye-i seniyye iḥsânı üzerine efendî-i müşârün-ileyh elli beş târîḫinde vuḳû' bulan cülûs-ı hümâyûna degin sâz nevbetlerine müdâvemetle nice iltifâtlarına nâ'il olmuş ve 'aḳîb-i cülûs-ı hümâyûnda tebdîl-i meslek niyyetiyle Eyyûb ḫiṭâbetini niyâz ve bi'l-müsâ'ade ta'ayyüşlerine medâr olmaḳ üzere Lâleli Câmi'-i Şerîfi evḳâf ḳâ'im-maḳâmlıġı 'ilâveten bi't-tevcîh beş buçuḳ sene ḳadar Eyyûb Câmi'-i Şerîfi'nde ḫiṭâbetden ṣoñra altmış târîḫinde cennet-mekân 'Abdu'l-Mecîd Ḫân ḥażretleri Eyyûb Câmi'-i Şerîfi'ne selâmlıḳ idüp ḫuṭbeyi müşârün-ileyhe ḳırâ'at itdirerek kemâl-i taḥsîn ü taḳdîr ile imâm-ı ṣânî-i şehriyârî ta'yîn buyurmuş olmalarıyla dört sene müddet bu ḫıdmet-i müstevcibü'l-mefḫaretde bulunduḳları ḥâlde 'uhde-i fâżılânelerine Anaṭolı pâyesi tevcîh ve altmış beş târîḫinde selefleriniñ irtiḥâli vuḳû'ıyla imâm-ı evvel ve Rûmili pâyesiyle mübeccel olup işbu dört sene żarfında şehzâdegân efendiler ḥażerâtınıñ bed'-i besmele ile mu'allim-i ḫaṭ ḫıdmetlerine bi't-ta'yîn, altmış ṭoḳuz târîḫine ḳadar ḥâlâ erîke-pîrâ-yı ḫilâfet-i 'uẓmâ veliyy-i ni'metimiz pâdişâhımız efendimiz ḥażretleriniñ 'ulûm u fünûna olan meyl ü raġbet-i hümâyûnlarından ṭolayı ehliyyet ü emniyyeti [22] cümle 'indinde mücerreb oldıġı cihetle kendülerini müẓâkerecilik ḫıdmetlerine ta'yîn ve imâmetden infiṣâlinden dört mâlı muḳaddem bu ḫıdmet-i celîleden dûr ve ba'dehû imâmetden daḫi mehcûr olmuşlar ise de şâyân-ı ḥürmet ü ri'âyet bulunduḳlarına ve her bir ḫıdemâtda gösterdikleri emniyyet ü istiḳâmetlerine 'alâmet-i bâhire olmaḳ üzere altmış ṭoḳuz târîḫinden meclis-i vâlâ a'żâlıġına me'mûriyetlerinde bâ-irâde-i seniyye ḥużûr-ı hümâyûna mü-

ṣûl oldığında, "efendi size olan emniyyetim cihetiyle ḥüsn-i teveccühüm olan bir maḥalle gönderdim, memnûn mısıñ" buyurduḳlarında, "efendim, çâkeriñize ruḫṣat iḥsân buyuruñ, zîrâ memnûniyyetle maḥzûniyyet beyninde ḳaldığımdan ḥużûr-ı şâhâneñizde ḫılâf-ı edeb-i 'ubûdiyyet bir ḥareket ṣudûrından ḫavf idiyorum, efendimiziñ ḫıdmet-i cihân-ḳıymet-i şâhânelerinden mehcûriyyetim elbette ḳuluñuzı fevḳa'l-ġâye maḥzûn ve yine böyle bir ḫıdmet-i memdûḥa ile çerâġ buyuruldığıma memnûn oldığımdan şükr ü şikâyet arasında bir mevḳi'-i müşkildeyim, teveccüh-i şâhâneñizden özge dest-gîrim yoḳdur" didiginde, du'â-yı ḥażret-i pâdişâhîye nâ'il olmuşlardır. Bu miṣillü pek çoḳ iltifâta maẓhar olduḳları mervî ise de bu ḳadarla iktifâ olundı.

Ba'dehû dört seneyi mütecâviz meclis-i vâlâda bulunup yetmiş üç receb-i şerîfi ġurresinde ḥasbe'ṭ-ṭarîḳ def'a-i ûlâ Rûmili ṣadâreti tevcîh ve ba'de'l-infiṣâl biraz müddet mürûrında meclis-i vâlâdan daḫi 'afv ile yetmiş yedi senesi re'îsü'l-'ulemâ ve naḳîbü'l-eşrâf Taḥsîn Beg'iñ vefâtı vuḳû'ına mebnî neḳâbeti bi't-tefrîḳ Yâsînî-zâde 'İlmî Molla Efendi'ye ve ḥasbe'l-uṣûl riyâset-i 'ilmiyye müşârün-ileyhe tevcîh ve cülûs-ı hümâyûndan iki sene ṣoñra yetmiş ṭoḳuz târîḫinde def'a-i ṣâniye Rûmili ḳâḍî-'askerligi nevbeti ḥulûl ile żabṭ iderek ḫıtâm-ı müddetinde infiṣâl ve seksen dört târîḫinde meclis-i vâlâya a'żâ ve bir buçuḳ sene müddet devâmından ṣoñra seksen altı târîḫinde meclis-i ḫâṣ-ı vükelâya ta'yîn ve seksen yedi senesi muḥarremi ġurresinde def'a-i ṣâliṣe Rûmili ḳâḍî-'askerligi tevcîh ve yine ḫıtâm-ı müddet-i mu'ayyenesinde infiṣâl ve meclis-i ḫâṣ-ı vükelâ a'żâlıġı 'uhdelerinde ibḳâ buyurulmuşdur.

Müşârün-ileyh ḥażretleri 'ulûm-ı 'Arabiyye vü edebiyye ve Fârisiyye vü mutaṣavvıfada üstâd-ı kül ve ḫuṭûṭ-ı mütenevvi'ada hâdi's-sübül ve 'ilm-i mûsiḳî vü şi'rde bülbül olduḳlarından başḳa ma'neviyyâtçaya gelince melce'-i 'âşıḳân olup ez-cümle 'ilm-i tevḥîdiñ me'ḫaẓı dinilse sezâ ve 'ulûm-ı mutaṣavvıfada müşkil-güşâ ve imâm-ı muḳtedâ olduḳları teslîm-kerde-i aṣḥâb-ı nühâ [23] vü vefâdır. Ġarâ'ib-i ittifâḳiyyedendir ki naḳîbü'l-eşrâf Yâsînci-zâde 'İlmî Efendi'niñ seksen ṭoḳuz senesi vefâtı vuḳû'ında neḳâbet-i eşrâf ṣâḥib-i terceme ḥażretlerine 'ilâve buyurulmasıyla yine riyâsetle merkez-i aṣlîsinde ictimâ' itmişdir.

Müşârün-ileyh ḥażretleriñiñ âṡâr-ı ḳalemiyyelerinden taḥḳîḳ olunabilenleriñ beyânına ibtidâr olundı: On bir ḳıṭ'a Muṣḥaf-ı Şerîf ve ol ḳadar Delâ'il-i Ḫayrât ve iki yüz 'adedi mütecâviz Ḥilye-i Şerîf-i Cenâb-ı Peyġamberî ve otuzdan ziyâde Sûre-i En'âm ve ḳaṣâ'id ve ḥurûfât olaraḳ çend ḳıṭ'a muraḳḳa'ât ve Ayaṣofya Câmi'-i Şerîfi'ndeki kebîr çehâr-yâr-ı güzîn esâmî-i sa'âdetleri ve ḳubbesinde olan Nûr âyet-i kerîmesi ve 'Atîḳ 'Alî Paşa nâm maḥalde vâḳi' Ḫırḳa-i Sa'âdet Câmi'-i Şerîfi ve maḥalli ve ḥavlısı ḳapuları ḫuṭûṭiyle Ḳâsım Paşa'da câmi'-i kebîriñ çehâr-yâr-ı güzîn esâmî-i sa'âdetleri ve ḳapu üzerleri ve ḳubbesinde olan Nûr âyet-i kerîmesi ve Beşikṭaş semtindeki Yaḥyâ Efendi câmi'-i envâr-lâmi'iniñ ḳubbesinde kezâlik Nûr âyet-i kerîmesi ve Bâb-ı 'Âlî ittiṣâlinde Na'lli Mescid nâm câmi'de olan çehâr-yâr-ı güzîn rıḍvânullâhi Ta'âlâ 'aleyhim ecma'în esâmî-i mübârekeleriyle ḳapusı üzerinde Ṣalât âyet-i kerîmesi ve Mıṣır'da Meḥmed 'Alî Paşa Türbesi'nde Sûre-i Dehr ve ta'lîḳ ḫaṭla târîḫi ve Burûsa Câmi'-i Kebîr'inde iki 'aded levḥalarıyla İstanbul'da Ser-'asker Ḳapusı derûnında ta'lîḳ ḫaṭla bâb-ı meẓkûruñ târîḫi ve bu miṣillü nice âṡâr-ı laṭîfleri vardır ki el-ḥaḳ ḥüsn-i ḫaṭṭ-ı ṣülüṡde Şeyḫ-i ṣânî ve ta'lîḳde 'İmâd-ı Îrânî olduḳları emr-i celîldir. Zâde-i ṭab'-ı faẓîlet-menba'-ı fâẓılâneleri olan eş'ârlarından bir beyt, yâdigar-ı enẓâr-ı erbâb-ı 'irfân olmaḳ üzere terḳîm ve sâ'ir eş'ârları enderûn-ı hümâyûn şu'arâsı ṣırasında tenmîḳ olunmuşdur.

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Çeşm-i 'ibretle nigâh it zâhidâ eşyâya sen
Ma'nî-i ṣun'-ı İlâhî'de ne sen varsıñ ne ben

'Ammerehullâhu 'ömren ṭavîlen. 1260.

Terceme-i Ḥâl-i İmâm-ı Evvel-i Selîm Ḫânî Ḳırîmî Es-Seyyid El-Ḥâc Ḥâfıẓ Aḥmed Kâmilî Efend'niñ Terceme-i Ḥâli

Müşârün-ileyh Ḳırîmiyyü'l-aṣl olup sinn-i ṣıġarında aḳribâsı delâletiyle enderûn-ı hümâyûna çerâġ ve żâbiṭân ṭaraflarından teşvîḳ-i taḥṣîl-i 'ilm ü

kemâl idilerek sevḳ-i selîḳa-i ṭabî'atla fenn-i mûsiḳîde üstâd-ı kâmil olmaġla bu zümreniñ müfiżî olan çavuşân ṣınfına idḫâl olunmuşdur.

Ṣavtı ḫûb ve ṣadâsı merġûb olmaḳ cihetiyle muṣâḥib-i şehriyârî Kemânî [24] Ḫıżır Aġa ve meşhûr a'mâ Corci ve Ṭanbûrî Ortaköyli İsaḳ'dan uṣûl-i bârîk-i mûsiḳîyi istikmâl iderek çavuşân zümresine maḫṣûṣ olan enderûn-ı hümâyûn mü'eẕẕinliginden ḫâne-i ḫâṣṣaya intiḳâl ve mü'eẕẕin-başılıḳla iḫtifâl-i dâ'ire-i iḳbâl ve 'aṣr-ı 'âlî-i Sulṭân Selîm Ḫânî'de imâm-ı ṣânî ve Ayḳır İmâm dinmekle meşhûr olup inzivâ vü imḥâ-yı Sulṭân Selîm Ḫân-ı Ṣâliṣ ḥażretlerine sebeb olanlarıñ biri ve bi'ẕ-ẕât teşebbüṣ itdigi cihetle belki birincisi olan Dervîş-i bed-kîşiñ ṭard u 'azlinde birinci imâmet-i ḥażret-i pâdişâhî ile rehîn-i iclâl olmuşdur.

Biñ iki yüz yirmi altı senesine ḳadar bu ḫıdmetde devâm iderek sene-i meẕkûrede yine mü'eẕẕin-başılıḳdan beşâşet-i lehçe ve leṭâfet-i behcesinden kinâye olmaḳ üzere "Cennet Filizi" laḳabıyla beyne'n-nâs memdûḥ olan imâm-ı ṣânî-i bî-miṣl ü bî-müdânî âti't-terceme 'Abdü'l-Kerîm Efendi ta'yîn olunaraḳ bunlar mültefeten ma'zûl olmuşlar ise de yirmi yedi senesi def'a-i ûlâda tevcîh olunan Rûmili ṣadâretiniñ itmâm-ı müddetinden ṣoñra me'ẕûnen îfâ-yı farîża-i ḥacc ile 'avdet ve biñ iki yüz otuz üç senesi mükerreren Rûmili ḳâḍî-'askerligiyle bi-ḥaḳḳın teraḳḳî-i ḳadr ü menzilet ve otuz beş târîḫi cümâde'l-ûlâsınıñ üçünci güni dâr-ı beḳâya rıḥlet itmişdir.

İmâm-ı müşârün-ileyh raḥmetullâhi 'aleyh, âtîde pederimiñ tercemesinde ḥikâye olunacaġı vechile Sulṭân Selîm Ḫân-ı mekârim-vesîmiñ şehâdeti güni nevbetçi olaraḳ sarây-ı hümâyûnda bulundıġından ḫudâvendigâr-ı mebrûr ile Sulṭân Maḥmûd Ḫân-ı Ṣânî efendimiz ḥażretleriniñ istiḫlâṣı çâresini taḥarrî vü cüst-cûda seferli ketḫudâsı Receb Paşa-zâde Meḥmed Beg ve pederim ile birlikde himmet ü ḫıdmet itmiş ve ḫudâvendigâr-ı ḫuld-âşiyân Sulṭân Maḥmûd Ḫân efendimiziñ istiḫlâṣına ṣarf-ı yârâ-yı iḳtidâr idenlerden olmaḳ ḥasebiyle efendi du'âsına maẕhar oldıġından seksen yaşına ḳarîb kemâl-i refâh u râḥat u iḳbâl ile güẕârende-i rûzgâr iderek târîḫ-i meẕkûrda memdûḥan irtiḥâl-i dâr-ı cinân eylemişdir.

Müşârün-ileyh 'ulûm-ı 'Arabiyye'de me'ẕûn ve fıḳh u ferâ'iż ve Fârisî'de derece-i faẓl u kemâli rû-nümûn u ẕî-fünûn ve 'ulûm-ı riyâżiyyede ve ḫuṣûṣiyle 'ilm-i mûsiḳîde maharet müsellem ve ṣalâḥ u 'iffet ve taḳvâ vü

zehâdeti mütevâtir-i vücûhla muḥterem bir ẕât-ı mekârim-şiyem oldığı mervîdir. Raḥmetullâhi Ta'âlâ 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten. 1213.

[25] İmâm-ı Evvel-i Ḥażret-i Maḥmûd Ḫânî 'Abdu'l-Kerîm Efendi'niñ Terceme-i Ḥâli

Müşârün-ileyh raḥmetullâhi 'aleyh Diyârbekriyyü'l-aṣl Bedestânî El-Ḥâc Emîn Efendi'niñ ṣulb-i aṣâletinden çeşm-güşâ-yı sâḥa-i vürûd ve nâḥiye-i fıṭratından envâr-ı bârika-i ḳâbiliyyet ve isti'dâd-ı mâder-zâd meşhûd u ma'ḳûd olmasıyla müsâ'ade-i ṣervet ve himmet-i peder-i müşârün-ileyh ḥaḳḳında ṭarîḳ-i iktisâb-ı feżâ'ile yâr u rehber olaraḳ ḥilye-i kemâlât ile ġarîze-i aṣâletini tezyîn ü tes'îd ve idâre-i meḥâsin-ṣîti gibi ḥüsn-i ṣûreti daḫi âfâḳ-ı iştihârda binâgûş-ı Nâhîd'i ḳısṭa-dâr-ı şevḳ-i mezîd itmiş oldığı cihetle büyük birâderleri Şâkir Efendi ile birlikde 'aṣr-ı 'âlî-i Selîm'de seferli ḫânesine çerâġ olaraḳ enderûn-ı hümâyûna duḫûl ve ikisi birden mü'ezzinlik maḥfil-i imtiyâzında ṣaf-bestegân-ı ḳıble-i ḥacâtı sâ'iḳ-i dergâh-ı ḳabûl olmuşlardır. Müddet-i ḳalîlede birâderi Şâkir Efendi ser-mü'ezzinlik ḫıdmet-i müteḫayyiresiyle ḫâne-i ḫâṣṣaya intiḳâl ve ḳapudân-ı esbaḳ meşhûr Küçük Ḥüseyin Paşa'nıñ baş-çuḳadârlığı evânında mûcib-i terfîh u tenvîhi olacaḳ nân-pâre ile çerâġ olduḳdan ṣoñra ṭarîḳ-i ḫâcegânîye duḫûl ile cebeciler kitâbeti gibi ba'żı menâṣıb-ı münâsibede bi'l-istiḫdâm iltiḥâḳ-ı ṣaff-ı ṣınf-ı ricâl itmişdir. Bu vechile birâderi mûmâ-ileyhiñ vuḳû'-ı naḳl-i me'mûriyetinde efendî-i müşârün-ileyh birâderine ḫalef olmaḳ üzere paşa-yı müşârün-ileyhiñ ta'alluḳ-ı ḥüsn-i naẓarıyla mü'ezzin-başılıḳ evc-gâhına ṣu'ûd ve mesâmi'-i aṣḥâb-ı enderûnı, nevâ-yı dil-şikârıyla pâ-beste-i dâm-gâh-ı sürûr iderek ḳırâ'at-ı zemîn ve ṣadâ-yı dil-nişîni pâdişâh-ı şehîd-i sa'îd-i ġufrân-nüvîd ḥaḳḳında in'iṭâf-ı ḥüsn-i naẓar-ı 'âlîsini mûcib olmuş idi. Sulṭân Muṣṭafâ Ḫân'ıñ 'aḳîb-i cülûsında Aykır İmâm 'unvânıyla meşhûr ve ihânet-i velîyy-i ni'metle menfûr u maḳhûr olan Dervîş Efendi deyü żıdd-ı kâmileyle ta'rîf olunan imâm-ı nemek-be-ḥarâmıñ ḫalefi Ṭâtâr-ı memdûḥu'l-âṣâr Es-Seyyid El-Ḥâc Ḥâfıẓ Aḥmed Kâmilî Efendi'den münḥal imâm-ı ṣânîlige iṣ'âdıy-

la cebhe-i ṭâli'i tenvîr-i miḥrâb-ı iḳbâl ve firdevs-âşiyân Sulṭân Maḥmûd Ḫân efendimiziñ cülûs-ı hümâyûnlarını müte'âḳiben envâr-ı iḳbâli müzdâd ve biñ iki yüz yirmi beş târîḫinde imâm-ı evvellik şerefiyle ber-murâd olmasıyla süllem-i efḍâli vâṣıl-ı ser-menzil-i kemâl olmuşdur. Seciyye-i raẓiyye ile meḥâsin-i aḫlâḳda muḳtedâ-yı erbâb-ı ṭab'-ı selîm ve menhec-i ṣıdḳ u istiḳâmetde mâlik-i ezimme-i mecd-i ḳavîm olmasıyla işbu şemâyil-i maḥmûdesi muḳarreb-i dâ'ire-i maḥremiyyet ve câlib-i teveccühât-ı 'âliye-i ḥażret-i veliyy-i ni'met olaraḳ e'imme-i ḥażret-i pâdişâhîden hiç biriniñ [26] fâ'iz ü ḥâ'iz olamadıġı medâric-i 'âṭıfet-i seniyyeye irtiḳâ vü iḥtiyâz ile ṭaraf-ı ḥażret-i tâc-dârîden ṣadâret-i 'uẓmâ ve meşîḫat-ı kübrâya ba'ẓı evâmir ve irâdât-ı şifâhiyye teblîġine vâsıṭa vü maḥrem ve Üsküdâr'da Eski Vâlide ve Aḳ Yapu ve Nûḥ Ḳuyusı civârındaki Merâvî Ḳuyusı'nda Alaca Minâre ṭa'bîr olunan maḥalde meşâhîr-i meşâyiḫ-i naḳşiyye mu'teberânından ve Erẓurûmî Ṣâdıḳ Efendi ve Geredevî El-Ḥâc Ḫalîl Efendi ḥażerâtı ḫulefâ vü şürekâsından İbrâhîm Efendi ḳuddise sırruh ḥażretleriniñ silk-i irşâd u inâbesine duḫûl ile zülâl-i ṣâf-ı füyûżât-ı ma'neviyye ile daḥi feyż-yâb u mükrem ve cûd u seḫâ vü keremde şöhret-şiken-i ṣît-i Ma'n u Ḥâtem olup ne çâre ki ṣadme-i ecel müsâ'id-i revâc-ı bâzâr-ı 'ayş u emel olmayaraḳ biñ iki yüz otuz bir sene-i hicriyyesinde iṣâbet-i ṭa'na-i ṭâ'ûn ile terk-i mescid ü miḥrâb-ı zindegânî ve Üsküdâr'da Ṭoġancılar'da ḳayın-pederleri Selânikli Ḥacı Nu'mân Beg'iñ bânî-i ṣânîsi oldıġı Enderûnî Çaḳırcıbaşı Ḥasan Paşa Câmi'-i Şerîfi'nde olan ḫaṭîre-i raḥmet-mebânî, ol 'andelîb-i gülşen-i kemâlât-maḳâmâtıñ maḳâm-ı cennet-meşâm u âşiyânı olmuş ve bi-ḥamdihî Ta'âlâ el-yevm libâs-ı fâḫir-i ḥayât ile maẓhar-ı imtiyâz-ı ni'me'l-ḫalef olaraḳ envâ'-ı menâṣıb-ı mu'teberede işbât-ı aṣâlet-i 'an'ane vü istiḳâmetle müte'ârif bulunmuş olan Ḥacı Ṭayyib Paşa ḥażretleriyle żabṭiye alay-begligi rütbesiyle mübeccel bulunan Ṣâliḥ Begefendi'yi ḫalef-i mükerrem ve pederim firdevs-âşiyân Ṭayyâr Efendi merḥûm ile 'aḳd-i uḫuvvet-i uḫreviyye ve rabṭ-ı maḥabbet-i ma'neviyye-i naḳşiyyeye himmet buyurmuş olduḳları cihetle birâder-zâde-i riyâ-âzâdeleri olan bu 'âciz-i nâmıḳu'l-ḥurûfı ṣenâ-gûy-ı mültezem olaraḳ bıraḳmışlardır. Raḥmetullâhi 'aleyhim raḥmeten vâsi'aten. 1222.

Enderûn-ı Hümâyûnda Kesb-i Terbiye vü Kemâl İden Re'îsü'l-Küttâblar Beyânındadır

Re'îsü'l-Küttâb Küçük Ḥasan Begefendi'niñ Terceme-i Ḥâli

Enderûn-ı hümâyûndan tefeyyüż idenleriñ birincisi ve cümlesiniñ on altıncısı re'îsü'l-küttâb Küçük Ḥasan Begefendi'dir. Na'îmâ Târîḫi'niñ me'ḫazı olan târîḫ-i nefîs-i selîsiñ müverriḫi Ḥasan Beg-zâde'niñ pederi Küçük Ḥasan Begefendi, enderûn-ı hümâyûndan tefeyyüż itmiş aṣḥâb-ı ma'ârif ü ṣadâḳatdan olmaġın, devr-i menâṣıb-ı dîvâniyye iderek ṭoḳuz yüz ṭoḳsan iki ḫılâlinde ṣadâret-i 'uẓmâ ḳâ'im-maḳâmı olan Mesîḥ Süleymân Paşa'ya vekâlet-i riyâset-i kitâbet ile ḥâ'iz-i iltifât u istiḫdâm ve ṭoḳsan üç ẕi'l-ḥiccesinde müşârün-ileyh Mesîḥ Süleymân Paşa mühr-i hümâyûn iḥsânıyla ṣâd-kâm olduḳda mîr-i müşârün-ileyhiñ vekâleti aṣâlete taḥvîl ve terfî' ile ikrâm olunmuş idi. [27] Şuhûr-ı ḳalîle ẓarfında efendisiyle berâber bilâ-mûcib ma'ẓûl ve ṭoḳsan beş senesi eṣnâsında dîvân-ḫâne-i dâr-ı na'îme mevṣûl olmuşdur. Müşârün-ileyhiñ behre-ver-i 'ilm ü ma'rifet ve dirâyet ü istiḳâmet oldıġı ba'ẓı mecellede görülmüşdür. Raḥmetullâhi 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten. 993.

Ḥadîḳatü'l-Vüzerâ rivâyetine göre müşârün-ileyh Mesîḥ Paşa re'îsü'l-küttâb Ḥamza Efendi'niñ 'azliyle mîr-i müşârün-ileyhiñ naṣbını 'arż itdikde müsâ'adeden mübâ'ade olunması ṣadr-ı müşârün-ileyhiñ ṣebât u sekînetine münâfî düşmesiyle isti'fâ itmiş olması ḥikâyesine bu rivâyet mübâyin göriniyor. Vallâhu a'lem bi-ḥaḳîḳati'l-ḥâl.

Re'îsü'l-Küttâb El-Ḥâc Ḳoca Muṣṭafâ Efendi'niñ Terceme-i Ḥâli

Enderûn-ı Hümâyûndan Tefeyyüż İdenleriñ İkincisi ve Cümlesiniñ Ḳırḳ Sekizincisi Re'îsü'l-Küttâb El-Ḥâc Ḳoca Muṣṭafâ Efendi'dir

Re'îs-i müşârün-ileyh enderûn-ı hümâyûnda kesb-i terbiye vü kemâl itdikden ṣoñra çerâġ olaraḳ biñ elli yediden altmış yediye varınca vüze-

râ-yı ḳubbe-nişînden Melek Aḥmed Paşa ketḫudâlığı ile ḥâ'iz-i nîk-nâm ve dîvân-ı hümâyûn ḫâceligiyle bekâm olmuş idi. Biñ yetmiş üç senesinde defter emîni ve bir kerre re'îsü'l-küttâb olduḳdan ṣoñra ṣadr-ı a'ẓam Girid seferine gitmek taḳrîbiyle yetmiş yedide ṣâniyen rikâb-ı hümâyûnda bi'l-istiḥḳâḳ riyâsetle kâm-yâb ve Girid cezîresine me'mûr re'îsü'l-küttâb 'Acem-zâde Ḥüseyin Efendi yerine bu def'a vekâlet ve aṣâletle altı sene riyâsetde ibḳâ ve istiḳâmetle şöhret-yâb olaraḳ seksen üç senesi ḫılâlinde vâḳi' Ḳamaniçe fetḥinde mevcûd olup seksen sekiz ḫılâlinde yeñiçeri kâtibi idügi medrese vaḳfiyesinde münderic bulundığı cihetle andan añlaşılmışdır.

Ṭoḳsan beş senesinde Edirne'de maṣlûben ma'dûm olan Telḫîṣî-zâde Muṣṭafâ Efendi yerine ṣâliṣen bir sene re'îsü'l-küttâb ve ṭoḳsan yedi ve ṭoḳsan sekizde mevḳûfât ve defter emâneti ile maẓhar-ı iltifât-ı bî-ḥisâb olup biñ yüz altı senesi ẓarfında irtiḥâl-i dâr-ı cennet buyurmuşlardır.

Sinni ṭoḳsanı mütecâviz ṣalâḥ-ı ḥâl ile mevṣûf, 'afîf ü müttaḳî ve müstaḳîm ü mütedeyyin bir pîr-i kühen-sâl ve bir aṣdaḳ-ı ṣâdıḳu'l-maḳâl olmağın, Ḳoca Muṣṭafâ Efendi nâmıyla meşhûr ve 'alâ-vechi't-tekrâr on beş seneden ziyâde re'îsü'l-küttâb olması mütevâtiren menḳûldür. Bu müddet içinde gerek riyâset ve gerek neẓâret ü emânet ve vekâletlerinde ḥuḳûḳ-ı devletden bir ẓerre-i nâçîz iżâ'asına âlet olmayup belki pek ḳarışıḳ ve şûrîde zamânlarda 'arż eyledigi 'âḳılâne ḫıdemât ve icrâ'ât-ı ṣâdıḳânesi [28] salṭanat-ı seniyyeniñ pek ḳutlu vaḳitlerindeki icrâ'ât ile müvâzene olunsa zamânı ḫıdmetleriniñ daha dürüst ve memdûḥ görinüp girân-ḳıymet gelecegi bî-reybdir. İstanbul'da Muṣallâ ḳurbında mekteb ve dâru'l-ḥadîṣi ve Eskişehir'de ba'żı âṣâr-ı ḫayriyyesi ve maḥâl-i sâ'irede müberrât-ı cezîlesi mevcûd olup kendüsi Ebî Eyyûb-ı Enṣârî civârında medfûn ve fi'l-aṣl ḫânesi Ṣoġuḳ Çeşme muḳâbelesinde olmağın, ḫâne-i meẓkûrda aḥfâdı mevcûddur. Re'îs-i müşârün-ileyh 'aṣrı uṣûl-i kitâbetince ṣâḥib-zemîn-i fenn-i inşâ ve pîş-rev-i ṭarz-ı cedîd-i ṣakk u sebk ü edâ olaraḳ cerâyid-i dîvânı taṣḥîḥ u tanẓîme himmetle meşhûr, umûrında muvaffaḳ, ṣâliḥ u dîn-dâr bir ẓât-ı mes'ûd oldığı mütevâtir ü menḳûldür. Raḥmetullâhi 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten. 1073.

Re'îsü'lküttâb Üç Anbârlı Meḥmed Emîn Efendi'nin Terceme-i Ḥâli

Teberdârân-ı Ḫâṣṣa Ta'bîr Olunan Eski Sarây Balṭacılarından Tefeyyüż İdenleriñ Birincisi ve Cümlesiniñ Altmış Birincisi Re'îsü'lküttâb Üç Anbârlı Meḥmed Emîn Efendi'dir

Devr-i Sulṭân Meḥmed Ḫân-ı Râbi'de Beyḫân Sulṭân ḥażretleriniñ balṭacıları keṯudâsı Ḫalîl Aġa'nıñ ferzend-i fürûzende-aḫteri ve feżâ-yı ḥayâtınıñ devḥa-i sâye-güster ve bûstân-ı idrâkiniñ şemere-i leṭâfet-perveridir. İstanbul'da Aydınoġlı Ḫânḳâhı ḳurbında Ḳaraköy ḳarşusında Ḥalvâcıbaşı İskender Aġa Mektebi civârında vâḳi' ḫânede biñ seksen dört senesi ḫılâlinde zîver-i ṭabaḳçe-i şuhûd olmuşdur.

Ḥadâṣet-i sinninde القى اباه بهذاالكسب يكتسب böyle de görülmüşdür:

ve bir de böyle manẓûr olmuşdur: بهذا الكدتكتسب المعالى

me'âllerine ittibâ'en sulṭân-ı müşârün-ileyhâya teber-dârlıġı hengâmında isti'dâd-ı fıṭriyyesi ḥasebiyle taḥṣîl-i ma'ârif ü kemâle ḥaṣr-ı leyâl u nehâr ve iḳtidâr eyledigi eṣnâda pederiniñ işrine iḳtifâ'en teber-dârân-ı sarây-ı 'atîḳ silkine idḫâl olunmaḳ temennîsinde oldıġı ḥâlde yüz yedi târîḫinde ẓuhûr iden sefer-i hümâyûn münâsebetiyle bostancı ocaġı ve sulṭân ḳapularında müsta'idd-i kâr-zâr tüfenkçi nâmına bir miḳdâr 'asâkir intiḫâb u iḫtiyâr olunmaḳ eṣnâsında fi'l-aṣl nuḫbe-i efkârı olan ḫuṣûṣa nâ'il olmaḳ üzere sefer-i meẓkûra 'azîmet żımnında eṣnâ-yı seferde sarây-ı 'atîḳ teber-dârlarından maṣraf çerâġı İbrâhîm Efendi ile beynlerinde esâs-ı ülfete istiḥkâm virilmiş idi. Sefer-i meẓkûrdan 'avdetle Filibe menziline vuṣûlde mesbûḳu'l-ḫıdme olanlarıñ maẓhar-ı [29] elṭâf-ı seniyye olduḳları ṣırada efendî-i mûmâ-ileyh i'ânetiyle sarây-ı mezbûr teber-dârlıġına mevṣûl ve on beş senesi ḥudûdında İbrâhîm Efendi, dârü's-sa'âde aġası Kerîm Süleymân Aġa nâm merd-i benâmıñ yazıcılıġıyla bekâm olduḳda himmetiyle bunlar ḫulefâ-yı ḳalemden ma'dûdiyetle nâ'il-i merâm olmuş idi.

Mûmâ-ileyh inşâ vü taḥrîr ve îrâd-ı miṣâl ü ma'nâda Ḫarîrî vü nıḥrîr bir münşî-i bî-naẓîr olmaḳ cihetiyle İbrâhîm Efendi ekṣer muḥarrerâtı bun-

lara tesvîd ü tasṭîr itdirerek beyne'l-emṣâl müşârün-bi'l-benân ve ṣâḥib-i vaḳ' u şân oldığından mürûr-ı zamân ile İbrâhîm Efendi ve ḫalefi Meḥmed Efendi yazıcılıḳdan dest-efşân ve yüz yirmi dört senesi evâsıṭında ṣâḥib-i terceme o ḫıdmete berzede-dâmân olaraḳ mûmâ-ileyh Süleymân Aġa'nıñ 'azlinden ṣoñra ḫalefi 'Anber Meḥmed Aġa nâm ṣâliḥ u muttaḳî bir ẕât-ı zâhidiñ ma'iyyetinde daḫi çend mâh güẕârende-i evân ve yüz yirmi beş senesi rebî'u'l-evvelinde ḫaremeyn muḥâsebesiyle mesrûru'l-cenân olmuş iken, çünki her ne ṣûretle ise İbrâhîm Efendi bidâyet-i neş'etinden berü ṣadr-ı a'ẓam Şehîd 'Alî Paşa gibi bir vücûd-ı mes'ûd-ı pür-sûduñ teveccühlerini ḫüsn-i istiḥṣâle muvaffaḳ olamamış oldığından mûmâ-ileyhe olan bürûdetlerinden müte'alliḳâtı daḫi bi'ṭ-ṭab' ḫiṣṣe-mend olmaḳ bidâyet-i salṭanat-ı seniyyeden berü beyne'l-ekâbir el-ḥâletü hâẕihî i'tiyâd-ı ma'nevî ḥükmine girmiş bir ḳâ'ide-i muẓırra-i mübrime ve erbâb-ı ehliyyet ü ma'ârifi maḥv ider pek çirkin, sevilmez, lâyıḳsız bir 'âdet-i müstemirre-i câriye oldığı cihetle mûmâ-ileyh Meḥmed Efendi'niñ İbrâhîm Efendi'ye olan münâsebeti Şehîd 'Alî Paşa irâdesiyle eyyâm-ı 'adîde ẕarfında ma'zûl ve müşârün-ileyhiñ şehâdeti evânına dek gûşe-nişîn-i 'uzlet ü ḥamûl olmasını müntic oldığı ḥâlde yirmi sekiz ṣa'bânında İbrâhîm Efendi mevḳûfâtçılıḳ ile ordudan ḥasbe'l-iḳtiżâ rikâb-ı hümâyûna vâṣıl ve mîrâḫûrluḳ ile maṭlûbı ḥâṣıl olduḳda bunları Edirne'ye îṣâl ve nişâncı vekâleti ve küçük evḳâf ve Anaṭolı ve başmuḥâsebe manṣıblarıyla bekâm ve rikâb ḳâ'im-maḳâmlığında ma'iyyetlerinde riyâset vekâleti miṣillü ḫıdmetlerde istiḫdâm ve eyyâm-ı ṣadâretleri olan otuz senesi ramażânınıñ beşinci güni Ġâzî Aḥmed Efendi yerine riyâsetle nâ'il-i merâm ve ḥuḳûḳ-ı sâbıḳayı itmâm u ikrâm buyurmuşlar idi.

Müşârün-ileyhiñ ṣadâreti evânında on iki buçuḳ sene 'ale'l-istimrâr ḫıdmet-i celîle-i riyâsetle kâm-kâr ve maḳbûl ü müsteşâr olmaġla evân-ı riyâsetinde ḥâdiṣ olan 'Acem ve Aġvân mükâlemeleri ve milel-i sâ'ire müsâlemelerinde ḫıdemât-ı memdûḥa-i mevfûresi bâriz [30] ü âşikâr olup vüs'at-ı ṣadr ve nu'ûmet-i eṭvârdan nâşî kimesneyi tekdîr veyâ kendüsi bir ṭarîḳ ile hedef-i tîr-i sû'-i te'sîr olur bir emr ile ta'rîf ü teẕkîr olunmayup merṭûbu'l-mizâc ve memdûḥu'l-imtizâc olmaḳla berâber mükeyyifât ve sâ'ireden bir şey isti'mâline muẓṭarr u mecbûr olmadıḳlarından mâ-'adâ bâ'iṣ-i te'ḫîr ve ıẓṭırâb-ı meṣâliḥ olmamaḳ içün riyâsetinde ṣadr-ı müşârün-ileyhiñ mühür-dârı ve Râġıb Meḥmed Paşa devât-dârı Merzubân-nâme

nâm kitâb-ı ḥikmet-iktisâbıñ mütercim-i ma'ârif-âṣârı meşhûr Nüzhet Efendi'ye ṣânî ve belki iḳdâm-ı rü'yet-i sür'at-i meṣâlilıde bî-müdânî olan ma'ârif-perver 'Abdî Efendi'yi tesviye-i umûr-ı 'âdiye-i 'âmmeye me'mûr u me'ẓûn ve cebr-i meẓkûra ṣarf-ı maḳdûr eyledikleri meşhûrdur.

Biñ yüz ḳırḳ senesi ḥudûdında vâḳi' muḳaddime-i cülûs-ı hümâyûn-ı Maḥmûd Ḫân-ı Evvel'de fetret evânında Üsküdâr'da muḫtefî oldıġı maḥalden sarây-ı hümâyûna iḥżâr ve iki üç sâ'at ḳadar ḥâl-i maḥbûsiyyetde ba'de'l-ḳarâr taḫliye-i sebîline müsâ'ade-i seniyye sezâ-vâr ve ḫânesine ẓehâba ibtidâr ile mutaraṣṣıd-ı ḥavâdiṣ-i rûzgâr iken sene-i mezbûre rebî'u'l-âḫiriniñ beşinci güni aṣḥâb-ı teġallüb iḫtirâ'ıyla defter emânetine iṣ'âd ve dört günden ṣoñra Bozcaaṭa'ya nefy ü ib'âd olunup cezîre-i mezbûreye vuṣûlünüñ üçünci güni tekrâr İstanbul'a 'avdeti irâde ve ḫânesinde iḳâmeti rehîn-i müsâ'ade buyurulmuş idi. Ġâ'ile-i erbâb-ı teġallüb ber-ṭaraf olduḳdan ṣoñra der-i 'aliyyede mevcûd süferâ-yı 'Acem muḥâveresi ve devletlere taḥrîri iḳtiżâ iden cülûs-nâmeler tesvîd ve tesviyesi ḥıdmetine me'mûr ve sene-i mezbûre ṣa'bânında tekrâr defter emânetiyle mesrûr olup ḳırḳ dört senesi ẓi'l-ḳa'deṣiniñ yirmi yedinci güni Sulṭân-zâde ṣâ'ir-i mâhir 'İzzet 'Alî Paşa yerine baş-defterdârlıġa menḳûl ve yüz on beş gün mürûrıyla ḳırḳ beş senesi rebî'u'l-evveliniñ on sekizinci güni muḳâṭa'a-i ḥayâtı maḥlûl ve civâr-ı Rıḍvân'a mevṣûl olup Ṣadefçiler Başı'nda Sinân Paşa Medresesi ḫaṭîresinde medfûndur.

Münşe'ât-ı 'Oṣmâniye ve ta'bîrât-ı Türkiyye ile ḫuṭûṭ-ı pesendîdesi ġâyet memdûḥ u bî-naẓîr olup ḥâlâ 'unvân-ṭırâz-ı menâşîr-i sulṭânî olan ṭuġrâ-yı ġarrâ-yı cihân-bânîniñ hey'et-i leṭâfet-pîrâsında müteceллî olan şîveһâ-yı bedâyi'-nigâr ve ṭarz-ı nevîn-i Nergisî-âṣâr, meşşâṭa-i berâ'a-i bâhirü'l-iḫtirâ'larınıñ ber-güzârı idügi bedîdâr ve vâṣıl-ı derece-i iştihârdır. Ḍaḫâmet-i cism ve nebâlet-i laḥm u şaḥmdan kinâye olmaḳ üzere [31] "Üç Anbârlı Re'îs" laḳabıyla ma'rûf u mevsûm u memdûḥdur. Farṭ-ı ẓekâ vü kiyâsetle mümtâz ve ḫaṣlet-i 'iffet ü istiḳâmetle ser-firâz, aḳrânına 'arż-ı 'uluvv-i cenâb ve ṣıdḳ-ı ḫiṭâbla ṣâḥib-i şân u imtiyâz, vecîh ü vaḳûr ve kedd-i yemîni olan kisb-i meşrû'ı ḫayrât u ḥasenâta mevḳûf u maḥṣûr, ḫayr-ḫâh-ı devlet, ṣadâḳat-kâr-ı evliyâ-yı ni'met, mütevâżı' u ḫalûḳ, mü'temen ü mu'temed, kelâmı mevṣûḳ, ḳadr-şinâs-ı erbâb-ı ma'ârife, mürebbî-i

aṣḥâb-ı nikât u leṭâ'if olmaġla maḥfil-i ma'ârif-mev'ili ṣoḥbet-i şu'arâ vü büleġâ ile mevṣûf oldıġına binâ'en şu'arâ-yı 'aṣrından Dürrî merḥûmuñ,

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Ḥâmil-i esrâr-ı devlet vâḳıf-ı lübb-i umûr
Müsteşâr-ı mü'temen fehhâme-i müşkil-güşâ

Ṣadr-pîrâ-yı riyâset ḳuṭb-ı aṣḥâb-ı ḳalem
Ḳıble-i küttâb-ı dîvân ḳıdve-i ehl-i ẕekâ

ḳaṣîde-i ṭavîlü'ẕ-ẕeyli şemâ'ili evṣâfından bir nebẕedir. Âṣâr-ı ḫayriyyesinden maskaṭ-ı re'si olan maḥallede ve Ġalaṭa Ḳullesi ḳurbında çeşmeleri ve ba'żı mesâcidde ḫuṭbe vü minberleri oldıġı fi'l-aṣl ḫavâṣṣ-ı etbâ'ından olan ru'ûs kîse-dârı İbrâhîm Efendi'den menḳûlen ba'żı mecellede mestûrdur. Raḥmetullâhi 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten. 1130.

Re'îsü'l-Küttâb Meḥmed 'Ârif Efendi'niñ Terceme-i Ḥâli

Teber-dârân-ı Ḫâṣṣadan Riyâset-i Kitâbet Mesned-i Celîline İrtiḳâ İdenleriñ İkincisi ve Cümlesiniñ Yüz Altıncısı Re'îsü'l-Küttâb Meḥmed 'Ârif Efendi'dir

Müşârün-ileyh maskaṭ-ı re'si olan Ḳasṭamonı'dan der-sa'âdete vuṣûlinde oḳuyup yazmaġa 'âzim ve ibtidâ ṣadr-ı esbaḳ Melek Aḥmed Paşa-zâde ḳapucıbaşı Aḥmed Beg'iñ dâ'iresine mülâzım olaraḳ ṣâḥib-i sti'dâd ve erbâb-ı selîḳa ve sedâddan olmaḳ ḥasebiyle evâḫır-ı 'aṣr-ı Muṣṭafâ Ḫân-ı Ṣâliṣ'de henüz Fârisî ḫâceligiyle kesb-i şöhret itmiş olan Neş'et Efendi merḥûmdan derse başlayup şerîkleri olan Ġâlib Dede Efendi ve Sa'îd Pertev Efendi ve Ḥanîf İbrâhîm Efendi ve 'İzzet Meḥmed Paşa-yı Ṣânî ile müşâ'areye heves ve o eṣnâda teber-dârân-ı sarây-ı 'atîḳ ocaġına ḳabûlinden bir sene mürûrında dârü's-sa'âde aġası yazıcıları ma'iyyetlerinde ḫulefâ gürûhına iltiḥâḳ ve biraz zamân mürûrında devr-i Sulṭân 'Abdu'l-Ḥamîd

Ḫânî'de delâlet-i ḳader neyyir-i isti'dâdını dârü's-sa'âde aġası İdrîs Aġa yazıcılığıyla münevver itmiş idi. [32] Ḥasbe'l-ḳader vuḳû'-ı 'azlinde dâḫil-i 'idâd-ı ḫâcegân ve Çirmen muḳâṭa'acılığı ile şâdân olaraḳ re'îs Râşid Meḥmed Efendi'ye intisâb ve def'aten rikâb-ı hümâyûnda küçük ve ba'dehû büyük teẕkirecilik vekâleti me'mûriyyet-i mu'teberelerini iḥrâz itmiş ise de ordu-yı hümâyûnuñ der-sa'âdete vürûdında rikâb-ı hümâyûn me'mûrları ṭaḳımıyla berâber ma'zûl olmuş iken çoḳ geçmeden Firdevsî Efendi büyük teẕkirecilige naḳl olunduḳda yerine ṣâḥib-i terceme teẕkire-i ṣânî ve mûmâ-ileyhiñ riyâsete naḳlinde büyük teẕkirecilikle mubâhî olmuş idi.

Maḳâm-ı ṣadâretde bulunan 'İzzet Meḥmed Paşa-yı Ṣânî ile fi'l-aṣl teber-dârân ocaġında birlikde neş'et iderek ocaḳ-dâş ve Ḫâce Neş'et Efendi dersinde sebaḳ-dâş oldığından zamân-ı ṣadâretinde envâ'-ı himem ü iltifâtına maḳrûn ve emṣâli nâ-mesbûḳ teẕkirecilik üzerinde iken Beyḫân Sulṭân-ı 'aliyyetü'ş-şân ḥażretleriniñ keṯḫudâlığıyla memnûn olmaġla vâfir zamân bu ḥâl ile evḳât-güẕâr olmuş idi.

Ṣadr-ı müşârün-ileyhiñ yerine gelen Yûsuf Żiyâ Paşa ṣâḥib-i tercemeyi yalñız teẕkirecilikden 'azl ile eczâ-yı iḳbâl u râḥatını perîşân eylemiş idi. Müşârün-ileyhiñ Mıṣır seferine 'azîmetinden ṣoñra biñ iki yüz on dört şevvâli evâ'ilinde keṯḫudâsı oldığı sulṭân ḥażretleriniñ himmetleriyle büyük rûz-nâmçecilik manṣıbına iḳ'âd ve irtesi sene ibḳâ vü dil-şâd ve on altı şevvâlinde çavuş-başılıḳ ile mesrûru'l-fu'âd olmuş iken çoḳ geçmeden ṣadr-ı müşârün-ileyh seferden gelüp sulṭân-ı müşârün-ileyhâ ṣâḥib-i tercemeyi sâḥil-ḫânesi ebniyesi maṣârifinden iḫtilâs vuḳû'ı töhmetiyle müttehem eylediginden ve erbâb-ı ḥased ise ḥabbeyi ḳubbe itmege mâ'il ve ifk ü nifâḳa furṣat-bîn olduḳlarından bundan ṭolayı bilâ-ṣübût keṯḫudâlıḳ ve çavuş-başılıḳdan ma'zûl u menfûr ve gûyâ ebniye-i merḳûme ḫasâretini taẕmîn ẕımnında 'uhdesinde bulunan saçma-ḫâne muḳâṭa'asınıñ ref'iyle maġdûr itmişler idi. Muḳâṭa'a-i merḥûme sulṭân-ı müşârün-ileyhânıñ vâlideleri ḳadın efendi 'uhdelerine intiḳâl itdirilüp az vaḳitde müşârün-ileyhâ irtiḥâl-i dâr-ı cinân itmekle ṣâḥibiniñ maġdûr olmasına mebnî muḳâṭa'anıñ ḳadın efendiye ḫayr itmemesinden büyük delîl istemez. Artıḳ maġdûriyetlerinde şübhe ḳalmadı dinilerek muḳâṭa'a-i merḳûme yine ṣâḥib-i tercemeye tevcîh ü i'ṭâ ve yirmi

şevvâlinde Anaṭolı muḥâsebeciligiyle defter-i erbâb-ı menâṣıba ḳayd u imlâ olunmuş idi.

[33] Yirmi bir şevvâlinde yeñiçeri kitâbetine menḳûl ve birḳaç mâh mürûrıyla yirmi iki ṣeferi tevcîhâtında ordu-yı hümâyûna gitmek üzere ṣâniyen çavuş-başılıġa mevṣûl ve sene-i mezkûre rebî'inde Silistre'ye vuṣûlinde Ġâlib Paşa üzerine re'îsü'l-küttâb ve Edirne meştâsına 'avdetde âti't-terceme Refîḳ Efendi'niñ der-sa'âdetden re'îs naṣbıyla orduya irsâlinde ṣâliṣen çavuşbaşılıġa tenzîl ve birḳaç mâh mürûrında bi-ṭarîḳi'n-naḳl tevḳî'î-i dîvân-ı hümâyûn manṣıbına tavṣîl olunaraḳ ordu-yı hümâyûn âsitâneye ba'de'l-vuṣûl yirmi üç şevvâli âḫirinde Ġâlib Paşa'nıñ Yaş mükâlemesine me'mûriyetinde ṣâḥib-i terceme yerlerine vekâlet-i riyâsete menḳûl ve yedi mâh ḳadar ḫıdmet-i mezkûre ile meşġûl ve tekrâr Rusya seferi zuhûrında rikâb-ı hümâyûn riyâsetiyle nâ'il-i me'mûl oldıġını müte'âḳib Vaḥîd Paşa'nıñ naḳliyle ma'zûl ve birḳaç def'a nişâncılıḳ manṣıbına mevṣûl olmuş idi.

Yirmi sekiz senesi evâ'ilinde yetmiş iki yaşında iken żîḳ-i ṣadr 'illet-i mühlikesinden vefât ve 'azm-i cennât-ı 'âliyât itmişlerdir. Cesedi Ṣoġuḳ Çeşme pîşgâhında kâ'in Zeyneb Sulṭân Câmi'i ḫaṭîresinde medfûndur. Müteveffâ-yı müşârün-ileyh şâ'ir-i mâhir, îrâd-ı leṭâ'if-i süḫanda naẓîri nâdir ve cevdet-i ḫaṭṭ-ı dîvânîde müşârik-i emṣâl, fenn-i inşâda vasaṭu'l-ḥâl, ḫoş-gû vü ḫande-rû, ṣâliḥ u müstaḳîm ve 'afîf ü müttaḳî bir żât-ı melek-ḫû oldıġı aḥibbâsından mervîdir. Âṣârından bir iki ġazeli âtîde eş'âr faṣlı ṣırasında yazılmışdır. Maḫdûmı Meḥmed Râ'if Begefendi Anaṭolı pâyesini iḥrâz itdigi ḥâlde altmış beş târîḫinde irtiḥâl-i dâr-ı beḳâ itmişdir.

Müşârün-ileyh 'Ârif Efendi'niñ büyük teẕkirecilikden sebeb-i infiṣâline dâ'ir Ḫalîfetü'r-Rü'esâ'da münderic bir tuḥaf fıḳradır: 'Aṣrına yetişdigimiz ma'hûd Pertev Paşa âmedî ḫulefâsından iken ṣadr-ı a'ẓam Yek-çeşm Żiyâ Paşa'nıñ ke'enne medâyiḥi ḥaḳḳında,

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Dil-i ġam-dîdeniñ bir daḫi ḫandân oldıġın gördük
O nâ-şâdıñ hele bir kerre şâdân oldıġın gördük

beyti olmaḳ üzere inşâd eyledigi ḳaṣîdeniñ ṣadr-ı müşârün-ileyhe ʻarż u taḳdîmini müşârün-ileyh ʻÂrif Efendi'ye recâ vü teklîf eylediginden, mürüvveten ḳaṣîdeyi alup ṣadr-ı müşârün-ileyhiñ yek-çeşm oldıġını ve ḳâfiye-i ḳaṣîdeden mücâneset-i lafẓiyye taʻarruż çıḳacaġını bunca ʻirfân ve sürʻat-i intiḳâli var iken baṣîreti baġlanup ḳaṭʻâ derk itmeyerek Pertev Efendi'niñ ḥâl ü hünerini taʻrîf ile ḳaṣîdeyi taḳdîm itmekle ṣadr-ı müşârün-ileyh, "siz şâʻirsiñiz, güzel ḳırâ'at idersiñiz, [34] oḳuyuñ diñleyelim" didiginden müşârün-ileyh âb u tâb ile ḳırâ'at ve tekmîl eyledikde ṣadr-ı müşârün-ileyhe ġażab müstevlî olaraḳ bî-iḫtiyâr iẓhâr-ı iġbirâr ile, "mâşâ'allâh bu Pertev yâd-gârı güzel şâʻir imiş, bizden iḥsâ ümmîdi ile inşâd eyledigi ḳaṣîdeniñ her beyti ḳâfiyesinde körlügümüzi yüzümüze urmuş, hele tehâlük-i inşâd ile merḳûm ṣarf-ı ẓihn idememiş diyelim de anı ʻafv idelim, ammâ siz bu miṣillü deḳâyıḳ-ı elfâẓa ʻârif iken getürmeñiz bizi ḥımâr-ı lâ-yefhem ʻaddiyle ḳaṣda maḳrûn oldıġında şübhe yoḳdur" diyerek taʻabbus u teġayyür idüp müşârün-ileyh ʻÂrif Efendi her ne ḳadar iʻtiẓâr itmiş ise de bidâyet-i ṣadâreti ve zamân-ı şaʻşaʻa-i iḳbâli oldıġından ʻafv itdiremeyüp birḳaç gün mürûrında teẓkirecilikden ʻazl itmiş ve Pertev Efendi'ye daḫi zamân-ı ṣadâretinde ḳaṭʻâ iʻtibâr itmemişdir.

Bu Pertev Efendi ḳırḳ iki târîḫinden ṣoñra atabeg-i devlet olup riyâset ve keṯḫudâlıḳ ve ellide rütbe-i vâlâ-yı vezâret ü müşîrî ile mülkiye nâẓırı oldıġı ḥâlde elli üçde menfiyyen terk-i dağdağa-i ʻömr ü iḳbâl iden ve zamân-ı me'mûriyyet ü iḳbâlinde Rusya ve Cezâyir ve Yunan ve Mıṣır mes'eleleri gibi birtaḳım devâhî vü maẓarrata âlet olmaḳdan başḳa yâd olunacaḳ bir muḥassenâtı olmayan Pertev Paşa yâd-gârıdır.

Ya ḳażâ'en veyâ fıṭrî bunuñ gibi hemec ü Hebenneḳa olanlar ekṣer ifâde ve muʻâmelelerinde dûçâr olduḳları ḥacâlet ü ḥamâḳata dürlü felâketlere giriftâr olmaḳ cihetiyle kâffe-i muʻâmelât u muṣâḥebâtda dûr-endîşâne ḥareketle sözinde ve işinde iḫtiyâṭı elden bıraḳmamaḳ vücûbını iḫtâr ve re'îs-i müşârün-ileyhiñ bu dâhiyeye uġrayışı aġbiyâdan ve bülehâdan olmasından neş'et itmeyüp me'mûriyyet meşġalesi ve bir de bu vuḳû'âta ḳadar ṣadr-ı aʻẓamiñ yüzine ḳarşu kör dimek ve rû-be-rû îmâ vü işârete cesâret itmek hiç kimesneniñ ḫâṭırına gelmeyüp ve ḫuṣûṣiyle ol vaḳitler ednâ bir töhmet ve bu miṣillü istihzâ vü müzâḥa cesâret idenler nefy ü iʻdâm ile mücâ-

zât olunmaḳ uṣûli câri olmasıyla buña müşârün-ileyh ‘Ârif Efendi gibi ẓârîf ü nükte-dân bir ẓâtıñ cesâret idemeyecegi ve ḫuṣûṣiyle mizâcı müzâḥ ile me’lûf olmadıġını tecrübe itmedigi Żiyâ Paşa'nıñ bu isnâdına ḳażâya uġramış dinilmekden ve Żiyâ Paşa'nıñ kemâl-i kibr ü ġurûr ve naḫvetine ḥaml olunmaḳdan başḳa ma‘nâ virilemez. 1222.

Defterdâr ‘Alî Râ’iḳ Efendi'nin Terceme-i Ḥâli

Ol Vaḳit Iṣṭılâḥınca Defter-dâr ve Şimdi Mâliye Nâẓırı Ta‘bîr Olunan ‘Alî Râ’iḳ [35] Efendi'niñ Tercemesidir

Müşârün-ileyh Çerkesiyyü'l-aṣl olup Bozoḳlı Muṣṭafâ Beg nâm bir ḫânedân-ı benâmıñ ‘uteḳâsından olaraḳ bi'l-münâsebe enderûn-ı hümâyûnda ḫazîne ḳoġuşına dâḫil ve ḥasbe'l-isti‘dâd oḳuyup yazmaḳda olan behresiyle ḫazîne-i hümâyûnuñ dört nefer gediklü kâtibleri ‘idâdına mülâzım olan üç neferiñ ẓeyline ḳayd olunmaḳ şerefiyle yazıcılıḳ ṣınfına nâ’il olmuş idi.

Gediklüler tefeyyüż itdikçe müşârün-ileyh yolıyla gedige geçerek bunlardan mâ-beyn-i hümâyûna münâsebet-i rûz-merre ile mübâhî olan baş ve ikinci efendileriñ ḫıdmetleri bi‘ṭ-ṭab‘ manẓûr-ı şâhâne buyurulmaḳ cihetiyle müşârün-ileyhiñ ikinci efendilik vaẓîfesince îfâ itdigi ḫıdmeti Suṭân Muṣṭafâ Ḫân-ı Ṣâliṣ ḥażretleriniñ naẓar-ı taḥsînlerini celb iderek baş-efendilikle maẓhar-ı talṭîf ve müte‘âḳiben ḫâne-i ḫâṣṣaya alınaraḳ bir sene ṣoñra mâ-beyncilik ve ḫazîne-i hümâyûn keṯḫudâlıġı mesnedleriyle iḳbâli taż‘îf buyurulmuş olduġından bu me’mûriyetinde bir ḳat daha ibrâz-ı ṣıdḳ u maḥâret ve ‘arż-ı hüner ü liyâḳatla müşârün-bi'l-benân ve ġıbṭa-fermâ-yı emṣâl ü aḳrân olmuş idi.

(Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün)

Ḳadir-dânlıḳ ider eczâ-i ‘irfânı zihî teclîd
Ma‘ârif ḳâbiliyyetdir iden aṣḥâbını tes‘îd

miṣâl-i nezâhet-imtiṣâl-i ba'îdü'l-meṣâlibince müşârün-ileyh her dürlü ḫıdmet içün bi-feyżillâhi Ta'âlâ kendüsinde teferrüs ü ḫayâl itdigi ehliyet ü liyâḳatini mâ-yete'allaḳu bihlerine 'arż ile bir ḳat daha ibrâz-ı câmi'iyyet-i meḥâsin-i ḫaṣâ'il ve teşvîḳ-i ebnâ-yı ḳavâbil eylemek niyyet-i ṣaḥîḥasıyla ketḫudâlıḳ-ı meẓkûrdan dîvân-ı hümâyûn ḫâceligi rütbe-i müteyemminesine żamîmeten başmuḥâsebe pâye-i refî'asıyla çerâğlığını istid'â ve müsâ'ade-i baḫt u ṭâli'le ḥuṣûl-i ümniyye ile bu meslekde iḫrâz itdigi menâṣıbda görilen meleke ve mahâreti cihetiyle mütevâliyen tevḳî'î-i dîvân-ı hümâyûn mesned-i celîline müteṣâ'id ve bu ḫıdmeti daḫi 'alâ-mâ-yelîḳ bir sene ḥüsn-i îfâya ba'de'l-muvaffaḳiyye bârût-ḫâneler neẓâretiniñ kesb-i ehemmiyet itmesine mebnî ol câh-ı celîl ile tevḳîr ve iki yüz iki senesi şıḳḳ-ı evvel defter-dârlığı mesned-i celîlini tenvîr ve mu'aḫḫaran nice menâṣıb-ı sâmiye tedvîriyle iki yüz sekizde,

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

"'Alî Râ'iḳ 'ale'r-rîḳ âb-ı kevŝer içdi cennetde" (1208)

târîḫi manṭûḳınca rûḥ-ı revânı firdevs-i na'îme şitâb eylemişdir.

Müşârün-ileyh 'ulûm-ı 'Arabiyye'de me'ẓûn ve Fârisî'de behre-i kâmilesi rû-nümûn, fenn-i şi'r ü inşâda meleke vü mahâreti âṣârıyla müṣbet oldığı bî-reyb-i menûn, ṣâliḥ u müttaḳî, 'âbid ü zâhid [36] ü dervîş-nihâd, saḫî vü kerîm ve bulundığı me'mûriyetleriñ ḥükm-i ḫıdmet-i müstaḳîmesini 'alâ-mâ-yelîḳ icrâ ve zamânında ḫazîne-i beytü'l-mâlı bunca sefer maṣârifi tevfiyesinden ṣoñra imlâ iderek taḥṣîl-i nîk-nâm ve çünki mi'yâr-ı ṣadâḳat olan ẓuhûr-ı vefât u 'adem herkesiñ aḥvâlini i'lâna ṣaḥîḥen bir büyük miḥekk-i 'ibret oldığı âzâde-i ḳayd-ı raḳam olmağla müşârün-ileyhiñ vefâtında ẓuhûr iden terekesi eşmânı düyûnını muḥtâc-ı tağrîm eyledigi mervîdir. Raḥmetullâhi 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten. 1195.

Enderûn-ı hümâyûn şu'arâsınıñ cild-i râbi'de münderic ve meşṭûr olan eş'ârları arasında muḥarrer bir güzel muḫayyel ġazelleriyle bâbu's-sa'âdeniñ üzerinde maḥkûk ḳaṣîdelü târîḫ ve Ṣofya'daḳi Şeyḫ Bâlî ḫażretlerine söyledigi ḳıṭ'a-i ra'nâları 'ilm ü kemâline delîldir.

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Tecâhül ḳıl bu eyyâm-ı hüner-düşmende 'ârifseñ
Ṣaḳın 'arż-ı hüner itme 'Aṭâ ġâyet ḫacâletdir

tenbîhi cây-ı te'emmül ü tefekkür oldıġı ġayr-i münkerdir.

Müverriḫ Na'îmâ Efendi'niñ Terceme-i Ḥâli

Şehrî-zâde Sa'îd Efendi'niñ Nev-Peydâ adlu târîḫçesinde münderic oldıġı vechile müverriḫ Na'îmâ Efendi şehr-i şehîr-i Ḥalebü'ş-Şehbâ'da pâ-nihâde-i 'âlem-i şuhûd olaraḳ hengâm-ı reye'ân-ı şebâbında âsitâne-i sa'âdete bi'l-vürûd biñ yüz târîḫlerinde teber-dârân-ı sarây-ı 'atîḳ zümresine dâḫil ve Sulṭân Bâyezîd Câmi'-i Şerîfinde taḥṣîl-i 'ilm ü kemâle sa'y ü devâm ile ḥasbe'l-isti'dâd nâ'il-i feżâ'il olduḳdan ṣoñra sarây-ı hümâyûndan ḫurûc ve Ḳalaylıḳoz Aḥmed Paşa'nıñ dîvân kitâbeti ve ḫâcelik rütbesiyle bekâm ve ba'dehû Râmî Meḥmed Paşa'nıñ riyâsetinde müşârün-ileyh ve ṣadr-ı Rûm Yaḥyâ Efendi'ye ve fenn-i nücûmdaki mahâreti vesîlesiyle Sulṭân Muṣṭafâ Ḫân-ı Ṣânî 'aṣr-ı 'âlîsi ricâline tereddüdle ṭâḳçe-i iḳbâle 'urûc itmiş idi. Müşârün-ileyh Râmî Paşa himmetiyle İstanbul gümrüginden yevmî yüz yirmi ṣaġ aḳçe ya'nî bir ġuruş vaẓîfeye nâ'il ve biñ yüz ṭoḳuzda ṣadr-ı a'ẓam olan 'Amuca-zâde Ḥüseyin Paşa'nıñ intiḫâbıyla vaḳ'a-nüvîslik manṣıbına vâṣıl ve ismine mensûb olan târiḫiniñ muḳaddimesini tertîb ü taḳdîm eyledikde maḳbûl olmaġın beş yüz ġuruş 'aṭiyye ve gümrükden yevmî bir ġuruş daha ma'âşına żammını âmir olan berât-ı hümâyûnuñ i'ṭâsıyla muḳaddime-i refâhı ḥâṣıl olmuş idi. Biñ yüz on altıda müşârün-ileyh Ḳalaylıḳoz Aḥmed Paşa'nıñ ṣadâretinde Dâmâd İbrâhîm Paşa dârü's-sa'âde aġası Ṭavîl Süleymân Aġa'nıñ kâtibi ya'nî ḥaremeyn evḳâf-ı hümâyûnı yazıcısı bulunmaġın, 'an-aṣıl teber-dârân ocaġında mûmâ-ileyh Na'îmâ Efendi ile [37] ḥâṣıl olan ülfetlerine binâ'en ṣadr-ı müşârün-ileyh ile birlikde himmet iderek menâṣıb-ı dîvâniyyeden Anaṭolı muḥâsebeciligini 'uhdesine tevcîh ile mesrûr itmişler idi. Müşârün-ileyh Aḥmed Paşa seksen günden 'ibâret olan ṣadâretine ḫalef olan Teber-dâr Meḥmed Paşa mûmâ-ileyhiñ 'ilm-i nü-

cûmda olan behresi cihetiyle ba'żı żevâta yazdıġı zâyirçeler emṣâliniñ istirḳâbını da'vet itdiginden mûmâ-ileyhi 'azl ve Gelibolı'ya nefy itmiş ise de ṣadr-ı a'ẓamlar içinde ṣadru'ṣ-ṣudûr dinmege şâyân olan ḳadr-dân-ı ma'âlî-nişân cennet-mekân Çorlılı 'Alî Paşa-yı şehîdiñ maḳâm-ı ṣadâreti teşrîflerinde 'afv u ıṭlâḳ ile manṣıb-ı teşrîfâtî ile i'zâz ve çünki ol vaḳit teşrîfâtçılıḳ ḫıdmetiniñ zamânımız gibi öyle menâṣıb-ı mu'tebereden 'add ü i'tibâra taḥammüli ve vâridât-ı keşîre ve ma'âş-ı vefîresi olmadıġından berây-ı ta'ayyüş ḳalyonlar defter-dârlıġı 'ilâvesiyle mümtâz-ı emṣâl olmuşlar idi. Enderûn-ı hümâyûnda kîlâr-ı ḫâṣṣa ḳoġuşından neş'et iden ve ser-kitâbetinden silaḥ-dâr ve dâmâd ve biñ yüz yirmi beş rebî'u'l-âḫiri ġurresinde maḳâm-ı ṣadârete iṣ'âd olunan silaḥ-dâr Şehîd 'Alî Paşa-yı ehl-nüvâzıñ maẓhar-ı iltifâtı ve ḥaḳîḳaten ġıbṭa-fermâ-yı bezm-i 'Alî Şîr Nevâyî olan meclis-i ma'ârif-muḫliṣ-i Bayḳarâ-pesendânelerine dâḫil olaraḳ ḥâ'iz oldıġı 'ilm ü kemâlâtına muvâfıḳ mu'âmelât-ı dil-nüvâzîlerine nâ'il oldıġı ḥâlde biñ yüz yirmi dört senesi ordu-yı hümâyunuñ Edirne'ye ḥareketi vuḳû'ında ṣâniyen Anaṭolı muḥâsebeciligine me'mûr ve ordu-yı hümâyûn ile Edirne'ye mürûrında defter emâneti ve birḳaç mâh ṣoñra baş muḥâsebe ḫâceligi manṣıbıyla ṣadr-ı müşârün-ileyhiñ terceme-i ḥâlinde îrâd olundıġı vechile Ḥabeşî-zâde Raḥîmî Begefendi ve Selîm Efendi ve şâ'ir-i mâhir müverriḫ Sâmî Begefendi ve müverriḫ Râşid Efendi ve daha sâ'ir ba'żı üdebâ-yı 'ulemâ ile berâber mûmâ-ileyh Na'îmâ Efendi her ân ṣadr-ı müşârün-ileyhiñ müstaġraḳ-ı deryâ-yı iḥsânı olmaḳ şerefini iḥrâz ve ḥîn-i müẓâkere-i meṣâliḥ-i devletde derece-i vuḳûf u ma'lûmâtını bî-kem ü kâst râst ve dürüst 'arż itmesi beyne'l-emṣâl iştihâr-ı temeyyüzini bâ'iş olmuş idi.

Mûmâ-ileyhiñ bu temeyyüzini ṣadr-ı müşârün-ileyhiñ keṯudâsı olup aṣferü'l-levn, aṣġarü'l-'ayn, ḳaṣîrü'l-ḳâme, kerîhü'l-ḳıyâfe, ṣaḳîlü'l-muṣâḥabe, 'abûsu'l-vech, kebûdî-çeşm, Nemrûdî-ḫışm, saḫîmetü'l-aḫlâḳ ve saḫîfetü'l-ittifâḳ, mecbûletü'n-nifâḳ, 'ale'l-ıṭlâḳ va'îdü'l-istiḥḳâḳ, Girîdî Köse İbrâhîm Aġa'nıñ seyyi'e ve şe'âmet-i le'âmet-ḫaṣleti [38] istirḳâb iderek ḥaḳḳında mekr ü müfteriyâne taṣaddî ve ke'enne intisâb teḳarrübi ile bâ'iṣ-i naḳîża-i 'iṣmet olan irtikâb u irtişâya müteṣaddî ve teşebbüṣ buyurılan umûr-ı seferiyyeniñ encâmı vaḫîm ve nâ-münâsib oldıġını gûyâ teşhîr ü ifâdeye cür'et itmiş olmaḳ gibi bir nice ifk ü nifâḳa mübâderet itmesi hengâm-ı ḥareket ü sefer ve her ne ṣûretle ise müşârün-ileyhiñ

ketḫudâsı meş'ûm u mezmûma emniyyeti taḥḳîḳa meydân bıraḳmadığından müşârün-ileyhi tenfîre âlet-i seyyi'e vü sebeb olaraḳ bu müfteriyât-ı ṣırfa ile mûmâ-ileyh maġdûr ve baş muḥâcebelikden silaḥdâr kitâbetine menḳûl olaraḳ Mora'ya 'azîmetinde ketḫudâ-yı müfsid ü mendebûr temettu'ını ḳalemine tevzî' u taḫṣîṣ şartıyla ḳaṣden ve ḳahren mûmâ-ileyhi Anaṭolı muḥâsebeciligine tenzîl itdirmişdir. Mora'nıñ fetḥiyle ordunuñ 'avdeti evânında Mora defter emâneti vekâleti nâmıyla bıraḳıldığından enfâs-ı 'ömr-i 'azîzi Mora'da pezîrây-ı ḫıtâm olmuşdur. Mütercem-i mûmâ-ileyh raḥmetullâhi 'aleyh ḫaṣâ'il-i celîle-i memdûḥayı ḥâ'iz olup me'mûr oldığı târîḫiñ cild-i evveli Şâriḥu'l-Menâr-zâde'niñ mübâşeret eyleyüp tebyîżine muvaffaḳ olmadığı müsveddeyi niçe ilḥâḳât ile biñ yetmiş senesi evâsıṭına degin cem' u taḥrîr eylemişdir.

Sâl-i merḳûmdan biñ yüz on târîḫine ḳadar olan veḳâyi'i egerçi cild-i şânî nâmıyla żabṭ eylemiş ise de ḥayâtında bunuñ tebyîż ü tedvînine muvaffaḳ olamadığından ba'de'l-vefât perâkende olan âṣârını mûmâ-ileyh Şehrî-zâde Efendi'niñ cem' ve tebyîż ü tedvîn eyledigini kendi târîḫçesinde ḥikâye eyler. Na'îmâ Efendi'niñ şi'r ü inşâ ve ḫuṭût-ı mütenevvi'adaki nezâket-i şîve vü edâsı ve bulundığı ḫıdmetleriñ cümlesinde ṣıdḳ u istiḳâmet ü 'iffeti müsellemdir. Raḥmetullâhi 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten.

Müverriḫ-i mûmâileyhe iḫânet iden merḳûm ketḫudâ İbrâhîm Aġa sarây-ı hümâyûnuñ aşaġı maṭbaḫı aşçıları zümresinden neş'et itmiş olup muḳteżâ-yı ḫaṣlet-i rediyyesiyle 'âḳıbetü'l-emr velî-ni'meti olan ṣadr-ı şehîd-i müşârün-ileyhe iḫânet itmişdir. Şöyle ki, 'âdât-ı ḳadîme mer'iyyâtından olmaḳ üzere esfârda düşmenden dil ya'nî esîr getürenlere ziyâdece ve ser-i maḳṭû' taḳdîm idenlere bundan noḳṣânca 'aṭiyyeler virilmek ve dalḳılıç ve serdengeçdileriñ bir maḥal żabṭında besâlet idenleri nâ'il-i iḥsân olmaḳ uṣûli cârî ve 'aṣr-be-'aṣr bu 'aṭâyânıñ miḳdârları daḫi zamânları ḳıymet-i nuḳûdiyyesine taṭbîḳ ile müte'âṭî iken ketḫudâ-yı kem-mâye vü denî bunlarıñ miḳdârını istiḳṣâr ile kemâl-i ḥırṣ u âz u denâ'etinden "kâr-ı evvelde kişi 'âḳıbet-endîş [39] gerek" ḳażiyyesini taḥayyül ü tefekkür itmeyerek ṣadr-ı şehîd-i müşârün-ileyhiñ Mora seferi muẓafferiyeti nihâyetlerinde dil ve kelle getürenler 'aṭiyyeleriniñ nıṣfını tenzîle tenezzül itmesi 'âḳıbet Belġırâd muḥârebesinde ṭavâ'if-i 'askeriyyeniñ izâle-i şevḳ u ḫâhişlerini müstelzim

olaraḳ eṣnâ-yı ṣavaşda erbâb-ı cür'etiñ muḥârebeden dest-keş ü ferâġ u gürîz olmalarını ve bu keyfiyyet ise velî-ni'meti olan efendisiniñ tercemesi de ḥikâye olundıġı vechile müşârün-ileyhiñ kemâl-i besâleti cihetiyle 'askeriñ aġır ṭavranmısı gücine gitdiginden muḥârebe buḥrânıyla meslûl-i seyf olaraḳ bir cem'iyyet-i ḳalîle ile düşmen üzerine şîrâne hücûm ve muḥârebe itmekde iken düşmen ṭarafından atılan tüfeng dânelerinin birisine hedef olmasıyla şehâdetini müntic olmuşdur.

Ḥayf-ṣad-ḥayf ki böyle bir vücûd-ı mes'ûd öyle bir fürû-mâye żınnîn ü denîniñ puḫl u ḫısset ve isâ'et ü denâ'et ve 'adem-i 'aḳl u fehm ü dirâyet ve nâ-be-maḥal taṣarruf u imsâka meyl ü tenezzül rezâletine cesâretinden ve'l-ḥâṣıl sû'-i ḳarîn beliyyesine dûçâr olması ḳażâyâsına uġraması ḳażâsından maḥv olup gitmişdir.

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Ne ma'nîler ne sözler mündericdir ṣafḥa-i dilde
Egerçi ṣûret-i ẓâhirde ḫâmûşum kitâb-âsâ

remziyle sedd-i sülûl-i ḫâṭıraya ibtidâr olundı.

Vâḳı'â nâ-becâ 'aṭâyâ vü maṣraf "velâ-tusrifû" fermân-ı celîline memnû' ise de bu maḳûle cihâd u ġazâda bulundıġı 'aṣr esâlîbine ri'âyetlerden 'udûl olunmayup reviş-i maṣlaḥat ve ilcâ-yı ḥareketle böyle ḫuṣûṣlarda sâbıḳlarından ve 'âdetlerinden ziyâde 'arż-ı seḫâ vü cûd olunması bu fermân-ı 'aliyye-i İlâhiyye'niñ ḫâricinde ve belki bu bâbdaki maṣraf mesâġ-ı şer'-i şerîfiñ içinde olmaġla emr-i ġazâ vü cihâda bezl-i emvâl farîża-i ḥâldendir. Zîrâ büyük ḳumandân olan żât, mehmâ-emken ṭavâ'if-i 'askeriyyeniñ ḫoşnûd olacaġı mu'âmele cihetine 'aṭf-ı naẓarla cünûd-ı ceng-âveriñ ḳabûlleri defînesine mâlik olmaḳ taṣavvurât u taṣmîmâtıyla cesâmet-i maṣlaḥat u muẓafferiyeti ḳazanmaḳ evlâ bi-ṭarîḳi't-taṣarruf iken,

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün)

Bâṭıl hemîşe bâṭıl u bîhûdedir velî
Müşkil budur ki ṣûret-i ḫaḳdan ẓuhûr ide

me'âline mâ-ṣadaḳ ve ḳadd u ḳâmeti gibi ḳaṣîrü'l-himme olan ketḫudâ-yı merḳûm u meş'ûmuñ ḫazîne-i beytü'l-mâlı nâ-be-maḥal ṣıyânet ve bu ẕeylde ibḳâ-yı iḳbâl ü me'mûriyyet ideyim dirken velî-ni'meti ma'dûm ve niẓâm-ı ordu-yı hümâyûn muḫtell ve hey'et-i devlet-i 'aliyye bir vücûd-ı mes'ûddan mehcûriyetle maḥẓûn u maġmûm olup encâm-ı kâr ordunuñ aḥvâli temennî ve me'mûl olunur ṣûret-i netîceden [40] teḫallüf itmiş ve merḳûm-ı mendebûr daḫi der-ḥâl infiṣâl ile menkûb olmuşdur. İşte her ḫuṣûṣda lüzûmdan ziyâde taṣarruf u imsâk ya'nî derece-i denâ'ete insilâkıñ muṭlaḳâ seyyi'âtı çekileceginde ḳaṭ'â şübhe idilmemeḳlidir.

Mûmâ-ileyh Na'îmâ Efendi'niñ Râmiz Efendi nâmında istiḫlâf itdigi maḫdûmı taḥṣîl-i 'ilm ü kemâl iderek bi-ḥaḳḳın müderris olmaġla epeyce ilerülemiş ve ḥattâ bir güzel Teẕkiretü'ş-Şu'arâ daḫi te'lîf itmişdir. Raḥmetullâhi 'aleyhim raḥmeten vâsi'aten. 1109.

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Câm-ı iḳbâli çekenler laġziş-i iḳbâl ile
'Âḳıbet üftâde-i câm-ı ḫumâr olmaz mı hiç

müfâdıyla

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün)

Câvîd ṣanma bâde-i câḫıñ neşâṭını
Bu neş'eniñ nihâyeti elbet ḫumâr olur

intibâhı,

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Sûḳ-ı cehl içre bütün dâd u sitâd-ı âmâl
Sûd-ḫâhân-ı hüner aḫẓ u 'aṭâdan me'yûs

ḥasb-i ḥâlini remz ü îrâd ile sükût evlâ görüldi.

Pederim Ṭayyâr Efendi'niñ Âṣâr ve Terceme-i Ḥâli

Pederim Ṭayyâr Efendi'den ve 'Aṣrı Ricâli Olan Aḥibbâsından İşidilen Fıḳralar ve Bıraḳdıġı Ba'żı Evrâḳdaki Ḥiḳâyeler ile Mûmâ-ileyhiñ Terceme-i Ḥâlidir

Pederim Meḥmed Ṭayyâr Efendi, Ṭayyâr-zâde Reşîd Efendi-zâde Sulṭân Aḥmed Ḫân-ı Sâliṣ ḥażretleriniñ ḳahveci-başıları ṣurre emîni El-Ḥâc Muṣṭafâ Efendi'niñ ṣulb-i aṣâletinden biñ yüz ḳırḳ altı sene-i hicriyyesi receb-i şerîfinde pâ-nihâde-i 'âlem-i şuhûd olup bidâyet mektebinde ve pederi ḫânesinde oḳuyup yazmaḳda iken biñ yüz altmış sekiz sâlinde pederi irtiḥâlinden ṣoñra 'aṣr-ı Sulṭân Maḥmûd Ḫân-ı Evvel'de yirmi iki yaşında oldıġı ḥâlde bâ-irâde-i seniyye Ġalaṭa Sarâyı ḫâcesi Geredevî El-Ḥâc Ḫalîl Efendi merḥûmdan sekiz sene taḥṣîl-i 'ilm ü kemâl ve müşârün-ileyhden inâbe ile biñ yüz yetmiş altı senesi ramażânında 'aṣr-ı Sulṭân Muṣṭafâ Ḫân-ı Sâliṣ'de enderûn-ı hümâyûnda kîlâr-ı ḫâṣṣa oṭasına alınaraḳ burada daḥi kîlâr, ḫâcesi Çehârşenbevî 'Abdî Efendi merḥûmdan kütüb-i âliye-i 'Arabiyye ve 'ulûm-ı 'âliye vü edebiyyeye verzişle 'Arabî'den aḫẕ-ı icâzet ve lisân-ı Fârisî'yi ta'allümle tekmîl-i ma'rifet ve 'ilm-i taṣavvufı taḥṣîle muvaffaḳiyetle recül-i kâmil ve żü'l-cenâḥeyn bir ferd-i mümtâz-ı efâżıl oldıġı ve rüfeḳâsına neşr-i 'ulûma devâm u himmetde daḳîḳa fevt itmedigi ve bu cihât-ı selâmet-âyât ile ḫâric-ez-dâ'ire-i edeb bir kâr-güẕârende-i a'mâl ü ef'âli olmadıġı vâḳıf-ı aḥvâli olan livâ-i şerîf şeyḫi İncirköyli rikâb-dâr Ḫâce Şâkir Efendi ve silaḥ-dâr Emîn Aġa ve silaḥ-dâr 'Alî Paşa ve silaḥ-dâr İlyâs Aġa ve seferli keṯḫudâsı Cüvân [41] 'Ârif aġa ve ḫazîne keṯḫudâsı Sa'dullâh Efendi ve ḫazîne keṯḫudâsı Ḳıbrıslı Emîn Efendi ve şâ'ir-i mâhir Ḳurşuncıbaşı-zâde çuḳadâr aġa 'Ârif Aġa ve Vâṣıf 'Oṣmân Beg ve ḫazîne keṯḫudâsı Bekir Eendi ve Ferîd İbrâhîm Beg gibi ba'żı ẕevâtıñ ifâdât-ı vâṣıḳalarından añlaşılmışdır.

Kîlâr-ı ḫâṣṣa ḳoġuşında iken birlikde bulundıġı zamân içinde rüfeḳâsından Şâm vâlîsi silaḥ-dâr Süleymân Paşa ve ḫazîne-i hümâyûn keṯḫudâları Sa'dullâh ve Bekir Efendiler ile mü'eẕẕin-başılıḳdan imâm-ı şehriyârî olan Cennet Filizi 'Abdu'l-Kerîm Efendi ve eş'âr-ı sâmiyânesinde "Sâbıḳ" taḫallüṣ iden müşârün-ileyh çuḳadâr aġa Eyyûbî Meḥmed 'Ârif Aġa ve Vâ-

ṣıf 'Oṣmân Beg ve kîlâr ketḫudâsı Ḫâce Receb Efendi ve çuḳadâr Necîb Efendi ve ḳahvecibaşı Sa'îd Aġa ve Sulṭân Muṣṭafâ Ḫân-ı Râbi' sır kâtibi şehîd 'Ârif Begefendi gibi bir nice 'anâdil-i gülistân, tedrîs ü müẕâkeresinde terennümât-ı 'ilmiyye ve taḥṣîl-i fenn-i şi'r ü inşâ ile etrâbına tefevvuḳ u tefeyyüż itdikleri irâde-i îrâd-ı delâ'ildir.

Pederimiñ Baş Lala Naṣbı

Biñ iki yüz dört târîḫinde yolıyla göç eskisi ta'bîr olunan dereceye resîde oldıġı ḥâlde Sulṭân Selîm Ḫân ḥażretleri kâffe-i levâẕımât-ı ḳânûniyye ve esbâb-ı iḥtişâm-ı niẕâmiyyesini iḥsân ve ḫâne-i ḫâṣṣaya ḳabûl ve irtiḳâsını irâde vü fermân buyuraraḳ mesrûr olduḳdan ṣoñra ḫâne-i ḫâṣṣa menâṣıbından olan baş-lalalıḳ me'mûriyyetine nâ'iliyyetle daḫi şâdân olmuşdur.

Ḥâ'iz oldıġı 'ilm ü kemâl ve ḥasbe's-sinn tecârib ü vuḳûfuñ ḥâṣıl itdigi ma'lûmâtı ve ḫuṣûṣiyle Sulṭân Aḥmed Ḫân-ı Ṣâliṣ ḥażretleri 'aṣr-ı aḫîr-i 'âlîsinde ṭab'-ḫâne nâẕırı mühtedî İbrâhîm Müteferriḳa'nıñ ṣadr-ı a'ẓam Dâmâd İbrâhîm Paşa ṭalebiyle taḳdîm eyledigi lâyiḥa üzerine Üsküdâr'da mübâşeret olunan ta'lîm-i 'asâkir ve Sulṭân Maḥmûd Ḫân-ı Evvel 'ahd-i 'âlîsinde Yeñişehir Müftîsi-zâde Sa'îd Efendi 'ilm-i hendeseden bed' ile ol zamân daḫi tanẕîmi taṣmîm ü niyyet buyurılan ta'lîm-i leşkere mübâderet olundıġını pederinden ve 'ammîsi Ḥacı 'Oṣmân Efendi ve büyük birâderi Aḥmed Efendi'den istifhâm itdigi ve Maḥmûd Ḫân-ı Evvel 'aṣr-ı 'âlîsindeki ta'lîmi gençliginde müşâhede ve ba'żı uṣûl ve fürû'ını aḳribâ vü aḥibbâsından istiḫbâr u istifhâm ile uṣûl ü niẕâmâtını bildigini rüfeḳâsına ḥikâye itdiginden refîḳlerinden ve ders şerîklerinden mâ-beynci Rüstem Efendi ve ḫazîne-i hümâyûn [42] ketḫudâsı Ṣâliḥ Beg ve Ḫalîl Paşa-zâde Vâḥidü'l-'ayn mâ-beynci Aḥmed Muḫtâr Beg ve sır kâtibi Aḥmed Fâ'iz Efendi ve silaḥ-dârlardan Yaḥyâ Efendi gibi kendüsini bilenler münâsebet düşdükçe Sulṭân Selîm Ḫân efendimiz ḥażretlerine 'arż u ḥikâyeye ibtidâr eyledikleri farḳındaki teveccühât-ı ḥażret-i pâdişâhîniñ tezyîd ü te'yîdini mûcib olaraḳ bu keyfiyyet bu maḳûle ma'lûmâtdan istifâde buyurulmaḳ zamânına teṣâdüf eylemiş olduġından aralıḳda ḫâḳân-ı şehîd ḥażretleri baş-lala ḳulle-

sine ḳarîb olan Ḳara Muṣṭafâ Paşa Ḳaṣrı'nı bi't-teşrîf pederimi lużûr-ı hümâyûnlarına celb ile niẓâmât-ı cedîdeye dâ'ir ba'żı şeyler su'âl ve müẓâkeresine raġbet-i hümâyûnları şâyân ve nâ'il-i iltifât-ı bî-pâyân buyurulmuş ve 'asâkiriñ tanẓîmine muvaffaḳiyetle Mıṣır seferinde ve maḥâl-i sâ'irede yüzlerinden birçoḳ fütûḥât-ı celîle ẓuhûra gelmiş iken muḳadderât-ı İlâhiyye yerini bulacaġından ṣadr-ı a'ẓam İsmâ'îl Paşa nemek-be-ḥarâmıyla rikâb-ı hümâyûn ḳâ'im-maḳâmlıġına getürilen Selânikli Köse Mûsâ Paşa ḫabîṣiniñ iḫâneti ve Ṭopal Şeyḫu'l-islâm'ıñ si'âyeti ve çerâġ-ı ḫâṣ-ı hümâyûnları imâm-ı nemek-be-ḥarâm Dervîş-i bed-kîşiñ ekdikleri toḫm-ı fesâddan iḳtiṭâf itdikleri eşmâr-ı ḫabîṣe ile Ṭopal Şeyḫu'l-islâm ḫâ'ininiñ iḳdâm-ı fevḳa't-taṣavvurına mu'în oldıġı mervî olan Siyer-i Kebîr mütercimi ve ḫâcesi 'Ayıntâbî Ḥâce Münîb Efendi ve ḳâḍî-'asker Ḥafîd Efendi ve Murâdzâde Efendi'niñ mu'âvenetleri seyyi'eleriyle biñ iki yüz yirmi iki senesi rebî'u'l-evveliniñ yirmi birinci cum'a güni Sulṭân Selîm Ḫân-ı Sâliṣ-i 'adâlet-bâ'iṣ efendimiz gibi bir şehriyâr-ı şevket-vâriṣ ḥażretleri eşḫâṣ-ı rezîle-i sâlifü'ẕ-ẕikr ile evżâ'-ı ḫaveneden rû-gerdân olaraḳ bi'l-isti'fâ ḥarem-i hümâyûnı teşrîf ve iḫtiyâr-ı inzivâ buyurduḳları cihetle ḥayf-ṣad-ḥayf ki devletiñ bir tecrübesiz hey'et elinde ḳaldıġını kemâl-i te'essüfle ḥikâye iderdi.

Muḳaddime-i Vaḳ'a-i Selîm Ḫânî ve Bu Vaḳ'aya Sebeb Olan Ḫâ'inleriñ Esâmîsi

İsmâ'îl Paşa ḫâ'in ü nemek-be-ḥarâmınıñ tercemesi sarây-ı hümâyûndan çıḳma ṣadr-ı a'ẓamlar ṣırasında yazılmış idi. Öyle bir müfsid ü güm-râhıñ nâm-ı ḍalâlet-encâmını tekrâr u tafṣîle tenezzülle it'âb-ı ḫâme ve infi'âlât-ı ḫayâl u ḫâṭırayı tekrâr u taḥrîk itmekden ise icmâlen 'arż itmek evlâ görüldi. Merḳûm Köse Mûsâ Paşa ṣadr-ı esbaḳ Ḳozbekçi Pandul Ṭopal 'Oṣmân Paşa ḳızından Selânik Yeñişehri'nde sûrâḫ-ı mâder-be-ḫaṭâsından ḫurûc ve mânend-i engerek niṣâr-ı sümûm-ı mühlike ile şu 'âlem-i kevn ü fesâda süzilüp nice âṣâr-ı şâ'ine terkiyle neşr itdigi semm-i helâhil lâyıḳ [43] u dil-ḫâhına teṣâdüf iden bir zamân-ı germâ-germ-i fesâd içinde pîçîde-i kîn-i kibr ve ḥarâret-i 'adâvet olaraḳ nîş-i erḳam u 'aḳrebden müfrez

olan zehr-efşânıyla vücûd-ı salṭanat-ı seniyye ve hey'et-i devlet-i 'aliyyeye açdığı yâre-i bî-ḥadde ḍurûb-ı emṡâl-i 'Arabiyye'den "taṭviyyetü'l-ḥayye" meṡelini îrâddan özge ta'bîr ḥâṭıra gelemez. Çünki Mûsâ-yı Sâmirî-ḥışâlde zu'm u isnâd olunan aṡâlet-i mevhûme ve 'âḳıbet-i küşte-i ġadr-i 'adâveti olan şühedâ-yı vükelâ ve ḫuṣûṣiyle İbrâhîm keṯḫudâ ṭarafından bi-ḳażâ'illâhi Ta'âlâ ḫużûr-ı ḥażret-i Selîm Ḫânî'de medḥ u ṡenâsında ıṭrâ ile vezâretle çerâġ ve rikâb-ı hümâyûn ḳâ'im-maḳâmlığı ile bekâm itdirmeleri ol ḫâ'in-i nemek-be-ḥarâmı kendü şehâdeti içün bir cellâd-ı bî-amân ḥâżırlamış olduḳlarını netîce virmişdir.

'Ayıntâbî Ḫâce Münîb Efendi ve Aykır İmâmlıḳ laḳabıyla meşhûr ḳâḍî-'asker Dervîş Meḥmed Efendi ve Anaṭolı ḳâḍî-'askeri Ḥafîd Efendi ve Murâd-zâde ile daha ba'żılarınıñ meftûr olduḳları ṭıynet-i rediyyeleriniñ Ṭopal Şeyḫu'l-islâm'a mürevvic-i mâ-şâ' olmalarını müsevviḳ u müsâ'id olmasından ilerü gelmesi dünyâ vü âḫiretleriniñ perîşâniyyetini intâc itmişdir. Aṡdiḳâ-yı ḫânedân-ı salṭanat-ı seniyye içün bunlarıñ ve sâ'ir bu maḳûle ḫaveneniñ cerâyiminden geçivirmek ḳâbil olamaz.

Ḫal'-ı Sulṭân Selîm Ḫânî

Ḥikâyede Ṭopal Şeyḫu'l-İslâm ve 'Avenesi

Gelelim Ṭopal Şeyḫu'l-islâma, işte bunlarıñ cümlesiniñ 'aḳıl ḫâcesi ve eşna'ı işbu Ṭopal 'Aṭâ Molla'dır. Vaḳ'a-i Selîmiyye'ye dâ'ir Necîb Efendi'niñ yazmış oldığı maṭbû' ve ma'lûm târîḫçeden mâ-'adâ Sulṭân Muṣṭafâ Ḫân-ı Râbi'iñ muḳaddime vü ibtidâ-yı cülûsıyla ba'żı ḫuṣûṣları şâmil ol vaḳit yazılup pederimiñ evrâḳı arasında bulunan bir iki aylıḳ muḫtaṣar ve mevcûd bir târîḫçecikde münderic olduġına göre vaḳ'a-i ḥal'-i Selîm Ḫânî'niñ ibtidâsında ba'żı ricâliñ i'dâmları Mûsâ Paşa ile 'Aṭâ Molla'nıñ yeñiçeri ḳuṭmânlarına ḫafiyyen virdikleri puṣula ile yeñiçeriler ṭaraflarından ṭaleb olunup pâdişâhıñ ḥal'ına ḳaṭ'â ta'arruż ve öyle bir niyyet ü emâre vü ġaraż daḥi ḥiss olunmamış iken ol a'rec-i mu'avvec-i Tîmûrleng-renc ve bâ'iṣ-i herc ü merc zâr u zûr bunlarıñ i'dâmlarına ve niẓâm-ı cedîdiñ ref'ine irâde-i seniy-

ye istiḥṣâl itdikden ṣoñra hem-meslegi vâsıtasıyla bir fitne vü fetret daḫi iḥdâṣ itmek iḫtimâli ḫaṣlet-i rediyyesi delâletiyle vârid olaraḳ müfteriṣ ü müftaẕiḥ ve müfsid-i merḳûm ‘ulemâyı Meydân-ı Laḫm'e celb ü cem‘ ile deliye ṭaş añdırmaḳ ḳabîlinden olmaḳ üzere ocaḳlu ser-gerdelerine ḫiṭâben, "varın, ‘askere söyleyin, daha bir su’âlleri var mıdır, tamâm mıdır, [44] istifsâr olunsun" ta‘bîriyle ocaḳ iḫtiyârlarından birḳaç Hebenneḳa-i bî-iẕ‘ân, başbuġların yanlarına varup bu ma‘nîdâr rumûzâtı ifâde vü tekrâr itdiklerinde şeyḫu'l-islâmıñ bu su’âl ve müsâ‘adeden merâmı ne olduġı ẓann-ı yaḳîn ile taṣavvur olunan muḳaddemki ta‘lîmini tefehhümle, "bizim maṭlûbumuz Sulṭân Muṣṭafâ Ḫân efendimiz ḥażretleriniñ cülûs-ı hümâyûnlarıdır" deyü çaġrışdıḳlarını tereddüd ü muḳâbeleye ḳaṭ‘â taṣaddî itmeyüp Ṭopal Molla ke’enne o zamânda ayaġı düz başacaḳ gibi ihtizâz-ı bî-edebâne ve kemâl-i inbisâṭ ile bu sözden maḫẓûẓiyyetini ibrâz ile "o birini ne yapalım" su’âl-i müctemilü'ṭ-ṭarafeyn-i ḫâ’inânesine bî-muḥâbâ cür’etine muḳâbil ol ḫaẕele-i ḫüsrân-ḳarîn bile "bir mûyına ḫaṭâ irişdigine râżî degiliz, istirâḥat buyursunlar" cevâbını virmişlerdir. İcrâ-yı ḫal‘ ve cülûsî içün bi'ẕ-ẕât kendüsünüñ ḥareketi ‘askeri ṭarafından teklîf olunduḳda bilâ-te’ḫîr ü tereddüd ü tevaḳḳuf der-ḥâl ḳabûl iderek faḳaṭ "‘askersiz gidemem" cevâbıyla yanına birçoḳ eşḳıyâ alup "ayaġı yer mi başar vâṣıl-ı âmâl olanıñ" sürûrıyla sür‘atle sarây-ı hümâyûna ṭoġrı ‘azîmet ve ḫabîṣiñ ḥareketi eṣnâsında bu keyfiyyet-i maḳdûḥayı evvelce bi'ẕ-ẕât ‘arż itmek üzere saraya ‘azîmetini Münîb Efendi'ye teklîf itmiş ise de anıñ isti‘fâsından Ḥafîd Efendi'yi göndermesi, anıñ da ‘avene-i eşḳıyâdan oldıġını gösterir. Vaḳ‘a-i mü’ellime-i Sulṭân Selîm Ḫânî âtîde münderic olmaġla burada müvellid-i âlâm olan Ṭopal Şeyḫu'l-islâm'ıñ ḥarekât-ı bâġıyânesine dâ’ir ba‘żı fıḳralar yazıldı.

Ba‘de'l-cülûs işbu Ṭopal Mollâ'nıñ ne maḳûle ḫâ’in-ü müfsid bir yâd-gâr-ı kâfirü'n-ni‘am oldıġına Sulṭân Muṣṭafâ Ḫân-ı Râbi‘ ile ḳurenâ vü vükelâsı yaḳîn ḥâṣıl itdiklerinden ‘azl ü tebdîlini arzû itdikleri ḥâlde biñ iki yüz yirmi üç senesi cümâde'l-ûlâsınıñ yedinci pâzâr-irtesi güni Ṭopal Şeyḫu'l-islâm'ıñ ‘azliyle şeyḫu'l-islâm-ı sâbıḳ Ṣamânî-zâde ‘Ömer Ḫulûṣî Efendi gibi bir ẕât-ı ṣâdıḳ-ı müstecmi‘u'l-kemâlât işâbet olaraḳ naṣb olunmuş ise de Ṭopal Şeyḫu'l-islâm tek ṭurmayup lala-zâdesi olan Ḳırîmî-zâde re’îsü'l-küttâb meşhûr Ḥâlet Sa‘îd Efendi vâsıtasıyla yeñiçerileriñ i‘ânesine iltiçâ vü deḫâlet içün ser-gerde-i eşḳıyâ sekbânbaşı Ḳahvecioġlı Ḫâ’in

Muṣṭafâ'yı Süleymâniye semtinde müderrisînden Burnâz Beg-zâde Dervîş Meḥmed Es'ad Efendi ḫânesine leylen ḫafîce celb iderek [45] 'aṭiyye-i vâfiye ile ele aldıḳdan ṣoñra merḳûma ṭarafdâr olan dört nefer bellü başlu oṭabaşılarıñ beherine beşer yüz ġuruş rüşvet i'ṭâsıyla irtesi mâh-ı meẕkûruñ sekizinci ṣalı güni sekbânbaşı merḳûm Ḳahvecioġlı Ḥâ'in Muṣṭafâ tebdîlen Sulṭân Bâyezîd Türbesi'nde görüşmek üzere ḳâ'im-maḳâm Ḥamdullâh Paşa'yı da'vet itdiginden ḳâ'im-maḳâm-ı müşârün-ileyh ḥasbe'ż-żarûre imtiṣâl ile türbe-i meẕkûrede mülâḳât iderek "dün 'azl olan şeyḫu'l-islâm bugün naṣb olunmazsa şimdi ocaḳlu ṭuġyân ider ve ortalıḳ herc ü merc olup ḳıyâmetler ḳopar" diyerek ḳâ'im-maḳâma cebr ü ilḥâḥda ıṭrâya ictirâ ve ḳâ'im-maḳâm-ı müşârün-ileyh el-ḥaḳ bu rezâletiñ men'ine i'tinâ itmiş ise de muvaffaḳ olamadıġından yevm-i mezbûrda merḳûm Sekbânbaşı ile keṯudâ-yı rikâb-ı hümâyûn Muṣṭafâ Efendi ve bâ'iṣ-i fitne olan Ḥâlet Efendi'yi berâber alaraḳ sarây-ı hümâyûna 'azîmet ve Sulṭân Muṣṭafâ Ḫân ḥażretlerini iḳnâ'a mübâderetle yirmi dört sâ'at ẓarfında müşârün-ileyh 'Ömer Ḫulûṣî Efendi 'azl ile 'anveten Ṭopal Şeyḫu'l-islâm naṣb olunmuş ve artıḳ bu desîseyi herkes añlayaraḳ ehl-i 'ırż olanlar ile yeñiçeri żâbiṭânından Ḳazancı 'Ömer Efendi ve 'Alî Efendi gibi söz añlar ser-keşler bile Ṭopal'dan külliyen i'râż itmişlerdir. Merḳûm Ṭopal, 'Alemdâr Paşa'nıñ İstanbul'a vürûdını müte'âḳib ma'zûl u maḫẓûl ve maḳâmına 'Arab-zâde 'Ârif Efendi mevṣûl olmuşdur.

Ṭopal Şeyḫu'l-islâmıñ mesâvîsine ḥadd ü ġâyet ve devlet-i 'aliyyeniñ iżmiḥlâline sebeb olmaḳ yolında olan ḳabâyiḥ-i cesîmesine nihâyet olmadıġından bir risâle-i maḫṣûṣaya muḥtâc olan isâ'et-i aḥvâliniñ taṣavvur-ı taḥrîr-i tafṣîlâtında,

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Sâr-bân-ı vaḳt iseñ ḥazm eyle zîrâ vaḳt olur
Bir ṭopal merkeb belâsıyla ḳaṭâr elden gider

mü'eddâsıyla devlet-i 'aliyyeyi altını üstine getürmek fikr ü revişini gösteren ḥareket-i ġaddârânesi cezâsınıñ rûz-ı cezâda müşâhedesi temenniyâtıyla iktifâ olundı.

Mûmâ-ileyh Münîb Efendi'niñ 'ilm ü fażlı müsellem ise de mâlik olduġı şervet ve rüteb-i vaşiyyet cümleten sâye-i ḥażret-i Sulṭân Selîm Ḫânî'de ḥâṣıl oldıġı ḥâlde niẓâm-ı cedîdiñ ḳabûlinde şer'an ve mülken birṭaḳım maḥâẓîr olması maḳâlât-ı mevhûmesi serdiyle niẓâmıñ 'adem-i ḳabûline dâ'ir tanẓîm itdigi lâyiḥanıñ yeñiçeri ḳışlalarından birinde oldıġı mervî ve 'asâkir-i niẓâmiyyeniñ imḥâsındaki sa'yi mütevâtir ü bedîhîdir. Mülġânıñ ḳırḳ bir târîḫindeki baġy u ṭuġyânlarınıñ daḫi bu lâyiḥa [46] me'âline müstenid oldıġı vaḳ'a-i ḫayriyye güni Sulṭân Aḥmed Câmi'i içindeki ḫânemizde müsâfir olan Ḥekîmbaşı esbaḳ Behcet Efendi ve defterdâr Ḥasan Taḥsîn Efendi lisânlarından işidilmişdir.

Ayḳır İmâm Fıḳrası

Murâd-zâde ile Ḥafîd Efendi bu seyyi'âtda dâḫil iseler de bunlarıñ ẓât u zamânlarına ma'lûmât olmayup faḳaṭ ṭarz u ṭavırlarından meḫâdîm-i 'ulemâniñ câhil ü kem-vâye ve iḳbâl-perest ü bî-vefâ vü ḫafîfü'l-'aḳl, ḥarîṣ ü ḥasûd ve küfrân-ı ni'am olanlardan olduḳları añlaşılıyor. Ayḳır İmâm'a gelince biñ iki yüz sekiz târîḫlerinde irtiḥâl iden imâm-ı evveliñ yerine ḳâ'ide-i cârîyesi üzere küçük imâm büyük ve Ayaṣofya ḫaṭîbi olan merḳûm Dervîş Efendi nâm-ı dîger Ayḳır İmâm sinnine ḥürmeten imâm-ı ṣânî ta'yîn olunaraḳ ṭaraf-ı ḥażret-i Selîm Ḫânî'den mefrûşâtıyla bir ḳonaḳ ve sâ'ir levâzımât-ı iḥtişâmiyyesi ceyb-i hümâyûndan iḥsân ve otuz senede ancaḳ ḳaṭ' olunabilecek Anaṭolı ḳâḍî-'askerligi pâyesini sekiz on sene ẓarfında iḥrâz ve merḳûm iḫtiyâr baḳara beñzer semîn ü girân-cism ü rûḥ oldıġı cihetle ḫilâf-ı 'âde olaraḳ merḥameten bâbu's-sa'âdeye ḳadar râkiben teḳarrubına ruḫṣat-ı seniyye-i ḥażret-i Selîm Ḫânî erzânıyla beyne'l-aḳrân kesb-i imtiyâz u şân itmiş idi.

Yeñiçerileriñ ṭuġyânı arasında 'Aṭâ Molla'nıñ cümle-i ifsâdâtından olmaḳ üzere şehzâdegân ḥażerâtını âsîb-i rûzgârdan muḥâfaẓa içün ocaḳlu ṭarafından sekbânbaşı ma'zûllerinden 'Oṣmân Aġa ve 'ulemâ cânibinden Ayḳır İmâm sarây-ı hümâyûna gönderilerek sünnet oṭasında ḥużûr-ı şâhâneye ḳabûl olunduḳlarında 'Oṣmân Aġa zemîn-bûs olaraḳ ṣuffeye ḫurûc itdikde

bâ-emr-i ḥażret-i Selîm Ḫânî İmâm'a ferş-i iḥrâm ile ḳu'ûda ruḫṣat iḥsân buyurulduḳdan ṣoñra "Ḫâce efendi ne var ne yoḳ" ḫiṭâb-ı hümâyûnıyla iltifât buyuruldığına cevâben "ne olacaḳ, İsmâ'îl Paşa gibi dîndâr vezîriñ ḳadri bilinmedi, İbrâhîm Keṯḫudâ'ya i'tibâr buyuruldı. İbrâhîm Keṯḫudâ cihânı ḫarâb itdi, anıñ şerrinden iki senedir Toḳad arpalığını iltizâm idemedim, zimâm-ı mülk aña teslîm buyuruldı, anıñ söziyle İsmâ'îl Paşa gibi ṣâdıḳ vezîr hemân imḥâ olunmaḳ derecesinde idi" gibi ṣırf türrehât u herze vü hezeyân ve sefele-i sûḳa işitse ta'yîb ü tezyîf itmekden başḳa şey ḫâṭırına gelmez safsaṭa-i bî-ma'nâ vü bî-edebâne ile fekk-i fem ve keşf-i ẕeḳan hezeyân-ı dehâna cür'etine cevâben pâdişâh-ı ḫalîmü'l-ḫâl ve selîmü'lmaḳâl, "öyle degil öyle degil" buyurduḳlarında ol [47] semâçe-i bî-iẕ'ân "ne bileyim biz öyle işitdik" deyü muḳâbele-i bî-edebâne vü eblehâneye cür'et iderek ḥaḳîḳaten rûḥ-ı 'Abdu'r-Raḥîm ve Ḳara Çelebi-zâde'yi bî-edeblikde şâdân itdikde şehen-şâh-ı merâḥim-iktinâh ḥażretleri ziyâde ṣıḳılaraḳ "götürüñ ḫâce efendiyi râḥat itsün" irâdesiyle ṭard u def' buyurduḳları gibi ṭışaruya çıḳdığında evvelce beynlerinde ḥâṣıl olan muḳâvele mûcibince silaḥdâr Süleymân Paşa ve pederim ve ḫâṣ oṭada iken silaḥdâr 'Alî Paşa ve Emîn Aġa ve şâ'ir yâver Ḥasan Beg ve Süleymân Paşa ḳayın-pederi dîger Ḥasan Beg mezmûm-ı merḳûma "buyurun Ḫâce Efendi şurada bir ḳahve için" diyerek sünnet oṭası ittiṣâlindeki avadancı ta'bîr olunur ṣuffe bekçileriniñ küçük oṭasına ṣoḳaraḳ ve bunlardan birḳaçı oṭa ḳapusını bekleyüp ve birazı içerü girerek obur-ı mendebûra ṭatlı ve ḳahve ikrâmıyla tebessüm ü inbisâṭ 'arż iderek ol Hebenneḳa-i râcile kendülerini dost ve muḥib gibi gösterdikden ve emniyyet itdirdikden ṣoñra "efendim biz siziñ dostuñuzuz" didiklerinde "şübhem yoḳdur" cevâbını almaları üzerine "biz size bir şey söyleyüp bir ḥâle cür'et itsek kimesneye söylemeyecigiñize ve bir żararıñız ṭoḳunmayacaġına bizi te'mîn ider misiñiz" sözine muḳâbil bî-çâre ḫımâr-ı lâ-yefham "naṣıl te'mîn itmek istersiñiz" su'âline ḳarşu "müslimâna 'arż-ı emniyyet yemîn ü şarṭ ile oldığını bizler ẕâtıñız gibi 'ulemâ-yı 'iẕâm ḥażerâtından ögreniyoruz" didiklerine ḳarşu ke'enne zûr u cebr olunmuş gibi işidecegi sözi ve görecegi vaż'ı oṭa ḳapusından ṭışaru hiç ferde açmayacaġına 'arż-ı îmân-ı ġalîẓe ve ṭalâḳ-ı bâyine ibtidâr itdigi ânda ḫudâvendigâr-ı maġfûra rû-be-rû olan tefevvühâtını taḳbîḥ u ta'dâd ile vücûdınıñ görünmeyecek ve ḳan çıḳmayacaḳ a'żâsını muşta vü yumruḳlarla ḍarb ve şetm ü tekdîr ile he-

mân bî-tâb olmaḳ derecesinde iken ḥużûr-ı hümâyûnda bir daḫi bî-edebâne mu'âmelede bulunmayacaġına ve aġzına gelen hezeyânı tefevvüh itmeyecegine tevbe vü tenkîl itdirilerek tendîm itmişlerdir. Bu fıḳradan ṣoñra İmâm bunları nirede görse yalñız ney-zen bakışı olaraḳ ḫışm u ġażabla yüzlerine baḳar ve camus gibi başını ṣallar, sür'atle geçer gider imiş. Daha birçoḳ hezeyân-ı cân-ḫırâşı mervî vü ma'lûm ise de merḳûmuñ ḫaṣlet-i rediyyesini bu fıḳracıḳ iṣbâta kâfî oldıġından iktifâ olundı.

İmâm-ı bed-nâm ġâyet ekûl oldıġından ibtidâ-yı cülûs-ı hümâyûn-ı Sulṭân Maḥmûd [48] Ḫânî'de şehr-i temmûzda çıḳacaḳ cânı yumurṭa isteyüp ḳırḳ 'aded beyża-i dücâceyi ba'żı maṭ'ûmât-ı müte'affine-i ġalîẓaya ḫalṭ ve ṭab' iderek eklini müte'âḳib mevsimiñ ḥarâret-i ṭabî'iyyesini muḥarrik olan ḥarâret-i ġarîziyye mecbûriyyetiyle kilüs milüs beklemege meydân ḳalmayaraḳ "tenbel bardaġı" ta'bîr olunur kebîr bir bardaḳ ṣoġuḳ su içmesiyle ol gice ḫaste ve vâsıṭa-i herze vü hezeyânı olan zebân-ı türrehât-efşân-ı dırâzı dehânından ṭaşra ḫurûc ile uzayup ḳırḳ gün ḳırḳ gice dendân-ı ḥırṣ u âz ile lisânını çigneyerek ḳırḳıncı güni lisân-ı maḳṭû'ı dünyâdan ḳaṭ'-ı 'alâḳaya âlet olaraḳ dem-beste olmuşdur.

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)
Kec-menişlikle kemân çille-keş-i ḳabża-i renc
Râst-gû tîri keşâ-keşden ider âzâde

me'âli ve,

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)
Furṣatı bilme ġanîmet bu 'iber-perverde
İder encâmını taṣmîm ü emelden me'yûs

Pîr-baḫtânı ider ḫâme-nüvîs-i taḳdîr
Nev-cüvân ise bile ṭûl-i beḳâdan me'yûs

müfâdını taṣavvur itmeyen bî-çâre Aykır İmâm tebdîl ü tecdîd ü teşkîline sa'y idenlere pey-rev oldıġı 'aṣr-ı cedîdden istifâde idemedigi ḥâlde bed-nâm u güm-nâm olaraḳ dâr-ı cezâya gitmişdir.

Sulṭân Selîm'iñ Ḫal'ıyla Sulṭân Muṣṭafâ Ḫân-ı Râbi'iñ Cülûsı

Ḫâḳân-ı Felâṭûn-nühâ Ḥażretleriniñ Ḫilâfet-i Celîleden Ferâġat ve İsti'fâlarıyla Sulṭân Muṣṭafâ Ḫân-ı Râbi'iñ Cülûsı ve 'Alem-dâr Muṣṭafâ Paşa'nıñ İstanbul'a Keyfiyyet-i Vürûdı

Sulṭân Selîm Ḫân-ı Ṣâliṣ efendimiz ḥażretleriniñ niẓâm-ı cedîd 'askeriniñ tertîbine muvaffaḳiyetleri ẓikr olunan Ḥâfıẓ İsmâ'il ve Köse Mûsâ Paşa ḥabîṣleriyle Ṭopal Mollâ ve ḫâcesi 'Ayıntâbî Münîf Efendi ve Aykır İmâm ve daha sâ'ir ba'żı pâ-dâşları olan müteneffiẓîn-i 'ulemânıñ si'âyet ve talṛîkâtları eṣeri olaraḳ yeñiçeri ṭâ'ifesini tevhîm ile yeñiçerileriñ orta mütevellîleri ve orta iḫtiyârları ve aşçı ustaları ve yazıcılarıyla yirmi dört sekbânıñ Ḳasṭamonılı Ḳabaḳçı Muṣṭafâ ve yirmi cemâ'atiñ İbiş ve altmış dört bölügüñ Arnavûd 'Alî ve Aḥışḥalı mütevellî Ḫabit Memiş ve yetmiş bir cemâ'atiñ kâtibi Ḳazġânî 'Ömer Efendi ve yirmi beş bölügüñ iḫtiyârı Ḳazġânî Laz Ḥacı Muṣṭafâ ve yirmi beş cemâ'atiñ mütevellîsi Ḥacı Süleymân ve ṭoḳuzuncı cemâ'atiñ mütevellîsi Muṣṭafâ ve altmış dört cemâ'atiñ mütevellîsi Ḥacı Ya'ḳûb ve on yedi bölügüñ Arnavûd Ḥacı Meḥmed oṭabaşı ve ser-turna 'Alî ve ocaḳ muḥżırı ve ocaḳ başçavuşı Ḳahveci Muṣṭafâ ve yüzünciniñ Bayburdlı Deli Süleymân [49] ve 'Alî ve Memiş niẓâm-ı cedîd iḫtirâ'ına sebeb-i müstaḳill olmaḳ zu'mıyla evvelâ İbrâhîm Keṯḫudâ dimekle müte'ârif olan İbrâhîm Nesîm Efendi ve "Gizli Sıtma" laḳabıyla mülaḳḳab tersâne emîni Ḥacı İbrâhîm Efendi ve ḍarb-ḫâne nâẓırı ṣâḥib-'ayârlıḳla meşhûr pîr-i fânî Bekir Efendi ve sır kâtibi Aḥmed Fâ'iz Efendi ve ḳurenâdan Ḫalîl Paşa-zâde Vâḥidü'l-'ayn Aḥmed Muḫtâr Begefendi ve bostancıbaşı Ḥasan Şâkir Beg ve devlet keṯḫudâsı Memiş Efendi ve re'îs Ṣafî Efendi ve vâlide keṯḫudâsı Yûsuf Aġa ve îrâd-ı cedîd defterdârı Aḥmed Beg ve Keçeci-zâde Ṣâliḥ Efendi aḳribâsından ḳapan nâ'ibi Laṭîf Efendi gibi a'ṣâr-ı sâlifede emṣâlleri ender birḳaç ẓâtıñ imḥâlarını ṭaleb içün 'ulemâdan ba'żılarını Et Meydânı'na celb ve meşveret eylediklerinde çünki ḥîn-i naṣbından berü ẓuhûr iden kâffe-i şerr ü şûr ve fiten ü fesâdıñ merkezi ṣadr-ı esbaḳ Ḳozbekçi Pandul A'rec 'Oṣmân Paşa ḥafîdi Selânikli ḳâ'im-maḳâm Köse Mûsâ Paşa mel'ûnı olmaġla ve Ṭopal 'Aṭâ Molla didikleri a'rec-i mu'avvec daḥi mel'ûn-ı mezmûmuñ temeşşî-i fesâdâtda pâ-dâş ve efkâr-ı ḫâ'inânesiniñ mürevvic ü sır-dâşı olup ṣadr-ı sâbıḳ

Ḥâfız İsmâ'îl Paşa ḫabîşinden aldığı ders ve taṣavvur-ı nemek-be-ḥarâmânesine 'ilâve eyledigi maḳâle-i ta'lîm-i fesâd u şeyṭanetiñ neşrine sür'at-i cür'eti cihetiyle Ṭopal'ıñ mü'essis Mûsâ-yı Sâmirî-seciyye ile beynlerinde ḥâṣıl olan ḳarâbet-i ṣıhriyye ḳuvvetiyle yek-dîgeri efkârınıñ muṣaddıḳ u müheyyici olaraḳ biñ iki yüz yirmi iki senesi mâh-ı rebî'u'l-evveliñ yirminci va mayısıñ on altıncı pazar güni Ḳara Deñiz Boġazı'nda kâ'in ḳılâ'-ı seb'a yamaḳları yeñiçeriler ile bi'l-ittifâḳ îḳâż-ı fitne vü fesâda mübâşeretle lede'l-ictimâ' yeñiçerileri ve ḫuṣûṣiyle içlerinde zorba başı olup, İngiliz Maḥmûd Efendi deyü meşhûr olan re'îs-i esbaḳ Maḥmûd Râ'if Efendi'niñ ḳâtili olan Ḳara 'Alî ve Macâr Ṭabyası żâbiṭi olan Ḫalîl Ḥâṣekî'niñ ḳâtili olan şaḳî ve Ḳabaḳçı gibi rü'esâ-yı eşḳıyâyı âlet-i mülâḥaża itdikleri eṣnâda yeñiçerilerden olup maṣlaḥatıñ bu pereseye varmasına yetmiş ikiniñ kâtibi 'Alî Efendi, Ḳabaḳçı'ya i'dâm olunmaları ifâde olunan ṣarrâfândan Yahûdi Şamanṭu ve Şabçı ve Tınḳır Oġulları ve Gülâbî Oġlı ve bunlar gibi on nefer mu'teberânı ölümden ḳurtarmış ve teskîn-i fesâda daḫi pek çoḳ iḳdâm ve izâle-i fitne içün 'uṣâtı iḳnâ'a sa'y ü ihtimâm eylemiş ve sekbânbaşı Meḥmed 'Ârif Aġa daḫi bî-ṭarafâne ve ṣâdıḳâne def'-i fesâda ġayret itmiş ise de İsmâ'îl Paşa'nıñ meydân-ı [50] fesâdına Mûsâ Paşa ve 'Aṭâ Molla'nıñ ḳurduḳları dolâbıñ ta'ṭîl-i sür'at-i gerdiş ü deverânına muvaffaḳ olamadıḳlarından zikr olunan aṣdıḳâ-yı 'uḳalâ-yı vükelâñıñ ke'enne devlete mużırr olduḳları maḳâlât-ı kâżibesiyle lüzûm-ı i'dâmlarına dâ'ir yeñiçeriler lisânından ḫaṭṭ-ı dest-i 'Aṭâ-yı bed-peymâ ile yazılan tezkireyi Sulṭân Selîm Ḫân Efendimiz'e 'arż ve ilḥâḥ u ıṣrâr itdikleri eṣnâda niẓâm-ı cedîd żâbiṭânından ba'żıları sarây-ı hümâyûna giderek ve ḫuṣûṣiyle cesûr-ı meşhûr 'Alâ'iyyeli ḳâḍî 'Abdu'r-Raḥmân Paşa ḫâk-i pây-ı şâhâneye yüz sürerek yeñiçerileriñ dil-ḫâh u istid'âlarına muvâfaḳat buyurulmaḳdaki maẓarratı ve teklîflerinde ıṣrâr iderler ise niẓâm-ı cedîd 'askeriniñ yeñiçeri ocaġını imḥâya muḳtedir oldıġını ifâde vü niyâz itmişler ise de ḫâḳân-ı şehîd-i sa'îd, "benim yüzümden ḳan dökelmesün" ta'bîr-i müşfiḳânesiyle istid'âlarına müsâ'adeyi müte'âḳib Ṭopal'ıñ ḳışlalardaki cür'etini ḫaber aldıḳdan ṣoñra isti'fâ iderek ḥarem-i hümâyûnı teşrîf buyurmuşlardır.

Ḳâ'im-maḳâmıñ ve şeyḫu'l-islâmıñ aṣıl maḳṣadları Sulṭân Muṣṭafâ Ḫân-ı Râbi' ḥażretleriniñ taḫt-ı 'âlî-i 'Oṣmânî'ye iclâsı ḳażiyyesi olmaġla icrâ itdikleri birṭaḳım desâyisle Sulṭân Muṣṭafâ Ḫân'ıñ vuḳû'-ı cülûsında 'aḳlı başında olan aṣdıḳâ lisânlarında,

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün)

Bir mevsim-i bahârına geldik ki 'âlemiñ
Bülbül ḫamûş ḥavż tehî gülsitân ḫarâb

feza'ı îrâd olunmaġa başlanılmışdı.

Eşḳıyânıñ Talṭîfleri

İşbu ḥal' ve cülûs ḫıdmet-i seyyi'esinde bulunanlardan re'îs-i eşḳıyâ Ḳabaḳçı Muṣṭafâ'ya mükâfâten ser-ṭurna teḳâ'üdligi pâyesiyle Ḳara Deñiz Boġazı'ndaki Rûmili ḳal'aları neẓâreti ve ser-gerde-i buġât Arnavûd 'Alî'ye kezâlik ser-ṭurna teḳâ'üdligi pâyesiyle boġaz-ı meẓkûruñ Anaṭolı ḳal'aları neẓâreti ve pîşrev-i ṭuġât Bayburdlı Süleymân'a tersâne-i 'âmirede sancaḳ ḳapudânlıġı ve pîş-dâd-ı ehl-i fesâd Memiş nâm ḫâ'ine ḫâṣekî teḳâ'üdligi ile yüz yirmi aḳçe yevmiyye ve bâḳî küçük zorba başılarından on yedi çavuşlarına ve ḳılâ'-ı seb'a neferâtına mütefâviten altmışar, ellişer, ḳırḳar, otuzar, yirmişer aḳçe yevmiyeler ve ser-gerdelerine ḫıl'atlar ve ḳalafâtlar ilbâs u iḥsân ve sekiz yüz seksen kîse 'aṭiyye-i seniyye ve def'a yamaḳlara üç yüz elli kîse iḥsân ile bâḳî boġaz neferâtına ve 'umûm yeñiçeri ve cebeci ve sâ'ir ocaḳlar neferâtına mükâfât ve Ḳazġancı Muṣṭafâ ma'rifetiyle bir mükemmel ziyâfet keşîdesiyle iskât ve Ṭopal Şeyḫu'l-islâm ile pâ-dâşı Münîb Efendi ve Ayḳır İmâm ve Ḥafîd Efendi ve Murâd-zâde ve sâ'ir rûḥ-ı 'Abdu'r-Raḥîm [51] ve Ḳara Çelebi-zâde ve Ḳara Dâvud ve Receb Paşalar ervâḥ-ı maḳdûḥalarına bâ'iṣ-i raḥmet ve raḥmet-ḫân olan ḫaveneye aġır boġçalar iḥsân olundı.

Sulṭân Selîm'iñ Manẓûm Ḥasb-i Ḥâliyle Pedere Dâ'ir Bir Fıḳra

Bu mülâ'abe vü müdâ'abe-i çend-rûzeyi ḫâḳân-ı sâbıḳ ḥażretleri istiḫbâr buyurduḳlarında bu ḳıṭ'ayı oḳumuşlardır:

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün)

1 Cünbişinden ṭuyarız vaż'-ı sitem-pîşesini
Biz ferâġatle faḳaṭ meşġaleden mesrûruz

2 İḳtirâb itmededir vaż'ını çarḫıñ idrâk
Ḳaṭre-i eşk gibi gerçi naẓardan dûruz

3 Millet ü devlete lâyıḳ mı bu vaż'-ı nâ-sâz
Bunuñ encâmını tefhîme Selîm mecbûruz

söziyle vaḫâmet-i 'âḳıbeti i'lâm buyurmuşlardır.

Pederimiñ İstiḳâmet-i Fıṭrıyyesine Dâ'ir Bir Fıḳradır

Sultân Muṣṭafâ Ḫân-ı Râbi' ḥażretleriniñ cülûs-ı hümâyûnlarınıñ haftasında eṣnâ-yı ṭa'âmda ḳıyâm üzere bulunan pederime ḫiṭâben, "Ṭayyâr Efendi baña da 'ammim gibi ḫıdmet ider misin" buyurduḳlarında, "mâ-'abednâke ḥaḳḳa 'ibâdetik" ve "mâ-'arefnâke ḥaḳḳa ma'rifetik" kelimât-ı ḥikmet-âyâtınıñ tefsîr-i ma'ânî-i şerîfesiyle 'arż-ı ṭıynet ve i'ṭâ-yı cevâba mübâderet eylemesi inbisâṭ-ı hümâyûnlarını mûcib olaraḳ biñ rub'iyye iḥsân ve ḫıdmet-i meẕkûrede ibḳâ ile teveccüh-i hümâyûnlarını i'lân buyurmuşlardır.

Pederim eben-'an-ced bende vü bende-zâde-i şehriyârân-ı Âl-i 'Oṣmân oldıġı cihetle bu sülâle-i seniyye-i celîle ve ḫânedân-ı faḫîme-i 'aliyyeniñ 'ubûdiyyet-i ṣâdıḳasını ḥırz-ı cân iderek üzerine lâzım olmayan temşiyetlerde ṭarîḳ-i teheḳḳuli ya'nî deve yüriyişini iltizâm eylemiş ve vaẓîfeniñ ḫâricine çıḳmamaḳ mültezemi bulunmuş aṣḥâb-ı tecrübe vü edebden bir ḥakîm-i müsellemü'l-eṭvâr ise de ne çâre ki Sulṭân Selîm Ḫân ḥażretleriniñ mülk ü devlet ḥaḳḳındaki niyyât-ı ḫayriyye ve iḳdâmât-ı mütemâdiyelerini rüfeḳâsından ve belki ekṣer vükelâsından ziyâde bildiginden ẕât-ı hümâyûnlarına olan maḥabbet-i ṣaḥîḥa-i müfriṭesi pür-kemâl ve i'âde-i cülûs-ı Selîm

Ḫânî'de elinden gelen teşebbüsâtda ağır ṭavranmaḳ ṭarîḳini terk ile lâ'ib-i şârib-i a'mâl-i nühâ ve ṣuver-i ḥüsn-i ḫuṣûli esbâbına teşebbüsle bir ṭarafa îrâṣ-ı mażarrata âlet olmaḳsızın vuḳû'ı çâresi ârzûsına iltiCâ itmekde [52] iken bir gün hey'et ü elbisesi pejmürde sersem ṣûretinde bir balṭacı dest-mâl tekvîr olunmuş bir kaġıd getürüp hezâr telâş u iḥtiyâṭ ile ḫafiyyen pederime bi't-teslîm açup oḳudukda derûnundaki ḫaṭ, Sulṭân Selîm Ḫân efendimiz ḥażretleriniñ ta'lîḳ ḫaṭṭ-ı hümâyûnları oldıġını gördigi gibi sûde-i cebîn-i ḥüzn ü iftiḫâr iderek lede'l-müṭâla'a 'ibâre-i 'ulyâ-yı mülûkânesi, "benim muḫliṣ-i ṣâdıḳım Ṭayyâr Efendi, mecbûr oldıġım ḳârûṭa[7] enfiye ḫıtâma resîde oldıġından serî'an biraz enfiye tedârük ve irsâlini me'mûl iderim" ifâde-i iltifât-istifâdesine nâ'iliyyetine niṣâr-ı eşk-i esef ü elemle bir müddet mebhût u müteḥayyir ve maḥzûn ḳaldıḳdan ṣoñra der-ḥâl emr ü fermân-ı hümâyûna imtisâl ve taḳdîm-i enfiyede isti'câl ile araṣıra tedârük ü taḳdîminde ḳuṣûr itmedigini giryân giryân ḥikâye ve ḫaṭṭ-ı hümâyûn-ı mübâreki irâ'e ider idi. Pederiñ ḥîn-i irtiḥâlinde ġalebe-i ḥüzn ü keder ile bir şeye baḳamadıġımdan mevcûd olan bu miṣillü evrâḳ-ı müteberrike ve ḫaṭṭ-ı hümâyûn-ı ḥażret-i Maḥmûd Ḫânî ile muvaşşaḥ nân-pâre berât-ı hümâyûnı daha bir iki ḫafî ve ḫânedânımıza bâ'iṣ-i iftiḫâr-ı sermedî olan berevât-ı celîle-i ḳadîme ve ferâmin-i 'âliye ve evrâḳ-ı 'atîḳa-i sâ'ire ve ḫuṭûṭ-ı sâlife tesviye-i terekeden ṣoñra taḥarrî olunmuş ise de bulunamadıġı cihetle Rabbim bir ḳulunuñ terekesini ellerine düşürmesün, kâffe-i müteveffâniñ vâriṣ-i ṭabî'îleri meziyyetinde görinen ketebe-i ḳassâm elinde rehîn-i ḳısmet olundıġı ṣoñradan añlaşılmışdır.

Ordu-yı Hümâyûnuñ 'Alemdâr ve Ṣadr-ı A'ẓamla 'Avdeti

Cülûs-ı hümâyûn eṣnâsında ordu-yı hümâyûn Rûmili'nde bulunduġından biñ iki yüz yirmi üç cümâde'l-ûlâsınıñ yirmi beşine teṣâdüf iden temmûz-ı rûmîniñ yedisinde ṣadr-ı a'ẓam Çelebi Muṣṭafâ Paşa ve meşhûr Rusçuḳlı Bayraḳdâr Muṣṭafâ Paşa ordu-yı hümâyûn ile birlikde İstanbul'a eş-

7. قاروطه

nâ-yı ‘azîmetde ṣadr-ı a‘ẓam ile devlet-i ‘aliyyeyi Ṭopal Şeyḫu'l-islâm ve Ḫâce Münîb Efendi ve Ḥafîd ve Murâd-zâde Efendi ve bunlar gibi ṣanâdîd ellerinden ḳurtarmaḳ ve Ayḳır İmâm gibi bî-edeb ü insâniyyet olanlarıñ der-ḥâl ḳaydları görülmek çâresine baḳılmaḳ içün iḫtiyâr-ı refâḳat itdiginden baḥṣ ve müẕâkere iderek İstanbul'a vürûdlarında muḳâvele-i sâbıḳanıñ icrâsını murâd imiş ve ṣadr-ı a‘ẓam Çelebi Muṣṭafâ Paşa ise İstanbul'a vürûdında Sulṭân Muṣṭafâ Ḫân ḥażretlerinden gördigi iltifâta maġrûren ‘Alemdâr Muṣṭafâ Paşa icrâ-yı fezleke-i müẕâkerâtı su’âl itdikçe, bunlardan sehl ve ḳâbil olanları icrâ olunur, te’eḫḫur idecekleriñ ṣoñradan çâresine baḳılur, cevâbıyla ‘Alemdâr'ı istiskâl itmek istedikçe,

(Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün)

Ḳurı va‘d ile bulup (53) neşv ü nemâ dönmüşdür
Kişt-zâr-ı emelim mezra‘a-i kemmûna

va‘d-i mevhûmına ‘Alemdâr'ıñ ṭaraf-dârânı olan dühât, ‘Alemdâr'ı iṭmi’nândan taḥẕîr ve ḫuṣûṣiyle aṣl-ı menvî-i ‘Alemdâr i‘âde-i cülûs-ı Selîm Ḫânî olmaġla anı tehiyyeye bâzû-yı iḳtidârı teşmîr itdiklerini ṣadr-ı a‘ẓam-ı sâde-dil, bir müfsid-i erâzil vâsıṭasıyla tecessüs ü istiḫbâr u istifhâm iderek Sulṭân Muṣṭafâ Ḫân ḥażretlerini ḫabîr itmiş ise de muḳaddemâ ‘Alemdâr'ıñ cânib-dârı olan Taḥsîn Efendi vâsıṭasıyla ṭaraf-dârân-ı Sulṭân Muṣṭafâ Ḫân iġfâl olunduḳları cihetle inandıramadıġı arada Çelebi'niñ bu teşebbüsi ‘Alemdâr'a iḫbâr olundıġı gibi ‘aḳlı başından gidüp der-ḥâl biraz ‘askerle ‘ale'l-‘acele bâb-ı ‘âlîye vürûd iderek Celebi'den mühr-i hümâyûnı ‘anveten istirdâd ve şeyḫu'l-islâm ‘Arab-zâde Efendi'yi berâber alaraḳ sarây-ı hümâyûna şitâb itmiş idi.

Sulṭân Selîm'iñ Şehâdeti ve Bu Aralıḳ Pederimiñ Ḥüsn-i Ḫıdmeti

‘Alemdâr Paşa'nıñ bu ṣûretle bâb-ı ‘âlîye vürûdıyla ṣadr-ı a‘ẓamı ṭardı der-ḥâl Sulṭân Muṣṭafâ Ḫân'a iḫbâr olunduḳda, ḳurenâsıyla itdigi meşveret netîcesinde virilen ḳarâr üzerine bâbu's-sa‘âdeyi çevirtmiş ve ‘Alemdâr

anı gördükde işiñ nereye varacağını añlayup ḳapuya segirtmiş ise de bunda dârü's-sa'âde aġasınıñ vâdî-i tecâhül ve ṣûret-i teġâfülde bulunması maṣlaḥatıñ ne reng-i muẓlime televvün itdigini tefehhümle ḳapuyı zor ile açdırmaġa çalışur iken Sulṭân Muṣṭafâ ḳurenâsından olup devr-i 'Abdu'l-Ḥamîd Ḫânî'de ṣadr-ı esbaḳ Bolevî Balṭacı 'İzzet Meḥmed Paşa'nıñ teḳaddümesi olan Gürci kölelerinden baş-çuḳadâr 'Abdu'l-Fettâḥ-ı 'adîmü'l-felâḥ ve Ṣırp kölelerinden ḫazîne keṯḫudâsı Ebe Selîm-i le'îm ve dârü's-sa'âde aġalarından ḫazîne vekîli Neẓîr-i ḫınzîr ve mîrâḫûr-ı evvel Deli Eyyûb Oġlı Kör Meḥmed ve Cevher ve ḫâṣekî Baġdâdlı Acı 'Alî nâm mel'ûn-ı vâcibü't-tedmîr ve avadân bostancılarından Deli Muṣṭafâ ve dîger çend nefer bostancı cellâdları ḫareket-i ef'îyâne ile ḥarem-i hümâyûna süzilüp gitmekde olduḳlarını pederim lâlelikde olup Baş Lala Ḳullesi ta'bîr olunan ve el-ḥâletü hâẓihî yalnız kâr-gîr ṭarafı mevcûd bulunan dâ'ireniñ aḫṣâb ṭarafı revzenesi mevcûd iken o pencereden gördükde, Sulṭân Selîm ve Sulṭân Maḥmûd efendilerimiziñ şehâdetlerini icrâya tehyî-i la'net-engîzden 'ibâret oldıġını ḥiss iderek bilâ-iḫtiyâr maḥall-i meẓkûrdan nüzûl ile bunlara muvâṣalat ve Fettâḥ ḫınzîrine yanaşup berây-ı neṣâyiḥ ḫiṭâba cür'etle nefs-i nefîs-i hümâyûnlarınıñ muḳaddes ü muḥterem oldıġı eḥâdîṣ-i ṣaḥîḥa-i Ḥażret-i Peyġamberî ile ṣâbit olan selâṭîn-i [54] 'iẓâm ḥażerâtıyla ḫanedân-ı celîlü'l-'unvân-ı mülûk ḥażerâtınıñ vücûd-ı mes'ûdlarına ma'âẓallâhu Ta'âlâ sû'-i ḳaṣd fi'l-i fâḥiş-i fecî' u meẓmûmına Ḫudâ-negerde cür'etde rûz-ı cezâda görilecek cezâdan başḳa dünyâda daḫi vaḫâmet-i 'âcilesi çekileceginden şübhe idilmemesini ve ilâ âḫiri'z-zamân melûm u mel'ûn olacaḳlarını tefhîme müsâra'at ve bu kâr-ı mekrûhdan ferâġatleri ḥâlinde beḳâ-yı salṭanat-ı ḥâżıraya âḫer çâre düşünülmesini beyân ile neṣâyiḥ-i mü'eṣṣireye mübâderetine muḳâbil Ebe Selîm-i le'îm sell-i seyf ile "ibtidâ bu Sulṭân Selîmlileri îṣâl-i dereke-i 'adem iderek ba'dehû işimize gidelim" cevâbına taṣaddî itmegin, merḳûm Neẓîr-i ḫınzîr, "gelin işimize gidelim, vaḳit ġayb idecek zamân degildir, maṣlaḥatımızı bitirdikden ṣoñra anlarıñ cümlesini temizleriz" sözini îrâd itmesiyle pederim te'ṣîr-i naṣîḥatden me'yûsen yanlarından gürîz ü müfâraḳat ve kendüsiyle hem-ḥâl olup fi'l-aṣl Sulṭân Malḥmûd Ḫân Efendimiziñ lalası olan seferli keṯḫudâsı Receb Paşa-zâde Meḥmed Begefendi'niñ dâ'iresine kemâl-i sür'atle şitâb u'azîmet ve ḳâtiller ḥarem-i hümâyûna vuṣûle cesâret itmişler idi.

Pederim meşhûdâtını Meḥmed Beg'e ḥikâye arasında 'Alemdâr Paşa'nıñ Aḳ Aġalar Ḳapusı'nı ḳırup açmaḳ içün balṭa va ḳazmalarla dögdürmekde olduġından bu bâriḳa-i bâdire ve bâdire-i nâdireyi añlayup işiden aġalarıñ her biri birer ṭarafa gürîzân olaraḳ meydânda âdem bulunmadıġı esnâda imâm-ı evvel-i şehriyârî Ḳırîmî Tatar Es-Seyyid El-Ḥâc Ḥâfıẓ Aḥmed Kâmil Efendi ile pederimiñ 'Arabî ders şâkirdi ve sarâyca 'acemîsi ya'nî mürebbâsı olan ve şi'r-i belîġinden Sâbıḳ taḫallüṣ iden Ḳurşuncı Başı-zâde Eyyûbî Meḥmed 'Ârif Aġa seferli keṯḫudâsı yerine celb olunduḳlarından beynlerinde icrâ-yı sür'at-i meşveretle çünki 'Alemdâr Paşa Aḳ Aġalar Ḳapusı'nı ḳırmaḳ üzere bulundıġından Sulṭân Selîm ve Sulṭân Maḥmûd Ḫân efendilerimizi ḳâtiller ellerinden ḫalâṣ itmek içün her ne ṣûretle olur ise olsun serî'an içerüye girerek der-ḥâl Sulṭân Selîm ve Sulṭân Maḥmûd ḥażerâtınıñ ḥarem-i hümâyûnuñ Ḳuşḫâne'ye muḥâzî ve 'arż oṭasına nâẓır olan ḳurşun üzerindeki bacaya çıḳarılmaları vesâ'ilini istiḥṣâle ḳarâr virerek mûmâ-ileyh 'Ârif Aġa'yı Ḳuşḫâne'ye i'zâm ile hemân aġavât-ı ḥarem-i hümâyûndan ve Sulṭân Selîm Ḫân çerâġlarından olup ni'me't-teṣâdüf ol gün Ḳuşḫâne'de nevbetçi bulunan 'Anber Aġa ve Ḳâsım Aġa ve Ḥâfıẓ [55] 'Îsâ aġaları bulup keyfiyyeti ifhâm ve mûmâ-ileyhimâyı bu cem'iyyet-i ṣâdıḳaya getürerek orada daḫi der-ḥâl ta'lîm-i keyfiyetle bunlar 'acele seyflerini alaraḳ ḥarem-i hümâyûna sür'atle vâṣıl olmuşlar ise de ḳâtilleriñ Sulṭân Selîm-i şehîd-i sa'îdi henüz bergeşte-i ġadr eyledikleri dem-i pür-heme teṣâdüfle andan me'yûsen Sulṭân Maḥmûd Ḫân efendimiz ḥażretleriniñ istiḫlâṣı çâresine müsâra'atlarını müte'âḳib ḳâtilleriñ dâ'ire-i Maḥmûd Ḫânî'ye hücûm eylediklerini görince bir ṭarafdan mûmâ-ileyhim ḥarem aġaları sell-i seyf ile anları müdâfa'aya dilîrâne mücâseret ve cânib-i dîgerden ba'de'l-vefât emvâl-i metrûkesinden bâ-emr-i ḥażret-i Maḥmûd Ḫânî rûḥ-ı pür-fütûḥı içün At Meydânı'na ḳarşu kâr-gîr sebîl ve çeşme ve mektebiñ ma'a-müstevfâ evḳâf-ı binâ ve te'sîsine himmet buyurılan ve Sulṭân Maḥmûd Ḫân efendimiziñ ḫıdmet-i maḫṣûṣalarında bulunan ḫazînedâr Çerkes Cevrî Usta ḥammâm külḫanından evvelce tehiyye eyledigi bir kâse küli ḳâtilleriñ gözlerine bi'd-defe'ât serpmege cesâretle mel'ûn ḳâtilleriñ çeşmân-ı şu'bân-nişân-ı erḳamâneleri tîre-nâk-i rü'yet olduġından anlar izâle-i remâd-ı meşḫûnu'l-'uyûn ile uġraşur iken aġayân-ı maḥmûdu'l-'âḳıbe-i mûmâ-ileyhim iḫtilâs-ı vaḳt ile Sulṭân Maḥmûd Ḫân efendimiz ḥażretlerini ḳu-

şun üzerinden bacaya çıkarmak muvaffakiyetini istihsâle sarf-ı mâ-hasal-ı kudret eylemişlerdir. Bârekallâh zihî hıdmet-i memdûha ve zihî istikâmet-i makbûle. Rahmetullâhi 'aleyhim rahmeten vâsi'aten.

Bu âvân-ı mâtem-nişânda hazîne kethudâsı Ebe Selîm yezîdiniñ Sultân Mahmûd efendimiziñ arkalarından atdığı hançeriñ 'avn-i Hak'la hedefe isâbet ü te'sîrinden rehâ-yâb olup fakat bâzûlarına teşâdüfle cild-i nâzenînlerini biraz delmiş ve bâlâ-yı bâma hîn-i sür'at-i şu'ûdda telâş-ı tabî'î ile kapunuñ sövesine çarpan kaşlarınıñ üst tarafı bir parça berelenmiş olduğı hâlde 'alâ-yı tâkdan zuhûr idince Kuşhâne havlısı derûnında müteheyyî-i şeref-i zuhûr-ı şehzâdegân-ı ma'âlî-nişân olan imâm efendi ve Mehmed Begefendi ve pederim, Meşkhâne ve Kuşhânede ihzâr iderek bellerindeki şallarla birbirine rabt u tekvîr eyledikleri nerdübânlara kadem-nihâde-i nüzûl ve güç hâl ile Kuşhâne'ye vusûl bulmakda oldukları merkûm kâtilleriñ şehîd-i sa'îdiñ na'ş-ı rahmet-nakşını 'arż otasınıñ ak agalar kapusına muhâzî olan şuffesindeki müdevver somaki taş üzerine nihâde eyledikleri hîne teşâdüf itmişdir. Rahmetullâhi 'aleyhi rahmeten vâsi'aten.

[56] İşte 'arż eyledigim şu fıkra-i me'âli mütâla'a-i 'amîkaya alınca ibtidâ kâtilleriñ harem-i hümâyûna gitdiklerini gören ve fedâkârâne icrâ-yı naşîhate cür'et eylemiş ise de te'sîrinden me'yûs olarak hemân imhâ vü ifnâsına bir ramak kaldığı hâlde Mehmed Beg'i ve imâm efendiyi ve 'Ârif Aga'yı seferli kethudâsı dâ'iresine celb ü cem' ile harem agalarını buldırup müselleḥan harem-i hümâyûna sevk iden ve bu sıdk-ı hıdmet ü himmetlerle Sultân Mahmûd Hân efendimiziñ hayât-ı şâhânelerini muhâfazaya hakîkaten yalñızca muvaffaken cülûs-ı pâdişâhânelerine 'arż-ı 'ubûdiyyet ve hüsn-i zerî'a vü istikâmet eyleyen birinci derecede ve müstakillen pederim Tayyâr Efendi olduğında zerre kadar şübhe idilemeyecegi cihetle ma'a'l-iftihâr 'arż-ı beyân-ı keyfiyyete ibtidâr eyledim.

Sultân Mahmûd Hân Efendimiziñ Cülûs-ı Hümâyûnları

Bu esnâda 'Alemdâr Paşa kapuyı açdırarak müsellah birçok tevâbi'iyle içerüye girüp na'ş-ı magfiret-nakş-ı Selîm Hânî'yi gördügi gibi şa-

rılup feryâd u figâna başlamış oldığı ḥâlde müşârün-ileyh imâm Aḥmed Kâmil Efendi pîşvâ-yı ḫâḳân-ı maḥmûdu'l-ḫıṣâl, Meḥmed Beg'le pederim baġal-gîr-i iḳbâl ve velîyy-i ni'metleri olan Sulṭân Selîm Ḫân ḥażretlerinden me'yûsen rehîn-i girye vü melâl olduḳları ve cesed-i maġfiret-mev'ûda ṣarılmış olan 'Alemdâr Paşa'nıñ ḥizâsına geldikleri ḥâlde 'Alemdâr Paşa ṣayḥa-i maḫûfe ile, " A be bu kimdir" su'âline imâm-ı sa'âdet-encâm cevâb-ı bâ-ṣavâba âġâz ile "işte Sulṭân Maḥmûd efendimizdir, nevbet-i ḫilâfet żât-ı hümâyûn-ı pâdişâhâneleriniñdir" dimesine muḳâbil, "efendim ben 'ammiñi taḫta iclâs içün gelmiş idim, kör olası gözlerim bu ḥâlde gördi, böyle bir vücûd-ı sa'âdet-nümûdı iżâ'a vü i'dâm idenler be-heme-ḥâl sarây ḫalḳıdır, anları ḳatl-i 'âm idecegim ve efendimizi taḫt-ı hümâyûna iclâs eyleyecegim" dimesi üzerine kemâl-i ṣebât u sekînet ve cesâret ü celâdetle "Paşa, 'askeriñi ṭaġıt, silâḥıñı çıḳar da ḫırḳa-i sa'âdet dâ'iresine gel, bu fi'l-i ḳabîḥa cür'et idenleri buldırur ve icrâ-yı mücâzâtları içün saña göndererim" buyurmasıyla ve imâm-ı ḫayr-encâm daḫi niṣâr-ı girye-i ḫûnîn ile "bütün enderûn ḫalḳınıñ ne ḳabâḥatleri vardır, bu fi'l-i mel'anet-kâra mütecâsir olanlar ma'lûmdur, efendimiz anları buldırur da size gönderir" dimesiyle 'Alemdâr Paşa 'askerini ṭaġıdup silâḥlarını çıḳarmış ise de boynında ibḳâ itdigi muraṣṣa' pala içün, "efendim, bu veliyy-i ni'metim 'ammiñiñ yâdigârıdır, bunı çıḳaramam" cevâbına muḳâbil i'ṭâ-yı ruḫṣat-ı şâhâne ile üç beş nefer âdemleriyle ḫırḳa-i sa'âdet dâ'ire-i 'aliyyesine 'azîmet eylemişdir.

Sulṭân Muṣṭafâ Ḫân'ıñ Ḥarem-i Hümâyûna 'Azîmeti ve Cülûs-ı Hümâyûna Dâ'ir Târîḫler

[57] Sulṭân Muṣṭafâ Ḫân ḫırḳa-i sa'âdet oṭası ḫâricindeki dîvân-ḫânede gezinmekde iken Sulṭân Maḥmûd Ḫân efendimiz ḥażretleriniñ 'Alemdâr Paşa ile birlikde ḫırḳa-i sa'âdet beyt-i 'aliyyesine muvâṣalatlarını imâm efendi ḫaber virince ve ba'żı neṣâyiḥ-i mü'eṣṣire îrâd idince hele ḥarem-i hümâyûnı teşrîf buyurabilmişlerdir. Sulṭân Selîm Ḫân-ı Ṣâliṣ efendimiz ḥażretleriniñ cülûs-ı hümâyûnlarına Aṭanalı Sürûrî Efendi'niñ târîḫleridir:

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Şimdi eṣnâ-yı seferdir kim didim târîḫini
'Avn-i Ḥaḳ'la sa'd ola dehre cülûs-ı Şeh Selîm (1203)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Ey Surûrî iki târîḫ itdim inşâ kim o şâh
'Ammi olduḳda şeh-i mülk-i na'îm itdi cülûs

'Adn ola mülk-i cihânda cây-ı Ḫân 'Abdu'l-Ḥamîd
Ḥaḳ muvaffaḳ eyleye Sulṭân Selîm itdi itdi cülûs (1203)

(Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün)

Târîḫini vird-i zebân eyler Surûrî her zamân
"Geldi Receb şâh-ı cihân oldı üçünci Şeh Selîm (1203)

(Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün)

Taḫta cülûs itdi o şeh târîḫini yazdı sipeh
Oldı cihâna pâdişeh devlet ile Sulṭân Selîm (1203)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Ey Surûrî söyle târîḫ-i cülûsın 'âleme
Oldı fermân-rân-ı iḳlîm-i cihân Sulṭân Selîm (1203)

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Serîr-ârâ-yı temkîn oldı şevketle didim târîḫ
Cülûs-ı Ḫân Selîm'i sa'd ide Allâh ekvâna (1203)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Dâd-ḫâhâne beşâretle didim târîḫini
Müjde ḳaṣd-ı 'adl ile Sulṭân Selîm itdi cülûs (1203)

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Serîr-i salṭanatda dâ'im olsun söyledim târîḫ
Cülûs-ı Şeh Selîm-i kâm-kârı sa'd ide Bârî (1203)

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fa'ûlün)

Yazılsun şânesi üzre bu târîḫ
Hümâyûn-bâd ḫaṭṭı Şeh Selîm'iñ (1203)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Virdi târîḫ-i cülûsı zîb ü fer dîvânıma
Oldı mülk-ârâ serîri zeyn idüp Sulṭân Selîm (1203)

[58] (Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Ehl-i dildir ṭab'ı meyl itse nola târîḫe kim
Ḳıldı Allâh dehre sulṭân-ı Selîmü'l-ḳalbi şâh (1203)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Münşiyân yazsun 'adâlet emrine târîḫini
'Âleme şâhen-şeh oldı dâd ile Sulṭân Selîm (1203)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Surûrî ben de tebşîr eyleyüp dehri didim târîḫ
Cihâna müjde kim Sulṭân Selîm oldı serîr-ârâ (1203)

Sünbül-zâde Vehbî Efendi:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Sezâ taḳlîd-i seyfinde mücevher olsa târîḫim
İki mıṣra'da kim her mıṣra'ı ḥüsn-i beyân üzre

Şeh-i Cem-şevket ü fermân-revâ Sulṭân Selîm oldı
Ḳuşandı seyf-i feṭḥi ṭurmasun çeksün yabân üzre (1203)

Sulṭân Maḥmûd Ḫân-ı Ṣânî Efendimiz Ḥażretleriniñ Vuḳû'-ı Cülûs-ı Hümâyûnlarına Dâ'ir Ba'żı Fıḳralardır

'Alemdâr Paşa'nıñ Ṣadâreti

Sulṭân Maḥmûd Ḫân efendimiz ḥażretleri ridâ-i sa'âdet beyt-i 'aliyyesine müṣûl ile müşerref olduḳlarında 'Alemdâr Paşa beyt-i şerîf-i mezḳûruñ ḫâricine muttaṣıl olup Yavuz Sulṭân Selîm Ḫân 'aṣr-ı 'âlîsinde bâb-ı âṣafî ve meşîḫat-penâhî ile te'âṭî olunan telḫîṣâtıñ teberrüken maḥall-i vürûd u ḳabûli olmaḳ üzere taḫṣîṣ buyuruldıġı cihetle 'Arż-ḫâne ve mu'aḫḫaran ġalaṭ olaraḳ Arslan-ḫâne ta'bîr olunup derûnında bi'ż-żât esfâra 'azîmet vuḳû'ında isti'mâl-i şehriyârâna maḫṣûṣ esliḥa vü elbise ve nuḳûd-ı iḫtiyâṭiyye meşḫûn olmaḳ üzere te'sîs buyurulmuş olan ve miftâḥı silaḥdârlara mevdû' olmaḳ ḳânûnı mevżû' olması ḥasebiyle silaḥdâr ḫazînesi nâmıyla ta'rîf olunan gencîneniñ ḫâricindeki ṣufffeye iḳ'âd olundıġından rikâb-ı hümâyûnlarda vükelâ-yı fiḫâma ṭatlı ve ḳahve ikrâmı 'âdet olmaġla bu resmiñ icrâsıyla 'Alemdâr Paşa'nıñ taltîfi emr ü fermân buyurulmuş ise de öyle herc ü merc arasında ḳahvecibaşı aranılup bulunamadıġından pederim ṭatlı ḥoḳḳasını bulup paşa-yı müşârün-ileyhe irâ'e vü ibrâz eyledikde çîn-i cebîninde tesmîm olunmaḳ ḫavfıyla raġbetden ibâ eylediġini istifhâm itdigi anda ḥużûrında ṭatlı ḥoḳḳasını ḳaşıġıyla dâ'iren-mâ-dâr ḳarışdıraraḳ kendüsi bir ḳaşıḳ aḫz u tenâvül ve ḳaşıġı dülbend ile ba'de't-taṭhîr 'arż idince 'Alemdâr Paşa memnûn olaraḳ, "âferîn iḫtiyâr, abe sen [59] 'aḳıllı âdem imişsin" söziyle ebnâ-yı vaṭanı lisânınca ba'de't-taltîf ṭatlınıñ kâmilen ekl olunmaḳ 'âdetine żehâb ile ḥoḳḳayı eline alup meşḫûnı olan 'anber ve miskli ma'cûnı tamâmen ekl ve tanżîf eylemiş ve 'Ârif Aġa'ya pişirdüp getürdigi ḳahveyi daḫi öñinde bir yudum içerek taḳdîm ile resm-i ḫavf-perdâzîyi icrâ eyledigi cihetle müşârün-ileyh münbasıṭ u maḥżûm olup, "abe iḫtiyâr, gerçek sen 'aḳıllı âdem imişsin, seni silaḥdâr itmeli" va'dini beyân itmesi üzerine şehîd-i sa'îde olan maḥabbet-i müfriṭesiniñ da'vet itdigi girye-i iżṭırârî ile, "benim sinnim yetmiş beş ḫaddini geçmiş ve ḫuṣûṣiyle velî-ni'metim olup imkân müsâ'id ola uġurında fedâ-yı câna ḳadar taṣmîm ü niyyet itdigimi bugün daḫi meydâna ḳoymuş olduġum Sulṭân Selîm Ḫân efendimizi şu ḥâlde görüp şimdi erzel-i 'ömre giriftâr olaraḳ ba'd-ezîn ḫıdmet idecek zamânım gitmişdir, ancaḳ şim-

diden ṣoñra bendeñize düşen velî-ni'met pâdişâhımız efendimizle żât-ı 'âlîleri gibi devlet-i 'aliyye-i 'Oṣmâniyye ḫayr-ḫâhlarına müdâvemet-i du'âya ḥaṣr ile teḳâ'üdlük iḥsânından başḳa bir luṭf ile memnûn olamam, silaḥdârlıḳ erbâbı işte Meḥmed Begefendi bendeñizdir" deyü i'ṭâ-yı cevâba ibtidâr eylemesiyle ḏaḫi memnûn olup on biñ ġuruş 'aṭiyye ile talṭîf eylemişdir.

Pâdişâh-ı ma'âlî-iktinâh ḥażretleri 'Alemdâr Paşa'yı ḫırḳa-i sa'âdet oṭa-i 'âlîsine celb buyuraraḳ ba'żı müẓâkerât-ı ḫafiyyeden ṣoñra resm-i bey'at icrâ olunmuşdur.

Pâdişâh-ı intiẓâm-penâh ḥażretleri biñ yüz ṭoḳsan ṭoḳuz senesi ramażân-ı şerîfiniñ on üçünci çehâr-şenbe güni ġurûbî sâ'at dördi otuz altı daḳîḳa mürûr itdigi ana tevellüd ve âġûş-ı dâye-i dil-nüvâza tevessüd buyurmaġla ṭâli'-i mevlûd-ı mes'ûdı mülûkâneleri daḫi beyt-i nâhîd-i sa'îd olan burc-ı mîzânıñ yirmi altıncı derecesi imiş. Vallâhu yef'alü mâ-yeşâ' ve yeḫṭâru.

Cülûs-ı hümâyûn-ı mülûkâneleri biñ iki yüz yirmi üç senesi cümâde'l-âḫiresiniñ dördünci ve temmûz-ı rûmîniñ altıncı penç-şenbe güni şeref-vuḳû'ında sâ'at ṭoḳuzı ḳırḳ daḳîḳa mürûr iderek vuḳû' bulmuş ve bed'-i bey'atde ufuḳ-ı dâru's-salṭanada beyt-i sa'd-ı ekber olan burc-ı ḳavsiñ yirmi sekizinci derecesi ṭâli' olmaġla mehere-i müneccimîn-i ma'ârif-iktinâh "el-ḫayru fîmâ aḫtârehullâh" didiklerini müneccimbaşı tefe''ül ve beyân itmişdir.

Mu'aḫḫaran çuḳadâr aġalıḳla kâmrân olan mûmâ-ileyh Ḳurşuncıbaşı-zâde Ḳoyunyayan (?) [60] Eyyûbî Meḥmed 'Ârif Aġa'nıñ târîḫ-i selîs ü bercestesi zamânı şu'arâsı târîḫleriniñ kâffesinden fâ'iḳdir. Çünki daha ol vaḳit Sulṭân Maḥmûd Ḫân efendimiz ḥażretleriniñ 'Adlî maḫlaṣ-ı 'âlîsini iḫtiyâr buyurduḳları enderûn-ı hümâyûn ḫalḳından başḳa kimseniñ ma'lûmı olmadıġından bu sebeble şu'arâ-yı bîrunuñ tanẓîm eyledikleri ḳaṣâ'id ve inşâd eyledikleri tevârîḫde maḫlaṣ-ı meẓkûra dâ'ir elfâẓ u meżâmîn ile verziş itmemişlerdir. Bu cihetle aġa-yı mûmâ-ileyhiñ mıṣra'-ı târîḫi pek selîs ü nefîs oldıġı cihetle ser-nâme-i tevârîḫ ittiḫâẓ olunmuşdur:

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

"Oldı 'adlî Ḫân Maḥmûd'uñ cülûsından 'ayân" (1223)

Keçeci-zâde ‘İzzet Mollâ merḥûmuñ:

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

"Oldı memnûn Ḫân Maḥmûd'uñ cülûsından cihân" (1223)

yine mûmâileyhiñ:

(Mef‘ûlü Fâ‘ilâtün Mef‘ûlü Fâ‘ilâtün)

"Maḥmûd Ḫân'a Mevlâ mülki ide mübârek" (1223)

Meşhûr Aṭanalı Sürûrî Efendi'niñ:

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

Gevher-i şeh-dânedir her dânesi târîḫimiñ
"Tâc-ı mülki virdi Ḫân Maḥmûd'a Sulṭân Muṣṭafâ" (1223)

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

Ṭavrı virdi kesr-i şân Kisrâ'ya bu târîḫde
"Oldı Ḫân Maḥmûd-ı ‘adl-âyîn sulṭân-ı zamân" (1223)

(Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün)

Târîḫini İstanbul'a fâş eylesem ben de nola
"Maḥmûd Ḫân devri ola dâd ile memdûḥ-ı cihân" (1223)

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

Vird-i sükkân-ı memâlikdir ki târîḫin didim
"Mülkini mes‘ûd ide Sulṭân Maḥmûd'uñ Ḫudâ" (1223)

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

Vaḳt-i bey‘atda didim târîḫini
"Ḥamdü-lillâh oldı Ḫân Maḥmûd şâh" (1223)

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Serîr-i salṭanatda dâ'im olsun kim didim târîḫ
"Maḳâm-ı mülke Maḥmûdu'ş-şiyem şâh-ı zamân geldi" (1223)

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Surûrî dâd-ḫâḫânı idüp tebşîr yaz târîḫ
"Cihân maḥkûmı oldı müjde Ḫân Maḥmûd-ı 'Adlî'niñ" (1223)

Târîḫ-i lıḥye-i Ḫân Maḥmûd:

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Ḫân Maḥmûd-ı cüvân-baḫta hümâyûn ola ḫaṭ
"Ḳıldı irsâl geçüp taḫt-ı bülend-eyvâna" (1223)

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Söyledi aḥsen-i vech üzre Surûrî târîḫ
"Lıḥyedir lıḥye liḳâ-yı şeh-i 'âlî-şâna" (1223)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ılün)

Ey Surûrî söyledi târîḫin erbâb-ı nefes
"Ḫân Maḥmûd'uñ cülûsıyla bekâm oldı nüfûs" (1223)

Kîlâr keṭḫudâsı Vâṣıf 'Oṣmân Beg'iñ târîḫidir:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Bu tâm târîḫ-i cevher-dârı yazam ben daḫi Vâṣıf
"Cihâna himmet ü nâm ile sulṭân oldı Maḥmûd Ḫân" (1223)

Keçeci-zâde 'İzzet Mollâ Efendi:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Şeh-i devrâna buldı 'İzzetâ cevher gibi târîḫ
"Hümâyûndur cülûs-i meymenet-me'nûs-ı Ḫân Maḥmûd"

(1223)

(Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün)

Tezyîn-i taḫt-ı âbnûs itdikde târîḫin didim
"Maḥmûd Ḫân ḳıldı cülûs 'adliyle şâd oldı nüfûs" (1223)

(Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün)

Ṣaf-bestedir ḫalḳ-ı cihân emrine bu târîḫde
"Maḥmûd Ḫân'ı eyledi Allâh imâmü'l-müslimîn" (1223)

(Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün)

Evreng-zîb-i dâd olup 'İzzet didi târîḫini
[61] "İtsün hümâyûn devrini Sulṭân Maḥmûd'uñ İlâh" (1223)

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün)

Târîḫim oldı zînet-i dîvân 'İzzetâ
"Maḥmûd Ḫân'ı eyledi evrenge zîb Ḥaḳḳ" (1223)

Berây-ı taḳlîd-i seyf-i mübârek:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Ġılâfında yazılsun ḫurde-i yâḳût ile târîḫ
"Miyân-ı Ḫân Maḥmûd'a yaḳışdı seyf-i cevher-dâr" (1223)

Bâb-ı 'Âlî Fârisî ḫâcesi 'Ayıntâbî 'Aynî Efendi'niñ cülûs-ı hümâyûn târîḫidir:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Yedi iḳlîme 'Aynî eyledim târîḫini tebşîr
"İkinci Ḫân Maḥmûd'a cülûsın sa'd ide Yezdân" (1223)

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Du'âsın eyledim ezber didim ṭârîḫini 'Aynî
"Şeh-i Maḥmûd'a tâc-ı 'adli iḥsân eyledi Ma'bûd" (1223)

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Bu târîḫe biñ altun câ'ize şâyestedir 'Aynî
"Şeh-i Maḥmûd-ı 'Adlî geydi tâcı başdı nev-sikke" (1223)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

"Mülkini mes'ûd ide Sulṭân Maḥmûd'uñ Ḫudâ" (1223)

Ḳâmûs ve Burhân mütercimi vaḳ'a-nüvîs 'Ayıntâbî 'Âṣım Efendi'niñ târîḫidir:

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

"Ḫân Maḥmûd'uñ ide devrini Allâh maḥmûd" (1223)

Ṣaḥḥâflar Şeyḫi-zâde vaḳ'a-nüvîs Es'ad Efendi'niñ:

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

İtdi Maḥmûdu's-siyer sulṭân 'adl ile cülûs" (1223)

târîḫleri nâṭıḳ oldığı üzere şeref-vuḳû'-ı cülûs-ı hümâyûn ile merâsim-i bey'at ba'de'l-îfâ 'Alemdâr Muṣṭafâ Paşa'nıñ ṣadâreti icrâ olunduḳdan ṣoñra Sulṭân Selîm Ḫân-ı şehîd-i sa'îdiñ 'amden ve 'avnen mübâşir ve bâ'iṣ-i şehâdetleri olan ḫavene-i kâfirü'n-ni'am ve kâfire-i luṭf u kerem-i ḫânedân-ı celîlü'ş-şân-ı Âli-'Oṣmân olan ricâl ü nisvânuñ izâle-i levṣ-i vücûd-ı maẓarrat-âlûdları ḥaḳḳında ṣadr-ı a'ẓam 'Alemdâr Paşa istîẕâni isti'câl eyledikde, lisân-ı ḥikmet-beyân-ı hümâyûnlarından "el-'aceletü mine'ş-şeyṭân ve't-te'ennî mine'r-Raḥmân" 'ibâre-i vâcibü'l-idâresi şeref-ṣâdır olması, nâẓım-ı menâẓım-ı salṭanat-ı seniyye-i 'Oṣmâniyye olacaḳları te'mîn-i ma'nevîsini tebşîr itmiş ve cülûs-ı hümâyûn eṣnâsında dârü's-sa'âde aġası Küçük Mercân Aġa 'Alemdâr'ıñ gözine ilişdikde ẕikr olundığı üzere bâbu's-sa'âdeye gelüp de bu ḳadar feryâd u ṣayḥalar itmiş iken ḳapuyı açdırmasıyla Sulṭân Selîm Ḫân ḥażretleriniñ şehâdetine sebeb olması ḫâṭırına gelüp pür-âteş ü ġażab olaraḳ Mercân Aġa'yı tekdîr ü tevbîḫ itdikden başḳa resm-i bey'atıñ icrâsı 'aḳîbinde şehîd-i sa'îd-i maẓlûm Sulṭân Selîm-i ma'ṣûm-ı merḥûmuñ

şehâdetine sebeb olan ḫâ'inleriñ kâffesini ḳılıçdan geçürmek istedigini tekrâr ve ta'cîl itdikde pâdişâh-ı ḥikmet-iktinâh ḥażretleri, "paşa telâş itme, anlar cezâlarını bulurlar" buyurmaları, 'Alemdâr'ıñ ḥiddetini te'ennî-i muvaḳḳateye te'ḫîr eylemişdir.

Cülûs-ı hümâyûnuñ ferdâsı ve cümâde'l-âḫireniñ beşinci cum'a güni 'ale's-seḥer [62] ṣadr-ı a'ẓam ve şeyḫu'l-islâm ve mevcûd bulunan vüzerâ-yı 'iẓâm ve ṣudûr ve mevâlî-i fiḫâm ve meşâyiḫ-i ẕevi'l-iḥtirâm ve sâ'ir erbâb-ı dîvân ve bendegân-ı benâm, sarây-ı hümâyûna gelerek Sulṭân Selîm'iñ cenâze namâzını ba'de'l-edâ na'ş-ı raḥmet-naḳşları peder-i cennet-maḳarları Sulṭân Muṣṭafâ Ḫân-ı Ṣâliş ḥażretleriniñ Lâleli Câmi'-i Şerîfi ittiṣâlindeki türbe-i münevverelerine naḳl ü defn ile vedî'a-i raḥmet-i Raḥmân ḳılınmışdır. Raḥmetullâhi 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten.

Sulṭân Selîm'iñ Ḳâtilleriniñ İ'dâm Olunduḳları

Ḥâl ü ḥareketi mu'în-i ḳâtil oldugını ẓann u taḫmîn ve taṣavvura sebeb viren dârü's-sa'âde aġası Mercân Aġa cum'a güni selâmlıḳ resm-i 'âlîsini müte'âḳib 'azl ve bostancıbaşı ma'rifetiyle Balıḳ-ḫâne'ye indirilerek yerine ḫazînedâr Ḳâsım Aġa dârü's-sa'âde aġası ve anıñ yerine lala-yı şehriyârî 'Anber Aġa ḫazînedâr aġa naṣb olundı. İrtesi sebt güni Mercân Aġa Balıḳ-ḫâne'de i'dâm ile ser-i maḳṭû'ı orta ḳapu dâḫilinde ṣuffe pîşgâhındaki sütûnca üzerinde nihâde-i ṭabla-i 'ibret ḳılınmışdır.

Bu aralıḳ Ṭopal Efendi ibtidâ Aḳçe Ḳızanlıḳ Ḳaṣabası ve mu'aḫḫaran arpalıġı olan Maġnîsâ'ya ve Münîb ve Murâd-zâde ve Ḥafîd Efendileriñ her biri birer ṭarafa nefy ü iclâ ile der-i devletden ṭard u def' ile cezâ-yı sezâ-yı mâ-yelîḳlarını bulmuşlar ve Ṭopal Efendi ile Münîb Efendi maḥall-i menfâlarında terk-i dağdağa-i ḥırş u ḥased-i iḳbâl iderek dâr-ı cezâya gitmişlerdir.

Cum'a-irtesi güni başçuḳadâr 'Abdu'l-Fettâḥ Ḳabaṭaş sâḥilindeki çeşme-i kebîr üzerinde olan sedde, silaḥdâr Arnavud Ṣâliḥ Aġa sâḥil-ḫânesine muttaṣıl bir evde ve Nezîr-i Yezîd-semîr Üsküdâr'da ve mîrâḫûr Kör Meḥmed çingânesi Eyyûb'da ve Deli Muṣṭafâ nemrûdı Yalı Köşki ocaġında bu-

lunaraḳ Fettâḥ-ı meẕmûm bâb-ı hümâyûndaki çeşme meydânında ve Neẕîr-i meş'ûm ile Deli Meḥmed merdûdı alây köşki pîşgâhında ve Deli Muṣṭafâ ḫınzîri yalı köşki ḳapusı ḫâricindeki ḳaṣr-ı hümâyûn meydânında ḳatl ü i'dâm ve cezâ-yı sezâlarını dünyâda görmüş ve ṭıynet-i rediyye aṣḥâbına 'ibret idilmişdir.

Bu evânda ḳâtiller taḥarrî olunmaḳda bulunmuş iken bunlardan bî-cürm ü günâh olan mâ-beynci Ferîd İbrâhîm Beg'le Zühdî Paşa-zâde Üsküdârî Ya'ḳûb Beg'iñ birâderi şâ'ir-i mâhir yirmi beş yaşında sır kâtibi 'Ârif Fennî Begefendi, bostancıbaşı yerinde [63] "furun" ta'bîr olunur maḥbese ḳaldırılmış ve istinṭâḳları uzamış oldıġından bu ezâ, nâz u na'îm ile perveriş-yâb olan bî-cürm ü günâh ve müstaḳîm 'Ârif Beg'e girân gelerek 'Alemdâr'ıñ istinṭâḳa giden âdemine, "var paşaña söyle, ne yapacaḳ ise yapsun, artıḳ cânıma kâr itdi" didigini ḫarîf paşasına 'aynıyla ifâde itmekle 'Alemdâr kendi ışṭılâḥınca, "var paçasını getür, dîgerini def' it" dimiş oldıġından cümâde'l-âḫireniñ yedinci pâzâr güni bî-cürm ü bî-çâre 'Ârif Beg alây köşki pîşgâhında şehîd idilerek Ferîd İbrâhîm Beg ṣalıvirilmiş ve yevm-i meẕkûrda mu'teberân-ı ṭavâşîden 'Anber Aġa ve Cevher Aġa nâm iki müttehimiñ daḫi bâb-ı hümâyûn pîşgâhında başları kesilmişdir.

Sarây-ı Hümâyûnca Ba'żı Tevcîhât

Cümâde'l-âḫireniñ sekizinci pâzâr-irtesi güni şehriyâr-ı ma'âlî-âṣâr ḥażretleri irsâl-i lıḥye buyurduḳlarından ber-mu'tâd enderûn-ı hümâyûn erbâb-ı menâṣıbına ḫıl'atlar iksâ ve 'aṭiyyeler iḥsân ve ol gün rikâb-ı hümâyûn ışmarlanup ber-mu'tâd beyt-i ridâ-i sa'âdetde 'Alemdâr Paşa'ya mühr-i cedîd-i hümâyûn teslîm buyurulmuş ve devr-i Selîm Ḫânî'deki meşhûr sır kâtibi Aḥmed Fâ'iz Efendi'niñ ṭalebine mebnî müderrislikle çerâġ olduḳdan ṣoñra yerine sır kâtibi ta'yîn buyurılan ve Bülbül Ḥâfıẓ Efendi deyü marûf olan aṣdiḳâ-yı şehîd-i sa'îdden Feyżullâh Efendi "aṣr-ı ḫudâvendigâr-ı sâbıḳda ḫarc-ı ḫâṣṣa ṭolabından bir miḳdâr mâhiyye ile çerâġ buyurulmuş ise de henüz irsâl-i lıḥye itmemiş ve şehen-şâh-ı bende-nüvâz ise 'amım-i ekremleri şehîd-i sa'îd ḥażretleriniñ âdemlerine raġbet ü ri'âyetle eşerlerine

sülûka himmet buyurmaḳ şi'âr-ı celîl-i cihân-gîrânesini mu'tâd idinmiş olduḳlarından yevm-i meẕkûrda Ḥâfıẓ Efendi'yi tekrâr enderûna ḳabûl ve sır kitâbetiyle mesrûr buyurmuşlardır.

Cum'a ve cum'a-irtesi güni sarây-ı hümâyûnca vuḳu' bulan teveccühâtda sâlifü'ẕ-ẕikr seferli keṯḫudâsı Receb Paşa-zâde Meḥmed Begefendi silaḥdâr ve çuḳadâr aġa Arnavud Aḥmed Aġa mîrâḫûr ve Saḳḳâ-zâde Seyyid Meḥmed Efendi ḫazîne keṯḫudâsı ve Seyyid 'Ömer Aġa başçuḳadâr ve muḳaddemâ başçavuşluḳdan ḫâne-i ḫâṣṣaya alınmış olan Ṣâdıḳ 'Oṣmân Aġa ḳahvecibaşı ve rikâbdâr Ḥüseyin Aġa vâlide sulṭân keṯḫudâsı naṣb u ta'yîn buyurulmuşlardır.

Şehr-i cümâde'l-âḫireniñ ṭoḳuzuncı güni mevâcib iḫrâc olundıġından ṭaraf-ı eşref-i şâhâneden ber-mu'tâd ṣadr-ı a'ẓama gönderilecek ḫaṭṭ-ı hümâyûn ile kürküñ ricâl-i enderûn-ı hümâyûndan bir ẕât ile irsâli mu'tâd olmaġla "Ṭayyâr Efendi [64] 'Alemdâr'ıñ sevdiklerindendir" iltifât-ı şâhâneleriyle pederimi me'mûr buyurduḳlarından ḫaṭṭ-ı hümâyûn ve kürki alup bu teşrîfâta maḫṣûṣ müretteb alây ile bâb-ı 'âlîye 'azîmetle teşrîfâtı teslîm ü îfâ iderek 'Alemdâr Paşa'nıñ fevḳa'l-me'mûl nâ'il-i luṭf u 'aṭâyâsı olaraḳ 'avdet itmiş idi.

Ve Yine Birtaḳım Ḳâtilleriñ İ'dâmıyla Ḥekîm Paşanın Tebdîli

Bostancıbaşı Ṣarıyârlı Küçük 'Alî Aġa gerçi ḫaveneden gibi görünmemiş ise de bostancıbaşı bulundıġı ḥâlde neferâtından birṭaḳım cellâdlarıñ ḳâtillere ma'iyyet itmekdeki cür'etleri kendüsi ḥaḳḳında sû'-i ẓann-ı da'vet eylediginden yevm-i merḳûmda 'azl ile yerine ḫâṣekî aġa bulunan Ömer Aġa yolıyla bostancıbaşı ta'yîn ve ḳapu aġası Sersem Ḥâfıẓ Muṣṭafâ ṭard ve yerine muḳaddemâ maṭrûd olup oḳur yazar ve bi'l-vücûh ṣâdıḳ u dirâyet-kâr olup Sulṭân Selîm Ḫân 'aṣr-ı 'âlîsi muḳbillerinden olan selefi Ṣâliḥ Efendi naṣb ile ḳufl-i bâbu's-sa'âde miftâḥını bulmuşdur.

Ba'ẓı ṣaḳallı muṣâḥibler çıḳarıldıġı ṣırada ḫazîneli Ney-zen Muṣṭafâ Beg nâm sebük-maġz ṭard ile terbiyesine himmet ve ḫudâvendigâr-ı sâbıḳ ḥażretleri vâlideleriniñ ḳahveci-başısı Balṭacı 'Abdu'r-Raḥmân Efendi

ḫâ'ininiñ mu'în-i ḳâtillerden bir müfsid-i güm-râh oldığı tebeyyün itmekle cümâde'l-âḫireniñ on birinci pençşenbe güni alây köşki pîşgâhında i'dâmına mübâderet olunmuşdur.

Ferdâsı cum'a güni Sulṭân Muṣṭafâ Ḫân ḥażretleriniñ ḳahveci-başısı Gürci Zâġlı Süleymân Aġa ḫabîṣi bâb-ı hümâyûn pîşgâhında ve tebdîl ḫâṣekîsi Baġdâdlı Acı 'Alî alây köşki pîşgâhında i'dâm olunmuşlardır.

Ser-eṭibbâ Ṭûġcı-zâde ḥarekâtında iltizâm-ı uṣûl-i ḥikmet ve iḥtiyâṭa ri'âyet itmedigi cihetle cism-i istiḳâmetini tesmîm ile infiṣâl iderek yerine Nu'mân Efendi-zâde Muṣṭafâ Mes'ûd Efendi re'îsü'l-eṭibbâ naṣb u ta'yîn ve cum'a-irtesi güni ser-destârî Ḥâfız Yûsuf Efendi baş-muḥâsebe pâye-i refî'iyle silk-i ḫâcegânîye bi'l-idḫâl şehr-emîni ve Eginli-zâde Maḥmûd Nedîm Begefendi küçük rûznâme i'tibâriyle ḫâcelik rütbesini iḥrâz iderek tütün gümrükçiligiyle bekâm olmuşlardır. Mûmâ-ileyh Nedîm Maḥmûd Beg mu'aḫḫaran aġnâm müdîrligi ve İşḳodralı Muṣṭafâ Paşa ḳapu keṯḫudâlığı ve daha ba'żı menâṣıbda müstaḫdem olan ve el-ḥâletü hâẕihî ḥafîdleri mevcûd bulunan Eginli Nedîm Maḥmûd Begefendi'dir.

Vâlide Sulṭân'ıñ Eski Sarâydan Yeñi Sarâya Naḳl Alâyı

[65] Cümâde'l-âḫireniñ on beşinci pâzar-irtesi güni vâlide-i mâcide-i ḥażret-i pâdişâhî Naḳş-ı Dil Vâlide Sulṭân Efendi ḥażretleriniñ 'aṣr-ı 'âlî-i Sulṭân Murâd Ḫân-ı Ṯâliṯ'den berü ḳânûn ḥükmine ḳonulmuş olan sarây-ı hümâyûna maḫṣûṣ teşrîfât-ı mer'iyye ve alây-ı mantaẓama ile eski sarâydan yeñi sarâya naḳl olunacaḳları cihetle tehiyye olunan müzeyyen ü muntaẓam gerdûneye râkiben ricâl-i enderûn-ı hümâyûndan dârü's-sa'âdeye müte'alliḳ olan ẕevât ṣırasıyla alâyda bulunaraḳ bunlardan ol vaḳitler ḥükmince rütbe vü ḥayṣiyyeti hemân ṣadârete ḳarîb olan dârü's-sa'âde aġası pîş-i gerdûne-i sulṭânîlerinde ve ḫazînedâr aġa anlarıñ ilerüsinde ve ḫazîne vekîli bunlarıñ öñinde ve baş ḳapu ġulâmı andan ilerüde ve eski sarây baş ḳapu ġulâmı bunuñ muḳaddeminde ve ḥâṣıllı ve ortancalardan çend nefer dârü's-sa'âde aġaları müteḥayyizleri 'ale'l-uṣûl ve'ṭ-ṭarîḳ yol u erkânlarıyla ḫużûrlarında ve dârü's-sa'âde aġası ma'iyyetindeki yazıcı efendi ve vâlide keṯḫudâsı ve

ḳapucılar ketḫudâsı ve ṣolaḳ-başı ve biñbaşı ve teber-dârânıñ yazıcı efendilige zi'l-yed olan altı nefer ḫulefâ-yı yazıcı ve zülüfli balṭacılar ketḫudâsı ve ketḫudâ-yı teber-dârân-ı sarây-ı 'atîḳ ve mehd-i 'ulyâ-yı salṭanat-ı seniyye ḳahveci-başısı ve ḫâṣekî aġa ve bostâncılar oṭabaşısı ve bostâncılar ketḫudâsı ve aġa babası ṣırasıyla alâyıñ eñ ilerüsinde râkib olduḳları ve gerdûne-i 'âṣıma eṭrâfında 'acemî ve nevbet ḳalfaları ta'bîr olunan birçoḳ ḥarem aġaları ve bunlarıñ ilerüsinde teber-dârân-ı zülüfliyân ve bunlardan ṣoñra teber-dârân-ı sarây-ı 'atîḳ ve anlarıñ ilerüsinde ḫâṣṣa ḫâṣekîleri mâşiyen yüridikleri ve musandıracılar 'arabanıñ öñinde buḫûr-dân çekdikleri ve eski sarâydan bâb-ı hümâyûna varınca yeñiçeri ve cebeci neferâtı pâ-beste-i ḳıyâm ve muntaẓır-ı ḳudûm-ı mehd-i 'ulyâ-yı pâdişâh-ı enâm olduḳları ḥâlde eski sarâydan ḥareket ve Dîvân Yolı ġalaṭ-ı meşhûrıyla ma'rûf olup Dîvânî 'Alî Efendi ṭarîḳi olan câdde ile bâb-ı hümâyûna vuṣûlde ḳapunuñ iç ṭarafında sarâyda ḳalmış olup muntaẓır-ı vürûd-ı alây-ı vâlâ olan baḳiyye ḥarem aġaları ve zülüfliyân ve teber-dârân alâyıñ pîşinde olan ḫademe-i meẓkûreniñ bâb-ı hümâyûnuñ dâḫil-i yemînindeki münhedim eski mâliyyeye muttaṣıl Ḫasteler pîşgâhına vuṣûllerinde ḳapu aġasıyla sarây-ı hümâyûn teşrîfâtçısı olan bâbü's-sa'âde ṭaḳımından ḫâṣ oṭabaşı, ḫazînedâr başı, kîlârcıbaşı, sarây aġası, sarây ketḫudâsı, üzengi aġaları, köşe [66] başı ta'bîr olunur żâbiṭân elbise-i resmiyyeleriyle istiḳbâl itdikleri ânda alâyda râkib olanlarıñ cümlesi nüzûl ve birbiri ardınca rütbelerince mâşiyen mürûr iderek ḫâṣ furun ḥiẓâsına gelindikde silaḥdâr ve çuḳadâr ve rikâbdâr ve kâffe-i ḳurenâ ve büyük ve küçük imâm efendiler ve ser-eṭibbâ ve ḍarb-ḫâne-i 'âmire nâẓırı ve şehr-emîni ve müneccim-başı ve büyük ve küçük mîrâḫûr ve maṭbaḫ emîni ile orta ḳapuda muntaẓır-ı ḳudûm-ı vâlide-i mâcideleri olan pâdişâh-ı ri'âyet-iktinâh ḥażretleri gerdûne-i 'iffet-meşḫûna manẓûr-ı naẓar-ı hümâyûnları oldıġı ânda "el-cennetü taḥte aḳdâmi'l-ümmehât" ḥadîṣ-i şerîfi me'âl-i beşâret-iştimâl-i 'âlîsinden li-ecli'l-istifâde Ḫâṣ Furun ḥiẓâsına ḳadar mâşiyen istiḳbâl ile nâ'il-i viṣâl-i mâder-i mihribân ve îfâ-yı ḫoş-âmedî ve ṭarafeynden 'arż-ı ṭaḥiyyat u selâm ile pâdişâh-ı ri'âyet-penâh mâ-beyn-i hümâyûna 'avdet buyurduḳları eṣnâda imâm efendiler ḥarem-i hümâyûn ḳapusına ḳarîb zülüfliler ḳoġuşı ḥiẓâsına sür'atle muvâṣalat iderek alây ḥarem-i hümâyûn ḳapusına vâṣıl olmaḳda iken imâmeyn-i müşârün-ileyhimâ dârü's-sa'âde aġası ve ḳapu aġası ve zülüfli ve eski sarây balṭacıları imâm-

larından birisi du'â ve mâ-'adâsı âmîn-ḫânlıḳ sünnetini îfâ eyledikleri ḥînde mehd-i 'ulyâ-yı salṭanat-ı seniyye ḳapuya vâṣıl ve içerüye dâḫil olaraḳ dâ'ire-i maḫṣûṣa-i 'aliyyelerinde istirâḥat ve vâlide-i ḫudâvend-i sâbıḳıñ ḳâ'ideten eski sarâya naḳli iḳtiżâ ider ise de şehen-şâh-ı Maḥmûdu'l-ḫıṣâl efendimiz müteḫallıḳ buyurduḳları kemâl-i merḥamet ve şefḳat-i mülûkânelerinden nâşî ḫilâf-ı uṣûl-i ḳadîm olaraḳ yeñi sarây-ı hümâyûnda vâlidelikllerine bir dâ'ire taḫṣîṣiyle mu'azzezen ve müreffehen ârâmlarına müsâ'ade-i seniyye-i mülûkâneleri şâyân buyurulmuşdur.

İşbu alâyda bulunan dârü's-sa'âde aġasıyla ḫazînedâr aġa ve ḫazîne vekîli ve bâbü's-sa'âde aġasıyla ricâl-i enderûn ve imâm efendiler ve ḥaremeyn müfettişine ḥużûr-ı hümâyûnda ve müteḥayyizân-ı aġavât-ı dârü's-sa'âde ve bâbü's-sa'âde ve yazıcı efendi ve keṯḫudâlar ile e'imme-i ocaḳ ve mu'teberân-ı teber-dârân-ı zülüfliyân ve teber-dârân-ı sarây-ı 'atîḳa nezd-i aġa-yı dârü's-sa'âdede ilbâs-ı ḫıl'at ve 'umûm ġulâmân-ı enderûn-ı hümâyûn ile bâbü's-sa'âde aġalarına ve kâffe-i ḥarem aġaları ve balṭacılara 'aṭiyye-i seniyye 'inâyet buyuruldıġı Sulṭân Selîm ve Sulṭân Muṣṭafâ Ḫân vâlideleriniñ eski sarâydan yeñi sarâya naḳilleri alâylarını görmüş ve Sulṭân Maḥmûd Ḫân efendimiz eslâf-ı 'iẓâmı ḥażerâtından [67] ziyâde ri'âyet buyurmuş olduḳlarını rü'yet ü temâşâ eyledigini pederim ḥikâye ider idi.

Cennet-mekân Sulṭân Selîm Ḫân-ı Sâliş ḥażretleriniñ şehâdetlerine cesâret iden cellâdlarıñ re'îslerinden ve 'an-aṣıl Ṣırp kölelerinden Ebe Selîm kendü cinsinden olan ḫaftâncısı Naṣfet ḫâ'iniyle sorġuc-ı hümâyûn ve dîger ba'żı mücevherât-ı şâhâneyi ġaṣb u sirḳatle Fındıḳlı'da ḫademesinden birisiniñ ḫânesinde iḫtifâ itmiş ise de anda dikiş ṭutturamayacaġını tefekkürle nıṣf'l-leylde oradan daḫi firâr iderek reh-i nâ-refteden ḳal'a ḳapusı ḫâricindeki Dâvud Paşa Sarâyı semtinde biraz gezinüp sâye ocaġına deḫâlet ve ilticâ itmişler ise de 'aḳlı başında olan her ṣınıf tebe'a-i ṣâdıḳanıñ şehîd-i sa'îdiñ imḥâsıyla derûnları pür-esef ü yâre vü ekdâr ve ḳâtilleri ḥaḳlarında kîn ü 'adâvetle bî-ḳarâr ve 'Alemdâr'ıñ şiddetiyle daḫi herkes pür-ḫavf u efkâr bulunduḳlarından meẓmûmlar ocaḳda bi't-tevḳîf keyfiyyet der-ḥâl bostancıbaşı 'Ömer Aġa'ya iḫbâr ile ikisi birlikde aḫẓ olunaraḳ biñ iki yüz yirmi üç senesi cümâde'l-âḫiresiniñ on yedinci çehâr-şenbe güni alây köşki

pîşgâhında başları kesilerek dünyâda rehîn-i mücâzât u istiḥḳâḳ ve sâ'ir seyyi'âtları dâr-ı cezâya ḥavâle ile ḥaḳḳ-ı şehîd-i sa'îd ẓâhirde iḥḳâḳ buyurduldı. Enderûn-ı hümâyûndan müttehimen maṭrûd olup şehâdet-i şehîd-i sa'îd ḥaḳḳında i'mâl-i desâyis-i ḥiyel eyledigi taḥḳîḳ ḳılınan Ḥammâloġlı Muṣṭafâ Aġa ḫâ'iniyle Cüce Muṣṭafâ nemek-be-ḥarâmıñ daḫi yevm-i mezkûrda başları kesildi.

Şehîd-i Sa'îd Ḥaḳḳında 'İzzet Mollâ ve 'Aynî Efendi'niñ Mersiyeleri

Târîḫ-i Şehâdet-i Sulṭân Selîm-i Keçeci-zâde 'İzzet Mollâ:

(Mef'ûlü Fâ'ilâtün Mef'ûlü Fâ'ilâtün)

1 Ṣâḥib-serîr-i sâbıḳ 'azm eyledi şehîden
Olmuş idi muḳaddem ḫal'ına ḥilmi bâ'iṣ

2 Târîḫ-i irtiḥâlin eşk ile yazdı 'İzzet
"Oldı revân cinâna Sulṭân Selîm-i Ṣâliṣ" (1223)

Şehîd-i sa'îd-i merḥûmuñ mâteminde bâb-ı 'âlî ḫâcesi şâ'ir-i mâhir 'Ayıntâbî 'Aynî Efendi merḥûmuñ kâffe-i âṣârına fâ'iḳ olaraḳ inşâd eyledikleri mersiyedir:

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

I

1 'Aksine devr eylesün şimden girü çarḫ-ı 'anîd
Âsumân geçsün zemîne encüm olsun nâ-bedîd

[68]

2 Ebr-i ẓulmetde ḳalup gün görmesün eyyâm-ı 'îd
Mâtem itsün ḳaralar geysün şeb-i ḳadr-i sa'îd

3 Mâh-ı tâbân olmasun mihr-i felekden müstefîd
Bulmasun fer âfitâb-ı maṭla‘-ı ṣubḥ-ı ümîd

4 Ḳalb ola dûd-ı siyâha pertev-i nûr-ı sefîd
Aṭlas-ı çarḫ-ı kühen-sâl olmasun aṣlâ cedîḍ

5 Ceyb ü dâmân-ı şafaḳ pür-ḫûn ola ‘ahd-i medîd
Âh u feryâd eylese ‘âlem degül emr-i ba‘îd

6 Bir daḫi sen de cihâna baḳma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem ḳan aġla kim Sulṭân Selîm oldı şehîd

II

7 Âteşe yansun gül-i gül-zâr-ı dehr-i bî-vefâ
Bülbül-i sûzânıñ olsun lânesi dûzaḫ-nümâ

8 Sînesinden lâleniñ dûr olmasun dâġ-ı cefâ
Sünbüli dûd-ı siyâh-ı ġamda ḳalsun dâ’imâ

9 Ḫırmen-i ezhârı iḥrâḳ eylesün berḳ-i belâ
Gül ocaġında semender âşiyân ṭutsa revâ

10 Ola berg-i erġavân şehbâl-i ḳaḳnûs-ı ḳażâ
Her giyâh-ı sebz olup bir kirm-i şeb-tâb-ı fenâ

11 Cümleten üşkûfeyi murġ-ı ne‘âm itsün ġıdâ
Olsun eṭfâl-i çemen ḳül öksüzi ser-tâ-be-pâ

12 Bir daḫi sen de cihâna baḳma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem ḳan aġla kim Sulṭân Selîm oldı şehîd

III

13 Âh kim oldı şehîd ol şâḥ-ı memdûḥü'ṣ-ṣıfât
Mâtemiyle hep ciger-sûz oldı ehl-i şeş cihât

14 Aġladı gehvâre-i ḥasretde ġılmân u benât
Yaḳasın çâk itdi âbâ yoldı ṣaçın ümmehât

15 Aḳdı birden çeşme-sâr-ı çeşm-i ḫulḳ-ı kâ'inât
[69] Oldı zehr-âmîz eşk-i şûrdan mâ'-i ḥayât

16 Ḳaldı hep neşv ü nemâdan yek-ser eşcâr u nebât
Nice âh itmez bu ḥâle merd olan ey nîk-ẕât

17 Ḥâṣılı bir ḥâle girdik istedi herkes memât
Giryeden insân içinde ḳalmadı ṣabr u ṣebât

18 Bir daḫi sen de cihâna baḳma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem ḳan aġla kim Sulṭân Selîm oldı şehîd

IV

19 Çünki ol şâh-ı cihân itdi bu dünyâdan sefer
Âh u feryâd eyledi gökde melek yerde beşer

20 Çarḫ-ı aṭlas itmede çâk-i girîbân her seḥer
İḫtirâḳ itdi felekde aḫter-i mâtem meger

21 Yandı yaḳıldı nücûm-ı âsumân hep ser-te-ser
Âfitâba bu marażdan ṣarılıḳ itdi eşer

22 Mâh-ı nev her ay başında böyle bir ża'fı çeker
Zühre ṣaçın yoldı ḳaldı ebr-i ẓulmetde ḳamer

23 Kehkeşân bu derd ile ipden ḳuşanmışdır kemer
Rûz bî-fer ḳaldı şeb geydi siyehden câmeler

24 Bir daḫi sen de cihâna baḳma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem ḳan aġla kim Sulṭân Selîm oldı şehîd

V

25 Gitdi ol şâh-ı şehîd ü ḫân-ı mażlûm âh âh
Gitdi ol faḫr-ı mülûk-ı Âl-i ʻOṣmân vâh vâh

26 Gitdi ol ḫâḳân-ı aʻẓam ḥażret-i ẓıll-i İlâh
Gitdi ol sulṭân-ı ʻâlem dâver-i kişver-penâh

27 Gitdi ol İskender-i devrân ʻadâlet-dest-gâh
Gitdi ol mihr-i sipihr-i salṭanat encüm-sipâh

28 Gitdi ol şâhen-şeh-i Dârâ-ḥaşem Cemşîd-câh
Gitdi ol ḳuṭb-ı dil-âgeh Ḫusrev-i pür-intibâh

[70] 29 Gitdi ol Mehdî-i vaḳt ammâ benim ḥâlim tebâh
ʻÂlemiñ ḳopdı ḳıyâmet başına bî-iştibâh

30 Bir daḫi sen de cihâna baḳma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem ḳan aġla kim Sulṭân Selîm oldı şehîd

VI

31 Yerde eṣnâf-ı beşer gökde sürûşân aġladı
Ṯâbit ü seyyâreler ḫurşîd-i raḫşân aġladı

32 Raʻd u berḳ ü berf ü yaḫçe ebr ü bârân aġladı
Berg ü bâr eşcâr u bâġ ezhâr u bustân aġladı

33 Bülbül ü gül ḳumrı vü serv-i ḫırâmân aġladı
Ṣubḥa dek pervânelerle şemʻ-i sûzân aġladı

34 Murġ u mâhî mâr u mûr u cins-i ḥayvân aġladı
Mescid ü büt-ḫânede gebr ü müselmân aġladı

35 Baḫr u ber kûh u ḥacer deşt ü beyâbân aġladı
Bûd u nâ-bûd-ı cihân kevn ü mekân ḳan aġladı

36 Bir daḫi sen de cihâna baḳma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem ḳan aġla kim Sulṭân Selîm oldı şehîd

VII

37 Bir şeh-i ġâzî mücâhid-fî-sebîlillâh idi
Bir ḫıdîv-i Cem-ḥaşem Rüstem-veġâ Cem-câh idi

38 Bîm-i ḳahrından ʻadûnuñ kârı âh u vâh idi
Nâẓım-ı ḳânûn u devlet ceyş-perver şâh idi

39 Mesleki ser-menzil-i şerʻa varır şeh-râh idi
Aña ṭâbiʻ olmayanlar bir alay güm-râh idi

40 Âsumân ol şâh-ı ʻâlî-rütbeye dergâh idi
Pâs-bân-ı taḫt-ı baḫtı âfitâb u mâh idi

41 Bir kerâmet-pîşe ṣâḥib-ḥâl ü dil-âgâh idi
Ḥâṣılı bir ḳuṭb-ı devrân ʻârif-i billâh idi

42 Bir daḫi sen de cihâna baḳma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem ḳan aġla kim Sulṭân Selîm oldı şehîd

VIII

[71] 43 On ṭoḳuz yıl pâdişâhlıḳ itdi ol şâh-ı güzîn
Luṭf ile ḳıldı cihânı kâm-rân u kâm-bîn

44 Eyledi iḫlâṣ ile celb-i ḳulûb-ı ʻârifîn
İtdi ṣıdḳ-ı cân ile çoḳ ḫıdmet-i dîn-i mübîn

45 Buldı fer devrinde mihr-i şerʻ-i Faḫrü'l-mürselîn
Oldı ḥayfâ tâc u taḫtı terk idüp ʻuzlet-nişîn

46 Ḳaldı on dört ay şeb-i fürḳatde giryân u enîn
Şükr-i Yezdân eyleyüp oldı ʻibâdetde mekîn

47 Ẕât-ı pâki oldı âḫir gevher-i genc-i zemîn
Ḥaḳ Ta'âlâ ḳabrin itsün ravża-ı ḫuld-ı berîn

48 Bir daḫi sen de cihâna baḳma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem ḳan aġla kim Sulṭân Selîm oldı şehîd

IX

49 Sâġar-ı dilde şerer-pâş olmada her bir ḥabâb
Bezm-i ġamda dil kebâb oldı gözüm yaşı şarâb

50 Buldı bu tennûr-ı ṭûfân-ḫîz-i çeşmim âb u tâb
Nâr-ı ġam sâḳî olup laḫt-ı ciger nuḳl-i 'aẕâb

51 Eyledim âh u enîni naġme-i çeng ü rebâb
Na'ra-i mestânemizdir hây u hûy-ı ıżṭırâb

52 Her müjem dest-i nigâh-ı ġamda nây-ı şu'le-tâb
Sîne-i sûzânım oldı def-zen-i pür-iltihâb

53 Ḥayf kim oldum ḫumâr-ı ye's ile ḫâne ḫarâb
Âteş-i fürḳatde cân raḳṣ-âver-i pür-pîç ü tâb

54 Bir daḫi sen de cihâna baḳma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem ḳan aġla kim Sulṭân Selîm oldı şehîd

X

55 Ol vücûd-ı nâzenîn tâbût içinde ġarḳ-ı ḫûn
Vaż' idüp seng-i muṣallâya ricâl-i enderûn

56 Ḳıldılar ol şâh-ı maġfûruñ namâzın müslimûn
[72] Hep şehîden göçdigin itdi şehâdet ḥâżırûn

57 Fâtiḥa-ḫân oldı riḳḳatle cemâ'at ez-derûn
'Arşa çıḳdı nâle-i "innâ ileyhi râci'ûn"

58 Menzil-i ḳabre fiġân u âhlardır reh-nümûn
Ḳalmadı nev‘-i beşerde giryeden ṣabr u sükûn

59 Bayılup çoḳ kimse oldı ḥayretinden ser-nigûn
Künc-i miḥnetde muḥibbânı olup zâr u zebûn

60 Bir daḫi sen de cihâna baḳma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem ḳan aġla kim Sulṭân Selîm oldı şehîd

XI

61 Âh eliñden ey felek senden kime şekvâ idem
Başıma yaḳup ḥaṣîri âh ile da‘vâ idem

62 Sûziş iẓhâr eyleyüp dehri caḥîm-âsâ idem
Cûy-bâr-ı dîde-i ġam-dîdemi icrâ idem

63 Aġlamaḳdan ‘âlemi müstaġraḳ-ı deryâ idem
Eyleyüp çâk-i girîbân derdimi ifşâ idem

64 Ser-nüviştim ketb idüp mecmû‘a-ı kübrâ idem
Ḫûn-ı çeşmimle varup bir ‘arż-ı ḥâl imlâ idem

65 Ḳuṭb-ı devrân pâdişâh-ı vaḳte ben i‘ṭâ idem
‘Ayniyâ dâġ-ı dil-i sûzânımı imżâ idem

66 Bir daḫi sen de cihâna baḳma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem ḳan aġla kim Sulṭân Selîm oldı şehîd

XII

67 Ey ḫudâvend-i ‘aẓîmü'ş-şân u Behrâm-intiḳâm
Vey şehen-şâh-ı mükerrem dâver-i gerdûn-maḳâm

68 Öyle giryânım ki gülmem ‘ömrüm olunca tamâm
Öyle maḥzûnum ki şâd olmam ilâ-yevmi'l-ḳıyâm

69 Eyledim âfâḳı pür-ḫûn aġlamaḳdan ṣubḥ u şâm
Encüm-âsâ çeşmime uyḳu ḥarâm oldı ḥarâm

70 Sâḳi-i devrân elinden içdigim semdir müdâm
Bezm-i ġamda ḥaşre dek almaz demâġım bûy-ı kâm

71 Eyledim ben âh u feryâd itmegi çün iltizâm
Mâtem itsün aġlasun yansun yaḳılsun ḫâṣ u ‘âm

72 Bir daḫi sen de cihâna baḳma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem ḳan aġla kim Sulṭân Selîm oldı şehîd

XIII

73 Ey mülûkuñ a‘ẓamı şâhen-şeh-i kişver-sitân
Vey cihânıñ pâdişâhı ḫusrev-i Cemşîd-şân

74 Bir oñulmaz derde düşdüm çâresi yoḳ el-amân
Başıma seng-i belâ yaġmaḳda rûzân u şebân

75 Berḳ-i âhım âteş-efşân-ı cihân ḥâlim yamân
Sîne sûzân dîde giryân dil perîşân-ı fiġân

76 Her müjem deşt-i nigehde bir muġaylân-ı nihân
Cism ü cânım âteş-i ḥasretde biryân her zamân

77 Lerze-nâk oldı fiġânımdan zemîn ü âsumân
Eyledim bu maṭla‘ı şeb-tâ-seḥer vird-i zebân

78 Bir daḫi sen de cihâna baḳma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem ḳan aġla kim Sulṭân Selîm oldı şehîd

XIV

79 Ey şeh-i mülk-i ‘adâlet ḫân-ı maḥmûdü'ş-şiyem
Vey ḫıdîv-i muḫterem sulṭân-ı memdûḥü'l-ümem

80 Mâlik-i mülk-i velâyet ṣâḥib-i seyf ü ḳalem
Pâdişâh-ı heft kişver ḫusrev-i ferruḫ-ḳadem

81 Behmen-i ḳal'a-güşâ Efrâsiyâb-ı Cem-ḥaşem
Ṣaf-der-i encüm-sipeh ḫâḳân-ı İskender-'alem

82 Erdşîr-i şîr-efgen Dâver-i Rüstem-ḫadem
Şâh-ı efser-baḫş-ı sulṭân-ı 'Arab ḫân-ı 'Acem

83 Mehdi-i ṣâḥib-ḳırân u ḳahramân-ı pür-himem
Ġam degildir çeşm-i 'âlem ḳan dökerse dem-be-dem

84 Bir daḫi sen de cihâna baḳma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem ḳan aġla kim Sulṭân Selîm oldı şehîd

XV

85 Ey cenâb-ı şehriyâr-ı kâm-kâr-ı rûzgâr
Vey cihân-bân-ı zamân sulṭân-ı gerdûn-iḳtidâr

86 Âsitânıñla ider çarḫ-ı mu'allâ iftiḫâr
Eylemişdir ḳudsiyân dergâhıñı cây-ı ḳarâr

87 Âfitâb-ı baḫtıñ olmuş 'âleme pertev-niṣâr
Nûr-ı feyżiñden olur ṣubḥ-ı sa'âdet âşikâr

88 Şem'-i bezm-i enveriñden mâh u encüm tâb-dâr
İrişür cünd-i melâ'ik saña rûz-ı kâr-zâr

89 Giryeden ḫâlî degil bu ḫüzn ile ebr-i bahâr
Mihr ü meh ser-geştedir bu derd ile leyl ü nehâr

90 Bir daḫi sen de cihâna baḳma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem ḳan aġla kim Sulṭân Selîm oldı şehîd

XVI

91 Ey furûġ-ı âfitâb-ı âsumân-ı taḫt u tâc
Vey ‘adâlet-pîşe şâhen-şâh-ı Fârûḳî-mizâc

92 Devr-i ‘adliñde iderler âb u âteş imtizâc
Cem‘ olurlar her gice pervâne vü nâr-ı sirâc

93 Aḫẕ idüp sâ’ir düvelden zûr ile bâc u ḫarâc
Sen bu dîn ü devlete virdiñ niẓâm u ibtihâc

94 Heybetiñden çölde şîri sıtma ṭutmuş nâ-mizâc
Ṭab‘ıña isnâd ile mir’ât-ı İskender zücâc

95 İltifâtıñla ḳumâş-ı ma‘rifet buldı revâc
Ey ṭabîbim yâre-i sînem ḳabûl itmez ‘ilâc

96 Bir daḫi sen de cihâna baḳma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem ḳan aġla kim Sulṭân Selîm oldı şehîd

XVII

97 Ey mülûkuñ emcedi şâhân-ı dehıriñ a‘lemi
Vey cemî‘-i rûy-ı ‘arżıñ pâdişâh-ı mülhemi

98 Keşf ü ilhâm u kerâmetle pür itdiñ ‘âlemi
Olsalar irşâd iderdiñ Bâyezîd ü Edhem'i

99 Çeşm-i ‘âlem görmedi sen gibi şâh-ı mülhemi
Dergeh-i luṭfuñda der-bân eylemezsiñ Ḥâtem'i

100 Bir ser-i engüşt ile maġlûb idersiñ Rüstem'i
Ḥükm-i cân-baḫşıñ ider tiryâḳ zehr-i erḳamı

101 Nuṭḳ-ı dârû-yı şifâ-sâzıñ ider sükker semi
Çekdiler tîġ-i Yezîd'i seyf-i İbni Mülcem'i

102 Bir daḫi sen de cihâna baḳma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem ḳan aġla kim Sulṭân Selîm oldı şehîd

XVIII

103 Ey gül-i gül-zâr-ı dîhîm ü serîr-i salṭanat
Vey hümâ-yı evc-i devlet şâh-ı vâlâ-menḳabet

104 Âsumân-mesned mu'allâ-câh kerrûbî-ṣıfat
Menba'-ı 'ayn-ı kerâmet kân-ı luṭf-ı mekrümet

105 Evc-i iḳbâliñ hümâya âşiyân-ı meymenet
Saña maḫṣûṣ u müsellemdir niẓâm-ı memleket

106 Ḳalmamışdır dergehiñden ġayrı cây-ı ma'delet
Ṭab'-ı ṣâfıñ mekteb-i 'ilm ü kemâl ü ma'rifet

107 Devletiñde ehl-i 'ilm erbâb-ı 'irfân mültefet
Yoḳ imiş anlarda îmân u diyânet merḥamet

108 Bir daḫi sen de cihâna baḳma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem ḳan aġla kim Sulṭân Selîm oldı şehîd

XIX

109 Ey furûġ-ı mihr-i şevket sâye-i Rabb-i Mecîd
Vey ḫıdîv-i ma'delet-güster cihân-bân-ı valîd

110 Sen tüfeng atup nişân urduḳda ber-vefḳ-i sedîd
Rûḥ-ı Behrâm eyledi taḥsîn-i bî-güft ü şenîd

111 Şeyḫ ü Vaṣṣâf itseler ḫıdmet saña 'ahd-i medîd
Ḫaṭṭıña inşâña taḳlîd eylemek emr-i ba'îd

112 İtmede şâhân-ı 'âlem bâb-ı luṭfuñdan ümîd
Senden ögrensin kemâl-i rüşdi Hârûnü'r-reşîd

113 Oldı bu mıṣrâ'dan târîḫ-i fevti müstefîd
"Dâver-i 'âlem cenâb-ı Şeh Selîm oldı şehîd" (1223)

114 Bir daḫi sen de cihâna baḳma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem ḳan aġla kim Sulṭân Selîm oldı şehîd

XX

115 Ey şehân-ı 'âleme bûs itdiren pây-ı semend
Vey iden ġam mülkine 'arż-ı 'adûdan kûy u kend

116 Tâb-ı ḳahr u luṭfuñ eyler baḥri âteş zehri ḳand
Eşḳıyâ kim devr-i 'adliñde olur mı behre-mend

117 Hâtif-i ġayb u żaferden geldi bir ṣavt-ı bülend
Vâlid-i cennet-mekânıñ eyledi ḳahr-ı levend

118 Sen şeh-i maẓlûmuñ itdiñ ḳâtilânın aḫz u bend
Pâyına zencîr urduñ boynına ṭaḳdıñ kemend

119 Başların kesdiñ cihâna virdi tîġıñ nuṣḥ u pend
Bir ġazâ itdiñ ki rûḥ-ı Murtażâ ḳıldı pesend

120 Bir daḫi sen de cihâna baḳma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem ḳan aġla kim Sulṭân Selîm oldı şehîd

XXI

121 Ḥaḳ Ta'âlâ 'ömr ü dîn ü şevketiñ müzdâd ide
Ḳalbiñi mesrûr idüp düşmenleriñ nâ-şâd ide

122 Leşkeriñ manṣûr idüp iḳlîmiñi âbâd ide
Devlet-i ser-keşleri fermânıña münḳâd ide

123 Berḳ-i ḳahrıñ mülk-i a'dâyı yaḳup ber-bâd ide
Bîm-i tîġ-ı cân-sitânıñdan 'adû feryâd ide

124 Sen ġazâ itdükçe cünd-i ḳudsiyân imdâd ide
Ḳanda ‘azın itseñ seni Ḫıżr-ı nebî irşâd ide

125 Tîġıñı her demde nabż-ı devlete faṣṣâd ide
Kör olup ehl-i şeḳâ sâ’illigi mu‘tâd ide

126 Bir daḫi sen de cihâna baḳma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem ḳan aġla kim Sulṭân Selîm oldı şehîd

XXII

127 İşte budur Ḥaḳ Ta‘âlâ'dan recâ vü mültemes
Ehl-i İstanbûl'a muḥtâc olmasun kes bir nefes

128 Bir süri dünyâ-perest iḳbâle cân virmiş teres
Olmadı bir kimse imdâda gelüp feryâd-res

129 Ol gül-i ra‘nâyı pâ-mâl itdi ḫayfâ ḫâr u ḫas
Yoḳ mudur cân ḳurtaran âdem deyu çoḳ virdi ses

130 Sârbân-ı mevt aşmış üştür-i ‘ömre ceres
Kesdi cânından ümîd "Allâh bes bâḳî heves"

131 Uçdı murġ-ı rûḥı bâġ-ı cennete ḳaldı ḳafes
Ḳalmamış dünyâda aṣlâ raḥm u şefḳat sözi kes

132 Bir daḫi sen de cihâna baḳma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem ḳan aġla kim Sulṭân Selîm oldı şehîd

Sulṭân Malımûd Ḫân Efendimiziñ Taḳlîd-i Seyf Alâyı

[72] Cümâde'l-âḫireniñ on sekizinci penşenbe güni Sulṭân Maḥmûd Ḫân efendimiz ḥażretleriniñ taḳlîd-i seyf resm-i ‘âlîsi alâyınıñ icrâsında

ṣadr-ı a'ẓam ve şeyḫu'l-islâm ve bütün ricâl-i enderûn u bîrûn tanẓîm olunan alây-ı vâlâ ile Dîvân Yolı câddesiyle ḥareket ve yol üzerindeki merâḳıd-ı münîfe-i ecdâd-ı kirâmlarını ziyâretle Ebî Eyyûb-ı Enṣârî raḍiye 'anhu'l-Bârî Ḥażretleri'niñ türbe-i mübârekelerine bi'l-vuṣûl naḳîbü'l-eşrâf Dürrî-zâde 'Abdullâh Mollâ Efendi yediyle iḫtizâm-ı ḥüsâm-ı füyûżât-iḫtirâma muvaffaḳiyetle baḫren sarây-ı hümâyûnlarına 'avdet buyurmuşlardır.

Mâh-ı meẓkûruñ yirminci güni tebdîlen 'ale's-seḥer 'amım-i ekrem-i hümâyûnları şehîd-i sa'îd ḥażretleriniñ mezâr-ı pür-envârları ziyâretine 'azîmete himmetle Ḳur'ân-ı 'aẓîmü'ş-şân ḳırâ'at ve iẓhâr-ı ḥüzn ü esef ü şefḳatle 'avdet ve rûḥ-ı pür-fütûḥları içün medâris ü tekâyâ vü zevâyâ ve mesâkîn-i fuḳarâya birçoḳ taṣaduḳla ba'ẓı maḥallerde çeşme ve sebîller binâsına irâde vü i'tinâ buyurmuşlardır.

Bu aralıḳ 'amın-i ekremleriniñ ḳâtilleri baḳiyyesini taḥarrî iderek mevcûdlarını i'dâm ve mefḳûdlarını firâr itdikleri maḥallerden celb ile i'dâm ve birazlarını iḫtifâ itdikleri maḥallerde imḥâ ile aḫẕ-ı intiḳâma iḳdâm-ı hümâyûnları aṣdiḳânıñ celb-i ḳulûb ve cebr-i ḫâṭırlarına sebeb oldıġı âzâde-i külfe-i tafṣîldir.

Muḳaddem ü mu'aḫḫar bu herc ü merc arasında müte'addid vuḳû'ât-ı 'aẓîme ile yeñiçeri ḫavenesiniñ birçoḳ fenâlıḳlarını pederim Ṭayyâr Efendi żabṭa himmet itmişler ise de târîḫimiziñ yolı sarây-ı hümâyûnuñ uṣûline ve bu ẓeylde bu taṣmîme münâsebeti taṣavvur [73] olunan ḫuṣûṣâtıñ beyânına müte'allik olmaġla o meslekden ayrılmaḳ arzûsıyla bîrûnca olan vuḳû'âta lüzûm görünmedikçe pek de ta'arruż olunmayup fetret-i vaḳ'a-i Selîmiye'niñ tafṣîlâtına kesb-i ma'lûmât itmek isteyen ẓevât-ı kirâma Muṣṭafâ Necîb Efendi ve 'Ayıntâbî 'Âṣım Efendi ve Şânî-zâde Efendi ve Cevdet Paşa târîḫlerindeki îżâḥâtıñ 'arż u irâ'esiyle iktifâ olundı.

Faḳat bunlardan mûmâ-ileyh 'Ayıntâbî 'Âṣım Efendi Sulṭân Selîm Ḫân efendimize taḳdîm itdigi Burhân tercümesine muḳâbil mûmâ-ileyhiñ aḫlâḳ-ı merviyyesine naẓaran ẓann olundıġına göre 'ilm ü faẓlına iġtirâren yekden bir pâye-i fevḳa'l-'âde ve 'aṭâyâ-yı fâ'iḳu'l-mu'tâdeye iḳtirân ile dil-ḫâhına nâ'il-i 'âṭıfet ü iltifât olamamaḳ zu'mında olması ekṣer bu miṣillülerde meşhûd olan kibr ü 'aẓamet ü ġurûrını müheyyic olmasıyla bu vaḳ'aları yazdıġı eṣnâda şehîd-i sa'îd efendimiz ḥażretleri içün ża'f-ı ḳalb

isnâdını îrâd-ı Türkâne ve feżâ'il-i fużûlânesiyle ityâna cesâret itmiş ve bî-çâre 'allâme-i maġrûr kâffe-i ḫıdmet ü himmetini bu heẕeyânıyla maḥv u hebâ eylemişdir. Bu ḥâlda anıñ târîḫi ġarażdan ḫâlî olmamaḳ taṣavvuryla 'ibârâtı vuḳû'âtıñ ṣıḥḥatine sened olamayacaġını bîṭarafâne 'arża mübâderet iderim.

Biz yine gelelim ṣadede, 'Alemdâr'ıñ bu dâhiye içindeki ḫaṭâsı tecrübesizliginden ve deḳâyıḳ-ı umûrı taṣavvur u iḥâṭaya 'aḳl u nühâsınıñ 'adem-i kifâyesinden neş'et itmişdir. Çünki Sulṭân Muṣṭafâ Ḫân ḥażretleriniñ livâ-i sa'âdeti istiḳbâl itmek üzere Dâvud Paşa'ya vürûdında nefsine ḫaṭâ getürmeyerek Dâvud Paşa Sarâyı'nda bi't-tevaḳḳuf i'âde-i cülûs-ı Selîm Ḫânî'ye muvaffaḳ olmaḳ suhûletini Râmiz Efendi iḫṭâr u naṣîḥat itmiş iken bu naṣîḥati o maḳûle nefsinde bahâdır olanlar zu'm ve 'indlerinde daha ol vaḳitler pek ziyâde mer'î olan merdlik da'vâ-yı mevhûmına fedâ itmesi ve ṣadr-ı a'ẓam Çelebi Muṣṭafâ Paşa ba'żı müfsidleriñ nefylerini icrâ itdikden ṣoñra, "kendülerince pek de mühim iş ḳalmadı, 'avdet buyursunlar, buradaki sâ'ir işler görilür" deyü ḫaber gönderdikde, "'afv iderler, daha görilecek maṣlaḥatlar vardır" me'âlinde virdigi cevâblar ṣadr-ı a'ẓamı ḳuşḳulandırdıḳda 'avâḳıb-ı umûrı mülâḥaẓa idemeyerek ba'żı ḥissiyât ve mesmû'âtıyla berâber 'Alemdâr'ıñ menvîsi i'âde-i cülûs-ı Selîm Ḫânî oldıġını ḳurenâ [74] vâsıṭasıyla Sulṭân Muṣṭafâ Ḫân ḥażretlerine iḫṭâr ve vüṣûḳına te'mîne beẕl-i sa'y u iḳtidâr itmekde olmasını 'Alemdâr Paşa añladıġı gibi egerçi 'ale'l-'acele bâb-ı 'âlîye segirdüp hemec ü Hebenneḳa ve sâde-dilliginden iḫânet tevellüd iden ṣadr-ı a'ẓamdan mühri alup ḳapudan ṭard itmiş ise de ne fâ'ide iş işden geçüp aṣıl maḳṣad-ı aḳṣâ-yı aṣdiḳâ olan cülûs-ı Selîm Ḫânî yerine şehâdetine sebebiyyet virildigi vaḳ'anıñ âġâzından encâmına ḳadar tafṣîlâtına vâḳıf olup da muḥâkeme idenlere ma'lûm olacaġından 'Alemdâr mühri alup Çelebi Muṣṭafâ Paşa'yı maḥbûsen ordusına göndermesi şâyi'a-i dehşet-efzâsı Sulṭân Muṣṭafâ Ḫân'ı bir ḥâl-i telâşa düşürerek ḳurenâsından olan birṭaḳım kâfirü'n-ni'am mâder-be-ḫaṭânıñ cebr ü ilḥâḥ u iḳdâmları ve ölüm ḳorḳusıyla 'ammisiniñ ẓulmen ve ġadren şehâdeti mâdde-i fecî'ası ẓuhûra gelmiş ve çoḳ geçmeden intiḳâm-ı 'Azîz-i Ẕü'l-intiḳâma uġrayaraḳ kendi şehâdetini kendüsi tehiyye itmiş olması muḳadderât-ı İlâhiyye iḳtiżâsındandır, dimekden başḳa ma'nâya ḳânûn-ı münâẓara bulunamıyor.

Şehîd-i Sa'îd Cennet-mekân Ġâzî Sulṭân Selîm Ḫân-ı Ṣâliṣ Ḥażretleriniñ Terceme-i Ḥâl-i Ḥüzn-iştimâlleridir

Sulṭân Selîm Ḫân-ı Ṣâlis-i firdevs-âşiyân ḥażretleri biñ yüz yetmiş beş senesi cümâde'l-evveliniñ yirmi yedinci pençşenbe güni sâ'at birde iken ḳadem-nihâde-i 'âlem-i şuhûd ve biñ iki yüz üç senesi recebiniñ on birinci ṣalı güni 'ale's-seḥer bi'l-irṣ ve'l-istiḥḳâḳ serîr-i şevket-ınaṣîr-i salṭanat-ı 'Oṣmâniye'ye ṣu'ûd buyurmuşlardır. Cülûs-ı hümâyûnları sefer evânına teṣâdüf itmekle devlet ziyâde daġdaġalu ve ḳarışıḳ bir ḥâlde bulmuşlar idi. Ol zamân 'asâkir ü ahâlî seferden bıḳmış ve mu'allem 'asâkir olmadıḳça iş görülmek ḳâbil olamayacaġı geregi gibi meydâna çıḳmış ve ḥattâ evâḫır-ı devr-i 'Abdu'l-Ḥamîd Ḫânî'de yeñiçeri żâbiṭânı bile taṣdîḳ iderek ṣadr-ı a'ẓam Ḳoca Yûsuf Paşa'ya ol bâbda bir ḳıṭ'a mażbaṭa-i 'umûmî daḫi virilmiş idi. Muḳteżâ-yı farṭ-ı feṭânet ve 'aḳl u dirâyetiyle şehîd-i sa'îd ba'de'l-muṣâlaḥa ta'lîm-i 'asker emeline düşerek yeñiçeri ḫâ'inlerine pâ-dâş olan ḫavene si'âyetiyle birṭaḳım felâketlere uġradıġını mir'ât-ı vuḳû'ât, enẓâr-ı uli'l-ebṣâra 'arż u taṣvîr idiyor.

Bu 'asâkir mes'elesi tafṣîlâtı Cevdet Paşa Târîḫleri'nde pek güzel münderic ü mebsûṭ ve muvażżaḥ u meşrûḥ olmaġla bunuñ îżâḥâtı o târîḫlere mürâca'at idenlere [75] ma'lûm olup, şu ḳadar var ki şehîd-i sa'îd ḥażretleri 'asâkiriñ teşkîli müẓâkeresine İbrâhîm Keṭḫudâlıḳ'la yâd olunan İbrâhîm Nesîm Efendi ve Gizli Sıtma laḳabıyla ma'rûf olan tersâne emîni Ḥacı İbrâhîm Efendi ve ḍarb-ḫâne-i 'âmire nâẓırı olup ṣâḥib-'ayârlıḳla müte'ârif olan Bekir Efendi ve enderûnda ḳahveci-başı Rüstem Efendi ve sır kâtibi Aḥmed Fâ'iz Efendi ve Ḫalîl Paşa-zâde mâ-beynci Yek-çeşm Alḥmed Muḫtâr Begefendi gibi 'uḳalâ ile bed' itmiş ve ol vaḳit İstanbul'da bulunan Fıransa ilçisi Sebastiyân'ıñ aralıḳda ḫafiyyen sarây-ı hümâyûna celbiyle niẓâmât-ı 'askeriyye uṣûline dâ'ir ba'ẓı ḳânûn ve ḳâ'ideler istifâdesine raġbet buyurulmuşdur.

Ḫulâṣa-i kelâm bu ḫuṣûṣuñ ḥüsn-i ḫuṣûl ve te'sîsi içün İbrâhîm Keṭḫudâ'nıñ, "yeñiçeri ṭâ'ifesi külliyen ortadan ḳaldırılmadıḳça niẓâm-ı 'askerî te'essüs idemez, çünki veted-i meşḳûḳ-ı muttaṣıl merkûẓ-ı saṭḥ-ı zemîn olamaz, evvel-be-evvel yeñiçeriliginiñ ilġâ vü imḥâsı ḥaḳḳında müẓâkere idi-

lerek buña ḳarâr virilüp de muvaffaḳ olunduḳdan ṣoñra mu'allem 'asker tedârüki esheldir" me'âlinde ve añа müteferri' daha birçoḳ delâ'il ü miṣâl irsâlinde efkâr-ı maḳbûle ve ârâ-yı memdûḥasına dâ'ir dest-i ḫaṭṭıyla tanẓîm ü taḳdîm eyledigi lâyiḥa me'âli müşârün-ileyhimâ sır kâtibi Aḥmed Fâ'iz Efendi ve Aḥmed Muḫtâr Begefendi'niñ re'ylerine muvâfıḳ oldıġı gibi bu re'y-i rezîni Fıransa ilçisi mûmâ-ileyh daḫi taṣdîḳ ve efendî-i müşârün-ileyhiñ farṭ-ı ẕekâ ve ḥüsn-i nühâ vü ma'lûmâtını teslîm ü taḥsîn eylemiş oldıġı mervîdir.

Bu ḫuṣûṣda ḫâḳân-ı ḫuld-âşiyânıñ ḳaleme aldıġı lâyiḥ-ı ḫâṭır-ı hümâyûnları me'âli lâyiḥa-i meẓkûre mü'eddâlarına muġâyir görinür. Şöyle ki, çünki tebe'a-i devlet-i 'aliyye nüfûsunuñ düvel-i mütecâvire ve sâ'ir ba'żı devletler nüfûslarına muḳâbil taḫmîn olunamadıġından nüfûs-ı müslimeden mîzân-ı a'del ḳâ'idesince yüzde iki ve mîzân-ı 'âdil uṣûlince yüzde dört nefer nüfûs ḥaḳḳ u 'adl üzere 'askere alınmış olsa da istiṭâ'at-ı meşrû'a maṭlûb vechile ḥâṣıl olamayacaġı cihetle çekilen emekler bîhûde olmaḳdan ise ḫâżır devlet-i 'aliyye-i 'Oṣmâniyye ḫalḳınıñ bütün yeñiçerilik da'vâ-yı şecî'ânesinde bulundıġı şöhret-gîr ve bi'l-farż ve't-taḳdîr aḫẕ-ı intiḳâm ümniyyesiyle 'inde'l-îcâb tebe'a-i müslimeniñ cümleten bir ittiḥâd-ı ḳavî iḫtiyâr itmeleri me'mûli taṣavvurdan ġayr-ı ba'îd olup işte bu müṭâla'a-i iḥtiyâṭiyye bir nev' ḳuvvet-i ma'neviyye ḥuṣûlini müntic oldıġından yeñiçerilere ta'lîm-i kâr-zâr itdirilmeniñ imkânı olmadıġı ḥâlde bir ḳuvve-i iḥtiyâṭiyye ḥükminde [76] ṭutularaḳ dîger mu'allem ü muntaẓam 'asâkir tedârüki ṭarîḳi daḫi eslem oldıġını beyân buyurduḳlarına ve Ḥacı İbrâhîm Efendi ve Bekir Efendi ve Rüstem Efendi ve sır kâtibi Aḥmed Fâ'iz Efendi ve Ḫalîl Paşa-zâde Vâḥidü'l-'ayn Aḥmed Muḫtâr Begefendi ve rüfeḳâlarından olan 'uḳalâ bu taṣavvuruñ icrâsına imkân müsâ'id olsa vâḳı'â re'y-i rezîn-i hümâyûn ârâ-yı alḥâdıñ pâdişâhı olan bir tedbîr-i işâbet-ḳarîn oldıġında şübhe olmayup cümleden eslem ise de yeñiçerileriñ serkeşlikleri ve her ne taṣavvur ve müṭâla'aya mebnî ise bir müddetden berü anlara ṭufeylî mesleginde görinen 'ulemâdan ba'żı kec-nihâdıñ ḫaṣâ'il-i seyyi'eleri mâni'asıyla işbu iki ṣınıf 'askeriñ ictimâ'ında muḳteżâ-yı emzice-i Etrâk ve ahâlî-i eṣnâf-ı muḫtelife yek-dîgerini istirḳâb ile devletçe büyük büyük fenâlıḳlara taṣaddîleri taṣavvur olunmasa ḥaḳîḳaten bu tertîb-i celîliñ ṭaraf-dârı bulunacaḳlarını beyân u taṣdîḳ itmişlerdir.

Ancaḳ bu i'tirâżât-ı mutażammınu'l-meḥâzîrden ṣarf-ı naẓarla niẓâmât-ı 'askeriyyeye bed' olunmuş ve bostâncı ocaġına mensûb olmaḳ üzere ibtidâ Levend Çiftligi'nde niẓâm-ı cedîd 'askeri îcâd ve çiftlik-i meẕkûr aġası Velî Aġa ḳapucı-başılıḳ rütbesi ve ocaḳ aġası ta'yîniyle dil-şâd ve elbise vü eslihaları bi'l-ikmâl ta'yînât-ı rûz-merreleri tedârük ve ta'lîmciler tehiyye ve ta'lîmlerine müdâvemet olunmaḳda olduġı ḥâlde Üsküdâr'da açılan bir ortaya müderrislikden tebdîl-i ṭarîḳ iden 'Ömer Efendi ma'a-ḳapucı başılıḳ ocaḳ aġası naṣbıyla rehîn-i imtiyâz olaraḳ Avrupa uṣûli üzere ta'lîm-i 'askere devâm u i'tinâ ve 'Alâ'iyyeli 'Oṣmân Paşa-zâde Ḳâḍî 'Abdu'r-Raḥmân Paşa ve Bozoḳ ve Yozġad ṭaraflarında Cabbâr-zâde ta'lîmât-ı 'askeriyyeye ibtidâ ve Baġdâd vâlîsi Süleymân Paşa daḫi iki yüz on dört târîḫinde Hindistân'dan bir İngiliz mu'allimi celb iderek niẓâm-ı 'askerî tedârükiyle vecîbe-i ṣadâḳati îfâ ve ḥattâ on beş târîḫinde bu 'askerden iki orta ḳapudân-ı ḏeryâ Küçük Ḥüseyin Paşa'ya terfîḳan Mıṣr'ı istîlâ iden Fıransalu üzerine sevḳ olunduġından muḥârebât-ı müte'addidedeki muẓafferiyet bunlar yüzlerinden rû-nümâ olmuşdur.

Bu ṭarîḳ ile 'asâkir-i mu'allemeniñ günden güne miḳdârı tezâyüd itdikçe yeñiçerileriñ reḳâbet ü 'adâvetleri ziyâdeleşmekle ve Ṭopal Efendi ile Ḫâce Münîb daḫi bir ṭarafdan yeñiçerileri ta'lîm ve âteş-i fesâdlarını taḥrîk-i mirvaḥa-i keyd ü desâyisle [77] teş'île devâm itdiklerinden devletiñ müşkilâtı tekeşşür itmege başlamış olması ḫâḳân-ı ḫuld-âşiyânı meftûr itmesiyle ber-vech-i meşrûḥ iḫtiyâr-ı inzivâ buyurmuşlardır.

Şehîd-i Sa'îdiñ Ḫayrât ve Müberrâtı ve Aña Dâ'ir Tevârîḫ-i Manẓûme

Ḫâḳân-ı ma'âlî-eṣer ḥażretleri istiṭâ'at-ı devlet ve saṭvet-i şevkeṭini bu ṣûretle tanẓîm ü itmâma himmet buyurmaḳda olduḳları eṣnâ-yı vâcibü'ṣ-ṣenâyâda birçoḳ ḫayrât-ı cezîle ve müberrât-ı cemîleye daḫi i'tinâ buyurmuşlardır. Bunlardan ibtidâ buyurduḳları Ebî Eyyûb-ı Enṣârî raḍiye 'anhu'l-Bârî Ḫażretleriniñ türbe-i şerîfesi eṭrâfına sîm şebeke ve altun ḳandîller i'mâliyle tezyîn ve nezdinde vâḳi' Fâtiḥ Sulṭân Meḥmed Ḫân ḥażret-

leriniñ binâ-kerdeleri olan Eyyûb Câmi'-i Şerîfini müceddeden ta'mîr itdirmişdir. Ṭopçı ve 'arabacı neferâtı içün Ṭop-ḫâne'de ve Begoġlı'nda ve niẓâm-ı cedîd 'askeri içün Levend Çiftligi'nde ve Üsküdâr'da ve ḳalyoncılar içün tersânede ve ḫumbaracılar içün Ḫâṣköy'de ḳışlalar ve hendese-ḫâne ve tersânede ḥavż-ı kebîr ile Üsküdâr sâḥilinde yapdırmış olduḳları cesîm anbârlarıñ dâru's-salṭanaya eşedd-i lüzûmı bi'd-defe'ât tecrübe vü taṣdîḳ olunmuşdur.

Ḫumbara-ḫâne ḳışlası derûnında câmi'-i şerîf ile Üsküdâr'da Selîmiye Ḳışlası civârındaki câmi'-i laṭîf ve ḥammâm ve Eyyûb'da vâlideleri türbesiyle medrese ve 'imâret ve sâ'ir ebniye-i ḫayriyye vü mîriyye âṣâr-ı celîlelerindendir. Sarây-ı hümâyûnuñ bâġçe içinde te'sîs buyurduḳları ḳaṣırlar Ṭopḳapu dâ'ire-i hümâyûnı ve Şevḳiyye ta'bîr olunur münhedim İncüli Ḳaṣr-ı bî-miṣli ve bu ḳaṣrıñ Bâġ-ı İrem ta'bîr olunur bağçe-i cennet-fezâsı ve mevlevî-ḫâneler ta'mîri ve daha pek çoḳ âṣâr-ı ḥaseneleri vardır. 'Aṣr-ı hümâyûnlarında yapılan ebniyeniñ ẓarâfeti nezâket-i ṭab'-ı hümâyûnlarına delîl-i celîldir. Uṣûl-i cedîde üzere ṭop işâġası ve İngiltere sefâ'ini gibi gemi inşâsı ve Avrupa-kârî bârût i'mâli ol vaḳit ḳâ'idesine tevfîḳan esliḥa tedârüki gibi edevât-ı ḥarbiyyeye ve istikmâl-i ḳuvve-i berriyye vü baḥriyyeye 'aẓîm himmet buyurmaḳda olduḳları eṣnâda aḳmişe-i Hindiyye ve Efrenciyyeden istiġnâ ḥâṣıl olmaḳ içün Üsküdâr'da Selîmiyye civârında birçoḳ ḳumâş dest-gâhları binâ ve Şâm ve Ḥaleb ve Diyârbekr ve Maġnîsâ ve Ḳıbrıs ve Deyrü'l-ḳamer ve İzmîr ve 'Uşâḳ ve Burûsa ve Mıṣır ve Ṭrabzon ve sâ'ir mensûcât i'mâliyle me'lûf olan maḥallerde emti'anıñ ilerülemesi içün berây-ı teşvîḳ bâ-ḫaṭṭ-ı hümâyûn evâmir-i sâmiye ve üstâdlar isrâ ve neşr-i 'ulûm u ma'ârifiñ esbâb-ı ibtidâ'iyyesinden olan dâru'ṭ-ṭıbâ'a inşâ ve ṣan'at-ı ṭıbâ'atıñ teraḳḳîsine sa'y-i evfâ ile 'ulûm-ı riyâżiyyeniñ [78] ilerülemesini fevḳa'l-ġâye arzû buyurduḳlarından bi'l-âḫire ḳapudân paşa olan Ḳırîmî Râmiz Efendi'yi ḫumbara-ḫâne nâẓırı naṣb ve hendese-ḫâneyi anıñ neẓâretine ilḥâḳ ile Büyük İsḥaḳ Efendi gibi ḫâceler ta'yîni ve derslerin tertîbi ḥaḳḳında Râmiz Efendi ile dâ'imâ maḥremâne muḫâbere itdigi ṣoñradan ṣâbit olmuşdur.

Evlâdlarını ṭarîḳ-i 'ulemâya sevḳ idüp de taḥṣîl-i 'ilm ü kemâle sa'y u kûşiş itmeyen meḫâdîm-i 'ulemâniñ himmetsizlikleriyle bir ḫayli vaḳit-

den berü ‘ulemâ ṭarîḳına ‘ârıż olan cehâlet, iltizâm-ı mâ-yelzem ve teşâḥüble ṭafralar idilmesine ve niyâbetlere câhil ve mürtekib nâ-ehller istiḥdâmına cür’etler ve medâris-i ‘ilmiyyede taḥṣîl-i ‘ilm ü kemâl iden fuḥûlîn-i kirâm ḥażerâtına ‘adem-i raġbet ü ri‘âyetler ve ‘uẓemâ-yı ḳavmiñ dûçâr olduġı cehl ü nâdânî ve belâhet ü ‘aẓamet ve iḥtişâm u irtikâblar maḥv ile lafẓı ma‘nâsına muvâfıḳ ‘ulemâ vü nevvâb yetişdirüp anları ta‘ẓîm ile cühelâ-yı ḥükkâm yüzlerinden aḥâlîniñ dûçâr olduḳları meẓâlim-i meşâ’ib ü ta‘addiyât ve devlete mûcib-i bürûdet olan mu‘âmelât-ı ġadriyye vü i‘tisâfiyyeden istiḫlâṣa himmet buyurmaḳ taṣavvurından ḫâlî olmamışlardır.

Ḫilâfet-i ‘uẓmâ kendülerine teveccüh itmezden muḳaddem ḥâl ve zamânı müsâ‘id bulduḳça taḥṣîl-i şi‘r ü inşâ ve ḫaṭṭ-ı ta‘lîḳ ile tevaġġul ve hemân Îrân'daki meşhûr Üstâd Ḫâce'yi sebḳat idercesine fenn-i mûsiḳîyi ta‘allüm buyurduḳdan başḳa zâde-i ṭab‘-ı hümâyûnları olmaḳ üzere sûz-ı dilârâ faṣlında iki beste ve iki semâ‘î ve râst-ı cedîdde bir beste ve pesendîdede bir beste ve bir semâ‘î ve büzürgdeki besteleriniñ ve mâhûrda ve ‘arażbârda ve şehnâzda ve muḥayyer sünbüle ile şehnâz bûselik ve ṭâhir dede ve bûselikde ve hüzzâm faṣlında ve şevḳ-i ṭarab ve şevḳ-efzâda üstâdâne şarḳılarınıñ leṭâfet-i neġamât u şu‘abâtı Fetḥiyye ve Aġânî-i Kebîr mü’ellifleriyle Ḥaḳîm Fîṣâġoras ve ve Ḫâce Naṣru'd-dîn ve Ṣafiyyü'd-dîn ‘Abdü'l-mü’min ve Nâṣıru'd-dîn Fârâbî ve Kemâlü'd-dîn Ṭûsî ve Şeyḫ Şihâbü'd-dîn ve Şeyḫ Ebû ‘Alî Sînâ ve Celâlü'd-dîn Ḫarezmî, ‘Aliyyü'd-devle ve'd-dîn ve ‘Alî Şâh ‘Abdu'l-‘azîz-i Kirmânî, Şems-i Iṣfahânî, Celâlü'd-dîn Şebüsterî, Muḥammed Lâlâ-yı Mıṣrî, Ḫâce ‘Abdu'l-ḳâdir Serâġî ve Receb Çelebi, Ṭanbûrî Meḥmed Çelebi, Nây-zen ‘Alî Ḫâce gibi üstâdân-ı ‘ilm-i mûsiḳîye fâ’iḳ olaraḳ müte’aḫḫirînden Dedelik laḳabıyla meşhûr Dervîş İsmâ’îl Efendi ve Şeh-levendim Ḥâfıẓ ‘Abdullâh Aġa ve Muṣâḥib Ṣâliḥ Efendi ve Kemânî ‘Alî Aġa ve mu’aḫḫaran mü’ezzin-başılıḳdan imâmet-i şehriyârî ile [79] mükerrem İstanbul pâyelülerinden Cennet Filizi ‘Abdü'l-Kerîm Efendi, imâm-ı evvel-i şehriyârî ḳâḍî-‘asker-i ma‘âlî-eser Tatar Es-seyyid El-ḥâc Ḥâfıẓ Aḥmed Kâmil Efendi, Ṣuyolcı-zâde Ṣâliḥ Efendi, Eyyûbî Ḥâfıẓ Aḥmed Efendi, Kemânî ‘Alî Efendi, şâ‘ir-i mâhir Ḫıżır Aġa-zâde Sa‘îd Begefendi ve Anaṭolı ḳâḍî-‘askerligine ḳadar irtiḳâ itmiş olan imâm-ı ṣânî-i şehriyârî Şevḳî Efendi, Ṭanbûrî Nu‘mân Aġa, Mü’ezzin-başı Şâkir Efendi bi-

râderi Kemânî Muṣṭafâ Aġa, Mü'ezzin-başı Fâżıl Efendi, Zekî Meḥmed Aġa, Kömürci-zâde Ḥâfız Efendi, Başçavuş 'İzzet Aġa ve çuḳadâr aġa Râsiḫ İbrâhîm Aġa ve birâderi şâ'ir-i mâhir Çavuş Sâmî 'İzzet Efendi, Nây-zen meşhûr Muṣâḥib Sa'îd Efendi, Mü'ezzin Ḥüsnî Aġa, Çilingiroġlı Aḥmed Aġa, Muḥyi'd-dîn Aġa, Şeh-levendim Ḥâfız 'Abdullâh Aġa-zâde Rif'at Beg, Dellâl-zâde İsmâ'îl Aġa, Cevl (?) Seyyid Meḥmed Aġa-zâde Hâşim Beg; bîrûndaki mûsiḳî üstâdlarından Ṭop-ḫâne ḫıṭâbetinden imâmet-i sulṭânîye irtiḳâ iden 'İzzet Efendi, Nây-zen başı Çalılı ve Sa'îd Dede Efendi, Ḳaşîdeci-zâde İmâm-ı evvel Nûrî Efendi, Kemânî Rıżâ Efendi, Başmacı 'Abdî Efendi, Ṣâliḥ Dede, Deñizoġlı Emîn ve İbrâhîm ve Mîrûn ve Avatya ve Todoraki ve Ḫâṣköylü Ovanis ve Mârḳar ve Nikoġoṣ gibi üstâdân-ı meşhûre şehriyâr-ı celîlü'l-âṣâr ḥażretleriniñ fenn-i mûsiḳîde olan mahâret-i kâmile ve liyâḳat-ı bâhirelerini bi-ḥaḳḳın teslîm itdikleri ekşerîsiniñ lisânlarından işidilmişdir. Zâde-i ṭab'-ı hümâyûn-ı şâhâneleri olan eş'ârdan ba'żı nu'ût u ġazel ü ḳıṭ'aları bundan şoñraki dördünci cildde eş'âr-ı eslâf-ı selâṭîn-i 'izâm ḥażerâtı bâbını tezyîn itmişdir. Neşir ve inşâlarınıñ selâset ü 'uẕûbet ü feṣâḥati ḫazîne-i evrâḳdan ve Şânî-zâde Târîḫi'nde mevcûd ḫuṭûṭ-ı hümâyûnlarına mürâca'atla ma'lûm olur. Âṣâr-ı maḳbûle ve muḥassenât-ı nâ-ma'dûdeleri ḥadd ü ḥaṣrdan bîrûn olan cennet-mekân Selîm Ḫân-ı Evvel eşer-i 'âlîlerine tâlî ve behişt-nişân Fâtiḥ Sulṭân Meḥmed Ḫân ḥażretlerine müdânî bir pâdişâh-ı bâhirü'l-ma'âlî olduḳları vâḳıf-ı ḥaṣâ'il-i celîle ve âṣâr-ı cezîle-i cemîleleri olan erbâb-ı inṣâf u nühâya ma'lûmdur.

El-ḥâṣıl devletiñ sa'âdet-i ḥâli içün bilâ-fütûr sa'y ü himmetine nihâyet bulunmaz ve ġayret ü ḥamiyyeti eslâf-ı hümâyûnlarından ekşerîsine ḳıyâs olmaz 'âlî-himmet, ma'âlî-menḳabet, ḫûb-ṣûret, pâkîze-sîret, ḍarb-ı rumlı u süyûf ve rükûb-ı ḫuyûl ve tîz-destlikde Tozḳoparan ve Behrâm Aġa ve Süsli Feyżullâh Aġa ve Kitâbçı-zâde Ḥüseyin Efendi ve Ḳaṭo Ḥasan Paşa ve Ḥaydar Aġa ve Aşḳar Paşa ve Tatarḫân Aḥmed Beg ve Tunuslı-zâde Kâşif 'Alî Beg [80] ve Selmân Aġa ve Sa'dullâh Aġa ve 'Azîz Aġa'ya bi'l-vücûh rüchânı ẓâhir remy-i sihâm ve cirîd ve tüfeng-endâzîde pür-dil ü mâhir, 'ulemâ vü şu'arâya raġbeti bâhir, melekât-ı beşeriyyeyi sâbıḳ u sâtir bir pâdişâh-ı ma'ârif-penâh olduḳları 'aṣrını idrâk idenleriñ rivâyet-i vâṣıḳalarıyla mütevâtirdir.

Eñ ṣoñra naẓm itdikleri şi'r olmaḳ üzere bir mecmû'ada görilen ḳıṭ'adır:

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

1 Kimdir ol kim mey-i ṣâdiyle olup şîrîn-kâm
Aña ḫamyâze-i ġam olmaya âḫir encâm

2 Mest-i ṣahbâ-yı meserret olanıñ ḥâli budur
Gâh peymâne çeker gâh ḫumâr-ı âlâm

Mervîdir ki bu ḳıṭ'ayı naẓm itdiklerinde zîrine "kelâmım ḫatm oldı" 'ibâresini taḥrîr buyurmuş ve lede'l-ḥisâb şehâdetlerine târîḫ çıḳmışdır. (1222). Faḳaṭ bu ḳıṭ'a şu'arâ-yı eslâfdan biriniñ mecmû'asında mu'aḫḫaran görülmüş olmasına naẓaran sünûḥ-ı tevârüd itmiş olmalıdır.

On sekiz sene sekiz mâh ṭoḳuz gün serîr-i salṭanatı tezyîn itdikden ṣoñra Ḳaradeñiz Boġazı'nda ẓuhûr iden Ḳabaḳçı 'âṣîsini âlet idenleriñ birincisi ṣadr-ı esbaḳ bostancıbaşı Ḥâfıẓ İsmâ'îl Paşa ve Ṭopal Şeyḫu'l-islâm ve Münîb Efendi ve ḳâ'im-maḳâm Köse Mûsâ Paşa ve Murâd-zâde Murâd Efendi ve Ayḳır İmâm ve Ḥafîd Efendi ve ḳazġânî 'Ömer ve Ḳahvecioġlı ve Bayburdlı Süleymân ve sâ'ir bunlar gibi nîk ü bed-i dîn ü dünyâsını ḳaṭ'â tefekkür itmeyen ḫaveneniñ merâmlarını tervîce ḥâżırlanan Ḳabaḳçı Vaḳ'ası'nıñ ẓuhûra getürülmesiyle muḳaddime-i imḥâsını tehiyye idenler ilâ âḫiri'z-zamân mel'ûn u maṭ'ûn olmaḳda olduḳları bedîhîdir.

Ḫal' olunduḳdan ṣoñraki on dört ay ḳadar zamân içinde devletiñ dûçâr olduġı aḥvâl-ı hâ'ile ve herc ü merciñ ḥaḳḳ-ı ta'rîfine birḳaç mecelleniñ ḥavṣalası nâ-müteḥammil olmaġla bu şeyleriñ tafṣîlât u muḥâkemâtı bu vuḳû'âtı yazan müverriḫleriñ inṣâflarına terk ü ḥavâle olundı.

'Avâm-ı nâs böyle şûrîde-eyyâm ile esef ü kederde ve ḫavâṣṣ-ı ṣadâḳat-istînâs-ı ḥaḳâyıḳ-şinâs tefekkür ü mülâḥaẓa-i encâm-ı kâr ile mütevessid-i enâmil-i ḥayret olaraḳ vuḳû'âtıñ ẓuhûr ve ḥudûşından ḫâ'ib ü hâ'im olan ricâl-i devletden ba'żı ẓevât Sulṭân Selîm Ḫân'ıñ i'âde-i cülûsı istiḥṣâl-i vesâ'ilini taṣavvura başlamışlar ise de ne çâre ki ḥükm-i [81] ḳażâya

ḳarşu gelinmez ve ser-nüvişt-i ezelî silinmez. İstanbul'uñ ḥâlinden 'Alem-dâr'ıñ ġafleti ve Râmiz Efendi'niñ naṣîḥatini 'adem-i ışġâsı ḫâḳân-ı ḫuld-âşiyânıñ bâdî-i ifnâsı olmuşdur.

Şehîd-i sa'îde ihânet iden melâ'în-i ḫâsirîn şöyle ṭursun kec-naẓarla baḳanlar bile cümleten cezâ-yı sezâlarını bulmuşlardır.

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün)

Kendü elimle yâre kesüp virdigim ḳalem
Fetvâ-yı ḫûn-ı nâ-ḥaḳımı yazdı ibtidâ

beyti, kendü çerâġı olan Ṭopal Şeyḫu'l-islâm ile Münîb Efendi ve Aykır İmâm ve sâ'ir ṭaraf-dârân-ı ocaḳdan kinâye olmaḳ iḳtiżâ itdigi ḥîn-i şehâdetlerinde ceyblerinden çıḳdıġı cihetle reviş-i vuḳû'âtdan istidlâl olunur.

Şehîd-i sa'îd-i behişt-nüvîd ḥażretleriniñ pederim ḥaḳḳında iḥsân buyurduḳları 'âṭıfet-i celîleniñ tevfiye-i teşekküri ḳâbil olamadıġından başḳa nâm-ı hümâyûnları yâd olunduḳça ile'l-vefât giryân giryân ḥikâye vü ta'dâd ve delâ'il ü berâhîniyle yâd u îrâd itdigi muḥassenât-ı teşebbüṣât u taṣmîmât ve me'âṣir-i niyyât-ı saṭvet-ġâyâtını taṣavvur itdikçe ḫaḳlarında sebḳ iden ḫuḳûḳ-ı mülûkâneyi ketme mübâdir ve ni'am-ı pâdişâhâneyi kâfir olan ḫavene ve 'avene-i mel'ûneye dâ'ir yazılacaḳ ḥikâyât ne ḳadar ıṭnâb olunsa yine ḥaḳḳ-ı ta'rîfe muvaffaḳ olamayacaġımı beyân ile berâber farṭ-ı maḥabbet-i mevrûṣe ilcâsıyla buracıḳda şu fıḳracıġıñ îrâdına daḫi mecbûr olduġımı 'arż eylerim:

Şehîd-i sa'îd-i ma'âlî-bedîd ḥażretleriniñ ḫal'ına dâmen-der-miyân itmek muḳaddimesiyle şehâdetini tehiyye idenlerden Zer-nişânlı Ḫaṣekî'niñ veled-i mâder-be-ḫaṭâsı olup ḥasbe'l-ḳażâ ve'l-ḳader bir aralıḳ ṣadârete getürilen İsmâ'îl Paşa ve Pandul Ṭopal 'Oṣmân Paşa kerîmesinden Selânik Yeñişehri'nde mânend-i ṣu'bân beyża-i fâsideden ḫurûc iden mâr-ı bed-tebâr-ı vâcibü'd-demâr ve mürtekib-i bî-'âr ḳâ'im-maḳâm-ı rikâb-ı hümâyûn Köse Mûsâ Paşa ve 'an-aṣıl Ṣırpiyyelü olan 'Abdu'l-Fettâḥ ve Ebe Selîm ve Nezîr-i ḫınzîr ve ḫaṣeki ve bostancı ḫavenesinden Baġdâdlı ḫaṣeki Acı 'Alî ve avadân bostancılarından Deli Muṣṭafâ ile bunlara pey-rev olan birḳaç sefîh-i mel'anet-kenîhiñ bir müslimâna bilinmesi farż olan îmân ve islâmıñ

farż u vâcib ve sünnet ü müstaḥablarını ögrenmek şöyle ṭursun şurûṭ-ı islâmiyyeden bir kelime ṣorulsa cevâb viremeyecekleri bu bâbda cür'et itdikleri iḫânet-i fâḥişle [82] istidlâl ve Aykır İmâm nâm şaḫṣıñ ḳıyâsı ve taṭbîḳ-i ḥâli bunlara hem-ḫıṣâl olduġına naẓaran taṣavvur u ḫayâl olunabilür.

Bunlardan eñ ġarîbi 'Ayıntâbî Ḫâce Münîb ve şâkird-i ḫabâ'iṣ-gerdi olup bu felâkete bâ'is-i müstaḳil ve re'îs-i eşḳıyâ dinmege şâyân olaraḳ baġy-'ale's-sulṭâna sebeb olan Ṭopal 'Aṭâ Efendiler ile Sulṭân Selîm'iñ çerâġı ve sır kâtibi Aḥmed Fâ'iz Efendi'niñ luṭf-dîdesi olan İstanbul ḳâḍîsi Murâd-zâde Murâd ve Ḥafîd Efendiler ile ba'ż rüfeḳâsınıñ ve Çelebi Muṣṭafâ Paşa gibi nef' u żarr ve ḫayr u şerrini idrâk itmez, kendüyi bilmez ḥaḳḳ-ı ni'met-i velî-ni'meti ḳaṭ'â ṭanımaz ve ṭarîḳ-i ṣavâba gitmez ve 'illet-i 'amâya ibtilâ ile mesâlik-i istiḳâmeti görmez olan birḳaç kâfirü'n-ni'am ve sâtirü'l-keremiñ sû'-i ṣanî'larıdır ki bunlarıñ 'avâmı egerçi câhil ve ḥımâr-ı lâ-yefham u râcil olduḳlarından ve maṭ'ûn u mel'ûn iseler de bunlardan daha eşna'ı ziyy-i 'ulemâda görinen buġâtdır. Çünki bunlar erbâb-ı meḥâdîm-i 'ulemâdan ve niḳâbet-i eşrâf ve meşîḫat-ı islâmiyyeyi iḥrâz iden ẕevât-ı istiḳâmet-simâtdan Meḥmed Fâ'iz Efendi ve Râ'if İsmâ'îl Paşa-zâde İbrâhîm 'İṣmet Begefendi ve Meḥmed Emîn Efendi ve Müftî-zâde şeyḫu'l-islâm Aḥmed Efendi ve Mekkî Meḥmed Efendi ve Meḥmed Kâmil Efendi ve Ḥamîdî-zâde Muṣṭafâ Efendi ve Yaḥyâ Tevfîḳ Efendi ve Muṣṭafâ 'Âşir Efendi ve Ṣamânî-zâde 'Ömer Ḫulûṣî Efendi ve Ṣâliḥ-zâde Aḥmed Es'ad Efendi ve 'Arab-zâde Meḥmed 'Ârif Efendi ve Meḥmed Zeynü'l-'Âbidîn Efendi ve Dürrî-zâde 'Abdullâh Efendi ile fuḫûlîn-i fiḫâmdan Çehâr-şenbeli 'Abdî Efendi, Muṣannif Efendi, Palabıyıḳ Ḫâce Efendi, Deli Emîn Efendi ve daha sâ'ir fużalâ-yı kirâm ve üdebâ-yı ma'âlî-ittisâmıñ encümen-i fażl u kemâlât-ı 'ilmiyyelerinde bulunmuş olduḳları ḥâlde selâṭîn-i 'iẓâm-ı islâmiyyeye itâ'at, Vâcibü'l-Vücûd'a iṭâ'at menzilesinde olup, aña 'adem-i iṭâ'at veyâ iḫânet, zîb-i gerden-i muvaḥḥidîn olan rıbḳa-i islâmiyyeti ḫal' dimek olaraḳ tâ'iben 'avdet-sâz-ı dâ'ire-i iṭâ'at olmadıḳça 'ibâdeti rehîn-i ḳabûl-i Ḫudâ olamayacaġı ḥaḳḳında lisân-ı dürer-bâr-ı Ḥażret-i Nebevî'den şeref-ṣâdır olan bunca eḥâdîṣ-i ṣaḥîḥalarında münderic fermân-ı celîl-i Risâlet-penâhîniñ tenfîẕine ṭıynet-i rediyyelerinde müstaḳarr olan iḫânet-i velî-ni'met mâni' ve bu vuḳû'ât-ı ġarîbe icrâ-yı niẓâmât-ı devlet-i 'aliyyeyi yirmi sene te'ḫîre bâ'iṣ olmuşdur.

[83] Ḫâḳân-ı ḫuld-âşiyân ḥażretleriniñ sebeb-i ḥal' u şehâdetleri olanlarıñ pîş-revleri zümre-i 'ulemâdan olup ez-cümle Ṭopal Molla ḫudâvendigâr-ı keşîrü'l-âṣâr ḥażretleriniñ vâlid-i mâcid-i hümâyûnları Sulṭân Muṣṭafâ Ḫân-ı Ṣâliṣ ḥażretleri 'ahd-i 'âlîsinde ya'nî biñ yüz seksen yedi senesinde Şerîf-zâde Meḥmed Efendi'niñ meşîḫatında ṭarîḳ-i tedrîse dâḫil ve ibtidâ'-i salṭanat-ı Selîm Ḫânî olan biñ iki yüz dört senesi rebî'u'l-evvelinde Edirne mevleviyyeti pâyesi iḥsânıyla evvelîn-pâye-i iḳbâle vâṣıl olaraḳ on sekiz sene ẓarfında ḳaṭ'-ı merâtib ve derecât-ı serî'a ile biñ iki yüz yirmi iki senesi cümâde'l-evvelinde ḳażâ'en me'ttefaḳ mesned-i meşîḫata müstaḥaḳ görülmüş olmasına naẓaran vücûd-ı bî-sûd-ı maẓarrat-âlûdı yalñız şehîd-i sa'îd ḥażretleriniñ çerâġ-ı dest-efrûḫt-ı şâhâneleri oldıġı ḥâlde itmediği iḫânet ü iftirâ ḳalmadıḳdan mâ-'adâ ḫudâvendigâr-ı mebrûr Bebek ḳaṣr-ı hümâyûnında tenezzühe raġbet buyurduḳça Ṭopal'ıñ ḳaṣr-ı hümâyûna muḥâẕîce olan sâḥildeki nekbet-ḫânesinden ḳaṣr-ı hümâyûnı dûr-bîn ile taḥt-ı neẓẓâreye alaraḳ ḫalḳıñ sūḳûṭ-ı naẓarını mûcib olur birṭaḳım ifk ü erâcîfe müteṣaddî olduġı aḥibbâsından işidilmişdir. Ḫâcesi şu Münîb Efendi ki ḥaḳîḳaten her cihet-i 'ulûmda rekz-i livâ-i taḥḳîḳ eylemiş fuḥûlîn-i 'ulemâdandır, cümle-i evâmir-i Risâlet-penâhî'yi bilmemek mutaṣavver olmaması ve şâkirdi A'rec Efendi ḫâcesiniñ feżâ'iline redîf olması ve dîgerleriniñ biżâ'a-i 'ilmiyyeleri bilinemiyor ise de elbette anlar da mürekkeb yalamış bulunması taḫmîn olunduġı ḥasebiyle bunlarıñ şu bâbda olan cür'etleri rivâyât-ı mevṣûḳ ve müte'addid ü mütevâtire taḥtında olmasa bu ḫuṣûṣa cesâretleri vehle-i ûlâda istib'âd olunur. Şu ḳadar ki pederimiñ rivâyât-ı mükerreresinden başḳa yetişdigim zamânıñ 'aṣr-ı meẓkûra ḳarâbeti ve enderûn u bîrûnda 'aṣr-ı meẓkûra yetişmiş ve bu keşâ-keş içinde bulunmuş ẓevâta yetişildigi cihetle anlarıñ ifâdeleri bunlarıñ iḫânetleri ḥaḳḳında delîl-i vâżıḥ bulunmuş ve ḥaṭṭâ Ṭopal 'Aṭâ,

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Çünki maḳṣûdını ne yâr u ne pâ-dâş virür
Merd ḳalbinde olan kâr içün baş virür

me'âlinde ol eṣnâda inşâd eylemiş olduġı añlaşılup dîvânında mevcûd

olan maṭla'-ı münferidi daḫi ġaddârlıġını ve işe pîş-rev olduġını vaż'-ı meydân-ı tecrübe vü imtiḥân idiyor. Ḫayfâ ki şecere-i bî-ṣemere meṣâbesinde bulunan 'ulemâ-i merḳûmeniñ Sulṭân Selîm gibi bir pâdişâh-ı ẕî-şân-ı ṣâḥib-eṣeri sihâm-ı ġayẓ u ġarażlarına hedefe almaġa cesâretleri [84] dünyâdaki iḳbâl-i yek-rûzelerince kesb-i râḥat u refâha, sa'âdet-i sermediyye-i uḫreviyyelerini degişmelerinden münba'iş olduġında şübhe yoḳdur. Binâberîn bunlarıñ bu yüzden dünyâda gördükleri inkibâb u inkidâr dâr-ı cezâda uġrayacaḳları 'aẕâb u inkisârıñ 'unvânı görinür. 'Aleyhim mâ-yestaḥiḳ.

Şehriyâr-ı murâd-âṣâr ḥażretleriniñ müddet-i salṭanat-ı hümâyûnlarında binâ vü iḥyâsına himmet buyurduḳları cevâmi'-i şerîfe ve ḳışla ve ebniye-i ḫayriyye-i sâ'ire lâ-yu'ad ise de bunlara ve Mışır ve Ḳorfa fetḥine dâ'ir ele geçen tevârîḫ-i manẓûme buracıġa ẕeyl olunmuşdur:

Sarây-ı hümâyûndaki Dîvân Yeri'ne Ġalaṭa Mevlevî-ḫânesi şeyḫi Ġâlib Dede Efendi merḥûmuñ inşâd eyledikleri târîḫdir:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Füyûż-ı sırr-ı ilhâmıyla Ġâlib geldi bir târîḫ
"Selîm Ḫân yapdı hem-ṭâḳ-ı felek bu cây-ı dîvânı" (1202)

Ḫumbaracı Ḳışlası'na târîḫdir:

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Yapdı Ġâlib ḫâme târîḫ-i 'alem-efrâzını
"Dâver-i mülk 'asker-i manṣûreye yapdı maḥal"

Berây-ı Ḳışla-i Ṭop-ḫâne-i 'Âmire:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

İrişdi müjde-i târîḫi Ġâlib çarḫ-ı çârümden
"Mücedded ḳışla yapdı ṭopçıyâna şâh-ı gerdûn-câh"

Berây-ı Ḳışla-i ‘Arabaciyân:

(Mef‘ûlü Mefâ‘îlü Mefâ‘îlü Fa‘ûlün)

Nâsa didi târîḫini tebşîr ile Ġâlib
"Bu ḳışla yapıldı yeñi gerdûne-keşâna"

Berây-ı Döküm-ḫâne:

(Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün)

Didim bu mıṣra‘-ı târîḫi Ġâlib eyleyüp taḥsîn
"Döküldi ḳâleb-i maḳbûl ü maṭlûba döküm-ḫâne" (1210)

Ġalaṭa Mevlevî-ḫânesiniñ ta‘mîrine târîḫdir:

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

Yapdı bu dergâhı pâk u hem cedîd
"Biñ iki yüz altıda Sulṭân Selîm"

Berây-ı ta‘mîr-i Semâ‘ḫâne:

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

Geldi bir mıṣra‘la Ġâlib aña târîḫ-i bülend
"‘Ayn-ı resm-i âsumân-ı bî-bedel meydân-ı ‘aşḳ" (1206)

Berây-ı maḥfil-i hümâyûn:

(Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Fa‘ûlün)

Binâ olduḳda Ġâlib didi târîḫ
"Müsellem şeh-nişîn-i pâdişâhî" (1206)

Berây-ı Şâdurvân:

(Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün)

Didim târîḫini bu şîve-i ebdâl ile Ġâlib
"Bu âb-ı pâk-i zîbâyı içen ‘aṭşâna ‘aşḳ olsun" (1206)

Ḳâsım Paşa Mevlevî-ḫânesi ta'mîrine:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Bu târîḫiyle Ġâlib naġme-taḥsîn oldı ney-ḫâmem
"Yapıldı devr-i Mevlânâ'ya bu dem Mevlevî-ḫâne" (1208)

Berây-ı Ḫumbara-ḫâne:

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Burc-ı bârû-yı felekle müteḳâbil ṭâḳı
"Oldı bu ḫumbara-ḫâne eşer-i Şâh Selîm"

Ṭop 'Arabacılar Ḳışlası'na târîḫ:

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Çevirüp ṭıbḳ-ı ṣalâḥ üzre ṭıbâḳ-ı felegi
"Yapdı gerdûne-keşân ḳışlası Sulṭân Selîm"

Berây-ı Ta'lîm-ḫâne-i Ṭop-ḫâne:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Didim târîḫini üçlerden istimdâd idüp Ġâlib
"Müheyyâ oldı ṭoldı ṭopçılar meydânı ṭop-ḫâne" (1204)

Berây-ı Bârût-ḫâne:

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Mıṣra'-ı târîḫini gevher gibi Ġâlib didim
"Yapdı genc-âsâ bu bârût-ḫâneyi Sulṭân Selîm"

[85]

Berây-ı Bârût-ḫâne:

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Söyledim Ġâlib bu bârût-ḫâneye târîḫ-i tâm
"Oldı iḥyâ kîmyâ-yı nuṣrete nev kâr-gâh" (1210)

Berây-ı Ḳaṣr-ı hümâyûn-ı Bârût-ḫâne:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Didim bu mıṣra'-ı bercesteyi târîḫ içün Ġâlib
"Mübârek-bâd bu ḳaṣr-ı nev-bülendi şâh-ı İslâma"

Bârûtuñ îcâd u i'mâli hicret-i Ḥażret-i Nebevî'niñ ḳırḳıncı senesinde vuḳû' bulduġını târîḫler ḥikâye idiyor.

Berây-ı Ḳışla-i 'asâkir-i niẓâmiyye ve cedîde der-Levend Çiftligi:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Tamâm olduḳda ol 'âlî eṣer Ġâlib didim târîḫ
"Bu dâru'l-'askeri Sulṭân Selîm'dir eyleyen âbâd" (1209)

Târîḫ-i Aṭanalı Surûrî Efendi Berây-ı Ṭop-ḫâne:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Yapıldı ḳal'a-âsâ ḳışla ṭopçı 'askeri ṭoldı
"Ne muḥkem oldı Ṭop-ḫâne idüp Sulṭân Selîm âbâd" (1205)

Berây-ı Ḳışlahâ-yı Ṭop-ḫâne-i 'Âmire:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Ḫudâ Sulṭân Selîm'i eyledi ibdâ'ına mülhem
"Mu'allem 'askere yapıldı ḳışla oldı pek muḥkem" (1202)

Berây-ı Ḳışla-i niẓâm der-Üsküdâr:

(Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün)

Sürb-i tüfeng-i ḫâmedir bil noḳṭa bu târîḫde
"Cünd-i mu'allem ḳışlası yapdı yeñiden Ḫân Selîm" (1215)

Berây-ı Ḳışla-i Cebe-ḫâne:

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Cebeci fırḳasına ḳışla ḳılındı bünyâd
"Şeh Selîm eyledi bâlâ cebe-ḫâne îcâd" (1219)

Berây-ı ta'mîr-i Ḳulle-i Ġalaṭa:

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Külehin yapdı Selîm Ḫân yine mümtâz oldı
"Ġalaṭa Ḳullesi âbâd u ser-efrâz oldı"

Berây-ı ta'mîr-i Ḳal'a-i Anapa:

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Ey Surûrî söylemiş Ṭayyâr bir mıṣra' aña
Bir de ben buldum ki oldı iki târîḫ-i celîl

2 "İtdi nev-bünyâd Anapa Ḳal'ası'n Sulṭân Selîm"
"Ḥışnı yapdı Ḫân Selîm oldı Anapa bî-'adîl" (1212)

Berây-ı Câmi'-i Selîmiyye Der-Üsküdâr:

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Ol müferriḥ ma'bediñ ṭarḥın göreñ[8]
Her dü-târîḫ-i Surûrî'den ider kesb-i ṣafâ

2 "Zümre-i 'asker içün oldı Selîmiyye maḳar" (1219)
"Yapdı câmi' Ḫân Selîm aldı cünûdından du'â" (1219)

8. Bu mısrada bir kelime eksik yazılmış.

Berây-ı ta'mîr-i Muvaḳḳit-ḫâne-i Fâtiḥ:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fa'ûlün)

Mücevher sâ'ate beñzer şu târîḫ
"Pesendîde muvaḳḳit-ḫânedir bu" (1214)

[86] Ma'a-ḳaṣîde Târîḫ Berây-ı Bâniyân-ı Câmi'-i Şerîf-i Eyyûb-ı Enṣârî Raḍiye 'Anhu'l-Bârî:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

1 Zihî ṭâ'at-geh-i ehl-i velâyet kim bu beytullâh
Maṭâf-ı evliyâdır ṭâ'ifi reh-berde-i maṭlûb

2 Başîret-mende gerd-i sâḥasından iktiḥâl itmek
Baḳılsa farż-ı 'ayn olmuş ki müjgânın ider cârûb

3 Bulunduḳda kerâmetle münevver meşhed-i Ḫâlid
Ki ḥâlâ genc-i naḳd-i raḥmet-i Ḥaḳ'dır o cây-ı ḫûb

4 Ḳapu açmış muṣallîne ṣalâ ḳılmışdı vaḳtinde
Cenâb-ı ḥażret-i Fâtiḥ yapup bir câmi'-i merġûb

5 Ṣevâbın aña vaḳf itmekle ḳaṣd-ı intisâb itmiş
Anıñ-çündür olur bu ma'bed ol devletliye mensûb

6 Şefâ'at-ḫâhlıḳda fil-i ceddin işleyüp şimdi
Şeh-i 'âlî-himem ṭarz-ı ḳadîmin ḳıldı nev-üslûb

7 Civârında rıżâ bâzârı dükkânlar alup ḳatdı
Kef-i sükkânlarına ṣalıvirdi cümle zer-maḥbûb

8 Büyütdi niyyet-i pâkiyle taṭhîr itdi ḥavlısın
Derûnından binâ-yı nâ-becâyı eyleyüp meslûb

9 Ebu'l-Feṯḥ-i cihânıñ çünki tecdîd itdi âṣârın
O şâhı Ḥaḳḳ idüp ġâlib ‘adûsın eylesün maġlûb

10 Surûrî söyle târîḫin edâ-yı farż idüp anda
"Selîm Ḫân'a du‘â ḳıl oldı zîbâ Câmi‘-i Eyyyûb" (1215)

Berây-i Binâ-yı ‘İmâret-i Muḥteriḳa:

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

Söyledi mu‘cemle târîḫin Surûrî bendesi
"Luṭf-ı cûd-ı pâdişâhîden ‘imâret oldı şen" (1205)

Târîḫ Berây-ı Binâ-yı Sebîl Der-Nezd-i Sarây-ı Ġalaṭa:

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

Ḫıżr idüp himmet Surûrî söyledi târîḫini
"Ḳıldı icrâ ‘âleme Sulṭân Selîm âb-ı ḥayât" (1217)

[87] Târîḫ Berây-ı Binâ-yı Anbâr-ı Cedîd Der-İsaḳçı:

(Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün)

Mülk-i Sulṭân Selîm Ḫân'da olundı bünyâd
"Ḥaḳ bu anbâr-ı cesîmi ide genc-i bereket" (1207)

Târîḫ Berây-ı Anbâr Der-Sâḥil-i Üsküdâr:

(Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün)

Ṭâḳ-ı ‘âlîsine şebt eyle Surûrî târîḫ
"Ḥaḳ bu anbâr-ı bülendi ide kenzü'l-berekât" (1217)

Târîḫ Berây-ı Ḳubbe-i Lâmi‘u'n-Nûr-ı Ḥażret-i Mevlânâ:

(Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün)

Surûrî naẓmına ḳubbe çevirmişdür yazup târîḫ
"Metânet buldı yâ hû künbed-i bâlâ-yı Mevlânâ" (1213)

Târîḫ Berây-ı Ta'mîr-i Türbe-i Ḥażret-i Sünbül Sinân:

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Yapdı zîbâ merḳadin Sünbül Sinân'ıñ Şeh Selîm
"Türbe gülzâr-ı cinâna döndi gel eyle du'â" (1219)

Târîḫ-i Câmi'-i Ḳışla-i Ḫumbara-ḫâne-i 'Âmire Vâlide-i Selîm Ḫân:

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Ḳışla buldı şân-ı Ka'be ma'bed-i 'âlî ile
"'Asker içün itdi câmi' Vâlide Sulṭân binâ" (1218)

Târîḫ Berây-ı 'İmâret-i Vâlide-i Sulṭân Selîm Ḫân Der-Ḳurb-ı Ebâ Eyyûb-ı Enṣârî:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

1 Surûrî iki târîḫ ile bir çift itmek ister kim
Naẓîri her süḫan-gûy-ı fużûla olamaz âsân

2 "Civâr-ı Ḫâlid'i luṭf u 'aṭâsı eyleyüp iḥyâ"
"Cinân-âsâ 'imâret yapdı ḥaḳḳâ Vâlide sulṭân" (1209)

Târîḫ Berây-ı Sebîl-i Vâlide Sulṭân:

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Ey Surûrî Ḫıżr'ı görsem söylerim târîḫini
"Vâlide Sulṭân sebîl itdi gel iç âb-ı ḥayât" (1209)

Târîḫ-i Ta'mîr-i Vâlide Sulṭân Berây-ı Mevlevî-ḫâne-i Ḳâsım Paşa:

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Mevlevî-ḫâne güzel oldı zihî sırrullâh
"Tekye mânend-i İrem'dir Dede Sulṭân yâhû" (1210)

Târîḫ-i Vaḳf-ı Kitâb-ı Vâlide Sulṭân Der-Câmi'-i Şerîf-i Eyyûb:

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Saṭr-ı târîḫin Surûrî ḥarf-i menḳûṭ ile yaz
[88] "Vâlide Sulṭân kütüb vaḳf itdi naḳd-i cûd ile" (1215)

Târîḫ-i Binâ-yı Mekteb-i Dadı ve Ḫazîne-dâr Usta-i Sulṭân Selîm Ḫân:

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Nâz-perver Usta kim şimdi ḫazîne-dârdır
Bir zamân dadı imiş ol dâver-i devrân içün

2 Ey Surûrî ḫâce ṭursun ṭıfl-ı ebced-ḫân bilür
Şu iki târîḫe söz olmaz bu nev-bünyân içün

3 "Bu'l-'aceb mektebdir oldı mekseb-i ecr-i cezîl" (1207)
"Nâz-perver Dadı yapdı mektebi ṣıbyân içün" (1207)

Fıransa'dan Ḳorfo İstirdâd Olunduḳda Târîḫdir:

(Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün)

Düşmen didi eyne'l-mefer târîḫine buldum ẓafer
"Sulṭân Selîm açdı sefer Ḳorfo'yı aldı cengle" (1213)

(Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün)

Dünyâyı tebşîr eyleyüp hâtif didi târîḫini
"Âfâḳa müjde Ḳorfa'yı aldı sipâh-ı Şeh Selîm" (1213)

(Mef'ûlü Fâ'ilâtün Mef'ûlü Fâ'ilâtün)

Burnı ḳırıldı ḫaṣmıñ mu'ẓemle dindi târîḫ
"Çekdi demâġ-ı mülke Ḳorfa'yı ehl-i islâm" (1213)

Fıransa Mıṣr'ı Aldıḳdan Ṣoñra ʻAkkâ'ya Hücûmında Münhezim Olduġına Târîḫ:

(Feʻilâtün Feʻilâtün Feʻilâtün Feʻilün)

Ricʻat itdikde hezîmetle didim târîḫin
"Düşmeni Cezzâr Paşa ḳoymadı ʻAkkâ'ya hiç"

(Fâʻilâtün Fâʻilâtün Fâʻilâtün Fâʻilün)

Gülledir çeşm-i ʻadûya noḳtası târîḫimiñ
"Yıḳdı ṭôp-ı ḳalʻa-kûb aldı ʻArîş'i Ḫân Selîm" (1214)

(Feʻilâtün Feʻilâtün Feʻilâtün Feʻilün)

Gülle yaġdırdı ser-i ḫaṣma didim târîḫin
"Ṭôp ile feṯḥ-i ʻArîş eyledi Yûsuf Paşa" (1214)

(Mefâʻîlün Mefâʻîlün Faʻûlün)

Sürûrî naḳş olunsun ʻarşa târîḫ
"ʻAdûdan Şeh Selîm aldı ʻArîş'i" (1214)

(Fâʻilâtün Fâʻilâtün Fâʻilâtün Fâʻilün)

Ceng-cûlar sû-be-sû ṭolduḳda târîḫin didim
"Baṣdı Nîl-âsâ aḳup Mıṣr'ı cünûd-ı Şeh Selîm" (1216)

(Mefâʻîlün Mefâʻîlün Mefâʻîlün Mefâʻîlün)

Ḳalem serdâr-ı ekrem nâmını derc itdi târîḫe
"ʻAdûdan Mıṣr'ı Yûsuf'la mü'eyyed Şeh Selîm aldı" (1216)

[89] (Mefâʻîlün Mefâʻîlün Mefâʻîlün Mefâʻîlün)

Ebu'l-feṯḥ-i cihân târîḫdir gevher-bahâ naẓmım
"Selîm Ḫân itdi ḥükm-i ceddin icrâ Ümm-i Dünyâ'ya" (1216)

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

İçinden dûr düşdükde 'adû 'âlem didi târîḫ
"Cenîni oldı sâḳıṭ Ümm-i Dünyâ eylesün râḥat" (1216)

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Süḫan-gûyân-ı ordu lafẓen ü ma'nen dimiş târîḫ
"Biñ iki yüz on altıda alup Mıṣr'ı benâm olduḳ" (1216)

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Virince ḫâh u nâ-ḫâh aldıġın a'dâ didim târîḫ
"'Adûdan ḥıṣn-ı Mıṣr'ı zûr ile Sulṭân Selîm aldı" (1216)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Ceyş-i cumhûrı perîşân itdi bu târîḫde
"Münhezim ḳıldı 'adûyı Mıṣr'ı aldı Şeh Selîm" (1216)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Ḳalmadı fetḥinde şekk ü şübhe târîḫin didim
"Bî-gümân añdırdı ceddin Mıṣr'a cedd-i Şeh Selîm" (1216)

(Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

Görüldi çekdi Fırançe yazıldı târîḫe
"Sürüldi cengle İskenderiyye'den düşmen" (1216)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Ġayri târîḫ isteyen olursa şöyle söyle kim
"Şeh Selîm iḳlîm-i Mıṣr'ı çekdi aldı ve's-selâm" (1216)

'Ayıntâbî Ḫâce 'Aynî Efendi'niñ Bârût-ḫâne Çarḫlarına Târîḫidir:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Görüp kerrûbiyân 'Aynî ṣüreyyâ dir bu târîḫe
"Yapıldı çarḫ-ı bârût-ı muṣanna' döndi eflâke" (1218)

Ḥadde Çarḫına:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Yapıldı ḥaddesi her bir cihetden döndi eflâke
"Ḳılındı Şeh Selîm'iñ devr-i luṭfında bu çarḫ îcâd" (1218)

Elek Çarḫına:

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Ḳudsiyân-ı 'arş ider târîḫimi 'Aynî pesend
"Oldı bâlâ ṭâḳ aṣdı hâleye bu çarḫ-ı elek" (1218)

Cilâ Çarḫına:

(Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

'Ayniyâ ḳudsiyân didi târîḫ
"İrdi eflâke bu cilâ çarḫı" (1217)

Üsküdâr'daki Ṭab'-ḫâneye:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Muṣalḥiḥ bendesi 'Aynî didi târîḫ-i maṭbû'ın
[90] "Üçünci Şeh Selîm dâru'ṭ-ṭıbâ'a eyledi inşâ" (1217)

Kâġıd-ḫâne Çarḫına:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Dıraḫşân itdi 'aksi necm-i târîḫ âbını 'Aynî
"Bu çarḫ inşâ olunca buldı ṣuyın döndi eflâke" (1220)

Ṭopçı Ḳışlasına:

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Pür-şererdir mıṣra'-ı târîḫ-i 'Aynî çün fetîl
"İtdi ṭopçı ḳışlası bünyâd cûd-ı Şeh Selîm" (1220)

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

'Ayniyâ patlasun a'dâ göricek târîḫin
"Şeh Selîm eyledi ṭopçılara iḥyâ ḳışla" (1220)

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Görülse dâne-i bârût 'Aynî fehm olur târîḫ
"Selîm Ḫân yapdı ṭopçı ḳışlasın bu cây-ı ra'nâya" (1220)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Eyledi 'Aynî bu târîḫ âsumânı pür-ṭanîn
"Ḳışla yapıldı zihî 'askerle oldı ṭoṭolı" (1222)

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Şerer-efşân olur 'Aynî fetîl-i mıṣra'-ı târîḫ
"Bu ṭopçı ḳışlası a'lâ yapıldı çatladı düşmen" (1222)

Der-Ḳışla-i Niẓâm-ı Cedîd:

(Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün)

'Aynî fetîl-i mıṣra'ım dâ'im şerer-efşân olur
"Ceyş-i mu'allem ḳışlası bünyâd ḳıldı Şeh Selîm" (1215)

Beşikṭâş'da Ḳılıç 'Alî Paşa Maḥallesi civârındaki zirve-i cebelde medfûn-ı ḫâk-i 'ıṭr-nâk olan Müderris Yaḥyâ Efendi Câmi'i ta'mîrine Kîlâr Keṯudâsı Vâṣıf 'Oṣmân Beg'iñ Târîḫidir:

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Vâlide Sulṭân mâlından Selîm Ḫân 'an-ṣamîm
Ma'bed-i Yaḥyâ'yı iḥyâ itdi bâ-'avn-i Kerîm

2 Vâṣıfâ şâyestedir taḥrîr-i târîḫ eylesem
"Câmi'-i ra'nâyı tecdîd eyledi Sulṭân Selîm" (1221)

Ġalaṭa Mevlevî-ḫânesi'niñ Tecdîdine ‘Ayıntâbî ‘Aynî Efendi'niñ Târîḫidir:

(Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün)

1 O bennâ-yı kerâmet ḥażret-i Monlâ-yı Rûmî kim
‘İmâret irdi feyżinden bu ṭâḳ-ı heft-eyvâna

[91] 2 Ney üfler bezm-i ‘aşḳında degildir ṣûr-ı İsrâfîl
Felek tennûre-i ezraḳ geyinmiş geldi devrâna

3 Kelâmı feyż ü ilhâm-ı Ḫudâ'dır şübhe yoḳ aṣlâ
Kitâb-ı Meṣnevî burhân-ı ḳâṭı‘ ehl-i ‘irfâna

4 Nesîm-i gülşen-i luṭfından irdi şemme-i ḥâlet
Şehen-şâh-ı mu‘aẓẓam ḥażret-i sulṭân Selîm Ḫân

5 O sulṭân-ı kerâmet-pîşe ‘adl-endîşe ṣâḥib-dil
Muṭâbıḳ fi‘li nuṭḳ-ı evliyâya naṣṣ-ı Ḳur’ân'a

6 Kerâmetle bu vâlâ ḫân-ḳâhı eyledi ta‘mîr
İnâbet eyleyüp ma‘nen Celâlü'd-dîn sulṭâna

7 Dem-â-dem diñle neyden ‘Ayniyâ esrâr-ı târîḫi
"Nefesle döndi ‘adn-âbâda yâ hû Mevlevî-ḫâne" (1206)

Ṭopçı Ḳışlası'na Dîger Târîḫ:

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

‘Ayniyâ târîḫ-i tâmım dehre virdi velvele
"Ḳıldı ṭopçı ḳışlası îcâd ḥükm-i şâh Selîm" (1222)

Ḫudâvendigâr-ı esbaḳ cennet-mekân Sulṭân Selîm Ḫân-ı Ṣâliṣ İbni Sulṭân Muṣṭafâ Ḫân-ı Ṣâliṣ ḥażretleriniñ zamân-ı salṭanatları deryâ ḳapu-

dânlarından üçünci teşâdüf iden Ḥüseyin Paşa'nıñ şuhûr-ı şelâşede rûz-ı se-şenbe sâ'at üçde bir ḳıṭ'ası üç anbârlı olaraḳ baḥre indirdigi üç ḳıṭ'a sefâ'ine târîḫdir:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

1 Felek-şân Ḫân Selîm-i Ṣâliş'iñ bu devr-i luṭfında
Sipihr-i ṣâliṣe rif'atde oldı rû-be-rû üç fülk

2 Hezârân ḥamd ola üçler du'âsıyla inüp berden
Yedi deryâyı itdirdi telâṭum sû-be-sû üç fülk

3 Yazılsun 'Ayniyâ vefḳ-i müṣelleṣ-veş bu târîḫim
"Üç aylar yevm-i ṣalı sâ'at üçde indi bu üç fülk" (1211)

Yalñız Üç Anbârlı'ya:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

1 Şeh-i berreyn ü baḥreyn âb-ı rûy-ı âl-i 'Oṣmânî
Cenâb-ı Ḫân Selîm indirdi bir dil-cû Üç Anbarlı

[92] 2 Didim târîḫ-i tâmın nuṭḳ-ı ehlullâh ile 'Aynî
"Yeñiden indi üçler himmetiyle bu Üç Anbarlı" (1211)

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

1 'Aks-i taṣvîr-i cesîmin göricek deryâda
Oldı ḥayret-zede engüşt-be-leb ehl-i 'uḳûl

2 Eyleyüp seyr ü temâşâ didi 'Aynî târîḫ
"İtdi deryâya Üç Anbarlı vaḳâr ile nüzûl" (1211)

Bu aralıḳ vâlid-i mâcid-i ma'âlî meḥâmid-i hümâyûnları Sulṭân Muṣṭafâ Ḫân-ı Ṣâliş ḥażretleri rûḥ-ı şerîfleri içün Gökṣu'da leb-i deryâda Bâb-ı

Hümâyûn ve Üsküdâr ve Yeñi Câmi‘ ḳapusı ve Ṭop-ḫâne ve ‘Aẓab Ḳapusı ḳurbındaki cesîm çeşmelerden daha dil-nişîn saḳfı mermer bir çeşme binâ buyurmuşlardır.

Ḫâḳân-ı Ḳahramân-nişân ḥażretleriniñ kemâl-i besâlet ü şecâ‘at ve tîz-destliklerine dâ’ir bir ḥikâyecikdir:

Bir gün tebdîlen kendüsi tersâne keṯḫudâsı ḳıyâfetinde ser-i ma‘âlî-eṣer-i hümâyûnlarına içi külâhlı fes üzerine lâhûr şâl tekvîr buyurılaraḳ bellerinde ṭabanca ve yataġan bıçaġı oldıġı ve ḫıdmet-i hümâyûnlarındaki ḳurenâ ve sâ’ireye ḳalyoncı ḳıyâfetini iltibâsen tebdîl olaraḳ Sulṭân Aḥmed Câmi‘-i Şerîfi civârında şimdiki Mekteb-i Ṣanâyi‘iñ ittiṣâlindeki Ṣoḳullı Meḥmed Paşa Câmi‘-i Şerîfi yoḳuşundaki tenhâ maḥallerden aşaġı iner iken yeñiçeri eşḳıyâsından bir sefîh-i müsellaḥ u bî-‘âr ve bir fâsıḳ-ı müstaḥaḳḳ-ı dâr-ı bevâr ṭulumbacı kendü ḥâlinde ḫânesine gitmekde olan ehl-i ‘ırż bir ḫâtunuñ arḳasına düşdüginden çevirerek bir vîrâneye veyâḫud dâru'n-nedve-i cehenem-nişâneye götürmek üzere eli yataġan bıçaġınıñ ḳabżasında olaraḳ ḫâtunuñ ‘adem-i inḳıyâdı ḥâlinde cerlı u ḳatl idecegini beyân idüp "dön ‘avret" diyerek cebr ü ilḥâḥı artırmaḳda ve ḫâtun ise "ḳarındaşım ben ehl-i ‘ırżım, evim Küçük Ayaṣofya'dadır, çocuġum ḫastedir, ṭabîbe gitmiş idim, eczâcı dükkânından ‘ilâc aldım, işte elimde, şimdi evime gidiyorum, inanmazsañ maḥalleye gel ṣor, baña ilişme" didikçe ẕikri müstehcen ü ma‘yûb elfâẓ-ı ġalîẓa ile zûr ve ḫıṭâb itdigi eṣnâda ḫâtunuñ naẓarı şehen-şâh-ı ‘adâlet-iktinâh ḥażretlerine ta‘alluḳ itdiginden ḫâtun, "amân ḳapudân ve ḳalyoncı dîn ḳardaşlarım, Tañrı Ta‘âlâ Ḥażretleri ‘aşḳına olsun, beni bu âdemiñ pençe-i ẓulminden ḫalâṣ idiñ" didigine muḳâbil şaḳî-i meẕmûm, ẕikri [93] şer‘an memnû‘ ve mûcib-i inẕâr olan ve küfr ü ḍalâleti i‘lân iden ve belki mûcib-i i‘dâm olan şütûm-ı ġalîẓa ile sebb itmekde ve belindeki bıçaġı nıṣf-ı süflâsına ḳadar çekmekde iken şehîd-i sa‘îd ḥażretleri imâmet ü ḫilâfet ü ḥükûmet ḳuvvetleriyle bellerindeki yataġanı göz irmez ṣûretde ġâyet tîz-destâne ve bahâdırâne besmele-ḫân olaraḳ çeküp ṭulumbacıya hemân ḥavâle buyurduḳları gibi şaḳî-i merḳûmı iki pâre iderek ḫâtunı bi'ẕ-ẕât istiṣḥâb ve pîş-i ḳadem-i hümâyûnlarıyla ḫânesine îṣâl ü isrâb ve biraz ‘aṭiyye iḥsân ve ḫavfını izâle ile pek büyük ecr-i cezîl istiḥṣâl ü iktisâbına himmet ve sarây-ı hümâyûna ‘avdet buyurduḳdan ṣoñra, "Ṣoḳullı Meḥmed Paşa yoḳuşında maḳ-

tûl olan ṭulumbacınıñ ḳâtil-i meşrû'ı benim, vereşesi var ise mürâfa'a-i şer'iyyesine ḥâżırım" 'ibâre-i 'âdilesiyle bâb-ı 'âlîye gönderdikleri ḫaṭṭ-ı hümâyûnı müte'âḳib o hafta Yeñi Câmi'de cum'a selâmlıġında yeñiçeri aġasına ḥikâye-i mâ-cerâ ve her zamân bi'ẕ-ẕât tebdîle çıḳup da ehl-i 'ırż ahâlîniñ sâlib-i râḥatı olan bu maḳûle vuḳû'âtı men' itmedigi ḥâlde kendüsini daḥi ṭulumbacıya redîf idecegini bî-muḥâbâ emr ü beyâna i'tinâ buyurmuş ve bu beşâlet-i Rüstemânesi ḥaḳîḳaten yeñiçeri aġasını ve belki 'umûm ocaḳ ḫalḳını lerze-nâk u hirâs u dehşet iderek ḫıtâm-ı salṭanat-ı hümâyûnlarına ḳadar ehl-i 'ırż gürûhına tasalluṭ vuḳû'ı işidilmedigi rivâyet olunmuşdur.

Şehriyâr-ı ma'âli-âşâr Sulṭân Selîm Ḫân-ı Felâṭûn-efkâr ḥażretleriniñ 'aḳlı başında olan tebe'a ve zîr-destânı dil-dâde-i maḥabbeti olup ḥattâ Rûmili ve Anaṭolı ser-keşân-ı a'yânân ve ḫod-serân-ı Ekrâd u 'Urbânı bile emr ü fermân-ı hümâyûnlarına gerden-dâde-i muṭâva'at u inḳıyâd olmaḳdan girü ṭurmadıḳları meşhûr u ma'lûmdur.

Seyyi'e-i ḫal'ına sebeb-i müstaḳill olup da bu bâdire-i nâdire-i hevl-engîzden ṭolayı bütün memâlik-i maḥrûseniñ muṣâb u müte'ellim olmasına âlet olan Ṭopal Şeyḫu'l-islâm daḥi vaḳ'anıñ ẓuhûrından hemân bir iki mâh ṣoñraca açıḳdan açıġa iẓhâr-ı nedâmet ü peşîmânîde meslûbu'l-iḫtiyâr olduġına dâ'ir hem-meslek ü hem-celîsi ḫacesi olan 'Ayıntâbî Münîb Efendi'niñ rivâyet itdigini ibtidâ mûmâ-ileyhiñ ve ṣoñra naḳîbü'l-eşrâf Ṣıddîḳ Mollâ Efendi merḥûmuñ ve mu'aḫḫaran pederimiñ imâmı olan [94] Muṣṭafâ Efendi naḳl u ḥikâye ve ḫal'-ı Selîm Ḫânî'den 'aṣr-ı 'âlî-i Maḥmûd Ḫânî'ye ḳadar olan on dört mâh ḳadar bir zamân içinde memâlikde cereyân-ı nüfûẕ u aḥkâm şöyle ṭursun, dâru's-salṭanada bile icrâ-yı şer'iyye ve siyâsiyyeniñ eyyâm-ı ta'ṭîli dinmege şâyân olur ṣûretde bir tevaḳḳuf u ḥayret-i rü'yet ve urnûr-ı idâre-i aḳṭâr u enḥâda 'adem-i intiẓâm u ḳudretle tenezzül-i idâre ṣûret ü emâreleri rû-nümâ-yı mir'ât-ı bedâhet olmuş idi.

Memâlik-i maḥrûse-i 'Oṣmâniyye'niñ idâresi hemân "el-ḥükmü li-men ġalebe" ḥâline geldigine ḥâ'ir ü hâ'im beyân-ı te'essüf itdigini ḥikâye ider idi. Ḥayf-ṣad-ḥayf ki A'rec Efendi'niñ 'âleme fetvâ virür iken dûr-endîşâne ḥareketden ġafletine "kâr-ı evvelde kişi 'âḳıbet-endîş gerek" naṣîḥatıyla 'âmil olamamasıyla tecrübesizik ḥâlinde idâre-i urnûr-ı devletdeki cehlini 'ilâveten i'lân u işâ'ata mübâderetle rivâyete göre o cür'eti çoḳ

geçmeden kendüsini daḫi hâyir ü hâ'il itmiş ise de ci-fâ'ide ki öyle bir pâdişâh-ı dil-âgâh ġâ'ib idilmişdir.

Müverriḫ 'Ayıntâbî 'Âṣım Efendi'niñ Târîḫindeki Ḫaṭâsı

Şehîd-i sa'îd Sulṭân Selîm-i ġufrân-nüvîdiñ 'aṣrı veḳâyi'inden devlet-i 'aliyyeniñ i'lâsı ḥaḳḳındaki ḥüsn-i niyyât ve teşebbüṣât u icrâ'âtı egerçi 'Ayıntâbî 'Âṣım Efendi târîḫinde münderic ise de müverriḫ-i mûmâ-ileyh zu'm-ı istiḫḳâḳıyla çarçabuḳ irtiḳâ itmek istediği merâtib ü mirḳâta ṣu'ûd idemediginden ve ekṣer bu maḳûle ṣâḥib-eṣer ü hüneriñ ḥilye-i seyyi'elerine munżam olan kibr ü ġurûr u naḫvet kendülerini meslûbu'ş-şu'ûr mecbûr-ı enâniyyet iderek bu cihetle mûmâ-ileyh ṭarîḳ-i ṣavâbdan 'udûl ile şehen-şâh-ı Felâṭûn-nühâ ḥażretleriniñ 'aṣr-ı 'âlîsi vuḳû'âtını zu'mınca muḥâkemeye ibtidâr itdigi ṣırada pâdişâhıñ ḥâṣṣâża'f-ı ḳalbine zu'm u żehâb ile ba'żı ta'bîrât-ı ġalîża-i Türkâne (?) ve ta'rîżât-ı bî-edebâne-i mütekebbirâneye cür'et itmesine ḫaṣlet-i rediyyesinden neş'et itmişdir, dimekden başḳa ma'nâ virilemez. Bu maḳûle ġarażlı sözler ve ġaverli (?) ḥikâyelerle târîḫini suḳûṭ-ı ḥüsn-i naẓara sebeb olur ṣûretinde teşvîş ü te'lîfe tenezzül itmiş ve şehen-şâh-ı ma'âlî-iktinâhıñ ḫaṣâ'il-i celîlesine vâḳıf olanlar ṭaraflarından müverriḫ-i mûmâ-ileyh melûm u maṭ'ûn olmaḳdan başḳa bir şey istifâde idememiş olduġından bu ḥâlde bu fıḳralar içün anıñ târîḫine mürâca'atdan ise mevâlîden Şânî-zâde Meḥmed 'Aṭâ'ullâh Efendi ve enderûndan müfîż mevâlîden Tüfengçi-başı 'Ârif Efendi ve ricâlden Muṣṭafâ Necîb Efendi ve sâ'ir bî-ġaraż ẕâtlarıñ târîḫ [95] ve mecmû'a vü mecelleleriyle Cevdet Paşa Târîḫi sekizinci cildiniñ iki yüz altıncı ṣaḥîfesinden bed' ile ilâ âḫirihî müṭâla'a buyuruldıġı ḥâlde bi'l-eṭrâf iktisâb-ı vuḳûf u ma'lûmât buyurılur.

Pederim Ṭayyâr Efendi'niñ Enderûn-ı Hümâyûndan Çerâġlıġı

Ḫudâvendigâr-ı ḫuld-âşiyân Sulṭân Maḥmûd Ḫân efendimiz ḥażretleri pederimi bulundıġı baş-lalalıḳ me'mûriyetinde bir sene istiḫdâm ve istiḥ-

ḳâḳından ziyâde ikrâm ve maẓhar-ı eltâf u en'âm buyurdukları eṣnâda bu miṣillü emek-dârâna maḥṣûṣ maḥlûl olan nân-pârelerden şâhînci-başılıḳ nân-pâresi kendü ṭaleb ü istid'âsına mebnî iḥsân ve dergâh-ı 'âlî ḳapucı-başılığına 'ilâveten ḫâṣṣa silaḥşorlığı rütbelerini tevcîh ü 'ilâve ile maẓhar-ı eltâf-ı firâvân buyurmuşlardır.

Ḫâne ve ba'żı levâzımât tedârükine medâr olmaḳ irâde-i mekârim-'âde-i mülûkânesiyle Selânik a'yânından olup ol eṣnâda bilâ-veled irtiḥâl iden Çorbacıoġlı'nıñ cânib-i mîrîye 'â'id olan muḫallefâtınıñ ḳabżı me'mûriyetiyle yirmi dört senesi evâḫırında Selânik'e i'zâm ve ḥüsn-i itmâm-ı me'mûriyete muvaffaḳ olunduġından bu ḫıdmeti muḳâbili iḥsân buyurılan 'aṭiyye-i seniyye ile müstaġraḳ-ı baḥr-ı in'âm u 'inâyet olduḳdan ṣoñra te'ehhüle raġbet ve bu 'âciz-i nâmıḳu'l-ḥurûf ile ikişer sene fâṣılalu Ḫalîl Edîb ve Meḥmed Emîn nâm üç nefer evlâd ile nâ'il-i luṭf-ı celîl-i Cenâb-ı Rabb-i 'İzzet olmuşdur.

Pederimiñ 'Uşâḳ ve Selânik ve Yanya ve Manastır'a Me'mûriyeti

Ḫudâvendigâr eyâletinde Kütahya sancaġına mülḥaḳ 'Uşaḳ ḳażâsı voyvodasınıñ sû'-i ḥareket ü tedbîriniñ tevlîd itdigi şûriş ü iḫtilâliñ indifâ'ı içün ahâlîsiniñ istid'âsı üzerine yirmi altı târîḫinde me'mûren 'Uşaḳ'a 'azîmet ve üç mâh żarfında ḥüsn-i ḫıtâm-ı maṣlaḥatla aḥâlîden bir şey ḳabûl itmeksizin bilâ-aḫż-ı ücret ü ḫıdmet'avdeti şehen-şâh-ı ḳadr-dân ḥażretleriniñ maḥżûżiyyet ve tezyîd-i teveccühât-ı 'aliyye-i mülûkânelerine sebebiyyet virdigi evânda Baba Paşalıḳ'la meşhûr u müte'ârif olan Rûmili vâlîsi Pehlevân İbrâhîm Paşa ile Yanya vâlîsi Depedelenli 'Alî Paşa'nıñ ba'żı ḫuṣûṣdan ṭolayı beynlerinde teżâd u bürûdet 'ârıż olması eyâleteyn meṣâliḥiniñ keşâ-keşini mûcib olduġı ḥaḳḳında maḥallerinden gelen feryâd-nâmeler ezhân-ı vükelâyı taḥdîş ve çünki żikr olunan eyâletler nâzük maḥaller olduġından ve ḫuṣûṣiyle Yanya eyâleti Mora'ya mücâvir olup orada 'Alî Paşa gibi bir vezîr-i şehîr-i ṣâḥib-tedbîr ü [96] iḳtidârıñ vücûdı eḥemm ve Arnavudluḳ ḳıṭ'asınıñ ekserîsini şâmil olan Manastır daḫi Pehlevân Baba Paşa gibi

tehdîdini îḳâ'a ḳâdir bir müşîr-i dilîriñ ḥużûrından lâ-büdd ü elzem olmasıyla işbu münâsefeniñ bir an aḳdem indifâ'ı çâresiniñ istiḥṣâli efkâr-ı vükelâyı rehîn-i teşvîş itdiginden te'lîf-i beynenâyîye sözi mü'eşşir, mücerreb ü 'afîf bir me'mûr tedârüki taṣavvur u teftîş ile sinn ü sâl ve dirâyet-i ḥâl ü ḥayşiyeti îfâ-yı naṣîḥatle te'sîre müsâ'id mücerreb bendegândan der-ḫâṭır idilenleriñ esâmîsini mübeyyin taḳdîm olunan telḫîṣ-i 'âlîye cevâben, "bu ḥuṣûṣa Ṭayyâr Efendi'niñ me'mûriyyeti kendüsine bi't-teblîġ ba'żı ifâdât-ı şifâhiyye tevdî' olunmaḳ üzere ṭaraf-ı hümâyûnumuza gönderilsün" irâde-i seniyyesini mutażammın şeref-ṣâdır olan ḫaṭṭ-ı hümâyûn üzerine bâb-ı 'âlîye celb ve me'mûriyyeti tefhîm olunduḳda ol evânda sinni sekseni mütenâhiz olduġı cihetle 'arż-ı i'tiẕâr ve 'afvını istid'âya ictisâr itmesi üzerine ḫaṭṭ-ı hümâyûn irâ'e ve ba'żı neṣâyiḥ-i mü'eşşire 'ilâve buyurulmasıyla bi'ż-żarûre ḳabûl ve oradan ḥużûr-ı hümâyûna müṣûl olduḳda egerçi sinni şemânîni tecâvüz itmiş ise de hey'et ü endâmı henüz altmış yaşında gibi gösterür ṣaġlam ve dinçce göründiginden ḥużûr-ı hümâyûna ruḫ-sây-ı meskenet olduḳda ḫudâvendigâr-ı merâḥim-âṣâr ḥażretleri "Ṭayyâr Efendi mâşâ'allâh iḫtiyârlamamışsın, vâḳı'â gideceġiñ maḥaller uzaḳ yerler ise de me'mûr olduġuñ ḫıdmet pek mühimdir. Paşalarıñ ikisine de benden söyle, Ṣırbistân'ıñ iḫtilâli ve a'dânıñ sû'-i ḥareket ü niyyâtı ma'lûmlarıdır. Bu vaḳitde devlet-i 'aliyyemiz aṣdiḳâsınıñ iġrâz ile uġraşmaları revâ degildir. Naẓar-ı şâhânemiz cümlesi ḥaḳḳında siyyândır. Aṣḥâb-ı istiḳâmeti evlâdım gibi sever ve erbâb-ı seḳâmetiñ terbiyelerine müsâra'atı vecîbeden 'add iderim. Güzel geçinsünler, meṣâliḥ-i devlet-i 'aliyyemiziñ istiḳâmetinde ittifâḳ itsünler, ittiḥâd-ı ṣâdıḳaya devâm itdikleri ḥâlde ḥüsn-i teveccüh-i hümâyûnumuzı tezyîd ve celb itmiş olurlar. Şaḫṣiyyât u ẓâtiyyât ile uġraşacaḳ zamân degildir, şimdiye ḳadar ṭaraf-ı şâhânemize vâḳi' olan mürâca'atlarınıñ tervîcinde terâḫî vü te'eḫḫur idilmedi ve aḳdâr u refâhlarında ve 'arż itdikleri ḫuṣûṣâtıñ muvâfıḳ-ı müsâ'ade vü mesâġ olanlarınıñ is'âfında tereddüd olunmadı. Artıḳ bunca luṭf u müsâ'adeye iḳtirân olunmaḳda bulunmuş iken anlar gibi ḳudemâ-yı bendegândan beklediġim ḥüsn-i ḫıdmet yolunda müttaḥidâne mu'âşeret ve ṭaraf-ı hümâyûnumuzı ve tebe'a-i ṣâdıḳamızı ḫoşnûd idecek ḫıdmetlere himmet ve muvaffaḳiyetle teşekkür-i elṭâf-ı Ḥażret-i [97] Ḫudâ'ya müdâvemet itmelidir. İnşâ'allâh selâmet gider gelürsün de seni celb ider, meşhûdât u mesmû'âtıñdan istiḥṣâl-i ma'lûmât iderim. Ḥâżır ora-

lara gidilecek, ḳulaġı delik bir iki âdem berâber götürerek İstanbul'dan çıḳardıḳdan ṣoñra gidüp gezdigiñ maḥallerdeki meşhûdât u mesmû'ât ve taḥḳîḳâtıñı żabṭ u taḥrîr itseñ de görsek, zîrâ fuḳarâ-yı ra'iyyete pek çoḳ ẓulm ü i'tisâf u sitem vuḳû'ını rivâyet idiyorlar. Bu miṣillü şeyleri tecessüsle berâber me'mûrîniñ dirâyetli vü sâde-dil ve ẓâlim ü 'âdilini daḫi taḥḳîḳ u tenmîḳa himmet itmekligiñ maṭlûbdur. İnşâ'allâh ber-veflḳ-i maṭlûb ḥüsn-i tesviye-i meṣâliḥle 'avdetiñde mükâfât olunursuñ. 'Uşaḳ'dan ḥıdmet ḳabûl itmediğiñe ḥażż itdim, faḳaṭ bu ḥıdmetde gidecegiñ âdemleriñ ve hele Tepedelenli'niñ ḥâli müsâ'id olduġından ikrâm ṣadedinde olurlar ise redd eyleme. Zîrâ idecekleri ikrâm ḫazîne-i şâhânemizden dimekdir. Silaḥdâr aġaya tenbîh itdim, saña yirmi beş biñ ġuruş yol ḫarçlıġı da virecekdir. Bi'l-farż orada ârâm u iḳâmetiñ uzayup da bu ṭarafa bir şey yazılmaḳ lâzım geldigi ḥâlde ḳapuya yazacaġıñ kaġıdıñ bir dânesini ve farażâ ḳapuya yazılması münâsib olmayup da benim ḫabîr olmaḳlıġımı tensîb itdiġiñ ḫuṣûṣâtı silaḥdâr aġaya ḫiṭâben yaz da imâm 'Abdü'l-Kerîm Efendi'ye gönder, ben anı görürüm. İnşâ'allâh muvaffaḳ olursuñ, haydi Ḥaḳ selâmet virsün, bir haftadan ziyâde eglenme, hemân 'azîmet eyle" deyü teşvîḳ ü talṭîf buyurmuş olduġından emr ü fermân-ı hümâyûna imtiṣâlen bir hafta ẓarfında ḫareket ve tedârük itdigi taḫt-ı revân ve ba'żı rehvâr ile Manastır'a ve Yanya'ya gidüp ber-veflḳ-i dil-ḫâh-ı 'âlî beş mâh ẓarfında müreffehen 'avdetinde ḥüsn-i îfâ-yı emr-i me'mûriyyeti bâb-ı 'âlîce daḫi maḳbûl olaraḳ ḫużûr-ı ḫażret-i pâdişâhîye celb ile talṭîf ve vulât-ı müşârün-ileyhâniñ 'arż itdikleri ücret-i ḫıdmetden pek de tereffüh idemedigi tebeyyün itmekle bu def'a daḫi yirmi beş biñ ġuruş 'aṭiyye iḥsânıyla rehîn-i meserret buyurulmuşdur.

Ol vaḳitler ḫâṣṣa silaḥşorlıġına 'ilâveten ḳapucıbaşı olanlardan orta ḳapunuñ iki ṭarafında el-ḥâletü hâẕihî mevcûd olan ḳulleleriñ birisinde bi'l-münâvebe her gice bir ẓâtiñ nevbet beklemeleri ḳanûn olduġından bu nevbeti ḳapucılarıñ eskilerinden ḳapucı-başılarıñ çavuşları maḳâmında olup "döşelikçi" ta'bîr olunan me'mûr ḫaber virdikde nevbeti gelen ḳapucıbaşı ba'de'l-'aṣr sarây-ı hümâyûndaki orta ḳapuya 'azîmet ve ḳullede beytûtet itmesi İstanbul'da bulunacaḳ ḳapucı-başılarıñ 'adedine naẓaran [98] egerçi yirmi günde bir ancaḳ vuḳû' bulur ise de ṣayfen ve şitâ'en, sinnen böyle bir zaḥmet-i müteselsileye müteḥammil olamayacaġından nân-pâresiniñ külliyen teḳâ'üdlige tebdîlini 'an-aṣıl rüfeḳâ-yı iḫvânından olan imâm-ı evvel-i

şehriyârî 'Abdü'l-Kerîm Efendi vâsıtasıyla ḫâk-i pây-ı hümâyûna 'arż u istid'â eyledikde, ḫıdemât-ı ṣâdıḳa-i sâbıḳası ḳalb-i hümâyûnı şefḳat ü merḥametle mükerreren is'âf-ı 'inâyet-i celîleye imâle iderek ni'me't-teṣâdüf ol gün ḥâżır maḥlûl bulunan senevî ṭoḳsan altı biñ ġuruş ṣemerelü ve çavuş gediklüsi olan Ṣoma ze'âmeti yirmi sekiz târîḫinde bâ-ḫaṭṭ-ı hümâyûn ve Naḫl-bend Maḥallesi'nde Ṭuran-zâde Ḳonaġı 'ilâveten 'inâyetle nâ'il-i 'âṭıfet-i firâvân ve münḥal olan şâhînci-başılıḳla seferli keṭḫudâsı Cüvân 'Ârif Aġa çerâġ u şâdân olmuşdur.

Bundan ṣoñra pederim evḳât-ı 'ömr-i 'azîz ve ezmân-ı ṣalâḥ-engîzini 'ibâdât u ṭâ'ata ḥaṣr ile imrâr itmekde iken Sulṭân Aḥmed Ḫân-ı Ṣâliṣ 'aṣr-ı 'âlîsinde İbrâhîm Müteferriḳa iḫtârıyla teşebbüş olunan niẓâmât-ı 'askeriyye fıḳrasını pederinden ögrendigini ve devr-i Maḥmûd Ḫân-ı Evvel'de Yeñişehir Müftîsi-zâde Es'ad Efendi ma'rifetiyle muḳaddime-i niẓâmât olaraḳ Üsküdâr'da yapılan mühendis-ḫâne ve ve ḫumbara-ḫâne ve ḫumbara ta'lîmi ve bu ḫumbaracıları mühtedî Selîm Aġa ma'rifetiyle icrâ itdirilen tüfeng ta'lîmi meşhûdı olaraḳ bu teşebbüṣât âġâzınıñ encâmı ta'lîmât-ı 'askeriyyedeki iḫtiyâc icbârıyla behe-maḥal devlet-i 'aliyye bir gün elbette mu'allem 'asker ve muntaẓam leşker ve uṣûl ü eṣer îḳâ'ına teşebbüş buyurmaḳ mecbûriyetinde olduġını istifhâm ve ḫuṣûṣiyle 'aṣr-ı 'âlî-i Selîm Ḫânî'deki niẓâm-ı cedîdiñ tertîbât ve teşebbüṣâtınıñ mine'l-ibtidâ ile'l-intihâ içinde ve yirmi üç senesi evâḫırında evâ'il-i 'aṣr-ı 'âlî-i ḥażret-i Maḥmûd Ḫânî'de 'Alemdâr Paşa'nıñ sekbân nâmıyla tertîb eyledigi ta'lîmli 'asker keyfiyetlerini pederi Keçeci-zâde Ṣâliḥ Efendi merḥûmdan mevrûṣ-ı ülfet üzerine oġlu 'İzzet Mollâ Efendi ḫânemize geldikçe eṣnâ-yı muṣâḥabetde ḥikâye eyler idi.

'İzzet Mollâ merḥûmuñ ol vaḳit atabeg-i devlet ḥükminde bulunan Ḥâlet Efendi merḥûma kesb itdigi şiddet-i tereddüdi cihetiyle bu ḥikâyâtı pederden aldıġı gibi Ḥâlet Efendi'ye ṣatmış olduġı zamân ḫâḳân-ı firdevs-mekân Sulṭân Maḥmûd Ḫân efendimiz ḥażretleri yeñiçerileriñ irżâ veyâḫud imḥâsıyla niẓâmât-ı 'askeriyyeye muḳaddime-i muvaffaḳiyetiñ istiḥṣâli çâresiniñ düşünülmesi ḫuṣûṣına emniyyet [99] buyurduḳları vükelâsını ve ḫuṣûṣiyle Ḥâlet Efendi'yi vâḳıf ve me'mûr buyurmuş olduḳlarından müşârün-ileyh Ḥâlet Efendi bu ḫuṣûṣuñ sevâbıḳ-ı teşebbüṣâtına vâḳıf bendegâ-

nı su'âl ü taḥarrî itmekde iken ḥekîmbaşı Behcet Efendi ile 'İzzet Mollâ, arpa emîni Ṣâliḥ Aġa ile pederimiñ vuḳûflarını ḥikâye ve ikisiniñ de müẕâkere meclisinde bulunmaları münâsib olacaġını ifâde ider itmez celbleri içün 'İzzet Mollâ'yı me'mûr eylediginden ve pederim ise ol zamân Çeraġân sâḥil-sarây-ı hümâyûnunuñ Yıldız Câddesi'ndeki ẕirvede Güġercinlik ta'bîr olunur maḥlaşına münâsebetli maḥallede bir ḫâne-i cennet-fezâda ḳafes-nişîn-i inzivâ vü 'uzletle müreffehen dâne-çîn olmaḳda iken bir gün 'İzzet Mollâ gelüp Ḥâlet Efendi'niñ da'vet ü selâmını teblîġ eyledikde pederim ḫânesi semtiniñ müşârün-ileyhiñ sâḥil-ḫânesi mevḳi'ine bu'diyyeti ve kendüsi ol zamân ṭoḳsan yaşına yaḳlaşdıġından şu'ûrından istifâde idecek sermâyeden tehî-ser ü ḫâlî ḳalmış bulunduġını ma'raż-ı i'tiẕârda ityân ve meclis-i müşârün-ileyhe müdâvemete muvâfaḳat idemeyecegini mutażammın ba'żı münâẓaralar serd ü beyân iderek 'İzzet Mollâ'yı ṣavmış ve o dâhiyeyi ṣavuşdurmuşdur ẓann eylemiş ise de birḳaç gün ṣoñra tekrâr gelerek müşârün-ileyh Ḥâlet Efendi'niñ sâḥil-ḫânesi civârındaki Ṣafâyî-zâde Aḥmed Efendi Yalısı'nıñ istîcâr u istiḥżâr olundıġını ve bu teklîf ü ṭalebe inḳıyâddan başḳa çâre vü tedbîr olmadıġını ifâde ve lüzûm-ı imtişâlini irâ'e idince pederim ziyâde muẕṭarib olduġı ḥâlde ne çâre Ḥâlet Efendi'niñ iḳbâl ü nüfûẕ u i'tibârı derecesi hemân selefi anbâr emîni İbrâhîm Efendi'yi geçmiş ve idâre-i umûr-ı devletde nefs-i mütekellim-i vaḥde mertebesine varmış idi.

Bu cihetle ḫâh u nâ-ḫâh ol lâne-i cennet-nişâneden sâḥil-ḫâne-i meẕkûra ṭayerân iderek efendî-i müşârün-ileyh ne vaḳit ṭaleb ider ise celb ile 'asâkiriñ nizâmâtı müẕâkere olunur idi. Bu meclise iḥżâr olunanlarıñ ekserîsi ḥaḳîḳaten 'uḳalâdan ve birazı aṣdiḳâdan ve ba'żıları teşḫîẕ-i ẕihn içün celb olunmuş ẕurefâ ve ḫayr-ḫâhân-ı leẕîẕü'l-muṣâḥabeden olup ez-cümle re'îsü'l-eṭibbâ Ḫayrullâh Efendi-zâde ser-eṭibbâ Behcet Efendi ve şehr-emîni Ḫayrullâh Efendi ve meclise eṣnâ-yı devâmda maḳâm-ı sâmî-i ṣadâreti iḥrâz iden arpa emîni Ṣâliḥ Paşa ve 'İzzet Mollâ Efendi ḫayr-ḫâhân-ı aṣdiḳâdan ve muṣâḥib Sa'îd Efendi ve Yesârî-zâde Muṣṭafâ 'İzzet Efendi gibi erbâb-ı ḥayṣiyyet ü mu'teberândan 'ibâret bulunmuş idi.

[100] 'Asâkir-i nizâmiyye tertîb ü istiḳrârı çâresiniñ istiḥṣâline dâ'ir deverân iden müẕâkerâtda tecrübe-i sâbıḳası ḥasebiyle yeñiçeriler ilġâ olunmadıḳça mu'allem 'asker tertîbi mümkin olamayacaġı ḥaḳḳında pederimiñ

serd eylediği maḳâleyi Behcet Efendi ve Ḫayrullâh Efendi ve Ṣâliḥ Paşa'nıñ taṣdîḳ eylediklerini mu'aḫḫaran Râmî Çiftligi ḳışla-i hümâyûnında iken Behcet Efendi ḥikâye eyler idi.

Pederimiñ Burûsa'ya Nefyi Muḳaddimesiniñ Ẓuhûrı

Müşârün-ileyh Ḥâlet Efendi bir gün Yanya vâlîsi Tepedelenli 'Alî Paşa'nıñ ḫıdmetinden neş'etle efendisini gücendirerek der-sa'âdete ilticâ itmiş olan Arnavud Poşo İsmâ'îl Beg'iñ i'dâmı içün 'Alî Paşa'nıñ İstanbul'a göndermiş olduġı iki nefer fedâyî Arnavudlar İsmâ'îl Beg'iñ müste'ciri bulunduġı Boztoġan Kemeri ṭarîḳiyle Süleymâniye Câddesi'niñ Üçyol Aġzı'nda ve bâb-ı ser-'askerîniñ mu'aḫḫaran mesdûd olan Küçük Ḳoltuḳ Ḳapusı ḳarşusındaki ḫâneniñ penceresi öñinde oṭururken fedâyîleriñ pencereyi hedefe alup İsmâ'îl Beg'e ḳaṣd ile atdıḳları piştov ḳurşunları revzeneden içerü duḫûl ile oṭanıñ ṭoġrama dolab ḳapaġına işâbetle mûmâ-ileyh ṣavn-ı İlâhî'de bulunduġından Arnavudlar ele geçürülmüş ve bostancıbaşı furununda lede'l-istinṭâḳ Poşo İsmâ'îl Beg'i öldürmek üzere Tepedelenli 'Alî Paşa ṭarafından me'mûren geldikleri iḳrâr itdirilmiş olduġından müşârün-ileyhiñ dâr-ı salṭanatdaki bu cür'eti muḳaddime-i 'işyânı olduġında şübhe ḳalmadı. Bunuñ izâlesi elzem ise de sizleriñ de taṣavvur u ḫâṭırañızı istifhâm itmek isterim, me'âlinde re'yini te'mîn ve ifâdesini taṣdîḳ itdürmek içün bir ḥikâye naḳl ile serd eylediği maḳâleye muḳâbil mevcûd bulunanlardan cevâba intiẓârını îmâ itmesine ḥuẓẓâr, ser-fürû-bürde-i tefekkür ü tereddüd olduḳları ḥâlde müşârün-ileyh su'âlini tekrâr itdikde, Behcet Efendi ile 'İzzet Mollâ pederime işâretle, "efendim, efendi bendeñiz cümlemizden esenn ve devirler görmüş olduġı cihetle tecrübesi eslem ü aḥsen olmaġla bu ḫuṣûṣda da re'yinden istifâde idelim" didiklerinden Ḥâlet Efendi pederime teveccühle "gerçek bu şeylerde evvel-be-evvel siziñ re'yiñizden istifâde itmeliyiz" iltifâtıyla kendi re'yini taṣdîḳ ü mümâşâta da'vet yolunda ġâyet nâzükâne ve zu'mınca mütenezzilâne vâḳi' olan ḫıṭâb-ı nüvâziş-iktisâbına cevâben egerçi evvel-emirde "efendimiziñ ṭaṣavvurâtı ṣâ'ibdir, efendiler dâ'îleriñiziñ ḥaḳḳ-ı 'âcizânemdeki ẓanları iltifât ḳabîlindendir" diyerek ḫoş-nümâ sözler-

le geçişdirmege çalışmış ise de efendî-i [101] müşârün-ileyh ibrâm u ilḥâḥ ile sû'-i niyyetini ṣarâḥaten taṣdîḳ itdirmek maḳṣadıyla "elbette bu ḫuṣûṣa i'tâ-yı re'y itmelisiñiz" zemînindeki ibrâmına cevâben "efendim bu bâbdaki vârid efkâr-ı 'âcizânemiñ 'arżına cür'et, bendeñizi iltifâtıñızdan maḥrûm ideceginde şübhe idemem, muḳteżâ-yı ḫaṣlet-i celîleñiz siz 'afv buyursañız da ḥâ'iz oldugıñız iḳbâl-i 'âlî ḥażm idemez" cevâbına taṣaddîsi ḥâlen ve ma'nen efendiyi istişâreden tenkîl ü tendîm eylemiş ise de ne çâre ki bir kerre sözi meydâna ḳoymuş ve böyle bir mühim su'âlini meskûtun-'anh bıraḳmaḳda çekilecek ḫacâlet iḫtiyârına ḥaḳîḳaten farṭ-ı iḳbâli nâ-müteḥammil bulunmuş olduġından ve Ṭayyâr Efendi ise muḳteżâ-yı sinn ü sâli ve ṣadâḳatınıñ da'vet itdigi herçi-bâd-âbâd sâḥasında pûyân olmaḳ zaḥmetini taḥammüle ilcâ-yı ḫaṣlet-i müstaḳîmesiyle müheyyâ ve taṣavvur u re'yini 'arża ḥâżırlandıġı emâre-i ḥâlinden rû-nümâ olmaġla bu cür'etini müşârün-ileyh ḥiss itdiginden ḫafîfçe "estaġfirullâh, buyurun, benim maḳṣadım maṣlaḥatıñ istiḳâmetini aramaḳdır" gibi müteḥayyirce i'tâ-yı müsâ'ade itdikde pederim Ṭayyâr Efendi, "bendeniziñ sinnim ḥadd-i tis'îne resîde olduġından mesâfe-i ba'îde şedd-i raḥle ḳudretim ḳalmadı, luṭfen bir yaḳın yere seyâḥate müsâ'ade buyurun" didiginde, "efendi peder, bu sözler laṭîfe ise be'is yoḳ, ciddî ise ġaddâr olmadıġımı te'mîn ile iktifâ iderim, hemân vârid-i ḫâṭırı beyân idin" deyü ġâyet gevşek elfâẓ ile tekrâr eyledikde pederim Behcet Efendi ile 'İzzet Mollâ'yı göstererek "efendim, efendiler dâ'îleriñiziñ ḥaḳḳ-ı 'âcizânemdeki ḫüsn-i ẓanları 'asâkir-i mu'allemeniñ tanẓîmi yolunda olan ma'lûmât-ı sâbıḳamı beyân ve bu ḫuṣûṣa teşebbüs itmek ḫuṣûli mütemennî olan muvaffaḳiyetiñ 'usret ü suhûletini müẓâkerede meşhûdât u mesmû'ât-ı sâbıḳamı ityân itmek içün meclis-i 'âlîñize ḳabûl şerefini ḳazandırmış ve biraz vaḳitden berü bu sözüñ cereyânında bulundurmuş idi. Bi-luṭfihî ve keremihî Ta'âlâ bu taṣavvurât netîcesiyle işte o 'askeriñ tanẓîm ü te'sîsine muvaffaḳ olduḳdan soñra Tepedelenli'niñ ve emṣâli ser-keşânıñ terbiyelerinde maḥẓûr müṭâla'a olunmaz ise de şimdiki ḥâlde serḥadât-ı ḫâḳâniyye bu miṣillü maḥaller nice taḥṣîl-i nüfûẓ u ḥayṣiyyet itmiş ve sâye-i ḥażret-i pâdişâhîde ḳıdem peydâ ve aḥâlîce iktisâb-ı meziyyet ü şöhret iderek ser-keşânı yıldırmış olan aṣḥâb-ı iḳtidâr u yesârıñ muḥâfaẓalarına ḳalmış olmaġla esbâb-ı mücbireden bir vesîle-i cesîme-i mübrime ḥaylûlet itmedikçe îcabına göre ma'at-talṭîf [102] ve't-tehdîd şimdilik bunlarıñ ma-

ḥallerinde ibḳâ ile ḥüsn-i istiḥdâmlarından başḳa ḫâṭıra bir eslem ṭarîḳ gelemiyor, zîrâ Tepedelenli Yanya'da ve Yanya Mora civârında ve Mora Ḫıristiyânı ise çend def'a ṭuġyân itmiş ve ḥattâ memleket birḳaç kere elden çıḳaraḳ Sulṭân Muṣṭafâ Ḫân-ı Ṣânî 'aṣrındaki ṭuġyânlarında bu ḳıṭ'ayı Ḫıristiyân istî'âb itmiş iken Sulṭân Aḥmed Ḫân-ı Ṣâliṣ 'ahd-i 'âlîsinde ṣadr-ı a'ẓam Dâmâd Şehîd 'Alî Paşa'nıñ bi'ẕ-ẕât 'azîmet ü muẓafferiyetiyle feṯḥine muvaffaḳiyetinden ṣoñra mu'aḫḫaran ufaḳ tefek birḳaç def'a daha 'iṣyân itmişlerse de Yanya ve Selânik vâlîleri taslîṭiyle teskîn olunmuşdur. Bendeñizce evvel-be-evvel 'asâkir-i muntaẓama tedârüki çâresiniñ istiḥṣâline himmetle serḥadât-ı ḫâḳâniyyeniñ muḥâfaẓa vü taḥkîmine iḳtidâr-ı kâmile ḥuṣûline emniyyet geldikden ve ḳuvvet-i ḳalb iktisâbıyla devlet bu cihetlere 'aṭf-ı naẓardan âzâde ḳaldıḳdan ṣoñra ḥüsn-i ḥıdmet ü ṣadâḳatden egerçi inḥirâf idenler olur ise ol vaḳit emr-i terbiyelerine müsâra'at olunsa ol ḳadar sû'-i te'ṣîri olamayacaġından faḳaṭ henüz serḥadler 'asâkir-i müstaḥfıẓadan ḫâlî ve aḥvâl-i ḥâliye-i mu'âmelât-ı memâlikden kâse-i ma'lûmât tehî iken bu miṣillü ẕî-nüfûẕ u iḳtidâr olan vülâtı ḥüsn-i istiḥdâma himmetden eslem ṭarîḳ ḫâṭıra gelemiyor, yine efendimiz a'lemsiz" diyerek ḳaṭ'-ı kelâm eyledigi eṣnâda Ḫâlet Efendi'niñ çihresinde derece derece rû-nümâ olan ta'abbüsle pencereden ṭışaru baḳmaḳ istediginden 'adem-i ḳabûl ü istiṣḳâl emâreleri añlaşılmaḳda iken pederim her zamânki ṭarz ile efendiye vedâ' itdigi ṣırada sâbıḳları gibi nereye mereye dimediginden "efendim "el-muḫliṣûne 'alâ ḫaṭarin 'aẓîm" ḳażiyyesi vârid ve luṭfen vâḳi' olan istifsâr-ı 'âlîñize 'arż eyledigim cevâbıñ egerçi maẓarratı nefs-i 'âcizâneme 'â'id ise de ḥamd olsun ḫoş-nümâ sözlerle devlete maẓarratı râci' olacaḳ bir ḥâlde bulunmadıġıma teşekkür ider ve demincek niyâz itdigim vechile mevḳi'-i seyâḥatiñ luṭfen bir yaḳın maḥalle ta'yînini tekrâr niyâz iderim" sözile ḥareketi eṣnâsında yalñız "efendi ḥażretleri, bu zu'm u ẕehâb şeyḫûḥet eṣeri olmalıdır, ne iḥtimâl ki siziñ ḥaḳḳıñızda öyle şeyler taṣavvur olunsun" söziyle iġfâl itmek istediginde "efendim, 'afv buyuracaġıñızda şübhe yoḳ ise de ḫâ'iz olduġuñuz iḳbâl şâyed ḥażm idemez ẓannıyla recâ iderim, inşâ'allâh 'afv buyururusuñuz" cevâbıyla "farṭ-ı iḳbâliñ minâre 'alemi üzerinde görünmesiyle oraya ṣu'ûda heves-kâr olanlarıñ iḥtiyâṭsızlıḳ 'âleminde bulunaraḳ dûçâr-ı [103] ḫaṭar olmalarından ḳorḳılur faḳaṭ inşâ'allâh kâffe-i muḫâṭarâtdan maṣûn olursuñuz" sözüni velî-ni'metimiz olan Sulṭân Maḥmûd Ḫân

efendimiziñ ḥaḳḳında ber-kemâl olan teveccühât-ı celîle-i emekdâr-nüvâzîlerine ve ḫıdemât-ı mesbûḳa-i ṣâdıḳânesine iġtirâren serd iderek ḫânesine ʻavdet itmiş idi.

Efendî-i müşârün-ileyh ḥaḳîḳaten her ne ḳadar ʻâḳil ü zekî ve kerîm ise de ol ḳadar da ḫod-bîn ve ġaraż-kâr olduġını pederim tecrübe eylemiş olduġından ḫânesine geldigi gibi ṣâḥibe-i beytine ḫiṭâben "bize bir iki ḫurc ve câme-şûy ve sâ'ire gibi eşyâ-yı lâzıme ve biraz yol ḫarçlıġı tedârük ü tehiyye idiñ ve tebeʻadan benimle kim gider ise anlara söyleyiñ, iki âdem ḥâżır u âmâde olsunlar, zîrâ yârınki gün bize seyâḥat göründi" sözini tefevvuh eyledikde bu sözüñ sebeb-i ṣudûrına maʻlûmât-ı sâbıḳa olmadıġından her ne ḳadar evvelce kendüsinde ʻalâ'im-i ʻateh tefehhüm olunmamış ise de şâyed yeñi ẓuhûr itmişdir zuʻmıyla bu maḳâle taḥayyür ve iʻtişâşına ḥaml ile ḫânemiz ḫalḳı müte'essif ü müte'ellim olmuşlar idi.

İrtesi leyle-i reġâ'ib güni ḥaḳîḳaten bir ketḫudâ beg çuḳadârıyla "alây çavuşı" taʻbîr olunup mu'aḫḫaran "deʻâvî çavuşı" ve şimdilerde "icrâ cemʻiyyeti ḫademesi" tesmiye olunanlardan bir âdem gelüp Ḳıbrıs cezîresine nefy ü isrâ fermân-ı ʻâlîsini getirmiş ve fermân-ı ʻâlîde ke'enne ḫânesinde baʻżılarıyla ḥükûmet-i seniyyeye iʻtirâża cür'et itmesi sebeb-i nefy olmaḳ üzere bir ḥikâye-i bî-aṣl u esâs münderic bulunmuşdur.

Çuḳadâr ve çavuş der-ḥâl pederi alup gümrüge götürmek üzere istiʻcâl itdikleri ḥînde ṣâḥibe-i beytine ḫiṭâben "işte ben gidiyorum, sen şimdi berberbaşı ʻAlî Aġa'ya git, benden selâm söyle, bu sinn ü sâlden ve efendimize ḳuş-ḫânede ʻarż eyledigim fedâkârâne ḫıdmet ü ʻubûdiyyetiyle yetmiş seneden ziyâde ibrâz itdigim istiḳâmetden ṣoñra ṭoḳsan yaşında iken Ḥâlet Efendi'niñ su'âline mebnî virdigim cevâb-ı ṣâdıḳâneyi ışġâ itmediginden ve devletiñ başına büyük belâ ve vücûdına oñulmaz yâre açmaġa sebeb olmaḳ seyyi'esini irtikâb itdikden mâ-ʻadâ bu sinn-i şeyḫûḫetde bu emekdârı bi-ġayr-i ḥaḳḳın Ḳıbrıs'da süründürmek ġadrine cür'et itdigine ẓann iderim ki şevket-me'âb efendimiziñ merḥamet-i şâhâneleri revâ görmez, ben çavuşı irżâ ile Hegbeli Aṭa'da teraḳḳub iderim, maḥall-i iḳâmetimiñ [104] Burûsa'ya taḥvîl buyurulmasını ḫâk-i pây-ı hümâyûn-ı pâdişâhîden bu gün istirḥâm buyursunlar" emrini virerek mübâşirleriyle berâber gümrüge ʻazîmet itmiş idi.

Pederim Ḥaḳḳında Sulṭân Maḥmûd Ḫân Efendimziñ Luṭf ve Ṣaḥâbeti

Bu ‘âcizle berâber ol vaḳit berberbaşı bulunan silaḥdâr Girîdî ‘Alî Aġa merḥûmuñ Fındıḳlı'daki yalısına ‘azîmetle müşârün-ileyhiñ ḥaremi ḫanımefendi vâsıṭasıyla aġa-yı müşârün-ileyhe ifâde-i keyfiyyet eyledikde "baş üzerine" cevâbını alup ‘avdet itmiş idi. Ol gün aḫşâm üzeri silaḥdâr-ı müşârün-ileyh saḳḳâsı Ya‘ḳûb Aġa ile Burûsa'ya taḥvîl buyurılan iḳâmet fermânıyla beş yüz ‘aded yirmi beşlik altun iḥsânını getürüp teveccühât-ı celîle-i ḥażret-i pâdişâhî farḳında ber-ḳarâr olaraḳ yaḳın zamânda celb olunacaġını tebşîr ü talṭîf ve bu vechile merḥamet-i celîle-i ḥażret-i velî-ni‘met taż‘îf buyurulmuş idi.

İşbu tebşîr-i ‘âlî ve ‘aṭiyye-i seniyye-i ḥażret-i pâdişâhî süd pederim Ḥacı ‘Ârif Aġa'ya tevdî‘an ve tebe‘adan mühtedî Meḥmed Aġa terfîḳan menzil ḳayıġıyla Hegbeli Aṭa'ya gönderilmiş ve oradan ḥareketle Burûsa'ya gitmiş idi. Burûsa'da merâḳıd-ı muṭahhara-i Âl-i ‘Oṣmân ve sâ’ireyi ziyâret itmiş olduġından bu seyâḥat-i netîcetü'l-menfa‘at ol arzûya vesîle-i nâ’iliyyet olduġını ḥikâyet ider idi. Bostancıbaşı ‘Abdullâh Paşa'nıñ ṣadâreti ve Ḥâlet Efendi'niñ Ḳonya'ya nefyi güni ıṭlâḳına müsâ‘ade-i seniyye-i mülûkâne ve ‘avdet ḫarçlıġı olmaḳ üzere beş yüz ‘aded yirmi beşlik altun iḥsân-ı şâhânesine daha nâ’iliyyetle der-sa‘âdete vâṣıl olduḳdan ṣoñra li-ecli't-talṭîf Kütahya sancaġında kâ’in senevî beş bin ġuruş nemâlu Ṭavşanlu ve Şeyḫlu ve Ḥonus ve Kedûs nâm dört ḳarye muḳâṭa‘âtı nân-pâresine ‘ilâve ve berâtı ṭaraf-ı silaḥdârîden irsâl ü iḥsân buyurulmuş idi.

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

1 Dikḳat itseñ ẓarfdır ‘âlem velehle ḥayrete
Ṭarz-ı mer’iyyâtıdır maẓrûf ‘ucâb u ġayrete

2 İntiḳâm âyînesinde ‘aks-i taṣvîr eyleyüp
Ser-nüvişt-i hey’et-i taḳdîri ḳor çoḳ ṣûrete

neşîde-i ‘âcizânesini işrâb ider bir fıḳranıñ daḫi nezd-i uli'l-ebṣâra ‘arżına mübâderet olunur:

Şöyle ki pederimiñ nefyden ıṭlâḳıyla der-sa'âdete vuṣûlinde Bağçe Ḳapusı İskelesi'ne çıḳup rükûb içün ḫânesinden bâr-gîriniñ celbine [105] âdem gönderdikde vürûdına ḳadar tevaḳḳuf u ârâm itmek üzere Bâğçe Ḳapusı'ndaki büyük ḳaravul-ḫâneniñ ol vaḳit ḳarşusında kâ'in duḫânî Girîdî Şâkir Aġa'nıñ dükkânına girdigi arada orada ḥâṣıl olan ġalebeligiñ sebebinden su'âl itdikde, Ḥâlet Efendi'niñ ser-i maḳṭû'ı gelmiş olduġından anı temâşâya ictimâ' itmişler, cevâbını alaraḳ ḫâ'ir ü hâ'im ḫânesine muvâṣalat müyesser olmuş idi.

"Müntaḳimdir bir adı Mevlâ'nıñ" me'âl-i mücerrebi ve,

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün)
Dünyâ içün vücûdını ṣarf itmez ehl-i dil
Naḳd-i ḥayât merdüm-i dânâya bir gelür

neşîdesini der-pîş ve,

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)
Râyic olmaz her zamân naḳd-i temennâ böyledir
Aġlama ey ḫâce kim ümmîd-i dünyâ böyledir

mezâyâsını tefekkür ve,

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Servet ü sâmânı insân cem' u terk idüp gider
Çünki 'âlemdir velehle ḥayrete cây-ı maḳar
Kimseye bâḳî degildir mülk ü devlet sîm ü zer
Bir ḫarâb olmuş göñül ta'mîr itmekdir hüner

me'âlini müṭâla'a vü taṣavvurla ṭarîḳat-ı 'aliyye-i naḳşbendiyye meşâhîr-i meşâyiḫ-i kirâmından ve Ġalaṭa Sarâyı ḫâcelerinden Geredevî Es-seyyid El-ḥâc Ḫalîl Efendi merḥûmdan inâbe itmiş olduġından bundan ṣoñra pazar-irtesi ve penşenbe giceleri ṣalât-ı 'ışâyı cemâ'atle ba'de'l-edâ îfâ-yı âyîn-i naḳşbendîye devâm iderek ekṣer vaḳti müṭâla'a-i kütüb ve aḥibbâsıy-

la muṣâḥebet-i ma'ârifle güẓâr itmekde iken ḳırḳ ṭoḳuz ramażân-ı şerîfinden üç gün evvel ḫaste ve bir gün ṣoñra "mu'avveẕeteyn"i evrâd itdigi ve yüz üç yaşında 'aḳlı başında bulunduġı ḥâlde "Biñ yıl yaşasañ âḫir gelmez saña bir sâ'at" me'âliyle terk-i 'âlem-i meşaḳḳat ve dâr-ı na'îme rıḥlet itmişdir. Raḥmetullâhi Ta'âlâ 'aleyhi ve 'aleyhim raḥmeten vâsi'aten.

Tayyâr-zâde Aḥmed Atâ Efendi'nin Kendi Terceme-i Ḥâli

Terceme-i Nâmıḳu'l-Ḥurûf

Vâlid-i mâcidim Ṭayyâr Efendi merḥûmuñ tercemesinde bi'l-münâsebe beyân olunduġı vechile bu 'âciz-i bî-vâye biñ iki yüz yirmi beş târîḫinde civâr-ı hebâdan cihân-ı hevâya vürûd ve yirmi ṭoḳuzda ṣıbyân mektebinde ta'allüm-i ḥurûf-ı hecâ ile sürûd eṣnâsında otuz bir târîḫinda baş-muḥâsebe ḳalemi ru'ûsına nâ'il olaraḳ oṭuz ṭoḳuzda müdâvemetle ṭop-ḫâne kâtibi Beglerbegili Ḥasan Efendi ve birâderi Ḫalîl Efendi ve Ḥilmî Efendi ve Keresteci-zâde 'Ârif Efendi himmetleriyle bir buçuḳ sene eṣnâ-yı devâmda uṣûl-i ḳaleme meleke ḥâṣıl olmaġa başlamış idi.

Sulṭân Maḥmûd Ḫân Efendimiziñ Dîvânî 'Alî Efendi Câddesindeki Fîrûz Aġa Câmi'i Pîşgâhında Pederime Teṣâdüf İderek Luṭf ve İltifâta Maẓhar Buyurup Birâderim Ḫalîl Edîb Beg İle Bu 'Âcizi Enderûn-ı Hümâyûnda Pederimiñ Maḥall-i Neş'eti Olan Kîlâr-ı Ḫâṣṣa Ḳoġuşına Cerâġ Buyurduḳları

Ḳırḳ târîḫi ramażânında bir gün pederimiñ [106] Ayaṣofya Câmi'-i Şerîfi'ne eṣnâ-yı 'azîmetinde Dîvân Yolu'ndaki Acı Ḥammâm ḥizâlarına vuṣûlinde cennet-mekân Sulṭân Maḥmûd Ḫân efendimiz ḥażretleri kâtib ḳıyâfetinde ve yanlarında bulunan meşhûr muṣâḥib Sa'îd Efendi za'îm hey'etinde tebdîl olduḳları ḥâlde birlikde Sulṭân Bâyezîd Câmi'-i Şerîfi'ne müteveccihen teşrîf buyururlar iken teṣâdüfen râst gelüp pederim ẕât-ı hümâyûn-ı ḥa-

żret-i pâdişâhîyi gördigi gibi ġâyet temkîn ü meskenetle ḳaldırımdan aşaġıya inerek bir ṭarafa gürîz itmek istedigini gösterir bir ḥâl-i edeb-i 'ubûdiyyet 'arż itdikde, ḫâḳân-ı ḫuld-âşiyân ḥażretleri ḳarşusına teşrîfe raġbetle "Sa'îd Efendi mâşâ'allâh Ṭayyâr Efendi pek iḫtiyârlamamış, gördügime ḥaẓẓ itdim" iltifât-ı 'aliyyesiyle tevaḳḳufan isticvâbı işrâb ider bir ḥâl-i luṭf-iştimâl irâ'e buyurduḳlarında pederim ḳaldırımdan aşaġıda ṭurarak "efendim, bu iltifât-ı şâhâneñiziñ ve pey-der-pey müstaġrak oldugım 'aṭâyâ-yı celîle-i mülûkâneñiziñ teşekkür ü cevâbını seḥerî ḫużûr-ı Ḥażret-i Bârî'de 'arż-ı münâcât u dürûd ile îfâdan ġayri sermâye-i teşekküre mâlik olmadıġımdan ḫayâlimde olan birçoḳ arzû-yı taḥmîd ü teşekkürüñ 'arż u beyânına cür'etdeki işbu furṣatı neş'e-i iltifât-ı seniyye-i mülûkâneñizle ḥâyir ü lâl olan lisân-ı 'ubûdiyyet-nişânım fevt itdirdi. Da'vât-ı te'ebbüd-i 'ömr ü 'âfiyet-i şâhâneñize devâmdan bir ân ḫâlî ḳalmadıġım Cenâb-ı 'Âlimü's-serâ'ir ve'l-ḫafâyâya ma'lûmdur. Rabbim kâffe-i dil-ḫâh-ı hümâyûnuzuñ iḥsânıyla aṣdiḳâ-yı bendegân-ı şâhâneñizi müfteḫir ü şâdân buyursun" sözini 'arza müsâra'at itdigini müte'âḳib "üç evlâdıñ oldugını İmâm 'Abdü'l-Kerîm Efendi söylemiş idi, anları sarâya alalım" buyurduḳlarına cevâben "Rabbim efendimize mü'ebbeden 'ömr ü 'âfiyet iḥsân buyursun, eñ ṣoñraki evvelce gitdi, ikisi ber-'âfiyetdir" didikde "isterseñ anları sarây-ı hümâyûna çerâġ ideyim" buyurduḳlarında çünki ol vaḳit ṭoḳsan dört yaşında olmaġla her ne ḳadar dinç ve tâmmu'ş-şu'ûr ise de muḳteżâ-yı sinn ü sâl, bu nâ'iliyyet-i elṭâf ve iltifât-ı veliyy-i ni'met kendüsini kemâl-i sürûrından mebhût itdigi manẓûr-ı hümâyûn olduḳda, biñ rub'iyye 'aṭiyye iḥsânını emr ile vedâ' buyurduḳları gibi soḳaḳda bir müddetcegiz ârâm-ı hümâyûn ile 'alâ mele'i'n-nâs fevḳa'l-ḫad nâ'il oldugı tebşîr-i ḫoşnûdî-i veliyy-i ni'metiñ da'vet itdigi girye-i ıżṭırârî ve kemâl-i şevḳ u şâdî ile 'ârıż olan sürûr u ḫayret, meşy ü ḥarekete mecâlden bî-ḳudret bıraġup hemân oradaki dükkân-ı duḫânîye ḳu'ûd ve 'iḳâl-i 'aḳl u idrâki [107] merbûṭ-ı veted-i veleh ve ma'ḳûd-ı ṭınâb-ı sürûr u serâsime olarak muṭayyeben ve muġtenemen ḫânesine 'avdet itmişdir.

İrtesi silaḥdâr Girîdî 'Alî Aġa'nıñ saḳḳâ ta'bîr olunur gediklü ḫıdmetinde bulunan sâlifü'ż-żikr Ya'ḳûb Aġa bi'l-vürûd bu 'âcizle birâderimiñ enderûn-ı hümâyûnda pederimiñ maḥfil-i feyż ü neş'eti olan ḫâne-i kîlâr-ı ḫâṣṣaya ḳabûl buyurulduḳlarımızıñ puṣulasıyla ḳânûn olan otuz birer ġuruş çerâġlıḳ akçesini getirmiş ve bir hafta ṣoñra sarây-ı hümâyûna gidilmişdir.

Cild-i evvelde beyân olunduġı vechile sarây-ı hümâyûna çerâġ olan aġalarıñ ocaḳ vaẓîfeleri Yavuz Sulṭân Selîm Ḫân 'aṣr-ı 'âlîsine ḳadar senede birḳaç def'ada tevzî' u i'ṭâ buyurılan 'aṭâyâ-yı seniyyeden 'ibâret iken Selîm Ḫân-ı Evvel ḥażretleriniñ Îrân seferine 'azîmet-i hümâyûnlarında ol ḥavâlîde iken ba'żı ten-perver ve tenbel ḥamiyyetsizleriñ ilḳâ'âtı seyyi'esi ve yeñiçeri aġasınıñ 'adem-i dirâyeti ve żâbitânıñ derece-i kifâyede olmaması sebebleriyle yeñiçerileriñ İstanbul'a 'avdet itmek istid'âsına teşebbüs ve ışrâra cür'etleri ilerüleyüp ibrâz-ı ṣûret-i 'iṣyân ile ḫayme-i ḥażret-i pâdişâhîye ḳarşu ḥareket-i bâġiyâneye cesâretlerinde Ya'ḳûb nâm bayraḳdâr-ı cesûr def'aten yeñiçeri aġalıġına irtiḳâ itdirilerek aġalıġa żi'l-yed olmaḳ üzere enderûn aġalarınıñ cesûr u dirâyet-kârlarından yeñiçeri żâbiṭligiyle ocaġa çıḳarılmış olan altı żât ṣırasıyla yeñiçeri aġalıġını iḫrâz iderek bu tedbîr ocaġıñ inżibâṭına bâ'iṣ olduġından Ḳânûnî Sulṭân Süleymân Ḫân 'aṣrında bunlar nizâm taḥtına idḫâl ile yeñiçeri aġalıġına mevṣûl olmaḳ üzere evvelâ oṭabaşılarıñ müsta'iddânından orta ustalıġına me'mûr idilenler yeñiçeri aġalıġı maḥlûl olduḳda açılacaḳ ḳaṭâr aġalına maḫrec olan çorbacılıġa miḳdârı beynlerinde mer'î biraz câ'ize i'ṭâsı ve "bölüge el öpdi" ta'bîriyle evvelîn-derece-i tefeyyüże taḳdîm olunaraḳ yeñiçeri aġalıġı tebeddülinde silsile yürüyerek bölüge el öpen çorbacılarıñ eñ eskisi ve altı derece ḳaṭâr aġalıġınıñ evvelkisi olan "keṯḫudâ yeri" ta'bîr olunur manṣıba ve tekrâr silsile vuḳû'ında anıñ ilerüsindeki "orṭa çavuşı" ve ba'dehû "zaġarcıbaşı" ve andan ṣoñra "sañsoncıbaşı" ve anı müte'âḳib "ṭurnacıbaşı" ve bunuñ ilerüsinde "ḳul keṯḫudâsı" ve bundan ṣoñra "yeñiçeri aġası" naṣb olunmaḳ uṣûli mer'î ṭutulmuşdur. Bunuñla berâber ba'żen yeñiçeri aġalıġı me'mûriyyetini ḥüsn-i idâreye ḳul keṯḫudâsında [108] liyâḳat görilemedigi ḥâlde yeñiçeri aġalıġınıñ enderûn-ı hümâyûnda silaḥdâr ve çuḳadâr ve rikâbdâr aġalardan birisine iḫâlesi sebḳat itmişdir.

Enderûn-ı Hümâyûn Aġalarınıñ Yeñiçeri 'Ulûfesinden Ḥiṣṣe-yâb Olmaları

Bu uṣûl ile erbâb-ı cerbeze ve cesâretden olup da ustalıḳdan bölüge el öpen çorbacılar iki, nihâyet üç neferden ziyâde olmayup faḳaṭ işbu ḳaṭâr

aġalarınıñ ibtidâsı olan meẕkûr keṯḫudâ yeri me'mûriyyetine ba'ẕen rikâb-ı hümâyûn ṣolaḳ-başılarınıñ me'mûriyyeti mesbûḳ idügi mervîdir. İşbu ḳaṭâr aġaları altı nefer olaraḳ ibtidâ enderûn-ı hümâyûndan çerâġ buyurulmuş ise de tanẓîm ü ta'dâd olunan derecât-ı me'mûriyyât u silsile Ḳânûnî Sulṭân Süleymân 'aṣrında ta'yîn ü taḥdîd olunduġından ve bunlar ol vaḳitler uṣûlince enderûn-ı hümâyûn aġavâtıyla sarây-ı hümâyûn ḫademe-i sâ'iresine müte'alliḳ ṭutulduġı cihetle enderûn-ı hümâyûn ṭaḳımınıñ yeñiçeri ocaġına mensûb u merbûṭ olduġını mu'lin olaraḳ yeñiçerilere iki ḳıṣṭ 'ulûfe tevzî'inde enderûn aġalarınıñ beherine on beşer ġuruş ve bir ḳıṣṭ 'ulûfe taḳsîminde keẕâlik aġalara yedişer buçuḳ ġuruş 'ulûfe taḫṣîṣ ü i'ṭâsı ḳânûna rabṭ olunmuş ve ḳırḳ bir târîḫinde yeñiçerilerle berâber bu vaẓîfe de ilgâ olunduġından bu 'ulûfeden bu 'âcize ḳısmet olmamışdır.

Ẕikr olunan 'ulûfeniñ tanẓîm ü taḫṣîṣi ṣırasında 'acemi oġlanlar uṣûlini ve altı bölük dirliklerini ve yeñiçerileriñ me'kûlât u melbûsât ve uṣûl ü 'âdât ve żâbiṭânına iṭâ'at ve eslilıa isti'mâlinde ḳışlalarında ve ṣaḥârîde tüfeng ta'lîmi gibi mükellef olduḳları esâlîbi ta'yîn ve bunlarıñ cümlesini ḳânûna rabṭ itdigi ve sipâhî ve silaḥdâr ve bölükât-ı erba'a ta'bîr olunur 'ulûfeciyân-ı yemîn ü yesâr ve ġurabâ-i yemîn ü yesâr ve 'azabân ve cebeci ve ṭopçı ve laġımcı ve ṭop-'arabacı ve müsellem ṣınıflarına nizâm virdigi cihetle Sulṭân Süleymân Ḫân-ı Evvel ḥażretleriniñ nâm-ı hümâyûnları "Ḳânûnî" lafẓıyla yâd olunmuşdur. Ve ol zamânlarda vuḳû' bulan esfâr-ı hümâyûnda yüzlerinden devlet ḥaḳîḳaten istifâde itmişdir.

Biñ İki Yüz Ḳırḳ Bir Senesi Ẕi'l-Ḳa'desiniñ On Dördünci Ṣebt Güni İcâd Olunan 'Asâkir-i Manṣûre-i Muḥammediyyeye ve Bu Ẕeylde Enderûn-ı Hümâyûn Aġalarına Piyâde Ta'lîmi İcrâ İtdirildigi

Biz yine gelelim ṣadede, 'aṣr-ı Selîm Ḫânî nizâm-ı 'askerî żâbiṭânından 'Oṣmân Aġa nâm ẕâtıñ taḥrîr olunan 'asâkir-i manṣûre-i Muḥammediyye'ye üçli ta'lîm itdirmek üzere hem mu'allem ve hem ocaḳ aġası naṣbı ve 'uhdesinde olan Baḥr-i Siyâh Boġazı muḥâfaẓası ve Ḳocaili ve Ḫudâvendi-

gâr eyâleti manṣıbları ibḳâsıyla biñ [109] iki yüz ḳırḳ bir senesi żi'l-ḳa'deniñ on birinci ve ḳırḳ senesi ḥazîrânınıñ on ikinci, vaḳ'a-i ḫayriyyeniñ üçüncü ṣebt güni Aġa Ḥüseyin Paşa'nıñ 'asâkir-i manṣûre-i Muḥammediyye ser-'askerligine iṣ'âd ile yeñiçeri efendisi Ḥacı Ṣâ'ib Efendi'niñ 'asâkir-i manṣûre neẓâretine ve ketḫudâ kâtibi Meḥmed Yektâ Efendi'niñ manṣûre baş kitâbetine ve Vay Belim Aḥmed Aġa'nıñ suvârî mu'allimligine ve Aḥmed Usta'nıñ tıranpet meşkine me'mûriyetleri eṣnâsında şehîd-i sa'îd 'aṣrı żâbiṭânından ḳalmış ve enderûn-ı hümâyûnda ḫazîne ḳoġuşı aġavâtından bulunmuş olan çuḳadâr Meḥmed Emîn Aġa enderûn-ı hümâyûn aġaları mu'allimligine me'mûr olaraḳ el-ḥâletü hâẕihî icrâ olunmaḳda olan Fıransız ta'lîminden evvel "üçli ta'lîm" ta'bîr olunur üç ve güç ḥarekeli 'indî bir üslûb ta'lîmine mübâşeretle birḳaç mâlı bunuñla iştiġâl olunduġı eṣnâda birâderim Ḫalîl Edîb Beg ile bu 'âciz-i nâmıḳu'l-ḥurûfuñ mu'allim aġalar silkine dâḫil olaraḳ evvel-emirde ṣırmalıca mâ'î çuḳa elbise ve mâ'î çuḳa üzerine nıṣfı ṣırma işleme şubara ta'bîr olunur bir kisve iksâ olunmuş idi. Ḳapudân-ı deryâ Ḫusrev Meḥmed Paşa donanmâ-yı hümâyûn ile eṣnâ-yı 'avdetinde İzmîr'e uġrayup biñ iki yüz on yedi târîḫinde Mıṣır'da tertîb ü icrâ itdirdigi Fıransız ta'lîmine vâḳıf bir mu'allim Firenk taḥarrî itmekde iken Fıransız 'asâkir-i niẓâmiyyesi çavuşânından mu'aḫḫaran Ḫurşîd deyü şöhret bulan bir Fıransız mu'allimi İzmîr'de bulunaraḳ berây-ı tecrübe icrâ itdirdigi ta'lîm muḳaddemâ on yedi târîḫinde Mıṣır'da icrâ itdirdigi ta'lîm olmaġla mûmâ-ileyhi bi'l-istiṣḥâb hemân İzmîr'de ve gemilerde memlûklerinden ve gemi 'askerinden tertîb itdigi bir ṭâbûra bu ta'lîmi icrâ itdirüp başlarına fes iksâsıyla der-sa'âdete vuṣûlinde her devletde cârî olan bu ta'lîm olduġını ṣadr-ı a'ẓam Selîm Meḥmed Paşa vâsıṭasıyla ḫâk-i pây-i hümâyûna 'arż eyledikde bir gün Gül-ḫâne ḳaṣr-ı hümâyûnı bi't-teşrîf müşârün-ileyh ile 'asâkir-i mu'allemesi Gülḫâne Meydânı'nda celb olunaraḳ icrâ itdirilen ta'lîm manẓûr-ı hümâyûn olduḳda bâ'iṣ-i maḥẓûẓiyyet-i şâhâne olduġını müte'âḳib Aġa Ḥüseyin Paşa'nıñ Ḫudâvendigâr eyâletiyle Baḥr-i Sefîd Boġazı muḥâfaẓasına, Ḫusrev Paşa'nıñ ser-'askerlige, Baḥr-ı Sefîd Boġazı muḥâfıẓı Dârendeli 'İzzet Meḥmed Paşa'nıñ ḳapudânlıġa me'mûriyetlerini ṣadr-ı a'ẓam bi't-tensîb ḥużûr-ı hümâyûna 'arż ve ḳabûl itdirdikde Ḫusrev Paşa ser-'askerlikle iṣ'âd ve Aġa Ḥüseyin Paşa 'uhdesindeki Ḫudâvendigâr [110] ve Ḳocaili sancaḳlarıyla Boġaz-ı Baḥr-i Sefîd muḥâfaẓasına naḳl ü

ib'âd olunmuş idi. Enderûn mu'allimlerine ta'lîmci farż olunan çuḳadâr Meḥmed Emîn Aġa'nıñ gösterdigi ta'lîm ocaḳ aġası 'Oṣmân Aġa uṣûlinde rûy-ı arżda eñ evvel ittiḫâẕ olunan pek ḳadîm bir ta'lîm olmaġla Fıransız ta'lîmine bi't-tebdîl müşârün-ileyh Ḫusrev Paşa'dan istenilen ta'lîmcilerden Burûsalı Muṣṭafâ Ṣabrî Aġa ile Abaza cinsinden ve Maçan ḳabîle-i mu'teberesinden Çerkeslikle te'ârüf itmiş olan sâlifü't-terceme 'Abdî Aġa'yı ḫazînedârı Ḫalîl Rif'at Efendi'ye terfîḳan göndermiş idi.

Bunlarıñ vürûdında Ḫusrev Paşa'nıñ müfîżi olan ḫazîne ḳoġuşına çerâġ olaraḳ ḫazîne ve kîlâr ve seferli ḳoġuşlarından intiḫâb olunan yirmi nefere bu 'âciz daḫi dâḫil oldıġım ḥâlde piyâde ta'lîmini icrâ ve 'adedlerimiz iki yüze iblâġ olunduḳda ḫâḳân-ı besâlet-nişân ḥażretleri tebdîl-i hey'etle biñbaşı maḳâmında ve sır kâtibi Muṣṭafâ Nûrî Paşa ve mâ-beynci Şâkir Efendi ol vaḳit ta'bîrâtınca "erkân" ve şimdiki tefevvühce "yâver-i ḥarblik" ḫıdmetinde nezd-i ḥażret-i pâdişâhîde bulunaraḳ bir müddet ba'żı meyâdîn ü bevâdî vü ṣaḥârîde piyâde ta'lîmi icrâ olunmuş idi.

Enderûn-ı Hümâyûn Aġalarından Tertîb Olunan Mûsîḳa Ṭaḳımı

Bu aralıḳ enderûn ve dârü's-sa'âde aġalarından bir bando mûsîḳa tertîb olunup bunlara aġalardan Noḳṭa Meḥmed Efendi birinci ve Ḫalîl Efendi ve 'Oṣmân Efendi ve kîlârdan Edîb Aġa ve Ḥasan Ḫâce ikinci derecelerde żâbiṭ ta'yîniyle işbu tâm bando birṭaḳım mûsîḳayı mükemmelen ta'lîm itmek üzere tebe'a-i ecnebiyyeden Mösyö Mankel[9] ve mu'aḫḫaran Sinor Donizet[10] usta ta'yîn olunduḳdan ṣoñra süvârî borazanı Vay Belim Aḥmed Aġa ve tıranpeteci Aḥmed Usta'ya ḥâcet ḳalmamış ve ol vaḳit bu mûsîḳaya dâḫil olanlardan Ḫalîl Efendi mîr-alâylıġa, Yesârî-zâde Necîb Paşa ferîḳlige ve 'Oṣmân Paşa livâlıġa ve ḳâ'im-maḳâm-ı rikâb-ı hümâyûn Rüşdî Paşa birâderi-zâdesi 'Âṭıf Beg ḳâ'im-maḳâmlıġa ve el-ḥâletü hâẕihî ber-ḥayât olan İbrâhîm Paşa livâlıġa ḳadar irtiḳâ iderek bu gürûha dâḫil olan birâderim Ḫa-

9. مانكل
10. سينور دونيزت

lîl Edîb Beg ve 'Aynî-zâde Kemâl Ġâlib Efendi ve Rif'at Beg birâderi Şemsî Beg ve Merkez-zâde Nûrî Beg ve Burûsalı Ferhâd Aġa ve müşârün-ileyh Rüşdî Paşa birâder-zâdesi İskender Beg terk-i ḫıdmetle mûmâ-ileyh Edîb Aġa ve Yûsuf Beg ve Râsiḫ Beg ve Ḥasan Ḫâce ve Ḫalîl Efendi ve birâderim Ḫalîl Beg ve Ġâlib Efendi ve Şemsî Beg [111] ve Muḫtâr Aġa ve Ḫusrev Aġa ve Ferhâd Aġa ve 'Oṣmân Paşa mu'aḫḫaran terk-i daġdaġa-i neġamât u hevâ ve 'âzim-i sürûd-gâh-ı 'âlem-i hebâ olmuşlardır.

Enderûn-ı Hümâyûn Aġalarınıñ Süvârîye Taḥvîli

Enderûn-ı hümâyûn ṭaḳımınıñ ekşerîsi cündîlik ve rumḥ ve ṭomaḳ-bâzlıḳla meşġûl ve bu fenlerde çâpük ü çâlâk ü cesûr olduḳlarından aġalarıñ piyâde ta'lîminden süvârî ta'lîmine daha ziyâde münâsebet-i isti'dâd u mümâresetleri olmaġla üç ḳoġuş aġalarıyla dârü's-sa'âde aġalarından ma'a-żâbitân iki bölük süvârî tertîb ve Fıransalu Mösyö Ḳalos[11] nâmında bir mu'allim celb ve ta'lîmci ta'yîn olunup ismine Rüstem Beg tesmiye ve ḳumanda-yı hümâyûn ile ta'lîme mübâşeret olunmuşdur.

Süvârî ta'lîminde epeyce ta'lîm-i melekeye muvaffaḳ olduġımdan kîlâr ḳoġuşında refîḳ ve lala-vekîlim olup Sulṭân Selîm Ḫân ḥażretleriniñ evâ'il-i cülûs-ı hümâyûnlarında ḳurenâlarından ḳahvecibaşı Gürci Rüstem Efendi'niñ Gürci kölelerinden işbu süvârî bölüginde onbaşı vekîli bulunan Çavuş Ḥüseyin Efendi Ḥaleb eyâletinden müretteb ikinci sipâhî alâyına ol zamân uṣûlince mîr-alây-ı ḳâ'im-maḳâmî maḳâmındaki alây ḫazîne-dârlıġıyla çerâġ olduḳda yerine onbaşı vekîli ta'yîn olunduġumdan ve ol vaḳit żâbiṭân-ı 'askerîye virilen nişânlar biñbaşıdan yüzbaşıya ḳadar sekiz ya'nî dörder çift ve mülâzimlere üçer ve çavuşlara ikişer ve onbaşılar ile onbaşı vekîllerine birer çift nişân virilür ve bunlar ṣadrıñ iki ṭarafına ta'lîḳ olunmaḳ uṣûl olduġından enderûn aġaları mu'allimlerine ve bu ḫıdmete maḫṣûṣ olan ortası ṭuġrâlı sîmden ma'mûl dâ'ire-i şemsiñ nıṣfı resminde olan bir çift süvârî onbaşı vekîli nişânına nâ'il olmuş idim.

11. قالوس

Süvârî ta'lîmi arasında ekşer sebt günleri tebdîlen ba'żı mesîre ve nüzhet-gâhı teşrîf-i hümâyûn vuḳû'ında ḳavas ḳıyâfetinde rikâb-ı hümâyûnda bulunmaḳ şerefine nâ'il olur idim.

Biñ İki Yüz Ḳırḳ İki Târîḫinde Ẓuhur İden Rusya Seferi Münâsebetiyle Ṣadr-ı A'ẓamıñ Rûmili'ne İ'zâmını Müte'âḳib Mevkib-i Hümâyûnuñ Râmî Çiftligi'ne 'Azîmeti

Otuz altı târîḫindeki Rûm fetreti ser-riştesiyle Rusya devletiniñ açdıġı ḳırḳ iki muḥârebesi ve Baġdâd ve İşḳodra ve Mışır ve Kürdistân ve Girîd ve Sisam ve sâ'ir bunlar gibi vuḳû'ât, Şânî-zâde ve Luṭfî Efendi târîḫleriyle Rûm fetretiniñ muḳaddime-i ẓuhûriyle eşriyâ (?) ṭaḳımınıñ ḥarekât-ı bâġiyâne ve teşebbüşât-ı ġaraż-kârâneleri tafṣîlâtı Meḥmed Efendi nâm müverriḫiñ müstaḳillen ḳaleme aldıġı maṭbû' târîḫçe ile ba'żı [112] mecmû'ada ve Rif'at Paşa merḥûmuñ maḥdûm-ı ma'ârif-mevsûmı Ra'ûf Begefendi ḥażretleri pederiniñ eşeri olup müte'addid mücelledâtda cem' itdikleri Gülbün-i İnşâ nâm resâ'il-i maṭbû'anıñ ibtidâlarında münderic olmaġla işbu ḥâdişâtıñ tafṣîlâtına taḥṣîl-i vuḳûf itmek isteyen ẓevâtıñ ol kitâblara mürâca'at buyurmaları iḳtizâ ider ise de bu vuḳû'âtıñ içinde deverân iden münâfaḳat ve aġrâżdan ḥikâyesi münâsib olanları buracıḳda da îrâd olunur.

Ez-cümle bunlardan biri ṣadr-ı a'ẓam Selîm Paşa ḥużûr-ı şâhânede Ḫusrev Paşa'yı medḥ u şenâda ıṭrâ itmesiyle ser-'askerligine sebeb-i müstaḳill olmuş iken Ḫusrev Paşa nezd-i hümâyûnda istiḥṣâl-i nüfûẕ u iḳbâl itdikden ṣoñra Selîm Paşa'dan meşhûdı olan ṣaḥâbete muḳâbil tesfîl ü tezlîl itmek isteyüp evvel-emirde İstanbul'dan ṭard u def'i ṭarîḳini taḥarrîye teşebbüşle iḳtiżâ-yı ḥâliñ ḥâżırladıġı furṣat-ı ni'me't-teşâdüfi fevt itmeyerek icrâ-yı żamîrine müsâ'adeyi mevḳi'inde isti'mâl ile bir gün ḥużûr-ı ḥażret-i pâdişâhîye ke'enne istiḳâmet-i maṣlaḥatı 'arż u beyâna mübâderet veṣîlesiyle ṣadr-ı a'ẓamıñ ordu-yı hümâyûna i'zâmı ṭarafını tervîc ü tercîḥ itmesi, reviş-i ḥâl îcâbınca ḥaḳîḳaten muvâfıḳ-ı ṭabî'at-ı maṣlaḥat görinerek Luṭfî Efendi târîḫinde ta'dâd u tafṣîl olunan ḳapu ricâli ve sâ'ire berâber biñ iki yüz ḳırḳ üç senesi ṣaferü'l-ḫayrınıñ ṭoḳuzuncı çehâr-şenbe güni tesfîr ü teş-

yî' idilmişdir. Ṣadr-ı a'ẓamıñ i'zâmından ṣoñra biñ iki yüz ḳırḳ dört senesi mâh-ı rebî'u'l-evveliniñ beşinci pazar-irtesi güni ẓât-ı hümâyûn-ı ḥażret-i pâdişâhî bi'ẕ-ẕât iḫtiyâr-ı seferle sâye-i livâ-i sa'âdet-iḫtivâ-yı Ḥażret-i Peyġamberî'de Râmî Çiftligi ḳışla-i hümâyûnı bi't-teşrîf orası mevkib-i hümâyûn ittiḫâẕ buyurulmuş ve mâh-ı mezkûruñ on ikinci güni vüzerâ elbise-i seferiyyeyi lâbis olaraḳ Ḥażret-i Ḫâlid Câmi'-i Şerîfi'ne alây-ı müretteb ictimâ'ında menḳabe-i celîle-i vilâdet-i Seyyid-i Kâ'inât ḳırâ'at olunmuşdur.

Ḳışla-i hümâyûn-ı mezkûra ḥîn-i 'azîmetinde ẓât-ı ḥażret-i pâdişâhî ser-i hümâyûnlarına mor ḳaṭîfe üzerine, müsteşâr-ı ṣadr-ı 'âlî esbaḳ Ḥacı Edhem Begefendi merḥûmuñ birâderi olup "nev-zemîn ve hezâr-fen" maḫlaṣlarıyla müte'ârif olan enderûnda kîlârî Vehbî 'Alî Begefendi'niñ taṣnî' ve ṣom ṣırma ile tezyîn itmiş olduġı şubara ta'bîr olunur bir kisve-i müzeyyen üzerine tekvîr olunmuş şâl ve endâm-ı hümâyûnlarına müzeyyen nîm-ten ve üzerine aġır ṣırmalı bir çepkâna dûḫte [113] ṣırt semmûr ġocuḳ kürk ve mücevherli seyf ve mücevherli eṣliḥa ve nev-resm müzeyyen müserrec esbe süvâr ve silaḥdâr 'Alî Aġa ve sır kâtibi Muṣṭafâ Efendi baş-çuḳadâr Sa'îd Efendi ve baş-çuḳadâr-ı sâbıḳ ḳahveci-başı Bekir Efendi elbise-i hümâyûn ṭarzında ḫafîf elbiseler ve dârü's-sa'âde aġalarınıñ ba'zı tüvânâlarıyla iki bölükden 'ibâret olan ḳapu yoldaşlarımız süvârî 'asâkir-i ḫâṣṣa-i şâhâne elbiseleriniñ 'aynı olaraḳ tanẓîm olunmuş olan kisve-i niẓâmiyye ile rikâb-ı hümâyûnda ve daha ilerüde 'asâkir-i ḫâṣṣa süvârîsi pîş-rev olaraḳ nev-uṣûl bir güzel alây ile ḳışla-i hümâyûna muvâṣalat olunmuş idi.

Elbiselerimiz 'asâkir-i ḫâṣṣa-i şâhâne melbûsâtınıñ 'aynı ise de ḥâmil oldıġımız nişânlarıñ eṭrâfı güneş ve ortaları altun ṭuġrâlı ve 'asker-i ḫâṣṣa nişânları güneş ve 'asâkir-i manṣûre nişânları ay ve yıldız idi.

Baḥsimize devâm idelim, bu hey'etle ordu-yı hümâyûnuñ Râmî Ḳışlası'na vuṣûlinden ṣoñra gerek muḥârebe ve gerek devletçe bîrûnda cereyân iden vuḳû'âtıñ ḥikâyâtı târîḫlerimiziñ gitdigi vetîreden ḫâric olmaġla ol vâdîlerde temeşşîden 'udûl ve bu ḫuṣûṣlarda Vaḳ'a-nüvîs Aḥmed Luṭfî Efendi târîḫi ṭarîḳini irâ'eye müsâberet eylerim.

Râmî ḳışla-i hümâyûnına vuṣûlden sekiz mâh ṣoñra ḫazîne-i hümâyûn keṯḫudâsı olup ḥasbe'l-ḫademe yeñi sarâyda ḳalmış olan Ḳıbrıslı Meḥmed Emîn Efendi'niñ irtiḥâli vuḳû'ıyla yerine ḳahveci-başı Bekir Efendi ḫazî-

ne-i hümâyûn ketḫudâlığıyla yeñi sarâya isrâ ve ḫâne-i ḫazîne aġavâtından Ḳırîmî Muṣṭafâ Aġa mâ-beyncilikle ḳahveci-başılıġa irtiḳâ idilmiş idi. Müşârün-ileyh Meḥmed Emîn Efendi'niñ ismini Luṭfî Efendi taḥḳîḳ idemeyerek irtiḥâlini yazdığı ṣırada Ḳıbrıslı 'Alî Aġa deyü yazması, sehve mebnî vuḳû' bulmuşdur, ẓann olunur.

Ṣolaḳ ve Peykler ve Ḫâṣekîleriñ Yerine Rikâb-ı Hümâyûn İçün Muntaẓam Ḫademe Tertîb Olunduġı

Yavuz Sulṭân Selîm Ḫân ḥażretleri 'aṣr-ı 'âlîsinde bi't-tertîb Ḳânûnî Sulṭân Süleymân Ḫân ḥażretleriniñ 'ahd-i 'âlîsinde tekmîl-i niẓâmâtı icrâ olunan ve salṭanatla bir ṭarafı teşrîf-i hümâyûn vuḳû'ında rikâb-ı hümâyûnda çuḳadâr aġalarıñ ṭış ṭarafında giderek bir zirâ'a yaḳın muntaẓam sîm yaldızlı ṭâs ve tüy ve teberlerle ẓât-ı hümâyûnı ḫalḳdan iḫticâben getürüp götürmek ḫıdmet-i maḫṣûṣasına me'mûr olan ṣolaḳ ve peykleriñ nâm u elbiseleri bi't-tebdîl sâl-ḫordeleriyle ḫaṣekîleriñ [114] iḫtiyârları münâsib nân-pârelerle çerâġ ve tüvânâları tevḳîf ve üslûb u niẓâmları uṣûl-i cedîdeye taḥvîl ü te'lîf ile nâmlarına rikâb-ı hümâyûn ḫademesi dinilmek üzere bunlara Beşiḳṭâşî Ṣafâyî-zâde Aḥmed Efendi dâmâdı Bekir Beg ḳolaġası ve Ḥüseyin Aġa birinci ve İbrâhîm Efendi ikinci yüzbaşı naṣbıyla niẓâmâtı ta'yîn ve iḳtiżâ iden küçük żâbiṭân ile neferâtı tedârük ü tanẓîm ve mâ-beyn bostâncıları lafẓı mâ-beyn-i hümâyûn ḫademesi 'unvânına taḥvîl olunmuşdur.

Ṭarabya Sarây-ı Hümâyûnına Naḳl İle Ba'żı Vuḳû'ât

Ḳışla-i meẓkûrda eṣnâ-yı ârâmda ḳumanda-yı ḥażret-i pâdişâhîde olaraḳ dârü's-sa'âde aġalarından muṣâḥib-i ḥażret-i pâdişâhî 'aḳl u feṭânet ü ṣadâḳatla müteḥallî ve mu'aḫḫaran mîr-livâ olan muṣâḥib Reşîd Aġa ṣaġ ḳol aġası ve Ṣoġuḳçeşmeli Bekir Efendi-zâde seferlili Rıżâ Beg ṣol ḳol aġası ve Yeñiçeri Aġası-zâde çuḳadâr Ḫalîl Beg birinci ve çuḳadâr aġa Arnavud Muṣṭafâ Aġa-zâde sâlifü't-terceme çuḳadâr Süleymân Re'fet Beg ikinci

yüzbaşı ve cündî Köle İsmâ'îl Aġa ve Ḍarb-ḫôr Reşîd Aġa ve çuḳadâr Şükrî Beg ve Sâlim Aġa mülâzım olaraḳ haftada iki üç def'a ḳışlanıñ ḫâricindeki şaḥârîde süvârî ta'lîmi icrâ ve ba'żen daḫi remy-i sihâm ve ṭobraya ḍarb-ı tîr ile imrâr-ı eyyâm olunmaḳda iken hengâm-ı ṣayf ḥulûl itdiginden Ḳara Deñiz Boġazı muḥâfaẓasına neẓâret żerî'asıyla Boġaz'a ḳarîb Ṭarabya'da kâ'in Matoz'uñ Yalısı deyü meşhûr olup muḳaddemâ cânib-i mîrîye müntaḳil sâḥil-serâ nefs-i hümâyûna taḫṣîṣ ile civârındaki sâḥil-ḫânelerden münâsibleri silaḥdâr aġa ve sır kâtibi ve baş çuḳadâr ve ḳahveci-başı içün bi't-tedârük sâḥil-sarây-ı hümâyûn ittiṣâline inşâ olunan muḫtaṣarca dört ḳoġuş dârü's-sa'âde aġalarıyla enderûn-ı hümâyûn aġalarından olan mu'allimler oraya naḳl olunmuş idi.

Ṭarabya'da ârâm olunmaḳda iken bir gün sır kâtibi Muṣṭafâ Efendi dârü's-sa'âde aġaları ḳoġuşına gelüp cümlemizi ḥużûrına celb ile "şevketlü efendimiz sizleriñ gürüldi ve şamatañıza ḥiddetlenüp ol vaḳit bostancı 'askeri ta'bîr olunan 'asâkir-i ḫâṣṣa-i şâhâne süvârî alâylarına ḳalb ve tesbîl ü taḳsîm buyuracaḳlardır, bilmiş oluñ, bu ḫarıldı ve ḫırıldıñız çekilür şey degildir, ḳabâḥatıñızı biliñ ve bir diyecegiñiz var ise söyleyin" didiklerine cevâben içimizden [115] ḫazîneli dördünci yazıcı Alyanaḳ Ḫalîl Ḥamîd Efendi ile kîlârdan Köle Ṣâliḥ Efendi, seferliden Berber Şükrî Aġa ve dârü's-sa'âde aġalarından İlyâs Aġa, "siz 'avdet buyuruñ da biz 'arż-ı ḥâl ideriz" cevâbını virdiklerinden efendî-i müşârün-ileyh pek de işiñ ilerüsine gitmek istemediginden 'avdet itdikden ṣoñra mevcûd olan bendegân-ı mûmâ-ileyh Ḫalîl Ḥamîd Efendi'niñ başına ṭoplanup cümleten bir lisândan ṣudûr ider gibi "bizim ekşerîmiz lafẓı ma'nâsına muvâfıḳ çâker ü çâker-zâde ve bende-i aṣdaḳ u bende-zâde olduḳlarımızdan şimdiye ḳadar her ne ṣûretle emr ü fermân-ı hümâyûnları sâniḥa-pîrâ-yı ṣudûr buyurulmuş ise anı icrâda ḳaṭ'â müteredded olmaḳ ḥaddimiz olmadıġını bilerek emr îfâsına müsâra'atı tecvîz-i te'ḫîr itmedigimiz miṣillü bu fermân-ı hümâyûnlarıyla berâber bundan böyle daḫi şeref-ṣâdır olacaḳ emr-i hümâyûnlarınıñ cümlesine gerden-dâde-i teslîm olmaḳla müfteḫir olmaḳdan başḳa arzûmuz olmadıġından kâffe-i emr ü fermân-ı hümâyûn-ı pâdişâhâneleri muṭâ' ise de sâye-i pâdişâhîlerinde ekşerîmiz nâz u na'îm ile perverde olmuş ve ḫıdmet-i maḫṣûṣa-i hümâyûnlarını ḥırz-ı cân ve ḥars-ı ḥayât-ı câvidân bilmiş olduġumuzdan bizi ebnâ-yı cins ü vaṭanımız olmayan bir gürûh içine gönder-

mekden ise cümlemizi nizâmımızla içimizden bir ḳumandâna teslîmen ḥarb üzerinde olan ordu-yı hümâyûnlarına şimdi ta'yîn ü tesyâr buyurduḳları ḥâlde ġazâ vü şehâdetden ḳanġısı naṣîb olur ise sâye-i ḥażret-i pâdişâhânelerinde sa'âdet-i dünyâ vü uḫrevîye maẓhar u memdûḥ olacaġımızda şübhe olmayup cümlemiz nizâmımızla 'azîmete ḥâżırız, bu ṣûret tecvîz buyurulmaz da muṭlaḳâ 'asâkir-i ḫâṣṣaya ḳalb olunmaḳlıġımız emr ü ışrâr buyurılur ise velî-ni'met efendimiziñ rıżâ-ı hümâyûnlarından münfekk olmamaḳ maḳṣad-ı aḳṣâsıyla nâ-çâr añа da müheyyâ vü âmâdeyiz. Her ḥâlde emr ü fermân velî-ni'metnet-i bî-imtinân pâdişâhımız efendimiziñdir" zemîninde tanẓîm olunan 'arż-ı ḥâl lede't-taḳdîm ḥüsn-i te'ṣîrinden veyâ sâ'ir sebebden, her ne müṭâla'aya mebnî ise bundan ṣoñra bir emr ü irâde ẓuhûr itmemiş ve ḳırḳ beş senesi evâ'ilinde yine Râmî Çiftligi'ne naḳl u 'avdet olunmuşdur.

Ṭarabya'dan Râmî Çiftligi'ne 'Avdetle Biñ İki Yüz Ḳırḳ Beş Senesi Ṣa'bân-ı Şerîfi'niñ On Beşinci ve Biñ Sekiz Yüz Yirmi Ṭoḳuz Eylülünüñ Otuzuncı Pazarirtesi Berât Gicesi Vilâdet-i Hümâyûn Vuḳû'ı

Râmî Ḳışlası'na 'avdetden ṣoñra biñ iki yüz ḳırḳ beş senesi ṣa'bân-ı şerîfiniñ on beşinci ve biñi sekiz yüz yirmi ṭoḳuz sene-i mîlâdiyyesi eylülünüñ otuzuncı pazar-irtesi gicesi olan leyle-i berâtda vilâdet-i bâ-sa'âdet-i [116] hümâyûn-ı ḥażret-i pâdişâhî ile mübeşşir olaraḳ bu vesîle-i cemîle ile öteden berü ḳânûn-ı enderûn-ı hümâyûn olduġı üzere sâz u ḫayâl ve sâ'ir tel'âbelerle imrâr-ı nehâr u leyâl olunmuşdur.

Râmî Çiftligi'ne vuṣûlünden ṣoñra muḥârebeye eṣnâ-yı mübâşeretde mültefet bulunan Keçeci-zâde Ḳâḍî-'asker Ṣâliḥ Efendi-zâde İstanbul pâyelülerinden ḥaremeyn müfettişi 'İzzet Mollâ Efendi, Rusya muḥârebesiniñ muḳaddimesi olan ilk meşveretde bir def'acıḳ ḥarb ṭarafdârı iken muḳteżâ-yı 'aḳl u dirâyetiyle devlet-i 'aliyyeniñ tedârük idebildigi on beş yirmi ṭâbûrdan 'ibâret olan ve ta'lîm ü ta'allümde henüz mâlik-i meleke vü mahâret olmaġa iḫtilâs-ı vaḳt idemeyen 'asâkir-i nizâmiyyesiyle Rusya devleti

'askeriniñ intiẓâm-ı ḳadîme-i ḳaviyye ve żâbiṭânınıñ mahâret ü meleke ve 'idâdınıñ keşretine muḳâbeleniñ imkânı müte'aẕẕir olduġından faẓla, yeñiçerileriñ ilgâ ve ekşerîsinin imḥâ vü i'dâmıyla memâlik-i maḥrûseniñ her ṭarafında mevcûd yoldaş u ḳarındaş ve aḳribâ vü aḥibbâ ve ṭaraf-dârânı bi'ṭ-tab' devlete münkesir ü rû-gerdân ve ictimâ' itdirilen her nev' 'asker ise bunlardan 'ibâret olduġı âzâde-i külfe-i beyân olmaġla bunlara ol vaḳit ma'nevî ṭabî'î 'ârıż olan inkisâr-ı ḳalb, ḫıdmet-i devletdeki ḫâhişlerini selb itmiş bulunması taṣavvur-ı ṣavâbına naẓaran eşnâ-yı muḥârebede ġalebe-i infi'âlât-ı nefsâniyye ile 'Oşmânlılıḳ şeref ü ḫâṣṣasından olan cesâret ü besâletiñ ibrâzında te'eḫḫur u tevaḳḳuf vuḳû'ını müṭâla'a-i ṣâ'ibe ile der-pîş ü mülâḥaẓa ve ba'ż 'uḳalâ ile daḥi müẓâkere iderek ḥarbiñ ṣulḥa taḥvîlindeki ḫayr u menfa'ati mutażammın defterdâr kîsedârı El-ḥâc 'Ömer Râsim Efendi ile birlikde ġurûr-ı iḳbâl ile biraz dürüşt ve dürüstçe ḳaleme aldıḳları lâyiḥayı ḫâk-i pây-ı hümâyûna taḳdîm itdikde, ser-'asker Ḫusrev Paşa ile ḳâ'im-maḳâm Aḥmed Ḫulûşî Paşa ve ecille-i ricâl-i devlet-i 'aliyyeden farṭ-ı iḳbâlde hemân eslâfına yanaşmış olan re'îs Pertev Efendi ḥużûr-ı hümâyûna celb ve lâyiḥa-i meẓkûre kendülerine irâ'e ve re'ylerini ṭaleb zemîninde "şu lâyiḥayı beyniñizde müṭâla'a idiñ, eger me'âline imtişâl lâzım ise bergerde-i (?) ibrâz ve icrâ-yı şûrâ-yı 'umûmiyyeden ṣoñra ṭarafıma 'arż idiñ, iḳtiżâsı vechile ḥareket idelim, eger müfâdı safsaṭa vü ḫurâfâtdan 'ibâret ise ḳâ'iline ḳalemen cevâb-ı redd ü müskit i'ṭâ olunsun" irâde-i şâhânesiyle lâyiḥa-i meẓkûre müşârün-ileyhime i'ṭâ buyurulduġı Ḥekîm-başı Behcet Efendi'den işidilmiş idi.

'İzzet Molla'nıñ Taḳdîm İtdigi Lâyiḥayı Müte'âḳib Nefyi

[117] Çünki 'İzzet Mollâ merḥûm ol vaḳit muḳbil olduġından ser-'asker Ḫusrev ve ḳâ'im-maḳâm Aḥmed Ḫulûşî Paşalar, Ḥüsnî Beg ve Pertev Efendi'niñ vetîre-i iḳbâlleriniñ pey-revi ve anlar ise muḥâfaẓa-i iḳbâl yolında bu miṣillü mültefet-i ḥażret-i pâdişâhî olanlarıñ kesr-i iḳbâllerini arzû idenleriñ rehberi olduḳlarından, beglikçi bulunan 'Âkif Efendi'niñ ḳalemi ve Pertev Efendi'niñ taṣḥîḥiyle tanẓîm itdikleri reddiyye-i ġadriyye ḥużûr-ı hümâyûna 'arż ile 'İzzet Mollâ'nıñ nefyini tercîḥ u tezvîc itdiklerinden,

(Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fa'ûlün)

Kim perde-i tedbîre yaḳar şem'-i ḫayâli
Eşkâl-i ẓuhûrında ḳażâ ḫandeler eyler

'ibret-i mü'eşşiresiyle biñ iki yüz ḳırḳ beş târîḫi evâḫırında 'İzzet Mollâ Sivas'a nefy ü iclâ ve bir müddet ṣoñra mürtaḥil-i dâr-ı beḳâ ve Râsim Efendi daḫi menfiyyen Rodos'a ba'de'l-isrâ bir müddet ṣoñra 'afv u ıṭlâḳ ile maẓhar-ı iltifât u 'aṭâyâ olmuşdur.

Lâyiḥa-i meẓkûre ile reddiyyesi ve aña bi-ḥaḳḳın vâḳi' olan reddiyye-i 'âcizânem ṣûretleriniñ zîrde "1" raḳamıyla tezyîline ibtidâr olunmuş ve bunlar ḥaḳlarında,

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün)

Çoḳ görmüşüz zevâlini endek zamânede
Zu'mınca câh u rütbeler iḫrâz idenleriñ

me'âlini yâd ile sükût evlâ görülmüşdür.

Rusyalu Varna'yı ve mu'aḫḫaran Silistre'yi almış ve Balḳanları tecâvüzle Edirne'ye girmiş ve Şumnı ordusı ehemmiyetsiz bir noḳṭada ḳalmış olması devlet-i 'aliyyeyi muṣâlaḥayı ḳabûle mecbûr iderek me'mûrları ma'rifetiyle Edirne'de 'aḳd-i muṣâlaḥaya mübâşeret eṣnâsında Rusya devletiniñ Râmî Çiftligi'ne gelen ilçisi ḥuẓûr-ı hümâyûna ḳabûl olunduḳda şîve-i ḳadere dâ'ir saṭḥîce ba'ẓı sözden başḳa muṣâḥabet vuḳû'ı işidilmemişdir.

Ḳırḳ Beş Senesi Ẕi'l-Ḥiccesiniñ İkinci Güni Livâ-i Sa'âdetiñ Yeñi Sarâya Naḳl İle Mûsîḳa ve Rikâb-ı Hümâyûn Ḫademelerini İstiṣḥâben Ṭarabya Sarâyı'na Teşrîf-i Şâhâne Vuḳû'ı

Ḫıtâm-ı muṣâlaḥada Şumnı ve ṣadr-ı a'ẓam ordularındaki me'mûrîniñ celbi ve ṣadr-ı a'ẓam Reşîd Paşa'nıñ Arnavudluḳ ve İşḳodra niẓâmâtı içün oralara 'avdeti irâde buyurulduḳdan ṣoñra ḳırḳ beş senesi ẕi'l-ḥiccesiniñ

ikinci güni tertîb olunan alây ve ta'zîmât-ı kâmile ile livâ-i sa'âdet-i Ḥażret-i Nebevî, yeñi sarâydaki mevḳi'-i muḥterem-i maḫṣûṣına naḳl olunaraḳ żât-ı ḥażret-i pâdişâhî enderûn-ı hümâyûn aġalarını yeñi sarâyda bıraġup yalñız mûsîḳa-i hümâyûn ṭaḳımı ve ṣolaḳ ve peyk yerlerine muḳaddemce tertîb olunmuş olan rikâb-ı hümâyûn ve mâ-beyn ḫademeleri ve ḳurenâ-yı [118] şâhânelerini istiṣḥâben Ṭarabya sarây-ı hümâyûnını teşrîf buyurmuş oldukları gün sarây-ı hümâyûn uṣûliniñ taġyîr ü taḥvîline mebde' olmaḳ üzere ol vaḳit ḫazîneli tekyeci 'İzzet Aġa ve silaḥdâr aġa tütüncisi Bekir Begefendi ve Üsküdârî çuḳadâr Aḥmed Begefendi ve Köle Ṣâliḥ Efendi ve mu'aḫḫaran sır kâtibi Muṣṭafâ Nûrî Paşa'ya keṯḫudâ olan Şükrî Efendi ve ḫâṣ oṭalı Arslan Ṣâliḥ Efendi ve ḫâṣ oṭalı çuḳadâr 'Abdî Efendi ve Menteş-zâde 'İzzet Begefendi ve Mışır kâşiflerinden Ṭunuslı 'Alî Beg-zâde 'Alî Cevâd Beg ve ḫâṣ oṭalı 'Aṭâ Beg ve Ġalaṭa gümrük baş kâtibi Muṣṭafâ Efendi-zâde Meḥmed 'Alî Aġa ve rikâbdâr-ı yâver Ḥasan Beg-zâde Emîn Begefendi ve mu'aḫḫaran ser-'asker Dâmâd Ḫalîl Rif'at Paşa'ya kîlârcı olan kîlârlı çuḳadâr Şişman 'İzzet Aġa ve Rif'at Efendi gibi 'uḳalâ târîḫ vaz' itmişlerdir. Raḥmetullâhi 'aleyhim ecma'în raḥmeten vâsi'aten.

Ḳırḳ dört târîḫinde Râmî Çiftligi ḳışla-i hümâyûnında iken çâpük-süvârân-ı meydân-ı hüner-verî ve tîr-endâzîde yegâne-i rûzgâr olan cündî ve kemân-keş üstâdım Şişman Meḥmed Efendi'den itdigim ta'lîm ile hemân yedi yüz adıma ḳadar remy-i sihâma meleke ḥâṣıl olmuş ve rüfeḳâdan ol vaḳit baş çuḳadâr bulunan dâmâd Sa'îd Paşa ve çavuş Hâşim Beg ve mu'aḫḫaran mâ-beynci olan Selîm Efendi ve Ḳırîmî Muṣṭafâ Aġa ve Çerkes 'Abdî Paşa birlikde olduḳlarımız ḥâlde rikâb-ı hümâyûn ile Oḳ Meydânı Tekyesi'ne gidilerek bâ-irâde-i seniyye ḥużûr-ı hümâyûnda ḳabża alınmış idi.

Bu Muḳaddime İle Sarây-ı Hümâyûn Niẓâmınıñ Ba'żı Mertebe Teġayyüri Muḳaddimesiniñ Ẓuhûrı

Ẓikr olunduġı üzere Râmî Ḳışlası'ndan 'avdetde sarây-ı hümâyûnda terk ve iltifât-ı velî-ni'metden mehcûriyetle elbise-i niẓâmiyyemiz selb olunaraḳ mâhiyye ma'âş iḥsân buyuruldıġı ḥâlde ba'żı rüfeḳâ ile bi'l-ittifâḳ

'Arabî oḳumaġa niyyetle ḫâcelikle kibâr-ı evliyâ'ullâhdan olduġında ḳaṭ'â şübhe idilmeyen meşhûr Zıḫanavî cennet-mekân 'Ömer Efendi'niñ raġbetleri niyâz olunaraḳ haftada üç gün teşrîf buyurmalarıyla ṣarf tekmîlinden ṣoñra ṣırasıyla naḥv görülmege ve yazu yazmaġa devâm olunmuş ve Ḳıbrıslı Meḥmed Paşa ve Süleymân Paşa ve Sâlim Paşa ve Mu'ammer Paşa ve Ḥacı Rıżâ Paşa ve Şâkir Paşa ve Aġa-zâde Ḫalîl Beg ve İsmâ'îl Paşa ve Ḫayrî Aġa ve Ken'ân Aġa ve Selîm Aġa ve Şâkir Aġa ve Şükrî Beg ve Nûrî Beg ve Ḥacı Şâkir Beg ve Emîn Efendi ve İşâretçi 'Oṣmân Paşa [119] ve Ḥasan Beg ve Yâver Ḥasan Beg-zâde Meḥmed Emîn Beg ve Ḫusrev Aġa ve Ḳırbıçaḳ Ḫâce-zâde Emîn Efendi gibi birazları 'askerlige heves itdiklerinden ṭaleb ü istid'âlarıyla 'asâkir-i ḫâṣṣa-i şâhâne ve manṣûre küçük żâbiṭligiyle çerâġ olaraḳ ḥasbe'l-isti'dâd ezmine-i yesîre ẓarfında tefeyyüż itmişlerdir.

Ḳırḳ altı târîḫinde Ḫâce-i Molla Ḫusrev-naẓîrimiziñ irtiḥâli vuḳû'ı ḥaḳîḳaten şürekâ ve belki kâffe-i rüfeḳâmızı dâġ-ber-dil iderek bir müddetçik rüfeḳâdan Arslan Ṣâliḥ Efendi nâm fâżıldan tederrüs olundıġı evânda şürekânıñ intiḫâbıyla ol vaḳit ḫazîne-i hümâyûn ḳoġuşına müdâvim olan ḫâcelerden biñ iki yüz elli iki târîḫinde ibtidâ dâr-ı şûrâ-yı 'asâkir-i ḫâṣṣa-i şâhâneye ve mu'aḫḫaran elli üç evâḫırında ser-'askerlik birleşerek Dâmâd Sa'îd Paşa'ya tevcîhinde mecâlis-i şûrânıñ daḫi bâb-ı ser-'askerîde birleşmesiyle ol vaḳit dâr-ı şûrâ-yı 'askerîye müftî ta'yîn olunan ve mu'aḫḫaran elli ṭoḳuzda Rıżâ Paşa ḥażretleriniñ ser-'askerliginde ve Süleymân Re'fet Paşa'nıñ riyâsetinde dâr-ı şûrânıñ ḥâl ve hey'et-i a'żâsı degişerek ferîḳân-ı kirâm ve mîr-livâlar ile Ḥacı Edhem Begefendi ve Şekîb Efendi ve Baṣîrî-zâde 'İzzet Efendi gibi ecille-i ricâle ve müftîligi ol vaḳit Rûmili ḳâḍî-'askerligi pâyelüleriniñ eñ müteḥayyizi olup mu'aḫḫaran şeyḫu'l-islâm olan 'İṣmet Begefendi-zâde El-ḥâc 'Ârif Ḥikmet Begefendi'ye tevcîh olunaraḳ ordu-yı hümâyûnlar mecâlisi ayrıldıḳda der-sa'âdet ordu-yı hümâyûnına müftî ve ḫâce-i Sulṭân 'Abdü'l-Meclîd Ḫânî olan Kankırılı-zâde Es-Seyyid El-ḥâc Ḥâfıẓ Meḥmed Efendi ve ṣalı günleri me'mûren teşrîf iden ḳoġuşlarıñ resmî ḫâcelerinden Deñizlili Yaḥyâ Efendi'den daḫi Ḥalebî ve Mülteḳâ oḳumaġa mübâderet olunmuş idi.

Ḳırḳ yedi târîḫinde Girîdî Silaḥdâr 'Alî Aġa'nıñ vuḳû'-ı irtiḥâlinde üç ḳoġuşdaki aġalar cümlesiniñ ḫazîne ḫademeligine ḳalbiyle seferli ḳoġuşı

mesned olarak cümlesiniñ ḫazîne ve kîlâr ḳoġuşlarına naḳlini müte'âḳib ḳırḳ ṭoḳuz ramażânından bir gün evvel pederimiñ rıḥleti ve ḥasbe'l-vaḳt nân-pâresinden bir ḥiṣṣeye mâlik olunamayup ḫânesi ḫalḳından 'alîl ve 'alîle birṭaḳım iḫtiyâr ve 'amel-mânde yirmi ḳadar bî-çâregânıñ i'âşeleri [120] vecîbesiniñ bu mütevekkile intiḳâl itmesi ve birâderimiñ mûsîḳa-i hümâyûnda bulunması bâ'iṣ-i perîşânî-i ḫâṭır-ı 'âcizânem olmasıyla hemân "ve üfevviżü emrî ilallâh" tevekküliyle biñ iki yüz elli ṣaferinde ḫazîne keṯḫudâsı Bekir Efendi'den ruḫṣat teẕkiresi alarak sarâydan çıḳmış ve Üsküdâr'da aḳribâ ḫânesinde eṣnâ-yı ârâmda Ayaṣofya Câmi'-i Şerîfi'nde şehîden 'âzim-i ḫuld-ı berîn olan ḍarb-ḫâne-i 'âmire müşîri 'Alî Rıżâ Efendi'niñ maẕhar-ı iltifâtı olduġum eṣnâda Ḳoca Yûsuf Paşa birâder-zâdesi Ṣadrü'd-dîn Begefendi'den ta'allüm-i kitâbete iḳdâm itmekde bulunmuş iken elli bir senesi rebî'u'l-evvelinde müşârün-ileyhiñ bir sancaḳ iltizâm itmek üzere ṣadr-ı esbaḳ Köle Reşîd Paşa nezdine gidildigi ḥâlde müşârün-ileyh Ṣadrî Beg bu 'âcizi Amasya'ya birlikde götürerek bir müddet orada birlikde bulunduḳdan ṣoñra Ḫarput'a 'avdetle müşârün-ileyhiñ maẕhar-ı ṣaḥâbet ü ikrâmı olduġum ḥâlde Kebân Ma'deni, Ḫarput, Malaṭya, Dârende, Sivas, Mar'aş, Elbistân, Toḳad, Turḫal, Zile, Anḳara, Ḳanḳırı, Ṭosya, 'Oṣmâncıḳ, Çorum, Çerkes, Ḥacı Ḥamza, Sinop, Eregli, Şile, Amaṣra, Bafra, Ṣamsun, Merzifon, Ḳavaḳ, Lâdik, Amasya, Mecidözi, Ẕünnûn, Zeytûn, Ḥüseyinâbâd, İskilib, Sunḳurlı, Ṣandıḳlı, Ḫaymana, Çubuḳâbâd, Ḳazâbâd, Yabanâbâd, Ḳurı Pazarı, Na'llu, Vezîr Köprisi, Boyabâd ve daha sâ'ir ba'ż maḥaller gezilerek müşârün-ileyhiñ irtiḥâli vuḳû'anda müreffehan der-sa'âdete 'avdet olunmuş idi.

Elli İki Târîḫi Ẕi'l-Ḥiccesinde Dâr-ı Şûrâ-yı 'Askerî Ketebesi Silkine İdḫâl Olundıġımıñ Beyânı

Çend rûz ḫânemde eṣnâ-yı ârâm-ı 'âcizânemde Küçük Ḥüseyin Paşa 'uteḳâsından ḫazîne-i hümâyûn ikinci kitâbetinde iken ḳırḳ beş târîḫinde Ayaṣofya Câmi'-i Şerîfi ḳurbında cebe-ḫâne ḳışla-i hümâyûnındaki 'asâkir-i şâhâne mîr-alâyı rikâbdâr Rodoslı Aḥmed Aġa'nıñ oġlı Aḥmed Beg'in alâyına alây emînligi ile çerâġ olup altmış bir târîḫinde Muṣul vâlîsi iken Mardin'de vefât iden sâbıḳu't-terceme Meḥmed Ṭayyâr Paşa merḥûma so-

ḳaḳda teṣâdüfle bu ‘âcizi bâb-ı ser-‘askerîde Ḫalîl Paşa merḥûmuñ ḥużûrına ‘arż itdigi ḥînde fużalâ-yı meşhûre ve ‘ulemâ-yı ma‘lûmeden ṣânî-i Taftazânî ve müdânî-i Veysî, [121] Nûr-ı ‘Oṣmâniye Câmi‘-i Şerîfi ḫaṭîbi-zâde Aṣamm Ḥacı Reşîd Paşa merḥûmuñ ni‘me't-teṣâdüf nezd-i ḥażret-i ser-‘askerîde mevcûd olması ve muḳaddemâ pederiniñ müderrisligine pederimiñ delâlet itmiş ve imâmete irtiḳâsına çalışmış olmasını pederinden diñlemiş bulunması cihetiyle pederimiñ nâmını işitdigi anda kemâl-i şevḳ ü ġarâm ile pederi medḥ u ṣenâ ve ḥuḳûḳını beyân ve hemân bir şeyle ḳayırılmaḳlıġımı der-miyân eyledikde,

(Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün)

Murâd idince Müsebbib bir âdemiñ kârın
Yed-i teşebbüṣini cüst-cû ider esbâb

me’âl-i mücerrebiyle bu iki sebeb ve vesâ’il-i cemîle ile ol eṣnâda güşâdı muḳarrer olan dâr-ı ṣûrâ-yı ‘askerîye beş yüzden yüzi mechûline mevḳûf dört yüz ġuruş ma‘âş ile muḳayyidlik me’mûriyetine ta‘yîn itmişler idi.

Dâr-ı Ṣûrâ-yı ‘Askerîniñ İbtidâ-yı Güşâdıyla Me’mûr Olan A‘żâları

Ümerâ-yı ‘asâkir-i Mıṣriyye'den iken ḳırḳ sekiz târîḫinde devlet-i ‘aliyyeye ilticâ itmiş olan fużalâdan Manastırlı meşhûr Selîm Sâṭı‘ Paşa'nıñ dâr-ı ṣûrâ-yı ‘askerîniñ esâs-ı niẓâmât ve furû‘ât-ı uṣûline dâ’ir ḳaleme almış oldugı niẓâm-nâme mûcibince re’îs ve a‘żâ ve sâ’ir ḫademesi tertîb ü tanẓîm olunup riyâsetine Ḫusrev Paşa memlûklarından mîr-livâ Ḫayrü'd-dîn Paşa ve a‘żâlıġa mîr-alây Ṭayyâr Beg ve enderûndan müfîż Sulṭân Selîm ḳahveci-başısı Rüstem Efendi memlûklarından süvârî mîr-alâyı Gürci Ḥüseyin Beg ve ṭop-ḫâneden mîralây Ḥacı ‘Alî Beg ve ṭopçıbaşı Muṣṭafâ Aġa-zâde ḳâ’im-maḳâm İsmâ‘îl Beg ve mühendis-ḫâne-i berriye ḫâcesi mîralây ‘Alî Beg ve ḫumbara-ḫâneden Bîcân Beg ve Niyâzî Beg ve mühimmât-ı ḫıyâmiyyeden mîralây ‘Abdî Beg ve tersâne-i ‘âmiredeki piyâde alâ-

yından mîralây Şâkir Beg ve mu'aḫḫaran Ḫayrü'd-dîn Paşa Filibe nezâretine me'mûr olduḳda Ḥüseyin Paşa mîr-livâlıḳla re'îs olaraḳ a'żâ ve sâ'ireniñ ibḳâsıyla sipâhî süvârî ḳâ'im-maḳâmı mîve-i ter gümrükçisi-zâde enderûndan müfîż Râşid Beg ve mehter-ḫâne mîralâyı 'Abdî Beg'iñ irtiḥâlinde yerine mîralây Veysî Beg ve ḳâ'im-maḳâm-ı rikâb-ı hümâyûn Rüşdî Paşa-zâde enderûndan müfîż mîralây Meḥmed Mu'ammer Beg ve yine enderûndan müfîż Şişman Râġıb Beg ve 'asâkir-i ḫâṣṣadan Rif'at Beg 'ilâveten a'żâ ve muvaḳḳat a'żâlıġa mekteb-i ḥarbiye nâẓırı Manastırlı müşârün-ileyh ferîḳ Selîm Sâtı' Paşa ve Varna muḥâfıẓı sâbıḳ enderûndn müfîż 'ulemâdan ve üdebâdan ferîḳ Necîb Paşa ve müftîligine evvelâ ders ḫâcelerinden ve fuḥûlîn-i kirâmdan İsmâ'îl Efendi ve ser-'askerlikler birleşdikden ṣoñra müftî-i mûmâ-ileyhiñ teḳâüdliginiñ icrâsında sarây-ı hümâyûnuñ [122] muvaẓẓaf ḫâcelerinden Ḳanḳırılı-zâde şehrî Es-seyyid El-ḥâc Ḥâfıẓ Meḥmed Emîn Efendi ve baş kitâbetine ṭarîḳ-i ḳażâdan tebdîl-i ṭarîḳ iden Yanyalı Muṣṭafâ Vehbî Efendi ve muḳayyidliginiñ birisine Ḥacı Ṣâ'ib Paşa dâ'iresinden müfîż el-ḥâletü hâẓihî emâret-i Mekke-i Mükerreme ḳapu keṯḫudâsı Ḥacı Kâmî Efendi ve birisine bu 'âciz-i nâmıḳu'l-ḥurûf ve mübeyyiżligine 'Azîz Efendi ve Kirâmî Efendi ve çünki dâr-ı şûrâda giceleri iḥtifâl olunması cihetiyle aḫşâm ṭa'âmı tenâvül olunduġından bu ṭa'âmıñ emr-i idâresi içün dâr-ı şûrâ-yı 'askerî müdîrligine beş yüz ġuruş ma'âş ile ḫazîne-i hümâyûn üçünci yazıcılıġından muḫrec Alyanaḳ Ḫalîl Ḥamîd Efendi ve mü'ezzinligine 'İzzet Mollâ nâmında bir ḥâfıẓ-ı edîb-i lebîb me'mûr olmuş idi.

Çünki dâr-ı şûrâ-yı 'askerî evvel-emirde her ferdiñ mükellef olduġı 'askerlik müddetini ta'yîn ü taḥdîd ve niẓâmât-ı esâsiyye ve fer'iyyesini tebyîn ü tanṣîṣ idecegi cihetle bu niẓâmları epeyce vaḳitden berü tanẓîme çalışan Prusya ve Fıransa devlet-i faḫîmeleri uṣûlinden devlet-i 'aliyyeye lüzûm görinen niẓâmâtı tebyîn ider evrâḳ-ı aṣliyyeniñ pey-der-pey tercümesi içün bâb-ı ser-'askerîde ittiḫâẕ olunan tercüme oṭasına Ermeni milletinden lisân-âşinâ olan Serpos ve Rûm milletinden 'Aleḳo me'mûr idilmiş ise de bunlarıñ Fıransızca olan evrâḳ-ı vârideniñ tercümelerinden başḳa umûra ehliyet ü iḳtidârları kifâyet itmediginden müstaḳillen dâr-ı şûrâ ma'iyyetinde olmaḳ üzere 'ulûm-ı 'âliye vü âliye ve edebiyye vü ṭıbbiyye vü riyâżiyye ve lisân-ı ecnebiyyeniñ her birisinde tefaḥḥul ve tebaḥḥur u tefevvuḳ itmiş olan Nûr-ı 'Oṣmâniye Ḫatîbi-zâde müşârün-ileyh Ḥacı Reşîd Efendi mîr-livâlıḳla

re'îs-i ḳânûn-nüvîs ve meşhûr Palabıyıḳ Ḫâce birâderi cennet-mekân Ḫâce 'Abdu'r-Raḥîm Efendi-zâde mu'aḫḫaran re'îsü'l-müneccimîn ve ḫırḳa-i şerîfe şeyḫi olan 'Oṣmân Efendi ve Mışır'dan müntaḳil Ferîḳ 'Oṣmân Paşa birâderi olup yetmiş dörtde ḫâriciyye müsteşârlığından munfaṣılan irtiḥâl iden Nûru'd-dîn Begefendi refîḳ u hem-celîs olaraḳ ele geçürilen evrâḳ-ı niẓâmiyye-i ecnebiyye pey-der-pey bi't-tercüme dâr-ı şûrâya i'ṭâ ve müşârün-ileyh Mışırlı Selîm Paşa'nıñ dâr-ı şûrânıñ veẓâ'ifini mübeyyin olaraḳ ḳaleme aldıġı lâyiḥa-i belîġânesi me'âli mûcibince a'ẓâ vü ketebe cum'a ve ṣalı günlerinden mâ-'adâ küllü-yevm gice ve gündüz dâ'ire-i şûrâda ârâm u beytûtet iderek niẓâmât-ı 'askeriyye müẓâkerâtına devâma i'tinâ olunduġından re'îs [123] ve a'ẓâ ve ḫademe ve sâ'ireniñ ikmâliyle elli üç senesi muḥarreminde bir yevm-i mes'ûdda ṭaraf-ı ḫażret- pâdişâhîden mâ-beyn-i hümâyûn kâtib-i ṣânîsi olup farṭ-ı ṣa'ṣa'a-i iḳbâlde evvelîni ve belki muḳbilîn-i sâlife ṣîtini maḥv itmiş olan Köprili ḫânedânına mensûb Vaṣṣâf Begefendi nezd-i 'askerîye gelerek me'mûrîniñ kâffesi dâ'ire-i şûrâ dîvân-ḫânesinde lede'l-ictimâ' ser-'asker-i müşârün-ileyhiñ ḫâcesi fuḥûlîn-i kirâmdan Seferî-ḥiṣârî Es-seyyid El-ḥâc İbrâhîm Efendi ve yâver-i ḥarb-i ḥażret-i pâdişâhî mühendis-ḫâneden müfîż Kâmil Begefendi ve keṯḫudâları ḫâriciyye nâẓırı Ṣafvet Paşa ḥażretleriniñ birâder-i ekberleri 'Ârif Efendi ve ḫazîne-dârları Kîse-dâr-zâde Nebîl Begefendi ve ḫazîne kâtibi enderûnî Ressâm Rif'at Efendi ve dâ'ireleri müteḫayyizânından Ortaköy Bostancı Ocaġı Ustası-zâde Ortaköylü Enderûnî Çuḳadâr Şişman 'İzzet Aġa ve anaḫdar aġası enderûnî Üsküdârî çuḳadâr Şâkir Aġa ḥâżır olduḳları ḥâlde ṣalât-ı ẓuhrı cemâ'atle ba'de'l-edâ müftî-i şûrâ İsmâ'îl Efendi Feṯḥ-i Şerîfi 'alâ-vechi't-tertîl tilâvetden ṣoñra ḳâ'im olduḳlarını müte'âḳib müftî efendi beyt-i şûrânıñ ḳapusını güşâd itdikde ser-'asker Paşa ve Vaṣṣâf Begefendi'yi müte'âḳib herkes rütbelerince dâḫil olaraḳ evvelce tehiyye olunan ve ortasına vaż' olunmuş olan sîm paftalarla müzeyyen sehpâ üzerinde ṣırma ile işlenmiş yeşil pûşîde ile mestûr Muṣḥaf-ı Şerîf'iñ mevżû' olduġı kebîr sofra dâ'iresinde yirmi ḳadar yazu ṭaḳımınıñ eṭrâfındaki ṣandalyelere bâ-işâret-i ser-'askerî ḳu'ûd iden a'ẓâ vü ketebe muvâcehesindeki minder üzerinde ḫużżâr-ı müşârün-ileyhimâ ârâm ile müftî efendi tekrâr du'â itdikden ṣoñra dâr-ı şûrâ-yı meẓkûruñ "2" numara ile zeylde muḥarrer niẓâm-nâmesi mûcibince me'mûrîn-i mevcûde Muṣḥaf-ı Şerîf üzerine 'arż-ı te'mînât ile emr-i müẓâkereye mübâşeret itmişler idi.

İstibdâl-i 'Askerî Niẓâmâtı Müẓâkerâtına Mübâşeret Olundıġı

Çünki bu târîḫe ḳadar devlet-i 'aliyyeniñ hiçbir cihetinde resmî ve dâ'imî mecâlis ve ḳomisyon gibi ictimâ'ları iḥdâṯ olunmamış ve Rabbim tekṯîr ve ḥavâyicini teshîl ü tehvîn buyursun, salṭanat-ı seniyyeniñ vüs'at-i aḳṭân u enḥâsı cihetiyle ruḳebâsından muḥâfaẓaya muḳâbil mükemmel niẓâm-ı 'askerî tehiyyesinden başḳa çâre ve ṭarîḳ olmadıġından ve efrâd-ı 'askeriyye ise on sene evvel silâḥ altına alınmış ve içlerinde on senelik [124] nefer bulunmuş olduġından bu ṣûret cem'iyyet-i islâmiyyeniñ tenâsülden maḥrûmiyetini ve 'askerlikde müddet-i medîde ḫıdmetle sinn-i inḥiṭâṭa vuṣûlden ṣoñra meşâḳḳ-ı ḫıdemât-ı 'askeriyyeye vücûdca 'adem-i taḥammül ve ḳudretini müstelzim olduġından teyemmünen ibtidâki müẓâkere olmaḳ üzere ḫıdemât-ı 'askeriyyeniñ ta'dîl ü tevḳîti ve ḳavânîn ü niẓâmâtınıñ te'sîs ü taḳdîri mevzû'-ı baḥṯ olmuş idi.

Dâr-ı Şûrâ Re'îsi Ḥüseyin Paşa Refâḳatiyle Malaṭya'da Bulunan Sivas ve Kürdistân Vâlîsi Ḥâfıẓ Paşa'ya Muraṣṣa' Taṣvîr-i Hümâyûn Götürüldigi

Elli üç ramażânına ḳadar ma'âş-ı meẓkûr ve üç dört mâh ṣoñra iḥsân buyurılan ta'yînâta ḳanâ'atle ḫıdmet-i meẓkûreye müdâvemet olunmaḳda iken ṣadr-ı esbaḳ müşârün-ileyh Reşîd Paşa'nıñ irtiḥâlinden ṣoñra Sivas ve Diyârbekir ve ḥavâlîsine vâlî naṣb olunan Çerkes Ḥâfıẓ Paşa'nıñ Kürdistân'daki Aḳçaṭaġlılar'ıñ terbiyesine muvaffaḳ olduġını i'ẓâm u inhâ eylediginden ḫıdmetini taḳdîren ve refâḳatindeki 'asâkir-i şâhâneyi talṭîfen müşârün-ileyhe eṭrâfı pırlanṭa ile muraṣṣa' girân-bahâ bir ḳıṭ'a taṣvîr-i hümâyûn-ı ḥażret-i pâdişâhî ve ḫaṭṭ-ı hümâyûn ve ta'lîmât ile mûmâ-ileyh Ḥüseyin Paşa me'mûr olduġından mûmâ-ileyhiñ ṭalebine mebnî bu 'âciz daḫi bi't-terfîḳ baḥren Ṣamsun'a ve oradan seyr-i serî' ile beş günde Malaṭya'nıñ mevḳi'-i ṣayfiyyesi olan Aspozi'ye muvâṣalat olunmuş idi. Aspozi pîş-gâhındaki meydânda tertîb olunan cem'iyyet-i 'askeriyyede taṣvîr-i ma'âlî-semîr-i ḥażret-i pâdişâhî ve ḫaṭṭ-ı hümâyûn Ḥâfıẓ Paşa'ya bi't-teslîm 'alenen ḳı-

râ'atle edâ-yı du'âdan ve üç gice ba'żı müẕâkere cereyânından ṣoñra bir cum'a güni 'avdet ü ḥareketle Mancınıḳ, Körüm, Dârende, Delikli Ṭaş, Sivas, Toḳad, Turḫal, Amasya, Merzifon, Çerkeş, Ḳal'acıḳ, 'Oṣmâncıḳ, Ṭosya, Begpazarı, Mudurnı, Ṭaraḳlı, Hegbeli, Ṭorbalı, Ḥacı Ḥamza, Geyve, İzmîd ṭarîḳiyle iki yüz altmış sâ'ate ḳarîb Malaṭya'dan yedi günde Üsküdâr'a muvâṣalat olunmuş idi.

Der-sa'âdete vuṣûl ile Malaṭya'da ve eṣnâ-yı ṭarîḳde yazılan jurnal ṭarzındaki varaḳa bi't-tebyîż ser-'asker-i müşârün-ileyhe taḳdîm olunmuş ve bu seyâḥat-ı ṣu'ûbet-âyet ḫâcelik rütbesiniñ iḥsânı muḳaddimesiniñ ḥuṣûline isti'dâd virmiş ve elli altı muḥarreminde mücevherli bir ḳıṭ'a ḫâmise nişânı daḥi iḥsân buyurulmuş idi. Müşârün-ileyh Ḥüseyin Paşa'nıñ riyâsetinden infiṣâline yaḳın 'asâkir-i şâhâneniñ tevḳît-i müddet ve ta'yîn-i ḫıdmet ve sâ'ire niẓâmât-ı maḥdûdelerine dâ'ir Prusya devletiniñ müteḫaẕẕî [125] olan uṣûl ve esâlîbi câmi' ser-'asker Ḫalîl Rif'at Paşa'nıñ yedine geçen Alman lisânında te'lîf olunmuş bir kitâbıñ tercümesi murâd buyurulmuş ve Avusturya devlet-i faḫîmesi İslavları mektebinde ta'allüm-i fünûn-ı hendese itmekde iken her ne sebeble ise ḳırḳ dört târîḫinde evvelâ Bosna'ya firâr iderek oradan Vidin vâlîsi Senglili İbrâhîm Paşa dâ'iresine deḫâletle bir müddet orada ḫıdemât-ı 'âdiyede istiḫdâm ve ta'lîm-i âdâb-ı âyîn-i islâm olunduġı eṣnâda ḫıdmet-i 'askeriyyede arzûsı olduġını beyân itdiginden müşârün-ileyh İbrâhîm Paşa ṭarafından ḳırḳ yedi târîḫinde ser-'asker Ḫusrev Paşa'ya gönderildikde silk-i 'askerîye dâḫil olaraḳ biñbaşılıḳ rütbesini iḥrâz itmiş olan 'Ömer Aġa'nıñ Alman lisânına ve 'ilm-i hey'et ü hendese ve te'âbî ve coġrafya gibi ba'żı fenlere âşinâ olduġı taḥḳîḳ olunmaġla ol mütefennin-i fünûn-ı cüz'iyyât celb ve kitâb-ı meẕkûr irâ'e olunduḳda elfâẓınıñ lisânen ta'rîfi mümkin ise de yazmaġa muḳtedir olamadıġını 'arż-ı i'tiẕâr itmesiyle müsta'idd-i ifâdât-ı 'uḍâl-ı pîç-âpîç ve me'âl-i elfâẓ-ı muḥtâc-ı mürâca'at-zîçini istifhâm ile tercüme idecek bir kâtibiñ lüzûmı taṣavvur u taḥarrî olunmaḳda iken ol vaḳit taḥrîrât müdîri bulunan Mecid Efendi merḥûmuñ iḫtârı ve müşârün-ileyh Selîm Ṣâḥ' Paşa'nıñ tensîbiyle bu ḫıdmet-i 'asîrü'l-edâ bu kem-bıżâ'aya 'ilâve-i ḫıdmetle kitâb-ı meẕkûr tamâm bir sene ẓarfında aġa-yı mûmâ-ileyhiñ elfâẓ-ı münşiyâden sâde, derk ü tefhîmden âzâde, ġâyet müşevveş ü şûrîde ḳâle gelen tefâhîm ü teḳârîrini evvel-emirde ẓihn-i ḳâṣır-ı 'âcizâne-

me teşḥîn ve imlâ ile ba'dehû ḳâleb-i sebk-i inşâya ifrâġ iderek tercüme-i meẓkûre refâḳat-i 'âcizâneme virilmiş olan Filibe nâẓırı ḳapu çuḳadârı Üsküdârî Balabanlı 'Abdullâh Aġa-zâde mu'aḫḫaran ḳarantina dâ'iresi ketebesinden olan Sâlim Beg ve nüsḫa-i dîgeri meşhûr ḫaṭṭâṭ Ḫulûṣî Efendi'ye tebyîż ü teclîd ile âmâde itdirilmekde iken dâmâd-ı evvel-i şehriyârî Ḫalîl Rif'at Paşa'nıñ ser-'askerlikden 'azliyle Nîş vâlîligine me'mûriyyeti cihetiyle ḫalef-i ni'me's-selefleri dâmâd-ı ṣânî Burûsalı Meḥmed Sa'îd Paşa tercüme-i meẓkûrı ṭaleb ü aḫẓ eylemiş ise de müşârün-ileyh Ḫalîl Paşa'nıñ Nîş'den 'afvını müte'âḳib ticâret nâẓırı naṣb olunduḳdan ṣoñra vuḳû' bulan cülûs-ı 'Abdu'l-Mecîd Ḫânî güni mesned-i sipeh-sâlârîyi tekrâr iḥrâz itmiş olduġından tercüme-i meẓkûre Sa'îd Paşa'dan ṭaleb ü celb ile mündericâtı dâr-ı şûrâda müẓâkere olunmaḳ [126] üzere yed-i 'âcizâneme teslîm olunduġını ol zamân ḫâṣṣa ferîḳi bulunan Süleymân Paşa'ya bir aralıḳ ḥikâye eyledigim cihetle kitâbı görmek üzere istediginden virilmiş idi. Ol eṣnâda ya'nî elli ṭoḳuz târîḫi evâ'ilinde istibdâl-i 'askeriyyeniñ icrâsı ḳarârlaşmış olmasıyla maḥṣûl-ı 'araḳ-ı cebîn ve sermâye-i kedd-i yemînim olan tercümeyi müşârün-ileyh Süleymân Paşa ṣervet-i ẓâtîsi gibi kîsesinden ṣarf iderek istiḥṣâl-i ḥüsn-i rıżâ ve irâde-i seniyye ile istibdâl-i 'askeriyye icrâ ve bu cihetle bizim emek ve biżâ'anıñ Süleymân Paşa'nıñ iḳbâline fedâsı taḳdîr-i ezelîsi tesliyetiyle sükût eyledigimden icrâ-yı istibdâlden bir sene ṣoñra altmış bir târîḫi muḥarreminde paşa-yı müşârün-ileyh 'Ârif Ḥikmet Begefendi ve Ḥacı Edhem Begefendilerle birlikde ḥaḳḳ-ı sükût olaraḳ şehriyye ṭoḳuz biñ ġuruş ma'âş ve ibtidâ rütbe-i ṣâliṣe ve bir müddetcegiz ṣoñra rütbe-i ṣâniye ile Aṭana mâl me'mûriyyeti tevcîhi iḥsânına delâlet buyurmuşlar idi.

Niẓâmât-ı 'Askeriyyeye Dâ'ir Serdâr 'Ömer Paşa'nıñ Biñbaşılıġında Bir Sene Birlikde Prusya Lisânından Bir Kitâb Tercüme Olundıġı

Gelelim ṣadede, kitâb-ı meẓkûrı ḥîn-i tercümede ṣayfen ve şitâ'en ṭulû'-ı şemsi müte'âḳib bâb-ı ser-'askerîye devâm ve rüfeḳâ ile birleşerek

sür'atle tercümeye eşnâ-yı iştiġâl ü iḳdâmda bu tercümeden istifâde olunup olunmayacaġını li-ecli'l-istifhâm ṭaraf-ı ser-'askerîden müşârün-ileyh Manastırlı Selîm Ṣâḥı' Paşa dâr-ı şûrâya bi'l-vürûd 'Ömer Aġa ile bu 'âcizi ve mütercem evrâḳı celb ile müṭâla'a eyledikde re'îs Ḥüseyin Paşa'ya ḫiṭâben "bu tercüme bizim işimize pek ziyâde yarayacaḳdır ve bunuñ me'âl ü ma'nâsındaki ḥüsn-i feẓleke kâtibine 'â'id ve şâyân-ı iltifâtdır" ta'bîr-i dil-şikârîsiyle luṭf u mürüvvet buyurduġı talṭîf ü iltifât u du'â, tercümeniñ sür'at-i ḥüsn-i ḫıtâmına bu 'âcizi bir ḳat daha teşvîḳ ü iġrâ eylemiş ise de 'Ömer Paşa'nıñ istirḳâbını da'vet itmişdir. Elli dört senesi evâḫırına ḳadar ma'âş-ı meẓkûr ile istiḫdâm olunmaḳda iken Anaṭolı ve Rûmili ser-'askerlikleri birleşdirilerek ânifen beyân olunduġı üzere dâmâd-ı şânî Meḥmed Sa'îd Paşa 'uhdesine iḥâlesini müte'âḳib re'îs Ḥüseyin Paşa 'uhdesine ferîḳlik rütbesi tevcîhiyle Sinop muḥâfaẓası ve tersânesinde yapılan Niẓâmiyye ḳalyon-ı hümâyûnı neẓâreti iḥâle ve Sinob'a ḥüsn-i müdâfa'a olunduḳda riyâset-i meẓkûre ferîḳlik rütbesiyle müşârün-ileyh Meḥmed Ṭayyâr Paşa 'uhdesine tevcîh buyuruldıġınıñ bir hafta mürûrında ma'âş ve ta'yînât-ı 'âcizânem taż'îf buyurulmuş idi.

Ḥâfıẓ Paşa Ḳumandasında Olan Nizîb Ordusunuñ Taḥḳîḳ-i Aḥvâli İçün Ṭayyâr Paşa Refâḳatiyle Elli Beş Muḥarreminiñ Onuncı Güni Birecik'in Ḳarşusında Olan Nizîb ve Mezâr Ḳaryeleri Pîşgâhına 'Azîmet ve 'Avdet olundıġı

Mes'ele-i Mıṣriyye'niñ indifâ'ı maḳṣadıyla Çerkes Ḥâfız Paşa'nıñ bir müddetden berü [127] itdigi muḫâbere netîcesiniñ 'arż itdigi ta'ahhüd-i ḳavîye mebnî refâḳatındaki cünûd-ı niẓâmiyye ve efrâd-ı muvaẓẓafa ile Malaṭya'dan ḫareket ve Ḥaleb'e ṭoġrı 'azîmet itmek istedigini bâb-ı 'âlîye ʿarż itmiş ve müşârün-ileyhiñ nezd-i ḫażret-i pâdişâhîde her ne ḳadar i'tibârı mütezâyid ve ber-ḳarâr ise de kendüsini bilenler 'indlerinde 'aḳl u dirâyetçe o ḳadar mü'temen ü mu'temed olmadıġından der-sa'âdetden gönderilecek me'mûruñ vuṣûlinden evvel bir ḫaṭve ḫareket itmemesini mü'ekkid yazılan emr-nâme-i sâmî tatar-ı maḫṣûṣ ve seyr-i serî' ile gönderilmiş olduġı

cihetle ḥarekete cür'et idemeyecegi i'tiḳâdınıñ ḥâṣıl itdigi emniyyet arasında ordu-yı hümâyûnuñ istikşâf-ı aḥvâli içün müşârün-ileyh Ṭayyâr Paşa'nıñ me'mûriyyeti irâde-i seniyyesi ṣudûr itmiş idi.

Ṭayyâr Paşa elli beş muḥrreminiñ onuncı güni rivâyetçe Malaṭya'da ẓann olunan ordu-yı hümâyûnuñ teftîşine me'mûr olup refâḳatine ḳurı yemişçilikden piyâde 'asâkir-i niẓâmiyye ḳâ'im-maḳâmlıġını iḥrâz iden 'âḳil ü cesûr Emîn Beg'i mu'âvin ve bu 'âcizi kâtib ve ol zamân süvârî 'asâkir-i ḥâṣṣa-i şâhâne alây kâtiblerinden olup mu'aḫḫaran vezîr olan Naẓîf Aġa-zâde Muṣṭafâ Ẓarîf Paşa'yı mübeyyiż olmaḳ üzere me'mûr itdirerek baḥren Ṣamsun'a müteveccihen ve Eregli Vapurı'na râkiben Boġaz'dan ḫurûc ider itmez ẓuhûr iden şedîd furṭunada iki gice orsa boca deñizde çekilen ziyâde zaḥmetle bi-'inâyetillâhi Ta'âlâ hele bir taḳrîb Sinob'a çıḳılaraḳ muḥâfıẓı bulunan re'îs-i sâbıḳ Ḥüseyin Paşa ve ketḫudâsı Ḥacı Bekir Paşa-zâde Refîḳ Beg ile görişilüp bir gice beytûtetle irtesi gün tedârük olunan mekârî ḥayvanâtıyla Ḳasṭamonı ḳaryeleri mürûr ve Vezîr Köprüsi ve Ḥavża Ḳaplucası ve Amasya üzerinden Malaṭya'ya bi'l-vuṣûl muḥâfıẓı bulunan vezâretden münḥaṭṭ ḳapucıbaşı Köse Meḥmed Beg'den başḳa kimesneyi bulamadıġımız cihetle ordunuñ keyfiyyet-i ḥareketinden lede's-su'âl Ḥâfıẓ Paşa Mışırlı üzerine ḥareket şâyi'asıyla birḳaç gün evvel orduyı ilerüye 'ubûr itdürdigi ḫaber virilmiş idi.

Ḥâfıẓ Paşa ma'iyyetine me'mûr Ḫusrev Paşa'nıñ Gürci kölelerinden ol vaḳit mîr-alây bulunup mu'aḫḫaran Baġdâd vâlîliginde taḥṣîl-i nîk-nâm ile irtiḥâl-i dâr-ı beḳâ iden [128] Gözlükli Meḥmed Reşîd Paşa'yı Ḥâfıẓ Paşa Malaṭya'daki 'asâkir-i şâhâne ḫaste-ḫânesi neẓâretine bıraḳmış ve Moralı Âmedî Mâhir Beg'iñ si'âyetiyle hem-rütbe olduġı ḥâlde ḫilâf-ı 'âde olaraḳ mîr-alây-ı mûmâ-ileyhiñ refâḳatiyle bilâ-mûcib müdâfa'a olunan âmedî ḫulefâsından Muṣṭafâ Reşîd Paşa ketḫudâsı Ṣâdıḳ Aġa-zâde Nedîm Efendi'niñ der-sa'âdete berâber getürülmesini Sulṭân Maḥmûd Ḫân efendimiz ḥażretleri Ṭayyâr Paşa'ya emr ü irâde buyurmuş ve efendî-i mûmâ-ileyh ile olan germiyyet-i ülfet ü maḥabbatimize Ṭayyâr Paşa vâḳıf olaraḳ bi'l-istiṣḥâb birlikde der-sa'âdete 'avdet olunacaġını bu 'âcize tebşîr itmiş ve mûmâ-ileyh Nedîm Efendi ġâyet vefâ-kâr u dil-şikâr, rûḥı ḫafîf, ẓâtı laṭîf-i elîf bir ẓât-ı şerîf olmaġla ḥîn-i mülâḳâtda tebşîr olunmuş idi.

Müşârün-ileyh Köse Meḥmed Beg ve mîr-alây Gözlükli Reşîd Beg dâ'ire-i maḥremiyete alınaraḳ ordu-ı hümâyûnuñ bilâ-irâde-i seniyye sebeb-i ḥareketinden ṭûl u dırâz baḥs u su'âl olunduḳda, bî-çâre Köse Meḥmed Beg elem-keşîde vü felek-zede, kâr-âzmûde bir ẓât oldugından Ḥâfız Meḥmed Paşa'nıñ ḥarekât-ı nâ-dürüstî ve nâ-der-berâberânesini îżâḥ u tefsîrden ictinâb itmiş ise de muṣâḥabet-i müsâmere-i münâsibe arasında Ḥâfız Paşa'nıñ Râşid Târîḫi müṭâla'asıyla mütelezziz oldugını ve eski tîmûrlardan bi'z-ẓât daḳḳ u ḍarb iderek taṣnî' itdigi seyf ve tüfeng ü ṭabancanıñ menzilini ve i'mâl itdigi bârûtuñ ḳuvvetini tecrübe yolunda oturdugı otanıñ der ü dîvâr ve derîçe ve revzenesini hedefe alaraḳ otayı girbâle döndürdügini irâ'e ve Reşîd Beg daḥi müşârün-ileyhi taṣdîḳen ma'a-ziyâdetin ḥikâye ve refâḳatindeki ümerâ-yı 'askeriyye ve ferîḳân ve sâ'ireden hiçbirisiyle ordu-yı hümâyûn aḥvâline dâ'ir meşverete tenezzül ü raġbet itmeyüp ma'neviyyât ile muẓafferiyete himmet ve du'âya müdâvemet itmek üzere Amasya müftîsi olup ḥaḳḳında ḥüsn-i ẓann olunan İsmâ'îl Efendi ve Malatya ve Ḫarput ve Diyârbekir ve Sivas ve Toḳad ve Zile müftîleriniñ ordu-yı hümâyûna gelmeleri içün maḥṣûṣen tatarlar çıḳararaḳ da'vet-nâmeler tesyâr eyledigini ve bu re'yini ketḫudâsı ve dîvân kâtibi olup mu'aḫḫaran vezâretle Ṣayda ve Girîd ve Şâm ve Cezâyir-i Baḥr-i Sefîd vâlîliklerinden istiḫdâm olunan dâḫiliyye ḳalemi ser-ḫalîfe-zâdesi Ṣâliḥ Vâmıḳ Efendi her ne ḳadar taṣdîḳ itmemiş ise de söz añlamadıgını ve ferîḳ Sa'dullâh ve Sâmî Bekir Paşalar mürevvici oldıgını [129] ve daha bunlar gibi ḥarekât-ı ḥayret-efzâ-yı ḫod-serânesi kemâl-i teḥâşî ve aḫẓ-ı te'mînât ile yâd u ta'dâd olunmasıyla mektûm ṭutulacaḳ bir şey ḳalmamış idi.

İrtesi gün Malatya'dan müfârakat ve on bir sâ'at ilerüde olan bir feżâ-yı şûre-zâr-ı bî-mesken ü me'vâda Ḥâfız Paşa ile ordu-yı hümâyûna muvâṣalatla irâ'e olunan ḫıyâma duḫûl ve istirâḥat esnâsında mûmâ-ileyh Nedîm Efendi gelerek ṭarafeynden izhâr-ı şâdmânî arasında meşhûdı olan mu'âmelât-ı bârideden şikâyetle bî-çâre eşk-i elem-i taḥassüri rîzân itmekde iken der-sa'âdete birlikde 'avdet olunacaġına dâ'ir şeref-sâniḥ olan irâde-i seniyye-i ḥażret-i pâdişâhîyi tebşîr itdigimde fevḳa'l-ġâye memnûn ve ol ânımız 'îd-gûn olaraḳ bir ḫaymede birlikde ârâm ve Ṭayyâr Paşa ile istifsâr-ı keyfiyyet-i ḥarekete dâ'ir ṭarḥ-ı kelâm ve istikşâf-ı merâm eylemiş ise de virdigi cevâblarıñ ḳânûn-ı münâẓaradan ḫâric olması cihetiyle istifhâm

ve istifâdeden me'yûs olunduġını bu 'âcize ḫafiyyen ifâde ve ferdâsı güni tekrâr istîżâḥa mübâderet idecegini ḥikâye itmiş idi.

İrtesi gün tebâşîr-i vaḳt-i seḥerde Ḥâfıẓ Paşa ġâ'ib ve bizim cem'iyyet-i ordu-yı hümâyûnuñ bir ṭaḳımıyla ḫaṭṭ-ı ḥarbe ṭoġrı 'âzim ü ẓâhib olaraḳ reh-i râstdaki cibâl-i râsiyâtdan Ḳaralar ve Ḳaraḳayıḳ nâm seng-sârda birer parça peksimed teġaddîsi ve bilâ-lüzûm ve żarûreten bir gice iḫtiyâr-ı bâdiye-nişînî ve ser-nihâde-i visâde-i seng-i bî-ḫużûrî ve beytûtetle oradan ḫareket ve Ḥaleb'e mevṣıl olan Nehr-i Murâd kenârındaki Birecik Ḳal'ası'na vuṣûle nıṣf sâ'at ḳaldıġı ḥâlde hevâda ḥâṣıl olan ġuyûm u ẓulmet, fırtına ile bir ṭolı nüzûli emârâtını işâret itmekle pîş-rev olan sürici, "amân aġalar, bu ṭolı bildigiñiz ṭolılardan degildir, ekṣer bu mevsimde buralara nâzil olur, hemân ḫayvânlardan nüzûl ile yere ḳapanup arḳañızı ṭoluya viriñ, zîrâ ma'âẓallâhu Ta'âlâ göziñize iṣâbet eyler ise fenâ mecrûḥ ider, mücerrebimizdir, işte ben iniyorum" diyerek inmiş ve refîḳlerimizle berâber ḫayvânlardan inüp dizginleri ḳollarımıza ṭaḳaraḳ ferş-i cebîn-i zemîn eyledigimizde ẓaḫrlarımıza teṣâdüf ü iṣâbet iden ṭolu dâneleri arḳalarımıza te'sîr ve tevcî' ider derecede iz'âc iderek iki üç daḳîḳa mürûrında hevâda ḥâṣıl olan inkişâf eṣnâsında yola revân olunmuş ise de müşârün-ileyh Ṭayyâr Paşa aramızda manẓûr olmadıġından seyr-i serî' ile Birecik'e vuṣûlde müşârün-ileyh gözine [130] bir mendîl bend itmiş olduġı ḥâlde görilerek lede's-su'âl cevâbında "süriciniñ naṣîḥatını ışġâ itmeyerek ḫayvânı sürmüş idim, işte ol ḫod-serlik gözüme bir kebîr ṭolu dânesi ḍarbesi zaḫmetini da'vet itdi" didiklerinde ḳurşun sirkesi tedârüki gibi çâre-i tedâvî cüst-cûsıyla cümlemiz ziyâde müte'essif ü müte'ellim olmuş idik. Çünki müşârün-ileyh ḥilye-i ḥilm ü kerem ü seḫâ ile meftûr olduḳdan başḳa ġâyet mütevâżı' u nâzük, 'uẓûbet-i ülfet ve belâġat-ı muṣâḥabet ve ḥüsn-i ifâde vü feṣâḥata mâlik, melek-ḫaṣlet, metînü'l-i'tiḳâd ve seciyye-i istiḳâmet ü ṣadâḳat ile mu'tâd bir ẓât-ı ma'âlî-nihâd olduġından aḳribâ vü ta'alluḳât ve aḥibbâ vü etbâ'ı şöyle ṭursun kendüsiyle bir def'a mülâḳât u muṣâḥabete muvaffaḳ olan erbâb-ı meṣâliḥ ü âḥâdı bile mecbûr-ı maḥabbet-i ḫuṣûṣiyyet ve meftûn-ı encümen-i ülfeti itdigi bedîhîdir.

İşte bu fıḳra insân içün taṣfiye-i meşreb ü mişvâr ve tezkiye-i mizâc u kirdâr itmek ḫuṣûṣını teşvîḳ ider bir ders-i sa'âdet-res olduġından müşârün-ileyhiñ muvaffaḳ olduġı gibi insân nâ'il-i ḫaṣâ'il-i nîgû ve melek-ḫû olduġı ḥâlde aḫlâḳ-ı zekiyye aṣḥâbını ülfet ü maḥabbetine esîr ve bu 'âlem-i

serî'u'z-zevâlde tek ü pûda iken ebnâ-yı cinsinden meşhûdı olacaḳ mu'âmelât-ı ḥasene-i mâdiḥa ile ḥuṣûl-i âsâyiş-i ḫâṭıra ve ḥuẓûrını da'vetle ṣuver-i âmîziş ü ülfetini ferâ'id-i luṭf u nüvâzişle tezyîn ve ḫalḳıñ teveccühiyle nefsini te'mîn ü tenvîr ideceginde şübhe idilemez. Çünki bu refâḳat-ı vâcibü't-taḥmîde me'mûr olmazdan bir buçuḳ sene muḳaddem yine bu ḥavâlîye me'mûriyetle refâḳatinde bulunduġum Ḥüseyin Paşa gerçi mevkûl-i 'uhde-i ḥamiyyeti olan ḫıdmetiñ ḥüsn-i îfâsına mükib ü ṣâdıḳ ise de tünd-ḫû ve ḫod-ser ve ẓâtına isnâd itdigi ḥilye-i dirâyet ü ma'lûmâtıñ fevḳinde iẓhâr-ı 'ilm ü ma'rifet ve refâḳat u tebe'asına gösterdigi ta'abbusât u teṭavvudât ile cümlesi müte'eṣṣir olduġından müddet-i me'mûriyetinde ibḳâ-yı nâma şâyân bir emre muvaffaḳ olamadığı âzâde-i külfe-i işâret olduġı gibi müşârün-ileyh Ṭayyâr Paşa bu meslek ü mizâca bi'l-vücûh muġâyir, 'âlim ü 'âmil ve 'âḳil ü kâmil, zekî vü fâżıl, münşî-i Nergisî-mu'âdil, ṣâdıḳ u perhîz-kâr, uẓûbet-i ülfet ü 'iffetle meftûr, mütevâzı' u pür-şu'ûr bir vücûd-ı ma'âlî-mevfûr olup insânıñ derece-i faẓîlet ü mürüvvet ve mertebe-i meziyyeti refâḳat-i seferde tecrübe oluna [131] geldiginden müşârün-ileyh Ṭayyâr Paşa ile olan ḥüsn-i refâḳatinde cümleye ibrâz itdigi mu'âmele-i dil-nüvâzî ve menzil-ḫânelerde nefsine taḳdîm iderek bâr-gîrleriñ ṣaġlam ve a'lâsını refâḳatine teklîf itmek gibi gösterdigi luṭf u nüvâziş ve insâniyyet-i fıṭriyyesi baḥṣiniñ ḥaḳḳâ ki ta'rîf-i teferru'âtına bu mecelleniñ ġayr-i müteḥammil olduġını beyânda meslûbu'l-iḫtiyâr ve bu aḫlâḳ-ı celîleniñ iktisâbındaki feżâ'ili bu ḳadarcıḳ olsun 'arż ile rûḥ-ı şerîfi içün du'âya ibtidâr eyledim.

Gelelim ṣadede, cidâr-ı ġarbîsi Nehr-i Murâd'ıñ içinde olan meẓkûr Birecik ḳal'asında bir gice beytûtetle nehriñ ḳarşu ṭarafındaki Nizîb ve Mezâr pîş-gâhına yalñız bir alây piyâde ile geçmiş olan Ḥâfıẓ Paşa ile li-ecli'l-mülâḳât ṣalapurya şeklinde ve andan büyücek bir zevraḳla mürûr ve bütün ordu bu ḳayıḳla ḳarşuya 'ubûr itmiş idi.

Ḥâfıẓ Paşa'ya mülâḳî olunduḳda ṣadr-ı esbaḳ Dârendeli 'İzzet Paşa 'uteḳâsından mu'aḫḫaran müşîr olup da vefât iden mîr-livâ İsmâ'îl Paşa'nıñ altı tâbûr piyâdesinden başḳa 'asker görülmemiş ve ol vaḳit Prusya devleti erkân-ı ḥarb żâbiṭânından geçende Almanya devleti muẓafferiyetini ḳazanmış olan mareşâl Moloḳ ve senyor Baron, ordu-yı hümâyûnuñ erkân-ı ḥarb ḫıdmetinde olduḳlarından Nizîb Ḳaryesi civârında bir cesîm ṭabya yapmış ve dîger ba'żı cihetlere daḫi ṭabyalar inşâsını Ḥâfıẓ Paşa bunlara emr itmekde bu-

lunmuş olup ve bir ṭarafdan daḫi celb olunan ‘ulemâya çadırlar tedârük ve rekzini ve bir cânibden ordu yaġmâ-gerliginden mâ-‘adâ bir işe yaramayacaḳları mücerreb olan Ekrâd süvârîsinden Muş sancaġı Kürd atlusunuñ vürûdını müte‘accibâne seyr ü temâşâ ile ordunuñ netîce-i ḥâli taḫmîn olunmaḳda idi.

Bu aralıḳ ol vaḳit süvârî mîr-livâsı olup mu’aḫḫaran mesned-i celîl-i ser-‘askerîyi iḥrâz itmiş olan mîve-i ter gümrükçisi Ḥacı Muṣṭafâ Aġa-zâde Ḥacı Râşid Paşa ve mu’aḫḫaran şehr-emânetiyle ba‘zı mutaṣarrıflıḳlarda istiḫdâm olunan żabṭiye müşîri Meḥmed Paşa-zâde Ṣâliḥ Paşa ve Sâlim Paşa ve Ḳavaḳlı Muṣṭafâ Paşa ve Ḳalvonyalı Aḥmed Paşa ve Mûy-tâb Rüstem Paşa ve Filibeli İbrâhîm Paşa ve Ḫâlid Paşa ve Sirozlı Yûsuf Paşa-zâde Muṣṭafâ Maẓhar Paşa ve Ḥaydar Paşa ve Kürd Meḥmed Paşa ve Kürd Maḥmûd Paşa ve Sâmî Bekir Paşa ve Ḥâfıẓ Paşa birâderi Baḥrî Paşa ve Şerîf Paşa ve ṭopçı mîr-livâsı Bekir Paşa ve ṭopçı Ḥacı Ḥasan Paşa ḳumandalarındaki piyâde ve süvârî ve ṭopçı [132] ‘asâkir-i şâhânesi bir ṭarafdan ictimâ‘a başlamış ve ordu-yı hümâyûnda keşret-i ekl ü şürbden ḥâṣıl olan ḥarâretle görilen rü’yâlar ‘ulemâ-yı meclûbîne ta‘bîr itdirilmekde oldıġı ḥayretle görülmüş idi.

Câsûs Fıḳrası

Bu eṣnâda pederimiñ ḫıdmetinden neş’etle Piyâde İsmâ‘îl Paşa livâsında ḳâ’im-maḳâm bulunan Ḳavaḳlı Meḥmed Beg bir gün bizim çadıra gelerek refîḳlerimiz Nedîm Efendi ve Emîn Beg ve Ẓarîf Efendi ile birlikde aḫşâm ṭa‘âmına çadırına da‘vet itdiginden icâbetle mûmâ-ileyhiñ ḫaymesine gidilerek tenâvül-i ṭa‘âm eṣnâsında ḳaravul nevbetçilerinden bir çavuş gelüp ol gün ḳaravul żâbiṭi olan mîr-i mûmâ-ileyhe ḫiṭâben "ḳaravul merkezine iki çaylaḳ âdem geldi, ser-‘asker paşayı görmek istiyorlar, ne emriñiz olur" didikde ḳâ’im-maḳâm beg "azacıḳ ṭur, şimdi mîr-alâya ifâde ideyim, livâ paşaya söyler o da ser-‘asker paşaya ‘arż ider, ne vech ile emr buyurılur ise merḳûmâna ḫaber virilür" didikde "böyle bî-vaḳt ser-‘asker paşayı görmek isteyenler naṣıl âdemlerdir ve Ḥâfıẓ Paşa'yı ‘acele görmek istemelerinde ‘acabâ ne sebeb ü ḥikmeṭ vardır, bunda elbet bir desîse olmalıdır" gibi ṭoġrısı ba‘żı ẓanniyyât ve ḫâṭıra ḳuvve-i vâhimeyi heyecân ile taḫay-

yül-i ‘âcizânemi meydân-ı sû’-i ẓanna îṣâl iderek mîr-i mûmâ-ileyhe "siz iḳtiżâ-yı niẓâmiyyesini icrâ ideṭuruñ, haydi çavuş aġa o çaylaḳları buraya getür, Ḥâfıẓ Paşa'ya ben götürecegim" didigimi ḳâ’im-maḳâm redd idemeyerek çaylaḳları getürüp bize teslîm itmiş idi. Çaylaḳlar bulunduġumuz çadırıñ öñine geldklerinde çadırda müşta‘il olan birḳaç fenâr şu‘lesinden ‘arż-ı lehce vü endâm istemediklerini añlayaraḳ Nedîm Efendi ile berâber "aġa birâderler beriye geliñ" didigimizde bir ḫaṭve ilerüce gelmek ister gibi ḫâyir ü ser-gerdân ḥareket-i ḳasriyye göstermeleri câsûs olması ẓann u taṣavvuruyla mûmâ-ileyhimâ bi'l-istiṣḥâb Ḥâfıẓ Paşa'nıñ ḫaymesine ḳarîb olan meş‘ale ḥiẓâsına gelindikde bunlardan ṭarafa taḥvîl-i teveccüh ü i‘râż ile endâm u lehce ve ḳıyâfetlerini levḥa-i ḫâṭıra naḳş idecek ḳadar ikisiniñ de çihre vü hey’etlerine eṣnâ-yı ‘aṭf-ı naẓarda reng-i rûları ḥumret ve infi‘âl ile ta‘abbusa mâ’il ü müteġayyir ve vücûdları ol ṭaraf ahâlîsi gibi gendüm-gûn olmayup beyâż ve ten-dürüst olduġından bunlarıñ elbette câsûs olduġına ḥükm-i ḳavî-i vicdânî ḥâṣıl olduḳdan ṣoñra Ḥâfıẓ Paşa'nıñ çadırına teḳarrüble bunları berâber gelen çavuşla bi't-tevḳîf [133] çadıra girildikde ḳu‘ûd içün bir çadır yaṣdıġı teklîfi ikrâmına nâ’il olduḳdan ṣoñra "ne var ne yoḳ" zu‘mınca vaḳâr-ı vezîrâne ile vâḳi‘ olan ifâdesine, meẓkûr köylü çaylaḳları getirdigimi beyân eyledigimde pür-telâş u pîç ü tâb olaraḳ "âferîn begim evlâdım, bu himmetiñizden pek memnûn oldum" dimesine baḳup bizim gibi paşa da bundan aḥkâm çıḳaracaḳ ve istiknâh-ı mâddeye himmet eyleyecek ḥüsn-i ẓannıyla me’mûn olmuş idim. Birecik mütesellimi ‘Ayıntâbî meşhûr Baṭṭâl Beg ḳâ’imen çadırda bulndugından aña emr iderek çaylaḳları çadıra ḥużûrına celb ve çigûnegî-i keyfiyetlerinden su’âl itdikde yine evvelki söyleyen şaḫṣ "efendim biz buraya iki sâ‘at ba‘îd olan Mezâr Ḳaryesi ahâlîsinden olduġımız cihetle ṭaḥn içün âsiyâba îṣâl itdigimiz ẓaḫîremiz daḳîḳini ḫayvânımıza taḥmîl itmek üzere iken Mışırlı ordusınıñ birçoḳ cündî atlusı gelerek żâbiṭleri bize "‘Oṣmânlu ‘askeri Murâd Ṣuyı'nı berü ṭarafa geçdi mi" deyü su’âl itdiklerine cevâben "geçdiler" didik, "geçenler ne ḳadar ‘asker olduġını işitdiñiz mi", "evet, ṣuyı bu ṭarafa ‘ubûr idenler elli biñ ve girüden gelmekde olup geçecekler yüz elli biñ ‘asker olduġını bizim köyde tevâtüren işitdik" didigimiz gibi bizim daḳîḳ maḥmûl ḫayvânımızı alup bizi de ṣoydılar ve dögdiler" didiklerinde paşa-yı türrehât-gûyâ bu ifâde-i ebleh-firîbâneye firîfte olaraḳ ḫalîfe kîsesinden vaż‘-ı ḳabża-i ceyb ile iḫrâc itdigi

tûde-i zer-i ḫâliṣle çaylaḳları nâ'il-i rîş-ḫand u tevdîr ve 'arż-ı teveddür ü sefâhatle muḥtemilü'ṭ-ṭarafeyn olan ba'żı tevârîḫden rivâyât u mübâhâta i'tinâya raġbet itdigini añlayaraḳ ṣûretâ ḥissiyâtdan ṣarf-ı idrâk ile 'arż-ı fikr-i ḳâṣıra mübâderet itmekde iken paşa çaylaḳlara ḫiṭâben "evlâdım ben sizleriñ żâyi'âtıñızı ma'a-ziyâdetin yaḳın vaḳitde anlardan alıviririm, siz hemân şimdilik ḳaryeñizde işiñiz ve du'â-yı ḥażret-i pâdişâhî ile meşġûl oluñ" söziyle ḫerîfleri zu'mınca bi't-taltîf, berâber gelen çavuşa ḫiṭâben "çavuş haydi bu evlâdları ḳaravuldan ṭaşra çıḳar ve emînen ve sâlimen ḳaryelerine i'zâmlarını biñbaşıya ifâde eyle" söziyle bilâ-istiknâh-ı keyfiyyet ḫerîfleri ṣalıvirmesine ta'accüble bu ḥamâḳati tecâhüle talḥammül idemeyüp "efendim, vuḳû'ât didikleri gibi ise vâḳı'â maġdûriyetlerine muḳâbil luṭf u iḥsân buyurmuş olduñuz, ancaḳ muvâfıḳ-ı irâde-i 'aliyyeñiz olur ise bunlar bu gice Birecik mütesellimi Baṭṭâl bendeñize mu'azzezen [134] müsâfir idilse de yarın aḥvâlleri taḥarrî ḳılınsa münâsib olur gibi ḫâṭır-ı çâkerâneme gelür" didigime paşa ḥiddetlenerek Ṭayyâr Paşa'ya ḫiṭâben "paşa ḥażretleri sizler gibi kâr-âzmûde zevâtı böyle umûr-ı nâzükeye me'mûr iderler de ma'iyyetleriñize böyle birer çocuḳ terfîḳ iderler ve bunlar da devlet-i 'aliyyeniñ bunca meṣâliḥ-i seniyyesinde bulunmuş olan bizim gibi emekdâr âdemlere ta'lîm-i tesviye-i umûr itmege çalışurlar, ne ġarîb şeydir" diyerek sükût itdigine muḳâbil "efendim, bendeñiz fenâ bir şey söylemedim, żamîrimi 'arż ideyim, bunlarıñ câsûs olduḳları ḥâl ü ḳâl ve hey'et ü ṭarz u ṭavırlarından añlaşılıyor, bunlar bir gice müsâfireten tevḳîf buyurulsa da ṣabâḥ aḥvâlleri tecessüs olunduḳda bi'l-farż ifâdelerinde ṣâdıḳ çıḳsalar da bir gice müsâferet ṭarîḳiyle tevḳîflerinde ne be'is var idi, ḳuluñuzuñ aṣdiḳâdan olduġumı bilürsiñiz ve üç dört sene evvel selefiñiz zamânında bu ḥavâlîyi gezüp ögrenmiş bendegândan oldıġım cihetle bu ḥavâlî ḳurrâsında bu endâm u lehce vü behce ve ṣûret ü ḥüsn-i beyânda âdem olmadıġından mücerred îfâ-yı ḥaḳḳ-ı ni'met-i velî-ni'met ḳaṣd-ı ṣâdıḳasıyla 'arż itdigim istiḳâmet-i maṣlaḥata mükâfâten bekledigim taḥsîne muḳâbil taṣġîr ü taḥḳîre dûçâr olduġıma müte'essif olmuş isem de bu elemi daḫi muḳadderâta ḥaml iderim" söziyle ḳıyâm ve bilâ-taḥiyyat ü selâm çadırıma 'azîmet ü ârâm itmiş idim.

Ordunuñ ne ṣûret kesb idecegi bu mu'âmeleden daḫi anlaşılmaġla her ne ḥâl ise birḳaç gün daha ârâm arasında 'asâkir-i şâhâne vürûd ve tekeṣṣür itmege başlamış ve ḳumandânı ma'dûm u nâḳıṣ bir cesîm ordu ictimâ' itmiş

olup ancaḳ Mar'aşlı Süleymân Paşa muḳaddemce der-sa'âdete geldiginde dâr-ı şûrâ-yı 'askerîde görüşülmüş ve eḳser-i erkân ordu ile ülfetim bulunmuş olduġından beynimizde olunan ḥasb-i ḥâl ve muṣâḥabet-i ḥaḳîḳîye naẓaran bunlarıñ Ḥâfız Paşa'nıñ reviş ü ḥareketini taḥsîn itmedikleri ve erkân-ı ḥarb riyâseti ḫıdmetinde müstaḫdem Mösyö Moloḳ daḫi bunlarla hem-efkâr bulunduġından müşârün-ileyhiñ eṭvâr-ı nâ-der-berâberânesi delâ'iliyle taḳbîḥ u tezyîf itdikleri ḥâlde ordunuñ re'îsi bulundıġından ḥasbe'l-ḳânûn emr-i saḳîmi ba'de'l-iḫṭâr ışrârı ḥâlinde icrâya mecbûr olduḳları ifâdât-ı ṭûl u dırâzlarından istifhâm ve Ṭayyâr Paşa'ya ḥikâye ile ḥakîmâne 'avdete ruḫṣat alup müşârün-ileyh Mar'aşlı Süleymân Paşa'nıñ memleketinde lâzımu't-tesviye müsta'cel maṣlaḥatı olduġından birḳaç gün [135] ẓarfında 'avdet itmek üzere Ḥâfız Paşa'dan istiḥṣâl-i ruḫṣatla Mar'aş'a birlikde 'azîmet ve bir gice beytûtet ve Ḥâfız Paşa'nıñ belâhetine dâ'ir ḥasb-i ḥâl ve irtesi gün müfârakatla Elbistân ve Mançınıḳ ve Ḳörüm ve Dârende ve Delikli Ṭaş ḳażâları üzerinden Sivas'a muvâṣalat müyesser olmuş idi.

Refîḳimiz Nedîm Efendi'niñ tebe'a ve eşyâsı Malaṭya ḥavâlîsinde ḳaldıġından bunlarıñ buldırılup Sivas'a irsâli muḥâfıẓı Köse Meḥmed Beg'e yazılmış ise de vürûdına tevaḳḳuf 'avdeti te'ḫîr ideceginden Nedîm Efendi eşyâsını beklemek üzere Sivas'da ḳalması içün Ṭayyâr Paşa'dan ruḫṣat alup efendî-i mûmâ-ileyhiñ ḫıtâm-ı maṣlaḥatda mu'azzezen der-sa'âdete i'zâmı Ḥâfız Paşa aḳribâsından Sivas ḳâ'im-maḳâmı Çolaḳ Çerkes 'Alî Beg'e tenbîh u tevdî' ile Sivas'dan Toḳad ve Ḳazâbâd üzerinden Ṭurḫâl ve Amasya ve Lâdik ve Ḳavaḳ ve Ṣamsun'dan vapura râkiben der-sa'âdete muvâṣalat müyesser olmuş idi.

Ẕikr olunduġı üzere Birecik'e gider iken müşârün-ileyh Ṭayyâr Paşa gözine işâbet iden ṭolınıñ vec'inden bî-ḫużûr olmaġla her ne ḳadar ordudaki eṭibbâ-i fıḳdânu'l-fünûna mürâca'at olunmuş ise de ıżṭırâb u elemi zâ'il olamadıġından emr-i me'mûriyetimiziñ taḥḳîḳâtı ḳalem-i 'âcizânemle żabṭ olunup vapuruñ ḳamarasında müşârün-ileyhe ḳırâ'at olunaraḳ bi'l-istişâre taṣḥîḥ u tebyîż ile der-sa'âdete vuṣûlümüzde Ṭayyâr Paşa li-ecli't-tedâvî ḫânesine 'azîmetle taḥḳîḳât evrâḳı ma'rifet-i 'âcizânemle ser-'asker Sa'îd Paşa'ya virildikde "şimdi ben bunı ḫużûr-ı ḥażret-i pâdişâhîye naṣıl taḳdîm ideyim" dimesine cevâben "orasını efendimiz a'lemsiz, re'îs paşa ve reâḳatiniñ maḥṣûl-i

ma'lûmâtı bu kaġıddan 'ibâretdir ve ordu-yı hümâyûn ḥaḳḳında alınan ma'lûmât üzerine taḫayyül olunan netîce muḥtemilü'ṭ-ṭarafeyndir" söziyle yanından çıḳmış ve bu su'âl u cevâbı re'îs-i müşârün-ileyhe teblîġ itmiş isem de o aralıḳ ḫâḳân-ı firdevs-mekân Sulṭân Maḥmûd Ḫân efendimiziñ keyifsizlikleri aġırlaşmış olması cihetiyle Üsküdâr'da Çamlıca civârında Ṣarı Ḳaya nâm maḥalde kâ'in li-eb hemşîreleri olan Esmâ Sulṭân'ıñ bâġı dâ'iresine naḳl ile orada ḥâlet-i iḫtiżârda bulunduḳları istimâ' olunmaḳ keder-i cân-ḫırâşı aṣdiḳâyı müte'ellim itdiginden artıḳ ḫużûr-ı hümâyûna ve ḳapuya bir şey ifâdesiniñ vaḳti olmadıġından ḫâ'ib ü ḫâsir künc-i elemde ḥâ'ir [136] ü müte'eṣṣir olaraḳ ẓuhûrât-ı gerdûna intiẓâr olunmaḳda iken biñ iki yüz elli beş senesi rebî'u'l-âḫiriniñ on ṭoḳuzuncı ṣalı güni reh-neverd-i semt-i behişt-i berîn olduḳları ḫaber-i keder-eṣeriniñ istimâ'ıyla 'ârıż olan farṭ-ı ḥüzn ü elem ve îrâṣ iden girye-i ıżṭırârî vü ġamla maḥzûn u müte'essif olunmuşdur.

Cennet-mekân Sulṭân Maḥmûd Ḫân Efendimiz Ḥażretleriniñ Vuḳû'-ı İrtiḥâliyle Firdevs-âşiyân Sulṭân 'Abduülmecîd Ḫân Efendimiz Ḥażretleriniñ Cülûs-ı Hümâyûnları

Ṣaḥḥâflar Şeyḫi-zâde Vaḳ'a-nüvîs ḳâḍî-'asker Es'ad Efendi'niñ,

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün)

Es'adâ târîḫe yazdı ḫâme-i vaḳ'a-nüvîs
"İtdi Şeh 'Abdü'l-Mecîd iḳbâl ü 'izz ile cülûs" (1255)

târîḫi ve Kâşif 'Alî Beg-zâde Enderûnî 'Alî Cevâd Begefendi'niñ,

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün)

Tâm târîḫ-i cülûsın yaz Cevâdâ şevḳ ile
"Oldı sulṭân-ı cihân sa'd ile Ḫân 'Abdü'l-Mecîd" (1255)

târîḫleri manṭûḳınca elli beş senesi rebî'u'l-âḫiriniñ yirminci ṣalı güni cülûs-ı Sulṭân 'Abdü'l-Mecîd Ḫânî vuḳû' bulmuşdur.

Cennet-mekân Sulṭân Maḥmûd Ḫân efendimiz ḥażretleri keyifsizliklerinde eṭibbânıñ tensîbi vechile tebdîl-i hevâ içün bâġ-ı meẕkûra ‘azîmetle orada irtiḥâl-i dâr-ı cennet buyurduḳları ve na‘ş-ı raḥmet-naḳşları medfûn olan şimdiki türbeleri maḥalli yine müşârün-iliyhimâ Esmâ Sulṭân'ıñ sarâyı ‘arṣası bulunması vuḳû‘ât-ı ġarîbedendir. Raḥmetullâhi ‘aleyhi ve ‘aleyhâ raḥmeten vâsi‘aten.

Terceme-i Ḥâl-i Ḫâḳân-ı Ḫuld-âşiyân Ḥażret-i Sulṭân Maḥmûd Ḫân-ı ‘Aleyhi'r-Raḥmetü Ve'l-Ġufrân

Ḫâḳân-ı ḫuld-âşiyân ḥażretleri cülûs-ı hümâyûnları ġâyet ḳarışıḳ ve ḳarġaşalıḳ bir vaḳte teṣâdüf itmiş iken ol eyyâm-ı şûrîdeyi a‘mâl-i tedâbîr-i ḥikemiyyeye diḳḳat ve ḥazm u iḥtiyâṭa ri‘âyet buyuraraḳ ḥüsn-i ṣûretle imrâr iderek Anaṭolı ve Rûmili ve ‘Arabistân'da derebegi nâmıyla Pâsbanoġlu, Ṭuzcı Oġlu, Naṣûḥ Oġlu, Yılıḳ Oġlu, Ṭaġdeviren Oġlu, Ḥasan Paş Oġlu, Ḳalyoncı Oġlu, Tekeli Oġlu, İbrâhîm Aġa, Kâtib Oġlu, Ṣarı ‘Oṣmân, Ḳara ‘Oṣmân, Dede Beg, Es‘ad Beg, Ḳara Feyżî, Kel Aḥmed, Ḫâṣköy A‘yânı Emîn Aġa, Ḥalebli Helbel Oġlu, Ḫar Oġlu, Tepedelenli ‘Alî Paşa, Revândızlı Kör Meḥmed Paşa, İsḥaḳ Paşa'yı terbiye iderek Kürdistân'ıñ ekşer maḥalleriyle Aḳça Ṭaġ, Sincâr Ṭaġı gibi mevâḳi‘-i ṭuġâtıñ nizâmını virmiş [137] ve Baġdâd vâlîsi Dâvud Paşa ile İşḳodralı Muṣṭafâ Paşa'nıñ ḥasbe'l-beşeriyye vâḳi‘ olan ḳuṣûrlarından iġmâż ve tesâmüḥ ü ‘afv ile vefâtlarına ḳadar istiḫdâm buyurmaları ‘adâlet ve şefḳat-i devlet-i ‘aliyye-i ‘Oṣmânî'yi meydâna ḳoymuşdur.

Vehhâbîleriñ İlġâsıyla Sulṭân Maḥmûd Ḫân Efendimiz Ḥażretleriniñ Nâm-ı Hümâyûnlarına "Ġâzî" Lafẓ-ı Mübâreki ‘İlâve Olundıġı

Evâḫır-ı ‘aṣr-ı Selîm Ḫânî'den berü ḥavâlî-i Ḥicâziyye'ye musallaṭ olaraḳ Ḥaremeynü'ş-Şerîfeyn'i ġaṣb u ġârete mütecâsir olan Vehhâbî Ḳabî-

lesi'ni Mışır vâlîsi Meḥmed ‘Alî Paşa merḥûmuñ himmeti ve maḫdûmları Ṭosun Paşa ve İbrâhîm Paşa ve İsmâ‘îl Paşalar me’mûriyetleriyle terbiye vü tenkîl ve re’îs-i ḫavâric olan ‘Abdullâh İbni Su‘ûd'uñ der-sa‘âdete i‘zâmıyla i‘dâm olundıġından levṣ-i vücûd-ı bed-bûdlarından ḥavâlî-i Ḥicâziyye'yi taṭhîr ve bu muvaffaḳiyetle elḳâb-ı hümâyûnlarını "Ġâzî" ‘unvânıyla tezyîn ü tefḫîm buyurmuşlardır.

Üç yüz elli seneden ziyâde memâlik-i ‘Oṣmâniye'de nâ’ire-i cân-sûz-ı tasalluṭ u istîlâ ile bâ‘iṣ-i perîşânî-i mülk ü millet ve ḫuṣûṣiyle baġy-‘ale's-sulṭânı ‘âdet iden yeñiçeri ocaġını "Ġazâ-yı Ekber (1241)" târîḫindeki biñ iki yüz ḳırḳ bir senesi ẓi'l-ḳa‘desiniñ ṭoḳuzuncı ve mîlâdıñ biñ sekiz yüz yirmi sekizinci senesi ḥazîrânınıñ onuncı pençşenbe gicesi vâḳi‘ olan ṭuġyânları üzerine maḥv u ilġâ iderek ‘Asâkir-i Manṣûre-i Muḥammediyle nâmıyla niẓâmât-ı ‘askeriyyeyi tensîḳ u îcâd ile dîn ü devleti iḥyâ buyurmuşlardır.

Biñ İki Yüz Ḳırḳ Üç Târîḫinde Şehzâde Başı'nda Ṭulumbacı Başı Ḳonaġınıñ Mekteb-i Ṭıbbiyye Taḫṣîṣ ve İttiḫâẕ Olundıġı

Biñ iki yüz ḳırḳ üçde Şehzâdebaşı'nıñ ‘Acemoġlu Ḳışlası cihetindeki Ṭulumbacıbaşı Ḳonaġı mekteb-i ṭıbbiyye olaraḳ taḫṣîṣ ve mu‘allimlerle şâkirdân ta‘yîn buyurmuşlar ve şimdiki mekteb-i ṭıbbiyeye ol mekteb-i ma‘ârif-mekseb muḳaddime-i ḥuṣûl-i ‘ilm-i ḥikmet ü edeb olmuşdur.

Biñ İki Yüz Elli Üç Târîḫinde Dâr-ı Şûrâ-yı ‘Askerî ve Aḥkâm-ı ‘Adliye ve Dâr-ı Şûrâ-yı Bâb-ı ‘Âlîniñ Tertîb ve Güşâdı

‘Aṣr-ı hümâyûnlarına degin devlet-i ‘aliyyeniñ hiçbir cihetinde bir meclis-i resmîsi yoġ iken ibtidâ tensîḳât ve tanẓîmât-ı ‘askeriyyeyi müẕâkere itmek içün elli iki ẓi'l-ḥiccesinde dâ’ire ve me’mûrları bi't-tesviye ser-‘asker-i esbaḳ Dâmâd Ḫalîl Rif‘at Paşa mübâşeretiyle elli üç muḥarreminde dâr-ı şûrâ-yı ‘askerîyi teşkîl ve müte‘âḳiben Ḫusrev Meḥmed Paşa ri-

yâsetiyle Gülḫâne Ḳaṣr-ı hümâyûnında meclis-i vâlâ-yı aḥkâm-ı ʻadliye ve dâr-ı şûrâ-yı bâb-ı ʻâlîyi iḥdâṣ u tertîb ile düvel-i muʻaẓẓama nezdine iḳâmet ilçileri isrâ ve istikmâl-i [138] emr-i istiṭâʻat içün eñ ilerüdeki devletlerden muʻallimler, mühendisler ve lisân ḫâceleri celb buyurmaḳ gibi ḥasbe'z-zamân devlet-i ʻaliyyeniñ iḥtiyâcâtını ikmâl ve elli ikide ḳapan-ı daḳîḳ iskelesinden ḳarşusındaki Ṣoḳullı Meḥmed Paşa merḥûmuñ bânîsi oldıġı ʻAzablar Câmiʻ-i Şerîfi ittiṣâlindeki ʻAzablar Ḳapusı'na mümtedd olan cisr-i ʻatîḳi ḫayrâtiyye olaraḳ inşâ vü temdîd ve elli dörtde ḳarantina uṣûlini tanẓîm ü teʼsîs buyurmuşlardır.

Mışır vâlîsi Meḥmed ʻAlî Paşa'nıñ reviş-i meslekine baḳılınca Mışr'a vuṣûlinden berü istibdâd u iḥtiyâẓ itmek menvî-i żamîri oldıġı añlaşılup ancaḳ kendüsünüñ ʻaḳl u dirâyetince devlet-i ʻaliyye-i islâmiyyeye o ḳıtʻada ʻâḳil ü müteneffiẓ öyle bir ẓâtıñ lüzûmı münker olmadıġı cihetle müşârün-ileyh Vehhâbî ḫuṣûṣına muvaffaḳiyetden ṣoñra sâʼir vulâta ḳıyâs olunmayaraḳ devletçe vaḳʻlıca bulundurulmuş ise de bu ḳadar ḥaḳḳ-ı taḥayyüz ü iʻtibârıñ menvîsini teʼḫîre kifâyet idememesi ve Ḫusrev Paşa'nıñ öteden berü müşârün-ileyhe olan ġayẓı mütevâtir olması ve Pertev Paşa'nıñ hem Meḥmed ʻAlî Paşa'nıñ hediyyesini ḳabûl idüp hem de taʻaṣṣub-ı caʻlîsi maṣlaḥatı ʻalevlendirmiş bulunması Ḳonya ve Nizîb ve ʻAkkâ ḥâdiṣelerini netîce virmiş olup ancaḳ ḳıṭaʻât-ı her düvelde ẓuhûr iden ḫâhiş-gerân-ı istibdâd arzûlarınıñ nuṣḥen ve ʻunveten tenkîli ḥükümdâr-ı meşrûʻanıñ mesâʻîsini müstelzim olan aḥvâlden olması cihetiyle bu miṣillüleriñ istitbâʻı vecîbeden olmaḳ teşebbüṣi münker olamaz. Çünki her devletiñ bu ṣûretlerle dûçâr-ı teferruḳ u taʻaddüd olması ḳuvvet-i ḥükûmetiñ ışġâr u ızrâr u iẓʻâfını mûcib olaraḳ biʼl-âḫire her ṭarafıñ teʼessüfini müstelzim oldıġı hezâr tecârible bedîhî ise de buralarınıñ eṭrâfıyla taṣavvurına arzû-yı lezẓet-i istiḳlâl mâniʻasıyla muvaffaḳ olunamaması işbu keşâ-keşi temdîd itmişdir.

Ḫâḳân-ı ḫuld-âşiyân yeñiçerileriñ ifnâsını ve derebegleriniñ imḥâsını ve müṣâdere ve bilâ-mûcib şerʻî iʻdâmıñ ilġâsını ve devletiñ muḥtâc olduġı mecâlisiñ teşkîl ü inʻiḳâdını ve ticâret ve nâfiʻa ve evḳâf nezâretleriniñ iḥdâṣını ve vapur ile idâre olunur dest-gâhlar ve tersânede çekiç ve erre ve ḥadde makinelerini ve Ṭolma [139] Bağçe sarây-ı hümâyûnına muttaṣıl metîn kâr-gîr tüfeng fabrikası ve Üsküdâr sâḥilinde Çengel Ḳaryesi'yle Vaniköyi

arasında Ḳuleli ta'bîr olunur leb-i deryâda kâr-gîr, metîn süvârî ḳışlasıyla verâsında mürtefi' ve müferriḥ ḫaste-ḫâne ve âḫûrlar ve câmi'-i şerîf ve Dâvud Paşa ve Râmî Çiftligi ve Üsküdâr'da Selîmiyye'de ve Ṭop-ḫâne zirvesinde cesîm 'asker ḳışlaları ve İstanbul ve Boġaziçi'niñ her ṭarafında kebîr ü ṣaġîr birçoḳ ḳaravul-ḫâneler ve Begoġlu'nuñ fevḳinde ve Beşiḳtaş'ıñ zirvesinde Maçḳa'da mekteb-i ḥarbiye ve tersânede ḳapudân paşalarıñ ḳadîm ḥarem ḳonaḳları maḥallinde fenn-i deryâya ve kâffe-i 'ulûm u fünûnuñ ta'allümine maḫṣûṣ mekteb-i baḥriye ve ḫumbara-ḫâne civârında mühendis-ḫâne ve Eyyûb ṭarafında iplik-ḫâne ve ekşerîsiniñ derûnlarına cevâmi' u mesâcid ve Dâvud Paşa ve Râmî Çiftligi civârındaki Maltepe'de ve Üsküdâr'da Ḥaydar Paşa'da cesîm ḫaste-ḫâneler ve bâb-ı ser-'askerîde me'mûrîn-i 'askeriyye ve aḳlâmı idâre idecek büyût u devâ'ir ve kâr-gîr ḥarîḳ ḳullesi ve dâr-ı şûrâ dâ'iresi ve ḳışla ve ḫafîf ḫastegâna tedâvî olunmaḳ ve Ḫudâ-negerde ḫastelik kesb-i imtidâd ve tekeşşür ider ise Maltepe ḫaste-ḫânesine naḳl olunmaḳ içün bâb-ı ser-'askerîde muvaḳḳat ḫaste-ḫâneler ve ḥammâm ve Begḳoz'da debbâġ-ḫâneler ve Arnavud Köyü'nde cesîm ḳaravul-ḫâne ve muvaḳḳit-ḫâne ve câmi' ve Bebek'de ve Rûmili ve Anaṭolı ḥiṣârlarındaki cevâmi'iñ ta'mîrleri ve Ṭop-ḫâne'de leb-i deryâda âlât u edevât fabriḳalarıyla ṭop şaḳbına maḫṣûṣ tâm kâr-gîr mükemmel bir vapur makine-ḫânesi ve ṭop-ḫâne ḳışlalarınıñ ta'mîr ve müceddeden iki minâreli bir câmi'-i şerîf te'sîsiyle yeñi sarây-ı hümâyûnuñ baġçe içinde ṭîmûr ḳapu cihetindeki bostâncıbaşı yeriniñ 'asâkir-i ḫâṣṣa-i şâhâne mekteb-i ḥarbiyyesine taḥvîl ve câmi'-i şerîfiyle berâber ta'mîri ḫuṣûṣına muvaffaḳ buyurulmuşlardır.

Yeñiçeri Aġalarına Maḫṣûṣ Olan Aġa Ḳapusunuñ Bâb-ı Fetvâya Taḥvîl ve Taḫṣîṣ Olundıġı

Vaḳ'a-i ḫayriyyeden evvel şeyḫu'l-islâmlarıñ kendü ḳonaḳlarında veyâ îcâr-ḫânelerde ve Rûmili ve Anaṭolı ḳâḍî-'askerleriyle İstanbul ḳâḍîsi kezâlik kendü kîselerinden tedârük itdikleri yek-dîgerine ba'îd başḳa başḳa müteferriḳ kirâ-ḫânelerde ârâm itdiklerinden ebvâb-ı şerî'ata mürâca'at mecbûriyyetinde olan 'ibâdullâh maḥalle-be-maḥalle gezüp dûçâr-ı ṣu'ûbet

olmamaḳ içün yeñiçeri aġası ḳapusını şeyḫu'l-islâm ḳapusı [140] olmaḳ üzere taḫṣîṣ ve ḳâḍî-'asker ve İstanbul ḳâḍîsi efendilere maḫṣûṣ müceddeden başḳa başḳa dâ'irelerle fetvâ-ḫâne te'sîs ve ta'mîr iderek me'mûrîn-i şer'iyyeyi bir dâ'irede ictimâ'a 'aṭf-ı 'inâyet buyurmuşlardır.

Âzâdlu ve Ayastefânos bârût-ḫânelerini müceddeden ta'mîr iderek Avrupa'dan nev-îcâd çarḫlar ve makineler celbi ve tîmûr fabriḳasıyla Hegbeli Aṭa baḥriye mektebini ve derûnında câmi'-i şerîf binâ ve Ġalaṭa Sarâyı'nı mekteb-i ṭıbbiyyeye taḥvîl ve Nûr-ı 'Oṣmâniye Ḫaṭîbi-zâde fuḥûlîn-i fiḫâmdan meşhûr Ḥacı Râşid Paşa gibi ḥaḳîḳaten birḳaç yüz senede bir gelür bir ḥâẕıḳ u fâżıl u nıḥrîri nâẕır ve Avrupa eṭibbâ-i meşhûresinden Doktor Bernard ve İspeçar[12] ve Edirneli İstifnâki ve Ḳara Ṭodori Ḳosṭanṭin Efendi gibi mükemmel eṭibbâ ve cerrâḥ ve ḫâce ve üstâdlar celb ve tavẓîf ü ta'yîn buyurmuşlardır ki vaṭandaşlarımızdan Doktor İsmâ'îl Paşa ve Ṣâliḥ Efendi ve Marḳo Paşa ve Ḥüseyin ve 'Âkif ve Nûrî Paşa ve Aḥmed Paşalar ile Meḥmed Efendi ve Aḥmed Beg ve Seropçin[13] Efendi ve Bulanaki[14] Efendi, Ḳaşbar Beg, Râ'if Efendi, Aḥmed Beg, Şemsî Beg, Ṣâliḥ Beg, Rif'at Efendi işte ol debistân-ı ḥikmet-nişândan yetişmiş ve bunlar gibi bir nice ḥâẕıḳ eṭibbâ yüzlerinden devlet-i 'aliyye ve tebe'a-i 'Oṣmâniyye ve sâ'ire pek büyük müstefîd ve müteşekkir olmaḳda bulunmuşdur.

Bârût-ḫânelerin Ta'mîriyle Sefâ'in İnşâsı

Tersâne-i 'âmireniñ i'mârı içün içinde yetişenlerden Papuççı Aḥmed Paşa ve Çengeloġlı Ṭâhir Paşa ve Ḫalîl Paşa gibi mehereden ẓâtları ḳapudân iderek Maḥmûdiyye nâm cesîm üç anbârlı pek güzel müceddeden bir sefîne-i cesîme ile Selîmiyye ve Mes'ûdiyye nâm iki ḳıṭ'a üç anbârlı mücedded ṣûretiyle mükemmel ta'mîr ve zamân-ı ma'âlî-nişânlarında birçoḳ meze ḳapaḳ ve ḳapaḳ ve firḳateyn ve meze firḳateyn ve ḳorvet ve iskota ve

12. اسپچار
13. سروپچين
14. بولاناكى

nāvi ve şalopa ve sâ'ire i'mâline ve müşârün-ileyh Çengeloğlı Ṭâhir Paşa'nıñ ḳapudânlıġında tersânede makine ile idâre olunur erre-ḫâne îcâdına muvaffaḳ olmuşdur.

Sulṭân 'Abdu'l-Ḥamîd Ḫân 'ahd-i 'âlîsinde terk ü ta'ṭîl olunan Beglerbegi sarây-ı [141] hümâyûnunuñ 'arṣası isteklülerine ṣatılmış ve maḥall-i mezḳûr ahâlîsi aḫẕ-ı rüsûmât-ı maḥrûḳât ve erzâḳdan mu'âfiyet şerefine mażhariyetle berâber sarây-ı mezḳûrda muḳaddemâ zînet-ver-i ṣandûḳa-i ta'ẓîm olan Ḫırḳa-i Sa'âdet dâ'ire-i 'aliyyesine ḫâḳân-ı etḳıyâ-'unvân 'Abdu'l-Ḥamîd Ḫân ḥażretleri bir minâreli câmi'-i şerîf ve nezdine bir muvaḳḳıt-ḫâne ve ḥammâm ve tetimmâtını inşâ itmiş olduḳlarından cennet-mekân Sulṭân Maḥmûd Ḫân efendimiz ḥażretleri bir minâre 'ilâve ve câmi'-i şerîfi ta'mîr ile bir ḳat daha tezyîn buyurmuş ve bâġçe ḳapusına ḳarîb yeñiçerileriñ dâru'n-nedvesi olaraḳ merkez-i envâ'-ı fısḳ u fücûr ve "Melek Girmez" şöhretiyle meşhûr ve derûnında birçoḳ yeñiçeri baldırı çıplaḳları mevcûd ve bu maḳûle maḫâẕîliñ maṭmaḥ-ı naẓar ve maṭma'-ı şûr u şerleri olmaġla ma'rûf u mezḳûr olan bîkâr oṭalarınıñ Mu'ammer Paşa merḥûmuñ pederi ḳâ'im-maḳâm-ı rikâb-ı hümâyûn Erżurûm Müftîsi-zâde Rüşdî Paşa merḥûmuñ me'mûriyyet ü mübâşeretiyle biñ iki yüz yirmi yedi târîḫinde bir anda hedmiyle yerine Hidâyet Câmi'-i refî'u'l-bünyânını te'sîs ve ṣaḥâbî-i kirâmdan olup Emeviyye zamânında li-ecli'l-ġazâ der-sa'âdete gelerek Ayvansarây civârında şehîden 'âzim-i behişt-i berîn oldıġı mervî olan Ebûzer Ġıfârî Ḥażretleri türbe-i şerîfelerini biñ yüz yirmi altı târîḫinde ṣadr-ı a'ẓam Mora fâtiḥi Şehîd 'Alî Paşa tecdîd ü termîme muvaffaḳ olmuş ise de mürûr-ı zamân ile muḫtâc-ı ta'mîr oldıġından ḥażret-i müşârün-ileyh ile yine maḥall-i mezḳûrda 'âzim-i ḫuld-ı berîn oldıġı rivâyet olunan ṣaḥâbî-i kirâmdan ve rüfeḳâ-yı mübâreke-i müşârün-ileyhden Sa'îdü'l-Ḥadrî raḍiyallâhu 'anhumâ ḥażerâtınıñ merḳad-i münevverlerini tecdîd buyurmuşlardır.

Ṣu Kemerleriniñ 'İlâvesiyle Muḳaddemkileriñ Ta'mîri

Rabbim mü'ebbeden merkez-i ḥükûmet-i ḫilâfet-i celîle-i islâmiyye bulunmaḳ şerefiyle müşerref buyursun, İstanbul şehriyle bilâd-ı ṣelâṣe ḥal-

ḳı gün-be-gür tekeşşür iderek mevcûd nehirleriñ cereyânı bu şehirlere kifâyet itmediginden ecdâd-ı 'izâmlarınıñ ve bâ-ḫuṣûṣ vâlid-i ma'âlî-meḥâmid-i hümâyûnları firdevs-mekân Sulṭân 'Abdu'l-Ḥamîd Ḫân ve 'amm-i efḫamîleri behişt-nişân Sulṭân Selîm Ḫân-ı Sâliṣ ḥażerâtı ervâḥ-ı şerîfeleri içün Belġrad Ḳaryesi'nde Büyük Dere zirvesinde müceddeden kemer ve bend ve ḥavżlar inşâ ve Ḳânûnî Sulṭân Süleymân Ḫân ṣu yollarını ta'mîr ve ḥavżlarını taṭhîr itdirerek [142] der-sa'âdet ve mülḥâḳâtınıñ muḥtâc oldugı mâ-i lezîzi icrâ ile 'aṭşânı irvâ buyurmuşlardır.

Küçük Gökṣu mesîresinde cesîm bir ḳaravul-ḫâne ve câmi'-i şerîf te'sîs ve Ḳâḍî ve Ḳartal ve Ḳısıḳlı ḳaryeleriyle Ḳandilli ve Vânî Köyi ve Eyyûb ve İstavroz ve Şemsî Paşa ḳaṣr-ı hümâyûnı ittiṣâlindeki câmi'leri ve bunlara civâr olan ḳaravul-ḫâneleri Tîmûr Ḳapu ḳurbında dârü's-sa'âde aġası Beşîr Aġa ve ḳapu aġası 'Oṣmân Aġa ve Şeref-âbâd ve Bâb-ı 'Âlî civârında dârü's-sa'âde aġası şeyḫu'l-ḥarem Ḥacı Beşîr Aġa mescidlerini ve Orta Köy'le Ḳılıç 'Alî Paşa maḥallesi beyninde olan Yaḥyâ Efendi Câmi'i ve Orta Köy'le Ḳurı Çeşme beyninde Neşâṭ-âbâd nâm sulṭân sarâyı ittiṣâlindeki İhmâl[15] Paşa câmi'i ve Eski 'Alî Paşa'daki Ḫırḳa-i sa'âdet dâ'iresini ve Büyük ve Küçük Ayaṣofya Câmi'lerini ve bu câmi'lerden başḳa ba'żı cevâmi' u mesâcidden ekşerîsini ta'mîr ve birazlarını müceddeden te'sîs iderek Yeñi Ḳapu, Ġalaṭa, Beşiḳtaş, Ḳâsım Paşa, Üsküdâr mevlevî-ḫâneleriniñ tecdîd ü ta'mîri ve Yeñi Ḳapu ḫâricinde Merkez Efendi ve Üsküdâr'da kâ'in Ḥażret-i Hüdâyî ve yine Üsküdâr'da 'İnâdiye Maḥallesi'nde Bandırma ve Fındıḳlı'da Yûnus Efendi ve İstanbul'da Ḳoṣḳa civârında Ḳoġacı Dede ve Eyyûb'da Ṭaşlı Burun ve Vezîr Tekyesi ve Necâtî Efendi ve Südlice'de Ḥaṣîrî-zâde ḫânḳâhlarını ve sâ'ir birçoḳ dergâh-ı şerîfleriñ mücedded ve ta'mîr ṣûretiyle tezyîn ve Begḳoz zirvesindeki Ḥażret-i Yûşa' türbesiyle türbe-dâr oṭalarınıñ ve câmi'iniñ ta'mîri ve Üsküdâr'da Ḳaraca Aḥmed civârında Miskînler Çeşmesi ve Baġçe Ḳapusı'ndaki Yeñi Câmi' muvaḳḳit-ḫânesi ve Ḳonya'da türbe-i Ḥażret-i Mevlânâ'nıñ ta'mîr ve tezyîni ve Üsküdâr'da Miskînler civârında medfûn olan meşhûr şâ'ir Nâbî Efendi merḳadini ta'mîr ve mühimmât-ı ḫıyâmiyyeye maḫṣûṣ olan mehter-ḫâne ve defter-ḫâne ve cebe-ḫâne ve sarây-ı hümâyûndaki dîvân mevḳi'iniñ ta'mîr ve

15. اهمال

tezyîni ve 'Alemdâr fıḳrasında yeñiçerileriñ yaḳdığı bâb-ı 'âlî ve muḥterik bâb-ı defterîniñ derûnlarına mescidler inşâsıyla tecdîd ve te'sîsleri ve el-ḥâletü hâẕihî mekteb-i ṭıbbiyye olan Ġalaṭa Sarâyı'nıñ ma'a-câmi'-i şerîf ve kütüb-ḫâne ve ḥammâmlar maḥv u işbâtı ve muḥterik olan Ḳumḳapu Câmi'i'niñ tecdîdi ve tersânede dîvân-ḫâne ve Oḳ Meydânı tekye ve câmi'i [143] ve sarây-ı hümâyûndaki Ḫırḳa-i Şerîfe dâ'ire-i 'aliyyesiniñ ta'mîr ve tezyîni ve Ḳartal Ḳaryesi ve İzmîd Ḳaṣabası câmi'leri ve Ḳapan-ı Daḳîḳ'de Yeşil Ṭulumba civârında defîn-i ḫâk-i 'ıṭr-nâk olan Na'llu Baba Ḥażretleri merḳad-i münîfine muttaṣılan medfûn olan ṭarîḳat-ı 'aliyye-i naḳşbendiyye meşâyiḫ-i kirâmından ve ṭoḳuz yüz ṭoḳsan târîḫleri maẕanne-i 'iẕâmından Şeyḫ Aḥmed Buḫârî Ḥażretleri'niñ türbe ve ḫânḳâh-ı kerâmet-iktinâhlarınıñ inşâsı ve Baḥr-i Sefîd Boġazı'na palanḳa iḥdâṣı ve tersâneye ṣa'îr anbârı ve Telli Ṭabya'da cesîm çeşme ve Baḥr-i Sefîd'de Çamlı Burun ve Degirmen Burnı'na ṭabyalar iḥdâṣı ve Begoġlı civârındaki Ṭaṭavla'ya çeşme ve ḳaravul-ḫâne inşâsı ve Ṭarabya'daki ṭabyaya câmi'-i şerîf ve çeşme ve Baḥr-i Sefîd'deki ṭop-ḫâne ṭabyasıyla ve yine Baḥr-ı Sefîd Boġazı'na dîger çeşme ve ṭabya ve boġaz-ı meẕkûrdaki Çemenlik nâm maḥalle ṭabya inşâsı ve tersâne-i 'âmire dîvân-ḫânesiniñ tecdîdi ve Çorlı ḳaṣabasına çeşme binâsıyla câmi'iniñ ta'mîri ve Ġalaṭa'da ḥarîḳ içün bir ḥavz-ı kebîr inşâsı ve Edirne ḳal'asınıñ ta'mîriyle üç cesîm ḳışla ve müte'addid çeşmelerle Şehzâde ve Süleymâniye ve Fâtiḥ ve sâ'ir cevâmi'de ve Sulṭân Aḥmed civârında ḥarîḳ içün cesîm ḥavżlar ve Edirne'de yedi 'aded metîn palanḳa ve cebe-ḫâne ve müceddeden cesîm ẕaḫîre 'anbârı 'ilâvesi ve Şumnı'ya bir 'âlî ḳışla ve derûnlarında kâr-gîr ve metîn cebe-ḫâne ve anbârlar ile Fedâyî ve Yıldız ve Çalı ṭabya-i cesîmeleri 'ilâvesiyle Hazârġırad'da muḫtaṣar tâm kâr-gîr bir bârût-ḫâne ve Silistre ḳal'asınıñ ta'mîriyle câmi'ler inşâsı, der-sa'âdetiñ dâḫil-i ḳal'a ve ḫâricinde ve bilâd-ı ṣelâṣeniñ her ṭarafında ve Edirne'de ve Lüle Burġosı'nda ve Silivri'de ve Çorlı'da ve Filibe'de ve Ḳal'a-i Sulṭâniye'de ve İzmîd'de ve Tekfûr Ṭaġı'nda ve Gelibolı ve Aḥyolı Burġosı'nda ve Burûsa'da ve Ḳartal'da lâ-yu'ad çeşme ve şâdurvân ve sebîl ve mekteb ve cüsûr ve der-sa'âdetde Ḳadırġa Limânı Meydânı'nda ṣom mermerden bir kebîr çeşme ve vâlid-i mâcid-i hümâyûnları rûḥ-ı şerîfi içün türbeleri ḳarşusındaki mektebi ta'mîr ve Yedi Ḳulle'de bir câmi'-i şerîf ve bârût-ḫânede palanḳa îcâd ve ḥarem-i Mescid-i Aḳṣâ'nıñ ta'mîri ve Beşiktaş'da dâ-

rü's-sa'âde aġası 'Abbâs Aġa ve Ṣalı Pazarı ve Eyyûb'da şâh sulṭân câmi'leriniñ ta'mîrleri ve ṭop-ḫânede müceddeden ṭopçılar ve 'arabacılar ḳışlasıyla bir tîmûr-ḫâne ve Eyyûb'daki Defterdâr İskelesi'nde müceddeden muntaẓam ve mükemmel bir fes-ḫâne ve Üsküdâr'da Selîmiyye Ḳışlası civârında şehriyye-ḫâne binâ buyurmuşlardır.

Ḫâḳân-ı Ḫuld-âşiyâniñ Binâsına Muvaffaḳ Olduḳları Cevâmi' ve Türbe ve Çeşme ve Sâ'ir Müberrât ve Ḳışla ve Ḳaraġol-ḫâne ve Bârût-ḫâne ve Vapur Makineleriyle İdâre Olunur Âlât ve Edevâtı Tebrîken Taḳdîm Olunmuş Olan Tevârîḫ-i Manẓûme

[144] Ẕikr olunan Ḫayrât u Müberrât ve İnşâ'ât-ı Hümâyûnlarına Dâ'ir 'Aṣr-ı Hümâyûnları Şu'arâsınıñ 'Arż İtdikleri Tevârîḫdir

Ṭopçı Ḳışlasına Târîḫdir

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

'Ayniyâ târîḫ-i tâmıñ şîti ṭutdı 'âlemi
"Oldı ṭopçı ḳışlası resm-i ḳadîminden cemîl" (1227)

Hegbeli Aṭa'da Mellâḥîn Ḳışlasına

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Baḥr-ı dilde buldı 'Aynî gevher-i târîḫini
"Yapdı mellâḥîne 'âlî ḳışla baḳ Maḥmûd Ḫân" (1244)

Ṭop-ḫâne'de Müceddeden İnşâ Olunan Ḳışlaya

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 'Ayniyâ ben ḳulzüm-i ṭab'ımdan istiḫrâc idüp
Bu iki târîḫ-i gevher-bârımı itdim beyân

2 "Müjde gerdûne-keşânıñ bitdi ‘âlî ḳışlası" (1239)
"Ṭâḳı vâlâ ḳışla yapdı Ḫân-ı Maḥmûdü'z-zamân" (1239)

Müceddeden İnşâ Olunan Tîmûr-ḫâneye

(Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün)

1 İtdim dü târîḫ intiḫâb zîbende vü cevher-nişâb
‘Aynî budur re’y-i ṣavâb taḥrîr olunsun vaḳ‘aya

2 "Sulṭân-ı Maḥmûdü'z-zamân tîmûr-ḫâne yapdı nev" (1239)
"Tîmûr-ḫâne beñzedi âhen-ḥiṣâr-ı ḳal‘aya" (1239)

[145] Varna'da İnşâ Olunan Ḳışlalara Târîḫdir

(Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün)

1 İḳlîmini âbâd ide düşmenlerin ber-bâd ide
Ḳalb-i şerîfin şâd ide Mevlâ ilâ-yevmi'l-ḳıyâm

2 ‘Aynî cünûd-ı müslimîn yâd eylesün târîḫini
"Nev-ḳışla yapdı Varna'da sulṭân-ı Maḥmûdü'l-maḳâm" (1249)

Dîger

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

1 Âfitâb-ı nuṣreti dünyâyı pür-nûr eylesün
‘Askeri yıldız ḳadar olsun bi-‘avn-ı Müste‘ân

2 ‘Ayniyâ naẓm eyledi târîḫ-i cevher-dârını
"Ḳışlayı yapdı ne ra‘nâ Ḫân-ı Maḥmûdü'z-zamân" (1249)

Varna'da İnşâ Olunan Birinci Palanḳaya

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Câmi' u anbâr palanḳa ḳışlalar
Yapdı ma'mûr oldı Varna ser-te-ser

2 'Ayniyâ târîḫ-i tâmın söyledim
"Her palanḳa oldı hep Maḥmûd-eṣer" (1250)

İkinci Palanḳaya

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

1 Bu Varna şehrini her bir cihetden ḥıfẓ ider her dem
Maḳâm-ı fevz ü nuṣret cây-ı ġâzî me'men-i 'asker

2 Gelüp bir nâṣır-ı ġaybî dedi târîḫini 'Aynî
"İkinci bu palanḳa düşmeni her dem zebûn eyler" (1250)

Üçünci Palanḳaya

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Eyledi iḥyâ bu şehr-i Varna'yı başdan başa
Pâdişâhıñ biñ sene 'ömrin füzûn itsün Ḫudâ

[146]

2 'Ayniyâ târîḫ-i cevher-dârıdır dört üstine
"Ḥâfıẓ-ı Varna üçünci bu palanḳa dâ'imâ" (1250)

Dördünci Palanḳaya

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Ser-be-ser bu beldeyi ma'mûr u iḥyâ eyledi
Leşker-i manṣûrına imdâd ide Rabb-ı Mu'în

2 Eyler a'dâ ser-fürû 'Aynî görüp târîḫini
"Allah Allâh oldı dördünci palanḳa çoḳ metîn" (1250)

Beşinci Palanḳaya

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

1 Ḫudâ manṣûr ide ol pâdişâh-ı dîn-i islâmı
Miyân-ı her şeh-i 'âlemde tâ ṣulḥ u cedel oldı

2 Gelüp bir müjde-ber 'Aynî didi târîḫ-i vâlâsın
"Beşinci bu palanḳa bî-miṣâl ü bî-bedel oldı" (1250)

Altıncı Palanḳaya

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 İtdi nev-inşâ palanḳa şevket ü iclâl ile
Sâyesinde ḳalmadı hiç Varna şehrinde ḫalel

2 'Ayniyâ 'ıḳd-ı Süreyyâ dinse târîḫe sezâ
"Oldı altıncı palanḳa çarḫ-ı 'âlîye bedel" (1250)

Yedinci Palanḳaya

(Mef'ûlü Fâ'ilâtün Mef'ûlü Fâ'ilâtün)

1 Ol pâdişâh-ı emced şâhen-şeh-i mü'eyyed
Yapdı ḳılâ'-ı bî-ḥad ṭop ḳoydı ejder-âsâ

2 Yüz sürdi âsumân bu târîḫ-i nev-zemîne
"Oldı yedi palanḳa mânend-i çarḫ-ı vâlâ" (1250)

Varna'da Gümrük Ḳapusına

(Müfte'ilün Fâ'ilün Müfte'ilün Fâ'ilün)

1 Varna'yı ma'mûr idüp gümrüge yapdı ḳapu
Emti'a-i nuṣretiñ itdi bahâsın beyân

2 'Ayni dü ġâzî gelüp söyledi târîḫini
"'Arşa ḳılıç aṣdı bu bâbda şâh-ı zamân" (1250)

[147] Varna'da Dîger Ḳışlaya Târîḫdir

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 'Askerin manṣûr u ḳalbin şâd ide
Tâ cihân ṭurduḳça Rabb-i Müste'ân

2 'Ayniyâ târîḫ-i tâmın söyledim
"Yapdı ibhâ ḳışlayı Malımûd Ḫan" (1249)

Dîger

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

4 'Ayniyâ cevher miṣâli söyledim târîḫini
"Bârekallâh ḳıldı inşâ ḳışlayı şâh-ı zamân" (1249)

Dîger

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Yapdı bir dâne mu'allâ ḳışla ol Rıḍvân-sirişt
Semt-i Ḫırmenlik'de âdem cenneti ḳılsun mekân

2 Reşk ider târîḫine 'Aynî Ṣüreyyâ-yı felek
"Yapdı ḳışla ḳoydı 'asker Ḫân-ı Maḥmûdü'z-zamân" (1249)

Varna'da Rusçuḳ Ḳapusına

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Virdi dîne taḳviyet bu devlete ḥüsn-i niẓâm
Düşmenin maḳhûr ide her dem cenâb-ı Müste'ân

2 Sûre-i Feṯḥ oḳuyup 'Aynî didi târîḫ-i tâm
"Yapdı Ruscuḳ bâbını îcâd idüp Malımûd Ḫân" (1252)

Varna'da Nuṣret Palanḳasına

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Bir palanḳa yapdı ammâ pek metîn
Dir gören vefḳ-i müṣelleṣdir hemân

2 Fehm ider târîḫini 'Aynî ġuzât
"Bu palanḳa nuṣreti eyler beyân" (1250)

Cebe-ḫâne Ḳışlasına

(Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

1 Ḥaḳ vire nuṣret ü ẓafer 'Aynî
O şehen-şâh-ı rub'-ı meskûna

2 Bâb-ı târîḫe âsumân ḳodı ser
"Cebe ṣatdı bu ḳışla gerdûna" (1244)

Dîger

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

[148]

1 Leşkerin manṣûr iḳlîmin Ḫudâ ma'mûr ide
Tîġ-ı tîzin gerden-i düşmende ḳılsun dem-be-dem

2 ʻAyniyâ miʻmâr-ı ḳudsî söyledi târîḫ-i tâm
"Ḳışla tecdîd eyledi sulṭân-ı Maḥmûd-ı himem" (1244)

Silistre Ḳal'asına

(Mefâʻîlün Mefâʻîlün Mefâʻîlün Mefâʻîlün)

Didi miʻmâr-ı ḳudsî ʻAyniyâ târîḫ-i vâlâsın
"Ne muḥkem ḳalʻadır Sulṭân Maḥmûd eyledi" maʻmûr (1231)

Ordu Ḳapusına

(Mefâʻîlün Mefâʻîlün Mefâʻîlün Mefâʻîlün)

1 Ḫudâvend-i cihân Sulṭân Maḥmûd'uñ zamânında
Bi-ḥamdillâh bu ḥışn îcâd olundı irdi encâma

2 Oḳur cünd-i sürûşân rûz u şeb târîḫini ʻAynî
"Bu ḳalʻa nuṣret-âbâd oldı dâ'im ehl-i islâma" (1231)

Gümrük Ḳapusına

(Feʻilâtün Feʻilâtün Feʻilâtün Feʻilün)

1 Dâver-i devr-i zamân ḥażret-i Sulṭân Maḥmûd
Ḳıldı bu beldeyi hem ḥışn-ı ḥaṣînі tecdîd

2 İtdi târîḫi ahâlîsini ʻAynî mesrûr
"Oldı bu şehr ile bu ḳalʻa-i manṣûr cedîd" (1231)

Ruscuḳ Ḳal'asına

(Fâʻilâtün Fâʻilâtün Fâʻilâtün Fâʻilün)

1 Ḥamdü-lillâh bu muʻallâ sûr nev bünyâd olup
Eyledi maʻmûr Ruscuḳ şehrini ser-tâ-be-pâ

2 Yazdı dizdâr-ı ṭabî‘at ‘Ayniyâ târîḫ-i tâm
"Müjde Ḫân Maḥmûd-ı ‘Adlî eyledi ḳal‘a binâ" (1232)

Dîger

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

1 Ḳuṭb-ı devrân şâh-ı ġâzî dâver-i ḳal‘a-güşâ
Mevḳi‘inde yapdı bu sûrı idüp luṭf u himem

2 ‘Ayniyâ târîḫim oldı râyet-efrâz-ı kemâl
"Yapdı Ruscuḳ ḥışnını sulṭân-ı Maḥmûdü'ş-şiyem" (1232)

[149] Dîger

(Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün)

1 Şehen-şâh-ı cihân Rüstem-sipeh İskender-i devrân
Cenâb-ı Ḫân Maḥmûd eyledi bu ḳal‘ayı inşâ

2 Livâ-i ḫâmesin naṣb itdi ‘Aynî burc-ı târîḫe
"Olup bu ḳal‘a âbâd itdi Ruscuḳ beldesin iḥyâ" (1232)

Dîger

(Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün)

1 Bu vâlâ ḥışnı Ḫân Maḥmûd-ı Ṯânî eyledi ma‘mûr
Semâ-i seb‘aya tercîḥ olundı şân u rif‘atde

2 Sezâ ‘ıḳd-ı Ṯüreyyâ dinse bu târîḫime ‘Aynî
"Bu Ruscuḳ ḳal‘ası çarḫa berâber oldı ṣûretde" (1232)

Dîger

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Himmet-i şâh-ı cihân bu ḳal'ayı itdi binâ
Râyetin manṣûr ide her anda Rabb-i Müste'ân

2 Dür gibi târîḫi ezber itdi 'Aynî ġâziyân
"Yapdı Ruscuḳ ḥışnın ol şâh-ı zamân Maḥmûd Ḫan" (1232)

Müceddeden İḥyâ vü Îcâd Olunan Mehter-ḫâneye

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

1 Ser-â-ser sâye-i 'adlinde olsun 'âlem âbâdân
Ḫudâ âsâyiş ü râḥat vire bu ḫıṭṭa-i pâke

2 Süreyyâ reşk ider târîḫ-i encüm-tâbına 'Aynî
"Yeñiden oldı mehter-ḫâne ma'mûr irdi eflâke" (1230)

Müceddeden İnşâ Olunan Bâb-ı Defterîye

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

1 İtdi inşâ yeñiden bu der-i defter-dârı
Düşdi küttâb-ı hüner-perveri şevḳ ü ṭaraba

2 Yazdı erbâb-ı ḳalem dür gibi 'Aynî târîḫ
"Ḫân Maḥmûd-ı cihân ḳoydı bu bâba ketebe" (1231)

[150] Ḥasan Paşa Ḫanı Civârında Olan Ḳaravul-ḫâneye

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Ḥaḳ Ta'âlâ 'ömrin efzûn leşkerin manṣûr ide
'Arşa diksün râyetin ol ṣaf-der-i encüm-ḫadem

2 Leşker-i ḳudsî didi târîḫ-i tâmın ‘Ayniyâ
"Bu ḳaravul-ḫâneyi âbâd ide Ḥaḳ dem-be-dem" (1247)

Odun Ḳapusı'nda İnşâ Olunan Ḳaravul-ḫâneye

(Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün)

1 Girü ṭursun ilerü varmasun a‘dâ aṣlâ
Ki bütün âlet-i perḫâşı müheyyâ itdi

2 Cünd-i ġaybî didi târîḫ-i mücevher ‘Aynî
"Ḳaravul-ḫâne be-her cânibi iḥyâ itdi" (1247)

Şehzâde Câmi‘i Ḳarşısındaki Ḳaravul-ḫâneye

(Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün)

1 Sulṭân-ı Maḥmûdü'l-ḫadem ṣâlḥib-ḳırân encüm-sipâh
Yapdı ṣunûf-ı cündine gerdûn-miṣâl a‘lâ maḥal

2 Târîḫ-i cevher-dârını ‘Aynî didim erbâbına
"Ṭâḳ-ı ḳaravul-ḫâneyi Şehzâde'den seyr eyle gel" (1247)

Bîmâr-ḫâneye Târîḫdir

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

1 Bir nigâh-ı merḥametle iltifât itse eger
Mürdeye cân-baḫş olur ‘âḳil ider dîvâneyi

2 ‘Ayniyâ târîḫ-i tâmın sâ’ile şâfî cevâb
"Yapdı sulṭân-ı zamân vâlâ bu bîmâr-ḫâneyi" (1250)

Ṭop ve Mühimmât-ı Sâ'ire Anbârlarına

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

1 Öyle bir pâdişeh-i maẓhar-ı nuṣretdir kim
'Asker-i ḫâṣına maḫṣûṣ hemân ẓât-ı neberd

2 Velvele virdi bu târîḫ cihâna 'Aynî
"Ṭoptolı ḳondı hep anbâra mühimmât-ı neberd" (1248)

[151] Dîger

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

1 Bu anbâr-ı mühimmât-ı veġâyı eyledi îcâd
Ola âṣârı tâ yevmü'l-ḳıyâme muḥkem ü mes'ûd

2 Tamâm oldı didim târîḫ-i cevher-dârını 'Aynî
"Bu anbâr-ı mühimmâtı baḳ a'lâ yapdı Ḫân Maḥmûd" (1248)

Varna'da Yalı Ḳapusına

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Eyledi ser-ḥaddini ma'mûr u iḥyâ bâ-ḫuṣûṣ
Ḳal'a yapdı Varna'da islâmı itdi ẓî-mecâl

2 'Ayniyâ târîḫi eyler def'-i Ye'cüc-i 'adû
"Baḳ ne zîbâ bâb-ı sâḥil sedd-i İskender-miṣâl" (1248)

Enderûn-ı Hümâyûndaki Ḫazîne Ḳoġuşından Müfîż Fużalâ-yı Benâmdan Ferîḳ Necîb Paşa Neẓâretiyle Boġaziçi'niñ İstinye Körfezinde İnşâ Olunan Ḳaravul-ḫâneye

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

1 Ḫuṣûṣa bu ḳaravul-ḫâneyi yapdı maḥallinde
Necîb Pâşâ neẓâret eyledi sa'yi ola meşkûr

2 Şerer-efşân olur 'Aynî tüfeng-i mışra'-ı târîḫ
"Ḳaravul-ḫâne-i İstinye'yi Mevlâ ide ma'mûr" (1250)

Ḥegbeli Aṭa'da Mühendis-ḫâneye

(Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün)

1 Tâ noḳṭa-i necm ü ḳamer saṭḥ-ı sipihre virdi fer
Devrinde olsun müfteḫar bi'l-cümle şâhân-ı cihân

2 Târîḫin ehl-i hendese 'Aynî görüp itsün ḥisâb
"Yapdı mühendis-ḫâne nev Sulṭân-ı Maḥmûd-ı zamân" (1244)

Ḳal'a-i Sulṭâniye'de İnşâ Olunan Ḳal'aya Vaż' Ḳılınan Sâ'at Târîḫidir

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Bir daḳîḳa olmasun feṭḥ ü meserretden tehî
Eylesün her sâ'atin biñ sâl Rabb-i Müste'ân

2 Bildi herkes vaḳtini 'Aynî didi târîḫini
"Ḳulle-i vâlâ yapup sâ'at ḳodı şâh-ı zamân" (1250)

[152] İzmîd'deki Dînk-ḫâneye

(Mef'ûlü Fâ'ilâtün Mef'ûlü Fâ'ilâtün)

1 Yapdırdı dînk-ḫâne geydürdi fes cihâna
Bildürdi ins ü câna tedbîr-i feyż-i cûyın

2 Târîḫe ‘Ayniyâ bes ḳoysun baş üzre herkes
"Baḳ dînk-ḫâne-i fes yapıldı buldı ṣuyın" (1249)

Sulṭân Maḥmûd Ḫân Ḥażretleriniñ İnşâ Buyurduḳları Çeşmeye Her Mıṣra‘ı Târîḫ Olaraḳ İnşâd Olunan Târîḫdir

(Müfte‘ilün Fâ‘ilün Müfte‘ilün Fâ‘ilün)

1 "Menba‘-ı cûd u seḫâ dâver-i ṣâḥib-himem" (1239)
"Pâdişeh-i baḥr u ber a‘del-i şâh-ı zamân" (1239)

2 "Dâver-i yem-mekrümet cûd-ı vefâ menba‘ı" (1239)
"Ḥâmi-i küll-i diyâr ya‘ni ki Maḥmûd Ḫân" (1239)

3 "Himmet ü iḥsânı bir çeşme binâ eyledi" (1239)
"İtdi o şâh-ı güzîn Zemzem-i nâbı revân" (1239)

4 "Çeşme-i âb-ı ḥayât oldı revân gel ṣu iç" (1239)
"Şükrin idüp ḳıl du‘â pâdişehe ân-be-ân" (1239)

5 "Yapusı ṣıḥḥat-nümâ âdeme ‘aynı şifâ" (1239)
"Âb içiñ oldı binâ çeşme-i Maḥmûd Ḫân" (1239)

6 "Oldı bu on mıṣra‘ıñ her biri târîḫ-i tâm" (1239)
"Naẓmıma ‘Aynî benim teşne bütün şâ‘irân" (1239)

Unḳapanı'nda ‘Azab Ḳapusına Mümtedd Olan Cisr-i ‘Atîḳiñ Târîḫidir

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

1 Her geçen olsun du‘âda pâdişâha dâ’imâ
‘Ayniyâ yapdım iki târîḫ-i tâm u mültezem

2 "Yapdı Ḫân Maḥmûd dil-cû köpri geçdim ṣu gibi" (1252)
"Bu mu‘allâ üss-i cisre bendeñiz ḥayretdeyem" (1252)

Eyyûb Civârında Defterdâr İskelesi'ndeki Fes-ḫâneye Târîḫdir

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 'Ayniyâ oldı ḥużûr-ı pâdişâhîde pesend
Bu iki târîḫime tâc-ı mücevher dinse bes

2 "İtdi fes-ḫâne binâ Sulṭân-ı Maḥmûdü'l-ümem" (1252)
"Yapılup iclâl ile fes-ḫâne çıḳdı başa fes" (1252)

Ḳonya'da Dergâh-ı Ḥażret-i Mevlânâ'nıñ Ta'mîrine Târîḫdir

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

1 Didi bu Meṣnevî-ḫân bendesi 'Aynî iki târîḫ
Biri cevherdir ammâ dîgeri zîbende vü a'lâ

[153]

2 "Şehen-şâh-ı zamân pîr âsitânın yapdı eyvallâh" (1251)
"Sipihr-i heftüme döndi zihî dergâh-ı Mevlânâ" (1251)

Cağaloğlu'nda Vâḳi' Ṣadr-ı Esbaḳ Ḫadım Ḥasan Pâşâ Sebîline

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

1 Aḳıtdı mâ-i Kevṣer itdi rûḥ-ı vâḳıfı iḥyâ
'Iṭâşı eyledi reyyân cihânı sû-be-sû pür-sûd

2 Oḳu târîḫin âb iç ḳaṭresin itme telef 'Aynî
"Ḥasan Pâşâ sebîlin ḳıldı cârî nâsa Ḫân Maḥmûd" (1247)

Çörekçiler Ḳapusında İḥyâ Eyledikleri Sebîle

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Meşreb-i pâki ola deryâ gibi pür-cûş-ı feyż
'Ömr-i Nûḥ iḥsân ide ol şâha Mevlâ âb iç

2 Ayniyâ dil-dâdedir târîḫine mâ-i ḥayât
"Bu sebîli ḳıldı Ḫân Maḥmûd icrâ âb iç" (1246)

Bâġçeḳapusı Ḫâricinde İḥyâ-Kerde-i Ḫâḳân-ı Ḫuld-Âşiyân Olan Çeşme-i Ra'nâya Târîḫdir

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Tâ ki dünyâyı ide dil-sîr enhâr u 'uyûn
Ola ḳalbi menhel-i âb-ı ḥayât-ı câvidân

2 'Ayniyâ 'aṭşâna işrâb eyledim târîḫ-i tâm
"Çeşme-i zîbende îcâd eyledi Maḥmûd Ḫân" (1250)

İstinye'de Binâ Olunan Çeşmeye

(Müfteilün Fâ'ilün Müfte'ilün Fâ'ilün)

1 Sen bu maḥalle gelüp seyr ü temâşâ idüp
Mâ-i zülâlin içüp pâdişehe ḳıl du'â

2 Yazdı bu târîḫi bir teşne gelüp 'Ayniyâ
"Eyledi Maḥmûd Ḫân çeşme-i dil-cû binâ" (1250)

Sulṭân Maḥmûd Ḫân-ı Evveliñ Ḫarâb Olan Çeşmelerini Maḥmûd Ḫân-ı Ṯânî Ḥażretleriniñ Ta'mîrine Himmet Buyurduḳlarına Târîḫdir

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

[154] 1 Çünki Ḫân Maḥmûd-ı evvel çeşme bünyâd eyleyüp
Biñ yüz elli beşde ma-i ṣâfın itmişdi revân

2 Ḳalmamışdı âb u tâbı pek ḫarâb olmuş idi
Anı ta'mîr itdi ṣuyın buldurup şâh-ı zamân

3 ‘Ayniyâ târîḫ-i dil-cûsın didim tâm u selîs
"Müjde zîbâ çeşme iḥyâ eyledi Maḥmûd Ḫân" (1248)

Belde-i Filibe'de Müceddeden Îcâd u İḥyâ Olunan Ḳırḳ ‘Aded Çeşmeleriñ Târîḫleridir

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

‘Ayniyâ târîḫin itdim ṣu gibi nâsa sebîl
"Yapdı ra‘nâ çeşmeler Sultân-ı Maḥmûdü'l-me’âb" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

1 Sûy-ı ḫayrâta zülâl-i cûdını itdi revân
Şâh-ı yem-iḥsân alup feyż-i Ḫudâ'dan lâyiḥa

2 Dür gibi ‘Aynî didi bu çeşmeniñ târîḫini
"Bir ṣu iç ecdâd-ı Ḫân Maḥmûd'a oḳu Fâtiḥa" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

1 Âb-ı rûy-ı Âl-i ‘Oṣmân yem-kerem şâh-ı cihân
Eyledi mâ-i zülâl-i cûdını dehre revân

2 Teşnegâna ‘Ayniyâ târîḫ-i dil-cûsın didim
"Gel iç âbı çeşme îcâd eyledi Maḥmûd Ḫân" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

1 Çeşme bünyâd itdi âb-ı luṭfını ḳıldı sebîl
Şâh-ı Maḥmûdü'ş-şiyem ẓıll-i Ḫudâ-yı Żi'l-minen

2 Oldı her bir ḳaṭresi târîḫine ʻAynî nişân
"İç ṣuyı Allâh Taʻâlâ ʻaşḳına bu çeşmeden" (1248)

[155] Dîger Çeşmeye

(Müfteʻilün Müfteʻilün Müfteʻilün Müfteʻilün)

1 Âb-ı ḥayât itdi revân virdi bütün teşneye cân
Pâdişeh-i devr-i zamân ḥażret-i Maḥmûd-me'âb

2 ʻAyni ḳulı oldı be-kâm cevher-i târîḫi be-nâm
"Çeşmesini şâh-ı enâm eyledi mecrâ-yı ṣevâb" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Müstefʻilün Müstefʻilün Müstefʻilün Müstefʻilün)

1 Sulṭân-ı yenbûʻü'l-himem ḫâḳân-ı ḳible-gâh-ı feyż
Kaʻbe miṣâli çeşmeler itdi binâ ḳıldı revân

2 Ḥâcî-i ṭabʻım ʻAyniyâ târîḫin aldı dür gibi
"Aḳıtdı ʻayn-ı Zemzem'i bu beldede Maḥmûd" Ḫân (1248)

Dîger Çeşmeye

(Fâʻilâtün Fâʻilâtün Fâʻilâtün Fâʻilün)

1 Menbaʻ-ı âb-ı ḥayât-ı merḥamet Maḥmûd Ḫân
Çeşme yapdı sedd-i İskender gibi mesrûr ola

2 Söyledim ʻAynî ʻıṭâş-ı ümmete târîḫini
"Bir ṣu iç bu çeşmeden ḥamd eyle ʻayn-ı nûr ola" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Menhel-i baḥr-ı kerâmet âb-ı rûy-ı dâverân
Bir ṣuyında çeşme yapdı oldı reyyân teşnegân

2 Mâ-i ḥayvân 'Ayniyâ târîḫime dil-dâdedir
"Ḳıldı icrâ âb-ı nâb-ı cûdını Maḥmûd Ḫân" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Menba'-ı 'ayn-ı ḫilâfet Ḫân-ı Mâḥmûdü'l-ümem
Âb-ı luṭfın ḳıldı icrâ itdi reyyân herkesi

2 'Ayniyâ târîḫ-i cevher-dârın ışrâb eyledim
"Ḫayr-ı cârî oldı dehre pâdişâhıñ çeşmesi" (1248)

[156] Dîger Çeşmeye

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Cûy-bâr-ı ma'delet Sulṭân-ı Maḥmûdü'l-ḫıṣâl
Eyledi bu âbı icrâ re'y-i ṭab'-ı mülhemi

2 Şeş cihâta baḳmadı 'Aynî didi târîḫini
"Ḳıl teveccüh ḳıbleye nûş eyle âb-ı Zemzem'i" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Mâ-i luṭfın itdi Ḫân Maḥmûd icrâ 'âleme
Ḫayr-ı cârîsi rıżâ-i Ḥaḳḳ'a olsun mûṣıle

2 'Ayniyâ târîḫim oldı âb-ı Kevṡer'den selîs
"Şâh-ı 'âlem yapdı dil-cû çeşmeyi iḫlâṣ ile" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün)

1 Sulṭân-ı Rıḍvân-mes'adet şâh-ı kerûbî-menḳabet
Yapdı yine cennet gibi bir çeşme-sâr-ı selsebîl

2 'Aynî ele al ḫâmeyi târîḫ yaz nûş eyle âb
"Bu mâ-i pâk-i luṭfını Maḥmûd Ḫân ḳıldı sebîl" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Ḳulzüm-i 'adl ü kerâmet dürr-i baḥr-i salṭanat
Ḫân Maḥmûd itdi inşâ çeşme-i dil-cû maḳâm

2 Feyż-yâb oldı cihân 'Aynî didim târîḫini
"Âb-ı cûdın itdi cârî sû-be-sû şâh-ı cihân" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Devr-i 'adlinde cihân şâd-âb-ı feyż oldı bütün
Ḳıldı bu âbı revân Sulṭân-ı Maḥmûdü'l-eṡer

2 Ḫızr u İlyâs'a didim târîḫ-i tâmın 'Ayniyâ
"Sa'd-bâdâ çeşme yapdı pâdişâh-ı baḥr u ber" (1248)

[157] Dîger Çeşmeye

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

1 Yapdı nev-çeşmeleri ḥażret-i Sulṭân Maḥmûd
Nâ'ib-i Faḫr-ı cihân ẓıll-i Cenâb-ı Mevlâ

2 Didi târîḫini aṣḥâb-ı ḫulûṣa 'Aynî
"Ḥaseneyn 'aşḳına bu çeşmeden iç eyle du'â" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Ḳıble-i ḥâcât-ı 'âlem Ḫân Maḥmûd'uñ hemân
Devr-i 'adlinde bu Zemzem eyledi cûş u ḫurûş

2 Bir ṣuyında düşdi 'Aynî söyledim târîḫini
"Aḳdı baḥr-i çeşmeden mâ-i zülâli eyle nûş" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün)

1 'İlm-i ledünnî menba'ı 'ayn-ı kerâmet menheli
Maḥmûd Ḫân bu çeşmeyi inşâ idüp ḳıldı 'ayân

2 Ḫıżr'ı görüp 'Aynî o ân tebşîr-i târîḫ eyledim
"Al iç ṣuyı bu çeşme-i âb-ı ḥayât oldı revân" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Mevḳi'inde baḳ ne dil-cû çeşme îcâd eyledi
Dâver-i deryâ-himem sulṭân-ı inṣâf-ittiṣâf

2 Şâh-ı ‘âlem virse dil târîḫime ‘Aynî sezâ
"Eyledi Maḥmûd Ḫân icrâ cihâna âb-ı ṣâf" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

1 Virdi bâġ-ı devlete neşv ü nemâ feyż-i bahâr
Ḫân Maḥmûdü'z-zamânıñ âb u tâb-ı şevketi

2 Her ḥabâbı necm-i târîḫ-i semâdır ‘Ayniyâ
"Cûy-ı Kevṣer'dir bu ‘âlî çeşme-sârıñ hey'eti" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

1 Pek yerinde çeşme yapdı dâver-i ni‘me'l-me’âb
Sa‘yini meşkûr u ḳalbin şâd ide Bârî Ḫudâ

2 Pâyına yüz sürdi bu târîḫimiñ âb-ı ḥayât
"İç ṣuyı ḥamd eyle gel Maḥmûd Ḫân'a ḳıl du‘â" (1248)

[158] Dîger Çeşmeye

(Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün)

1 Muḥîṭ-i fevz ü nuṣret şeb-çerâġ-ı lücce-i şevket
Bu dil-cû çeşmeyi yapdırdı Ḫân Maḥmûd-ı yem-meşreb

2 Didim târîḫini bir ḳaṭresin itme telef ‘Aynî
"Bu mâ-i ṣâfı iç ‘aynü'ş-şifâdır ehl-i derde hep" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

1 Bu şehri itdi âḫir sû-be-sû Maḥmûd Ḫân iḥyâ
Aḳıtdı ṣu gibi naḳd-i zülâl-i cûdını evvel

2 Didim her bir muṣallî teşneye târîḫini 'Aynî
"Bu dil-cû çeşmeden al âb-destiñ mâ-i ṣâf iç gel" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Naḳd-i cûdın ṣarf idüp şâhen-şeh-i ḫayr-âşinâ
Çeşme yapdı rûḥ-ı ecdâd-ı 'iẓâmın ḳıldı şâd

2 Görse Cem tâcın virirdi 'Ayniyâ târîḫine
"Âb-ı dil-cû nûş idüp Maḥmûd Ḫân'ı eyle yâd" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Mâ-verâ'ü'n-nehr-i âb-ı cûdını icrâ idüp
Siyyemâ Maḥmûd Ḫân itdi bu şehri feyż-gâh

2 'Aks-i târîḫ oldı bu âyîne-i mâdan bedîd
"Mevḳi'inde bir maḥalli çeşme yapdı pâdişâh" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Sû-be-sû bu beldede âb-ı ḥayât itdi revân
Ḥażret-i Sulṭân-ı Maḥmûdü'ş-şiyem Ḫıżr-ittiṣâf

2 Şu gibi târîḫ-i cevher-dârını ḥıfẓ eyle de
"Gel bu dil-cû çeşmeden ey teşnegân al mâ-i ṣâf" (1248)

[159] Dîger Çeşmeye

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Mâ-i luṭfın ḳıldı icrâ ins ü cinne sû-be-sû
Eyledi 'aṭşânı reyyân pâdişâh-ı baḥr u ber

2 Âb-ı târîḫ oldı cârî lûlesinden ḫâmeniñ
"Çeşme bünyâd eyledi sulṭân-ı Maḥmûdü'l-beşer" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Âb u tâb-ı cûdın icrâ eyledi Maḥmûd Ḫân
Sâyesinde oldı şâd-âb-ı ṣafâ her bir maḥal

2 'Ayniyâ târîḫ-i cevher-dârını Rıḍvân didi
"Oldı cârî Kevṣer'i bu çeşmeden nûş eyle gel" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün)

1 Şâhen-şeh-i dil-cû-eṣer ḫâḳân-ı deryâ-cûd kim
Virdi zülâl-i himmeti bu beldeye ẕevḳ ü ṣafâ

2 Târîḫ-i tâmın söyledim dil-teşnegâna 'Ayniyâ
"Sulṭân Maḥmûd 'âleme bu çeşmeyi itdi binâ" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 İster iç ister vużû ḳıl ister al ey teşne-dil
Eyledi icrâ bu âbı Ḫân-ı Maḥmûdü'l-enâm

2 Ḥarf-i menḳûṭından işrâb eyledim târîḫini
"'Ayn-ı ferḫunde binâdır çeşme-i dil-cû maḳâm" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün)

1 Şâhen-şeh-i deryâ-nevâl sulṭân-ı Maḥmûdü'l-ḫıṣâl
Kim feyż-i cûdı eyledi icrâ bu şehre âb-ı nâb

2 Gel bir ḫulûṣ-ı ḳalb ile târîḫini yaz 'Ayniyâ
"Bu çeşmeniñ bânîsine eyle du'â-yı müstecâb" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Yapdı bu 'ayn-ı muṣaffâyı belî şâh-ı zamân
Oldılar sîr-âb-ı luṭf-ı himmeti dil-teşnegân

[160]

2 Hiç söz olmaz 'Ayniyâ târîḫ-i cevher-dârına
"Ḳıldı dil-cû çeşmeyi ḥaḳḳâ binâ Maḥmûd Ḫân" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün)

1 Sulṭân Maḥmûd itdi bu âbı sebîl
Çün şîr-i mâder ile nûş olsun ḥelâl

2 ‘Aynî ḳulı târîḫ-i tâmın söyledi
"Oldı bu âb-ı çeşme teşne-i zülâl" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün)

1 Ḫıdîv-i yem-kerem sulṭân-ı Maḥmûdü'ş-şiyem müjde
Bu dil-cû çeşme-sârı eyledi inşâ olup mülhem

2 Didim târîḫ-i cevher-dârını ‘Aynî du‘â itdim
"Bu ṣuyı ins ü cânn u murġ ḥayvânât içer her dem" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün)

1 Neşve-i âb-ı beḳâ ẕevḳ-i şarâb-ı cennet
Oldı bu çeşme-i ferḫunde binâda mevcûd

2 Olsa âvîze-i Ka‘be dür-i târîḫi sezâ
"Zemzem-i âb-ı ṣafâdır eṣer-i Ḫân Maḥmûd" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün)

1 Aḳıtdı âb-ı cân-fezâ Maḥmûd Ḫân ey teşne-leb
Sîr-âb u şâd-âb eyledi her cânı sen de âb iç

2 Târîḫ-i dil-cûsın didi ‘Aynî ḳulı ezberledim
"Bu çeşme reyyân eyledi ‘aṭşânı sen de âb iç" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Ḳıldı bu âbı revân Maḥmûd Ḫân
Yem-kerâmet sâye-i Rabb-i celîl

2 Bir düşürdüm söyledim târîḫini
"Çeşme cennet ṣuyı 'Aynî selsebîl" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Ḫân Maḥmûd-ı felek-dergâhıñ âṣârın yazup
Zühre'ye vaṣf-ı ṣadâ-yı nâm-ı ḫâmem neyledi

[161]

2 Düşdi 'aks-i encüm-i târîḫi âba 'Ayniyâ
"Çeşmesi şemsiñ bu 'âlî çeşmeye reşk eyledi" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Fâ'ilâtün Fâ'iâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Ḫân Maḥmûd'uñ temâşâ eyleyüp ḫayrâtını
Ṣu gibi ezberledi ins ü melek evṣâfını

2 'Ayniyâ şükrâne ben de söyledim târîḫini
"Sen o vâlâ çeşmeniñ nûş eyle mâ-i ṣâfını" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Eyledi bu mâ-i çeşme herkesi sîr-âb-ı feyż
Devr-i Ḫân Maḥmûd-ı adlîde idüp cûş u ḫurûş

2 ʻAyniyâ her teşneye bir bir didim târîḫini
"ʻÂfiyet olsun o âb-ı nâbı gel de eyle nûş" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Fâʻilâtün Fâʻilâtün Fâʻilün)

1 Midḥat-i âṣâr-ı Ḫân Maḥmûd ile
Naẓm-ı şûḫum oldı miskiyyü'l-ḫıtâm

2 ʻAyniyâ târîḫ-i tekmîlin didim
"İç ṣuyı bu çeşmeler oldı tamâm" (1248)

Filibe'deki Şâdurvânıñ Aġa Ḥüseyin Paşa Mübâşeretiyle İnşâsına Târîḫdir

(Feʻilâtün Feʻilâtün Feʻilâtün Feʻilün)

1 Vüzerâdan vükelâdan niçe biñ bendesi var
Dîn ü devletde ṣadâḳatları olmuş meşhûd

2 Siyyemâ vâli-i Çirmen Ḥüseyin Pâşâ kim
Ḳılıcı keskin ola ʻömr-i şerîfi memdûd

3 Oldı fısḳiyye-i kilk-i süḫanımdan pür-cûş
ʻAyniyâ bu iki târîḫ-i selâset-meşhûd

4 "Yapdı bu beldeye bir şâd-revân şâh-ı güzîn" (1248)
"Zemzem'in ḳıldı revân himmet-i Sulṭân Maḥmûd" (1248)

[162] Burġos Ḳaṣabası'nda İnşâ vü İcrâ Buyurılan Çeşmeniñ Târîḫidir

(Fâʻilâtün Fâʻilâtün Fâʻilâtün Fâʻilün)

1 Selsebîliñ ʻaynıdır bu çeşme-sâr-ı cân-fezâ
Ravża-i Rıḍvân'a beñzer çâr eṭrâfı hemân

2 Teşnegâna ‘Ayniyâ târîḫ-i tâmın söyledim
"Baḳ ne zîbâ çeşme îcâd itdi sulṭânü'z-zamân" (1249)

Dîger

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

1 Bir ṣu iç eyle du‘â bânîsi şâh-ı ‘âleme
Eyledi bu ḫayr-ı cârîye muvaffaḳ anı Rab

2 Żâyi‘ itme ḳaṭresin ‘Aynî didi târîḫini
"İç bu bâlâ çeşmeden aḳdı zülâl ey teşne-leb" (1249)

Dâḫiliye Nâẓırı Esbaḳ El-ḥâc ‘Âkif Efendi'niñ Ḫâḳân-ı Ḫuld-âşiyânıñ Çeşmesine Târîḫdir

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

1 ‘Âkifâ târîḫ-i inşâsın iderken cüst-cû
Nüsḫa-i efkârda bâ-feyż-i Rabb-i Müste‘ân

2 Ṣu gibi bir mıṣra‘-ı berceste aḳdı ḫâmeden
"Yapdı bu nev-çeşme-i pâkîzeyi Maḥmûd Ḫân"

Ḳapan-ı Daḳîḳ Semtinde Ḫâk-i ‘Iṭr-nâk Olan Aḥmed Buḫârî Ḥażretleri'niñ Ta‘mîr ü İnşâ-i Merḳad-i Muṭahharalarına Bâb-ı ‘Âlî Ketebesinden Nebîl Efendi'niñ Ḳaṣîdesinden Ba‘żı Ebyât ile Târîḫdir

(Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün)

1 Şâh-ı gerdûn-‘atebe Ḥażret-i Sulṭân Maḥmûd
Olmada ḫâk-i deri nâṣiye-zîb-i şâhân

2 Aldı bu ḫâneyi seyr eyle o ẓıllullâhı
Ḳalbine sırr-ı velâyet olıcaḳ feyż-resân

3 Nâmı Şeyḫ Aḥmed olup ‘ârif-i billâh idügin
Eylemiş kilk-i eşer Ẕeyl-i Şaḳâyıḳ'da beyân

4 Burada defn olıcaḳ ḫânesine Ḫân Murâd
Eylemiş ḳubbe yapup üstine ta‘yîn-i mekân

5 Oldı târîḫi Nebîlâ baña ilhâm-ı Ḫudâ
"İtdi bu câyı ‘ayân keşf ile sulṭân-ı cihân" (1232)

[163] Türbe-i Şerîfe-i Meẕkûruñ İkinci Ta‘mîrine Şeyḫ-i Sâbıḳı Rıfḳî Efendi Merḥûmuñ Târîḫidir

(Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün)

1 Aḥmed Buḫârî Ḥażreti olmuş bu ḥâlde hicreti
Pek çoḳ ḫafâda müddeti geçmiş niçe sâl ü zamân

2 Rıfḳî bu câda münzevî târîḫ yazdı ma‘nevî
"Yapdı bu dergâh-ı nevi ḳuṭb-ı cihân Maḥmûd Ḫân" (1250)

Târîḫ-i Ta‘mîr-Şoden-i Câmi‘-i Ayaṣofya-i Kebîr

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

1 Câmi‘-i ‘irfân u ‘iffet muḳtedâ-yı ḫâṣ u ‘âm
Şem‘-i miḥrâb-ı ḫilâfet mefḫar-ı ‘Oṣmâniyân

2 Ya‘nî Ḫân Maḥmûd-ı Ṣânî kim cihânda ẕâtıdur
Şâh-ı bî-hemtâ ferîdü'l-‘aṣr sulṭân-ı zamân

3 Görse ger dârâtını Dârâ alây-ı cum‘ada
Reşk-i ġayretle ḳalur engüşt-i ḥayret-ber-dehân

4 Ḳurretü'l-‘ayn-ı cihândır kim o rûḥ-ı ‘âlemiñ
Eylemiş ẕât-ı şerîfin Ḥaḳ ten-i âfâḳa cân

5 Vâṣıfâ ta'mîr târîḫin didim ba'de'ṣ-ṣalât
"Yapdı ḥaḳḳâ Ayaṣofya ma'bedin Maḥmûd Ḫân" (1224)

Târîḫ Berây-ı Ta'mîr-şoden-i Merḳad ü Ma'bed ü Dâr-ı Türbe-dâr-ı Yûşa'

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Pâdişâh-ı mülk ü millet ḳuṭb-ı 'âlem-menḳabet
Ḫusrev-i ṣâḥib-kerâmet ḥażret-i Maḥmûd Ḫân

2 'Âlim-i 'ilm-i faẓîlet ẓû-fünûn-ı ma'rifet
Şâh-ı Eflâṭûn-feṭânet şehriyâr-ı kâm-rân

3 Vâṣıfâ ta'mîrine şâyestedir târîḫ-i tâm
"Ḳıldı iḥyâ bu maḳâm u mescidi Maḥmûd Ḫân"

Vehhâbî'niñ Hezîmetine Târîḫdir

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

1 Degildir cifr-i 'aḳlî eyledi bi'l-ittifâḳ 'âlem
Dü-çeşm-i ḫâricîniñ ḫârice iḫrâcın istiḫrâc

2 Ṭabanı yanmış itler gibi câh-ı merge cân atdı
Derûn-ı bi'r-i ġayyâda mekânı oldı ḳızġın sâc

3 Fesâdı 'âleminiñ ma'lûmıdır ol ḫâ'in-i dîniñ
Beyâna ḳıṣṣa-i menfûr u menhûsı degil muḥtâc

[164]

4 Bu târîḫin oḳuyup Vâṣıfâ ḳıl müjde ḥuccâca
"Ḫavâric beyt-i 'uẓmâ-yı Ḫudâ'dan oldı hep iḫrâc"

Târîḫ Berây-ı Ta'mîr-i Türbe-i Ḥażret-i Ebûẕer Ġıfârî Raḍiyallûhu 'Anhu'l-Bârî

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

1 Ḥabîb-i Ḥażret-i Mevlâ'nıñ aṣḥâb-ı güzîninden
Cenâb-ı Bû-ẕer-i Ġaffârî nâm bir ẕât-ı 'âlî-şân

2 Sitanbul feṭḥ olunmazdan muḳaddem fî-sebîlillâh
Ġazâya 'azın ü niyyet eyleyüp ol server-i merdân

3 Olup tevfîḳa maẓhar bu maḳâm u mescid-i pâki
Yeñiden ḳıldı inşâ Vâlide Sulṭân-ı Maḥmûd Ḫân

4 Resûlullâh'a ta'ẓîmen ḳılup aṣḥâbına ḥürmet
Zihî ḫayr eyledi ol mehd-i 'ulyâ-yı kerem-bünyân

5 Ḫudâ hem ẕâtını hem nûr-ı çeşmi Ḫân Maḥmûd'ı
Ḳıla her ḥâlde maḥfûẓ u setr-i dîde-i 'udvân

6 Sezâdır yazsa Vâṣıf bendesi bir mıṣra'-ı târîḫ
"Bu 'âlî meşhedi yapdırdı ra'nâ Vâlide Sulṭân" (1227)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Vâlide Sulṭân-ı Ḫân Maḥmûd-ı İskender-himem
Ḳıldı icrâ ḫayr içün bu zemzem-i dil-cû-teri

2 Ṣuyı ṣâf elmâsdır târîḫi Vâṣıf 'aynihî
"Mâ bu a'lâ çeşmeden nûş eyle âb-ı kevṯeri"

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Menba'-ı enhâr-ı şevket âb-ı rûy-ı salṭanat
Ġâzî Ḫân Maḥmûd-ı 'Adlî-şân u İskender-kemâl

2 "Efḍalü'l-a'mâl saḳyü'l-mâ" ḥadîṯin gûş idüp
Yapdı her sûda hezârân çeşme-sâr-ı bî-miṯâl

3 Teşnegâna böyle ḳıl târîḫini Vâṣıf beyân
"Nâsa Ḫân Maḥmûd icrâ eyledi mâ-i zülâl" (1235)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

[165]

1 Âb-ı rûy-ı tâc-dârân Ġâzî Ḫân Maḥmûd kim
Eylemiş ẕâtını Ḥaḳ cümle mülûkuñ a'ẓamı

2 Çeşm-i 'âlem görmemiş sem'-i cihân gûş itmemiş
Böyle cûd 'ummânı himmet kânı şâh-ı efḫamı

3 Söylenen dillerde şimdi ol şehiñ iḥsânıdır
Baḫşiş ü luṭfı unutdurdı 'aṭâ-yı Ḥâtem'i

4 Vaṣf-ı cûdın nâvdân-ı ḫâmeden icrâ muḥâl
Eylemek küncîde-i mîzâb mümkin mi yemi

5 Ḥażret-i Feyyâż-ı Muṭlaḳ dest-i ṭab'ın eylemiş
Ḫayr u birrin menba'ı iḥsân u cûduñ maḳsemi

6 Teşnelikden bu maḥalle ḫalḳı der-eyyâm-ı ṣayf
Ṣu diyü bulsa ḳapardı verd-i terden şebnemi

7 Vâḳıf olup ol şehiñ cûş itdi baḥr-i şefḳati
Ḳıldı nev-inşâ bu dil-cû çeşme-sâr-ı zemzemi

8 Vâṣıfâ şu şûda yazılsa sezâ târîḫ-i tâm
"'Adlî Ḫân Maḥmûd icrâ eyledi bu zemzemi" (1235)

Ayaṣofya Civârında Ḳadîm Cebe-ḫâne Ḳışlasına

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

1 Ḫân Maḥmûd-ı ẓafer-şân u meserret-bünyân
Şâh-ı ġâzî vü kerem-kâr u kerâmet-menşûr

2 Beden-i salṭanatıñ cânı cihânıñ rûḥı
Devletiñ bâ'iṣ-i iḥyâsı şehen-şâh-ı ġayûr

3 Bezm-i şâhânesine şevḳ ile bende Ḳayṣer
Ḳapusı ḳulluġına cân ile teşne Faġfûr

4 Maṭbaḫ-ı 'âmiresine ḳaraḳulluḳçı Ḳubâd
Çeşme-sâr-ı kerem ü cûdına saḳḳâ Şâpûr

5 İşte ez-cümle o âṣâr-ı metîniñ biridir
Bu cebe-ḫâne-i ma'mûreyi bî-naḳṣ u ḳuṣûr

6 Ben de Vâṣıf nola târîḫini ḳılsam tecdîd
"Cebe-ḫâne yapılup oldı yeñiden ma'mûr" (1237

Târîḫ-i Çeşme-i Miskînler Der-Üsküdâr

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Menba'-ı cûd-ı 'inâyet maḳsem-i âb-ı kerem
Ḥażret-i Sulṭân Maḥmûd Ḫân-ı İskender-vaḳâr

[166]2 Oḳu Vâṣıf ṣu gibi târîḫ-i cevher-mâyesin
"Gel ṣu iç ḳıl Ḥaḳḳ'a ḥamd işte mu'allâ çeşme-sâr" (1226)

Yeñi Câmi'-i Şerîf Muvaḳḳit-ḫânesine târîḫdir

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

1 Şeh-i ḫurşîd-pertev Ḫân Maḥmûd-ı 'Adlî'niñ
Cihân vaḳtinde ma'mûr oldı revnaḳ geldi dünyâya

2 O ḫâḳân-ı felek-temkîniñ 'aṣr-ı bî-'adîlinde
Niçe çarḫ irtifâ'-âṣâr nev-ṭarḥ oldı ġabrâya

3 Birisi işte ez-cümle Yeñi Câmi'de eskiden
Muvaffaḳ olmamış kimse muvaḳḳit-ḫâne inşâya

4 Esâsı ol ḫidîv-i rub'-ı meskûnuñ evânında
Ḳuruldı sâ'at-ı eşrefde bu cây-ı mu'allâya

5 'Ayâr olduḳda mu'cem ḥarfi Vâṣıf geldi tâm târîḫ
"Söz olmaz bu muvaḳḳit-ḫâne-i nev-ṭarḥ-ı bâlâya" (1227)

Târîḫ-i Câmi'u'l-Hidâye Der-Baġçe Ḳapusı

(Mütefâ'ilün Fa'ûlün Mütefâ'ilün Fa'ûlün)

1 Şeh-i ġâzî Ḫân Maḥmûd der-i baḥr-i himmet ü cûd
O ḫidîve Rabb-i Ma'bûd kerem itdi bî-nihâye

2 Gele beş vaḳte cemâ'at ide ṣıdḳ ile 'ibâdet
O şehen-şehe nihâyet ḳıla ref'-i yed du'âya

3 Olup 'avn-i Ḥaḳḳ'a maẓhar ola dâ'imâ muẓaffer
Ḳıla düşmeni müdemmer o şeh-i ġazâ-ḫikâye

4 Biri çıḳdı Vâṣıf-âsâ didi yaz bu târîḫ-i a'lâ
"Ne güzîde ḫayr ḥaḳḳâ yeñi Câmi'u'l-hidâye" (1229)

Ḳaṣr-ı Şemsî Paşa Bâbına Ḳıt'adır

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Rütbe-i ẕâtını Vâṣıf söyledi ḫalḳa beyân
Bende-i ḥalḳa-be-gûş-ı der-be-der cümle şehân
[167]
2 Öpdi pâyın eyledi Maḥmûd Ḫân'a intisâb
"Ḳaṣr-ı iclâle ḳapu yoldaşı olmuşdur bu bâb"

Der-Ta'mîr-i Câmi'-i Şeref-Âbâd Bânî-i Muṣṭafâ Ḫân-ı Ṣâliṣ

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Câmi'u'l-iḥsân u himmet zîb-i taḫt-ı salṭanat
Ġâzî Ḫân Maḥmûd-ı 'Adlî-şân imâmü'l-müslimîn

2 Yazdım itmâmında Vâṣıf mıṣra'-ı târîḫ-i tâm
Ḳıldı ḥaḳḳâ ma'bedi tecdîd şâh-ı kâm-bîn" (1230)

Târîḫ-i Çeşme

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Resmi dil-cû ṭarḥ-ı ra'nâsı güzel âb-ı leẕîẕ
Olamaz 'âlemde bu nev-ḫayra mânend ü meṣîl

2 Sen de taḥrîr eyle bir târîḫ-i a'lâ Vâṣıfâ
"Ḳıldı âb-ı zemzemi Maḥmûd Ḫân nâsa sebîl" (1230)

Târîḫ-i Ṭayyibe-i Ṭaybe ve Güşâdî-i Râh-ı Mekke-i Mükerreme Keçeci-zâde 'İzzet Mollâ

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Ḫâricîlerden yedi yıl râḥ-ı ḥac mesdûd olup
Fitne-i âḫir zamân olmuşdı ḳavm-i şûr u şer

2 Kör ola a'dâ ki Ḥaḳ gösterdi ehl-i sünnete
Tûtiyâ olmuşdı çeşme ravża-i Ḫayru'l-Beşer

3 'Aḳl-ı maḫlûḳ üzre virdi "istevâ" ma'nâsını
İtdi iṣbât-ı mekân-ı Ḫâlıḳ ol dûzaḫ-maḳar

4 İtmedi kâfir ihânet böyle dîn-i Aḥmed'e
Kâfiri seyr it ki kâfirden de eşna'mış meger

5 Ẕü'l-feḳâr-ı Şâh-ı Merdân'ı çeküp ḫâḳân-ı dîn
Girdiler biri birine ḫâricî vü sürḫ-ser

6 Tevbe itdi kimisi oldı daḫîl-i Murtażâ
Kimisi dûzaḫdan İbni Mülcem'e virdi ḫaber

7 Şâd ide ez-her-cihet vâlî-i Mıṣr'ı pâdişâh
Sâye-i şâhânesinde eyledi def'-i keder

8 Cûy-bâr-ı luṭfını şâh-ı cihânıñ neşr idüp
[168] Bîşe-zâr itdi keremle çölleri ol şîr-i ner

9 Nâmı şâh-ı 'âlemiñ ġâzî oḳundı ḫuṭbede
Ḥażret-i Kerrâr'dan fetvâsını almış meger

10 Âl-i 'Oṣmân iftiḫâr itsün ḳıyâm-ı ḥaşre dek
Ḥaḳ bu kim Âl-i Resûl'üñ intiḳâmın aldılar

11 Feṭḥ olup Ümmü'l-Ḳurâ açıldı Baṭḥâ yolları
Yazdı 'İzzet şu iki târîḫi kilk-i ney-şeker

12 "Nâmı şâh-ı 'âlemiñ oldı Medîne fâtiḥi" (1227)
Mekke'niñ açdı ṭarîḳın şâh-ı Maḥmûdu's-siyer" (1227)

Târîḫ-i Câmi'-i Şerîf Der-Ḳurb-ı Ḳumḳapu

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Câlis-i seccâde-i Peyġamberîniñ emridir
Sünnet üzre eyle beş vaḳti cemâ'atle edâ

2 İmtidâd-ı 'aḥdidir şimdi niyâz-ı kâ'inât
Eylemişdik vaḳtini Mevlâ-yı Ekrem'den recâ

3 'İzzet ol beyt-i Ḫudâ'nıñ söyledim târîḫini
"Yapdı 'âlî câmi'i Maḥmûd Ḫân'a ḳıl du'â" (1231)

Târîḫ-i Câmi'-i Şâhâne Der-Dîvân-ḫâne-i Tersâne

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Keştî-i mülki maṣûn olsun ṣalât-ı ḫavfdan
Tâ ola bâd-ı du'â baḥr-ı icâbetden vezân

2 Cevher-i baḥr-ı remeldir 'İzzetâ târîḫ-i tâm
"Ḳıldı câmi' mescidi tersânede Maḥmûd Ḫân" (1226)

Târîḫ-i Tecdîd-i Tekye-i Meydân-ı Tîr

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Eylesün 'İzzet yed-i ḳudretle Ḥaḳ
Ḳuvvet-i bâzûsın ol şâhıñ mezîd

2 Bâbına naḳş eyledim târîḫini
"Tekye-i Meydân-ı Tîr oldı cedîd" (1248)

Târîḫ-i Tecdîd-i Maḳâm-ı Ḫırḳa-i Şerîfe Der-Sarây-ı Cedîd-i Hümâyûn

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

1 Ḥabîbi dâmenin bir ḳul ṭuta dest-i taẕarru'la
Girîbân-çâk u vâveylâ ider mi Ḥaḳ dem-i mev'ûd

2 Ḥabâb-ı baḥr-ı fânîdir olur derd-i kühen zâ'il
Fenâ bulmaz fenâ bulsa cihân bu cevher-i maḳṣûd

[169]

3 Şehen-şâh-ı risâlet şâd olup Bânet Su'âd'ıyla
Bu ḫıl'at ile Ka'b'ıñ itdi necm-i baḫtını mes'ûd

4 Olup Maḥmûd Ḫân'a ḥırz-ı cân ol ḫırḳa-i sündüs
O şâhı ḳıldı maẓhar "in te'uddû" emrine ma'bûd

5 Mürûr-ı devr ile bulmuşdı raḫne ḳubbe-i pâki
Emânet ḥıfẓına ḳâdir midir bu çarḫ-ı nâ-âsûd

6 Muvaffaḳ eyleyüp tecdîdine ol bende-i ḫâṣın
Yine bu ḫıdmetiyle eyledi eslâfına maḥsûd

7 O şâha sâye-bândır dâmen-i ṣevb-i Resûlullâh
Cihâna ẓıllini Bârî Ta'âlâ eylesün memdûd

8 Gedâ-yı dergehi olmaġla faḫr eyler serîrinde
O şâhen-şâhdan rûḥ-ı Resûlullâh ola ḫoşnûd

9 Sezâ-vâr oldı 'İzzet ḫıl'at-ı taḥsîne târîḫim
"Mekân-ı bürdeyi yapdı bi-ḥamdillâh Ḫân Maḥmûd" 1238)

Târîḫ-i Dîger Berây-ı Cây-ı Şerîf-i Meẓkûr

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fa'ûlün)

1 Emîrü'l-mü'minîn sulṭân Maḥmûd
Ḫudâvend-i yegâne faḫr-ı ecdâd

2 O şâhen-şâhıñ oldı ḥamdü-lillâh
Cihân 'ahd-i hümâyûnında âbâd

3 Zamânında olup ma'mûr Ka'be
Ḳılındı ravża-i Peyġamber îcâd

4 Nihâdında cibillîdir kerâmet
Ezelden eylemiş Ḥaḳ ḫayra mu'tâd

5 Yapıldı şimdi cây-ı ḫırḳa-i pâk
Resûlullâh ide ol şâh-ı dil-şâd

6 Bu şevbiñ dâmenidir mültecâmız
İki ʻâlemde olur andan imdâd

7 Muʻîn olsun Ḥabîbullâh o şâha
Ẓahîr ü dest-gîri âl u evlâd

8 Şehen-şâh-ı cihânıñ sâyesinde
Neşîde eyledim ol câya inşâd

9 Medâr-ı faḫr-ı ʻİzzet'dir bu târîḫ
"Maḳâm-ı ḫırḳa bâlâ oldı bünyâd" (1238)

[170] Târîḫ-i Aġa Ḳapusı

(Mefʻûlü Mefâʻilün Faʻûlün)

1 ʻAhdinde memâlik oldı maʻmûr
Batmışdı ʻadâlet itdi îcâd

2 ʻİzzet didi cevherîn târîḫ
"Aġa ḳapusı olundı bünyâd" (1234)

Târîḫ-i Tecdîd-şoden-i Bârût-ḫâne-i Âzâdlu

(Müstefʻilün Müstefʻilün Müstefʻilün Müstefʻilün)

1 Yâ Rab ilâ yevmi'l-ḳıyâm eyle o şâhı ber-devâm
Alsun ʻadûdan intiḳâm tâ kim ola ṣulḥ u sefer

2 Yazdı der-i zîbendeye ʻİzzet ḳulı târîḫini
"Sulṭân-ı Dârâ-bendeye Âzâdlu oldı eşer" (1233)

Târîḫ-i Câmi‘-i Şerîf Der-Ḳaṣaba-i Ḳartal

(Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün)

1 Raḥm itdi ḥâl-i ża‘fına virdi metânet saḳfına
İlḥâḳ idince vaḳfına ta‘yîn-i îrâd eyledi

2 Bâ-emr-i ḫâḳân-ı cihân târîḫ yaz ‘İzzet hemân
"Bu câmi‘i Maḥmûd Ḫân vaḳfından âbâd eyledi" (1234)

Târîḫ-i Ẓuhûr-ı Merḳad-i Şeyḫ Aḥmed Buḫârî ve Binâ-kerden-i Ḥażret-i Şehriyârî

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

1 Sırrına Maḥmûd Ḫân'ıñ keşf ile bildirdi Ḥaḳ
Şeh Murâd-ı Sâliṣ'iñ devrindeki Şeyḫ Aḥmed'i

2 Ḳubbesi hem-çün ḥabâb uçmuş o baḥr-ı raḥmetiñ
Maḥv olup seyl-i ḥavâdiṣden ruḫâm-ı meşhedi

3 Açmamış bir pâdişâha sırrın ol merd-i Ḫudâ
Eyledi kendinden âgeh şehriyâr-ı erşedi

4 Bûy-ı ‘irfân şemın idüp buldı Buḫârî merḳadin
Baḳ o sulṭân-ı velâyet-rütbe daḫi neyledi

[171]

5 Ḫân-ḳâh-ı naḳşıbendî eyleyüp ol ḫâneyi
Ancaḳ ehlullâha ḫıdmetmiş bilindi maḳṣadı

6 Yazdı ‘İzzet ḫâme-i mu‘ciz-nefes târîḫini
"Eyledi Maḥmûd Ḫân iḥyâ bulup bu merḳadi" (1232)

Târîḫ-i Defter-ḫâne-i ʻÂmire Der-Nezd-i Câmiʻ-i Sulṭân Aḥmed

(Mefâʻîlün Mefâʻîlün Mefâʻîlün Mefâʻîlün)

1 Melâ'ik eyleyüp tebşîr ʻİzzet bendesin dâ'im
Disünler itdigiñ ḫayr-ı duʻâ hep müstecâb oldı

2 Muḥarrirler ḥurûf-ı cevherîden yazdılar târîḫ
"Bu defter-ḫâne-i emvâle ṣarf-ı bî-ḥisâb oldı" (1234)

Târîḫ-i Binâ-yı Palanḳa Der-Boġaz-ı Baḥr-ı Sefîd

(Mefâʻilün Feʻilâtün Mefâʻilün Feʻilün)

Mücevher olmalı ʻİzzet müjde-i târîḫi
"Bu nev palanḳa kilîd-i der-i Boġaz oldı" (1233)

Târîḫ-i Guşûden-i Türʻa-i Eşrefiyye Der-Mıṣr-ı Ḳâhire

(Feʻilâtün Feʻilâtün Feʻilâtün Feʻilün)

1 ʻAlî Paşa ḳulı sulṭân-ı cihânıñ yolına
Bezl-i cân eylese şâyeste degil ṣarf-ı nuḳûd

2 Ḳuvvet-i ḳâhiresi himmet-i şâhânesidir
Gelmedi miṣli anıñ ḫalḳ olalı ḥışn-ı vücûd

3 Cereyân eyledi ʻİzzet ḳalemimden târîḫ
"Yine Nîl aḳdı yapup türʻayı Sulṭân Maḥmûd" (1234)

Târîḫ-i Dîger Berây-ı Türʻa-i Meẓkûr Der-Raḥmâniyye-i İskenderiyye

(Fâʻilâtün Fâʻilâtün Fâʻilâtün Fâʻilün)

1 Ḳıldı icrâ Nîl'i Raḥmâniyye'den Maḥmûd Ḫân
Eyledi eṭrâfı Mıṣr'ıñ feyż-i raḥmet iktisâb

2 Cem‘ olup İskenderiyye şehriniñ lîmânına
Oldı baḥr-ı cûd-ı şehden Nîl ü deryâ ḥişşe-yâb

3 Eşrefiyye tür‘asından Nîl'i icrâ itdigin
Görse İskender iderdi yapdıġı sedden ḥicâb

[172]

4 Bir avuç ḫâk-i siyehdir kân-ı luṭfında zemîn
Âsumân deryâ-yı iḥsânında ednâ bir ḥabâb

5 Bir ḳula baḫş itse genc-i şâyegân-ı Ḫusrev'i
Cûdına nisbetle olmaz mâlik-i naḳd-i niṣâb

6 Öyle şeh kim bir vezîri emriniñ icrâsına
Ṣarf ider gencîne gencîne nuḳûd-ı bî-ḥisâb

7 Yâd idüp nâm-ı ‘Alî Paşa-yı Ḥaydar-ḳudreti
Müdde‘âmıñ ḳâdirim iṯbâtına bî-irtiyâb

8 İşte bu ḫayr-ı ‘aẓîmi nâmına iḥyâ idüp
Aldı ḫâḳân-ı cihânından du‘â-yı müstecâb

9 Kendi deryâ-veş olup âsûde-ḥâl ol dâveriñ
Mevce-i nâçîz-i a‘dâsında olsun pîç ü tâb

10 Söyledim ‘İzzet bu yoldan cevherîn târîḫini
"Nîl'i ifrâz itdi Ḫân Maḥmûd açup râh-ı ṣavâb" (1234)

Târîḫ-i Ḳaṣr-ı Şâhâne Der-Şevket-sarây-ı Beşiktaş

(Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün)

‘İzzetâ ṭâḳ-ı mu‘allâsına yazdım târîḫ
"Şâh-ı dehre ola kâşâne-i ‘âlî mes‘ûd" (1231)

Târîḫ-i Çeşme-sâr-ı Ḳal'a-i Telli Ṭabya Der-Boġaz-ı Baḥr-ı Siyâh

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

'İzzetâ târîḫin it işrâb o dil-cû çeşmeniñ
"Hem-çü zemzem cûdın icrâ eyledi Maḥmûd Ḫân" (1230)

Târîḫ-i Anbâr-ı Ṣa'îr Der-Tersâne-i 'Âmire

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Miṣâl-i sünbüle târîḫ-i 'İzzet dâne-dâr oldı
"Mücedded ḳıldı Ḫân Maḥmûd inşâ arpa anbârı" (1235)

[173] Târîḫ-i Şevket-sarây-ı Ṭopḳapu Der-Bâb-ı Dâḫileş Nüvişte

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

1 Fâtiḥ-i Ka'be'ye şâyeste bu beyt-i ma'mûr
Eylesün bendesi 'İzzet iki târîḫ imlâ

2 "Patlasın düşmeni kim Ṭopḳapu oldı bâlâ" (1233)
"Şeh-i devrâna sezâdır bu sarây-ı a'lâ" (1233)

Târîḫ-i Binâ-yı Maḥfil-i Hümâyûn Der-Ḫânḳâh-ı Bâb-ı Ḳulle

(Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

1 Şeh-i serîr-i ḫilâfet cenâb-ı Ḫân Maḥmûd
Penâh olursa revâ âsitânı şâhâna

2 Semâ' ide o şehiñ şevḳi ile tâ kim ola
Felekde hâlesi tennûre mâhı-ı tâbâna

3 Bulup maḳâmını nây-ı ḳalem didi târîḫ
"Yapıldı maḥfel-i zerrîn-i Mevlevî-ḫâne" (1234)

Târîḫ-i Câmi‘-i Şerîf Der-Ṭabya-i Ṭarabya

(Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün)

İder târîḫimi maḥfilde bülbül ‘İzzetâ ta‘rîf
"Leb-i deryâda Ḫân Maḥmûd yapdı gül gibi ma‘bed" (1230)

Târîḫ-i Çeşme-sâr Der-Ḳurb-ı Câmi‘-i Şerîf-i Meẓkûr

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

Teşnegâna müjde itdim ‘İzzetâ târîḫle
"Cûdın icrâ eyledi Maḥmûd Ḫân mânend-i âb" (1230)

Târîḫ-i Ḳaṣr-ı Vâlâ-yı Alây

(Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün)

Dizildi rişte-i târîḫe ‘İzzet ḥarf-i cevher-dâr
"Alay köşkin müretteb ḳıldı resm-i şâh-ı gerdûn-câh" (1238)

Târîḫ-i Çeşme-i Çamlı Burun Der-Boġaz-ı Baḥr-ı Sefîd

(Mef‘ûlü Mefâ‘îlün Mef‘ûlü Mefâ‘îlün)

İtmâmına emr oldı ‘İzzet ḳulına târîḫ
"Gel al iç zemzemini fâtiḥ-i Beytullâh'ıñ" (1234)

[174] Târîḫ-i Tekye-i Ḥaṣîrî-zâde Der-Ḳarye-i Südlice

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

‘İzzetâ ol ḫân-ḳâha cevherîn târîḫdir
"Nuṭḳ-ı Ḫân Maḥmûd ile ma‘mûr oldı tekye-gâh" (1230)

Târîḫ-i Musammaṭ Berây-ı Tekye-i Meẕkûr

(Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün)

Ṣarf itdi ḥarf-i cevheri 'İzzet didi târîḫini
"Sulṭân Maḥmûd eyledi himmetle iḥyâ ḫân-ḳâh" (1230)

Târîḫ-i Dîger

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün)

Sa'dîler itdi cevher-i târîḫini ḥisâb
"Sulṭân-ı 'âlem eyledi ta'mîr-i ḫân-ḳâh" (1230)

Târîḫ-i Cây-ı Mübârek Ḫırḳa-i Şerîf Der-Ḳurb-ı Eski 'Alî Paşa

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

1 Baḫş idüp ḫırḳasını Veys'e Nebiyy-i 'allâm
Ḫıl'at-ı vaṣl ile müştâḳına ḳıldı ikrâm

2 Âl-i 'Oṣmân'a olup zînet-i kenz-i şevket
Ḥırz-ı cânı gibi ṣaḳlardı selâṭîn-i 'iẓâm

3 Yapışup dâmen-i iḥsânına Sulṭân Maḥmûd
Yapdı gencînesin ol Ḫusrev-i Pervîz-ġulâm

4 Maṭla'-ı şems-i hüdâdır bu münevver bürde
Bir şafaḳdır ki müsâvîdir aña ṣubḥ ile şâm

5 Âstîn-i keremi kîse-i naḳd-i raḥmet
Ceyb-i pür-mekrümeti ümmete kân-ı in'âm

6 Aḫẕ-ı nisbet idüp ol şâh Üveysiyyetle
Ḳıldı peyġamberânı ḫıdmetine istiḫdâm

7 Bâ'iş-i 'İzzetim olsun şu mücevher târîḫ
"Ḫırḳa-i pâk-i Resûl eyledi tecdîd-i maḳâm" (1235)

Târîḫ-i Tecdîd-i Câmi'-i Şerîf ve Merḳad-i Münîf ve Tekye-i Laṭîf-i Emîr Buḫârî

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Muraṣṣa' ḳıldı 'İzzet bu müṣelleṣ vefḳ-i târîḫi
"Emîr'iñ türbe ma'bed ḫânḳâhı oldı âbâdân" (1236)

Târîḫ-i Ṭabya Der-Boġaz-ı Baḥr-ı Sefîd

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Fetîl-efrûz olınca câme-i 'İzzet didim târîḫ
"Yapıldı sûy-ı deryâda bu ṭabya patladı düşmen" (1233)

[175] Târîḫ-i Binâ-yı Ṭabya-i Çemenlik Der-Boġaz-ı Baḥr-ı Sefîd

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Ser-i a'dâyı yaḳsun gülle-i sürḫı didim târîḫ
"Çemenlik'de bu ṭabya oldı dâ'im bir gül-i âteş" (1236)

Târîḫ-i Ṭabya-i Ṭop-ḫâne Der-Boġaz-ı Saḥr-ı Sefîd

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

'İzzetiñ parladı güherçile-veş târîḫi
"Virdi a'dâya bu nev-ṭabya-i ṭop-ḫâne fetîl" (1236)

Târîḫ-i Çeşme-sâr Vesâ'ir Âṣâr-ı Şehriyârî Der-Ḳaṣaba-i Çorlı

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Ḥaḳ Ebu'l-feṭḥ'iñ ide Sulṭân Süleymân Ḫân ile
Rûḥını sîrâb-ı ḥavż-ı kevṯer-i mevrûddan

2 Söyledim ‘İzzet bu ‘âlî çeşmeniñ târîẖini
"Buldı Çorlı âb-ı a‘lâ cûd-ı Ḫân Maḥmûd'dan" (1236)

Târîẖ-i Dîvân-ẖâne-i Tersâne-i ‘Âmire

(Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün)

Leb-i deryâda görüp söyledi ‘İzzet târîẖ
"Fülke-i baḥr-ı cinân oldı bu dîvân-ẖâne" (1236)

Târîẖ-i Muvaḳḳit-ẖâne Der-Câmi‘-i Beglerbegi Eşer-i Vâlid-i Şâh-ı Cihân Cennet-mekân ‘Abdu'l-Ḥamîd Ḫân

(Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün)

Kevâkible müzeyyen itdi ‘İzzet burc-ı târîẖi
"Muvaḳḳit-ẖâne hem-resm-i sipihr oldı zemîn üzre" (1236)

Târîẖ-i Dü-Minâre Binâ-Fermûden-i Şâh-ı Cihân Be-Câmi‘-i ‘Abdu'l-Ḥamîd Ḫân

(Mef‘ûlü Fâ‘ilâtü Mefâ‘îlü Fâ‘ilün)

1 Cennet-mekân ḥażret-i ‘Abdu'l-Ḥamîd Ḫân
İtsün beḳâda şevket-i necliyle iftiẖâr

2 Ref‘ eyleyüp ‘atîḳini târîẖ söyledim
"Maḥmûd Ḫân bu ma‘bede yapdı iki menâr" (1236)

[176] Târîẖ-i Çeşme-sâr Der-Ḳurb-ı Câmi‘-i Şerîf-i Meẓkûr

(Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün)

Bi-ḥaḳḳ-ı Merve yoḳdur bir sözüm ‘İzzet bu târîẖe
"Ṣafâ-yı bâl ola iç zemzeminden Ḫân Maḥmûd'uñ" (1236)

Târîḫ-i Ḥavż-ı Kebîr Berây-ı İṭfâ-yı Ḥarîḳ Der-Şehr-i Ġalaṭa

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

'İzzetâ cevherle memlû eyledim târîḫini
"Yapdı dil-cû ḥavżı nev sulṭân-ı Maḥmûdu'ş-şiyem" (1235)

Târîḫ-i Binâ-i Maḥfil-i Hümâyûn Der-Câmi'-i Şerîf

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Didim bu maḥfil-i vâlâya 'İzzet cevher-i târîḫ
"Hümâ-yı devlete şâyestedir bu lâne-i zerrîn" (1241)

Târîḫ-i Binâ-i Câmi'-i Ṭop-ḫâne

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Aṣdı ḳandîl-i şüreyyâ gibi 'İzzet târîḫ
"Oldı zîbende-eşer ma'bedi Ḫân Maḥmûd'uñ" (1241)

Târîḫ-i Câmi'-i Mezkûr Der-Bâb-ı Ḥarîmeş Nüvişte

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

'İzzet ol beyt-i Ḫudâ'nıñ söyledim târîḫini
"Câmi'-i Maḥmûd Ḫân oldı maṭâf-ı mü'minîn" (1241)

Târîḫ-i Çeşme-sâr Der-Râh-ı Nüzhet-gâh-ı Çubuḳlı

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Bu târîḫimle çeşme ṣanki 'İzzet şîr ü şekkerdir
"Leb-i deryâda Ḫân Maḥmûd yapdı menba'-ı dil-cû" (1237)

Târîḫ-i Ta'mîr-i Ḳal'a-i Varna

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Sûr idüp 'İzzet ahâlîsi didim târîḫin
"Varna'yı ḥışn-ı metîn eyledi Sulṭân Maḥmûd" (1233)

[177] Târîḫ-i Ṭabya-i Biġalı Der-Boġaz-ı Baḥr-ı Sefîd

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Mu'anven ḳıldı İstanbul ḳapusın 'İzzetâ târîḫ
"Müzeyyen ṭabya yapdı sâḥil-i deryâda Ḫân Maḥmûd" (1233)

Târîḫ-i Binâ-yı Ṭabya Der-Seddü'l-Baḥir

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Yazdı târîḫini 'İzzet der-i Seddü'l-Baḥr'e
"Yapdı nev-ṭabya ḫudâvend-i zamân var olsun" (1233)

Târîḫ-i Binâ-yı Şevket-Sarây-ı Ṭopḳapu Der-Bâb-ı Rikâb Nüvişte

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Bu dergâhıñ kemîne bendesi 'İzzet didi târîḫ
"Sarây-ı Ṭopḳapu olsun hümâyûn şâh-ı devrâna" (1233)

Târîḫ-i Binâ-yı Cây-ı Ser-Bostâniyân

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Bir yeşilci olmaġa Rıḍvân ider 'arz-ı niyâz
Mülkini itdi o ẓıllullâh mânend-i cinân

2 Naḫl-i ṭab'ım açdı 'İzzet gül gibi târîḫini
"Yapdı sulṭân-ı güzîn bostâncı-başıya mekân" (1235)

Târîḫ-i Binâ-yı Çeşme-sâr Der-Ḳurb-ı Lîmân-ı Ḳadırġa

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Teşnegâna 'İzzet işrâb eyledim târîḫini
"Çeşme-i vâlâ binâ-yı şâh-ı Maḥmûdu'ş-şiyem" (1235)

Târîḫ-i Binâ-yı Câmi'-i Şerîf Der-Sarây-ı Hümâyûn-ı Ġalaṭa

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Cevâhirle müzeyyen eyledim miṣbâḥ-ı târîḫin
"Sarâyın itdi nev câmi'le Ḫân Maḥmûd âbâdân" (1235)

Târîḫ-i Ta'mîr-i Baş oṭa Der-Sarây-ı Ġalaṭa

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Didim itmâmına mu'cem ile 'İzzet târîḫ
"Dâr-ı feyż eyleye Allâh başoṭa oldı cedîd" (1235)

[178] Târîḫ-i Ta'mîr-i Orṭa oṭa Der-Sarây-ı Meẕkûr

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

'İzzetâ resme güzel geldi gelince târîḫ
"Ḳıldı orṭaoṭayı şâh-ı cihân-bân âbâd" (1235)

Târîḫ-i Ta'mîr-i Küçük oṭa Der-Sarây-ı Meẕkûr

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

'İzzetâ cevherle tanẓîm eyledim târîḫini
"Resm-i dîgerle küçükoṭa ḳılındı müntaḫab" (1235)

Târîḫ-i Binâ-yı Ḳaṣr-ı Şâhâne Der-Sarây-ı Ġalaṭa

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Olup târîḫi 'İzzet cevherîn âvîze-i ṭâḳı
"Mücedded bu sarâya ḳaṣr-ı ḫâḳân ile şân geldi" (1235)

Târîḫ-i Ta'mîr-i Şevket-sarây-ı Ṭopḳapu

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Yazıla bâbına 'İzzet ḳulunuñ târîḫi
"Ḳıldı ḫâḳân-ı cihân Ṭopḳapu'yı nev-bünyâd" (1233)

Târîḫ-i Binâ-yı Dâ'ire-i Hümâyûn Der-Aġa Ḳapusı

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Bendesi 'İzzet didi cevherle târîḫ-i tamâm
"Dâver-i dîn yapdı Aġa Ḳapusı'nda dâ'ire" (1234)

Târîḫ-i Tecdîd-i Mekteb-i Cennet-mekân 'Abdu'l-Ḥamîd Ḫân

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

İder eṭfâl 'İzzet cevher-i târîḫimi ezber
"Ne vâlâ buldı mevḳi' mektebi 'Abdu'l-Ḥamîd Ḫân'ıñ" (1234)

Târîḫ-i Anbâr-ı Ḳal'a-i Varna

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Ḥurûf-ı dâne-dârından ḥisâb itdim bu târîḫi
"Mücedded Varna'ya anbâr inşâ ḳıldı Ḫân Maḥmûd" (1235)

[179] Târîḫ-i Cebe-ḫâne-i Varna

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Ṣayıla bârûtla İzzet târîḫ[16]
"Varna'ya oldı cebe-ḫâne bu kenz-i nuṣret" (1235)

Târîḫ-i Câmi'-i Şerîf Der-Ḳal'a-i Nev

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Secde-i şükr eyleyüp 'İzzet didi târîḫini
"Ḳıldı nev-îcâd câmi' ḳullede Maḥmûd Ḫân" (1234)

Târîḫ-i Ḳaṣr-ı Sürûr-âbâd Der-Çamlıca-i Ṣaġîr

(Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

Ḫâme mesrûr-şod zi-târîḫeş
"Ḳaṣr-ı şâhâne-i Sürûr-âbâd" (1227)

Târîḫ-i Binâ-yı Palanḳa Der-Bârût-ḫâne-i 'Âmire

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Noḳṭa-i târîḫ 'İzzet dâne olsun düşmene
"Bu palanḳa oldı Bârut-ḫâne'ye sedd-i sedîd" (1234)

Târîḫ-i Tecdîd-i Mescidü'l-Aḳṣâ Der-Ḥarem-i Maḳdis-i Kibriyâ

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Ṣaḫratullâh'ı idüp ma'mûr sulṭân-ı cihân
"Yâd olundı nâm-ı beyt-i aḳdes-i Ma'bûd'da

16. Bu mısrada birkaç kelime eksik yazılmış.

2 Ḳudsiyân ilhâm ḳıldı ‘İzzetâ târîḫini
"Mescidü'l-Aḳṣâ yapıldı ‘ahd-i Ḫân Maḥmûd'da" (1233)

Târîḫ-i Binâ-yı Ḳal‘a-i Silistre

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

1 Ṣarf idüp ḥıfẓ-ı ṣuġûra himmetin şâh-ı cihân
Ḳıldı bu ḥışn-ı ḥaṣînі ġıbṭa-i Mâzenderân

2 Söyledim târîḫini ‘İzzet yazılsun ṭâḳına
"Mülkin iḥyâ eyledi bu ḳal‘adan Maḥmûd Ḫân" (1231)

Târîḫ-i Ḳaṣr-ı Pâdişâhî Der-Bâb-ı ‘Âlî

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

1 Bundan aḳdem muḥteriḳ olmuşdı cây-ı âṣafî
Yapdı evvelkinden a‘lâ şâh-ı Maḥmûdu's-siyer

[180]

2 Ṭâḳ-ı vâlâsın görüp ‘İzzet didi târîḫini
"Bâb-ı ‘Âlî ḳaṣr-ı şâhî ile buldı zîb ü fer" (1235)

Târîḫ-i Binâ-yı Câmi‘ Der-Ṭop-ḫâne

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

1 Ḳıldı nev câmi‘ binâ nâmın oḳutdı ‘arşda
Minber-ârâ-yı ḫilâfet ḥażret-i Maḥmûd Ḫân

2 Müjde cünd-i müslimîne ‘İzzetâ târîḫ ile
"Câmi‘ îcâd eyledi Ṭop-ḫâne'ye şâh-ı cihân" (1241)

Târîḫ-i Dîger

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

1 Ḳıldı Ṭop-ḫâne'yi bir ḳâleb-i nûra ifrâġ
Ḳışla meydânına dökdi güheri Ḫân Maḥmûd

2 Ma'bedin itdi bu târîḫde Mevlâ itmâm
"Ḳıldı tenvîr-i cihân câmi'-i Sulṭân Maḥmûd" (1241)

Târîḫ-i Maḥfil-i Câmi'-i Şerîf-i Mezbûr

(Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

1 Ṭurunca câmi'-i gerdûn eylesün ma'bûd
Hümâ-yı salṭanata âşiyânesin mes'ûd

2 Kitâbe-i felege naḳş olundı târîḫim
"Yapıldı maḥfil-i zerrîn-i evc-i Ḫân Maḥmûd" (1241)

Târîḫ-i Sebîl-i Bî-'adîl Der-Nezd-i Câmi'-i Top-ḫâne

(Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün)

Ma'bedle 'İzzet ol zamân târîḫim itmişdim beyân
"Yapdı civâr-ı câmi'e Maḥmûd Ḫân bâlâ sebîl" (1241)

Târîḫ-i Mekteb-i Cevrî Usta

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Emr-i Ḥaḳ'dan ṣoñra her kim ḫayrın eylerse murâd
Ḥażret-i Maḥmûd Ḫân'a bende-i fermân ola

[181]

2 İşte Cevrî Usta'ya dehr eylemişken ġadr u ḫayf
Kim umardı rûḥına böyle eṣer bünyân ola

3 Hîç ider mi ḫâk-i fânî cevher-i ẓâtın telef
Ol ki gencûr-ı ḥarîm-i ḫusrev-i devrân ola

4 Vaḳfın ilḥâḳ eyledi evḳâfına ol pâdişâh
Ḥaḳ bu kim iḥsân olursa böyle bî-pâyân ola

5 Cân fedâ itmek yolında maṣlaḥat mı bir ḳuluñ
Ḫâyrı ḫâṭır-ḫâh-ı ḫâḳân-ı kerîmü'ş-şân ola

6 Olmayup żâyi' bu ḫayr-ı a'ẓamıñ yek ẕerresi
Her ruḫâmı deng-i seng-i keffe-i mîzân ola

7 Kendi seyr-i bâġ-ı cennet eyledikçe mektebi
Âşiyân-ı bülbül-âsâ mecma'-ı ṭıflân ola

8 Yazdı 'İzzet ḥarf-i cevher-dâr ile târîḫini
"Mektebiyle rûḥı Cevrî Usta'nıñ şâdân ola" (1235)

Târîḫ-i Çesme-sâr Der-Bâb-ı Sarây-ı Hümâyûn-ı Ġalaṭa

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Feyż-yâb-ı âb-ı cûd eyler cihânı dâ'imâ
Dâver-i şevket-me'âbıñ meşreb-i nâzük-teri

2 Ḫıżr idüp tevfîḳini İskender-i devrâna Ḥaḳ
Kendi oldı kendine âb-ı ḥayâtıñ rehberi

3 Gice gündüz çeşme-sâr-ı cûdın eyler cüst-cû
Mihr ü mehdir teşne-i çarḫıñ iki ṭâs-ı zeri

4 Eyledi icrâ-yı kevṯer Âl-i Beyt'iñ rûḥına
Cân-ı sıbṭeyn ile şâd itdi revân-ı Ḥaydar'ı

5 Ḳıldı bu âb-ı beḳâya çeşme-i dil-cû binâ
Ṭâsına müstaḥfız eylerse nola İskender'i

6 Âb-şârından aḳan âbın ṣafâsın bulmadı
Mezc idenler şîr ü şekker ile ‘ûd u ‘anberi

[182]

7 Ṭâs-ı sîmi üstine bu beyti taḥrîr eylemiş
Naḳş iderken ṭâsını resm-i nev üzre zer-gerî

8 Kevṣeriñ maḥdûm-ı nev-zâdı zülâliñ ḫâheri
Zemzemiñ süd ḳardaşı âb-ı ḥayâtıñ dâderi

9 Âb-ı rûy olsun ayaġından aḳan bu çeşmeniñ
Ḳaṭre-i iḥsânına muḥtâc ola düşmenleri

10 Reşḥa-pâş-ı ḳand olup ‘İzzet didi târîḫini
"Eyledi Maḥmûd Ḫân icrâ bu gûne kevṣeri" (1235)

Târîḫ-i Sarây-ı Hümâyûn-ı Ġalaṭa Der-Bâb-ı Dâḫileş Nüvişte

(Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün)

1 Zîb ü zîver ile buldı bu sarây-ı Ġalaṭa
Şeh-levendâne kesim yoṣma edâ-yı Ġalaṭa

2 Böyle ṭâḳ itmedi Kisrâ'ya binâ mi‘mârı
Cânına minnet eger olsa aġây-ı Ġalaṭa

3 Mest olur naḳşına dikḳatle baḳan rind-i ẓarîf
Gelemez ḫâṭırına başḳa ṣafây-ı Ġalaṭa

4 Maḳsem-i feyż-i cihândır bu sarây-ı ‘âlî
Semt-i Taḳsîm'e çıḳar çünki verây-ı Ġalaṭa

5 Öyle ıṣlâḥ-ı cihân itdi ki Sulṭân Maḥmûd
Oldı cây-ı ṣuleḥâ dâr-ı hevây-ı Ġalaṭa

6 O şehiñ bendeligi neş'esin idrâk idemez
Cem eger mâ-ṁelekin itse fedây-ı Ġalaṭa

7 Tengdir dâ'ire-i ṭavr-ı te'eddüb yoḫsa
Nice mażmûn gelür fikre berây-ı Ġalaṭa

8 Ne ḳadar cânına kâr itse de bîm-i şâhî
İtmemek şâ'ire mümkin mi ṣenây-ı Ġalaṭa

9 Nice def'a o şehen-şâh-ı cihân-ı keremiñ
Ola tecdîdine muḥtâc binây-ı Ġalaṭa

[183]

10 'İzzetâ ḫurde-i elmâs ile naḳş it târîḫ
"Ḳondı bir resm-i nev-îcâda sarây-ı Ġalaṭa" (1235)

Târîḫ-i Musammaṭ Berây-ı Ta'mîr-i Semâ'-ḫâne Der-Ḫânḳâh-ı Bâb-ı Cedîd

(Mef'ûlü Fâ'ilâtün Mef'ûlü Fâ'ilâtün)

1 Olmuşdı bundan aḳdem vîrân bu âsitâne
Tecdîdi oldı mülhem ḳalb-i şeh-i cihâna

2 Dergâh-ı 'Ârif-i Rûm olsun mı lâne-i bûm
İtmişdi çarḫ-ı meş'ûm murġâna âşiyâne

3 Mollâ'ya ḥürmet itdi tevsî'a himmet itdi
Ḥaḳḳâ kerâmet itdi ol ḫusrev-i yegâne

4 Maḥmûd Ḫân-ı âgâh oldur ḫalîfetullâh
Devrinde bunca dergâh feṭḥ oldı 'âşıḳâna

5 Tevsî-i mülk ü devlet itmekdir anda ḥikmet
Zîrâ hümâ-yı himmet ‘ahdinde buldı lâne

6 Aldı semâ‘-zenler meydânını erenler
Pervâne dir görenler döndükçe yana yana

7 Ḫurşîd ḳaldı bî-tâb batdı yanında mehtâb
Ḳandîl-i bâb u miḥrâb fer virdi ferḳadâna

8 Şems anda mevlevîdir tennûre pertevidir
Bir sırr-ı ma‘nevîdir kim çıḳmış âsumâna

9 Baḥre dönüp bu meydân mevc urdı maġz-ı Ḳur’ân
Ṭaldı neheng-i ‘irfân deryâ-yı bî-kerâna

10 Muṭrib çalup nevâyı yâd eyle pîr-i nâyı
Peyveste ḳıl du‘âyı âmîn-i ḳudsiyâna

11 Döndükçe çarḫ-ı gerdân dönsün anıñla devrân
Maẓhar olup o ḫâḳân elṭâf-ı Müste‘ân'a

12 Envâr-ı Şems-i Tebrîz târîḫim itdi leb-rîz
"Devr-i semâya döndi bâb-ı semâ‘-ḫâne" (1232)

[184] Târîḫ-i Ṭabya-i Cedîd-i Na‘ra Burnı Der-Boġaz-ı Baḥr-ı Sefîd

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

Bâng-ı heybet ile ṭoldı ḳal‘a-i Maḥmûd Ḫân
"Na‘ra Burnı'n yapdı raġmen dâver-i islâmiyân" (1234)

Târîḫ-i Tecdîd-i Mehter-ḫâne-i Ḫıyâmiyye Der-Ḳurb-ı Sulṭân Aḥmed

(Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün)

Yazıldı sâye-bân-ı ‘arşa ‘İzzet cevherîn târîḫ
"Nevîn ṭarḥ oldı mehter-ḫânesi Sulṭân Maḥmûd'uñ" (1232)

Târîḫ-i Tecdîd-i Ḫânḳâh-ı Mevlevî Der-Bâb-ı Cedîd-i Âsitâne

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

1 Ḳıldı bu tekyeyi mânend-i cinân Ḫân Maḥmûd
Kevṣeri eyledi bâbında revân Ḫân Maḥmûd

2 Eyledi ḫânḳah-ı Bâb-ı Cedîd'i tecdîd
İtdi 'irfânını dünyâya beyân Ḫân Maḥmûd

3 İdüp iẓhâr-ı kerâmet ne göñüller yapdı
Nice esrâr-ı nihân ḳıldı 'ayân Ḫân Maḥmûd

4 Bâylar şimdi bu dergâha gedâdır yâ hû
Fuḳarâya olalı kehf-i emân Ḫân Maḥmûd

5 Dem çeker nâmına gül-bâng-keşân-ı eflâk
Ḥucerât içre didikçe dedegân Ḫân Maḥmûd

6 Buldı ḥüsn-i digeri devlet-i 'Oṣmâniyye
Virdi ân salṭanata ân-be-ân Ḫân Maḥmûd

7 Himmetin aldı yine Ḥażret-i Mevlânâ'nıñ
Ola elṭâf-ı Ḫudâ'ya nigerân Ḫân Maḥmûd

8 Feyż alup şems-i ḥaḳîḳatden o bedr-i tâbân
Rûz u şeb biñ sene itsün leme'ân Ḫân Maḥmûd

9 Şeref-i nâm-ı hümâyûn ile şöhret buldı
Ḫâmeme olsa nola vird-i zebân Ḫân Maḥmûd

10 Mevlevî-ḫâneye 'İzzet didi pîrim târîḫ
"Yapdı bu dergehi sulṭân-ı cihân Ḫân Maḥmûd" (1232)

[185] Târîḫ-i Musammaṭ Berây-ı Tecdîd-i Bâb-ı Vâlâ-yı Defterî

(Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün)

1 Maḥmûd Ḫân kim ḫâmesin vaż'-ı ḳalem-dân eyledi
Köhne berât-ı 'âlemi tecdîde fermân eyledi

2 Ṭuġrâ-nüvîs-i âsumân nâmın idüp zîb-i nişân
Fermân-beri oldı cihân her emrin iẓ'ân eyledi

3 Aldı 'uṭârid kilk-i zer ol şâhıñ evṣâfın yazar
Kâġıd ṭutup şems ü ḳamer pervîn zer-efşân eyledi

4 Sünbül ṣanur ḫaṭṭın gören beyne's-suṭûrın yâsemen
Gülzâr-ı taḥrîrâtı şen ancaḳ o ḫâḳân eyledi

5 'Aḳl u kemâli müttefaḳ eṭvârı dâ'im yek-nesaḳ
Ḫâḳân yaratmış anı Ḥaḳ kim şâh-ı şâhân eyledi

6 Vire cihânıñ kâmını ṭayy itdi Ḥâtem nâmını
Mevlâ kef-i in'âmını reşk-âver-i kân eyledi

7 İrdi o şâhıñ devrine geldi nedâmet cevrine
Gerdûnı eski ṭavrına devrân peşîmân eyledi

8 Dünyâ ḫarâb-âbâd idi vîrâneden berbâd idi
Ehl-i hüner nâ-şâd idi Allâh ḫandân eyledi

9 Ġaddârı maġdûr eyleyüp maġdûrı mesrûr eyleyüp
Dünyâyı ma'mûr eyleyüp 'adlin nigeh-bân eyledi

10 Ez-cümle bâb-ı defterî olmuşı vîrân her yeri
Bulduḳda ḥüsn-i dîgeri dünyâyı ḥayrân eyledi

11 Buldı maḥallin her ḳalem cem‘ oldı erbâb-ı raḳam
Luṭf itdi şâh-ı Cem-ḫadem küttâbı iskân eyledi

12 Açdı ‘inâyet bâbını şâd eyledi küttâbını
Ḳullandı hep erbâbını manṣıblar iḥsân eyledi

13 Tâ kim ṭura levḥ u ḳalem ṭursun o şâh-ı muḥterem
Bîrûn-ı ta‘dâd-ı raḳam luṭfın firâvân eyledi

14 ‘İzzet yazup kilk-i beyân târîḫini ḳıldı ‘ayân
"Bu bâbda şâh-ı cihân küttâbı şâdân eyledi" (1231)

[186] Târîḫ-i Tecdîd-i Râh-ı Âb-ı Revân Ez-Ḫayrât-ı Sulṭân Süleymân Ḫân

(Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün)

1 Yapdı Mevlâ yolına bu eşeri Ḫân Maḥmûd
‘Âlemiñ pâdişeh-i dâd-veri Ḫân Maḥmûd

2 Âblar Ka‘be-i dergâhına oldı rû-mâl
Eyleyüp naḳd ile memlû kemeri Ḫân Maḥmûd

3 Döndi bir şâṭır-ı zerrîn-kemere bend-i ‘atîḳ
Ḫarc idüp şu yerine sîm ü zeri Ḫân Maḥmûd

4 Eyledi bezl-i ‘aṭâ bende-i dîrînesine
Ya‘nî me’mûr idüp ol mu‘teberi Ḫân Maḥmûd

5 Döndi ber-vech-i leṭâfet şu yolı âyineye
Ṣûret-i ġamdan idüp anı berî Ḫân Maḥmûd

6 Eşeri ceddine luṭfıyla ḥalâvet virdi
Żamm idüp üstine şîr ü şekeri Ḫân Maḥmûd

7 Âb-gûn ḳubbe-i gerdûna dönüp bu maḳsem
İki ṭâs eyledi şems ü ḳameri Ḫân Maḥmûd

8 Nice şâhân-ı cihân aldı egerçi meydân
Cümleden sürdi semendin ileri Ḫân Maḥmûd

9 Düşmeni bâl açamaz ḳâfda ʻanḳâ olsa
Açsa ger şehper-i murġ-ı nażarı Ḫân Maḥmûd

10 Sû-be-sû kişverine virdi suhûletle niẓâm
Çekdi ṣan rişteye âb-ı güheri Ḫân Maḥmûd

11 Çıḳmadı kimse başa rezmde ol ḫusrev ile
İdeli tâc-ı zeri zîb-i seri Ḫân Maḥmûd

12 Ḳahrı ol mertebedir âteş aḳar ṣu yerine
Ḳosa bir maḳseme ednâ şereri Ḫân Maḥmûd

13 Luṭfınıñ âb-ı zülâlinden iderse icrâ
Âteş içre bitirür verd-i teri Ḫân Maḥmûd

14 Virmesün ṭabʻ-ı ṣafâ-nebʻine Allâh elem
Görmesün rûy-ı cihânda kederi Ḫân Maḥmûd

[187]

15 İtdi ʻİzzet cereyân âb-ı güher-veş târîḫ
"Ḳıldı İstanbul'a icrâ ṣuları Ḫân Maḥmûd" (1235)

Târîḫ-i Bend-i Hümâyûn-ı Nev-Bünyâd Der-Ḳarye-i Belġırâd

(Feʻilâtün Feʻilâtün Feʻilâtün Feʻilün)

1 Mâ-bihi'l-faḫr selâtîn-i cihân Ḫân Maḥmûd
Baḥr-ı zeḫḫâr-ı kerem dâver-i deryâ iḥsân

2 O şehen-şâh-ı felek-rütbe ki vezn eyleyemez
ʻAyn-ı elṭâfını mîzân-ı ʻuḳûl-i şâhân

3 Bir içim şu gibidir kâse-i fikrimde benim
Ḳulzüm-i cûdına nisbet ile baḥr-ı ‘ummân

4 Âb-ı ḥayvân arayup gezmiş iken İskender
Ḳurı bir sedd ile almışdı hemân şöhret ü şân

5 Ẕâtı İskender'e olmaz mı o şâhıñ ġâlib
Sed yapup âb-ı ḥayât eyledi dünyâya revân

6 İsteriz raḥmetini Ḥażret-i Ḥaḳḳ'ıñ yoḫsa
Yetişür yapdıġı bend olmasa biñ yıl bârân

7 Ḳa‘r-ı nâ-yâbı degil mevcesi gelse fikre
Ġarḳ olur ḳulzüm-i endîşede fikr-i insân

8 Reh-güẕâr üzre görüp şanma terâzû ki feżâ
Oldı meydânına engüşt-i taḥayyür-be-dehân

9 Ol ḳadar eyledi kim ḫâke ruṭûbet te’sîr
Kürre-i arżıñ obir cânibin aldı ṭûfân

10 Bend-i gerdenle görüp şâhid-i âbı tenhâ
Gelmemek ḫâṭıra mümkin mi gelû-yı cânân

11 Geyinüp sâye-i şâhîde şu dîbâlarını
Kûh-sâr itdi kemer-bend ile tezyîn-i miyân

12 Ḳalmadı cûş u ḫurûş eyleyecek mülkinde
Âblar eyleye bu sedde meger kim tuġyân

13 Cûy-bâra daḫi ṭâġî diyemem ‘ahdinde
Eyledi bend-i hümâyûn yolınca cereyân

14 Ġayr-i ez-bülbül-i şûrîde öter yoḳ o şehiñ
Gülşen-i vaḳfına ilḥâḳ olalı bâġ-ı cihân

[188]

15 Ḳand-ı evṣâf-ı hümâyûna ṭoyulmaz bilürüm
Eylesün ed'iye-i devleti terṭîb-i lisân

16 Tâ ki bu bend-i mu'allâya gelüp ṣubḥ u mesâ
Ṭâs-ı zerrîni leb-rîz ide şems-i raḫşân

17 Ṣu gibi eyleye aḥkâmını Bârî cârî
İde her istedigin bend-i kemend-i fermân

18 'İzzetâ bendesiyim ben de didim târîḫin
"Cûları emrine bend eyledi şâh-ı devrân" (1233)

Târîḫ-i Dîvân-ḫâne-i 'Âlî Der-Sarây-ı Cedîd-i Pâdişâhî

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

1 Şehen-şâh-ı cihân Maḥmûd Ḫân-ı ma'delet-pîrâ
Mu'allâ cây-ı dîvânı mücedded eyledi iḥyâ

2 Müşebbek revzeni zencîr-i 'adliñ bir 'adîlidir
Bilâ-taḥrîk ider ḥaḳ ṣâḥibin ol ḫusreve îmâ

3 Selîm Ḫân-ı cinân-menzil idüp ancaḳ zemînin ṭarḥ
Müzeyyen ḳıldı 'adl ü dâd ile şâh-ı zamân ḥâlâ

4 Felekler bu mu'allâ ḳubbe altından 'ibâretdir
'Adâlet olmasa olmaz sipihr-i köhne ḫâ-ber-câ

5 Vekîl-i salṭanat ṣadreyn ü defter-dâr u tevḳî'î
Olur dîvân güni bu âsumâna encüm-i zehrâ

6 Sipihr-i şevketiñ kevkebleri aḥkâmını seyre
Ṭulû' eyler verâ-yı zer-ḳafesden ol meh-i ġarrâ

7 Ḥuẓûr-ı Ḥażret-i Ḥaḳḳ'a ḳalur zîrâ müzevvirdir
'Adâlet-gâh-ı ḫâḳânîde fayṣal bulmayan da'vâ

8 Bu nev-câyıñ verâsı ḳulle-i ḳâf-ı 'adâletdir
Ayaġı altına düşse nola dünyâ vü mâ-fîhâ

9 Sipihr-i kîne-cûyı mehçesiyle dâġ-dâr itdi
'Alem-efrâz olınca ḳulle-i nev âfitâb-âsâ

[189]

10 'Ayân itdi bu vâlâ ḳubbeyi bünyâd idüp żımnen
Nigeh-bân oldıġın dünyâya ol şâh-ı cihan-ârâ

11 O rütbe mülke te'ṣîr itdi ol şehden mehâbet kim
Murâd itse künâm-ı şîri eyler âhuvân yaġmâ

12 Dilerse mîşe-zârı mehd ider bir nice rûbâha
Dilerse bir pelengi ṭıfl-ı âhûya ider lâlâ

13 Ferîdûnlar o şâha 'arż-ı ḥâcet eylesün gelsün
Penâh-ı pâdişâhân eyledi dergâhını Mevlâ

14 İki zerrîn ṭâsa salṭanat tâcın virürlerdi
Rikâbında gelüp peyk olmuş olsa Ḫusrev ü Dârâ

15 Ṣıṭablında eger Pervîz olaydı bir at oġlanı
Añar mıydı cihânda edhem-i şeb-dîzini ḥâşâ

16 Nüvîd-i feṯḥ içün tâtâr olaydı böyle sulṭâna
İder miydi Hülâgû 'ömrini ılġâr ile ifnâ

17 Açıñ dest-i niyâzı dâ'im olsun ol şeh-i ġâzî
Sözüm ger ḥaḳḳ ise ey sâkinân-ı 'âlem-i bâlâ

18 O ḫâḳân ṣıdḳ ile ḳıldı Cenâb-ı Aḥmed'e ḫıdmet
Kitâbullâh'ıñ itdi seyf ile aḥkâmını îfâ

19 Yine çıḳdım ṣadedden ḳaldı bu câyıñ biraz vaṣfı
Alışmış medḥ-i ḫâḳâna zebân-ı ḫâme-i imlâ

20 Ṣaded bir yaña ṭursun farṭ-ı şâdîden gider ‘aḳlım
O şâhı yâd iderken mâlik olmam kendime ḳat‘â

21 Bulaydım bâri bir mışrâ‘-ı ra‘nâ cây-ı zîbâya
Ḳuṣûrum olsa da ‘afv eyler ol şâh-ı kerem-fermâ

22 Gören ser-dâde-i inṣâf olur ‘İzzet bu târîḫe
"Mücedded eyledi dîvân yerin Maḥmûd Ḫân-ı vâlâ" (1235)

[190] Târîḫ-i Tecdîd-i Ḳubbe-i Ḫaḍrâ Der-Merḳad-i Muḳaddes-i Cenâb-ı Mevlânâ

(Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün)

1 Cenâb-ı Ḥażret-i Mollâ ile sulṭân-ı ‘âdildir
Biri bâṭın biri ẓâhirde ḫâḳân-ı kerem-fermâ

2 İki şeh birbirine ḥürmet itmek resm-i devletdir
O ḳânûn-ı ḳadîmi eyledi yek-dîgere icrâ

3 Ḳılup himmetle Mollâ ḳalb-i Ḫân Maḥmûd'ı âbâdân
O sulṭân-ı cihân da itdi anıñ ḳabrini iḥyâ

4 Ricâl-i devletinden eyledi bir bendesin me’mûr
Nezâketle idüp ḥâlet-fezâ olsun deyü îmâ

5 Çerâġ-ı ḫâṣına emr eyleyüp ẓâhirde tenvîrin
Dü-bâlâ oldı nûr-ı ma‘nevî-i türbe-i ‘ulyâ

6 Olursa böyle olsun himmet-i merdâne eyvallâh
Göñül aldı o şâhen-şâh bî-reyb ü riyâ ḥaḳḳâ

7 Revâdır on sekiz biñ ‘âleme fermân-revâ olsa
Bi-feyż-i Mürşid-i Rûm ol ḫudâvend-i cihân-ârâ

8 O pîriñ ḫıdmetiyle evliyâlar iftiḫâr eyler
Nola faḫr eylese ol ḳuṭb-ı dîn ü devlet ü dünyâ

9 Bu bâba ser-firâzân-ı ḥaḳîḳat ser-fürû eyler
Nola olsa melâẕ-ı şâh-ı ‘âlem dergeh-i vâlâ

10 Naẓar-gâh-ı Ḫudâ'dır mehbiṭ-i nûr-ı tecellâdır
Feleklerden dü-bâlâdır zemîn-i merḳad-i Mollâ

11 Bulur mışbâḥ-ı mihr ü mâhını efsürde-i ḫüsrân
Şikest eylerse gerdûn ḳaṣd idüp ḳandîlini ḥâşâ

12 O mişkâtıñ sirişk-i ‘âşıḳândır revġan-ı ṣâfı
Zücâcı nûr-ı ḳalb-i evliyâ’ullâhdır zîrâ

13 Söyünmez tâ-be-maḥşer keṣretinden ehl-i inkârıñ
Şu‘â‘-ı şu‘le-i ümmetdir ol mışbâḥ-ı nûr-efzâ

14 Sürûş-ı sebz-pûşıdır anıñ ervâḥ-ı ehlullâh
Zemîniñ ‘arşıdır yâ hû naẓar ḳıl Ḳubbe-i Ḫaḍrâ

[191]

15 Şafaḳ çâk-i girîbân eyledi dergâha reşkinden
Ki zîrâ maṭla‘-ı mihr-i hüdâdır tâ-be-ḥaşr ol câ

16 İre ṣubḥ u mesâ şâh-ı cihâna feyż o Ḫażret'den
Ola tâ kim münevver merḳadinden künbed-i mînâ

17 Olup maḳbûl-i dergâh-ı ḳabûl-i himmet-i merdân
Şehen-şâh-ı cihân-bânı muvaffaḳ eyleye Mevlâ

18 O şâh-ı aṣfiyânıñ bendesi ‘İzzet didi târîḫ
"Müzeyyen oldı el-ḥaḳ meşhed-i pür-nûr-ı Mevlânâ" (1232)

Enderûn-ı Hümâyûndan Çuḳadâr Aġalıḳ'dan Muḫrec Şâ'ir-i Mâhir İbrâhîm Râsiḫ Aġa'nıñ Sulṭân Bâyezîd'de Oḳçılar Başı'ndaki Sebîliñ Müceddeden Ta'mîrine Târîḫidir

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

1 Sebîl idüp nuḳûdın bu sebîli ḳıldı nev-bünyâd
Cenâb-ı 'Âyişe Sulṭân'a ecr ü ḫayr olup maḳṣûd

2 Zamânıyla ta'addî-i ḥarîḳ anı ḫarâb itmiş
Görüp ta'mîrini emr itdi ẓıll-i Ḥażret-i Ma'bûd

3 Didi itmâmına Râsiḫ ziyâde bir güzel târîḫ
"Ne zîbâ yapdı bu bâlâ sebîli emr-i Ḫân Maḥmûd" (1245)

Ḫaṣâ'il-i Memdûḥa-i Ḥażret-i Maḥmûd Ḫânî

Ḫâḳân-ı memdûḥu'l-ḫayrât ḥażretleri ekṣer-i 'ulûmı 'ârif ve ḫuṣûṣiyle fenn-i ḫaṭṭ u imlâ ve 'ilm-i şi'r ü inşâya vâḳıf ve ṣan'at-ı tüfeng ve tîr-endâzî ve ḍarb-ı seyf ü sinân-bâzîde tîz-dest ü mâhir ve tünd ü sert ḥiṣâna süvâr olaraḳ ibrâz-ı imhâ-i meleke ve feżâ-yı pehnâyı imtiḥânda sebaḳ-ı semend-i serkeşî ve mülâ'abe ile müsâbaḳa-i cündiyâna ḳâdir olduḳları emr-i bâhir ve naṣıl ṣa'bu'l-'inân-ı râyi'a râkib olsa kemâl-i maḥâretlerinden merkûbları 'âdetâ bir feres-i dil-keş ṭavrına tenezzül itdigini dîde-i 'ḥâżır nâẓır olmuşdur.

'Amm-i ekremleriniñ fenn-i mûsiḳîde müsellem olan ma'lûmâtlarından evân-ı inzivâlarında ekṣer-i evḳâtda birlikde bulunaraḳ ḫüsn-i ülfet ve bu fenden ve sâ'ir fünûndan istiḥṣâl-i ma'lûmâta himmet buyurmuşlardır.

[192] Çünki sarây-ı hümâyûnda Sulṭân Aḥmed Ḫân-ı Ṣâliş 'aṣr-ı 'âlîsinden berü fenn-i şi'r ü inşâ ve mûsiḳî taḥṣîline ḥaṣr olunan raġbet ü i'tinâ, 'ahd-i 'âlî-i ḥażret-i Selîm Ḫânî'de bir ḳat daha revâc-dâr-ı bâzâr-ı işti-

hâr olaraḳ Sulṭân Maḥmûd Ḫân efendimiziñ zamân-ı ʿâlîleri bu raġbeti tezyîde bâʿiṣ-i teşvîḳ-i tâze oldıġından ʿaṣr-ı mezkûra yetişenlerden muṣâḥib Hâtif Efendi, muṣâḥib Saʿîd Efendi ve ʿaṣr-ı ʿâlî-i Selîm Ḫânî'de Küpeli Çavuş dimekle şöhret-şiʿâr ve mu'aḫḫaran muṣâḥiblikle çerâġ olan muṣâḥib ʿAbdî Beg, Dede Dervîş İsmâʿîl Efendi, Ṭanbûrî Nuʿmân Aġa, Ṭanbûrî Zekî Meḥmed Aġa, mü'ezzin-başı Şâkir Efendi, naḳîbü'l-eşrâf Muṣṭafâ ʿİzzet Efendi, Kemânî Muṣṭafâ Aġa, Kemânî Rıżâ Efendi, Kömürci-zâde Ḫâfız Efendi, Fıṣdıḳ Saʿîd Aġa, Üsküdârî Tiryâkî Saʿîd Aġa, Kemânî ʿAlî Aġa, Kemânî ʿAlî Efendi, muṣâḥib Ṣâliḥ Efendi, Ṣuyolcı-zâde Ṣâliḥ Efendi, Şeh-levendim Ḥâfız ʿAbdullâh Aġa-zâde Rifʿat Beg, ḫâne-i ḫâṣṣadan müfîż Cevl Seyyid Meḥmed Aġa-zâde Hâşim Beg, Çilingir-zâde Aḥmed Aġa, Vâṣıf Beg birâderi Saʿdullâh Efendi, Dellâl-zâde İsmâʿîl Aġa, mu'aḫḫaran mîr-livâ olan Mesʿûd Paşa, Ḫızır Aġa-zâde Saʿîd Beg, Keçi ʿÂrif Aġa ʿacemisi Ṭanbûrî Necîb Aġa, Zekî Meḥmed Aġa-zâde ʿOṣmân Beg, Kemânî Edhem Beg, Ḥüsnî Aġa, Muḥyiddîn Aġa, Başçavuş ʿİzzet Aġa, şâʿir-i mâhir çavuş ʿİzzet Efendi, çavuş ʿOṣmân Efendi, çavuş Emîn Efendi, Mü'ezzin-başı Fâżıl Efendi, mu'aḫḫaran imâm-ı ṣânî olaraḳ ḳâḍî-ʿaskerlige ḳadar irtiḳâ iden Şevḳî Efendi, mu'aḫḫaran ferîḳ olan çavuş Ḥüseyin Paşa, kîlâr keṯudâsı Kemânî ʿOṣmân Aġa, ser-maḥfil Ḥasan Aġa, ser-maḥfil İbrâhîm Efendi ve Dervîş Ḥüseyin Efendi, çavuş ʿAzîz Beg, çavuş Ḫalîl Efendi, sâzende küçük Edhem Aġa, sâzende çuḳadâr Şemsî Aġa ve daha sâ'ir ḫâṭırda ḳalmayan birçoḳ mûsiḳî-şinâs yetişdirerek mûsiḳîye envâʿ-ı şuʿabât żamm u ilḥâḳ ile revnaḳ-ı tâze virmişlerdir.

Sarây-ı hümâyûna çerâġ ve dâḫil oldıġım ḳırḳ bir târîḫinde henüz uṣûl-i ʿatîḳa üzere meşḳ-ḫânede mûsiḳî taʿallüm olunmaḳda ve ḳoġuşlarda bulunan erbâb-ı şervet ü ḥayṣiyyet ḳoġuşlar żâbiṭânı maʿrifetleriyle ocaḳ aġaları taʿbîr olunan żâbiṭândan ve anlar da ḫaftânî vesâṭetiyle silaḥdâr aġadan aḫz-ı izn ü icâzetle ayda [193] bir iki kerre kendü ḳoġuşında bulunan mûsiḳî-şinâslar ile dîger ḳoġuşlardaki çavuş aġaları ʿışâ'iyye bir ḳahve altı virerek daʿvetle baʿde ṣalâti'l-ʿışâ ḳapu yoldaşlarına riʿâyeten şarḳı ve beste ve kâr ve naḳş ve semâʿî gibi şeyler oḳuyup çalaraḳ bir iki faṣıl olunmasıyla tenşîṭ-i fu'âd olunur ve leyâlî-i mezkûrede vaḳt-i beytûtete yarım sâʿat ḳadar med virilür idi.

Bu zevḳ u şevḳiñ daha büyük ve ziyâdesi ḥużûr-ı hümâyûnda icrâ olunan ve sarây-ı hümâyûn ışṭılâḥınca "Köme[17] Faṣlı" ta'bîr olunan 'umûm çalgısıdır ki bu faṣılda sarây-ı hümâyûndan neş'et itmeyüp ṭaşrada taḥṣîl-i 'ilm-i mûsiḳî iderek muṣâḥib olmuş ve sarây-ı hümâyûnda çavuş iken muṣâḥiblikle çerâġ olan ânifü'l-beyân mûsiḳî-şinâslar da dâḫildir. Bu cem'iyyete "Köme Faṣlı" dinilür.

İşte bu ḳadar üstâd ḥużûr-ı hümâyûnda mefrûş iḥrâmlara iḳ'âd ve maẓhar-ı iltifât-ı şehriyâr-ı merâḥim-mu'tâd olaraḳ faṣla başlar ve müsâ'ade-i vaḳte göre birḳaç sâ'atler âheng itdikleri ḥaḳîḳaten bulunması arzû olunacaḳ bir cem'iyyet olduġını ẓurefâ añlar.

Bu fenniñ mürevvici Sulṭân Maḥmûd Ḫân efendimiz ḥażretleri olup 'aṣr-ı hümâyûnları bu uṣûl ve maḳâmâtda hemân Îrân sâz-kârlarıyla Ḫorasân ve Işfahân kâr-perdâzlarına ḥaḳîḳaten tefevvuḳ itmek derecelerine varmış ve kendüleriniñ şarḳı ve besteleri ise şarḳılarıñ pâdişâhı bulunmuşdur.

"Köme Faṣlı"na dâḫil olan ẓevât ṣırasında ismi yâd olunan muṣâḥib Sa'îd Efendi yalñız nây-zen ve girift-zen olmayup evâṣıṭ-ı 'aṣr-ı Selîm Ḫânî'den berü mecâlis-i ẓurefâda bulunmuş ve ḫuṣûṣiyle kibâr-ı meşâyiḫ u 'ulemâdan Beşiḳṭaş Mevlevî-ḫânesi şeyḫi El-ḥâc Yûsuf Dede Efendi ve Yeñi Ḳapu şeyḫi 'Abdu'l-Bâḳî Dede Efendi ve Ḳâsım Paşa Mevlevî-ḫânesi şeyḫi Şemsüddîn Dede Efendi ve Keresteci-zâde Nûrî Dede Efendi [194] ve meşhûr Velî Efendi-zâde Emîn Mollâ ve Şemsüddîn Mollâ ve devlet keṭḫudâsı İbrâhîm Nesîm Efendi ve sır kâtibi Aḥmed Fâ'iz Efendi ve Ḫalîl Paşa-zâde mâ-beynci Aḥmed Muḫtâr Begefendi ve re'îsü'l-eṭibbâ Behcet Efendi ve naḳîbü'l-eşrâf Ṣıddîḳ Mollâ Efendi ve e'imme-i kirâmdan Tatar Ḥâfıẓ Aḥmed Kâmil Efendi ve Cennet Filizi 'Abdu'l-Kerîm Efendi ve Dürrî-zâde 'Abdullâh Mollâ Efendi ve Keçeci-zâde 'İzzet Mollâ Efendi ve şehr-emîni Ḫayrullâh Efendi ve meşhûr Ḥâlet Efendi ve 'urefâ-yı meşhûreden Nu'mân 'Amuca ve Hâtif Efendi gibi ẓurefâniñ encümen-i ülfetlerinde bulunmuş ve bu mecâlis-i üdebâda cereyân iden muẓâherât-ı muṭâyebât ve leṭâ'if-i münâẓarât-ı muṣâḥebâtdan aḫẓ-ı ḥıṣṣe-i edebiyyât ile feṭânet-i fiṭriyye ve isti'dâd-ı ḫulḳiyyesiyle bu muvaffaḳiyeti münevvir-i 'aḳl u zekâ vü

17. كومه

nühâsı ḥaḳîḳaten recül-i kâmil ve insân-ı ma'âlî-ḫaṣâ'il ma'nâsını şâmil olaraḳ muṣâḥib lafẓınıñ ma'nâ-yı ḥaḳîḳîsi müfessir-i ḥâl ü şânı ve ma'lûmât-ı müktesebesi muvâfıḳ-ı mertebe-i sinn ü sâli bulunmuş olduġından Ḥâlet Efendi'ye münâsebet serpindisiyle Aṭana menfâsına gidüp geldikden soñra ḫâḳân-ı ḫuld-âşiyân ḥażretleri ekṣer-i aḥyân ve belki her zamân nezd-i hümâyûnlarında bulundururlar idi. Çünki efendî-i mûmâ-ileyh elinden geldigi mertebe herkesiñ mümkinü'l-icrâ olan istid'âsını is'âfa himmet ider ve hiç ferdiñ ġıyâbında bulunmayup düşmeni olsa bile aña mu'âvenet eyler ve ġażab-ı pâdişâhîye uġrayan eşḫâṣı pençe-i mücâzâtdan istiḫlâṣ ider bir ẕât-ı ḫayr-ḫâh idi.

Meşhûr Muṣâḥib Sa'îd Efendi'ye Dâ'ir Ba'ż Fıḳralar

Ez-cümle ḳırḳ iki ramażân-ı şerîfinde bir gün Eski 'Alî Paşa'daki maḥall-i mübârek-i 'aliyyesinde ẕî ver-i ṣandûḳa-i tekrîm olan ḫırḳa-i sa'âdet ziyâretine gidilür iken eṣnâ-yı râhda Fâtiḥ civârında Ḳaramân Ḥammâmı ḳurbında yeñiçerileriñ ḥîn-i ilġâ ve imḥâsı evânı olmaġla daha ol vaḳitler elbise ve ḳıyâfetler niẓâmı pek de teḳarrür idemediginden yeñiçerileriñ mütevellîlerine maḫṣûṣ ziyy ü ḳıyâfetde ya'nî anlarıñ 'imâme ve elbise vü hey'etinde bir şaḫṣ şîb-i pîş-gâh-ı hümâyûndan lâ'ubâliyâne taṭavvurât ile serbestçe mürûr itmekde iken, meger merḳûmuñ Sulṭân Selîm Ḫân-ı şehîdiñ ḫal'ı ve yeñiçerileriñ ṭuġyânı fıḳralarında muḳaddemâ medḫali olan otuz birinci bölügüñ mütevellîliginden müteḳâ'id Süleymân Usṭa olduġını Sulṭân Maḥmûd [195] efendimiz ḥażretleri gördügi gibi ṭanıyaraḳ "bu bizim aradıġımız büyük cânîlerdendir" ta'bîriyle imḥâsını irâde buyurmasını müte'âḳib silaḥdâr 'Alî Aġa mûmâ-ileyh muṣâḥib Sa'îd Efendi'ye çâre-i istiḫlâṣına himmet itmesini ḫafiyyen ifâde ve mûmâ-ileyh bulunduġı ḥâl ü ḫayṣiyetiñ ḫâricine çıḳmaġa cesâretle birṭaḳım maḳâlât-ı bî-aṣl-ı ḫayâliyye ile merḳûmuñ Süleymân Usṭa olmayup Esmâ Sulṭân yaġlıḳçısı Ḥacı Reşîd Aġa'nıñ birâderiniñ ḫareminiñ aḳribâsından Mûsâ Aġa nâmında bir âdemiñ 'ammi-zâdesi Aḥmed Aġa'nıñ aḳribâsından Süleymân Usṭa'ya beñzer bir şaḫṣ olduġı dürûġ-ı maṣlaḥat-âmîziyle veliyy-i ni'meti ḳandıraraḳ ol meşîb-i müttehem ve mü-

teheyyî-i i'zâm-ı dâr-ı nedem olan Süleymân Usṭa'yı ol yevm-i mübârekde cellâd elinden ba'de'l-istiḫlâṣ ke'enne ramażân-ı şerîf ḥâliyle şaḫṣ-ı dîgere beñzedilmiş olmaḳ i'lân-ı ẓâhirîsiyle merḳûma 'aṭiyye-i seniyye daḫi alıvirmiş ve yine bu ramażân-ı şerîfde ḫâḳân-ı ḫuld-âşiyân ḥażretleriyle berâber Maḥmûd Paşa Yoḳuşı'ndaki çâr-sûdan yuḳaruya çıḳılur iken gögsi ve bacaḳları dizlerine ve iki ḳolları omuzlarına ḳadar açıḳ, ḳollarında ve gögsünde yeñiçerileriñ otuz birinci bölügine mensûbiyyetine 'alâmet olmaḳ üzere mürekkeble ṭopuz nişânı ḍarb u tersîm ve başındaki külâhlı fes üzerine egerçi tekvîr olunmuş bir şâl ile ḥâl ü ḳıyâfeti yeñiçerilerden olduġını beyân ider serbestçe reftâr ile yuḳarudan aşaġıya inen genc bir şaḫṣa egerçi naẓar-ı şâhâne ta'alluḳ itmemiş ise de şaḫṣ-ı merḳûm pek serbest temeşşî eylediginden berâber bulunan ve o günlerde mâ-beynci olan ve terceme-i ḥâlî cild-i şânîde ḳapudânân-ı deryâ ṣırasında yazılmış olan Sa'îd Paşa'nıñ gögsine çataraḳ müşârün-ileyhi oradaki bir Yahûdî bâzergânıñ dükkânı pîş-taḥtasına devirmiş ve müşârün-ileyh biraz dirice söylenüp darılmış olduġını cennet-mekân efendimiz ḥażretleri işidüp görince merḳûmuñ ḳıyâfet ve ḫuṣuṣiyle 'alâmet-i 'aleniyyesi olan nişânlarına 'aṭf-ı naẓar buyurduḳlarında yeñiçeri olduġı tebeyyün itmekle imḥâsını irâde buyurmuş olduḳları anda mûmâ-ileyh muṣâḥib Sa'îd Efendi fedâ-kârâne bir ḥâl ile yeñiçerileriñ ilgâsına muvaffaḳiyet ṣadaḳası olaraḳ 'afvını niyâz itmesine müsâ'ade buyurulmuş ve muṣâḥib-i mûmâ-ileyh, Sa'îd Paşa'yı bir ḫayli tevbîḫ itmişdir.

[196] Naḳîbü'l-eşrâf re'îsü'l-'ulemâ Muṣṭafâ 'İzzet Efendi ḥażretleriniñ terceme-i ḥâllerinde kendüleriniñ beyân u ḥikâye eyledikleri vechile enderûn-ı hümâyûnı terk ile ḥacc-ı şerîfe 'azîmet ve 'avdetinde iḫtiyâr-ı 'uzlet itmesine infi'âl ü ġażaḍ-ı şâhâneniñ ġaleyânını efendî-i mûmâ-ileyh teskîn ve muḳaddime-i iḳbâlini tehiyyeye ẕerî'a tedârük eylemişdir.

El-ḥâṣıl Sa'îd Efendi muṣâḥib olalı hiçbir seyyi'eye âlet olmamış ve bilüp bilmedigine himmet ü ḫıdmetden girü ṭurmamış ve bu aḫlâḳ-ı ḥasene ile hemân seksen yaşına yaḳın kemâl-i 'âfiyet ü refâh u iḳbâl ile yaşamış ve ḫayr-ḫâhlıḳ uġurında nefye gitmiş bir merd-i mu'teḳid ü muttaḳî vü ṣâliḥ olduġı görülmüşdür.

Mûmâ-ileyh Sa'îd Efendi egerçi ziyâde oḳuyup yazmaġa muvaffaḳ olamamış ise de ṣırf câhil de olmayaraḳ yazı oḳur ve yazdıġı oḳunur ṣûret-

de ma'ârifde vasaṭu'l-ḥâl idi. Farṭ-ı feṭânet ü ẕekâsı ıḳtiżâsıyla eṣnâ-yı ülfet ü muṣâḥabetde 'ulemâ-yı manṭıḳıyyûn gibi ḳânûn-ı münâẓara dâ'iresinden ẕerre-mâ ayrılmaz ve fenn-i muḥâżaranıñ vetîre vü mirṣâdından ser-i mû inḥirâf itmez, eṭvârı ḥakîmâne ve evżâ'ı müstaḳîmâne bir merd-i aṣdaḳ u vefâ-kâr ve bir işidüp gördügini ḳuvve-i ḫayâliyyesine naḳş ider ve bir def'a söyledigi sözi ḥarf-be-ḥarf belleyerek tekrârı lüzûmında noḳṣân u ziyâde söylemez, ḳuvve-i ḥâfıẓası müsellem bir merd-i ṣâlıḥ-rüşd ü ẕekâ vü himem idi.

Mûmâ-ileyh Sa'îd Efendi'ye ḥasb-i ḥâl olmaġla müşteḥir enderûn-ı hümâyûndan müfîż Küpeli Çavuş dimekle mulaḳḳab 'Abdî Beg nâmında egerçi aṣîl ü ḥasîb dîger mu'teber bir muṣâḥib daḫi dâ'imâ nezd-i hümâyûnda bulunur idi. Ancaḳ bunuñ ḫaṣleti ḫayra âlet olmaġa müsâ'id olmamış ise de baḫîl ü şerîr de olmayup mu'tedilü'l-mizâc bir şaḫṣ-ı mu'tedil ü edîb idi. Raḥimehumullâhu Ta'âlâ 'aleyhim ecma'în.

Sulṭân Maḥmûd Ḫân Efendimiz Ḥażretlerine Dâ'ir Ba'żı Fıḳralar

Şehen-şâh-ı ma'ârif-iktinâh ḥażretleriniñ ḳadd u ḳâmet ü hümâyûnları ṭûla mâ'il v vech-i şâhâneleri müdevver, lıḫye-i mülûkâne ve meḥâsin-i pâdişâhâneleri siyâh u münevver [197] ve endâm-ı ḫusrevâneleri ġâyet maṭbû' u muvaḳḳar ve reftâr-ı pâdişâhâneleri pesendîde-i ṭıbâ'-ı nev'-i beşer idi.

Pâdişâh-ı 'adâlet-penâh ḥażretleri otuz birinci şehen-şâh-ı ma'âlî-iktinâh olaraḳ biñ iki yüz yirmi üç senesi cemâẓiye'l-âḫiresiniñ dördünci ve temmûzuñ on altıncı penc-şenbe güni sâ'at sekizde iken şeref-vuḳû' bulan cülûs-ı meymenet-me'nûs-ı şehriyârâneleri rûz-ı sa'âdet-bürûzından i'tibâren serîr-i salṭanat-ı devlet-i 'aliyye-i 'Oṣmâniyye'de otuz bir sene on mâh on dört gün müttekâ-pîrâ-yı ḳarâr olduḳdan ṣoñra biñ iki yüz elli beş senesi rebî'u'l-âḫiriniñ on ṭoḳuzuncı ṣalı güni elli altı yaşında ve ḥüsn-i ḫâtimeye maẓhariyetle rıḥlet itmişler ise de 'İṣmet Beg-zâde şeyḫu'l-islâm-ı esbaḳ 'Ârif Ḥikmet Begefendi merḥûmuñ,

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Ecel ṭayy eylemiş ṭûmâr-ı 'ömr-i Ḥâtem'i ammâ
Eyâdî-i cihânda defter-i in'âmı ḳalmışdır

me'âl-i ḥikmet-iştimâliniñ miṣâli olduḳlarına bi'l-muvaffaḳiyye terk itdikleri bunca âṣâr-ı 'aliyyeniñ başlucalarınıñ her biri devlet-i 'aliyyeye in'âm u 'aṭiyye olaraḳ ibḳâ-yı nâma muvaffaḳ olmuşlardır.

Muvaffaḳiyet-i celîlelериniñ cümlesini tā'dâd ḳâbil degilse de ḫâṭırda ḳalanlardan, yeñiçerileriñ tasalluṭ u ser-keşlikleriyle ḥâl-i tevehhüne gelmiş olan hey'et-i devleti anlarıñ imḥâ vü ilġâsıyla i'mâra iḳdâm u himmet ve eli iki zi'l-ḥiccesinde dâr-ı şûrâ-yı 'askerî ve müte'âḳiben Gül-ḫâne Ḳaṣr-ı hümâyûnında meclis-i aḥkâm-ı 'adliye ve dâr-ı şûrâ-yı bâb-ı 'âlî ve ticâret ve nâfi'a ve ḳarantina neẓâretlerini iḥdâṣ ve düvel-i faḫîme merkez-i ḥükûmetlerine iḳâmet ilçileri ib'âṣ ile ṭıbbiye ve ḥarbiyye ve ṭop-ḫâne ve bârût-ḫâne içün Avrupa'dan âlât u edevât ve ḫâce vü mu'allim ve üstâdlar celbine beẓl-i mesâ'î vü 'inâyet ve i'mâr-ı mülk ü devlete iḳdâm u himmet ve muḳaddime-i tanẓîmâtı tehiyye iderek mecâlis ü mekâtib ve devletiñ muḥtâc olduġı kâffe-i niẓâmâtıñ ve 'asâkir-i niẓâmiyyeniñ muḳaddime-i istibdâl ve tensîḫine beẓl-i mesâ'î vü miknet buyurmaları ancaḳ bulundıġı zamân ḥükmince pek büyük muvaffaḳiyetden ma'dûd olduġı cihetle bu 'âlem-i bî-beḳâda ibḳâ-yı nîk-nâm buyurmuşlardır.

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün)

Olur felek döner dolaşur bir belâya dûş
Andan da intiḳâm alacaḳ bir zamân olur"

[198] me'âl-i ḥüzn-iştimâli ve,

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Bir bahâya ṣatılur dest-i ecelden âḫir
Zer-nişân efser-i şâhî vü külâh-ı fuḳarâ

miṣâl-i 'ibret-istikmâliyle terk-i iştiġâl-i 'âlem-i bî-beḳâ buyurmuşlardır.

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün

Allâh raḥmet eyleye rûḥ-ı revânına
Maḫṣûṣdur cennet o şâhıñ mekânına

tefe''ül ü teyemmünâtı üdebâ-yı erbâb-ı inṣâfıñ evrâd-ı zebânı oldugına şübhe yoḳdur.

Sulṭân 'Abdülmecîd Ḫân Efendimiz Ḥażretleriniñ Cülûslarını Ḥikâye Ṣırasında Ba'żı Fıḳralar

Sulṭân 'Abdü'l-Mecîd Ḫân ḥażretleri taḫt-ı ḫilâfet-i seniyyeye cülûs buyurduḳları gün ber-ḳâ'ide îfâ-yı emr-i techîz ü tedfîn-i ḫâḳân-ı ḫuld-âşiyândan evvel meclis-i vâlâ-yı aḥkâm-ı 'adliye re'îsi Ḫusrev Paşa ṣadr-ı a'ẓam ve Ra'ûf Paşa'dan mühr-i hümâyûnı aḫz ile ṣadâreti ve ticâret nâẓırı Ḫalîl Rif'at Paşa ser-'askerligi iḥrâz idüp ṣadr-ı sâbıḳ Ra'ûf Paşa meclis-i vâlâ-yı aḥkâm-ı 'adliye riyâseti ve ser-'asker-i sâbıḳ Sa'îd Paşa ticâret neẓâreti ve ser-ḳurenâ-yı ḫudâvendigâr-ı sâbıḳ Rıżâ Begefendi mâ-beyn-i hümâyûn müşîrligi ve Ḥacı Ṣâ'ib Efendi mâliye neẓâreti ve evḳâf-ı hümâyûn nâẓırı Mûsâ Ṣafvetî Efendi beḳâyâ deter-dârlıġı ve defter-dâr-ı esbaḳ 'Alî Necîb Begefendi bâ-rütbe-i sâmiye-i müşîrî vâlide keṯḫudâlıġı ile tekrîm ve meṣâliḥ-i nâzükeniñ ḥall ü tesviyesi me'mûriyetiyle Londra'da bulunan ḫâriciye nâẓırı Muṣṭafâ Reşîd Paşa'nıñ der-sa'âdete celbi irâde-i seniyyesi tasṭîr ve birḳaç mâh mürûrında ba'żı rüfeḳâ ile bu 'âciz ḫâcelik rütbesine maḫṣûṣ ḫâmise nişânlarına tesrîr buyurulmuşdur.

Çerkes Ḥâfıẓ Paşa'nıñ beliyye-i belâhet ve 'adem-i liyâḳat ve fıḳdânî-i dirâyetiyle Mezâr ve Nizîb ḳaryeleri pîş-gâhındaki ordu-yı hümâyûn perâkende olaraḳ altmış biñ ḳadar nizâm ve başıbozuḳ 'askeriniñ içtimâ'ına teḳayyüd olunmadıġından her biri birer ṭarafa ṣavuşmuş ve ekṣerîsi memleketlerine ḳadar giderek o ḥavâlî 'askerden ḫâlî ḳalup zikr olunan Muş Kürd atlusı hem orduyı ve hem ric'at idenleri ṣoymuşdur.

Terceme-i sû'u'n-netîcesi cild-i ṣânîde ḳapudânân-ı deryâ terâcim-i aḥvâlleri ṣırasında yazılan Firârî Aḥmed Paşa kendüsine vücûd virerek

ke'enne Ḫusrev Paşa [199] ve Ḫalîl Paşa'nıñ zu'm itdigi ġayẓ u ġażabların-dan tevaḥḥuş ve gürîz ile bundan yaḳayı ḳurtarmaḳ ḥayâl-i ḥâmına ve mu-ḳaddem bir müddet Mıṣır'da müstaḥdem iken İstanbul'a geldikde Firârî'ye ketḫudâ olan Şerîf Aġa'nıñ oġlu olup Firârî'niñ himmetiyle tersâne-i 'âmire sancaḳ beyliklerinden riyâlalıḳ manṣıbını ḥâ'iz olan Ṭopal 'Oṣmân Beg'iñ ârâ-yı maḫṣûṣa-i saḳîmine teba'iyyetle donanmâ-yı hümâyûnı alup Mıṣr'a 'azîmetle Meḥmed 'Alî Paşa'ya daḫîl düşerek derûnında bulunan 'asâkir-i pâdişâhî ile 'alâ-ṭarîḳi'l-hediyye teslîm itmiş olduġı ḫaber-i ḥayret-eşeri vü-rûd itmiş ise de Sulṭân Maḥmûd Ḫân efendimiziñ irtiḥâlleriyle berâber mü-nâfât u münâfeseyi mûcib meydânda bir şey ḳalmadıġı cihetle ḥasbe'ẓ-ẓâhir muḳaddemki vuḳû'âtıñ meżâ-mâ-meżâ ḥükmine ḳonılup münâferetiñ mütâ-ba'at-ı meşrû'aya mürâca'atla maḥvı emr-i ṭabî'î olduġından Aḥmed Paşa gibi aḥâddan bir şaḫṣıñ veliyy-i ni'meti olan devlet-i 'aliyye 'aleyhinde ġâ'ile-i zâ'ide da'vetini mûcib olan böyle bir nâ-şinîde iḫânet ve gürîzini Meḥmed 'Alî Paşa gibi dühâtdan bir ẓâtıñ ḳabûl itmemesi lâzım gelür gibi ḫâṭıra ḫuṭûr ider ise de,

(Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fa'ûlün)

Kim perde-i tedbîre yaḳar şem'-i ḥayâli
Eşkâl ẓuhûrında ḳażâ ḫandeler eyler

me'âl-i ma'nevîsi taḫaṭṭur olunamaması ve,

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Furṣatı bilme ġanîmet bu 'iber-perverde
İder encâmıñı taṣmîm ü emelden me'yûs

müfâd-ı ḥikmet-müstefâdını taṣavvura ġarîr-i ġarîz-i iḳbâliñ müsta'idd ü müsâ'id olamamasınıñ muṣâlaḥa-i maṣlaḥata muġâyir bulunması cihetiyle iḫtâr-ı ḫayr-ḫâhî icrâsı içün münâsib bir ẓât-ı 'âlîniñ me'mûriyyeti bi't-taṣ-vîb donanma-yı hümâyûn ile 'asker-i şâhâneniñ i'âdesi ḥâlinde ḫuḳûḳ-ı ḥü-kûmet-i salṭanat-ı seniyyeye yaḳışur ṣûretle kendüsünüñ talṭîfine mü-sâ'ade-i seniyye şâyân buyurılacaġından farîża-i fermân-berî ibrâzına mü-

sâra'at eylemesi neṣâyiḥini îfâ eylemek üzere 'uhdelerine ṣadâret müsteşârlıġı tevcîh olunan Ḥacı 'Alî Begefendi-zâde Rif'at Begefendi me'mûren Mıṣr'a i'zâm olunmuş idi.

Me'mûr-ı müşârün-ileyhiñ Mıṣır'da ne vechile îfâ-yı me'mûriyyet-i ṣâdıḳaya himmet ve ne ṣûretle serd-i kelimât-ı mülzime ile iskâta 'aṭf-ı zebân-ı ḥikmet itdikleri rivâyât-ı vâṣıḳa ile mesmû'-ı 'âcizânem olduġından başḳa maḫdûm-ı 'âlîleri [200] Ra'ûf Begefendi ḥażretleriniñ cem' u tertîb ve ṭab'ına himmet buyurduḳları Müntaḫabât-ı Âṣâr'ıñ ikinci cildinden altıncı cildine ḳadar ma'lûmât ve mesmû'ât-ı 'âcizânemiñ 'aynı münderic bulunmasıyla bu resâ'il müṭâla'a olunduġı ḥâlde ḥaḳîḳat-ı keyfiyyete kesb-i vuḳûfla berâber âṣâr-ı mezkûreyi müṭâla'adan mesâ'il-i Mıṣriyye'niñ âġâzından encâmı ve Mıṣr'a gidenleriñ aḥvâli cümleten ma'lûm olacaġından mecmû'amızıñ vetîresi bu ḫuṣûṣlarıñ i'ṭâ-yı tafṣîlât u îżâḥâtı mirṣâdına mevṣil olamayacaġı cihetle bu fıḳralarıñ 'arâḳîb ü ġavâmızı o risâleler müṭâla'asına ḥavâleyle burada bu ḳadarcıḳ beyân-ı ḥâl ile iktifâ olundı.

Żikr olunan resâ'ilde münderic ḥikâyâtdan ma'lûm olacaġı vechile Mıṣır mes'elesi ḫâriciyye nâẓırı Muṣṭafâ Reşîd Paşa ḥażretleriniñ himmet-i maḫṣûṣasıyla bitdikden ṣoñra ecille-i ricâl-i devlet-i 'aliyyeden Mıṣır ḳapu keṯḫudâsı naṣb olunan Girîdî Maẓlûm Begefendi Mıṣr'a bi'l-i'zâm Firârî ve ba'żı 'avenesinden mâ-'adâ żâbiṭân ve neferât-ı 'askeriyye ile donanma-yı hümâyûnı der-sa'âdete getirerek müşârün-ileyh Reşîd Paşa'ya biñ kîse 'aṭiyye-i seniyye ile ma'a-berât-ı hümâyûn ortası ṭuġrâ-yı ġarrâ-yı hümâyûn ile mu'anven mücevherli bir ḳıṭ'a imtiyâz nişân-ı zî-şânı iḥsânıyla maẓhar-ı iltifât-ı ḥażret-i pâdişâhî ve müşârün-ileyh Ḫalîl Rif'at Paşa bir sene ṣoñra infiṣâl iderek mesned-i celîl-i ser-'askerî elviye-i ḫamse müşîri sır kâtibi Muṣṭafâ Nûrî Paşa ḥażretlerine tevcîh buyurulmuşdur.

'Asâkir-i Mıṣriyye'den eṣnâ-yı muḥârebede berü ṭarafa geçenler ile Mıṣırlı Ṣâdıḳ Paşa livâsı gibi ṭaḳımıyla deḫâlet iden ümerâ vü żâbiṭân u neferâtı ser-'asker-i müşârün-ileyh sır kâtibi Muṣṭafâ Nûrî Paşa mu'âyene iderek îcâb iden alây ve ṭâbûrlara taḳsîm olunmaḳ üzere bir gün ümerâ vü żâbiṭân dâ'ire-i ser-'askerî dîvân-ḫânesine celb ile ṣaf-beste-i ḳıyâm olmuşlar idi.

Yukaruda Nizîb Me'mûriyetinde Ḥikâye Olunan Câsûs Fıḳrasınıñ Netîcesi

Dâr-ı şûrâdan ba'żı ḫuṣûṣ içün dâ'ire-i müşârün-ileyhe giderek ṣaf ṣaf żâbiṭâna 'aṭf-ı naẓar eyledigimde muḳaddemâ Ṭayyâr Paşa ile ordu [201] aḥvâlini li-ecli't-teftîş Ḥâfız Paşa nezdine me'mûriyetimiz fıḳrasında tafṣîl ü beyân olunan çıplaḳlardan birisine pek beñzer bir żâbiṭ görerek birḳaç kere yüzine diḳḳatle baḳmış ve baḳdıḳça mûmâ-ileyhiñ reng-i rûyı müteġayyir ü müteḥayyir olduġı görilerek egerçi taṣvîb ü te'yîd-i i'tiḳâd içün mûmâ-ileyhiñ aḥvâlini tecessüs ü taḥarrîye lüzûm görmüş isem de ḳıyâm-ı nizâm üzere o ḳadar cemm-i ġafîr içinden bir şaḫṣı tefrîḳ ve bir ṭarafa çeküp maṣlaḥatı taḥḳîḳ u tedḳîḳe ne zamâniñ ve ne mevḳi'iñ ve ne me'mûriyyetiñ ve ne de müṭâla'a-i dûrâ-dûruñ müsâ'adesi olmadıġından bu ḫuṣûṣa istiḥṣâl-i ma'lûmâtı nâ-çâr vaḳt-i müyesserine bıraḳmış idim.

Bu teṣâdüfden bir mâh ṣoñraca Üsküdâr'da Mîrâḫûr Maḥallesi'nde sâkin olduġum ḫâneniñ ḳarşusında Silistre vâlîsi Mîrzâ Sa'îd Paşa'nıñ ḳapu çuḳadârı Melez-i Zencî 'Abdullâh Aġa birâderligiyle müte'ârif olan Dervîş Aġa nâm hem-civârımız kerîmesini 'asâkir-i Mıṣriyye żâbiṭânından müntaḳil bir żâta virecegi beyânıyla sûr-ı velîmeye da'vet-i 'âcizâneme raġbet eylemiş ise de ḥasbe'l-müṭâla'a 'arż-ı i'tiẕâr ile ṣavuşdurmuş ve yevm-i ta'ṭîl olan cum'a güni semtimizdeki Ḥacı Aḥmed Paşa Ḥammâmı'na gitmiş idim. Ḥammâmıñ ṣoġuḳlugına girerek bir ṭarafda ârâm u istirâḥat-ı 'âcizânem ḥîninde müvâcehe-i 'âcizâneme teṣâdüf iden bir âdemiñ endâmına 'aṭf-ı naẓar eyledigim gibi Nizîb ordusındaki bizim ma'hûd çıplaḳlardan beyân-ı ḥâl iden ve evvelce dâ'ire-i ser-'askerî dîvân-ḫânesinde görilen şaḫṣ olduġına geregi gibi ḥükm-i vicdânî ḥâṣıl olaraḳ artıḳ araṣıra yüzine iḥâle-i 'ayn-ı âşinâyî itmekde iken mûmâ-ileyhiñ ḫavâss u meşâ'irini evhâm istî'âb iderek reng ü rûyı mânend-i bûḳalemûn televvün itmekde olduġını ḥiss eyledigim anda bî-çâre der-ḥâl yanıma gelüp deḫâlet ve cerâyim-i sâbıḳasınıñ ketmini recâ vü şefâ'at ve Dervîş Aġa'nıñ kerîmesini tezvîc iden kendüsi olduġını ve maḥallemize ṣıġınmış olduġından ṣaḥâbet olunmasını recâya müsâra'at ve isminiñ ḳâ'im-maḳâm Ḫurşîd Beg olduġını beyâna mübâderet itdikden ṣoñra ordu-yı hümâyûna keyfiyyet-i vürûd u ḥareketiniñ [202] bilâ-noḳṣân

ifâdesi ḥâlinde geçmiş olan bir fıḳra içün öyle bir daḫîliñ teşhîrini naṣfet-i mecbûle ḳabûl itmeyecegine dâ'ir virmiş olduġum te'mînât üzerine ḥikâye-i mâ-cerâya mübâşeret itmiş idi.

Şöyle ki, ordu-yı hümâyûn Malaṭya'da bulundıġı ve Ḥâfız Paşa Ḥaleb'e ṭoġrı ḥareketle muḥârebe idecek ḥâlini gösterdigi Ḥaleb'de olan İbrâhîm Paşa'nıñ mesmû'ı olduḳda kendüsiyle Mıṣır'da bulunan refîḳi biñbaşı ordunuñ istikşâf-ı ḥâli içün köylü hey'etiyle tebdîlen Malaṭya'ya gönderilmiş ve kendüsi gözlemecilik ve refîḳi börekçilik ṣan'atını bildiklerinden ve muvaḳḳaten terâş olmadıḳları cihetle ṣaḳalları uzayaraḳ bu 'âcizle mülâḳî oluncaya degin îcâb gördükçe bu ṣan'atlarla iştiġâl ve ekṣer żâbiṭân ve sâ'ire ile ülfet itmiş ve birisi ismine 'İzzet ve dîgeri Aḥmed didirderek ba'żı żâbitân u sâde-dilân, "cânım bizim 'İzzet Aġa'nıñ gözlemesi veyâḫud Aḥmed Aġa'nıñ böregi pek güzeldir" ehven ṣatdıḳları eṭ'ime vesîlesiyle ḥüsn-i ṣît peydâ idüp ordu żâbitânından ba'żılarına teḳarrüb daḫi ḥâṣıl itmiş olduḳları ḥâlde Ḥaleb'de iken yek-dîgeriyle birleşdirilmiş olan sâ'î vâsıṭasıyla ḥâmil olduḳları işâret ve miftâḥla ordunuñ ḥâli ve ser-'askeriñ ḥarekât u aḥvâli haftada bir kerre İbrâhîm Paşa'ya bildirildigini ve leyle-i meẓkûrede ḥikâye olundıġı vechile Ḥâfız Paşa'ya getürdügüm gice ḫaymeniñ ṭışarusına çıḳdıḳları ḥîndeki ifâdelerimi işiderek tevaḥḥuşla artıḳ orduda ṭuramayup hemân ferdâsı güni firâr eylediklerini ve bu 'âciziñ câsûs olduḳlarını ḥiss itdigimi añladıḳlarını ifâde itmiş ve tekrâr aḫẓ-ı te'mînât ile müsterîḥ olup çünki hem-civâriyyet cihetiyle aḫṣâmları ḫânemize gelür ve bu şeylerce ve Meḥmed 'Alî Paşa ve İbrâhîm Paşa'nıñ efkâr u ḥarekât u teşebbüṣâtları cihetlerince ma'lûmât virir idi.

Müşârün-ileyh Ḥâfız Paşa'nıñ ordu ser-'askerligine intiḫâbı cennet-mekân efendimizi 'arż-ı ṣadâḳatle te'mîn itmesinden neş'et itmiş ise de 'aḳl u dirâyetiniñ bu ḫaṭb-ı ḫaṭîr-i cesîmi ḥüsn-i îfâ vü itmâma kifâyet idemeyecegini tecrübeye [203] kâfî bir işde ḳullanılamayup faḳaṭ gösterdigi tabaṣbuṣ u cerbeze ve ca'lî dirâyetine 'aṭf-ı naẓarla böyle bir emr-i 'aẓîme me'mûriyyeti "el-insânu mürekkebün mine'n-nisyân" ma'nâsınıñ ẓuhûrına mebnî ḥâṣıl olmuş dimekden başḳa ḳalem, vetîre-i i'tirâża pûyeden i'râż ile 'arż-ı i'tiẓâr ider.

Cennet-mekân Ṣadr-ı Esbaḳ Muṣṭafâ Reşîd Paşa Ḥażretleriniñ Tanẓîmât-ı Ḫayriyye Ḫaṭṭ-ı Hümâyûnını Gülḫâne Sâḥasında Ḳrrâ'atı

Ḫâriciyye nâẓırı müşârün-ileyh Muṣṭafâ Reşîd Paşa Avrupa'dan 'avdet itdikden ṣoñra devlet-i 'aliyyeniñ istiḳlâl-i 'âlîsini ve tebe'a-i ṣâdıḳasını li-ecli't-te'mîn iḥżâr u tanẓîmine himmet eyledigi tanẓîmât-ı ḫayriyye ḫaṭṭ-ı hümâyûnı elli beş receb-i şerîfinde ẓât-ı ḥażret-i pâdişâhî Gül-ḫâne Ḳaṣr-ı hümâyûnı dâ'ire-i fevḳânîsini teşrîf ile müşârün-ileyh Muṣṭafâ Reşîd Paşa ḳaṣr-ı hümâyûn pîş-gâhına mevżû' kürsîye ṣu'ûd ve kâffe-i vükelâ-yı devlet-i 'aliyye ve me'mûrîn-i salṭanat-ı seniyye mevcûd olup der-sa'âdetde bulunan düvel-i faḫîme ilçileri daḫi ḳaṣr-ı mezkûr vasaṭındaki oṭalara vürûd iderek müşârün-ileyh ḥażretleri ḫaṭṭ-ı hümâyûn-ı mezkûrı 'alâ mele'i'n-nâs ḳırâ'at ve me'âl ü mezâyâsını tefhîm ü müzâveleye himmetle kürsîden hübûṭ ve kâffe-i vükelâ vü süferâ ḥużûr-ı hümâyûna müṣûl ve tebrîḳ-i i'lân-ı 'adâletle 'avdet ve ẓât-ı ḥażret-i şâhâne vükelâsıyla Ridâ'-i Sa'âdet beyt-i 'âlîsine mevṣûl olaraḳ ba'd-ezîn beyân-ı ma'delet-iştimâl-i ḫaṭṭ-ı hümâyûn-ı 'âlî ḥudûd-ı meşrû'asından bir ḫaṭve tecâvüz-i tevaḳḳuf itmeyeceklerine yemîn iderek 'avdet itmişler idi.

Ḥikâyât-ı Müteferriḳa

Muḳaddemleri memâlik-i maḥrûseye müstevlî olan "derebegleri" ta'bîr olunur ser-keş ü ḫod-bîn buġâṭ u ṭuġât-ı ḫaveneniñ terbiye vü tenkîlleriyle âsâyiş-i dâ'imeniñ îfâ vü îḳâ'ı maḳṣadıyla bunlardan rıfḳ u naṣîḥatle taḥt-ı inḳıyâda alınamayanlar ol vaḳitleriñ taḥammül ü isti'dâdına ḥabs ü nefy ve ḳatl ü müṣâdere ile terbiye vü tenkîl olunmaḳ bahânesiyle Ḫusrev Paşa'nıñ ḳapudânlıġında Edremîd a'yânı Mürîd-zâde Ḥacı Meḥmed Aġa'nıñ şudur diyecek żerre ḳadar ḳabâḥati yoġ iken mücerred ṣervet-i bisyârına ṭama'an şehîd ve kâffe-i emvâlini nefsi içün aḫẕ idüp evlâd u 'ıyâlini ṣıfru'l-yed bıraḳaraḳ açıḳdan açıġa ġadr itdigi gibi ba'żı ṭama'-kârân [204] me'mûrîniñ ṣervet-i bisyârına ṭama' veyâḫud 'aẓamet ü vaḳârına ḥased ve-

yâ ba'zı ḫuṣûṣdan ṭolayı yek-dîgeri beyninde ḥâṣıl olan mübâyenet ve ekṣer iḳbâlini istirḳâb ile birbirlerini i'dâm u ifnâ ve maġdûr u mâ-dûnlarından müṣâdere itdikleri emvâl ü eşyâdan ekṣerîsini kendi nefisleri içün bi't-tevḳîf miḳdâr-ı cüz'îsini ḫazîne-i celîleye isrâ' vü i'tâ ile emvâl-i meşrû'a-i beytü'l-mâlı da bu 'ilâve-i ġaşûm ile ḫalṭ u teşvîş ü ifsâda cür'et ve nice ḫâneler hedm ü ḫarâb iderek ocaḳlar söndirüp ne ḳadar erâmil ü eytâmıñ ḥaḳḳ-ı meşrû'ından maḥrûmiyetle giriftâr-ı faḳr u fenâ ve bi'ż-żarûre mürtekib-i ẓüll-i su'âl olmalarına âlet olduḳlarına şehriyâr-ı ma'âlî-âṣâr Sulṭân Maḥmûd Ḫân efendimiz 'ilm-i yaḳîn ḥâṣıl itdiklerinden on beş sene muḳaddem bilâ-mesâġ-ı şer'î ḳatl-i nüfûs ve müṣâdereyi men' buyurmuş olduḳlarını işbu tanẓîmât-ı ḫayriyye ḫaṭṭ-ı hümâyûnı tenvîr ü te'yîd itmiş ve Reşîd Paşa'nıñ bu bâbdaki ḥüsn-i ḫıdmeti ṭoġrısı zamân-ı ḥayât-ı müste'âr-ı 'âcizânemde idrâkiyle müfteḫir oldığım medâyiḥ-i muḥassenât-ı vuḳû'âtıñ birincisi dinmege şâyân bir luṭf-ı celîl olup bundan başḳa mesâ'il-i Mışriyye ve Yunân ve mültecî ve Rusya ḥâdiṣeleriniñ ḥüsn-i ṣûretle ḥalline ṣarf-ı ḳudret ve bezl-i gevher-i girân-ḳadr-i himmetle bu ṣûretlerle ibḳâ-yı nîk-nâma nâ'il olaraḳ lisân-ı erbâb-ı nühâ vü inṣâfı vecîbe-i du'â vü şenâları dâ'iresine da'vet-i ma'neviyyelerine ḳıymet-şinâsân aṣḥâb-ı ḥüsn-i âṣâr-ı rûzgârıñ icâbetden girü ṭuramayacaḳları rû-nümâ-yı âyîne-i bedâhetdir.

Ser-'asker Ḫalîl Rif'at Paşa merḥûmuñ teveccüh-i maḫṣûṣını ḳazanmış ve ḥüsn-i luṭf u iltifâtına maẓhar olmuş olduġımdan başḳa yuḳaruda beyân olunan Ḥacı Reşîd Paşa daḫi baba dostı olduġından bu aralıḳ 'âdet-i vükelâ-yı devlet-i 'aliyye üzere Ṭayyâr Paşa'nıñ ser-'asker-i sâbıḳ Sa'îd Paşa zamânında re'îsü'r-rü'esâ naṣbı Ḫalîl Paşa ṭarafından bâ'iṣ-i infiṣâli olduġı cihetle riyâsetden Kütahya mutaṣarrıflıġıyla ḥüsn-i müdâfa'a vü istiṣġâl ve yerine Ḥacı Reşîd Paşa ferîḳlik rütbesiyle riyâset-i dâr-ı şûrâ-yı 'askerîye ittiṣâl itmiş ve bu tevcîhâtca müşârün-ileyh Ṭayyâr Paşa'nıñ infiṣâline pek ziyâde maḥzûn [205] olduġum gibi müşârün-ileyh Ḥacı Reşîd Paşa'nıñ ittiṣâline o ḳadar memnûn olaraḳ lisân-ı 'âciz-beyânım şükr ü şikâyet beyninde müteḥayyir ḳalmış idi.

Müşârün-ileyh Ḫalîl Rif'at Paşa'nıñ himmetiyle ma'âş-ı 'âcizâneme sekiz yüz ġuruş ve ta'yînâta daḫi sâbıḳı ḳadar żamm olunaraḳ biñ beş yüze iblâġıyla muḳaddime-i ḥuṣûl-i refâha maḳrûn oldığım ḥâlde cülûs-ı hümâyû-

nı müte'âḳib bâb-ı ser-'askerîdeki 'arż oṭasında ba'żı niẓâmât ve tensîḳât-ı 'askeriyyeyi ve vâridât u maṣârifât-ı 'umûmiyyeniñ muvâzenesini ve sâ'ir ıṣlâḥâtı müẓâkere itmek irâde-i seniyyesiyle meclis-i vâlâ re'îsi Ra'ûf Paşa ve ser-'asker Ḫalîl Rif'at Paşa ve vâlide keṯḫudâsı 'Alî Necîb Paşa ve mu'aḫḫaran müşîr olup ol vaḳit mühimmât-ı ḥarbiye nâẓırı bulunan 'Ârif Begefendi, Zühdî Begefendi, Ḥacı Edhem Begefendi gibi a'żâsı ba'żı żevât-ı fiḫâmdan müretteb meclis-i maḫṣûṣ-ı 'âlî müẓâkerâtınıñ żabṭına Mecîd Efendi merḥûm ile râḳımu'l-ḥurûf me'mûr olup bârût-ḫâneler idâresine me'mûr mîr-livâ Niyâzî Paşa'nıñ infiṣâlinde yerine ta'yîn olunaraḳ mu'aḫḫaran vezâret ve ser-'askerlikle ḳadri irtiḳâ iden mîr-livâ Mühendis Kâmil Paşa ile berâber bârût-ḫâneniñ niẓâmâtını taḥrîre daḫi me'mûr olduġımdan aralıḳda ser-'asker paşa ve Kâmil Paşa ile berâber bârût-ḫâneye gidilüp gelinerek o ḫuṣûṣa dâ'ir cereyân iden müẓâkereniñ żabṭına it'âb-ı kilk-i siyâha devâm olunmaḳda ve ḫaḳîḳaten gençlik i'ânesiyle emr ü sipâriş buyurılan umûruñ tesviyesine rûz u leyâl iḳdâm olunmaḳda bulunmuş idi.

Bu işlerle imrâr-ı rûzgâr olunmaḳda iken Ḫalîl Paşa'nıñ evvelki ser-'askerliklerinden infiṣâllerini müte'âḳib Sinob'a ḫüsn-i müdâfa'a olunan re'îs-i esbaḳ Ḥüseyin Paşa'nıñ müksir ü mütelâşî ve i'ẓâm-ı umûr-ı cüz'iyyede bî-teḥâşî olması ve ḫuṣûṣiyle müşârün-ileyh Ḫalîl Rif'at Paşa'ya müte'alliḳ ṭanınması ke'enne Ḥacı Reşîd Paşa'dan dirâyet-kâr ve umûr-ı 'askeriyyeye vuḳûfı der-kâr olmaḳ zu'mıyla müşârün-ileyh Ḥacı Reşîd Paşa'ya şehriyye beş biñ ġuruş teḳâ'üd ma'âşı iḥsân ve Ḥüseyin Paşa ikinci def'a riyâsetle şâdân buyurulduḳdan birḳaç mâh mürûrında Ḫalîl Paşa'nıñ infiṣâli ḫaberi Ḥüseyin Paşa ile gönderilerek yerine [206] elviye-i ḫamse müşîri sır kâtibi Muṣṭafâ Nûrî Paşa ser-'askerlige da'vet ve Yanya'dan vürûdına degin ḳâ'im-maḳâmlıġına Aḥmed Fetḥî Paşa me'mûr olmuş idi.

Ṣadr-ı Esbaḳ Muṣṭafâ Nâ'ilî Paşa Merḥûmuñ Girîd Vâlîliginde Dîvân Kitâbetine Me'mûriyyet-i 'Âcizânem Fıḳrası

Müşârün-ileyh Muṣṭafâ Paşa ḥażretleri enderûnda büyük ḳapu yoldaşımız oldıġı ve ḫuṣûṣiyle dârü's-sa'âde aġası yazıcılıġından müfîż Ma'den

vâlîsi Muṣṭafâ Paşa-zâde ʻÖmer Beg'iñ maḫdûmı olup ser-ʻasker-i müşârün-ileyhiñ ḫazîne-dârı olan Küçük ʻAlî Begefendi sarây-ı hümâyûnda ḳapu yoldaşlarımızdan ders şürekâmızdan bulundığı cihetle egerçi ser-ʻasker lâḥıḳında maẓhar-ı ṣaḥâbeti olmaḳ taşavvurı vârid ise de böyle tebeddülât-ı müteʻâḳibe vü müteselsile içinde tefeyyüż ü istifâdedeki ʻusret münker olmamasıyla bâb-ı ser-ʻaskerîye devâmdan meftûr oldığımı bu aralıḳ ḫâriciyye kâtibi taʻyîn buyurılan mûmâ-ileyh Nedîm Efendi'ye eşnâ-yı ḥasb-i ḥâlde ifâde itmiş idim. Çünki mûmâ-ileyh ġâyet elûf u vefâ-kâr bir ẓât-ı fütüvvet-şiʻâr olduġından muḳaddemâ âmedîliklerinden evvel Fındıḳlı'da ve âmedîliklerinde pederimiñ bir işi içün İşmet Paşa'nıñ mîr-alâylığında berâber gidilüp Mîr-gûn Semti'ndeki sâḥil-ḫânelerinde görüşülmüş olan maʻden-i mürüvvet ü vefâ ḫâriciyye nâẓırı müşârün-ileyh Muṣṭafâ Reşîd Paşa'ya ifâde itmiş ve müşârün-ileyh ḥażretleri Maʻn u Ḥâtem ü Yaḥyâ'ya fâʼiḳ ve gencîne-i ḫaṣâʼil-i celîlesini kerem ü mürüvvete sâʼiḳ, eslâfını müsâbıḳ bir ẓât-ı mekârim-simât-ı kerîm ü ṣâdıḳ olmaġla bir gün bu ʻâcizi celb ile ne maḳûle işlerle ḳayırılmaḳ menvîsinde olduġımı lede'su'âl, cevâben,

(Feʻilâtün Feʻilâtün Feʻilâtün Feʻilün)

Ehl-i rifʻatden umar dânesin erbâb-ı recâ
Ebr-i nîsâna ṣadef sîne-güşâ deryâda

me'âlini yâd ile ʻarż-ı teslîmiyyet eyledigime maḥẓûẓ olaraḳ bu aralıḳ Girîd cezîresi ḥükûmetine idâre-i Mışriyye cânibinden me'mûr mîr-mîrândan Manastırlı Ṭâhir Paşa-zâde mîr-mîrân Muṣṭafâ Paşa ʻuhdesine bâ-rütbe-i vâlâ-yı vezâret ü müşîrî Girîd eyâletiniñ tevcîh u iḥsân buyurulmasını bâ-ʻarîża bâb-ı ʻâlîden istirḥâm u recâ eylemesine müsâʻade-i seniyye şâyân buyurılaraḳ eyâlet-i meẓkûre ʻuhdesine ʻinâyet buyuruldı. Müşârün-ileyh İstanbul'ı görmemiş ve uṣûl-i devleti ögrenmemiş bir ẓât olduġından der-saʻâdete gönderdigi Girîd taḥaffuẓ-ḫânesi müdîri Fıransızlı Mösyö Ḳaporal vâsıṭasıyla bizden bir dîvân kâtibi istemiş, baña ḳalursa oraya gidilse devlete ḥüsn-i ḫıdmete [207] muvaffaḳ olunmuş olur, didigine ʻarż-ı muvâfaḳat ve teslîmiyyete müsâraʻat eyledigime beyân-ı maḥẓûẓiyetle bi'l-farż vaḳt-i muḳadderde ʻavdet vuḳûʻında istek olur ise devâm olunmaḳ içün dîvân ḳalemi mühimmesine me'mûr idelim, iltifâtıyla irtesi gün dîvân

ḳalemine ve bir sâ'at ṣoñra mühimmeye me'mûr iderek mühimme-nüvîsândan 'İẕârî Efendi'yi yazu ḫâcesi ittiḫâẕ itmiş idim.

Elli Altıda Girîd Cezîresi Ḫıristiyânlarınıñ Ṭuġyânı

Çend-rûz devâmdan ṣoñra ḥasbe'l-uṣûl ol vaḳit Girîd'e defter-dâr ta'yîn olunup mu'aḫḫaran vezîr olan Ṭopçıbaşı Muṣṭafâ Aġa-zâde Ṣâliḥ Beg ve Taḥrîrât müdîri Tunuslı-zâde 'Alî Cevâd Beg ve Girîd'de ba'żı me'mûriyetlerde ḳullanılup ḳayırılmaḳ üzere defter-dâr begiñ istiṣḥâb itdigi Fındıḳlılı ḳapucıbaşı Ḥacı Ḥüseyin Aġa ve enderûnda ḫâne-i ḫâṣṣadan muḫrec Kemân-keş Menteş-zâde 'İzzet Beg ve Beşiḳtâşî Uzun Reşîd Aġa ve mâ-beyn-i hümâyûn ḫademeliginden müteḳâ'id Oḳçı Ḥüseyin Aġa ve vâlî-i müşârün-ileyhiñ mühür-dârı olup li-maṣlaḥatin der-sa'âdetde bulunan memlûklarından Çerkes Reşîd Efendi ve ḳavvâṣ-başı Muṣṭafâ Aġa ve mûmâ-ileyh Mösyö Ḳaporal tersâneden tehiyye olunan Peyk-i Şevket vapurına râkiben Girîd'iñ Ḥanya lîmânına muvâṣalat ve müşârün-ileyh ile mülâḳât müyesser olmuş idi.

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Baḳsa mir'âta görür ṣûret-i ṣa'b u zaḥmet
Ṭâli'im itmede taṣvîr-i kemâl-i 'usret

miṣâline mâ-ṣadaḳ olan baḫt-ı nâ-hemvâr bu me'mûriyetde daḫi 'arż-ı kirdâr iderek Girîd'e vuṣûlümüz ahâlî-i Ḫıristiyân'ıñ 'işyânına ve memleketiñ şûriş ü iḫtilâlde bulundıġı bir zamâna ve vâlî-i müşârün-ileyh fetretiñ ḥüsn-i indifâ'ı yolundaki tedâbîriñ ittiḫâẕıyla meşġûl olduġı hengâma teṣâdüf itmesiyle cânib-i ḥükûmetden Rûmlara olunan naṣâyiḥiñ ḥüsn-i te'sîrinden me'yûsiyyetle berâber bir kerre daha icrâ-yı naṣîḥat olunması içün der-sa'âdetden birlikde getürilen sâbıḳâ mâ-beyn-i hümâyûn eczâ-ḫânesinde müstaḫdem Te'odos Efendi eşḳıyânıñ İskifos'da[18] "Epterepi"[19] ta'bîr it-

18. اسكيفوس
19. اپترپی

dikleri cem'iyyet-i fâsidelerine gönderilmiş ise de Rûmlarıñ ṭaraf-ı ḫilâfdan aldıḳları simâm-ı ta'lîmâtıñ 'urûḳ u a'ṣâblarına [208] itdigi te'ṣîrâtıñ tiryâḳ-ı naṣâyiḥle izâlesi ġayr-i mümkin olmaġla mûmâ-ileyh me'yûsen 'avdet ve hem-meẕhebleri olan eşḳıyâ terâkîb-i eczâ-i ṣulḥiyye ve tedâvî-i iksîr-i nuṣḥiyye ile iktisâb-ı efkâr-ı ṣaḥîḥa itmelerinden nâ-ümîd olaraḳ ṣaḥâbetden ferâġatle bu 'illetiñ muḥtâc-ı iḫrâc-ı dem oldugını i'tirâf itmiş idi.

Bu aralıḳ şeref-vürûd iden ba'żı ferâmin-i 'âliye ve evâmir-i sâmiyede icrâ-yı umûr-ı ḥükûmetde tanẓîmât-ı ḫayriyye ḫaṭṭ-ı hümâyûnı me'âl-i münîfine taṭbîḳ-i ḥareket olunup ḥudûdınıñ ḫâricine çıḳılmaması emr ü te'kîd buyurulmaḳda oldıġı eṣnâda Ḥanya lîmânına vürûd iden Yunan tüccâr sefînelerinden birinden ḳumanya tedârüki içün Ḥanya şehrine çıḳan İzmirli Ḳapdan Yani ser-ḫoş olduġı ḥâlde leylen sâ'at dörtde iken İslâm maḥallesi içinde ṭolaşaraḳ derûnında bir nisâ sesi işitdigi bir müslim ḫâtunuñ ḫânesi öñinde ṭurup ḥarf-endâzlıḳ iderek bayaġı cebrî ṣûretle ḫânesini güşâd itdirmek istedigini hem-civârı bulunan Papuççı Ḥasan Aġa nâm bir merd-i benâm, yazıcı Niḳola ve Yorġaki daḫi o civârda bir maḥalde müsâmeret itmek üzere bulunduḳları ḥâlde mûmâ-ileyh Ḥasan Aġa ḳapdân-ı merḳûmuñ tefevvühât ve türrehât-ı fesâd-âmizini işiderek ḳomşusını necs-i lisân ve dens-i hezeyândan istiḫlâṣa himmet itmek 'azm ü niyyetiyle Ḥasan Aġa ḫânesi ḳapusı öñine çıḳaraḳ kemâl-i iltifât u nezâketle "Sinor ḳapdan Yani, bu ḫâtun ehl-i 'ırż ve iḫtiyâre bir İslâm ḫâtunıdır, haydi yavrum gice yarısı bîhûde zaḥmet çekme, işiñe git" dir dimez ḫâ'in-i maḳhûr hemân belindeki bıçaġı çeküp mûmâ-ileyh Ḥasan Aġa'nıñ sögüp ṣayarak sînesine ḥavâle itdigi anda şehîden 'âzim-i dâr-ı ḳarâr oldıġı gibi hem-civârları yetişerek, ḳâtili ṭutaraḳ ḳayd-ı bend ile ḥükûmete teslîm idüp ṣabâḥleyin şehîd-i sa'îdiñ na'ş-ı raḥmet-naḳşı ṭaraf-ı şer'-i şerîfden ba'de'l-keşf techîz ü tekfîn ü tedfîn olunmuş idi.

Çünki cezîre-i meẕkûre Ḫıristiyânlarınıñ bayaġı bir müdevven kiṭâb-ı keşîrü'l-evrâḳa ancaḳ küncâyiş-peẕir olur ṣûretde müte'addid ṭuġyânları vuḳû'ında içlerinden dûr-endîş olmayan köyli kendli ḫaẕelesi her ṭuġyânlarında eñ evvel ehl-i [209] İslâm ahâlîsi vaṭandaşlarınıñ cân u mâl ve 'ırż u nâmûslarına musallaṭ olduḳları mütevâtir ü meşhûd olup ḥattâ mâ-sebaḳdaki 'işyânlarında eṭfâl-i raẓî'a ve ḥâmile ve iḫtiyâre ve ḫaste ḫâtunlarıñ bile en-

vâ'-ı şedâ'id-i 'uḳûbât u eziyyetlerle ḥayâtlarını bergeşte-i ġadr eyledikleri ḳulûbı ṭabî'î tekdîr ü teksîr itmiş ve Rabbim cümle 'ibâdınıñ isâ'etlerini 'afv u merḥamet buyursun. Ḥasbe'l-beşeriyye ahâlî-i islâmiyyede ba'żı ḳuṣûrlı gençler görülmüş ise de metânet-i cihet-i i'tiḳâdiyye ile tezyîn-i ḥaṣâ'il itmiş olduḳları der-kâr ve ḫuṣûṣiyle a'mâl-i mükellefece metîn ve mübâlât-ı maḳbûle ve maḥdûdeniñ lüzûmı dâ'iresinde ta'aṣṣub u taṣallub ve taṣalluf u taṣaddî ile meftûr, cerî vü cesûr ebnâ-yı vaṭan ve aṣdiḳâsına maḥabbet ü i'ânetleri mevfûr ve Ḥaydar Aġa ve Emîn Efendi ve Ḳuṭbî Efendi gibi ba'żı ḫânedânları secâyâ-yı seḫâ vü ikrâm ve iżyâf u iṭ'âm ile meşhûr olaraḳ bu kereki 'iṣyânıñ hiçbir sebebi olmadıġı ḥâlde vaṭandaşları olan ehl-i İslâmı zirâ'at ve ḥirâṣetden te'ḫîr ile râḥatsız itmeleri isâ'etiniñ devletce gûş-mâli tehiyye olunmaḳ üzere iken bunuñ üzerine ḳâtil-i merḳûm Ḳapdan Yani'niñ bilâ-cünḥa vü mûcib öyle bir ehl-i 'ırż âdemi bî-muḥâbâ ḳatl ü i'dâma cesâret itmesi aḥâlî-i İslâmıñ ziyâde gücine giderek şer'an ḳışâşınıñ sür'at-i icrâsını 'umûm Ḥanya aḥâlî-i İslâmı ve ḫuṣûṣiyle şehîd-i merḥûmuñ vereṣesi câniblerinden vekâletle yirmi ḳadar müsellaḥ şüc'ân ḥużûr-ı vâlîye vürûd iderek şiddetle istid'â eylediklerinde müşârün-ileyh tanẓîmât-ı ḫayriyye ḫaṭṭ-ı hümâyûnunuñ bu maḳûle cânîler ḥaḳlarındaki terbiyeniñ uṣûl ü niẓâmına tevfîḳan, evvel-emirde maẓbaṭa ve i'lâm-ı şer'îsiniñ der-sa'âdete lüzûm-ı taḳdîminden ve ḳable'l-istîẓân sür'atle icrâsı mümkin olmadıġından vuḳû'-ı keyfiyyete dâ'ir tanẓîm olunacaḳ maẓbaṭanıñ bâb-ı 'âlîye taḳdîmiyle alınacaḳ cevâba göre ḥareket olunur, sözini beyân itdikçe ahâlî emr-i uli'l-emre kemâl-i inḳıyâd u iṭâ'at, vecîbe-i 'uhde-i İslâmiyyet olduġını i'tirâf u ifâde ile berâber, Girîd cezîresi 'iṣyân üzere bulundıġından def'-i fetrete ḳadar muvaḳḳaten bu emriñ buraya pek de şümûli olmamaḳ iḳtizâ ider, çünki icrâ-yı tanẓîmât-ı ḫayriyye ḥaḳsızlıġı iḥḳâḳa muḳterin ḥudûd-ı istîcâb u istiḥḳâḳ itmek içün te'lîf ü tanṣîṣ olunmuş bir niẓâm-ı 'adâletdir, işte bunuñ [210] icrâsı da tanẓîmât ḫaṭṭ-ı hümâyûnı me'âl-i 'âlîsine 'ayniyle muvâfıḳdır, siz beheme-ḥâl bugün bu ḳâtili ḳışâṣ idiñ, eger lüzûm görinür ise ṣabâḥ biz de maḥżar yapar ve der-sa'âdete âdem gönderür ifâde-i ḥâl ider ve eger bu ṭalebimiz cünḥadan 'add olunur ise bizim ibrâm u ilḥâḥ ve dil-ḫâhımızla ḳable'l-istîẓân i'dâm olundıġını pâdişâhımıza 'arż ile 'afvını istirḥâm ideriz, eger muḳârin-i 'afv-ı 'âlî olamaz isek ne ṣûretle ister ise göndereceġimiz vekîlleri veyâḫud cümlemizi terbiye buyursun, biz pâdişâhımıza mu-

ṭî' u münḳâdız, Rabbim sâye-i 'âlî-i Âl-i 'Oşmân'ı üzerimizden dûr ve irâde-i 'âdilânesinden bizi mehcûr itmesün, lafẓ-ı ṣarîḥ ve me'âl-i ṣaḥîḥiyle ba'żı sözler îrâd eylediklerinden, vâlî-i müşârün-ileyh vekîlleri ve birer ikişer ictimâ' itmekde olan sâ'ir ahâlîyi iḳnâ' u iskâtdan me'yûs olaraḳ bu 'âciz ile ḥasb-i ḥâlde meclis-i 'umûmî 'aḳdi lüzûmına ḳarâr virildiginde defter-dâr Ṣâliḥ Beg'le nâ'ib Emîn Efendi ve müftî Reçlâkî[20] Ḥasan Efendi ve mîr-alây Laz Meḥmed Beg ve Ḥanya muḥâsebecisi Ḳuṭbî Efendi ve vâlî-i müşârün-ileyhiñ ḳaynı ḳapucıbaşı ve Ḥanya meclis re'îsi 'Abdu'l-Ḥalîm Beg ve Ḥaydar Aġa ve Aġa-zâde Şâkir Aġa ve Ḫâceoġlı Şâkir Aġa ve Ṣabûnî Süleymân Aġa ve 'Ahdî Beg ve İbrâhîm Beg ve 'Alî Zeḳâkî, Ḥüseyin Beg ve İsfâkiyye nâẓırı Ḳıbrıslı 'Alî Efendi ve Ḥacı Aḥmedaki ve zu'mlarınca i'dâmdan li-ecli'l-istiḥlâṣ ḳâtiliñ tebe'a-i ecnebiyyeden oldıġı sözi ismâ' idildiginden bu cihetle İngiliz ḳonsolosı Mösyö Evengle[21] ve Yunan ḳonsolosı Sinyör Peroġlo[22] gibi ba'żı mu'teberândan müctemi' meclisde tercümân Yorġaki ve yazıcı Niḳolaki daḥi ḥâżır olduḳları ḥâlde vâlî-i müşârün-ileyh bu bâbda ne vechile ḥareket olunmaḳ lâzım gelecegine dâ'ir ârâ-yı a'żâya mürâca'at eyledikde defter-dâr begefendi söze âġâz ile tanẓîmât-ı ḫayriyyeniñ derece vü mesâġını bildigi ḳadar beyân idüp vuḳû'-ı ḥâliñ maẓbaṭası tanẓîm ile bâb-ı 'âlîye 'arż u taḳdîm olunmadıḳça ḳışâşıñ icrâsı câ'iz olamayacaġını ḳaṭ'iyyen muşırrâne ifâde itdigine cevâben vücûh-ı memleket, ahâlîniñ heyecân u ışrârlarını añlayaraḳ vâḳı'â nizâmât-ı seniyyeniñ tamâmiyle icrâsı cümleten dil-ḫâhımız iḳtiżâsından ise de yalıñız bu maṣlaḥatıñ oraya tevfîḳ ve ta'vîḳindeki ḫaṭar ḥâżırdır, çünki Ḫıristiyân ḳurâsınıñ 'işyân üzere bulunması ve kendüleriyle muḫteliṭ olan ehl-i [211] İslâmıñ epeyce zamândan berü Ḫıristiyân hem-şehrîlerine vaṭandaş mu'âmele-i cemîlesinde bulunup Ḫıristiyânlarıñ zu'm u tefevvüh itdikleri gibi öyle taṭavvurât-ı nâ-lâyıḳa göstermedikleri ḥâlde böyle bilâ-mûcib sebebsiz nâ-be-hengâm 'işyâna cür'et iden ṣınıfdan maḥalle içinde kendi ḥâlinde ehl-i 'ırż bir islâm ḫâtunına 'alâ-mele'i'n-nâs ṣarḳındılıḳ itdikden mâ-'aḍâ lisân-ı 'aẓbü'l-beyân ve redd-i leyn ile îfâ olunan neşâyiḥ-i müşfiḳâneye

20. رچلاگی
21. اونکله
22. پروغلو

sell-i sikkîn-i kîn ve ibrâz-ı âyîn-i ḫod-bînî ile muḫâlif-i inṣâf u temkîn muḳâbele-i şüṭûm-ı ġalîẓaya ḳanâ'at itmeyerek kendi dindâşlarından mevcûd bulunanlar ḥużûrlarında vuḳû' bulan ḥâdiṣe-i cinâyetiñ cesâmetine ve bidâyet-i tanẓîmât olmaḳ cihetiyle mażbaṭa-i müteḳaddime cevâbınıñ bi'l-farż ḳâtiliñ müddet-i medîde körüge ḳonulması veyâḫud bir kerre de der-sa'âdetde tedḳîḳât u istinṭâḳı icrâ olunmaḳ üzere taḥte'l-ḥıfẓ İstanbul'a gönderilmesi gibi aṭanıñ iḫtilâl-i ḥâżırınıñ derecesi lâyıḳıyla ve eṭrâfıyla vükelâ-yı fiḫâm ḥażerâtına şâyed daha ma'lûm olmamış ise yalñız bu ḥâliñ iḳtiżâsına ve aṭanıñ bulundıġı ḥâl-i muḫâṭara vü fetrete nâ-muvâfıḳ cevâb vürûdında ḳâtili ahâlî elinden ṣaġlam almaḳ ḳâbil olamayacaġı isti'dâdına naẓaran işte ol zamân infâẕ-ı emr ü irâde-i seniyyeye bi'ż-żarûre 'adem-i muvâfaḳat isâ'eti ḥâṣıl olması 'ârıżası şimdi vuḳû'a gelecek ḳuṣûrdan daha büyük ve aġır ve çirkin bir sû'-i ẓann u tevbîḫi da'vet ideceginde şübhe olmadıġından bu taṣavvurâtıñ vuḳû'ını iḫtiyârdan ise men'ine iḳtidâr ma'dûm olan bir ḥâliñ biraz daha te'ḫîri tecvîz olunup da bundan ziyâde ışrâr ahâlîyi mûcib ḥâllerin da'vetine sebeb virilmeksizin mürâca'at-ı fetvâ-yı şerîfe ile vâlî paşa efendimiz emr-i meşrû'-ı ḳışâṣa i'ṭâ-yı emr buyurmaları isti'dâd-ı maṣlaḥatıñ ilcâ itdigi umûr-ı mübrime vü żarûriyyeden olduġını mübeyyin mażbaṭa-i ḫuṣûṣî vü 'umûmî her ne vechile yazılması tensîb ü irâde buyurılur ise ol vechile ḥareket olunacaġından her ḥâlde emr ü irâde siziñdir, re'y-i rezînini i'ṭâ iderek sükût itmişlerdir.

Defter-dâr-ı mûmâ-ileyh bu ifâdâtıñ deḳâyıḳını tefehhümdeki fıḳdânî-i tecrübesini meydâna ḳoyaraḳ ḫâric-ez-dâ'ire-i ḳânûn-ı münâẓara birṭaḳım vuḳû'ât-ı nâ-muvâfıḳ ḥikâyesinden [212] ṣoñra tanẓîmât-ı ḫayriyye ḫaṭṭ-ı hümâyûnunuñ şerḥine ḳalḳışması şehrîlik ve sarâylılıḳ ġayretini taḥrîk iderek defter-dâr bege ifâdesiniñ yolsuz olduġını îmâ'en biraz kecce ve dikçe baḳdıġıma vâlî-i müşârün-ileyhiñ naẓarı ta'alluḳ itmesiyle ṭaraf-ı 'âcizâneme teveccühen, "baḳalım bizim dîvân kâtibi beg ne re'y virür" didiklerine cevâben "tanẓîmât-ı ḫayriyyeyi icrâ vü i'lândan murâd-ı 'âlî, devlet-i 'aliyye-i 'Oṣmâniyye'niñ ibtidâ-yı ẓuhûrından berü i'tiyâd u îḳâ' buyurmuş olduġı 'adâlet ve ḥaḳḳâniyyet-i 'aliyyesini enẓâr-ı 'âleme ibrâz u irâ'e ve tebe'a-i salṭanat-ı seniyyeniñ dâ'ire-i 'adâlet-i 'aliyye içinde muḳterin-i refâh u râḥat olmaları esbâbını istiḥṣâl ü irâde maḳṣad-ı 'âlîsinden 'ibâret olup bu luṭf-ı celîle muḳârin u maẓhar olacaḳlar ehl-i 'ırż u edeb gü-

rûhıdır, yoḫsa eşḫâṣ-ı rezîleden olan bu maḳûle ḳâtil, ġâṣıb, sârıḳ, bâġî, ṭâġî olan mechûlü'l-aḥvâl eşirrâ ve edebsiz ü süfehâ içün degildir, bunlar ḥaḳlarında îfâ-yı 'adâlet ve me'âl-i 'âlî-i tanẓîmât-ı ḫayriyyeye mütâba'at, ḥükm-i zamâna tevfîḳan icrâ-yı siyâsetdir, bundan murâd-ı çâkerânem bu bâbda lisân-ı mu'ârażayı bâz ile defter-dâr begefendiniñ re'yine muġâyeret ma'nâsını işrâba taṣaddî olmayup bu ḳıṣâṣıñ lüzûm-ı ta'cîlini beyân maḳṣadından 'ibâretdir, bunuñ te'ḫîri ḥâlinde iş 'alevlenüp bu yüzden sefk-i dimâ'-i zâ'ide vuḳû'ına isti'dâd virilmemesi iḥtiyâṭınıñ gözedilmesi içün murâd-ı mu'ârıżîni iskâtdır, vâḳı'â buracıġı da cây-ı mülâḥaẓadır ki ber-muḳteżâ-yı uṣûl egerçi istinṭâḳ-nâme ve mażbaṭasınıñ terḳîm ü taḳdîmiyle şeref-sünûḥ idecek irâde-i seniyyeye teraḳḳub u tevaḳḳufla ẓuhûr-ı fermân-ı 'âlîsinden ṣoñra icrâsına mübâderetle mükellef isek de ẓikr olunduġı üzere bu keyfiyyet âsâyişi bâḳî olan maḥallerde ẓuhûr iden cinâyâtda iltizâm olunmaḳ lâzım gelüp, yoḫsa 'işyân ile 'aleyhine ḳıyâm itdikleri cem'iyyet-i celîle-i İslâmiyye ve millet-i ḥâkime maḥâriminden 'iffetine şehâdet olunan bir ehl-i 'ırż-ı bî-günâhıñ hetk-i 'ırżına musallaṭ olan bir şaḫṣ-ı le'îm ü şerîr ü ḫabîṣ elinden hem-civârı olan bir merd-i nîk-nâm ḥasbe'l-ḫavf hem-civârı istiḫlâṣa rıfḳ u luṭf u mülâyemet ve nuṣḥ u pend ü mürüvvetle himmet itmek istedigi içün cânına ḳaṣd ve ḳatl itdigini iḳrâr itdikden mâ-'adâ milel-i mütenevvi'a şuhûdıyla ṣâbit olduḳda mes'ele-i ḳıṣâṣını [213] imhâl ü i'żâl ve ḥamiyyet-i milliyyet ve ġayret-i cinsiyyeti iġżâb ve imhâdaki tevaḳḳufa ḥükm-i tanẓîmâtıñ mesâġı olmayup tanẓîmât, ḥuṣûl-i niẓâmât ve âsâyiş-i 'âlem içün yapılmış bir ḳânûn-ı muḳaddes oldıġından 'ibâre-i 'adâlet-âṣâresi żımnında böyle zamânlar içün bu icrâ'âtıñ tesrî'i de münderic olmaḳ ḫâṭırası vârid olduḳdan başḳa, ḥâl iḳtizâya mebnîdir, mâdâm ki ḥużżâr-ı ahâlîniñ ışrârını teẕkâr idiyorlar, taḳdîm olunacaḳ istîẓân mażbaṭasınıñ vürûd-ı cevâbına intiẓâra vaḳit olmadıġı ḥâlde müftî efendi dâ'îlerinden istiftâ ile nâ'ib efendiniñ terḳîmine himmet itmesi iḳtizâ iden i'lâmıyla berâber tanẓîm olunacaḳ mażbaṭanıñ bâb-ı 'âlîye taḳdîmi ta'cîl olunmaḳ üzere hemân icrâ-yı ḳıṣâṣa müsâra'at olunmasından başḳa ṭarîḳ-i eslem ḫâṭıra gelmez, yine irâde mevle'l-emriñdir" deyü vâḳı' olan ifâde-i 'âcizânemi ma'a'l-memnûniyye meclisde bulunanlarıñ cümlesi taṣdîḳ itmişler ise de tecrübesizlik ḥasebiyle defter-dâr begefendi taṣdîḳde tereddüd itmiş idi.

İrtesi gün vâlî paşa ḳapudân-ı müşârün-ileyhe ḫoş-âmedîye gitmiş ve tîzce ve muta'assıbca 'avdet itmiş olduġı görilince defter-dâr begiñ ġamzına ẓann-ı yaḳîn ḥâṣıl olmuş ise de ne çâre ki bu şeyleri i'ẓâm-ı meṣâliḥi teşvîş ideceginden vâlî-i müşârün-ileyh ḥaḳḳımdaki teveccühini tebşîr ve maḥabbetini te'mîn ile ḳapudân paşadan meşhûdı olan mu'âmele-i ġayr-i me'mûleden baḥṣ ve ḥikâyeye müsâra'at ve müşta'il olan âteş-i fetreti bir ḳat daha teş'île sebeb olacaḳ küskünlük ve ḳırġınlıḳdan şikâyet itdikde, bu 'âciz yalñız aṭanıñ ḥâl-i fetret ve keşret-i meşġûliyyet cihetiyle düşdigim müşkilâta "belâ-yı derd-mendân ez-der ü dîvâr mî-âyed" me'âliyle bir de bu iki vezîr beynini te'lîf ḫıdmet-i ma'neviyyesini ḥasbe'l-istiḳâme taḥammül itmek îcâb itdigini idrâk ve mûmâ-ileyh 'Ömer Cemâl Efendi'niñ bu şeylerdeki sermâye-i tecrübesiniñ kifâyetinden ḥuṣûl-i ye'sle egerçi 'İṣmet Efendi ve Emîn Efendi ve 'Âḳil Beg'i teşrîke teşebbüş itmegi taṣavvur itmiş ise de bunlarıñ da ḳapudân-ı müşârün-ileyh nezdinde olan ḳadr ü ḥaysiyetleriniñ kendüsine [216] vetîre-i ṣavâbı irâ'e vü ifhâma müsâ'id olmadıġını añlayaraḳ,

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Kendüyi hîç eylemez raḳḳâṣ-ı çarḫa pâ-zede
Râst-re'y encâm-ı kârın fikr idüp âġâzede

me'âlini istidrâk ile bu işiñ te'ḫîrinde taṣavvur olunan ḫaṭarla berâber Ḫudâ-negerde ol evân içün vâlî-i müşârün-ileyhiñ şâyed iẓhâr-ı iġbirâr u incirâr ve incizâm-'ani'l-meṣâliḥi iḫtiyârından ḫavf u telâş ile ziyâde müşkilât içine düşmüş olduġımdan mütevekkilen 'alallâh münferiden te'lîf-i miyâneye dâmen-der-miyân iderek evvel-emirde Mıṣır kâşiflerinden Tunuslı 'Alî Beg-zâde 'Alî bin 'Alî dimekle ma'rûf enderûn-ı hümâyûndan müfîż 'Alî Cevâd Begefendi bir tenhâ maḥalle celb ile defter-dâr begiñ böyle birṭaḳım sebük-maġzânıñ müfteriyât-ı kiẕbiyye ve ifâdât-ı ifkiyyelerini ḫaml-i ṣaḥîḥ ile rivâyete taṣaddîleri meziyyet-i me'mûriyyetlerine tevfîḳ olunamadıġından ḫâric-ez-ṣaded vaḳ'-ı me'mûriyyet bu maḳûle rivâyâtdan keff-i lisâna himmet buyursalar ḥaḳîḳaten devlet ü memlekete ve sür'at-i ḥuṣûl-i âsâyişe pek büyük ḥüsn-i ḫıdmetlere muvaffaḳ olmuş olurlar. Artıḳ buralarını ve 'aks-i ḥâlinde çekilecek nedâmeti nehâren vuḳû' bulan muṣâḥabet arasında kendüsine teblîġ u tefhîm buyurulmasını recâ etmiş ve mûmâ-ileyh 'Alî Be-

gefendi ile derece-i uḫuvveti sebḳat iden ḥüsn-i ülfet, ḥaḳîḳaten ġıbṭa-fermâ-yı müvâlât-ı ‘âdiye vü mevedet bulunmuş olduġından mûmâ-ileyh defter-dâr bege tefhîm-i keyfiyyete himmet eylemiş ise de ne çâre ki mûmâ-ileyhiñ muḳaddemce ḳapudân paşaya vâḳi‘ olan ifâdât-ı muḫtemilü'ṭ-ṭarafeyni te’şîrâtıyla miyâne-i cânibeyn tebrîd idilmişdir.

Vâlî Paşa'nıñ, Ṭâhir Paşa'nıñ ṭavrından nâ-ḫoşnûd ḳaldıġı şikâyâtına ṭaraf-ı ‘âcizânemden cevâben "Ṭâhir Paşa îcâb-ı ṭıynet olaraḳ vehle-i ûlâda serd ü bârid görinür ise de meslek-i istiḳâmet-i müsellemeñize muṭṭali‘ olduḳdan ṣoñra farîża-i ri‘âyeti fevḳa't-taṣavvur îfâyı iltizâma mecbûr olacaġında şübhe yoḳdur, bu miṣillü ḥüsn-i neticesi memdûḥ çıḳacaġında iştibâh olunmayacaḳ bir ‘ârıżaya ehemmiyet virilmemesi meslekini iltizâm ile bu vaż‘larda ṣabra himmet bi'l-âḫire ruḳebâyı iḫticâba mecbûriyyete muvaffaḳiyet fażîletine iḳtirân itmek şerefiniñ baḫş idecegi ‘uluvv-i menzilet-i fevḳa't-taṣavvurı taḫaṭṭurla bu mu‘âmeleden deryâ-dil [217] olaraḳ teġâfül itmek ṭarafı daha müreccaḥ u müsellem olduġı rû-nümâ-yı mir’ât-ı bedâhetdir ẓann eyler ve inşâ’allâhu Ta‘âlâ pek yaḳın vaḳit içinde da‘vâmı işbât iderim" ḳaṭ‘-ı maḳâlât-ı münâẓaraya mübâderetimi vâlî-i müşârün-ileyh derûnen taṣdîḳ ve îmâ’en ḳabûl iderek müẓâkere fetretiñ sür‘at-i ḥüsn-i indifâ‘ı teşebbüṣâtına taḥvîl ve birḳaç gün ṣoñra tehiyye-i mühimmât-ı muḥârebe ve techîz-i ‘asâkir ḫuṣûṣları tedbîr olunmuş idi.

Tedârükât-ı ‘azm ü resm ü mükâfaḥa ba‘de'l-itmâm elli yedi rebî‘u'l-âḫirinde ordu-yı hümâyûn ile defter-dâr ve nâ’ib ve vücûh-ı memleket teşyî‘ iderek şehriñ iki sâ‘at ḫâricine çıḳılmış olduġı ḳapudân-ı müşârün-ileyhe ma‘lûmât virilmiş olduġından ḳapudân-ı müşârün-ileyh ol gün ordu-gâhıñ merḥale-i evveline gelüp vâlî paşa ve ümerâ vü żâbiṭân-ı ‘askeriyye ile mülâḳât iderek buġâtıñ te’sîr-i neṣâyiḥle inḳıyâdlarına imkân ḳalmadıġından târîḫ-i meẓkûrda bi'l-ittifâḳ ḥasbe'ż-żarûr muḥârebeye ḳarâr virilerek ordu-yı hümâyûn ile çıḳılmış olduġına dâ’ir müştereken bâb-ı ‘âlîye yazılan ‘arîża bi't-temhîr müşârün-ileyhimâ ḫaymede ḫalvet itmiş olduḳlarından bir sâ‘atden ṣoñra defter-dâr beg çadıra da‘vetle üçi birḳaç daḳîḳa birlikde bulunduḳdan ṣoñra ḳapudân paşa yalñızca çadırdan ḫurûc ve ḫayme-i ‘âcizâneme vülûc ile bu ‘âcizi müstaġraḳ-ı baḥr-ı iltifâtı itdigi eṣnâda vâlî paşa ve defter-dâr beg yalñız ḳalaraḳ çünki bizim çadır yaḳınca ol-

dugından biraz irice sözler ve dirice mu'âmeleler işidildigi arada vâlî-i müşârün-ileyh dahi çadırından çıkarak bizim çadıra gelmiş ve kapudân paşa ile hasb-i hâle girişmege başlar iken çadırdan çıkmak istemiş isem de ikisi birden ku'ûd-ı 'âcizâneme emr ü işâret iderek dâ'ire-i emniyyet ü mahremiyyete kabûl ile fikra-i muhâkemeyi açmışlar idi.

Fezleke-i ifâdât-ı tarafeynden anlaşıldığına göre kapudân paşanın Girîd'in Hanya cihetindeki Sûde lîmânına vürûdını müte'âkib paşa gemisine 'azîmet olundugı ve defter-dâr begefendiniñ hoş-âmedîye gitdigi gün kapudân paşa ile mülâkâtında vâlî paşanıñ 'aleyhine kıyâm ile "Girîd cezîresi [218] idare-i sâbıkada iken elli altı vak'asında sevk olunan ordu-yı hümâyûn ve kuvve-i mu'âvine mukaddimesinde ke'enne kendüsünüñ Girîd'de bekâsı içün ahâlî-i Hıristiyânı celb ü tahrîk eylemiş oldugını" ba'zı asdikâ rivâyet ve sâ'ir bu makûle türrehâtdan bahs ile Tâhir Paşa'yı şübhelendirdigini Tâhir Paşa yevm-i mezkûrda vâlî-i müşârün-ileyhe ifâde ve müvâcehesinde beyân idecegini hikâye itmesiyle defter-dâr-ı mûmâ-ileyh celb ve rû-be-rû beyân u ta'dâd itdikden sonra vâlî paşaya hitâben "paşa oglum bu sözleri her kimden işitmiş ise işte kendüsinden su'âl idiñ, belki size hafiyyen ifâde ider, ben azacık dîvân kâtibiniñ çadırına gidecegim" diyerek çıkup bizim haymeye geldikde vâlî paşa mîr-i mûmâ-ileyhden keyfiyyeti su'âl itmiş ise de tela'süm ü tenahnuhdan sonra "evet efendim, öyle ba'zı söz işitdigimi hikâye itmiş idim" dimesine cevâben "böyle bir şey işitdiñiz de niçün baña söylemediñiz, eger baña ifâde ideydiñiz ben sizi kandırır ve bu makûle hezeyândan berâ'etime inandırır idim" didiklerine mukâbeleden 'âciz olarak sükût itmek gibi bir nev' i'tirâf-ı kusûra mecbûr oldugını hikâye ve hasb-i hâl eylediklerini müte'âkib kapudân paşa 'avdet itmişdir.

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Kec-menişlikle kemân çille-keş-i kabża-i renc
Râstlık tîri keşâ-keşden ider âzâde

'ibreti her kârda vetîre-i istikâmetden hatve-i vâhide inhirâfa meyl itmemek şerefine neyl ile meslek-i müstakîmde pûyeye terğîb idecegine şübhe yokdur.

Ḳapudân-ı müşârün ileyh ile a'yân-ı memleketiñ 'avdetlerinden ṣoñra ordu-yı hümâyûn Nereḳur[23] ḳaryesine ṭoġrı ḥareket ve bir dere içinde beytûtetiñ irtesi güni eşḳıyâ ẓuhûr ve muḥârebeye mübâşeretle muẓafferen ilerüleyerek Nereḳur zeytünlüklerinde tevaḳḳuf olunmuş idi.

Burada ḳırḳ günden ziyâde ârâm u iḳâmet ve ufaḳ tefek ba'żı muḥârebe ve muẓafferiyete maẓâriyetle bir gün 'ale's-seḥer Ḳavmi[24] ve Şerti[25] nâm ḳapudânlar ve İsfâkiyyeli Ḥaçı Revso[26] ve Ḳafḳale Seyfi[27] ve Polo Yorġaki[28] nâm pîşvâlar teşvîḳiyle eşḳıyâ [219] külliyetlü ẓuhûr eylediginden ilerü sevḳ olunan başıbozuḳ Arnavud 'askeriyle üç sâ'at ḳadar ba'de'l-muḥârebe Mıṣır 'asâkir-i şâhânesi żâbiṭânından müntaḳil mîr-alây Laz Meḥmed Beg ḳumandasındaki 'Arab alayı sevḳ ve hücûm ile cem'iyyetleri perîşân ve bir ḫaylisi 'âzim-i varṭa-i ḫusrân olaraḳ cünûd-ı İslâmiyyeden birḳaç şehîd ile on ḳadar mecrûḥ ẓuhûr itdiginden bu 'âciz bi'ẕ-ẕât şühedâyı ḳaldırtmaḳ ile meşġûl iken Resmo sancaġı ahâlî-i İslâmı dilâverlerinden nezdimde bulunan bölükbaşı Ḳurşunluoġlu İsmâ'îl Aġa'nıñ pusuda olan eşḳıyânıñ atdıġı tüfenglerden ṣaġ ṣaḳaġına işâbet iden dâneden der-ḥâl zümre-i şühedâya mülḥaḳ olduġı anda nezd-i 'âcizânemde berâber bulunanlarla tüfeng atılan pusıya sür'atle bi'l-hücûm bir başıbozuḳ fedâsıyla eşḳıyânıñ imḥâsına muvaffaḳ olunmuşdur.

Ol gün ordu-yı hümâyûn İsfâkiyye boġazını âsâyişle mürûr iderek bir çemen-zâra naṣb-ı ḫıyâm olunduġınıñ ferdâsı 'ale's-seḥer ẕikr olunan İsfâkiyye ḳapudânları ḫayme-i 'âcizâneme gelüp 'arż-ı deḫâlet ve,

(Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

Kerîme mücrimiñ inkârı cürm-i dîgerdir
Olur mı tevbe güneh-kâra i'tirâfı ḳadar

23. نره قور
24. قومی
25. شرتی
26. خچی روسو
27. قفقله سیفی
28. پولو یورغاکی

me'âlini beyân ve tezellüle mübâderet itdiklerinde ba'd-ezîn dâ'ire-i iṭâ'at u inḳıyâddan ser-i mû inḥirâf itmedikleri ḥâlde cerâ'im-i güzeşteleriniñ muḳârin-i 'afv u ṣafḥ-ı 'âlî buyurulmasınıñ istirḥâm olunacaġı tebşîr ve yevm-i mezkûrda ordu-yı hümâyûn İsfâkiyye ḳaryesine tesyîr olunduġı eṣnâda ḳapudân paşa donanmâ-yı hümâyûn ile İsfâkiyye ve sâ'ir lâzım gelen maḥalleriñ abluḳasını tedbîr buyurduḳlarınıñ ṣemeresi olaraḳ mu'teberân-ı ahâlî ḳoca başılar ordu-yı hümâyûna bi'l-vürûd 'arż-ı deḫâlet itdiklerinde vâlî paşa me'âl-i tanẓîmât-ı ḫayriyye ve irâde-i seniyyeyi kendülerine teblîġ ve tehdîd ü taltîfden mürekkeb lisân-ı ḥükûmetle neṣâyiḥ-i mü'eṣṣire ile tevṣîḳ u te'mîn iderek i'âde itdikden ṣoñra 'avdet ve ba'żı maḥaller daha gezilerek Ḥanya şehrinden müfârakatımızıñ yüz on beşinci güni lehü'l-ḥamd sâlimen ve muẓafferen ve muvaffaḳan muvâṣalat müyesser olup Resmo ṭarafı Rüstem Efendi ve 'Alî Yazıcı Aġa ve sâ'ir kâr-güẓârânıñ ve Ḳandiye cânibi vâlî paşanıñ büyük maḥdûmı Velî Beg'iñ ve mu'âvini olan mühür-dâr Reşîd Efendi ve ser-gerde Sa'îd Beg ve ḳolluḳ me'mûrı Şerîf [220] Aġa gibi biñ iki yüz otuz altı fetretine yetişmiş ba'żı aṣḥâb-ı tecrübe vü dirâyet olan umûr-şinâsânıñ himmetleriyle kesb-i sükûnet ü âsâyiş itdigini mübeşşir bâb-ı 'âlîye yazılan 'arîża-i müştereke ḳapudân paşanıñ ḳapu çuḳadârı Yeñiköyli Ṣarı Emîn Efendi ve vâlî-i müşârün-ileyhiñ dâ'iresi müteḫayyizânından Arnavud Emîn Aġa'ya tevdî'an bâb-ı 'âlîye taḳdîm olunmuş idi.

Girîd Cizîresiniñ İstiḥṣâl-i Âsâyişine Muvaffaḳ Olunması Üzerine Ḳapudân Ṭâhir Paşa ve Müşârün-ileyh Nâ'ilî Paşa'ya Teşrîfât-ı Seniyye Vürûdı

Eṣnâ-yı muḥârebede yararlıġı müşâhede olunan mîr-livâ Kürd Meḥmed Paşa'ya ferîḳlik ve mîr-alây Laz Meḥmed Beg ile Velî Beg'e livâlıḳ ve ṭopçı biñbaşısı 'Alî ve piyâde biñbaşısı Meḥmed Aġalara ḳâ'im-maḳâmlıḳ iḥsân buyurulmasına dâ'ir olan ma'rûżâta müsâ'ade-i seniyye şâyân ve bu 'âcizle vâlî paşa meḫâdîrninden Kerîm Beg ve Ḥüsnî Begler mektûbî-i ṣadâret oṭasına me'mûriyetle şâdân ve ṭaraf-ı eşref-i mülûkâneden ḳapudân ve vâlî paşaya birer ḳabża mücevherli seyf ve taltîfi ḥâvî bâlâları ḫaṭṭ-ı hümâyûn ile müzeyyen fermân-ı 'âlî irsâl ve iḥsân buyuruldıġından bu teşrîfât-ı

'aliyyeniñ vürûdında evvelâ ḳapudân-ı müşârün-ileyhiñ fermân-ı 'âlîsi ḳırâ'at olunmaḳ içün vâlî paşa ve ümerâ-i 'askeriyye ve ba'ż mu'teberân ile paşa gemisine gidildikde, çünki zikr olundıġı üzere ḳapudân paşanıñ vürûdında muvaffaḳiyet 'aleyhinde bulunan ba'żı bed-ḫahânıñ ḳapudân paşaya ilḳâ itdikleri sümûm-ı ifk ü nifâḳıñ i'mâl-i tiryâḳ-i tedâbîr ile bâ-luṭf-ı Ḥażret-i Ḥakîm-i Muṭlaḳ tedâvî vü izâlesiyle iki ṭarafıñ muḥâfaẓa-i 'âfiyet-i vücûd-ı ittifâḳiyyelerine muvaffaḳiyyet-i 'âcizânemiñ taḳdîr ve taḥsîn-i 'alenîsi olmaḳ üzere ḳapudân-ı müşârün-ileyh kendüsine şeref-vürûd iden ḫaṭṭ-ı hümâyûn ve fermân-ı 'âlîniñ müsteşâr ve dîvân kâtibinden ṣarf ile seffîne-i hümâyûnuñ vasaṭ sütûnına muttaṣıl tehiyye olunan mürtefi' kürsîye çıḳaraḳ ḳırâ'at emr ü teklîfini ba'de'l-icrâ süfün-i hümâyûndan ve Sûde ḳal'asından ṭoplar endâḫtını müte'âḳib îfâ olunan du'âdan ṣoñra 'inde'l-îcâb li-ecli't-talṭîf iḳtiżâ idenlere virilmek içün bâ-irâde-i ḫażret-i pâdişâhî ḫazîne-i celîleden ḳapudân-ı müşârün-ileyhe i'ṭâ vü tevdî' buyurulmuş olan eşyâ-i talṭîfiyyeden altun ṭaḳımlı bir ḳabża seyf ile pîrûze yüzük iḥsânına nâ'il olmuş idim. İrtesi gün ḳapudân paşa ḥükûmet ḳonaġını bi't-teşrîf [221] vâlî paşaya mevrûd bâlâsı ḫaṭṭ-ı hümâyûn ile müzeyyen fermân-ı 'âlî Ḥanya çârsûsında Çeşme Meydânı'nda tertîl ve merâsim-i şâdmânî tezyîliyle ġâ'ile tekmîl olmuş idi.

Çend-rûz ṣoñra ḳapudân paşa der-sa'âdete 'avdet ve defterdâr begefendi infiṣâl ve mu'âvedetle yerine âmedî-i divân-ı hümâyûn Ebû Bekir Mümtâz Efendi müte'alliḳâtından Eginli Muṣṭafâ Rüşdî Efendi mâl müdîrligiyle Ḳandiye şehrine vâṣıl olmuş idi.

Vâlî paşa daha ol vaḳit uṣûl-i devlete lâyıḳıyla kesb-i vuḳûf u ma'lûmât idemediginden 'arż itdigi ḫuṣûṣâta dil-ḫâhı vechile cevâb almaḳ istemesi bu 'âciz-i nâmıḳu'l-ḥurûfı bî-ḥużûr iderek meşelâ Ḳandiye şehrine cereyân itdirilmek üzere idâre-i Mıṣriyye zamânında ṭoġrısı pek güzel himmetle zinâb u ṭâḳâtı hemân ṣülüşânına ḳadar resîde-i ḫayyiz-i ḫıtâm olmuş olan Ḳandiye'deki Fendene Ṣuyı ṭâḳ ve ḳanavât-ı bâḳiyesiniñ tanẓîmi ve vâlî ḳonaġı pîşgâhındaki çârsûnuñ vasaṭına yapılacaḳ şâdurvândan feverân ve şehriñ îcâb iden maḥallerini irvâya revân itdirilmek içün iḳtiżâ iden mecrâlarıñ inşâ vü tesviyesi bir ḫayli maṣrafa muḥtâc oldıġı bi'd-defe'ât yazılmış ise de mâliye nâẓırı bulunan Mûsâ Ṣafvetî Paşa'nıñ yalñız mücerrebi olmayan ve kendüsine mensûb bulunmayan vesâ'iṭ ma'rifetleriyle ṣarf olunacaḳ emvâl-i

ḫazîne ḫuṣûṣında maṣlaḥatıñ ta'mîḳ-i dûr-â-dûr ve tedḳîḳ-i mevfûrına himmet ider dühâtdan bir ẕât olmaġla mâ-i meẕkûr maṣârifini müdeḳḳiḳâne istifsârı ve sâ'ir ḫuṣûṣâtıñ ġavrına vâṣıl olmaḳ üzere 'arâḳîb ü ġavâmıżından baḥişle uzun uzun isti'lâm-nâmeleriñ ardı arası kesilmeyerek vürûdı müşârün-ileyhi dil-gîr eyedigine binâ'en bu şeyleri lisânen ve vükelâ-yı fiḫâma tefhîm itmek ve İstanbul'da bir ḫâne mübâya'a eylemek üzere bu 'âcize kâffe-i ḫuṣûṣâtıñ tesviyesine me'ẕûniyyet i'ṭâsıyla elli sekiz cemâẕiye'l-evvelîsinde Peyk-i Şevket nâm vapur-ı hümâyûn ile evvelce 'asâkir-i şâhâneniñ mâhiyyelerini getirmiş olan Rüşdî Paşa-zâde ̣mîr-alây Meḥmed Mu'ammer Beg'iñ yine vapur-ı meẕkûr ile 'avdeti teṣâdüf eylediginden birlikde 'azîmet olunmuş idi.

Müşârün-ileyh Muṣṭafâ Nâ'ilî Paşa'nınn Der-sa'âdete İbtidâ-yı Vürûd ve Mültefeten 'Avdeti

[222] Der-sa'âdete vürûd-ı 'âcizânemde çavuşbaşı esbaḳ Nâşid Beg-zâde ḳapu keṯḫudâsı Muḫṭâr Begefendi ile me'mûr oldıġım ḫuṣûṣâtı lede'l-müẕâkere virilen ḳarâr üzerine bâb-ı 'âlîye 'azîmetle ṣadr-ı a'ẓam Dârendeli 'İzzet Meḥmed Paşa ve ḫâriciye nâẕırı Ṣârim Efendi ve müsteşâr Sa'îd Muḥib Efendi ve âmedî Ebû Bekir Mümtâz Efendi ve mektûbî Nâṣır Efendi ile görişilerek her birine müte'alliḳ olan me'mûriyyetimi ifâde ve mâliye nâẕırı Ṣafvetî Paşa'ya keyfiyyet-i memûriyyetim ḫikâye olunduḳdan ṣoñra iştibâh itdikleri ḫuṣûṣâta dâ'ir olan su'âllerine virilen cevâblarla mücâb olduḳlarından kâffe-i istid'â vü ifâdâtıma müsâ'ade eyledikleri ḥiss olunup tersâneye 'azîmetle ḳapudân-ı müşârün-ileyh ve müsteşârı Zühdî Begefendi ile Girîd'e sefîne ta'yînine ve Ḳandiye lîmânınıñ taṯhîrine dâ'ir ba'ẓı müẕâkereye mübâderet ve ḳapudân-ı müşârün-ileyhiñ re'yleriyle muḳaddemâ temlîk olunmuş olan Süleymâniye'deki Hidâyet Aġa Ḳonaġı'ndan başḳa Ḳurı Çeşme'deki sâḥil-ḫâne müşârün-ileyhe istimlâk olunduḳdan ṣoñra müşârün-ileyhiñ ḫâk-i pây-ı hümâyûn-ı ḥażret-i pâdişâhîye rû-mâl ve vükelâ-yı fiḫâm ile mülâkât eylemesini arzû itdigimden bu maḳṣadı daḫi Muḫṭâr Begefendi ile lede'l-istişâre ḳapudân-ı müşârün-ileyhe ifâde olunduḳda ba'de't-tensîb ta'lîm ü ta'rîf itdigi ṭarîḳ üzere bâb-ı 'âlîye ifâde ve ḫâk-i

pây-ı hümâyûn-ı ḥażret-i pâdişâhîden lede'l-istîẓân vâlî-i müşârün-ileyhiñ der-sa'âdete celbi içün 'inâyet buyurılan Ṭâ'ir-i Baḥrî nâm vapur-ı hümâyûn ile Girîd'e 'avdet ve vâlî-i müşârün-ileyhi alarak der-sa'âdete mu'âvedet olunmuş idi.

Sâḥil-ḫâne-i mezkûra vuṣûlde ṭaraf-ı eşref-i ḥażret-i pâdişâhîden re'îsü'l-eṭibbâ 'Abdulḥaḳ Mollâ Efendi ḫoş-âmedîye gelerek irtesi gün cânib-i ḳapudânîden gönderilen beş çifte zevraḳla bâb-ı 'âlîye 'azîmet ve bir hafta ṣoñra mâ-beyn-i hümâyûna celb ile ḫâk-i pây-ı ḥażret-i pâdişâhîye sâyiş-i ruḫsâr-ı meskenet eylemişler idi.

Üç mâh der-sa'âdetde eṣnâ-yı iḳâmetde Girîd ahâlî-i İslâmınıñ vâlî paşadan müteneffir olduḳlarını şâmil Ḥanya vücûhlarından Ḫâce-zâde Şâkir Aġa ve Baḥrî Aġa ve Ṣâbûnî Süleymân Aġa ve Aġa-zâde Şâkir Aġa ve Meḥmed Aġa'nıñ ittifâḳları ve Ḳayyûmcâki [223] Şâkir Efendi'niñ dest-i ḫaṭṭıyla tanẓîm ve bâb-ı 'âlîye taḳdîm itmiş olduḳları şikâyet-nâme bâ-tezkire-i sâmiye ṭaḳımıyla vâlî-i müşârün-ileyhe gönderilmiş ise de me'âli pek de dil-ḫırâş olmayup birṭaḳım ta'aṣṣub u taṣallufa dâ'ir türrehât u ḫurafâtdan'ibâret olduġı delâ'iliyle cevâben beyân olunduġından mütecâsirleriñ dâḫil-i dâ'ire-i vilâyetde birer maḥalle iclâ ile te'dîblerine dâ'ir i'ṭâ buyurılan ferâmin-i 'âliyeden ṣoñra tekrâr ḫâk-i pây-ı hümâyûna rû-mâl ile tehiyye buyurılan Niẓâmiyye firḳateyn-i hümâyûnına râkiben ve mültefeten 'avdet ve beş günde Sûde lîmânına muvâṣalat müyesser olmuş idi.

Ḥanya'ya vuṣûlüñ irtesi güni mütecâsirler celb ile fermânları ḳırâ'at ve mübâşirlerine teslîmen Ġaranbûse[29] gibi ḫâṭırda ḳalmayan ba'ż maḥallere nefy ü iclâ ve tamâm-ı memleket ü ḥükûmet ruḳebâdan taṭhîr ü iḫlâ olunaraḳ iki buçuḳ sene kemâl-i istiḳâmetle îfâ-yı ḫüsn-i ḫıdmet itdigimi der-sa'âdetde daḫi fi'len iṣbâta muvaffaḳ olmuş olduḳdan ve vâlî-i müşârün-ileyhiñ İstanbul görüldükden ṣoñraki taġyîr-i evżâ'ı ve müşârün-ileyh nezdinde müteraḳḳî olan nüfûẕ u iḳbâliñ müte'alliḳâtı ṭaraflarından maḥsûd olaraḳ maḫvına çalışıldıġı ḫuṣûṣlarınıñ da'vet itdigi fütûr u nüfûr ḫıdmet-i 'âcizânemi terke bâ'iṣ-i terâküm-i esbâb-ı vüfûr olaraḳ elli ṭoḳuz senesi ṣa'bân-ı şerîfinde bir küçük ḳayıḳla Girîd'den gürîz ve on gün Aḳ Deñiz'de çalḳalanaraḳ İzmîr'e

29. غرانبوسه

vuṣûl müyesser ve İzmîr'den bir Fıransa vapurına râkiben elli ṭoḳuz ramażânınıñ haftasında der-sa'âdete duḫûl muḳadder olmuş idi.

İşbu Girîd vuḳû'âtınıñ muḳaddimesinden netîcesine ḳadar olan fıḳra-i maḫṣûṣayı derc-i mecelleye ibtidâr eylemegi arzû itmiş isem de tafṣîlât-ı vuḳû'âtıñ ṣadedi degişdirmek endîşesi bu arzûyı men' itmiş olduġı gibi İstanbul'uñ i'mârı târîḫine dâ'ir cild-i evveldekinden başḳa mu'aḫḫaran ba'żı rivâyât-ı mütefâvite ve ma'lûmât-ı muḫtelife alınmış ise de cümlesi muḥtemilü'ṭ-ṭarafeyn olduġından dercinden ṣarf-ı naẓar olunmuşdur.

Yalñız sarây-ı hümâyûn târîḫini bulmaḳ içün cild-i evvelde yazıldıġı üzere [224] Doḳtor Bolanaki Efendi'niñ maḫdûmı Ḳoṣtaki Efendi ma'rifetiyle dest-res olunup Ḫâriciyye kâtibi Ya'ḳûb Efendi'ye tercüme itdirilen fıḳralarla bi'l-iktifâ bu maḳûle tafṣîlâta taṣaddî olunmamışdır.

Elli Ṭoḳuz Ramażânında Girîd'den Müfârakatla Dâr-ı Şûrâdaki Ḫımet-i Ḳadîmeme Mürâca'at ve Bir Müddet Ṣoñra Aṭana ve Mu'aḫḫaran Ḥaleb Mâl Me'mûriyetlerine Vuṣûl-i 'Âcizî

Ḳandiye'den müfârakat hengâmında müftîsi bulunan dühâtdan bir ẓât ile ḥîn-i muvâda'ada,

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Güfte-end ehl-i vefâ bi'l-ittifâḳ
Eṣ'abu'l-eyyâm eyyâm-ı firâḳ

ḥasb-i ḥâlini îrâd itmiş olmaġla teberrüken 'ilâve olundı.

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün)

Ṣâfî olan çeker kederi imtizâc içün
Deryâ ṭurur mı ḳarşu hevâya lecâc içün

müfâdına mâ-ṣadaḳ ve,

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

İktisâb eyleyegör cevr ü cefâdan lezzet
Olmayam dirseñ eger zevḳ u ṣafâdan me'yûs

me'âliyle mütesellî olaraḳ bir mâh ḳadar ḫâne-i 'âcizânemde eṣnâ-yı ârâmda bir gün bâb-ı ser-'askerî yoḳlama oṭası ketebesinden 'Ârif Efendi gelerek elli altı târîḫinde dâr-ı ṣûrâ-yı 'askerîyi terk itdigimde aṣḥâb-ı himmet ü vefânıñ ser-bülendi ol vaḳit müsteşâr-ı ser-'askerî bulunan Bostancıbaşı-zâde Ḥacı Edhem Begefendi'niñ ṣemere-i ṣaḥâbeti olaraḳ şâyed Girîd'den müfârakat ve dâr-ı ṣûrâya mürâca'at vuḳû'ında ḥâżır bulunmaḳ luṭf-ı taṣavvurıyla ma'âş u ta'yînâtımıñ der-sa'âdete vürûduma mevḳûfen ḫazîne-mânde eyledigini ḫaber virmiş ve Girîd'de bulundugum eṣnâda mîr-i müşârün-ileyh müsteşârlıḳdan Ṣayda eyâleti defter-dârlıġına ve oradan dâr-ı ṣûrâ-yı 'askerî a'żâlıġına naḳl olundugı ve Üsküdâr'da Tunus Bâġı nâm maḥaldeki Dürrî-zâde 'Abdullâh Molla Efendi Ḳonaġı bâb-ı ser-'askerî ittiḫâẕ ḳılınmış oldugı cihetle li-ecli't-teşekkür müşârün-ileyh Ḥacı Edhem Begefendi'niñ Üsküdâr'da müste'cir bulundugı ḫâneye gidildikde ḫıdmet-i sâbıḳama ḳabûlimi tebşîr ve iḳtiżâsı icrâ.vü teysîr iderek tekrâr bâb-ı ser-'askerîye celbe himmet itmişler idi.

Dâr-ı ṣûrâya ḥîn-i me'mûriyyet-i 'âcizânemde re'îsü'r-rü'esâ bulunan cild-i ṣânîde aḥvâli mütercem enderûndan müfîż Süleymân Re'fet Paşa ile ol vaḳit a'żâ-yı kirâmından Meḥmed Rüşdî Paşa ḥażretleri ve şeyḫu'l-islâm-ı esbaḳ cennet-mekân [225] 'Ârif Ḥikmet Begefendi ve Ḥacı Edhem Begefendi ve Şekîb Efendi ve 'İzzet Efendi ve Vâmıḳ Efendi ve Emîn Paşa'ya münâsebet-i ḳadîmemiz oldugından müşârün-ileyhim ḥażerâtınıñ dâ'ire-i ṣaḥâbet ü iltifâtlarında bir buçuḳ seneye yaḳın kemâl-i ḫâhişle ḫıdmete devâm olundıġı evânda Süleymân Paşa'nıñ bâ-rütbe-i vâlâ-yı vezâret ü müşîrî meclis-i vâlâ-yı aḥkâm-ı 'adliye riyâset-i celîlesine ve 'Ârif Ḥikmet Begefendi ve Ḥacı Edhem Begefendi'niñ a'żâlıġa naḳli İşâretçi 'Oṣmân Paşa'nıñ riyâsetini ve Vâmıḳ Efendi ve Ẓarîf Muṣṭafâ Paşa'nıñ a'żâlıġa ve Mecid Efendi'niñ baş kitâbete me'mûriyetlerini müntic oldugından egerçi müşârün-ileyh 'Oṣmân Paşa sarây-ı hümâyûnda rüfeḳâdan bulunaraḳ kendüsünüñ dâ'imâ mütebessim ve çâpük çâlâk görünmesinden başḳa ṣanâyi' u fünûn ve 'ulûm u hüneriñ hiçbirisinde żerre-mâ 'alâḳası ve germiyyet-i ülfetimiz olmadıġın-

dan riyâsete geldigi gün zu'mınca taḥḳîre başlamak istemesi güce giderek devâmı kesmiş ve ḫânemde iḫtiyâr-ı 'uzlet ü ârâm itmiş idim.

Müşârün-ileyh 'Oṣmân Paşa bu ḥâl ile iki mâh ḳadar riyâsetden ṣoñra Ḥaleb eyâleti vâlîligiyle maṭrûd ve yerine i'mâlât-ı 'askeriyyeye me'mûr iken muḳaddemce ferîḳlik ile dâr-ı şûrâya a'żâ ta'yîn olunan Nizîb refîḳimiz Ẓarîf Muṣṭafâ Paşa re'îs olmuş ise de,

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Câm-ı iḳbâli çekenler laġziş-i idbâr ile
'Âḳıbet üftâde-i dâm-ı ḫumâr olmaz mı hiç

ve,

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Sûḳ-ı cehl üzre yürür dâd u sitâd-ı âmâl
Sûd-ḫâhân-ı hüner aḫz u 'atâdan me'yûs

müfâdıyla bu re'îs daḫi hemân selefine enîs ve anıñ ṭarz u ṭavrıyla ḳâ'im ü celîs olduġı görülmüşdür.

İnsânıñ derece-i liyâḳat-ı isti'dâd ve muḳteżâ-yı ẓuhûr-ı muḳadderât ile ba'żen müddet-i yesîre ve ba'żen ezmine-i ṭavîlede mütefaviten tefeyyüż ü teraḳḳî itmesi umûr-ı ṭabî'iyyeden olduġından ẓâten fürû-mâyegândan olanlarıñ ekşerîsi muḳaddime-i ḥuṣûl-i ta'ayyün ü neş'etine vâḳıf bulunan ve kendüsünden evvel iḫtiyâż iderek ḳıdemli ve ḫayṣiyetli olanlardan evâ'il-i ḥâllerinde 'arż-ı iḫtiyâc u isti'âne vü isti'ṭâf itdikleri żevâtı vaḳtiyle kendüsinden müteḥayyiz ü mu'teber gördügini ve belki pederini bile ḥażm idemeyüp ḳalben anlara ḫuṣûmet ḥuṣûliyle furṣat düşürdükde cibillet-i rediyye ve fıṭrat-ı [226] deniyyesi muḳteżâsıyla elinden gelen taḥḳîr ü izdirâyı ibrâz u îfâda daḳîḳa fevt itmedikleri ve bunuñ ekşerîsiniñ şîrâże-i râbıṭa-i ḥüsn-i şebât u vefâ olan şefḳat ü merḥamet ve mürüvvet ü insâniyyet ḫaṣâ'il-i ḥasenesi ṭıynetlerinden bîgâne bulunduġı cihetle bu maḳûlelerden vefâya bedel cefâ ve sürûr u ṣafâ yerine taḥḳîr ü ezâ ẓuhûrı hezâr-ṣad-hezâr delâlet-i emṣâl-i 'iber-âmîz ve vuḳû'ât-ı tecrübe-engîz ile mücerreb ü müṣbetdir.

Ṣadede i'âde-i kelâm idince bu cihetle yine bâb-ı ser-'askerîde tevaḳkufuñ zamânı geçmiş ve göñül bu sefer de seyâḥatı arzû vü iḫtiyâr itmiş olduġı meclis-i vâlâ a'żâsından bulunan müşârün-ileyh Ḥacı Edhem Begefendi ile o aralıḳ meclis-i vâlâ riyâsetinden ser-'askerlik mesned-i celîline naḳl ü irtiḳâ iden müşârün-ileyh Süleymân Paşa'ya beyân itdigim eşnâda Aṭana eyâleti mîr-mîrândan Uzun 'Ârif Paşa 'uhdesinden ṣarf u taḥvîl ile elli biñ ġuruş mâhiyye ile cesûr-ı meşhûr Toḳâdî Aḳra' Ḥasan Paşa-yı Ġâzî 'uhdesine ve mâl me'mûriyyetiniñ daḫi Ebû Bekir Mümtâz Efendi mensûbât u hem-şehrîlerinden Girîd mâl müdîri sâbıḳ Eginli Muṣṭafâ Rüşdî Efendi 'uhdesinden ṣarf u taḥvîl ile ṭoḳuz biñ ġuruş ma'âş ile altmış bir muḥarreminde 'uhde-i 'âcizâneme iḥâlesi icrâ buyurulduġınıñ haftasında müşârün-ileyh Süleymân Paşa infiṣâl iderek Pâris sefâret-i seniyyesine ve Ḫusrev Paşa ikinci def'a ser-'askerlige me'mûr buyurulmuşlar idi.

Çend-rûz mürûrında Ṣayda vâlîsi olan Kâmil Paşa ve Şâm defter-dârı Ṣafvetî Paşa birâderi Muṣṭafâ Rıżâ Efendi ve ma'iyyeti ketebesinden ve aḳribâsından Ṣâliḥ ve 'Alî Begefendiler ile müşârün-ileyh Ḥasan Paşa ve bu 'âciz ve Aṭana nâ'ibi Ḳulalı Aḥmed Naẓîf Efendi tersâne-i 'âmireden tehiyye buyurılan Peyk-i Şevket nâm vapur-ı hümâyûna râkiben furtunalara ṭutılup ba'żı lîmânlarda tevaḳḳuf idilerek bir hafta żarfında Mersin iskelesine ve andan Ṭarsûs'a bi'l-vuṣûl ḳâ'im-maḳâmî ḫâṣṣa ḫaṣekîliginden muḫrec ḳapucıbaşı Arnavud Ya'ḳûb Aġa'yı me'mûriyetine bıraḳaraḳ Aṭana'ya muvâṣalat müyesser olmuş idi.

Aṭana'da üç mâh îfâ-yı [227] me'mûriyyete muvaffaḳiyet arasında si'âyet-i vücûh-ı memleket, paşa-yı müşârün-ileyh ile miyâneye bürûdet ḫaylûletine sebeb ü 'illet olaraḳ birçoḳ mübâyenet ü teżâd, müşârün-ileyh Ḥacı Edhem Begefendi ḥażretleriniñ himmet-i maḫṣûṣalarıyla iḥsân buyurılan rütbe-i ṣâniyeye nâ'iliyyetden ṣoñra ḥüsn-i iltifât u âmîzişe taḥavvül itmiş idi.

Çünki vâlî-i müşârün-ileyh nefsü'l-emrde sâde-dil ü selîmü'l-ḳalb, ṣafâ-nihâd, şecî' u cesûr-ı pür-dil, ümmî bir żât olup miyânede vuḳû' bulan mübâyenetiñ kâffesi ketḫudâsı Üsküdârî mürâbaḥacı Şâkir Efendi'niñ isâ'et ü münâfaḳatdan ve menâfi'-i âtiyelerini mürevvic olmaḳ emeliyle ketḫudâ-yı merḳûm ile beynimizi tebrîde çalışan nev-hevesân-ı müte'ayyi-

nân-ı memleketiñ isâ'et-i si'âyetleriyle ilerü gelmiş ve altmış üç şevvâlinde infiṣâl iderek müdîrlik meẕkûr teşebbüṣât-ı mübrimesi üzerine bâ-rütbe-i ṣâliṣe beş biñ ġuruş ma'âş ile Aṭana ḫânedân-zâdelerinden 'Abdü'n-Nâfi' Efendi 'uhdesine tevcîh olunmuş idi. Rü'yet-i muḥâsebe ve devr ü teslîm ḳâ'idesiniñ tehiyyesine çalışılmaḳda iken o aralıḳ irtiḥâl iden Ḥaleb Mâl me'mûrı Ḥüseyin Rüşdî Efendi'niñ irtiḥâli teṣâdüfine mebnî yerine hiçbir ṭarafdan istid'â vü isti'ṭâf vuḳû'ına meydân ḳalmaḳsızın yine müşârün-ileyh cennet-mekân Ḥacı Edhem Efendi merḥûmuñ himmet-i maḫṣûṣa-i münferidânesiyle naṣb u ta'yîn olunduġum tebşîrâtını ẓuhûrât postasıyla alaraḳ merḥameten ẓuhûr iden böyle bir 'inâyet-i celîle-i ḥażret-i pâdişâhîden ḥaḳîḳten memnûn olmuş idim.

Bu hengâmda müşârün-ileyh Ḥaṣan Ḥaḳḳı Paşa daḫi Aṭana'dan Ḳonya ve Żiyâ Yûsuf Paşa ḫazîne-dârı ve Es'ad Paşa ketḫudâsı 'Oṣmân Nûrî Paşa Aṭana vâlîsi olaraḳ muḥâsebelerimiz rü'yetle Ḥaleb'e müteveccihen Meses ve Ḳurd Ḳulaġı üzerinden altmış üç senesi 'îd-i aḍḥâ gicesi Payas'a vâṣıl olaraḳ ḫânedânı miyânında ṣıdḳ u istiḳâmetle tezyîn-i ḫılḳat itmiş olan Küçük 'Alî Oġlu Muṣaddıḳ Beg'iñ ḫânesine müsâferetle irtesi gün İskenderun ve Baylan ve Reyḥâniyye ve Keferdî'a ḳaryesinden ilerüde Ḥaleb şehrine bir sâ'at ḳalan bir ḳażâya vuṣûlde Ḥaleb mevḳi'i ferîḳi bulunan ve mu'aḫḫaran serdâr olan 'Ömer Paşa ve ol vaḳit süvârî mîr-livâsı bulunan ser-'asker-i esbaḳ Ḥacı Râşid Paşa ve piyâde mîr-livâsı Filibeli [228] İbrâhîm Paşa ve Ḥaleb vâlîsi Serezli Yûsuf Paşa-zâde Muṣṭafâ Maẕhar Paşa'nıñ ketḫudâsı Gelibolılı Fâ'iḳ Efendi ve pederi emekdârânından ve fużalâ-yı müselleme ve ṣuleḥâ-yı meşhûre ve 'ulemâ-yı mevcûde ve fuḥûlîn-i mebrûkeden el-ḥâletü hâẕihî Kütahya'da ber-ḥayât u 'âfiyet olaraḳ neşr-i 'ulûma himmet itmekde olan ve vücûdiyle iftiḫâr olunan El-ḥâc Ḥasan Fehmî Efendi ile Ḥaleb müftîsi Câbirî-zâde Es'ad Efendi ve Ḳaṭâr Aġası-zâde Şerîf Beg ve Şerîf-zâde Ḥacı Yûsuf Beg ve Ḳudsî-zâde Bahâ'üddîn Efendi ve Câbirî-zâde 'Ârif Efendi ve Ḳaṭâr Aġası-zâdelerden Ḥacı Ḥasan Beg ve 'Ârif Beg ve Babtis Oġlu Müslim 'Abdullâh Beg ve teşrîfâtî Şerîf Aġa ve 'Îsâ-zâde 'Îsâ Aġa ve süvârî ser-gerdesi meşhûr Arġınlı Muṣṭafâ Aġa ve evḳâf müdîri Ḳaraḥiṣârî Ulu 'Abdullâh Efendi ve mîr-alây Ḳadrî Beg ve ḳarantina müdîri Aḥmed Ḥamdî Efendi ve posta-ḫâne müdîri Şehbender-zâde Ḥabîb Efendi ve ser-gerde Ḥacı Baṭran ve sâ'ire ile iki bölük 'asâkir-i niẓâ-

miyye-i şâhâne mevcûd bulunduġı ḥâlde vâlî paşa ṭarafından merkûz şemsiyyede ḥasbe'l-'âde biraz ârâmdan ṣoñra mevḳi'-i me'mûriyyete muvaṣalat müyesser olmuş idi.

Altmış Beş Muḥarreminde Ol Vaḳit Der-sa'âdet Ordu-yı Hümâyûnı Dinilen İkinci Ordu-yı Hümâyûn Muḥâsebeciligine Me'mûriyyet-i 'Âcizânem

Müşârün-ileyh Maẓhar Paşa ile on dört mâh ḳadar ḥüsn-i mu'âşeretle îfâ-yı emr-i me'mûriyyete muvaffaḳiyet eṣnâsında 'azli vuḳû'ına mebnî ḫalefi Ḥacı Ḫalîl Kâmilî Paşa ile daḫi sekiz mâh baba oġulca ülfete muvaffaḳ olduḳdan ṣoñra infiṣâl ve yerine Ḳoskalı Naẓîf Aġa-zâde müşârün ileyh Muṣṭafâ Ẓarîf Paşa'nıñ ittiṣâl itmesini müte'âḳib bilâ-sebeb infiṣâlim vuḳû' bularaḳ ḫalefim olan mektûbî oṭasından müfîż Ḥasan Efendi'ye devr ü teslîm-i muḥâsebeyi ba'de'l-edâ vücûhdan 'Âdilî-zâde Meḥmed Beg ve Şerîf-zâde Ḥacı Yûsuf Beg ve 'Alî Beg ve Ḳaṭâr Aġası-zâde 'Ârif Beg ve Es'ad Beg ve Râġıb Aġa ve Ḳudsî-zâde Bahâ'üddîn Efendi ve Câbirî-zâde 'Ârif Efeṇdi ve 'Alî Efendi ve ser-gerde Arġınlı Muṣṭafâ Aġa gibi ba'żı erbâb-ı vefâ Ḥaleb'e iki üç sâ'at mesâfede olan Ḫantumân[30] ḳaryesine ḳadar teşyî' itmişlerdir. Çünki Levid[31] ḳumpanyası vapurları henüz âmed-şüde bed' itmişler ise de ol vaḳit daha [229] İskenderun iskelesine gelmege başlamamış olduġından bi'ż-żarûre Beyrût ṭarîḳi iḫtiyâr olunmuş idi.

Tunus ve Ṭrablus'a Ṣûret-i Me'mûriyyet-i 'Âcizânem

Bu cihetle Rayḥâ ve Ḥamâ ve Ṭrablûs-ı Şâm ve Cebel-i Lübnân eteginde olan Cünye ve Ẕûḳ[32] ḳaryeleri ṭarîḳiyle Beyrût'a bi'l-vuṣûl, vâlîsi'bu-

30. خنتمان
31. لويد
32. جنيه و ذوق

lunan Ṣâliḥ Vâmıḳ Paşa'nıñ teklîfiyle Beyrût gümrük mültezimi Misaḳ-zâde Bedros Aġa'ya müsâfir olaraḳ on günden ziyâde her gice bir me'mûruñ ḫânesine da'vetle maẓhar-ı ḥürmet olduġum eṣnâda teṣâdüfen Beyrût'a uġrayan Fıransız vapurına râkiben taḥṣîlât me'mûriyyetiyle Beyrût'da bulunan 'Aynî-zâde Ġâlib Kemâl Efendi ile Vâlide Ketḫudâsı-zâde enderûnda ḫazîne ḳoġuşından müfîż mîr-alây Nûrî Beg'i berâber alaraḳ İzmîr'e muvâṣalatla beş gün ḳarantina uṣûli ba'de'l-icrâ yine vapur-ı meẓkûr ile der-sa'âdete 'azîmet ü muvâṣalat olunmuş idi.

İstanbul'a vuṣûlüñ altıncı güni mektûbî-i ser-'askerî Ḥabâb Efendi ve ol vaḳit i'mâlât-ı 'askeriyye ferîḳi bulunan müşârün ileyh Ḥacı Râşid Paşa ve ser-'asker Ḍâmâd Meḥmed 'Alî Paşa'nıñ ketḫudâsı 'Alem-dâr Muṣṭafâ Paşa Ketḫudası Ḥacı Bekir Paşa-zâde Muṣṭafâ Refîḳ Begefendi ḫâne-i 'âcizâneme vürûd ve der-sa'âdet ordu-yı hümâyûnı muḥâsebeciligine me'mûriyyet-i 'âcizânemiñ der-dest-i icrâ olduġını tebşîr itdikleriniñ irtesi güni da'vetci gelerek bâb-ı 'âlîye 'azîmetle biñ iki yüz altmış beş senesi muḥarremine teṣâdüf iden biñ sekiz yüz ḳırḳ sekiz senesi teşrîn-i ṣânîsinde ṣadr-ı a'ẓam Muṣṭafâ Reşîd Paşa ḥażretleri ḥużûrında rütbe-i ṣâniye mütemâyiziyle me'mûriyyet-i meẓkûre icrâ buyurulmuş ve dört sene-i kâmile muḥâsebecilik ḫıdmetini îfâ ile altmış ṭoḳuz senesinde müşârün ileyh Meḥmed 'Alî Paşa'nıñ mesned-i celîl-i ṣadârete naḳlinde ve Fu'âd Paşa'nıñ bâ-rütbe-i bâlâ ḫâriciyye neẓâretinde Tunus vâlîsi Aḥmed Paşa'nıñ menzûlen ḫasteliginde li-ecli'l-istifsâr ṭaraf-ı devlet-i 'aliyyeden bir me'mûruñ i'zâmı taṣavvur buyurulduḳda ṣadr-ı müşârün ileyh bu 'âcizi tensîb ü 'arż iderek irâde-i seniyyesi istiḥṣâl ve 'ilâve buyurılan ba'żı ḫuṣûṣ ile Ṭrablus-ı Ġarb ahâlîsi Mâlikî meẓhebinde vâlî ve ḥâkim ṭaleb itdiklerine dâ'ir bir müddetden berü [230] bâb-ı 'âlîye taḳdîm olunan maḥżar bâb-ı 'âlî ile bâb-ı fetvâ beyninde mevżû'-ı baḥṣ olmuş olaraḳ mesâġ-ı şer'îsi olmadıġından bu ḳîl ü ḳâliñ indifâ'ı daḫi 'ilâve-i me'mûriyyet olmaḳ üzere bâ-ta'lîmât bu 'âcize ḥavâle ile evrâḳı i'tâ ve çünki ol vaḳit mes'ele-i muḳaddemâtı emârâtı ḥiss olunmaġa başlamasıyla Girîd'e daḫi uġranılup aḥvâl-i tebe'anıñ teftîşi irâde-i seniyyesi istiḥṣâl olunmuş ve ḫâk-i pây-ı hümâyûna ruḫ-sâ olmaḳ üzere mâ-beyn-i hümâyûna rû-mâl olunması irâde buyurulmaġın, Çerâġân sâḥil-sarây-ı hümâyûnunda mâ-beyn baş kâtibi Ferîd Efendi'niñ oṭasına 'azîmetle ba'de'l-istîẓân ḥużûr-ı hümâyûna sâyiş-i ruḫsâr-ı meskenetle emr-i

me'mûriyyete dâ'ir ba'żı irâdât-ı şifâhiyye ve veṣâyâ-yı seniyye i'ṭâsıyla 'avdet ve tehiyye olunan Muḫbir-i Sürûr'a râkiben altmış ṭoḳuz senesi rebî'u'l-evvelîsi ibtidâsında ṭoġrı Malṭa ve andan Tunus'uñ 'Aḳl-bend[33] lîmânına bi'l-vuṣûl keyfiyyet-i vürûd-ı 'âcizânemi istifsâra gelen ḳarantina me'mûrına ḳapudân vâsıṭasıyla i'ṭâ-yı ma'lûmât olunduḳdan ṣoñra vâlî paşa ṭarafından gelen 'an-aṣıl İtalyan mühtedî mîr-alây Sih Meḥmed ve ḳâ'im-maḳâm-ı memlûk Sih Behrâm nâm mihmân-dârlarıyla lîmânda kâ'in iḳâmet-gâh-ı vâlîye vuṣûlden evvel bir müddet lîmân me'mûrıyla ba'żı hevâyî muṣâḥebâtı müte'âḳib vâlî paşa nezdine celb ve ḳu'ûd ile emr-nâme-i sâmî-i ṣadâret-penâhî ve berâber bulunan bâb-ı 'âlî Fârisî tercümânı iken mîr-livâlıḳla dâr-ı şûrâ-yı 'askerî a'żâsından olduġı ḥâlde müteḳâ'id olan 'Örfî Paşa'nıñ ikinci maḫdûmı İsmâ'îl Beg ve ṭabîb Mösyö Mönceri[34] vâlî-i müşârün ileyhe taḳdîm olunduḳları ve Tunus me'mûrlarınıñ kâffesi ḳâ'imen ḥâżır ve olunan muṣâḥabete nâẓır olduḳları eṣnâda biraz mülâḳât ve âfâḳî muṣâḥabetden ṣoñra 'avdet ve ol gice tersâne me'mûrına maḫṣûṣ dâ'irede beytûtetle irtesi gün tehiyye olunan dört re's estere merbûṭ müzeyyen bir 'arabaya süvâren Tunus şehriniñ vasaṭ-ı çârsûsında kâ'in "Dâru'l-Beyk" ta'bîr itdikleri pek ḳadîm bir dâ'ireye müsâfir olunmuş ve irtesi gün vâlî-i müşârün ileyhiñ dâ'ire-i dâḫiliyyelerinde mükemmel ü müzeyyen bir boġça ile beheri oraca üçer ġuruş i'tibâr olunan ve ḳıymetce on beşer ġuruşa ṣarf olunan beyâż yirmilik mecîdîden biraz küçürek ṭuġrâ-yı ġarrâ ile müzeyyen bir nev' sikkeden biraz hediyye i'tâ buyurulmuş idi.

[231] Rebî'u'l-evveliñ on ikinci güni Tunus'da Câmi'-i Zeytûn'da menḳabe-i celîle-i Ḥażret-i Nebevî ḳırâ'atında vâlî bulunmaḳ oranıñ ḳâ'idesinden olup ancaḳ vâlîniñ keyifsizliği cihetiyle ḫazîne-dâr Muṣṭafâ Paşa vekâleten câmi'e 'azîmet-i 'âcizânem ḫaberini getirmiş ve mûsîḳa ve 'asker ve müzeyyen esb-i 'aẓamet-eşer tehiyye itdirilmiş ise de yalñız 'âdet-i beldeniñ icrâsına ruḫṣatla ol esb-i müzeyyen-i müserrec-i dil-keşe rükûbdan te'eddüb ü tevaḳḳî ile câmi'e 'azîmet ve tertîl-i menḳabe-i celîleyi istimâ' ve üslûb-ı 'azîmet üzere müsâfir-ḫâneye 'avdetle vâlî paşa ṭarafından üzerinde câmi'-i meẓkûruñ resm-i muraṣṣa'ı olan ġirân-ḳıymet bir

33. عقل بند
34. مونجرى

enfiye maḥfaẓası hediyyesiyle mültefet olaraḳ irtesi gün ḍarb-ḫâne ve döküm-ḫâne ve cebe-ḫâne ve enfiye fabrıḳa ve kâr-ḫâneleri gezilüp ferdâsı ḫâric-i ḳal'ada kâ'in Bardo ve Muḥammediyye ta'bîr olunur cesîm ve müzeyyence ḳonaḳlar ile 'asâkir-i şâhâne ḳışlaları ve zeytûnluḳlar ve cennet-mekân ḳânûnî Sulṭân Süleymân Ḫân ḥażretleriniñ mükellef ü cesîm ṣu kemerleri ve sâ'ir âṣâr-ı 'atîḳa görülmüş ve on gün ḳadar iḳâmetle vâlî-i müşârün ileyhe bir ṭaḳım aġır oṭa döşemesi ve iki boġça müzeyyen sevâyî ve iki nefer eṭibbâsına birer boġça ḳumâş ve sevâyî ve mihmân-dârlara sîm ṭonanmalı birer ḳabża seyf ve ḳuṭı getiren ḫazîne-dâr Muṣṭafâ Paşa'ya Luḳur-dânlıḳ[35] ta'bîr olunur çanṭalı bir sîm yazu ṭaḳımı ihdâ ve ḫıdmetçilere 'âcizâne ikrâmiyye i'ṭâ ve 'avdete istiḥṣâl-i ruḫṣat idilerek irtesi gün bu 'âcizle ṭabîb ve ḳapudâna birer ḳıṭ'a mücevherli enfiye maḥfaẓalarıyla kâtib bege bir altun sâ'at ve dâ'ire-i 'âcizîde ve vapurda bulunan 'asâkir-i şâhâne ve ḫademeniñ cümlesine 'alâ-merâtibihim hediyye ve nâmıḳu'l-ḥurûfa 'aṭiyye-i vâfiyye ve pırlanṭalı yüzük ve naḳid ve birḳaç re's esb ü ester ve fes ü iḥrâm i'ṭâsıyla maẓhar-ı ri'âyet olaraḳ vürûdumuz gibi 'avdet de yine ṭabîb Monceri ve kâtib İsmâ'îl Beg berâber olduġı ḥâlde mülâḳât ve muvâda'a eṣnâsında daḫi aġır mücevherli bir ḳuṭı 'inâyetiyle müfârakat ve Ṭrablus'a teveccüh olunmuş idi.

Ṭunus'da bulunduġum eṣnâda vâlî paşaya idilecek ifâde ve olunacaḳ müẓâkere mûmâ-ileyh mihmân-dâr Sih Meḥmed vâsıṭasıyla icrâ olunmuş ve ba'żı teblîġatıñ mu'aḫḫaran ḥüsn-i te'sîri müşâhede olunmuş idi.

[232] Tunus lîmânından ba'de'l-ḫurûc ziyâde bir furṭuna ẓuhûrıyla fevḳa't-ta'rîf zaḥmete giriftâr olundıġı eṣnâda esbân-ı mühdâ-bihden birisi farṭ-ı furṭunadan küpeşteye şedîden suḳûṭ ile ayaġı ḳırılmışdır. Bu furṭuna-i fevḳa't-taṣavvurla Ṭrablus-ı Ġarb lîmânına güç ḥâl ile vuṣûlde vâlîsi bulunan sır kâtibi Muṣṭafâ Nûrî Paşa ḥażretleri ṭarafından iskelede bulunan keṭḫudâları Meḥmed Beg'le paşa ḳapusına gidilmiş ve oradan 'asâkir-i şâhâne ḳışlasında ḳumandân olan mîr-livâ Aḥmed Paşa dâ'iresinde müsâferetle yuḳaruda zikr olunan maḥżar tertîbiniñ pîş-revleri kimler olduġınıñ taḥḳîḳine ḫafî vü celî mübâşeret olunduḳda, mâl müdîri Reşîd Efendi ile

35. لوقوردانلق

mûmâ-ileyh Aḥmed Paşa'dan alınan ma'lûmât üzerine bunlar on beş ḳadar âdem iseler de birḳaçından mâ-'adâsınıñ isimleri ma'lûm olmayup ḥükûmete inḳıyâd ve istiḳâmet-i ṣûrî ibrâz iderek ḫafiyyen ba'żı fesâd îḳâ' idenleriñ biri oldıġına ẓann-ı yaḳîn ḥâṣıl olan Şeyḫu'l-Beled Ḥacı Aḥmed cümlesini bilmek lâzım gelür gibi bir söz işidildiginden ma'rifetiyle ba'żı eşyâ mübâya'a olunmaḳ bahânesiyle mûmâ-ileyh nezd-i 'âcizîye celb olunaraḳ mizâcı ögrenilüp iltifât ve rütbe ârzû-keşi ṭafra-fürûş bir şaḫıṣ olduġı añlaşıldıġından "Ḥacı Baba, seniñ rütbeñ nedir" didigimde, "Efendinâ bizim rütbe ḫâcegân diyorlar, ẓâten bize Ḥacı diyorlar, bunuñ ikisi de bir lafızda gibi söyleniyor, bundan bir iftiḫâr şıḳmıyor, 'acebâ bu ḫâcegân ḳapucıbaşıya taḥvîl olsa olmaz mı" didigini dûlâb-ı muḳfil-i me'mûriyete bir miftâḥ-ı sehlü'l-iftitâḥ-ı ma'nevî ittiḫâẕ itmiş idim.

İrtesi gice mûmâ-ileyh Ḥacı Efendi nezd-i 'âcizîye celb ile meclis iḫlâ olunduḳdan ṣoñra evvelce ḥâżırlamış olduġum Kelâm-ı Ḳadîm'i Ḥacı Aḥmed'e irâ'e ile "Ey Ḥacı Aḥmed Efendi, Ṭrablus-ı Ġarb nâmına olaraḳ Mâlikî meẕhebinde vâlî ve ḥâkim ṭalebine dâ'ir bâb-ı 'âlîye taḳdîm olunan şu maḥżar-ı müzevvirde seniñ de mührüñle taṣdîḳiñ mevcûddur, işte maḥżar ve mührüñ budur, sen bu işde egerçi pek ziyâde müttehem iseñ de bir daha devlet-i 'aliyyeniñ uṣûl-i meşrû'a vü 'âliyesi ḫilâfında bulunmayacaġına ve sağa şimdi su'âl idecegim şeyleri ṭoġruca ifâde iderek sür'at-i ikmâl-i me'mûriyyetime ḫıdmet idecegine şimdi benim ta'lîm [233] itdigim gibi Muṣḥaf-ı Şerîf'e vaż'-ı yed-i yemîn ile beni te'mîn ider iseñ cerâyim-i güzeşteniñ 'afvıyla berâber ba'd-ezîn ṣadâḳat itmek üzere hemân şimdiden emeliñ olan ḳapucı-başılıġıñ tevcîh olunacaġına dâ'ir yediñe 'ilm ü ḫaber daḫi viririm, bi'l-farż tefevvüh idecegiñ yemîn ve 'arż idecegiñ te'mînde te'vîlü taṣnî' añlar isem meṣelâ sen firâr ider iseñ de maġaza ve ḫâne ve emlâkiñi ḥacz ü żabṭ itmekde ḳaṭ'â tereddüd ü teḫâşî itmeyecegimi sağa beyân iderim, şıḳḳeyndeki nef' u żarrı mülâḥaẓa iderek aña göre ḥareket eyle" söziyle sükût eyledigim mûmâ-ileyhe te'sîr iderek "mâdâm ki 'afv u 'âṭıfet-i seniyyeye iḳtirânımı Kelâm-ı Ḳadîm ḥużûrında ifâde eylediñiz, ben da ṭoġrusını söyleyecegime sizi Kelâm-ı Ḳadîm ile te'mîne müsâra'at eylerim" diyerek maḥżarıñ tanẓîminde kendüsiyle berâber on iki âdem rehber olaraḳ mâ-'adâsınıñ birazı derûn-ı maḥżardaki 'ibâreyi bilmeyerek memlekete ḫayırlu şeyler müsted'î olması ẓannıyla taḥrîr itmiş ve biraz mühür daḫi çâr-

sûdan şundan bundan ṭoplanılmış olduġını ifâde ve meẕkûr on iki kişiniñ maḥżardaki mühürlerini irâ'e itmesiyle anlar ism ü şöhretleriyle bir varaḳaya iḫrâc ve tevfîḳ ve mûmâ-ileyhiñ irtesi gün ḳapuya gelmesi tenbîh ve geregi gibi te'mîn ü taṭmîn olunaraḳ ḫânesine ruḫṣat virildigini müte'âḳib der-ḥâl ketḫudâ Meḥmed Beg celb ile Ḥacı Aḥmed Efendi ile berâber puṣulada esâmîsi muḥarrer eşḫâṣıñ 'ale'ṣ-ṣabâḥ vâlî paşa ḥażretleri ḥużûrında 'aḳdi iḳtiżâ iden meclise bilâ-noḳṣân celblerini tenbîh itdigimde mîr-i mûmâ-ileyh "celb idelim, lâkin baḳalım cümlesi burada mevcûd mıdır" didigine cevâben "fesato[36] kâtibi Meḥmed Efendi'den başḳa bu gice cümlesi buradadır, artıḳ siz şimdi teşebbüş idiñ yâḫud yarın iḥżâr idiñ, ben bunları ṣabâḥleyin meclisde ḥâżır olmalarını sizden ṭaleb iderim" diyerek ketḫudâyı ṣavmış ve Ṣalinalı[37] Aḥmed Paşa'yı gice oṭasından celb ve istişâre eyledigimde "ben şimdi bunlarıñ ḫânelerini ḫaber alur ve inşâ'allâh 'ale's-seḥer cümlesiniñ ḫâneleri pîş-gâhlarına kendüleri ḥiss itmeyecek ṣûretde birer vesîle düşünerek birer ikişer müsta'id çavuş-ı ḳaravul me'mûr iderim, te'essüf itmeyiñ, ṣabâḥ yaḳındır, bir parça istirâḥat idiñ" diyerek gitmiş ve ḥaḳîḳatü'l-ḥâl iki sâ'at beytûtetle bîdâr olaraḳ 'alâmet-i envâr-ı zükâ dâ'ire-i ufuḳda rû-nümâ olmaḳ üzere bulundıġı gibi ḳıyâm [234] ve Aḥmed Paşa celb ve icrâ'âtından su'âl olunduḳda tamâmiyle îfâ itdigini ve cümlesi ḫânelerinde mevcûd olduġını ifâde itmesiyle ḳapuya 'azîmet ve meclisiñ iḥżârına işâretle vapur ḳapudânını bir köşeye çekerek çârsûdan ba'żı levâzımât tedârüki gibi bir vesîle ile vapurdan müsta'id yirmi ḳadar 'asâkiriñ ḥükûmet ḳonaġınıñ taḥtındaki izbe żâviyeler ta'biyesiyle kendüsiyle iki çavuşuñ meclis ḳapusı ittiṣâlinde ârâm iderek ifâdemize intiẓâr itmesini ve vapurda mevcûd olan ṣandâllarıñ iskelede bulunup vapuruñ da yavaş yavaş tehiyye idilmesini tenbîh ile meclise girildikde mollâ efendi ve mâl müdîri ve Aḥmed Paşa ve enderûnda seferli ḳoġuşından müfîż Ḳapu Çuḳadârı-zâde mîr-alây Emîn Beg ve vücûh ve Şeyḫu'l-Beled Ḥacı Aḥmed Efendi ve sâ'irleri birer ikişer gelüp kâmilen ḥâżırlandıġı añlaşılaraḳ meclis ḳapusı çevirtdirildikde ta'lîmâtı vâlî paşa ḥażretlerine irâ'e ile lede'l-müṭâla'a "me'mûriyyet siziñdir, baña lâzım olan mu'âvenetdir" söziyle sükût ve iltifât buyurduḳlarında ma-

36. فساتو
37. شالینه لی

ḥżar-ı mezkûrı li-ecli'l-ḳırâ'a meclis kâtibi Ṭrabluslı Meḥmed 'Alî Efendi'ye ibrâz iderek eṣnâ-yı ḳırâ'atda müttehemlere ṭoġrı 'aṭf-ı naẓar eyledigimde cümlesi müteḥayyir ü mebhût, elîm ü esîf ve müteraḳḳıb-ı tehdîd ü taḥvîf olduḳları görilerek ḫıtâm-ı ḳırâ'at-ı maḥżarda mühürleri irâ'e ve ḳabâḥatları kendülerine beyân u ifâde ile cümlesiniñ dâ'ire-i i'tirâfda isti'fâ ve isti'ṭâfa âmâde olduḳları añlaşılup bu isâ'etiñ sebeb ü bâ'iṣinden Ḥacı Aḥmed Efendi'ye su'âlimde "Beytü'l-mâl Ḥacı 'Alî ile fesato kâtibi Meḥmed Efendi böyle bir şey yapılması fesâdını tensîb ider itmez baḳiyyesi olup işte burada mevcûd bulunmuş olanlar benimle berâber cümlemiz taṣdîḳ itmiş idik, bu isâ'ete cür'etde aḥâd-ı ahâlîden kimesneniñ ma'lûmâtı yoḳdur ve bize kimesne cebr eylemedi, biz kendi 'aḳl-ı ḳâṣıramız teba'iyyetiyle teşebbüş itdik ve ḥattâ bu maḥżar me'âli muḳterin-i müsâ'ade-i seniyye olmayacaġını istiḫbâr iderek, bu bir eyü şey olmadı, baḳalım Rabbim encâmını ḫayr eylesün, deyü bunlara söylemiş idim, bunuñ pek büyük bir ḳuṣûr olduġında şübhe yoḳdur" cevâbını virmesiyle dîgerlerine "siz ne dersiñiz" ḫıṭâbına cevâben elfâẓ-ı 'Arabiyye ile töhmetlerini iḳrâr ve isti'fâ-yı ḳuṣûra ibtidâr eylediklerinde maẓbaṭasınıñ sür'at-i tanẓîmini meclis kâtibine ifâde vü beyân ve vapur ḳapudânı meclis oṭasına [235] iḫżâr ile müttehemleriñ ve bizim eşyâ ve âdemlerimiziñ serî'an vapura îṣâlleriyle iki sâ'ate ḳadar ḳalḳacaġımı ityân itdigim anda 'asâkir-i şâhâneden evvelce ḥâżırladıġı neferâtı getirerek her birini ikişer 'askere teslîmen iskelede tehiyye olunan ṣandâllar ile vapura naḳl itdigi görüldükde maẓbaṭa alınup vapura yol virilmiş idi.

Malṭa'ya vuṣûlümüzden çend sâ'at ṣoñra bir âdem gelüp ḫafiyyen "bu müttehemlerden eger fülân ve fülândan iġmâż-ı 'ayn iderseñiz size külliyetlü hediyye taḳdîm ile ḫıdmet idecekler" sözini tefevvüh itdigi anda maḥbûsiyyetiñ ṣûret-i żabṭ u muḥâfaẓaları me'mûrı olan żâbiṭâna tekrâr u tenbîh ile Malṭa'da bir gice beytûtet ve memleketi güzelce gezerek 'avdet ve irtesi gün fekk-i lenger-i ilḳâmetle pek güzel bir havâ ile Girîd'iñ Sûde lîmânına muvâṣalat olunmuş idi.

Müşârün-ileyh sır kâtibi Muṣṭafâ Nûrî Paşa ḥażretleriniñ dîvân kitâbetlerinden neş'et iden Girîd defter-dârı Edirneli Şâkir Efendi lîmâna gelerek birlikde Ḫanya'ya gidilüp bir hafta ḳadar ârâm ve lâzım gelenlerle ba'de'l-mülâḳât maḳâm-ı ser-'askerîden virilmiş olan emr mûcibince Ḫan-

ya ḳışlaları gezilüp ḥasbe'l-me'mûriyye Ḥanya'nıñ ba'żı ṣanâdîd-i ḳavmiyle mülâḳât olunduḳdan ṣoñra iḳtizâ iden ḳurâsına 'azîmet ve mu'teberân ile mülâḳât ve îfâ-yı ḥüsn-i neṣâyiḥ ve muṣâḥabetle on gün ḳadar lede'l-ârâm o eṣnâda Ḳandiye'de bulunmuş olan Girîd vâlîsi żabṭiye müşîri esbaḳ Meḥmed Paşa ile görişilüp ḳışlalar gezilerek vapura 'avdet ve ḥareketle Marmara Deñizi'ne ḳadar müsâ'ade-i havâ ile gelinmiş idi.

Marmara'da şedîd bir furṭunaya teṣâdüfle birçoḳ zaḥmet çekildigi ve bu żevḳ-i seyâḥatiñ ḫumârı 'aḳîbinde geçirildigi ḥâlde bir cum'a güni der-sa'âdete muvâṣalatla Ṭrablus'dan alınan maḥbûsîn Bağçe Ḳapusı ḳaravulına bi't-teslîm Ḳurı Çeşme sarâyında ṣadr-ı a'ẓam Meḥmed 'Alî Paşa ile lede'l-mülâḳât keyfiyyet-i seyâḥat ifâde olunduġınıñ üçünci güni sâḥil-sarây-ı Çerâġân'da ḫużûr-ı hümâyûna rû-mâl ile maẓhar-ı tevcîh-i ḫıṭâb-ı müsteṭâb ve nâ'il-i 'aṭiyye vü iltifât ile kâm-yâb olaraḳ 'avdet olunmuş idi.

[236] Rusya devlet-i faḫîmesi cânibinden ba'żı tekâlîf ile der-sa'âdete gelen Pirens Mançuḳof'uñ ta'dîl-i tekâlîfe yanaşmaması tebdîl-i vükelâyı müstelzim olduġından Meḥmed 'Alî Paşa ṣadâretden ser-'askerlige ve meclis-i vâlâ-yı aḥkâm-ı 'adliye re'îsi Girîd vâlîsi esbaḳ Muṣṭafâ Nâ'ilî Paşa maḳâm-ı ṣadârete ve Meḥmed Rüşdî Paşa ḥażretleri 'asâkir-i ḫâṣṣa-i şâhâne ordu-yı hümâyûnı müşîrligine naḳl olunmuşlardır.

Rûmili Ordu-yı Hümâyûnı Müsteşârlıġına Me'mûriyyet-i 'Âcizâneme Müte'alliḳ Fıḳralar

Tunus'dan 'avdetden ṣoñra bir müddet daha muḥâsebecilikde ḫıdmet itmekde iken altmış ṭoḳuz żi'l-ḥiccesinde ẓuhûr iden Rusya seferi münâsebetiyle Şumnı ve Erżurûm ve Baṭum cihetlerinde teşkîl buyurılan ordu-yı hümâyûnlardan Şumnı mevḳi'indeki ordu-yı hümâyûna 'Ömer Paşa ve Erżurûm'a Çırpanlı 'Abdu'l-Kerîm Nâdir Paşa ve Baṭum'a Servili Ḫaşekî Selîm Paşa ḳumandân ve burc-ı 'aḳrebde bir sâ'at-ı naḥsda iken Anaṭolı ordu-yı hümâyûnına bâ rütbe-i bâlâ Rıżâ Efendi ve Rûmili ordu-yı hümâyûnına rütbe-i ûlâ ṣınf-ı evveliyle bu 'âciz ve Baṭum'a ûlâ ṣınf-ı ṣânîsiyle sâbıḳâ müs-

teşâr-ı ṣadr-ı ‘âlî Zühdî Beg merḥûmuñ aḳribâsından mektûbî ser-ḫalîfesi esbaḳ Faḫrüddîn Efendi müsteşâr ta‘yîn ve refâḳatlere mektûbcı ve muḥâsebeciler ve ketebe terfîḳ olunaraḳ maḥâl-i me’mûriyetlere ‘azîmetle ḳumandân ‘Ömer Paşa'nıñ ittiḫâẕ itdigi uṣûlüñ ve ḫuṣûṣiyle vürûdumuzdan evvel Silistre defter-dârı bulunan Ispartalı Meḥmed Beg'iñ muvaḳḳaten ordunuñ umûr-ı mâliyesini ‘indî olaraḳ ḥîn-i sû’-i idâresinde gitdigi meslegiñ çıḳarı bilinemeyüp ḳumandân paşa ise maḥrûrî-i demâġ-ı dâ’imî ile bir ḥâl-i ḫod-serî vü istiġrâḳda bulundıġı ve ma‘iyyet ü ḫıdmetinde bulunan mürâ’îler dâ’imâ müşârün-ileyhiñ re’y-i kec ve efkâr-ı mu‘avvecini taṣdîḳ ile kendü refâhlarına ḫıdmet itdikleri cihetle müşârün-ileyh kendi ḫayâl-i maḥrûrâne ve efkâr-ı maḫmûrânesindën tevellüd iden ârâdan başḳa re’ye ḥavâle-i sem‘-i i‘tibâr itmediginden mirṣâd-ı ṣavâbı irâ’e vü iḫtârıñ ḳat‘â fâ’idesi olmadıġı añlaşıldıġı ve mûmâ-ileyh Meḥmed Beg me’mûr oldıġı defter-dârlıġıñ mevḳi‘i olan Rusçuḳ'a gitdigi cihetle umûr-ı me’mûremle müteveġġil iken Rusya ‘askeriniñ Ṭutarḳan'ıñ ḳarşusındaki Ulaḫ yaḳasına vürûdı istiḫbâr olunmasıyla ‘Ömer Paşa li-ecli'l-muḥârebe Ṭutarḳan ḳaryesine [237] ‘azîmetinde bu ‘âcizi bâ-ta‘lîmât-ı mevcûde ordu-yı hümâyûnuñ ḳumandân ḳâ’im-maḳâmlıġıyla Şumnı'da bıraḳdıġından îfâ-yı me’mûriyyete devâm olunmuş idi.

Ṭutarḳan'daki muḥârebede ‘asâkir-i şâhâneniñ muẓafferen ‘avdetini müte‘âḳib ṣadâret müşteşârı Şekîb Efendi me’mûriyyetiyle ‘Ömer Paşa'ya serdârlıḳ fermân-ı ‘âlîsiniñ şeref-vürûdı, mecbûl oldıġı ‘aẓamet ‘arîżasıyla ḫod-serlik beliyyesiniñ tezâyüdine sebeb oldıġından ġâyet-i ıżṭırâb ve ‘aẓâb-ı derûn-ı bî-ḥisâb ile on mâh ḳadar me’mûriyyet-i meẓkûreniñ ḥüsn-i îfâsına beẕl-i mesâ‘î ve istiḳâmet-i meftûreyi der-pîş iderek muḥâsebeci Reşîd Efendi, başkâtib Midillüli Muṣṭafâ Efendi gibi ṭarz u ṭavırlarına âşinâ olmadıġım mechûlü'l-aḥvâl me’mûrarıñ ḥâl ü ḥareketlerine rûz u şeb ‘aṭf-ı naẓar-ı diḳḳatle me’mûriyyet-i müte‘assireyi îfâ arasında mâliye nâẓırı Mûsâ Ṣafvetî Paşa'nıñ himmeti ve ol zamân ḫâriciyye nâẓırı bulunan ṣadr-ı esbaḳ Muṣṭafâ Reşîd Paşa'nıñ îcâb-ı vaḳte tevfîḳan müsâ‘ade vü i‘ânesiyle ordu-yı hümâyûnlar müsteşârlıḳlarınıñ defter-dârlıġa taḥvîliyle Rûmili'ye vüzerâdan Burûsa vâlisi sâbıḳ Boşnaḳ Âgâh Paşa ve Anaṭolı'ya Ḥacı Vehhâb Efendi defter-dâr naṣb olunduḳlarından müşârün-ileyh Âgâh Paşa Şumnı'ya bi'l-vürûd rü’yet-i meṣâliḥe ibtidâr itmiş idi.

Ḫıtâm-ı muḥâsebeye ḳadar ordu refâḳatinde bulundukça on beş bin ġuruş ma'zûliyyet ma'âşı iḥsân buyurulduġından me'mûrları ma'rifetleriyle iki mâh ẓarfında rü'yet olunan muḥâsebe defterleri ve meclis-i muvaḳḳat maẓbaṭasını alaraḳ der-sa'âdete 'avdet itdikden iki mâh ṣoñra mâliye ḫazînesiniñ maṣârifât muḥâsebesi ketebesinden Veysî Efendi'niñ iḫtârı ve maṣraf muḥâsebecisi Râşid Beg'iñ ışrârıyla defâtiriñ uṣûle ġayr-ı muvâfıḳ tanẓîm olunmuş bulunması ser-riştesiyle yine ma'âş-ı meẓkûr i'tâ olunaraḳ bâ-teẓkire-i sâmiye orduya 'avdet-i 'âcizânem irâde buyurulduġundan şiddet-i şitâda Rusçuḳ'a 'avdet olunmuş idi.

Rusçuḳ ve Şumnı'da altı mâh ḳadar ârâm olundıġı eṣnâda mes'ele-i mevcûdeye müte'alliḳ ba'ż ḫuṣûṣ içün Viyana'da bulunan ṣadr-ı esbaḳ Meḥmed Emîn [238] 'Âlî Paşa'nıñ ikinci mâ-beynci Neş'et Beg müşîrligiyle ikinci kerre ṣadârete celbleri eṣnâsında Şumnı'ya teşrîflerinde görişilüp der-sa'âdete 'avdet-i 'âcizânemi kendüleri irâde buyurmalarına cevâben "ordu-yı hümâyûn meclis-i muvaḳḳatından isti'lâm-ı 'âlî buyuruldukdan ṣoñra alınacaḳ cevâba göre 'avdet-i 'âcizânem daha münâsib olur" didigimi taḥsîn buyurduḳlarından Âgâh Paşa'nıñ İşḳodra vâlîligine me'mûriyetinde ḫalef olan ordu-yı hümâyûn defter-dârı Ḥacı Rusûḫî Efendi'den olunan isti'lâma cevâben taḳdîm itdigi 'arîżasında ordu refâḳatinde bulunmaḳlıġımı mûcib bir şey olmadıġı 'arż olunduġını ḥikâye ile vârid olan emir-nâme-i sâmî üzerine Şumnı'dan müfâraḳatla der-sa'âdete muvâṣalat olunmuş idi.

Bu me'mûriyyetiñ ibtidâsından intihâsına ve andan ṣoñra tamâm on iki sene bi-ġayr-i ḥaḳḳın taḥammül olunan cefâsına ve aḥibbâ ṣûretinde görinen ve me'mûl olunmayan eşḫâṣıñ si'âyet ü münâfaḳat ve muḥâsedeleri mâni'-i teraḳḳî vü tefeyyüżüm oldıġı cihetle çekilen belâyâsına ve bu müddet içinde bilâ-ẓerî'a dûçâr olduġum dâhiye-i dehyâsına naẓaran meşhûdât ve ḥaḳîḳat-i ḥâli bilâ-noḳṣân yazılmaḳ lâzım gelse mânend-i Şâh-nâme pek mufaṣṣal bir kitâb-ı keşîrü'l-ḥikâye olacaġı cihetle böyle serpintili ma'nîdâr ser-güzeşt ile enẓâr-ı müṭâla'a-güẓârânı it'âba taṣaddî isâ'etini iḫtiyâr ile ba'żıları ṭaraflarından i'râz u aġrâżı da'vet itmekden ise bu bâbda ve sâ'ir ḫuṣûṣâtımda yüzlerinden pek ziyâde mutażarrır u muṣâb olduḳlarımıñ 'Azîzün Ẕü'ntiḳâm olan Cenâb-ı 'Âdil-i Muṭlaḳ'a ḥavâlesiyle iktifâ iderek bu

me'mûriyete müte'allik olan vuḳû'âtdan derci münâsib olmayan ḥikâyâtıñ terki evlâ göründi.

İşte me'mûriyyet-i mezkûreden ba'de'l-infiṣâl evvel-emirde dört sene ḫânemde bilâ-ma'âş eṣnâ-yı ârâm-ı 'âcizânemde aḳribâ ve müte'allikâtıñ keşreti cihetiyle Es'ad Paşa ṣarrâfı Avakim-zâde Arslanoġlı Ovannis Efendi'den şehriyye on beş biñ ġuruş alaraḳ ta'ayyüş itmiş ve iki ḥarîḳiñ teḳarrübi cihetiyle ḫasâr-dîde olaraḳ ṣarrâf-ı mûmâ-ileyhe ma'a-güzeşte üç biñ kîseden ziyâde ẓuhûr [239] iden deynime muḳâbil Beyrût'a gider iken bâġ ve ḫânemiz 'uhdesine ferâġ olunaraḳ güzeşteli borcdan ḫalâṣ olunmuş idi.

Cebel-i Lübnân Naṣârâ Ḳâ'im-maḳâmlıġı Işlâḥâtına Me'mûriyyet-i 'Âcizânem

Her ne ise ṣadede devâm idelim, ḳapu keṯudâsı Nâşid Beg-zâde maṣârifât-ı 'askeriyye nâẓırı mekteb sebaḳ-daşımız Muḫtâr Begefendi ile bir gice ṣadr-ı a'ẓam ve ma'den-i luṭf u himem ü kerem Muṣṭafâ Reşîd Paşa ḥażretleriniñ sâḥil-ḫânelerine gidilmiş idi. Ol şeb-i pür-ṭarabda me'mûriyyet-i sâbıḳadaki istiḳâmet-i 'âcizânemi istiknâh buyurduḳlarını tebşîr ü beyân ile otuz biñ ġuruş mâ'aş ve yüz biñ ġuruş ḫarc-ı râh ile Cebel-i Lübnân ışlâḥâtına me'mûriyyet-i 'âcizânemi ve bu işiñ ḫıtâmıyla berâber vezâretle Ḥaleb vâlîliġiyle çerâġ buyurulacaġımı 'alenen ve mükerreren tebşîr buyurduḳlarına şeyḫu'lislâm Çelebi-zâde İsmâ'îl 'Âṣım Efendi'niñ,

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Ḳâbil-i feyż-i kerem-kâr eyler iḥsânın tamâm
Mihr ider mâh-ı neviñ elbette noḳṣânın tamâm

me'âliyle 'arż-ı teşekküre ibtidâr eylemiş idim.

Müte'âḳiben müşârün-ileyh ḫaste ve bir hafta ṣoñra irtiḥâl-i dâr-ı cennetle dem-beste olduḳlarından ḥâṣıl olan ḥüzn ü keder muḥtemel-i resîde-i derece-i ḫavf u ḫaẓer ise de,

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Iştıbâr ehli kemâlâtını taḫlîd eyler
Nüsḫa-i nefsini tevfîḳ ile teclîd eyler
Sırr-ı lâ-yüs'eli fehm ile geçen vehminden
Ân-be-ân Ḫâlıḳ'ı tevḥîd ile taḥmîd eyler

ḳıṭ'a-i râcilânesini yâd ve ṣûret-i ṣabr u taḥammül ü tevekküli pîşe ile ḥayret-ḫâne-i âşiyânemde tesliyet-i müfâd-ı her-çi-bâd-âbâd ile ârâm üzere iken ṣadr-ı cedîd 'Âlî Paşa yirmi beş biñ ġuruş ma'âş ve altmış biñ ġuruş ḫarc-ı râh ile me'mûriyyet-i 'âcizânemi tervîce himmet idüp faḳaṭ Aşḳar 'Alî Paşa keṯudâlığından Anṭalya ḳâ'im-maḳâmı olan İsmâ'îl Ṣabrî Beg'den ahâlîniñ ẓuhûr iden şikâyetiniñ taḥḳîḳinden ṣoñra Beyrût'a gidilmesi yetmiş üç ramażân-ı şerîfi evâḫırında irâde vü i'ṭâ buyurılan ta'lîmât-ı seniyye ile 'azîmet-i 'âcizânem ifâde buyurulmuş idi.

Tersâne-i 'âmireden tehiyye buyurılan Silistre vapurına eşnâ-yı rükûbda Ṣafvetî Paşa birâderi Muṣṭafâ Rıżâ Efendi'niñ ṣurre-i hümâyûn [240] emânetine me'mûriyyeti ẓuhûr itmekle berâber Anṭalya'ya ḳadar gidilüp emr-i me'mûriyyete mübâşeret ve on beş günde netîce virilen taḥḳîḳâtıñ gösterdigi lüzûm üzerine ḳâ'im-maḳâmıñ 'azliyle nâ'ibi Ḫâlid Efendi'niñ vekâletine dâ'ir ḥasbe'l-me'zûniyye ṭaraf-ı 'âcizânemden virilen vekâlet-nâmeden ṣoñra Levid ḳumpanyasından Teke lîmânına gelen Malta nâm vapura râkiben üç günde Beyrût'a vuṣûl bularaḳ vâlîsi Ḫurşîd Paşa ile lede'l-mülâḳât emr-i me'mûriyyete mübâşeret olunmuş idi.

Beyrût'a vuṣûl-i 'âcizânemde Ṣafvetî Paşa mensûbâtından ve Ṣoġuḳ Çeşmeli Bekir Efendi aḳribâsından ṣadr-ı esbaḳ silaḥdâr 'Alî Paşa ḫazîne kâtibi Muṣṭafâ 'Ârif Efendi'yi defter-dâr-ı eyâlet ve ol vaḳit bâb-ı 'âlî tercüme oṭası ḫulefâsı müteḥayyizânından olup mu'aḫḫaran vezîr olan Ṣabrî Paşa ḥażretlerini palanḳa me'mûriyetiyle rehîn-i meşġûliyet ve ḫulefâ-yı mûmâ-ileyhimden oluṗ bi'l-âḫire vezâretle mâliye nezâretini iḥrâz itmiş olan Ṣâdıḳ Paşa ḥażretlerini müteraḳḳıb-ı ẓuhûr-ı me'mûriyet ve mektûbî-i ṣadr-ı 'âlî ḫulefâsından Vaṣfî Efendi'yi keṯudâlıḳ ḫıdmetinde maẓhar-ı ri'âyet bulduġımdan ışlâḥâta mübâşeret olunduḳda uṣûl-i 'atîḳada voyvo-

da ve mütesellim ve Cebel-i Lübnân'a muḳâṭa'acı ve emîr ta'bîr olunan vücûhuñ kâffesiniñ dil-gîr olduḳları sâde-dil Naṣârâ ḳâ'im-maḳâmı Mîr Beşîr Aḥmed'iñ 'azliyle iş bitecek iken vâlî-i müşârün-ileyhiñ mîr-i mûmâ-ileyhi iltizâm itmesi ve bu me'mûriyeti mu'arrif ü mübeyyin olan ta'lîmât-ı seniyye ise vâlî paşa ile ittifâḳ u ittiḥâd dâ'iresinde maḥdûd olması irâde-i seniyyesi dü-dest-i teşebbüṣât-ı 'âcizânemi ta'ḳîd ü ta'vîḳ ve ittifâḳıñ ḫilâfındaki ḥareketiñ fâ'idesi olmayacaġı icrâ'âtımı te'ḫîr ü ta'ṭîl itmiş olduġından ḫod-be-ḫod ḳâ'im-maḳâmıñ 'azline ḳıyâm itmek egerçi ba'żı teşebbüṣât-ı müstaḳîme ve her-çi-bâd-âbâd ile mümkin ise de vâlî paşa ile ḥâṣıl olacaḳ mübâyenetiñ maṣlaḥatı dûçâr-ı keşâ-keş ideceginden çekilecek zaḥmet müṭâla'asıyla mu'aḫḫaran rivâyet olunduġına göre ke'enne vâlî paşanıñ bu bâbda almış oldıġı rivâyet olunan ta'lîmât-ı ḫafiyyeye naẓaran iltizâm eyledigi ḥiss olunan bir politiḳaya mebnî bi'ż-żarûre ḳâ'im-maḳâmıñ 'azline gidilemeyüp ġabâvet ve 'adem-i ehliyeti cihetiyle 'azl ü tebdîli esbâb-ı ḳaviyyesiniñ ẓuhûrına teḳarrüb eyledigim eṣnâda ḳâ'im-maḳâmdan iştikâ [241] iden ṭaḳımıñ re'îsi olan Mîr Beşîr 'Assâf'ıñ müdîr-i umûrı Es'ad Naṣṣâr nâm söz ebesi bir Naṣrânî bir gün nezd-i 'âcizâneme gelerek ḳâ'im-maḳâmıñ ḥamâḳat ve 'inâd i'tisâfa cür'etinden baḫṣ ve ḥikâyeye ibtidârı ba'de'l-istimâ' cevâben "ẓulm-dîdegân-ı ḥükûmetden veyâ ṭarafımızdan bâ-ma'rûżât ḥaḳlarını istid'â iderler ise işlerine baḳılur ve ḳâ'im-maḳâm ḥaḳḳında isnâd olunan cinâyetden üzerine bir ḫuṣûṣ-ı cevherî tebeyyün ider ise 'azl ü tebdîl olunur, yoḫsa bir esâsa binâ ḳılınmayaraḳ bir şaḫṣıñ ef'âl-i müte'addiyesinden sükût ve yalñız aḫlâḳ-ı rediyyesinden baḫṣ ile böyle bu revmeden şifâhen ḥikâye ve safsaṭa ile devlet me'mûrınıñ 'azline yürinmek emr-i mevhûmı iltizâma cür'et dimek olaraḳ bu daḥi iḥḳâḳ-ı ḥaḳ ḳażiyye-i marżiyyesiniñ külliyen ḫilâfına iḫtiyâr-ı ḥareket olacaġı cihetle lâyıḳ u revâ olmaz ve buña tanẓîmât-ı ḫayriyye ve ta'lîmât-ı seniyye ve kâffe-i niẓâmât-ı devlet-i 'aliyyeyi mü'essis olan şerî'at-ı şerîfeniñ mutażammın oldıġı 'adâlet-i 'aliyye mesâġ u müsâ'ade göseremez" cevâbıyla ilzâm u iskât olundı, ẓann eyledigim ḥâlde irtesi gün aḫşâm üzeri sâ'at on bir buçuḳda mûmâ-ileyh Es'ad Naṣṣâr ile berâber beş yüzden mütecâviz müsellaḥ Mârûnî sâkin olduġumuz ḫâneye gelerek ḥavlısında ictimâ' ve ḅülend-âvâz ile ḳâ'im-maḳâmıñ meẓâlime cür'etinden şikâyet ve 'azl ü tebdîli istid'âsında ışrâra mübâderet itdiklerinden, içlerinden bir-

ḳaç söz añlarları nezd-i ʻâcizîye celb ile istifsâr-ı çigûnegî-i keyfiyyetden ṣoñra baʻżı neṣâyiḥ-i mü'eṣṣireye cevâb-ı muvâfıḳ alıncaya ḳadar gice sâʻat üçi geçmiş ve ol ḳadar âdem epeyce mesâfelerden aç gelmiş olduḳları istimâʻ idildiginden der-ḥâl Beyrût'daki furun ve maġazalar açdırılaraḳ ekmek ve peksimed ile bulunabilen ternâne tedârükiyle bunlar ol gice müsâfir idilerek irtesi gün ḳaryelerine gitmişler ise de bunlarıñ böyle müselleḥan Beyrût'a gönderilmeleri ḳâ'im-maḳâmlıḳ arzûsında olan ve re'îsü'l-müşteḳî bulunan Mîr Beşîr ʻAssâf'ıñ ṣanîʻa vü cür'eti eṣeri olduġı añlaşıldıġından bu cür'etden maḳṣad ne idügine dâ'ir yazılan taḥrîrât tevdîʻan ve Cebelce cereyân iden fesâdât u fetretiñ bâʻiṣ ü esbâbınıñ ḫafiyyen taḥḳîḳâtı me'mûriyyeti ʻilaveten muḳaddemâ Ḥaleb mâl me'mûriyetinde iken ʻArabî tekellümi taʻlîm itmiş ve ḥükûmet işlerinde iktisâb-ı meleke vü mahâret eylemiş olan maʻtûḳ-ı ʻâcizânemden Yûsuf Aġa, mûmâ-ileyh Mîr Beşîr ʻAssâf'ıñ bulunduġı [242] ḳaryeye gönderilmiş idi. Getirdigi cevâbda ke'enne anları kendüsi göndermeyüp ḳâ'im-maḳâmdan nâ-ḫoşnûd olan ekṣer muḳâṭaʻacılarıñ ḳaryelerinden ẓulm-dîde olan ahâlî göndermiş olduġını ve kendüsi ṣâdıḳ-ı devlet ise de ḳâ'im-maḳâmdan müşteḳîlikle teşehhür itdiginden ve ḳâ'im-maḳâm ise ḥükûmetiñ maḳbûl u muʻteberi bulundıġı cihetle şâyed bu ʻâciz daḫi vâlî paşanıñ sevḳiyle muvâfaḳat idüp ḳâ'im-maḳâm ṭarafına meyl itdirilmiş isem kendüsi ḥaḳâret göreceginden zuʻmınca bu ḳayd-ı iḫtirâzîye riʻâyeten ḳâ'im-maḳâmıñ ʻazl ü tebdîli ʻumûmuñ emel ü arzûsı olduġını iṣbât itmek içün ṭarafımıza geldiklerini beyân itmiş ve Yûsuf Aġa'nıñ bu ḫuṣûṣdaki taḥḳîḳâtı daḫi bu merkezde olup ancaḳ gider gelür iken ḳonup göçdigi ḳurâdan aldıġı maʻlûmâta ve meşhûdı olan aḥvâl ve maḥsûsâta naẓaran ḳâ'im-maḳâmıñ ḥaḳḳındaki şikâyetiñ menşe'i Maṭrân Ṭobya nâm muḥarrikle pek esâfil ve aḥâd-ı ahâlîden ʻâdî bir ḫıdmet-kâr maḳûlesi iken Maṭrân'ıñ nuṭḳ u ḫıṭâb-ı ḫaṭâ-kârîsini ezhân-ı ahâlîye te'sîre vesâṭeṭ-i ḫıdmet-i fesâdiyyesinde ḳullandıġı ve âlet-i mülâḥaẓa ve fesâd ittiḫâẓ itmek içün iʻtibâr itdigi Yûsuf Kerem nâm şaḳî-i ḫâ'in ü fürû-mâye vü bed-fercâm oldıġı añlaşılmış ve ḥattâ Vecîhî Paşa'nıñ vâlîliginde ve sır kâtibi Muṣṭafâ Nûrî Paşa ḥażretleriniñ ışlâḥât me'mûriyetinde ve baʻżı vulâtın sâ'ire zamânlarında daḫi Maṭrân'ıñ imtiyâz-ı Cebeliyye taḥṣîli içün çalışdıġını Beyrût'da bulunan mevṣûḳu'l-kelim ẕevât ḥikâye itmişlerdir.

Her ne ise ḳâ'im-maḳâmıñ müştekîleriniñ ve Ba'lbek ḳażâsı civârındaki Zaḫle ḳaṣabası ahâlîsinden ve Mârûnî ṭâ'ifesinden bir şaḫṣ ile Fersûn Ḳızı nâmında bir ḫâtunuñ da'vâlarında ḥaḳları tebeyyün itmek ḥâlinde iken birisi meclisiñ ḫâricinde ṣulḥen tesviye ve merḳûmeye daḫi ba'żı tażmînât tevfiyesini ḳâ'im-maḳâm meclisde söz virerek bitürülmek yolını ṭutdıġı eṣnâda Ṣayda eyâletiniñ tefrîḳ-i tebe'a ḫıdmeti daḫi bâ-emir-nâme-i sâmî bu 'âcize 'ilâve-i me'mûriyyet buyurulmuş olduġından bu me'mûriyetleriñ îfâsına birer vaḳit ta'yîni taṣavvur itmekde iken ḥükûmetle İngiltere ḳonsolos-ḫânesi beyninde otuz iki ḫuṣûṣdan ṭolayı ḥâṣıl olan mübâyenetiñ ṣûret-i suhûletle indifâ'ı ḫıdmetine me'mûriyyet-i 'âcizânemi [243] âmir İngiltere devleti ṭarafından me'mûr olan Selânik ḳonsolosı Mösyö Ḳalverd[38] ile vârid olan taḥrîrât-ı sâmiye başḳaca ve başluca bir tevaġġuli tehiyye itmiş ve bu maṣlaḥat daḫi ziyâde mühim olduġından mûmâ-ileyh Mösyö Ḳalverd söz añlar bir żât olmaġla beynimizde ḥâlişâne cereyân iden müẓâkere ile virilen ḳarâr üzerine mevâdd-ı müştekâ-bihâ birer birer tedḳîḳ ve şikâyâtıñ müte'allik olduġı âdemler celb ile evvel-emirde ḥaḳḳ-ı müdâḫale ba'de't-taṣdîḳ ve't-teslîm ikimiziñ ḥuẓûrında 'arîż ü 'amîḳ istinṭâḳ ve taḥḳîḳ olunduḳda ṭarafımızdan Türkçe ve ḳonsolos-ı mûmâ-ileyh cânibinden Fıransızca ṭutılan maẓbaṭalar her aḫşâm üzeri ḥıtâm-ı maṣlaḥatda ṭarafeynden muḳâbele vü taṭbîḳ ve ẓarflara mevżû'an ve memhûren mübâdele ve ḥıfẓ olunmaḳ ṣûretiyle ḥâṣıl olan emniyyet üzerine mevâdd-ı müştekâ-bihâ kâmilen naẓar-ı tedḳîḳden geçirilmekde olduġı ḥâlde Beyrût'a üç sâ'at mesâfede ve Maṭrân-ı merḳûmuñ manastırınıñ fevḳindeki ẓirvede kâ'in "Beyt-i Merâ" ta'bîr olunur Dürzü Mârûnî muḫteliṭ bir ḳaryede iki meẓheb ahâlîsinden taḥrîkât eṣeri olaraḳ iki çocuḳ beyninde ẓuhûr iden münâẓa'ada Mârûnî çocuġı Dürzî'yi i'dâm itmesiyle ṭarafeynden muḥârebeye mübâşeretle beş on âdem i'dâm u ifnâ idilerek muḳâtele devâm itmekde olduġına dâ'ir ḳâ'im-maḳâm Mîr Beşîr Aḥmed kendüsine vârid olan varaḳayı sâkin olduġum ḫânede defter-dâr efendi ile muṣâḥabet itmekde iken bi'ẕ-żât getürüp irâ'e ve "buña tedbîr-i 'âcil ile 'ilâc olunmaz ise maṣlaḥat 'alevlenüp Cebel'iñ her ṭarafına sirâyet iderek muḥârebeniñ imtidâd idecegi isti'dâdı mevcûddur" gibi ḳuvve-i vâhimeyi muḥarrik

38. قالورد

ba'zı sözler 'ilâvesiyle tevhîm itmiş ve vâḳı'â selîḳa-i emzice-i ahâlî-i Cebel ve sâ'iḳa-i vuḳû'ât u cedel ve ḫuṣûṣiyle Maṭrân'ıñ desâyis ü mükâyedesi sû'-i te'ṣîriyle bu muḳaddime-i pür-'ilel ḥaḳîḳaten bir fetreti netîce virecegi bir nice emṣâliyle müberhen ü müdellel oldugından fetretiñ âġâzından encâmı lede'lmüṭâla'a defter-dâr efendiyle olunan müẕâkere îcâbınca fesâdıñ kesb-i sirâyet ü cesâmet itmeden indifâ'ı içün egerçi vâlî paşanıñ hemân ḥareketi lâzım gelür ise de vâlî paşada bu sür'at-i ḥareket maẕnûn olmadıġından ketḫudâ efendiyi buldurmaḳ taṣavvurında iken vâlî paşa ve Ṣabrî Efendi ve ketḫudâ efendi bulunduġumuz ḫâneye vürûd iderek lede'l-müşâvere feẕleke-i [244] istişâreniñ 'arż itdigi ta'lîmât Cebel'e 'azîmetiñ ferdâya ta'lîḳini müş'ir olmaġla ṭaraf-ı 'âcizânemden vâlî paşaya ḫiṭâben "me'mûrîn-i devletden birisiniñ bu daḳîḳa ya'nî şimdi maḥall-i muḥârebe niresi ise oraya çıḳması elzemdir, çünki el-ḥâletü hâẕihî muḥârebe devâm itmekdedir, bu anda ḫalḳ yek-dîgerini i'dâm u imḥâ idiyor, bunuñ bir ṣâniye te'ḫîri şer'an ve ḥükûmeten ve müṭâla'aten ve inṣâfen muẕırdır, bu işe ḳâ'ideten ẕât-ı 'âlîñiziñ sür'at-i teşrîfiñiz iḳtizâ ider, eger siz çıḳmayacaḳ iseñiz ben şimdi giderim, zîrâ bir ṭarafda âdem ölmekde olduḳdan başḳa ḳarye-i meẕkûre ecnebî müsâfirleriniñ ḳampanyalarıdır, oralarda tebe'ası olan ḳonsoloslar şimdi gelür veyâ tercümânlarını gönderürler ve tebe'aları içün te'mînât isterler, ol vaḳit birimiziñ Cebel'e çıḳması emr-i żarûrî olur, anlarıñ iḫtâr u ilḥâḥ ve ifâdeleriyle mecbûren çıḳılmaḳdan ise biz kendüligimizden ḳarâr virüp de anlar gelmeden ve müdâḫalelerine meydân virilmeden ibrâz-ı ḥamiyyetle müteheyyî-i 'azîmet bulunsaḳ ve bu ḫuṣûṣda olsun i'tirâżlarına ḳarşu gelmiş olsaḳ ḫoş ve ḫayırlu olur, eger siziñ teşrîfiñiz ferdâya ḳalur ise bendeñiz hemân çıḳarım, zîrâ şimdi tercümânlar gelmege başlarlar ẓann iderim" sözini tamâm ider itmez Beyrût'da kâ'in Fıransız ceneral ḳonsolosınıñ vürûdı ḫaber virilmekle paşanıñ levni müteġayyir olaraḳ ḳonsolos meclise bi'l-vürûd söze âġâz ile "Ḫurşîd Paşa, Mösyö Döşen[39] ve fülân ve fülân Beyt-i Merâ'da ve civârında fülân fülân ḳaryelerdedir, Cebel'de ġavġâ başlamış, bunlarıñ sâlimen buraya celbi ḥükûmete 'â'iddir ve bir de tebe'amızıñ Cebel'de ḥarîr fabriḳaları ve derûnında birçoḳ ipekleri vardır, bunlardan żâyi'ât olmama-

39. دوشن

sına ḥükûmet himmet itmelidir, iḫtâr iderim" sözini tekmîl ider itmez vâlî-i müşârün-ileyh bi'l-mecbûriyye tedbîrimizi taḥsînen ve teslîmen ve ḳonsolosa ḫiṭâben "işte müfettiş beg şimdi Cebel'e çıḳacaġını ifâde itdi, inşâ'allâh her işi yolına ḳor" cevâbını virmiş ve hele bizim ifâdeniñ iṣâbeti ol vaḳit güç ḥâl ile taṣdîḳ olunabilmişdir.

Cebel'de Dürûz ve Naṣârâ Beyninde Vuḳû' Bulan Muḥârebeniñ İndifâ'ına Sür'at-ı Mübâderetle Cebel'e Keyfiyyet-i Ṣu'ûd-ı 'Âcizânem

Cebel'e 'azîmete ḥâżırlandıġım an aḫşâm eẕânı vaḳti olmaġla Beyrût ḳumandânı Ḳoca Yûsuf Paşa ḥafîdi mîr-livâ sâde-dil 'Azîz Paşa'dan iki veyâ bir bölük 'asâkir-i niẓâmiyye-i şâhâne ṭaleb olunmuş ise de şâyed ṭarafımızdan 'asker ṭaleb [245] olunur ise bir nefer bile virilmemesini ordu müşîri Aḥmed Paşa emr itmiş ve bunun üzerine vireme̊yecegini cevâb virmiş olduġından andan me'yûsen Nâfiẓ Paşa dâ'iresi aġalarından olup Beyrût'da ser-gerde bulunan İbrâhîm Aġa celb ile yüz nefer başıbozuḳ süvârîsiniñ serî'an tedârük ve teslîḥ u tehiyyesi tenbîh olunaraḳ dâ'ire-i 'âcizîde bulunan yedi sekiz nefer ḫademe ve on ḳadra başıbozuḳ ve tercümân Ṣâliḥ-zâde Aḥmed Efendi ile aḫşâm eẕânı vaḳti hemâh çay aġzından Cebel'iñ tepesinde olan muḥârebe maḥalline yetişilmek içün ester-süvâr olaraḳ seyr-i serî' ile ḥareket ve sâ'at üçde iken giceniñ bir ḥâl-i ẓulmetinde yetmiş altı muḥarreminiñ sekizinci güni mevḳi'-i muḥârebe olan Beyt-i Merâ ḳaryesine muvâṣalat olunduġı eṣnâda ḳarye soḳaḳlarında ba'żı meyyit-i maḳtûle teṣâdüfle muḥârebe imtidâd iderek lâ-yenḳati' silâḥ atılmaḳda olduġından nev'-i beşere 'ârıżası emr-i ṭabî'î olan dehşeti ser-nüvişte teslîm ve ḳażâya rıżâ ile tefsîr iderek kesb-i tesliyet ve iḫtiyâr-ı cür'etle ilerüye sevḳ-i semend ile eṣnâ-yı sür'atde İbrâhîm Aġa'ya sifâriş olunup sür'at-i tedârükine muvaffaḳ olabildigi yirmi otuz ḳadar Kürd süvârîsi birer ikişer başımıza ṭoplandıḳlarından bunlarla berâber silâḥ atılan ṭarafa ılġâr olunduḳda çünki mücâribîn-i ḥükûmetden böyle seyr-i serî' ile 'ale'l-fevr muṣliḥ u me'mûr vürûdını me'mûl itmediklerinden kâr-zârıñ terki iki ṭarafa tenbîh ve kelimât-ı

mü'eşşire ile tehdîd olunduḳda ġavġâ başılmış ve iki ṭarafıñ söz añlarları irtesi gün celb ile taḥḳîḳâta teşebbüsle iḥḳâḳ-ı ḥaḳḳa mübâderet olunacaġı cihetle herkesiñ 'ırż u edebiyle ârâm itmesi ve ahâlî-i ḳaryeniñ civâr-ı żıyâ'a ve Deyrü'l-Ḳal'a Manastırı'na müsâfir virilmesi me'mûrlarına tenbîh olunmuş idi.

Mûmâ-ileyh ser-gerde İbrâhîm Aġa ve bölükbaşı Kürd 'Abdu'l-Fettâḥ Aġa gibi süvârîleriñ mümkin mertebe mücerreb ve söz añlarlarından birḳaçı ḳarye-i meẕkûrede ve Deyrü'l-Ḳal'a Manastırı'nda olan ecnebîleriñ celbine ve birazları Fıransa tebe'asınıñ ipek fabrikalarınıñ ve ḳızıl manastırlarınıñ muḥâfaẓalarına me'mûr idilerek ṣoñradan gelenlerden elli altmış neferi ḳarye-i meẕkûre ile civârındaki köyleriñ eṭrâfında ḳaravul gezdirilerek ve bi'ẕ-ẕât ṣabâḥa ḳadar tebe'amızla ḳaryeniñ her ṭarafı [246] ve Deyrü'l-Ḳal'a cânibi gezilerek der-ḥâl celb ü tevḳîf olunmuş olan ecnebîler bölükbaşı mûmâ-ileyh 'Abdu'l-Fettâḥ Aġa muḥâfaẓa ve refâḳatiyle 'ale's-seḥer kâmilen ictimâ' itmiş olan süvârî güzîdelerinden yirmi neferine teslîmen Beyrût'a indirilmiş ve ol vaḳte ḳadar olan vuḳû'ât daḫi bâb-ı 'âlîye 'arż olunaraḳ vâlî paşaya daḫi ma'lûmât virilmiş idi.

Yevm-i meẕkûrda Dürzî 'uḳalâsıyla Mârûnî Maṭrân ve papasları iḥżâr ile cenâzeler ḳaldırtdırılaraḳ bu eṣnâda ḥasbe'l-îcâb Dürzîlerden birisi bir Mârûnî i'dâm itdiginden terbiye ile i'lân-ı 'adâlet ve fetretiñ sebeb-i ẓuhûrı tedḳîḳâtına ve ṭarafeynden irtikâb olunan ġaṣb u ġârâtıñ i'âde vü iḥḳâḳı içün nezd-i 'âcizîde bir ḳomisyonuñ ictimâ'ına teşebbüsle Dürzî ṭâ'ifesi ṭarafından 'uḳalâsından Ḥasan Şaḳar ve 'Abdullâh Hevde, Mârûnî milleti cânibinden Maṭrân Ṭobya ve Mîr Ḥasen ve Mîr Yûsuf ve daha bir iki Dürzî ve Mârûnî celb ile taḥḳîḳât ve tedḳîḳâta girişilmesi ḫuṣûṣına Maṭrân'ıñ memnûn olmadıġına tecâhülle maṣlaḥata fayṣal virilmiş ve her kârda mu'în-i mütevekkilîn ve meded-res-i 'âcizîn olan Cenâb-ı Rabbu'l-'Âlemîn'iñ luṭf u merḥamet-i celîle-i İlâhiyyesi bu ḫuṣûṣda daḫi yâr u yâverim olaraḳ her ṭarafıñ memnûn olacaġı ṣûretde bir tanẓîm ü tesviyeye bi'l-muvaffaḳiyye iş bitdikden ve ġavġâ ṣavaraḳ âsâyiş istiḥṣâl olunduḳdan ṣoñra ordu müşîri müşârün-ileyh Aḥmed Paşa'nıñ mîr-livâ İki Ḳafalı Muṣṭafâ Paşa ḳumandâsıyla Beyrût'a gönderdigi nıṣf ṭâbûr ḳadar piyâde 'asâkir-i niẓâmiyye-i şâhâneyi istiṣḥâben vâlî paşa ḥażretleri Ḫân-ı

Müdîric'e[40] teşrîf idebilmiş ve bizi de oraya ṭaleb eylemiş olduġına dâ'ir gelen kâġıdına daha Beyt-i Merâ'daki işleriñ arḳası alınmadıġı cevâbı yazılmış ise de tekrâr oraya 'azîmetimizi ısrâr eylediginden nâ-çâr Ḥamâna ḳaryesi üzerinden gidilmiş ve bir hafta oraca berüde daḫi görilebilür meṣâliḥ görilerek vâlî-i müşârün-ileyh daḫi lüzûmını taṣdîḳ eyledigi cihetle birlikde Beyt-i Merâ'ya 'avdet olunduḳdan ṣoñra Beyrût'a 'avdet ve Cebel'de lâzımu't-tesviye bir şey ḳalmadıġından müşârün-ileyh daḫi müte'âḳiben mu'âvedetle baḳiyye-i meṣâliḥ Beyrût'da rü'yet olunmuş ve bu ḫuṣûṣuñ bâb-ı 'âlî nezd-i [247] sâmîsinde ḳarîn-i ḳabûl olduġına dâ'ir şeref-vârid olan emir-nâme-i sâmî ṣûretleri dördünci ve beşinci numaralar ile żeyl-i kitâba derc olunmuşdur.

Bâlâda żikr olunduġı üzere Beyrût ḥükûmetiyle İngiltere ḳonsolos-ḫânesi beyninde ḥâṣıl olan mübâyenetiñ ḥall ü tesviyesine ḫıtâm virilmesi içün 'avdetde yine Selânik ḳonsolosı mûmâ-ileyh Mösyö Ḳalverd ile lede'l-ictimâ' mevâdd-ı müştekâ-bihâdan ġayr-ez-tesviye baḳiyyesiniñ îfâ-yı muḳteżâsına mübâşeret olunmuş idi.

Muḳaddemâ ṭarafeynden ṭutılan mażbaṭalarıñ ikmâliyle bu taḥḳîḳâtıñ virdigi netîceden añlaşıldıġına göre şikâyet olunan şeyleriñ ekşerîsi terâḫî ve te'eḫḫurâtdan ve kimisi ba'ẓı bed-ḫâhânıñ ṭarafeyni ifâdât-ı ifkiyye ile bi-ġayr-ı ḥaḳḳın iġżâb itmeleri seyyi'âtıyla ḳonsolos-ḫâneniñ bir fikr-i ġalaṭ-engîz altında ḳalmasından neş'et itdigi añlaşıldıġından meẓkûr mażbaṭalar me'âlleri birleşdirilerek tanẓîm olunan mufaṣṣal mażbaṭa ṭarafeynden temhîr ü imżâ olunaraḳ te'âṭî olunan nüsḫalarından birisiniñ bâb-ı 'âlîye taḳdîmiyle bu ḫuṣûṣ daḫi dil-ḫâh-ı 'âlî-i devlet-i 'aliyye vechile fayṣal-peẓîr olmuş ve ḥükûmetle ḳonsolos miyânesini te'lîfe ve mülâḳâta tavassuṭla lehü'l-ḥamd muḥâfaẓa-i ḥuḳûḳ-ı ḥükûmet-i seniyyeye muvaffaḳiyet üzere maṣlaḥatıñ kâmilen ḫıtâm-peẓîr oldıġı bâb-ı 'âlîye 'arż olunmuş olduġından bu ḫıdmet-i 'âcizânemiñ daḫi tebşîr-i ḳabûline dâ'ir ol vaḳit maḳâm-ı ḫâriciyyede bulunan Fu'âd Paşa'dan vürûd iden taḥsîn-nâme ile aynıyla żeyl-i kitâba altıncı numara ile derc olunmuşdur.

40. مدیرج

Cezâyir-i Baḥr-i Sefîd Eyâleti Mutaṣarrıflığına Me'mûriyyet-i 'Âcizânem

Bu işiñ ḫıtâmında yirmi otuz gün ḳadar daha Beyrût'da eşnâ-yı ârâm-ı 'âcizânemde Ḳıbrıslı Meḥmed Emîn Paşa merḥûmuñ ikinci ṣadâretinde Ṭrablus-ı Ġarb ve Baġdâd ve Şâm ve Ḥaleb ve Kürdistân ve Erżurûm ve Ṭrabzon ve Ḳonya ve Ṭuna ve Yanya ve Selânik ve Girîd ve İzmir gibi ba'żı mevâḳi'-i mühimme vü nâzükâneden mâ-'adâ olan eyâlet vâlîlikleriniñ mutaṣarrıflıġa taḥvîli ṣırasında on yedi biñ beş yüz ġuruş ma'âş ile Cezâyir-i Baḥr-i Sefîd eyâleti mutaṣarrıfığınıñ 'uhde-i [248] 'âcizâneme tevcîhine müsâ'ade-i seniyye şâyân buyurulduġına dâ'ir yetmiş altı cemâziye'l-evvelîsiniñ yirmi dördünci güni şeref-vürûd iden emir-nâme-i sâmîye imtişâlen Beyrûtça olan ufaḳ tefek işler ḥasbe'l-emr vâlî Paşa'ya terk ile sene-i mezkûre receb-i şerîfi ġurresinde eyâlet-i mezkûreniñ ol vaḳit merkezi olan Rodos cezîresine muvâṣalat müyesser olmuş idi. Emir-nâme-i mezkûr ṣûreti żeyl-i kitâbda yedinci numero ile müraḳḳamdır.

Eyâlet-i mezkûre vâlîlikle idâre olunur cesîm maḥallerden ma'dûd olup Ḫuṣûṣiyle Ḳıbrıs ve Saḳız ve Midillü ve Limni ve İstanköy ve Bozcaaṭa ve sâ'ir yirmi ḳıṭ'a mühim noḳṭalardan müctemi' ve Depelenli-zâde İsmâ'îl Raḥmî Paşa merḥûmuñ vâlîliginde ta'dâd u taḫmîn ḳılındıġı rivâyet olunduġına öre sekiz yüz elli biñ nüfûsı câmi' bir eyâlet-i vesî'a olduġından vâlîlik vechile ḥüsn-i idâresini âmir müşârün-ileyh Meḥmed Rüşdî Paşa ḥażretleriniñ evvelki ṣadâretlerinde vâṣıl olan emir-nâme-i sâmî sekiz numara ile żeylde muḥarrerdir.

Altmış bir târîḫinden berü otuz sene müddetdeki ferâmin-i 'aliyye ile re'sen vuḳû' bulan on bir me'mûriyetde şeref-vârid olan elli ḳıṭ'adan ziyâde taḥsîn-nâme nezd-i 'âcizânemde mevcûd olduġını elṭâf-ı İlâhiyyeye teşekküren bu maḥalle derce cür'et eyledim.

Rodos'a vuṣûlde ol zamân îcâbınca görilen lüzûm üzerine ahâlîyi kefâlet-i müteselsileye rabṭ ile istiḥṣâl-i emniyyet ü âsâyişe muvaffaḳiyetle otuz ṭoḳuz mâh Rodos'da eşnâ-yı ârâm-ı 'âcizânemde beş def'ada yüz altmış beş gün eyâletiñ her ṭarafını devr iderek küçük büyük yirmi dört mevḳi'iñ emzice-i ahâlî ve 'âdâtını ögrenmiş ve lîmânlarıñ taṭhîrine ve Midil-

lü'de şose ṭarîḳine bed' olunduġına ve Rodos'daki 'Arab Ḳullesi'niñ ta'mîriyle ḥapis-ḫâne ve ḫaste-ḫâne ve baġçe ve İmroz Aṭası'na kök boya zer'ine ve nefs-i Rodos cezîresiniñ Murâd Re'îs Türbesi pîş-gâhında gemici ıṣṭılâḥınca sefâ'iniñ [249] banḳ[41] ta'bîr olunur ṭaşa çatup telef olduġı cihetle bu maḥalle bir kebîr mermer sütûn ve üzerine ḳırmızı boyalu mîl üzerinde müteḥarrik, sacdan ma'mûl bir bayraḳ vaz'ına muvaffaḳ olunaraḳ daha ol vaḳitler vilâyet uṣûl ve niẓâmâtı meydânda yoġ iken menâfi' ṣandıḳları güşâd ve iḫtirâ'ı taṣavvur olunmuş ve Midillü'nüñ Ṣarlıca'da Vira Körfezi'nde ve İstanköy ẓirvesinde ve Limni'deki ḳaplucalarıñ ta'mîr ve İstanköy'deki ḳaplucalara câmekânlar iḥdâṣına mübâşeret idilecegini 'arż u inhâ iderek cevâblarına muntaẓır iken muḥâkemeleriniñ ḥużûr-ı Ḥażret-i Ḥâkim-i Mutlaḳ'a ḥavâlesine ibtidâr eyledigim ba'żılarıyla mu'aḫḫaran anlara redîf olan iki nefer nemmâm-ı vâcibü'l-intiḳâm ordu me'mûriyetinden ṭolayı 'ale'l-'amyâ 'azv-i ḳuṣûr itdiklerinden muḳaddemâ taḳdîm olunun istid'âlar ışġâ olunmadıġı ve arası on sene mürûr iderek muḥâsebe ve ordu me'mûrlarınıñ ekşerîsi irtiḥâl itdikleri ḥâlde rü'yet-i muḥâsebe ve muḥâkeme içün infiṣâl-i 'âcizânemle Mektûbî-zâde 'Oṣmân Paşa naṣb olunmuş idi.

(Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

Maḳâl-i ṭûl u dırâzı yılan ḥikâyesidir
Bu zehr ise ḫażaf-ı kec-naẓarıñ vâyesidir

me'âl-i ḫayâl-ender-ḫayâliyle der-sa'âdete ba'de'l-vürûd muḥâsebe muḥâkemesine mübâşeret olunmuşdur.

Cezâyir-i Baḥr-i Sefîdden Li-Ecli'l-Muḥâsebe İnfiṣâl İtdirildigime Dâ'ir Ba'ż Fıḳralar

Ancaḳ ordu-yı hümâyûn müsteşârlıġına ḫîn-i me'mûriyyet-i 'âcizânemde mâliye nâẓırı bulunan Muḫtâr Beg'iñ yalısına giderek ordu-yı hümâ-

41. بانق

yûna müsteşârlıḳ ta'bîriyle me'mûr olmuş olduġımdan umûr-ı mâliyesini idâreye ḫazîneden müntaḫab me'mûr ta'yînini recâ etmiş ve "keyfiyyet tamâm istediġiñ gibidir, muḥâsebeye dâ'ir size bir şey ta'alluḳ itmez, çünki mümeyyiz ve başkâtib ve sâ'ir ketebesi vardır, ḥisâb anlardan mes'ûldür" cevâbını almış isem de orduya mümeyyizlikle me'mûr idüp ṣoñra muḥâsebecilik 'unvânını virdikleri Ṭrablus-ı Ġarb mâl müdîrligini 'adem-i idâresi cihetiyle vâlîsi sır kâtibi Muṣṭafâ Nûrî Paşa ḥażretleriniñ ma'rifet-i 'âcizânemle şikâyet ve tebdîl itdirdigi mühtedî Reşîd Efendi ve başkâtib Midillüli Sâbıḳalu Muṣṭafâ Efendi nâmında bir şaḫṣ-ı rûbâh-ı mechûlü'l-aḥvâl olup bunlarıñ umûr-ı ḥisâbiyyede mahâretleri olmadıġından başḳa bunlardan ba'żılarınıñ [250] perde-bîrûn olaraḳ istedikleri rütbeleriñ istiḥṣâline 'adem-i delâletiñ emr-i żarûrî bulunması ve ḫuṣûṣiyle ordudan 'avdetde bunlarıñ cümlesi ber-ḥayât iken muḥâsebeniñ rü'yeti içün beş def'a taḳdîm itdigim teḳârîriñ birisine cevâb alamadıġım ḥâlde on iki sene mürûr vè bunlarıñ ekṣerîsi âḫirete 'ubûr itdikden ṣoñra muḥâsebeye 'azın ü ḳıyâm olunması bâ'iṣ-i maḥzûnî-i ḳalb-i vîrânem olduġı ḥâlde taḥrîk-i mirvaḥa-i muḥâsede ve münâfaḳatla teş'îl-i aġrâz ve حافر البئرطريق اخيه وقع فيه لا محال فيه me'âl-i mücerrebini isti'âż idenleriñ birer dürlü devâhîye dûçâr olduḳları görilerek be-ḥaḳḳ-ı Ḫudâ meftûr olduġum ḥilye-i tevekkülle ma'a't-te'essüf yine dürûd-ı selâmet ü refâhları tevfiyesinden başḳa söz ve temennî ḫâṭıra bile ḫutûr itmemişdir.

Ḥâl-i 'âcizânemce epeyce vaḳitler devâm iden iḳbâliñ,

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Muttaṣıl üç gice bedr olmaz felekde ḳurṣ-ı mâh
Sofrasında ḳor mı gerdûn kimseniñ nânın tamâm

miṣâliyle şîve-i rûzgâr ve 'âdât-ı dehr-i nâ-pâydâr olaraḳ bu vesîle-i ġayr-i eṣîle ile mâ'il-i suḳûṭ u ıżṭırâb olması iḳtiżâ-yı üslûb-ı 'âlem olmaḳ tesliyetiyle ḳâ'il-i ḳâ'ide vü ḥamûl olup es'ile-i vârideye ecvibe-i lâzıme i'tâ olunmaḳda ve ṭaraf-ı 'âcizîden istis'âl-i muḥâsebeyi dâfi' olur cevâb-ı me'âl ü ma'nâsında muḳaddemâ meclis-i muvaḳḳat-i ordu-yı hümâyûndan yazılup taḳdîm olunan maẓbaṭanıñ lede't-taḥarrî bulunamaması maṣlaḥatıñ henüz

ġavrına vâṣıl olamayan ẕevâtıñ ârâlarını dûçâr-ı keşâ-keş ü te'emmül ü te'ennî eylediġi günlerde maẕbaṭa-i meẕkûre ṣadr-ı sâbıḳ Ḥüseyin 'Avnî Paşa ḥażretleriniñ ser-'asker ḳâ'im-maḳâmlıḳlarında dâr-ı şûrâ-yı 'askerî başkâtibi 'Ömer Efendi'niñ ḥuḳûḳ-ı ḳadîme ri'âyeten baṭṭâlları lâyıḳıyla taḥarrîye himmetiyle meydâna çıḳarılmış ve re'îs-i meclis-i vâlâ ḥażretleriniñ naẓar-ı tedḳîḳine 'arż olunduḳda cereyân-ı maṣlaḥatıñ 'arâḳîb ü ġavâmıżına lede'l-vuḳûf yek-siyâḳ-ı efkâr olan a'żâ-yı ḥaḳḳâniyet-ârâ ḥażerâtına seciyye-i bâl ve iḳtiżâ-yı meḥâsin-i ḫıṣâl ile ḥuṣûl-i ittiḥâd-ı efkâr üzerine tanẓîm buyurulmuş olan berâ'et-i ẕimmet-i 'âcizânem maẕbaṭasını taṣdîḳen şeref-vürûd iden teẕkire-i sâmiye-i vekâlet-penâhîden çend mâh ṣoñra memâlik-i maḥrûseniñ niẓâm-ı dîger üzere idâresine şeref-ṣudûr iden irâde-i seniyye-i ḥażret-i pâdişâhîyi [251] müte'âḳib Ṭuna vilâyet-i celîlesiniñ ol vaḳit Nîş vâlîsi bulunan ṣadr-ı esbaḳ Midḥat Paşa ḥażretlerine iḥâlesinden ṣoñra Edirne vilâyeti mâliye nâẓırı sâbıḳ Ḫurşîd Paşa ḥażretlerine tevcîh ve on yedi biñ beş yüz ġuruş ma'âş ile Filibe sancaġı ḳâ'im-maḳâmlıġı 'uhde-i 'âcizâneme iḥâle ve tefvîż buyurulmuş idi.

Filibe Mutaṣarrıflıġına Me'mûriyyet ve İnfiṣâle Dâ'ir Ḥikâyât

Seksen iki şevvâlinde Edirne'ye 'azîmetle vilâyet uṣûline dâ'ir olan ḫuṣûṣâtı vâlî-i müşârün-ileyh ḥażretleriyle on gün ḳadar ba'de'l-müẕâkere ẕi'l-ḳa'dede muvâṣalatla emr-i me'mûriyyete mübâşeret ve lehü'l-ḥamd otuz üç mâh müddetde dâ'ire-i iḳtidâr-ı 'âcizânemden bîrûn ḫıdemâta eṣnâ-yı muvaffaḳiyetde sâ'ir sancaḳ ḳâ'im-maḳâmlarıyla berâber mutaṣarrıflıḳ 'unvânı virilmiş idi.

Livâ-i meẕkûruñ sekiz ḳażâ-i vesî'adan 'ibâret olan cesâmeti ve ahâlîsinden her milletiñ istiḳâmet ü feṭânet ve emr-i me'mûriyyeti ḥüsn-i îfâya sa'y u kûşiş ü himmetleri münker olmadıġı cihetle teşebbüs olunan i'mârât ṣırasında livâ-i meẕkûra mülḥaḳ Peştere ormanlarından ḳaṭ' olunan lâ-yu'ad keresteden 'öşr-i aḫẕı iḥdâṣ ve bundan senevî birḳaç yük ġuruşdan ziyâde vâridât tedârükine ve fevḳa't-taṣavvur ġâyet metîn bir güzel şoşe tesviyesine mübâşerete Pazarcıḳ ve Vetren ve Ḳapucaḳ derbendine ve be-

rü ṭarafdan Pazarlı cihetlerine ḳadar olan maḥalleri hemân ikmâl olunaraḳ ḥükûmet ḳonaġına vilâyet uṣûlince tertîb olunan mecâlis ve me'mûrîni istî'âb ider devâ'ir tertîb ü inşâ ve bir güzel ıṣlâḥ-ḫâne ve ḫapis-ḫâne ve süvârî ve piyâde żabṭiye ḳoġuşları ve âḫûr binâ ve maṭbaḫı ta'mîr ve ḥükûmet ḳonaġı ḥavlısınıñ şose olaraḳ tesviyesi ve bir güzel baġçe tanẓîmi ve ahâlî egerçi nehr-i Merîç ṣuyını isti'mâl itmekde iseler de ṭab'an müstekreh olduġından Filibe'ye üç sâ'at ḳadar olan Degirmen Dere'den künklerle mâ'-i leẓîẓ celbi içün ḥâṣıl olan ittiḥâda binâ'en yalñız bir maḥalle ahâlîsiniñ giyâlını ṣatup bi-ġayr-i ḥaḳḳın nâ-meşrû' olaraḳ eşmânını maḥalle müteġallibeleriniñ ekl ü bel' itdikleri ve'l-ḥâṣıl maḥalle ḳoḳorozlarına bi-ġayr-i ḥaḳḳın me'kel olduġı istiḥbâr olunan zâ'id ü bî-lüzûm mer'ânıñ nıṣfı ahâlîden isteklülere ṣatılup [252] ḥâṣıl olan aḳçeniñ ṣuyuñ memleketе icrâ-yı teshîlâtı içün teşkîl olunan ḳomisyon ma'rifetiyle tedârük-i levâzımına mübâşeret olunup hemân bir sâ'atlik yere ḳadar celb ü icrâ itdirilerek ḫalefiñ 'adem-i himmet ve ḳayıdsızlığıyla ol ḫayr-ı cezîliñ bıraḳdıġımız yerde ḳaldıġı ve Uzunca Âbâd Ḫâṣköy'de ḳurulan ve memâlik-i maḥrûsede birinci 'add olunan pek cem'iyyetlü panayır maḥalline her ṭarafdan gelen külliyetlü tüccâr içecek ṣu bulamadıḳlarından ve muḳaddemâ maḥall-i meẓkûrda câmi' ve ḫân ve ḥamınâm ve mekteb inşâ iden ve Yemen Fâtiḥi dimekle müte'ârif olan enderûndan müfîż Ḫadım Ḳoca Sinân Paşa'nıñ üç sâ'atlik maḥalden getirmiş olduġı mâ'-i leẓîẓ iki yüz sene evvel ġâ'ib olaraḳ ḫalḳıñ ġâyet acı ve fenâ ḳuyu ṣuları içmege mutâc olduḳları görüldiginden eṭrâfdan üstâdlar celbiyle lede't-taḥarrî iki sâ'atlik maḥalde bulunan ve hemân üç lûleden ziyâde olan mâ'-i leẓîẓ bu 'âciz-i nâmıḳu'l-ḥurûfuñ ve panayıra gelen mu'teberân-ı tüccârıñ ve Edirneli mültezim Ḥüsnî Efendi ve mültezim Ḥacı Efendi ve mültezim Ḥacı Muṣṭafâ Efendi ve birâderi Ḥacı İsmâ'îl Aġa'nıñ i'âne-i nakdiyyeleriyle yollar açdırılaraḳ künklerle celb olunmuş ve Sulṭân Maḥmûd Ḫân efendimiz ḥażretleriniñ rûḥ-ı şerîfi içün panayır vasaṭına yapdırılan dört cenâḥlı kebîr bir çeşmeden mâ-'adâ sâ'ir selâṭîn-i 'iẓâm-ı 'Oṣmâniyye ḥażerâtı ervâḥ-ı sa'îdeleri içün mu'teberân-ı ahâlî-i İslâmiyye lede't-teşvîḳ altı 'aded çeşmeniñ daha inşâsına muvaffaḳ olunmuşdur.

Ḳarşu ṭarafda ḥükûmet-i seniyye 'aleyhine teşekkül iden ḳomite-i fâsideden berü ṭarafa geçmiş olan eşḳıyâdan Ṭırnovi'ye uġrayanlar beliyye-i

sû'-i tedbîr ile birṭaḳım isâ'et vuḳû'ına meydân virildikden başḳa Ṭornovi'de bir iş görilemeksizin ba'ż-ı telefât-ı efrâd-ı żabṭiyyeye sebebiyyet virilerek ḳaçırılmış olan otuz altı nefer şaḳîden 'ibâret bir fırḳasınıñ Ḳızanlıḳ cibâline vürûd idecegi Ṭuna vilâyet-i celîlesi vâlîsi Ṣabrî Paşa ḥażretleri ṭaraflarından bâ-telġıraf iḫbâr olunduġından Ḳızanlıḳ mülḥaḳâtından olan Şıbḳa Balḳânı'na bi'ż-żât gidilerek Ġabrova'ya civâr olan Keçi Deresi'nde teṣâdüfle biraz Ḳızanlıḳ dilâverleri ve żabṭiye efrâdı cesûrları ve Ḳızanlıḳ ḳâ'im-maḳâmı Ṭâhir Aġa ve żabṭiye żâbiṭânından Ḳızanlıḳlı Ḳurdcı 'Oṣmân Aġa ḳumandalarıyla eṭrâfı çevirilerek evvel-emirde [253] ḥareketlerinden tendîm ü tenkîl emeliyle żabṭiye-i mûmâ-ileyh pür-dil ü şecî' ve lisân-âşinâ olan Ḳurdcı 'Oṣmân Aġa vâsıṭasıyla üç def'a icrâ-yı neṣâyıḥa ibtidâr olunmuş ise de ışġâ itmediklerinden mâ-'adâ żabṭiye çavuşânından birisini hedef itdikleri ṭabanca ḳurşunından ṣol eliniñ küçük parmaġı sâḳıṭ olmasını müte'âḳib 'asâkir-i mevcûde ṭarafından olunan muḳâbelede cümleten mün'adim olduḳları cihetle ġâ'ile-i fesâd ber-ṭaraf idilmişdir.

Gülyaġı, Ḳızanlıḳ ve Zaġra-i 'Atîḳ ve Çırpan ḳażâlarıyla Rûmili'nce Şâm-ı Şânî teşbîh ve ḥaḳḳ-ı ta'rîfine nâ'il olup ḥaḳîḳaten emṣâli nâdir görilen ve ekṣer şehr ü ḳaṣabâtdan vâsi' bulunan Ḳarlova ḳarye-i cesîme-i cân-fezâsına maḥṣûṣ gibi ẓann olunaraḳ bu maḥṣûli yetişdirmek sâ'ir maḥallerde görenek olmadıġından başḳa yerlere zamân-ı 'âcizâneme degin gül ġarsına himmet olunmamış olması bu temettu'dan sâ'ir ḳażâlarıñ maḥrûm olmasını müstelzim bulunmuş olduġından Ḳızanlıḳ ve Ḳarlova'dan pek külliyetlü gül dikeni ya'nî fidanı celb ve arâżî-i mevḳi'iyyesiniñ bulunduġı cihetlerce bu maḥṣûl-i nefîsi neşv ü inbâta isti'dâdı olan ḳurâya ġars itdirilmiş olduġından şimdilerde o ḳaryeler revġan-ı verd ticâretinden ve cânib-i mîrî a'şârı menâfi'inden ve Çırpan ve Zaġra'dan mâ-'adâ olan ḳaṣabâtda zer'ine alışımamış olan seyrek toḫmı ekṣer maḥallere zer' itdirilerek bu maḥṣûlden daḫi ahâlî ve 'öşrinden ḫazîne-i celîle nâ'il-i fevâ'id-i bisyâr olmaḳda bulunmuşdur.

Bu muvaffaḳiyetlerle Aḫî Çelebi ve Sulṭân Yeri'nden mâ-'adâ livâ-i meẓkûruñ her ṭarafı yedi def'a devr olunaraḳ ve ḥasbe'l-iḳtiżâ 'İzzet Paşa-zâde Ṣofya mutaṣarrıfı 'Azîz Paşa ḥażretleriyle li-ecli'l-mülâḳât bir def'a Ṣa-

maḳov'a civâr olan İhtimân[42] ḳaṣabasına ḳadar gidilüp Ḳapucaḳ derbendine ittiṣâlen mümtedd olan şose ṭarîḳi görilüp daha ba'żı mevâdd-ı mühimme müẕâkeresine mübâderetle ḫalḳdan ḳazanılan teveccühüñ istirḥâba uġraması ve ol vaḳtiñ muḳbîlîn ü müteneffiẕine iktisâb-ı iḫtiṣâṣ u nisbet ve istiḥṣâl-i iḳbâle muvaffaḳiyet arzûları bu 'âciziñ müte'alliḳât-ı aṣḥâb-ı ẕî-vücûda fedâsı vefâsızlıġını intâc itmesiyle mutaṣarrıflıġıñ 'uhde-i [254] ṣarf u taḥvîliyle Ṭırnovı mutaṣarrıfı 'uhdesine iḥâlesi inhâ vü istid'â olundıġını işiderek civâr bir maḥal mutaṣarrıflıġına olsun me'mûriyyet-i 'âcizânemle Filibe'den 'afv-ı 'âcizâneme müsâ'ade-i seniyye erzânî buyurulması isti'ṭâfını şâmil taḳdîm olunan istid'â-nâme-i telġırafı bu 'âciziñ nezd-i bâb-ı 'âlîde ḥüsn-i ḥürmet ve ẓann u ṣaḥâbet ü iltizâmıñ taḫmîn ü ḥisâbında 'âciz olduġum bir taṣavvur üzerine modası geçmiş bulunması ya'nî ḥaḳḳ-ı 'âcizânemdeki ḥüsn-i taṣavvur ve efkâr-ı 'âlîniñ degişmesi ve Ḥażret-i Hâris-i Ḥaḳîḳî'den başḳa ṣaḥâbet ider ẕevât ḳalmamasıyla ḥasbe'ẕ-ẓâhir pek bî-kes bulunulması isti'ṭâf-nâme-i 'âcizânem is'âfından ṣarf-ı naẓarla bilâ-'ivaż u mükâfât merkez-i vilâyetden olunan inhâniñ tezvîc ve ḳabûlini müstelzim olmasıyla seksen beş senesi recebinde infiṣâl ve mîr-mîrândan 'Arabkir'li Süleymân Paşa-zâde Ṭırnovi ḳâ'im-maḳâmı 'Alî Beg ittiṣâl itmiş idi.

Ḫalefiñ vürûdında ḥâżırlanmış bulunan devr muḥâsebesini îfâ ile seksen beş senesi ṣa'bânında Filibe'den vedâ' ile Filibe'ye üç sâ'at mesâfede olan Papazlı ḳaryesinde ḳıymet-şinâsân-ı ahâlî-i mu'tebere ṭaraflarından virilen żiyâfet ve olunan ḥürmetle bir gice birlikde muḥabbet olunaraḳ irtesi gün Edirne üzerinden der-sa'âdete muvâṣalat olunmuş idi.

Ḳoca İli Ya'nî İzmîd Sancaġı ve Ba'dehû Ḳaresi Sancaġı Mutaṣarrıflıġına Me'mûriyyet ve İnfiṣâl ve Teḳâ'üdlüge Nâ'il Olduġumuñ Beyânı

Bir müddetden berü meşhûd olan sû-i delâ'il-i ṭâli' bu def'a daḫi ufuḳ-ı zevâle mâ'il ü şâyi' ve ḫilâf-ı me'mûl birṭaḳım evżâ'-ı 'asîrü'l-îżâḥât

42. اهتمان

bunca emeklere muḳâbele ile teraḳḳub olunan mükâfât-ı me'mûle muḳademâtına ḥâ'il ü żâyi' olaraḳ tamâm elli senelik emek ve fedâ-kârâne ve müstaḳîmâne bunca ḫıdemât-ı sâbıḳa ve lâḥıḳa henüz dâ'ire-i tecrübeden güzerân idemeyenler ile ḳadr-i müşterek görilerek nesyen-mensiyyen ḥükminde ṭutuldıġı zamân içinde elde avuçda olanlar ṣatılup bu kerre daḫi on üç mâh kemâl-i żarûretle bilâ-ma'âş ârâm-ı 'âcizânem arasındaki isti'ṭâf-ı żarûriyyeniñ ma'a-aġrâż müşâhede-i te'ṣîrâtıyla taṣdî'âtı li-ecli'l-müdâfa'a on beş biñ ġuruş ma'âş ile Ḳocaili sancaġı ya'nî İzmîd mutaṣarrıflıġına me'mûr olaraḳ seksen altı ṣa'bânında İzmîd'e vuṣûl ile iki mâh ḳadar ârâm-ı 'âcizânem [255] ḫastelikle güzerân eylediginden bi'l-isti'fâ ol vaḳitki mâliye nâẓırınıñ îfâ-yı ṣadâḳat u himmetiyle ma'âşdan biñ ġuruş tenzîliyle on dört biñ ġuruşla Ḳaresi sancaġı mutaṣarrıflıġına ta'yîn ve ẓi'l-ḳa'dede merkezi olan Balıkesrî'ye vuṣûl ile burada daḫi zamânımıza teṣâdüf iden Burûsa vâlîleriniñ 'izzet-i iltifâtlarına aḫrâ vü eḥaḳḳ ve taḥṣîl-i rıżâlarına ḥasbe't-tecrübe muvaffaḳ olamadıġımdan sekiz mâh ṣoñra isti'fâ iderek der-sa'âdete 'avdet olunmuş idi.

Artıḳ ṭaşralarda tek ü pûdan fütûr ve 'arż olunan ḫıdemâta muḳâbele vü mükâfâtdan ye's ile ḥâl añladılamaması ṭoġrıcası nefs-i 'âcizâneme pek güç ve zor geldigi cihetle infiṣâlden bu kerre daḫi ṭoḳuz mâh mürûrında hezâr miḥnetle te'ṣîr-i istirḥâma muvaffaḳ olaraḳ lehü'l-ḥamd delâlet-i şefî'-i sa'îd ile bir vaḳt-i mes'ûdda nâ'il-i müsâ'ade-i 'âlî olaraḳ beş biñ ġuruş ma'zûliyyet ma'âşı iḥsânıyla fî-zamâninâ maḥmûdu'l-'âḳibe olduġum ḥâlde gûşe-i inzivâyı iḫtiyâr ve muḳaddimede remzen yâd olunduġı üzere ma'ârif nâẓırı Cevdet Paşa ḥażretleriniñ teşvîḳât-ı himem-kârâneleriyle işbu mecelleniñ terḳîmine ibtidâr ve Rabbim devlet-i 'aliyyeniñ saṭvet ve ṣervet-i seniyyesini i'âde vü tezyîd ile veliyy-i ni'met-i bî-minnetimiz şehen-şâh-ı merâḥim-penâh pâdişâhımız efendimiz ḥażretleriniñ murâdât-ı ḫayriyye-i mülûkânelerin iḥsân ve 'ömr ü iḳbâl-i şâhânelerin bî-ḥadd ü pâyân ve bu 'âciz-i nâtüvân gibi emek-dârâna refâh-ı ḥâl ve âsâyiş-i aḥvâl ve ṣafâ-yı bâl iḥsânıyla du'â-ḫân-ı salṭanat-ı seniyyelerini firâvân buyursun. Âmîn ṣümme âmîn.

'İzzet Molla Lâyiḥası, 'Âkif Paşa Reddiyesi, Aña Reddiye-i 'Âcizî ve Vaṣfî Efendi İle Bu Ḫuṣûṣa Dâ'ir Münâẓarât-ı Ḳalemiyye

Numara: 1, Lâyiḥa-i 'İzzet Mollâ Fî 6 Rebî'u'l-evvel, Sene 1244

Evvelâ, cezîre-i Mora bi-tevâbi'ihâ devlet-i 'aliyyeye şimdilik tâbi' olaraḳ imtiyâzât-ı maṭlûba giderek kesb-i vüs'at eyleyüp külliyen devlet-i 'aliyye ḥükûmetinden çıḳacaġı;

Ṯâniyen, Rûm milleti ḳanġı memleketde ẓulm ü ta'addî görse ve kisb-i ticâreti murâdınca olmasa refte refte Mora cumḥûrına firâr iderek memâlik-i maḥrûseden re'âyânıñ fekk-i raḳabe-i ra'iyyet idecegi;

[256] Ṯâlisen, cezîre-i Mora'da ve sâ'ir memâlik-i Yunâniyye dinilen maḥallerde vâḳi' mesâcid-i ehl-i İslâm kenîsâ ve bunca ḫânumân-ı müslimîn emkine-i Naṣârâ olacaġı;

Râbi'an, cumhûr-ı mezbûr gitdikçe tevsî'-i dâ'ire-i miknet eyleyüp her aṭada bir sefîne inşâsıyla ticâret-i baḥriye külliyen ellerine geçecegi;

Ḫâmisen, Rusyalunuñ memâlik-i maḥrûseden şimdiye ḳadar aldıġı maḥaller kenâr-ı ḥavza-i İslâmiyyede olmaġla Mora mâddesi anlara muḳîs olmayup bir câmeniñ etegi muḥteriḳ olsa o miḳdâr maḥalli ḳaṭ' olunaraḳ isti'mâl olunabilür, Mora mâddesi girîbânından muḥteriḳ olmuş maḥal gibi olmaġla ḳâbil-i ta'mîr olamayacaġı;

Sâdisen, Mora serbesiyyeti Ḳırım serbestîsi gibi olmayup Rûm'uñ tüccâr gemileri âmed-şüd ile ahâlî-i islâm dâġ-ber-dil-i żacret ü infi'âl olup beyne'l-islâm münâza'alar vuḳû'ıyla müstaṣḥibleri devâ'ir-i Efrenciyye ṭaraflarından perde-bîrûn teṣâḥübler olunduḳça bu serbesiyyeti taṣdîḳ itdigimize peşîmân olacaġımız;

Sâbi'an, sevâḥil-i memâlik-i maḥrûseden bildikleri gibi erzâḳ iştirâ eyleyüp ve diledikleri gibi ṣataraḳ, dûn gümrük virerek aḳvât-ı millet-i İslâmiyye yedlerine geçüp âsitâne-i 'aliyye ve sâ'ir memâlik-i İslâmiyyeniñ dûçâr-ı żarûret olacaġı;

Ṯâminen, arâżî-i Yunâniyye Ṣırplu ve Ḳaraṭaġlu ile iltiḥâḳ idüp Rusyalunuñ da elinden çıḳup müstaḳillen bir devlet-i cesîme-i cedîde olaraḳ

tevsî'-i dâ'ire-i memâlik dâ'iyesiyle nice ḳâl ü ḳaleme gelmez mekârihe taṣaddî idecekleri mülâḥaẓadan ba'îd degildir.

Bend-i Evvel Cevâbı:

Cezîre-i Mora imtiyâzâtı laḳırdıları henüz başlamış ve daha muḥârebe ṣadâları [257] yoġ iken Anavarin'de donanmamız muḥteriḳ olup bu muḳaddimeden veḫâmet-i encâm müṭâla'a olunmayaraḳ sâ'ir cezâ'ir-i İslâmiyye-ye imdâd eylemek derece-i istiḥâleye varmış olup cümlesini 'asâkir-i tevekküle ışmarlamaḳ ve yirmi sekiz senede alınmış Girîd'i Mora ḫâṭırı içün fedâ itmek gibi muḫâṭara âşikâr olup şimdilik olsun yedimizde ḳalacaḳ Mora'yı evvel-be-evvel ḳaṭ'îce teslîm eylemek;

Cevâb-ı Ṣânî:

Rûm milleti her ne maḥalden olursa rıbḳa-i iṭâ'atdan çıḳup Mora cumhûrına ilticâ iderler, diyerek Rûmili'niñ nıṣfından ziyâde olan re'âyamızı evvel-be-evvel eyâdî-i a'dâya 'arż itmek;

Cevâb-ı Ṣâliṣ:

Mora'da vâḳi' mesâcid-i müslimîn ellerinde ḳalmasun diyerek ḥudûd-ı ġarbiyye vü şarḳıyye ve belki şimâliyye vü cenûbiyyede kâ'in ma'âbid-i mü'minîni 'urża-i âyîn-i Naṣârâ itmek isti'dâdını virmek;

Cevâb-ı Râbi':

Cumhûr-ı mezbûr gitdikçe tevsî'-i dâ'ire-i miknet ider ve gemiler inşâ ider, diyerek donanmamızı yaḳup sâ'ir cezâyiri idâreden ḳalup şimdiden tevsî'-i dâ'ire-i miknetlerine cezâyir-i sâ'ire ile imdâd eylemek;

Cevâb-ı Ḫâmis:

Rusyalunuñ sâ'ir aldıġı memâlik dâmen-i memâlik-i İslâmiyyede vâḳi' olup bu Mora mâddesi girîbânında bir raḫnedir, diyerek bi'lcümle câme-i

kişver-i İslâmiyyeyi âteşe atmaḳ gibi ṣûretlere tecâsür ile birḳaç def'a tecrübe olunan mevâdda ictisâr olunmaḳ;

[258] Cevâb-ı Sâdis:

Mora serbestiyyeti Ḳırım serbestiyyetine beñzemeyüp Yunanlularıñ serbestiyetiyle âmed-şüdlerinde ahâlî-i İslâm mükedder olur, diyerek bi'l-istiḳlâl devlet olmaları mu'âvinleri olan devletleriñ cesâmetine göre mümkin olduġı ṣûretde daḥi ziyâde müşemmiz ü mükedder olacaġımız;

Cevâb-ı Sâbi':

Sevâḥil-i memâlik-i maḥrûseden erzâḳ alurlar, dûn gümrükler virürler, diyerek cemî'-i sevâḥili muḫâṭaraya ilḳâ idüp bi'l-külliye bir sâḥilden dîger sâḥile bir çırnıḳ irsâl idememek ṣûretlerine teşebbüṣ olunmaḳ;

Cevâb-ı Ṯâmin:

Ṣırplı ve Ḳaraṭaġlu ile memâlik-i Yunan iltiṣâḳ idüp ba'de ba'de bir devlet-i cesîme olurlar, diyerek mine'l-ḳadîm devlet-i cesîme olmuş üç devletden iḫtirâz olunmayaraḳ varımızı bu uġura ṣarf itmek muḫâṭaraları ve nici nice ḳâl u ḳaleme gelmez mevâd taḥaddüṣi mülâḥaẓadan ba'îd degildir.

İbtidâ Rusyalu Ḳırım serbestiyetine vaż'-ı 'aṣâ-yı ışrâr idüp düvel-i sâ'ireden mu'âvinleri yoġ iken devlet-i 'aliyyeniñ ta'aṣṣub ve bî-vuḳûflıġı hengâmında ḫâh u nâ-ḫâh taṣdîḳ itdirdigi o zamânıñ vükelâsınıñ ḥâṣâ ḥıyânet ü ḫabâṣetinden olmadıġı bedîhî olup żarar-ı 'âmdan żarar-ı ḫâṣı ḳabûl itmişlerdir ve Ḳırım ahâlîsi bi'l-cümle ehl-i İslâm iken ta'aṣṣub olunmaları o zamân daḥi aḥvâl-i zamâna ve vaḳt ü ḥâle vâḳıf olmayanlar Şâm'a ve sâ'ir maḥalle hicret eylemişlerdir. Ṭoḳsan altıda Ḳırım Ruslaluya terk olunduḳdan üç yıl ṣoñra ḥâlâ serîr-ârâ-yı şevket ü şân, veliyy-i ni'met-i 'âlemiyân efendimiz tevellüd buyurup tecdîd-i ḳavânîn-i devlet ve bunuñ gibi nice şevketlere maẓhar olmuşlardır. Bir devlet beş yüz sene bir ḥâlde olmayacaġı tevârîḫ-âşinâyân-ı eslâfa ma'lûmdur. Kâr-ı 'aḳl [259] oldur ki şerr-i cüz'îyi

iḫtiyâr eyleyüp a'dâya iẓhâr-ı mülâyemet ile kendi işine niẓâm virüp vaḳten-mine'l-evḳât aḫẕ-ı ṣâra dîde-dûz olmaḳ iḳtiżâ ider. Nemçe devleti iki biñ seneden berü birḳaç def'a ṣûret-i inḳırâża yüz ṭutmuş iken düşmene müdârâ ve tedâbîr-i aṣlḥâb-ı 'aḳl u dehâ ile taḫlîṣ-i girîbân eylemişdir. Vaḳ'a-ı Tîmûriyye'de ḳanġı devlet-i âhen-ṣıfat Tîmûr'ı bilüp iẓhâr-ı mülâyemet eylediyse rehâ-yâfte-i kibr ü kînî olup ve ba'dehû Tîmûr'uñ ṣavle-i bâṭılası inḳıżâsından ṣoñra mülklerine mutaṣarrıf olaraḳ emîr Tîmûr'uñ iḫṭâr eyledigi memâlike daḫi ber-vech-i suhûlet mâlik olmuşlardır. Bunuñ miṣâli rişte ile seyfdir. 'Acemî seyyâf zûr-ı bâzû ile rişteyi ḳaṭ'da zaḥmet çeker, eger seyyâf mâhir se o da rişteye 'arż-ı mülâyemet ider de ḳaṭ' eyler. Bu ṣûretde ḳuvve-i müttefiḳa-i düşmeniñ ṣavle-i şedîdânesinden mülâyemet ile mu'âmele eyleyüp bedel-i ṣulḥ olaraḳ küçük ḳıṭ'adan geçilmek ehvendir. Zîrâ muṣâlaḥada beyân itdigimiz mevâd, muḳâtele ve müdâfa'a ile tedennî idecegi meczûm olmayup eger bi'l-muḥârebe taṣdîḳ itdirirler ise mekkâre muḥarrere tezâyüd idüp mecbûren ḳabûl olunmaḳda nice fesâd rû-nümâ olur. Ṭaraf-ı İslâmiyyeden bedel-i ṣulḥ virilerek muṣâlaḥa olunmaḳ meşrû' degildir yâ efendiler, deyü istiftâ idenleriñ fetvâsıyla altı mâh muḳaddem tażmînât-ı vefîre ile li-maṣlaḥatin Aḳkirmân muṣâlaḥası tanẓîm olunmuş iken bu vechile istifhâm-ı inkârî-i ḳaṭ'î ile istiftâ olunmaḳ şer'î midir. İki yüz seneden berü devlet-i İslâmiyyeniñ mübtelâ olduġı 'illet-i mekrûha-i dûdmân-ı Yezîdiyye belâsıyla ḳabûl olunan mevâdd-ı muṣâlaḥa 'acabâ ġâlibâne midir ve bedel-i ṣulḥ alınaraḳ mı müsâlemeṭ olundı. "Eż-żarûrâtu tübîḥu'l-maḥẓûrât" medlûlince ekl-i meyyite câ'iz olduġı ḳabilinden olaraḳ aġlaya aġlaya ḳabûl olunmuşdur yoḫsa ẕerre ḳadar dîn ü îmânı ve ṭaraf-ı şâhâneden bir pârelik nânı olan âdem pâdişâhıñ mülkinden geçmez, su'âl vârid olur ki devlet-i cesîme-i Âl-i 'Oṣmân bu mertebede dûçâr-ı ḍa'f u herem oldı mı ki hemân düşmenleriñ her muṭâlebesine ser-fürû eylesün, cevâb virilür ki ḥâşâ vükelâ ölmedi ve yine inşâ'allûhu Ta'âlâ ölmez lâkin iki yüz senedir devlet-i 'aliyye memâlikine baḳılamayup ve henüz 'asker tedârük olunamayup, tedârük olunduysa bile düşmen 'askerine ḳıyâsen eḳall-i ḳalîl olup tekṣîr-i 'asâkir oluncaya dek ṣabr u sükût iḳtiżâ ider idi.

Meṣelâ Resûl-i Ekrem ṣallallâhu [260] Ta'âlâ 'aleyhi ve sellem efendimiz ḥîn-i bi'ṣetlerinde Heraḳl ve Ḳayṣer'e nâme-i da'veṭ taḥrîr ve süferâ tesyîr buyurmadılar, tekṣîr-i dâ'ire-i İslâm ve tevfîr-i memâlike ihtimâm

buyurup ba'dehû süferâ irsâl buyurdılar. Her zamânıñ bir mu'âmelesi vardır, meşelâ Boğaz pîş-gâhında vâḳi' birḳaç ḳıṭ'adan 'ibâret olan sefâyini Varna imdâdına irsâl, muṭlaḳâ muḫâṭaradan 'ibâret olmaġla irsâline cesâret olunamıyor. Meşâliḥimiziñ bir cüz'inde iḥtiyâṭa ri'âyet idüp eczâ'-i sâ'iresinde dâmen-i tevekküle şarılma tenâḳuż degil midir. Cemî'-i memâlik-i islâmiyye i'ânesiyle ṣarf-ı vus' u maḳderet eyleyüp yalñız Mora'yı eyâdî-i a'dâdan taḫlîṣe imkân bulunmadıġı ṣûretde Mora maṣlaḥatına mu'âvin bildigimiz ve isti'mâl itdigimiz memâlik-i ḫâḳâniyye beş on aġızdan mübtelâ-yı hücûm-ı a'dâ oldıġı taḳdîrce memâlik-i maḥrûse kendi maṣlaḥatlarından Mora imdâdına baḳılabilür mi, su'âl vârid olur ki Mora maṣlaḥatına vaḳtiyle ihtimâm olunamadı, cevâb virilür ki, ya şimdi ihtimâm oluncaġı neden ma'lûmdur, yalñız Mora'ya ihtimâm idemeyen eşḫâṣ bizleriz, bu ihtimâmsızlıḳla kâffe-i ḥudûd-ı İslâmiyyeye ihtimâm idecegimiz me'mûl midir. Meşelâ aḳçe bunda, me'mûrlar bunda, gemiler bunda, iki deryâ bunda iken ḥâlâ âsitâne-i 'aliyyeye vâfî zeḫâyir iştirâ olunmayup altı ġuruşa 'alef ṣatılurken İbrâ'île Ṭavalcıya[43] miḳdâr-ı vâfî zeḫâyir ḳonuldugına inanmaḳ neden îcâb ider. Mosḳovlunuñ ilçisi âsitânede iken Boğaz'da üç vezîr muḫâfıẓ idi, el'ân Rusya gemileri küllü-yevm Boğaz ṭaşrasında olṭa ururken ḳılâ'ımızda miḳdâr-ı vâfî 'asker olmadıḳdan başḳa ḥâlâ bir kâr-güẓâr işe yarar muḫâfıẓ yoḳdur. Elimiziñ yetişdigi yerde bu 'adem-i teḳayyüdi görürken maḥâl-i ba'îdede ḳılâ' u bıḳâ'a ihtimâm olundıġına inanup maḥẓûrı âşikâr olan mâddeye nice cesâret olunur, su'âl vârid olur ki bizim devletimiz 'aḳıl devleti degildir şer' devletidir, cevâb virilür ki, gâh şer' devleti gâh 'aḳıl devleti olmaḳ tenâḳużdur, eger teşerru' ideceksek cemî'-i mevâdda teşerru' lâzımdır. Ṭaraf-ı dost u düşmenden ba'żı cevâbsız su'âller vârid oldukça artıḳ îcâb-ı maṣlaḥat böyle iḳtiżâ ider, cevâbı müstedrek degil midir. Ba'żı ḫayr-ḫâhân-ı devlet ġayret-i İslâmiyyeye muḥârebe ṭarafı şâyân oldugından ol semti iḫtiyâr eylediler. Muḳâtele fî-sebîlillâh vâcib oldugından biz de ittibâ' eyledik. İnşâ'allâhu Ta'âlâ ḫârıḳ-ı 'âde ṣûret-i [261] muṣliḥadan ziyâde devlet-i 'aliyyeye ḫayr-ı 'aẓîm olsa daḫi re'yimizde muḫṭî olaraḳ mücerred merḥamet-i İlâhiyyeden ḥâ'iz-i nuṣret olmuş oluruz. Ba'żı kesâniñ kendini deñize atup sâḥil-i selâmete çıḳdıġı gibidir. Bu nuṣreti sened-i aḫz ey-

43. ابرايئله طوالجييه

leyüp her şey'i aña taṭbîḳ idersek ḫaṭâ-yı fâḥişdir. Çünki imdâd-ı İlâhî ba'żen ẓuhûr itmeyecegi ṭutar, zîrâ bize tedbîr vâcibdir, Ḥaḳ Ta'âlâ'ya nuṣret vâcib degildir.

Bu aḳvâli mecâlis-i şûrâda ityân itmeyenler ḫavf-ı taḏlîl ü tefsîḳ ile sükût itmişlerdir. Zîrâ ṣûret-i ẓâhirede bu muḥarrerât ḫâṣâ 'adem-i diyânetden neş'et itmiş ṣayılur. Ma'a-hâẕâ ḥıfẓ-ı nâmûs-ı devlet ve muḥâfaẓa-i erâmil ü eytâm-ı millet içün re'y olunan ḫuṣûṣ diyânetdir. Lâkin ṣûret-i müstekreh olduġından 'avâḳıb-bîn ü ma'ḳûlâtla ḳable'l-vuḳû' istidlâl idüp vâṣıl-ı 'ilme'l-yaḳîn olmayanlar vehle-i ûlâda ḳabûl itmeyüp dürlü dürlü iftirâlara teşebbüṣ iderler. Binâ'en-'alâ-ẓâlik 'uḳalâmız iḫtiyâr-ı ṣabr u sükût eylemişlerdir. Muḳaddemâ Ḥâlet Efendi yalñız Rusyalu ile muḥârebeye taṣaddî idecegi hengâmda vükelâ-yı devlet-i 'aliyyeniñ ekşerîsi muḥarrir-i ḥurûf bu 'abd-i bî-vuḳûfa, "siziñ efendi devleti maḥv idecek, hiç bu günlerde Rusya seferi 'aḳla gelür mi, bu mücerred ḫıyânetdir" diyerek beni bî-cürm ü günâh tekdîr iderler idi.

Beş sene ẓarfında bunlar unudılup herkese bir ġayret-i dîniyye ẓuhûr eyledi. Neden oldı bilmem, Ḥâlet Efendi mücerred taḫlîṣ-i nefs içün kendi dâ'iresinden muḫrec Eflâḳ Boġdân voyvodalarınıñ ḫıyânetini setr ile cemî'-i Rûm milleti afarozlıdır diyerek dünyâya afaroz itmiş ve Mosḳov seferi emr-i 'aẓîmine kendi selâmet-i nefsi içün gitmiş idi. Cemî'-i ṣadaḳât ve belki ḫayrât u müberrât ve olduḳça ẓuhûr iden ḫıdemâtını desîseye ḥaml idenler bu mâddede iṣâbet-i re'yine i'tiḳâd itmek ta'accüb-fermâ-yı aṣḥâb-ı dirâyetdir. Ḥâlâ ordu ser-'askeri Ḥüseyin Paşa, "benim 'aḳlıma ḳalsa şu sefere teşebbüṣ eylemem, lâkin ḳarâr-gîr olmuş mâddedir, muḫâlefet itme", deyü tenbîh eylediler diyerek şikâyet-künân üç beş def'a bu faḳîre yandı yaḳıldı. Ve ekşer vükelâ-yı devlet-i 'aliyye 'alimallûhu Ta'âlâ ḥâlâ bu i'tiḳâddadırlar. Lâkin dest-i te'âmül olan maṣlaḥat müdâheneniñ ḫilâfı olduġından bizimle derdleşüp, şuralarda şöyle ḳırarız ve böyle keseriz, dimeleri mecâlis-i şûrâda bir deli âdem bulunup, efendiler dün gice böyle buyurdu ñuz, deyü maṣlaḥatı ortaya ḳomadıġından, birazınıñ da muḥârebeyi tercîḥ itmesi [262] serbesiyyet nâm-ı mekrûhununñ Ḳırım vâḳı'asından berü beyne'n-nâs menfûriyyetini bildiginden şu emr-i mekrûhda re'yim bulunmasun deyü devlet-i 'aliyyeyi göñülden çıḳarup kendi selâmetini düşünmeden iḳtiżâ it-

mişdir. Birṭaḳımınıñ da mülâḥaẓası şudur ki, Ḳırım vaḳ'ası muṣaddıḳlarından bir ferd kenâr-ı necâta çıḳamayup cümlesi şikeste-i şemşîr-i ġadr u ḫayf olduġından bu lekeyi devlet-i 'aliyye ḳabûl itmeyüp sebeb olanlara isnâd ile bilâ-mûcib anlara beñzemek ḫavfıdır ve ba'żılarınıñ müṭâla'ası mücerred, "baḳ efendi ḥażretleri naṣıl diyânet-kâr ki devlet-i 'aliyyeniñ bir ḳarış yerinden vazgeçmiyor, işte vükelâ-yı devlet böyle olmalı" diyerek bir alay aḥmaḳıñ maẓhar-ı siṭâyişi olmaḳdan 'ibâretdir.

İlçiler bunda iken iẓhâr-ı şecâ'at ve bahâdırlıġımız bundan yüz mertebe ziyâde idi. Sebeb şu idi ki, ilçiler aralıḳda taḳrîrleriyle sâmi'amıza ḳuvvetlerini ḳar' iderler idi. Anlar gitdikden ṣoñra külliyen düvel-i müttefiḳayı ḫâṭırdan çıḳararaḳ ramażân-ı şerîfde gûyâ anlar da bizimle oruç ṭutuyor, gibi sergilerde el ele ẕevḳ u ṣoḥbet ile vaḳit geçirdik, tamâm i'lân-ı muḥârebe itdikleri vaḳit 'aḳlımız başımıza geldi ve birazı el'ân gelmedi. Evvelki gösterdigimiz şiddete naẓaran ramażânı Edirne'de ṭutmaḳ iḳtiżâ ider idi, bu ṣûretde bidâyet-i muḥârebede sû'-i tedbîrlerimiz nümâyân oldı. Bunları gören âdem ne vechile muḥârebeye râżî olur, velev süllim biz de muḥârebeciler ṭarafına geçelim, eger ceng idecek bizler isek beş on 'aceze ittibâ'ı ne fâ'ideyi müntic olur. Meşelâ ḥudûdda yüz elli biñ muṣâlaḥacı on yük ẕaḫîre ile ḥâżır bulunup muṣâlaḥaya ṭâlib olursa anları iskât ile muḥârebeci itmek dîn ü devlete ḫıdmetdir, lâkin 'acezeden birḳaç âdemi iḫâfe ile muḥârebeci itmek ẓuhûr itmiş ve idecek maḥẓûrâtıñ def'ine çâre ider mi, vallâhu'l-'aẓîm belki re'yimiz ḫaṭâ ve bu bulunduġumuz ṣûret ṣıḳḳ-ı 'aẓâdır, deyü re'y-i sâbıḳdan 'udûl ile ez-cân u dil muḥârebecilere iltiḥâḳ itmiş idim. Sekiz mâh miḳdârı ṣabr eyledim, gördüm ki muḥârebecilerden bir nefer âdem, yüz âdem yazup beher-ḥâl emr-i dîne ben giderim dir olmadı, bundan taḫmîn eyledim ki bu mu'âmeleler yalñız lisânen dinilerek ḥâ'iz-i fütûḥât-ı celîle olup âferîn almadan 'ibâret imiş. 'Aynıyla yeñiçerileriñ "pâdişâhımızıñ ḳılı düşdügi yere kellemizi ḳomuşuzdur" deyüp sefer vuḳû'ında a'ẓâr-ı bî-namâza teşebbüş ile sefere gitmedikleri gibidir. Ḥâlâ ordu-yı hümâyûn [263] keṭḫudâsı Hâdî Efendi Aḳkirmân muṣâlaḥasını yapandır, re'yiniñ ḫilâfı sefere me'mûrdur ve çavuşbaşı Necîb Efendi bizim i'tiḳâdımızdadır ve ordu ḳâḍîsi Es'ad Efendi bizimle yanup yaḳılanlardandır. Ḥâlâ Varna ser-'askeri ḳapudân paşa ve ser-'asker-i manṣûre ḳâ'im-maḳâmı Ḫalîl Rif'at Paşa bizimle hem-i'tiḳâd olup anlar seferde ve erbâb-ı sefer ḥażardadır, su'âl vârid

olur ki, bu ḳadar ḥażarcılar bi'l-ittifâḳ açıḳdan i'tirâz eyleseler, sefercilere ġalebe mümkin degil midir, cevâb virilür ki, bu mâddeye mübâşeret eṣnâsında devlet-i 'aliyyeniñ naẓarında şu maṣlaḥat-ı cesîmeniñ çûpı siyâh u sefîd-i satranç ḳadar yoḳmuş ki taḫta-i sulḥ u ḥarbi ortaya ḳoyup şaṭrançcılarıñ ṣabâḥa ḳadar cerḥ u ta'dîlleri gibi söyleşüp ṭarafeyn biri birini ilzâm eyleyüp bir ṣûrete ḳarâr virmeden hemân i'lân-ı maṣlaḥat-ı kevnî ḳaṭ'îce ifâde olunup a'dânıñ teklîfleri ḳabûl olunur şey degildir, ölmekden ġayri bize selâmet yoḳdur, diyerek herkes müstaġraḳ-ı baḥr-ı ḥayret ve ḳaṭ'îce re'ylerini der-miyân idüp muḥârebeden ġayri ṣûret devlet-i 'aliyyeye elvirmez ve biz bundan ġayri ṣûret bilmeyiz ve bilen var ise buyursunlar, diyerek ilçilere virilen cevâblar gibi cevâb virilür iken ḳanġı 'âḳil kendini muḫâṭaraya ilḳâ idüp ḥaḳḳı söyleyüp ve söylese de muḳâvemet idebilür, artıḳ müfâd-ı mükâlemâta geregi gibi vuḳûfı olmayanlar bu şiddet-i ta'bîrâtı işidirken ṣulḥa râżî olurlar mı, ḥattâ şevketlü efendimize daḥi taḳdîm olunan taḳrîrler iki şıḳḳ üzere olmayup ḳaṭ'î beyân olunduġından anlar da muḳteżâ-yı diyânet ve ber-mûcib-i mesned-i ḫilâfet, فمن يتوكل على الله فهو حسبه kerîmesiyle cevâb taḥrîr buyurdılar.

Vâḳı'â ḳaṭ'iyyü'l-müfâd ṣâdıḳ bilinen âdemiñ 'arż itdigi kaġıdlardaki şeylere râżıyım, muṣâlaḥa olsun, cevâbı ṭaraf-ı pâdişâh-ı islâmdan el-'iyâẕu billâh mümkin olur mı, "fetvâyı añladışa göre virirler" meṣeli meşhûrdur. İlçilere cevâb-ı ḳaṭ'î viren bizler iken bizim bu derde çâre görmemiz mutaṣavver degildir, ḥattâ şunlarıñ taṣaddî eyledikleri imtiyâzât mâddesi teşrîḥ olunsa, gibi ṣadedlere teşebbüṣ idenlere, ma'âẕallâh biz re'âyâmızla mükâleme mi idelim, deyü cevâblar virdiler ve yedi sene 'utüvv ü istikbâr ile rıbḳa-i ra'iyyetden ibâ itmiş ve cizye on iki ġuruş iken 'işyân idenlere otuz altı ġuruşa çıḳmış, cizyeniñ bir sene [264] alınmaması ile rûy-ı müsâ'ade 'arż olunmaḳ 'uḳalâ kârı mıdır, bir sene re'âyâ mu'âf olup irtesi sene virecekleri cizye 'işyân itdigi hengâmda virdikleri cizyeniñ üç seneligi olmaġla bu ṣûretle üç seneligi birden virmiş olacaḳlarını 'acabâ bu mekârihe cesâret idenler bilmez mi, eger dirler ise "siziñ 'aḳlıñız irmez", biz de diriz ki 'aḳlıñ ta'rîf olan "celb-i menfa'at ve def'-i mażarrat" ḫuṣûṣına bizim müdde'âmız çesbândır. Su'âl iderler ki "bunda celb-i menfa'at nedir", cevâb virilür ki "emṣâline ḳıyâsen muḥârebelerle elimizden bi'l-külliye çıḳacaḳ şey'iñ bir zamân olsun ucını bıraḳmama celb-i menfa'at degil midir" su'âl vârid olur

ki "muḥârebe ṣûretinde celb-i menfa'at daha ziyâdedir, ḍarb-ı destle elimize girerse mülkimize mâlik olmuş oluruz", cevâb virilür ki, "devlet-i 'aliyyeniñ akçesi ziyâde ve memâliki vâsi' iken giden şeyler muḥârebe ile elimize geçmedi", eger dinürse ki "o zamân dûdmân-ı mülgâ mâni'-i nuṣret idi", fi'l-ḥakîḳa bu sözler yolundadır, lâkin cevâb virilür ki "henüz ocaġ-ı mülgânıñ açdığı yara oñulmadan ve yerine îcâd olunan 'asâkir-i manṣûre teksîr olunup düşmene vâfî olacaḳ mertebeye resîde olmadan muṭlaḳ ocaḳ ref' olundı", diyerek mevâdd-ı 'aẓîmeye ictisâr ḫaṭâ degil midir, ocaġıñ ref'i fi'l-ḥaḳîḳa muḳaddime-i nuṣretdir, lâkin 'ayn-ı nuṣret olmayup hemân ḳalḳdığı anda manṣûr olmaḳ neden muḳteżîdir. Meşelâ Nemçe devletiniñ mülkinde yeñiçeri 'askeri yoḳdur ve 'askeri kendine muṭî'dir, bu ḥâl ile kendinden ḳavî bir devletiñ istid'âsına li-ḥikmetihî müsâ'adeye mecbûrdur. Ocaḳ ref' olunduġı hengâmda bu bir muḳaddime-i fevz-i fütûḥdur, Allâh vire idi zamân ḳazanup şu 'askerimize geregi gibi niẓâm virilinceye ḳadar bir ṭarafdan bir düşmen ẓuhûr itmeseydi, diyenler biziz. İşte bu müdde'âya bu ṭavrımız münâfîdir, eger ocaġıñ ref'i evvel-be-evvel bir nuṣret-i 'aẓîme olaydı Sulṭân Aḥmed'den 'avdet güni, artıḳ ocaḳ bitdi deyüp ilçileri Yedi Ḳulle'ye ḥabs itmek iḳtiżâ iderdi ve bu ise ḳaldırdığımız ocaġıñ mu'âmelesidir. Zîrâ anlar Et Meydânı'na ḳazanları çıḳarup Ḳırım'ıñ iḫtiyârlarını beklerler idi, 'aynıyla bu cür'etler anıñ gibidir, bunları bilüp ifâde itmeyenlere 'azv-i ḳuṣûr olunmaz, zîrâ perverde-i nân-ı pâdişâh olan ehl-i îmân devlet-i 'aliyyeniñ şimdilik mübtelâ oldığı ża'f u fütûrı el-'ıyâẓu billâh 'alenen [265] der-miyân idüp ḥâşâ tercümânlarıñ söyledikleri şeyleri söylemek ḫâric-ez-ḥadd-i edeb degil midir, lâyıḳ olan odur ki düşmene ve sâ'ir e'âdîye iẓhâr-ı vuṣ'-ı ḳudret eyleyüp biri birimizle bildigimizi söyleşmek lâzım gelürken müşâverelerde iẓhâr-ı ḳudret eyleyüp evlerimizde, "Allâh encâmını ḫayr eyleye, Üsküdâr'dan 'araba bâr-gîrleri ṭoplayup cebelü akçesiyle sefer açılur mı", dimek ḫıyânet-i ṣarîḥadır. Baña ḳalursa müşâverelerde ṭop-ḫâne-i 'âmirede mevcûd bâr-gîr olmayup 'ârifâne bâr-gîrler ile evvel-be-evvel sû'-i tedbîr ṣanılup iki ḳoltuḳ degnekli, iki cânibi ḳıtıḳlı palanlı bâr-gîr ile Yûsuf Efendi'yi Aḥyolı muḥâfıẓı iderek üç def'a tecrübe olunmuş düşmene sefer açmaḳ bir vechile 'aḳla mülâyim degildir, deyüp açdığı ṣûretde birisi ḫâricden bir i'tirâż îrâd eylese, "cânım, Anaṭolı ve Rûmili'den mekkârî bâr-gîri istedikleri zamân Türkler niçün virmez, diyenler siz degil misiz, şimdi dîn-i Muḥammedî içün bir

senecik hinṭoya binmeseñiz ne olur, şükür aṣlâ ġayret-i dîniyyeñiz ḳalmamış, Yûsuf Efendi bir kâr-güẕâr âdemdir, deyüp ta'zîm-i şedîd iḳtiżâ iderken mecâlis-i sâ'irede bu i'tirâżları ḳabûl idüp mecâlis-i müşâverede dermiyân olunmamaḳ maḥżâ birbirimize müdâheneden 'ibâretdir. Baña ḳalursa müşâverelerde düşmenâne mu'âmele olunup ṭaşrada dostâne mu'âmele olunmaḳ muḳteżâ-yı diyânetdir. El-ḥâletü hâẕihî bunuñ 'aksi olduġından ḳîl ü ḳâl ve envâ'-ı erâcîf-i lâ-maḥâle peydâ olmaḳdadır. Peyġamberân-ı 'iẓâm müdârâ ile emr buyurdılar, lâkin maḳâm-ı cerḥ u ta'dîlde olan müdârâ yalñız elfâẓıñ mülâyemetidir, yoḫsa müdârâ ile me'mûruz, diyerek veliyy-i ni'meti olan devletini ber-geşte itmek müdârâ degildir, ḫıyânetdir. Bu ṣadedlerden ġaraż bilâ-'ivaż-ı ḫaṭâ vü ṣavâb şu sefer ġâ'ilesi muḳadderât-ı İlâhiyyeden ne ḥâl ise ẓuhûr eyledi. İnşâ'allûhu'l-Mevlâ ve bi-'inâyetillâhi Ta'âlâ فماالنصر الا من عندالله tebşîriyle devlet-i mü'eyyede-i Muḥammediyye bir nuṣret-i cüz'iyye vü külliyyeyi ḥâ'iz olduġı taḳdîrce şu maṣlaḥatı ṣarup ṣarmalayup fi'l-ḥaḳîḳati ve'l-cidd vaḳit ḳazanup terfîh-i memâlik ve tanẓîm-i mesâlike ihtimâma himmet olunmaḳ üzere bir ser-rişte-i cüz'iyye-i muṣâlaḥa ele geçdigi ṣûretde yâverî-i tevfîḳ-i Rabbânî ile o rişte-pâre vesâṭet-i dest-i 'uḳalâ ile ḥablü'l-metîn ḳılınaraḳ ta'aṣṣubı terk ile ba'żı maḥâẓîre baḳılmamaḳ iḳtiżâ ider. Meṣelâ bir tencere ḳaynarken ḳapaġınıñ bir ṭarafına vefâ ider itmez ḫamîr henüz nâ-mevcûd iken tencereniñ eṭrâfını [266] ṣıvamaḳ mülâḥaẓası 'abeṣ olup miḳdâr-ı vâfî ḫamîr tedârük oluncaya dek altından âteşini almaḳ iḳtizâ ider, yoḫsa miḳdâr-ı cüz'î ḫamîr ile ṣıvanur, diyerek elde olan ḫamîri daḫi telef ve ġâ'ib idüp ellerimizi yaḳmaḳ bîhûde degil midir. Lâkin naḫvet-i beşeriyyeniñ muḳteżâsı düşmene müdârâ itdirmez ve mülâyemeti cân istemez, lâkin Ḥażret-i Ḥabîbullâh nâme-i sa'âdetlerinden li-ḥikmetin lafẓ-ı Resûlullâh'ı ve Ḥażret-i 'Alî kerremallâhu vecheh kelime-i Ḫalîfetullâh'ı li-maṣlaḥatin terk buyurduḳları ṣûretde şimdilik bizler daḫi terk idüp ümmet-i Muḥammed'i dest-i düşmenden ḫalâṣ itmeliyiz. Su'âl vârid olur ki, "düşmen eleddü'l-ḫıṣâmdır, bu mes'ûlleriyle de ḳanâ'at eylemezler, yine bildiklerini icrâ iderler", cevâb virilür ki, "bu su'âl Ḥażret-i Faḫr-ı 'âlem ṣallallâhu Ta'âlâ 'aleyhi ve sellem'e de vârid olur, zîrâ kefereniñ müsâlemet-i ma'hûde-i Ḥudeybiyye'den ṣoñra yine naḳż-ı 'ahd idecekleri merbûṭ-ı vaḥy-i İlâhî olan âyîne-i żamîr-i enverlerine rûşen iken ẓâhirle 'amel buyurdılar. Bizler ise düşmeniñ ba'de ba'de sözlerine ṭurmayacaḳ-

larına vâḳıf degiliz, bu i'tirâż cemî-i mâ-sebaḳda vâḳi' olan muṣâlaḥalarda vâriddir, erbâb-ı ḥarb ü ḍarb ile muḥârebe me'mûrlarıyla bir güzelce söyleşüp benim gibi muḥârebe ḳaçḳını şâ'ir maḳûlesi âdemlere i'timâd itmeyüp erbâb-ı vuḳûf u ṣüc'ânıñ 'uḳalâsıyla müşâvere eyleyüp eymân-ı ġılâẓ ile tehdîd iderek ḥulâṣa-i efkârlarını ḫaber alup min-ba'd şu maṣlaḥat-ı cesîmeniñ bir ṣûretine baḳılmaḳ müntehâ-yı efkâr-ı bendegânemdir".

Erbâb-ı ḥarb muḳâvemet idilemez dirken bizim ṣebât idelim, dimemiz ne fâ'ideyi münticdir, bize ölümden başḳa çâre ḳalmadı, diyenlerden mevḳi'-i cengde ceng ü cidâlde bulunanlar icrâ-yı va'da müsâra'at itmediklerinden başḳa belki 'âr-ı firârı iḫtiyâr eylediler, bu taḳdîrce ṭaraf-ı lisândan ẓuhûr itmiş şecâ'atlara inanmamaḳ iḳtizâ ider, velev süllim içinde biri nefsine bahâdır imiş, o bahâdır olan şaḫṣ cemî'-i ḥudûda kifâyet ider mi, esâs-ı sefer ölmek üzere mebnî olup, ölürüz diyenler ölmedigi taḳdîrce esâsa ḫalel gelmekle artıḳ başḳa ṣûrete vaż'-ı esâs itmek iḳtiżâ ider, ba'żı me'mûrlara dürlü dürlü müdâheneler çıḳardan ve fenn-i nücûmdan istiḫrâc ile puṣulalar virüp mü'eyyed min-'indillâhsıñız diyenler der-ḥâl ric'at eyleyüp bunlarıñ yüzinden nuṣret yoḳdur, dimege başladılar. Bu maḳûle âdemleriñ teşvîḳ u iġrâsıyla başlamış şey'iñ netîcesinde [267] ḥasbünallâh ve ni'me'l-vekîl dinilerek başḳa ṣûrete baḳılmaḳ lâzım gelür. Maṣlaḥat, cesâmet kesb itdikçe bu maḳûlelerden ḫâṭıra gelmez türrehâtlar ẓuhûr ider. Ḫulâṣa-i kelâm yalñız 'uḳalâ erbâb-ı câh olmayup bunca ni'am-dîdegân-ı salṭanat-ı seniyyeden her şey'e 'aḳlı erer âdemler vardır, her ṣınıfla bir eyüce müẓâkere olunmaḳ lâzıme-i ḥâldendir, bu perverde-i nân u ni'met-i pâdişâh olan bende-i bî-rü'yet ü dirâyete su'âl olunursa mekrûh u ġayr-ı mekrûh muṣâlaḥa ṣûretine bed' olunup ḫıtâm-ı maṣlaḥatda şevketlü veliyy-i ni'metimiz efendimiz Edirne cânibine sevḳ-i kümeyt-i 'izz ü iḳbâl buyurup taḥrîr-i bilâd ve terfîh-i 'ibâd içün memâlik-i maḥrûse-i şâhâne müceddeden taḥrîr ü taḥarrî olunaraḳ Rûmili'ye aḥsen-i ḥâl ile bir niẓâm virüp her ne ḳadar vücûd-ı nâzenîn-i hümâyûnlarına ṣıḳlet ise de bir iki mâh daḫi Burûsa'da iḳâmet buyurılup ba'dehû vüzerâ-yı 'iẓâma ve ḥükkâm-ı kirâma virdikleri niẓâmıñ ta'lîm-nâmeleri virilerek ṭarîḳa-i 'adâlet ile birḳaç sene Rûmili'de ve Anaṭolı'da birḳaç Mora peydâ olacaġı 'aḳıldan ba'îd degildir, maṭlûb olan 'imârât-ı memâlikdir, yoḫsa idâre olmadıġı ṣûretde cihân memâlikimiz olsa fâ'ide itmez, meşelâ Mora muhâcirlerine memâlik-i şâhâneden virilen mâ-

hiyyeniñ sekiz seneligi birden memâlike tevzî‘ olunsa ve anlar Çorlı'da ve sâ'ir memâlik-i ḫâliyede iskân olunmuş olsa idi şimdiye ḳadar menâfi‘i görilürdi. Benim bildigim terfîh-i memâlik, tevsî‘-i memâlikden şimdilik ḫayırlıdır, bu muḥarrerâta ictisâr ḫâric-ez-ḥadd-i ‘ubûdiyyet oldugını bilmez degilim, mücerred îfâ-yı ḥaḳḳ-ı nân u ni‘met-i pâdişâhî ve ‘aḳlı dirâyet-i nâ-mütenâhî-i ḥażret-i ḫilâfet-penâhîye i‘timâden hefevât-ı kümeyt-i ḳalem-i ‘abîdânem sevâbıḳı miṣillü dâmen-i merḥamet-i hümâyûnlarıyla mestûr buyurulmaḳ bâbında luṭf u merḥamet-i veliyy-i ni‘met-i bî-minnetimiz şevketlü ḳudretlü kerâmetlü efendimiz ḥażretleriniñdir.

Ṣûret-i Reddiyye-i ‘Âkif Paşa ve Pertev Paşa Berây-ı Lâyiḥa-i ‘İzzet Mollâ. Fî 19 Rebî'ul-evvel, Sene 1244. Çizgili Satırlar Pertev Paşa'nıñ Taṣḥîḥidir.

Cümleye ma‘lûmdur ki her devletiñ ḳıvâm-ı ‘imâret-i mülkiyye ve niẓâm-ı hey'et-i ictimâ‘iyyesi egerçi ber-muḳteżâ-yı ‘âlem-i kevn ü fesâd, teḳallübât-ı edvâr ile eṭvâr-ı muḫtelifeye [268] taḥavvül ü inḳılâbdan ḫâlî olmayup ancaḳ üss ü esâsınıñ vehn ü ḫalelden selâmeti her ne ḳadar mebnâ-yı devlet i‘tibâr olunan erkân-ı erba‘a-i ma‘lûmeniñ keyfen ve kemâ uṣûl-i mu‘tedile üzere vaż‘-ı maḫṣûṣ ve ḥadd-ı mu‘ayyeni tecâvüz itmemesine mevḳûf ise de ekşeriyâ aṣḥâb-ı seyf ü ḳalemiñ i‘tidâl-i aḥvâli dîgerleriniñ niẓâm-ı ḥâlini müstelzim ü müştemil ve bi'l-ḫuṣûṣ ṣunûf-ı ‘askeriyye devletleriñ ‘aṣabesi mertebesinde olaraḳ dâḫilen ḥıfẓ-ı mülk ü ra‘iyyet ve ḫâricen def‘-i mażarrat ve celb-i menfa‘ate ḳudret bunuñla ḥâṣıl olageldigine naẓaran rükn-i rekîn i‘tibâriyle cümleden ziyâde ṭavâyif-i ‘askeriyyeniñ istikmâl-i aḥvâl-i niẓâmiyyesi beyne'l-lüzûm olup devlet-i ‘aliyye-i ebediyyü'd-devâm ise fi'l-aṣl ḳuvve-i ḳâhiresi şarḳ u ġarbı iḥâṭa itmiş bir devlet-i ‘aẓîme iken müddet-i medîdeden berü erbâb-ı seyf ıṭlâḳ olunacaḳ ṭâ'ife-i ‘askeriyyesi bi'l-küllîye mevżû‘-ı aṣlîsinden çıḳaraḳ nice kerre taḳlîb-i devlet ve ihânet-i veliyy-i ni‘mete ictirâları kendülerine bâ‘iṣ-i izdiyâd-ı ġavâbet ü istîlâ olmasıyla devlet-i ‘aliyyeye bayaġı bir düşmen-i dâḫilî olmuş ve şecere-i şeḳâvet-şemere-i vücûd-ı bed-bûdlarınıñ her ṭarafında teḳarrür ve inşi‘âb-ı bîḫ u aġṣânı cihe-

tiyle ḳal‘ u ḳam‘ı muḥâl derecelerine varmış iken ḥamden-ṣümme-ḥamden ‘aṣr-ı bâhirü'n-naṣr-ı ḥażret-i pâdişâhîniñ muḥassenât-ı bedî‘asından ve ẕât-ı hümâyûn-ı şehen-şâhîleriniñ ṣâḥib-i mi’e-i ṣâniye olduḳlarına dâl olan te’yîdât-ı celîle cümlesinden olmaḳ üzere ṭâ’ife-i mezbûre ḫayâl ü taṣavvurdan bîrûn vech-i eshel ile esâsından izâle vü imḥâ olunaraḳ bi-tevfîḳihî Ta‘âlâ müceddeden tanẓîm-i ḳavânîn-i ‘askeriyyeye ḳudret-i kâmile ḥâṣıl olmuş olup ancaḳ arası çoḳ geçmeksizin birḳaç seneden berü ‘ârıż u mümtedd olan Rûm mâddesiniñ teverrüm teşeyyuḫı evvel-emirde ba‘żı ezhânı taḫdîş ile ke’enne devlet-i ‘aliyye henüz ḳuvve-i ‘askeriyyesini lâyıḳıyla istiḥṣâle vaḳit olamadığından mâdde-i mezkûreniñ ilerüsi ġâ’ile-i seferiyyeyi müntic olması taḳdîrinde ẓâhiren maḥûf görünmüş ve ḥattâ Akkirmân mu‘âhedesi gibi müşkilü'l-icrâ mevâdd-ı kerîheniñ ḳabûli dahi aña mebnî olmuş ise de mü-te‘âḳiben cânib-i a‘dâ-yı bed-ḥâhdan ibtidâları ‘ale'l-ıtlâḳ Rûm serbesiyyeti ta‘bîriyle ve nihâyet-i müẓâkerâtda Mora ve ḥavâlîsi ve ba‘żı cezîrelerden kinâye Arż-ı Yunân ḳaydıyla ‘arż u illḥâḥ olunan serbesiyyet teklîf-i kerîhiniñ ḳabûli ki ḥadd-i ẓâtında ḥâlen ve istiḳbâlen ḫaṭar-ı ‘aẓîm ve maḫẓûr-ı [269] cesîmi müstelzim olacağından ma‘âẓallâhu Ta‘âlâ o maḳûle vücûd-ı mülk ü millete âfet-i ṣırf ve ḥamiyyet-i İslâmiyyeye muḫâlif-i maḥż olan teklîfiñ ḳabûline ḳaṭ‘â ne cevâz-ı ‘aḳlî ve ne mesâġ-ı şer‘î olup belki bunuñ mażarrat-ı ‘âcile ve âcilesi ‘âmme-i ehl-i İslâma şâmil olmaḳ ḥasebiyle ‘adem-i ḳabûliniñ netîcesi ceng ü cidâle müntehî olduġı ḥâlde millet-i İslâmiyye daḫi bu uġurda mâl u cânı meydâna ḳoyup her gûne şedâ’id ü miḥen-i cihâd u ġazâyı gözine alaraḳ merkez-i ṣabr u ṣebâtdan ayrılmamaḳ üzere cânib-i a‘dâya kemâ-kân redd ile cevâb-ı ḳaṭ‘î virilmesiniñ vücûbına icmâ‘-ı ‘âmme-i ‘ulemâ ve ittifâḳ-ı kâffe-i ‘ukalâ mün‘aḳid ü muḳarrer olmuş ve ma‘a-mâ-fîh biraz vaḳit kazanılmaḳ içün iḥtiyâr olunan envâ‘-ı müdârâ vü mümâṣâtdan başḳa Mora re‘âyâsı ḥaḳḳında ḥadd-i ra‘iyyetiñ mesâġ ve nihâyeti derecesine ḳadar olabilecek müsâ‘edâta muvâfaḳat gösterilmiş iken Moskovlunuñ aṣıl maḳṣadı başḳa olmaḳ cihetiyle dîgerlerini daḫi ifsâd ile ḳabûl itmeyerek serbesiyyet mâddesi üzerine ıṣrârları vuḳû‘a gelmiş olmaḳdan nâşî cânib-i salṭanat-ı seniyyeden daḫi ol vechile mütevekkilen ‘alallâhi Ta‘âlâ teklîf-i meẓkûruñ cevâb-ı redd-i ḳaṭ‘îsi virilmiş idi.

El-ḥâletü hâẓihî, bunuñ üzerine açılan Rusya seferi ba‘żılarına aġır görinerek gûyâ Mora serbestiyetinde olan maḥâẓîr yalñız Mora'nıñ mülkiy-

yeti elden çıḳmaḳ ve eṭrâfdan sâ'ir re'âyâ daḫi iltiḥâḳ itmek ve Aḳdeñiz'e mâlikiyyetle giderek Mora'da bir devlet-i cedîde olmaḳ miṣillü şeylerden 'ibâret olduġından bu maḥẓûrât ile Rusya seferiniñ maḥâẓîri muvâzene olunduḳda serbestiyet-i meẓkûreniñ ḳabûli iḫtiyâr-ı şerr-i cüz'î ḳabîlinden olacaġından baḥiśle hemân şimdiden naṣıl olursa olsun Rusya muḥârebesiniñ müsâlemete tebdîline sa'y olunup da ba'dehû taḥṣîl-i ḳuvve-i 'askeriyye ile aḫẕ-ı ṣâra furṣat gözedilmesi ve egerçi bu ṣûrete naḫvet-i beşeriyye mâni' ise de ṣulḥ-ı Ḥudeybiyye'ye ḳıyâsen müdârâ vü mümâşât tarîḳine gidilmesi taraf-ı devlet-i 'aliyyeye ḫayr-ḫâhlıḳ ṣûretinde ḳâl u ḳaleme alınmış ve bir lâyiḥa-i 'acîbe meydâna ḳonulmuş olup ḥâlbuki tefevvühât-ı meẓkûre mücerred nefs-i Mora üzerine ba'żı mülâḥaẓadan ve cereyân iden tedâbîr-i devlet-i 'aliyyeye bi-ġayr-i ḥaḳḳın i'tirâżâtdan 'ibâret olaraḳ aṣıl maṣlaḥatıñ müṭâla'a-i nefsü'l-emrîsinden ṣarf-ı naẓar olunmuş olduġından aḳvâl-i meẓkûreye cevâben şu vechile basṭ-ı maḳâl olunur ki:

Evvelâ cümleye ma'lûm olduġı üzere [270] Yunân fesâdını meydâna çıḳaran Rusyalu olup ibtidâ bu ṣûretle memâlik-i İslâmiyyeyi ḳolayca ele almaḳ dâ'iyesine düşmüş ve ḳaç senelerden berü ḳavlen ve fi'len bu mâdde ile uġraşılaraḳ nihâyetü'l-emr bu ṭarîḳle merâmını ḫod-be-ḫod yürideмeyecegini cezm ile İngiltere ve Fıransaluyı daḫi ne takrîb ile ise kendüsine uydurarak Londra mu'âhedesini vücûda getürmüş ise de bi-hamdihî sübḥânehû ve Ta'âlâ anıñla daḫi aṣıl ḳurundısı olan maṭlûbına ḳolaylıḳla dest-res olamayacaġını añlayup bir ṭarafdan yâverî-i te'yîdât-ı Sübḥâniyye ile zât-ı şevket-simât-ı ḥażret-i ṣâḥib-ḳırânîniñ ân-be-ân teksîr-i ecnâd ve i'dâd-ı esbâb-ı cihâda mâni' ve mezâḥimsizce ṣarf-ı ḥimmet ve iḳdâm-ı ṣâḥânelerini göricek bunuñ ṣoñı nereye varacaġını ve inṣâ'allâhu Ta'âlâ ḳazdıġı ḳuyuya kendüsi düşecegini iḥsâs iderek şuña meydân virmemek ve dâ'iye-i maġrûrânesini bir yüriyişle fi'le getürmek fikrine düşmüş olduġından şunı bunı vesîle iderek bi'l-âḫire kemâl-i ġurûr u naḫvetle naḳż-ı 'ahd idüp memâlik-i maḥrûseye yürimiş ve evvel ü âḫir aṣıl merâmı ne idügi gün gibi meydâna çıḳmış olduġından bunca senelerden berü ṭaraf-ı devlet-i 'aliyyeden bu yola ṣarf olunan mâl ve telef olan nüfûs ve çekilen emekler ve dökilen âb-ı rûy-ı ehl-i İslâm cümleten heder ü hebâ olmaḳ üzere 'âḳıbet yine Mosḳovlunuñ söziyle Mora serbestiyetiniñ ḳabûline maḥâẓîr-i meẓkûreden başḳa bunuñ üzerine bundan ṣoñra der-sa'âdete ve sâ'ir memâ-

Ḳaldı ki evâ'il-i bi'şet-i Ḥażret-i Nebevî'de Ḳayâṣıra ve Ekâsireye nâme-i da'vet irsâl buyurulmadığı mişillü ocaġ-ı mülġânıñ def'ine istinâden iḫtiyâr-ı ḫaṭar câ'iz degildir dimek ne dimekdir. Devlet-i 'aliyye yeñiçeri ocağınıñ imḥâsından ṣoñra Mosḳovlıyı dîne da'vet żımnında mı sefer açdı yoḫsa memâlik-i İslâmiyyeyi kendü re'âyâsı yediyle istîlâ itmek ġarażını taḥṣîl içün sefer açup devlet-i 'aliyye daḫi ṣaḥâbet-i dîn-i mübîn içün meşaḳḳat-i cihâdiyyeyi iḫtiyâr itmek mi lâzım geldi, bu mişillü ḳıyâs-ı vehmî ve sâ'ir buña mümâṣil kelâm-ı vâhî ile devlet-i 'aliyyeyi 'azîmet-i ṣâbitesinden taḥvîle çalışmaḳ [273] ve bu günki günde cümle ümmet-i Muḥammed Ḥaḳ Ta'âlâ Ḥażretleri'niñ nuṣret ü iḥsânına göñül bağlamışlar iken her zamân nuṣret-i Ḥaḳḳ olacağı neden ma'lûm, diyerek ḫâṣṣâ ki Ḥażret-i Allâh'a sû'-i ẓann ile ehl-i İslâma ye's virmek ne vechile câ'iz görilür. Dînimizde bir müslimâniñ iki düşmenden firârı ḥarâm olup Mosḳovlu bundan böyle devlet-i 'aliyye 'aleyhine nihâyet iki yüz biñ 'asker daḫi i'mâl idebildigi taḳdîrde şer'-i şerîf ḥükmince devlet-i 'aliyye yüz biñ 'asker cem'ine muḳtedir degil midir ki o maḳûle żarar-ı 'âmı müştemil olacaḳ ṣulḥ-ı kerîhe iẓhâr-ı rıżâ itsün. Eger bizim 'askerimiz cümleten mu'allem degildir, denür ise vâḳı'â muḳâbele-bi'l-miṣl uṣûlünüñ îcâbı müsellem ve inşâ'allâhu Ta'âlâ Cenâb-ı Ḥaḳḳ ol ḳadarını daḫi iḥsân itmesi ümmîd-i vâṣıḳ ise de ne çâre düşmen furṣat virmemekle şimdi ḥaḳîḳat-i ḥâlde düşmeniñ teklîfine göre mevcûdlarımızla muḳâbele ve muḳâvemete şer'ân me'mûr mıyız yoḫsa ḳıyâmete ḳadar aḥkâm-ı şerîfesiniñ beḳâsını mu'teḳid olduġumuz Ḳur'ân-ı 'aẓîmü'ş-şânıñ ḫâṣṣâ bu ḥükmi mu'aṭṭal mı olmuşdur, dimege mesâġ var mıdır.

'Asâkir-i İslâmıñ 'adem-i ṣebâtı ve ittiḥâd-ı ḳulûbuñ fıḳdânı ṣadedleri ise aḳvâl-i meşrûḥanıñ ḳâ'ili mişillü 'aḳl u dirâyet erbâbından ma'dûd olanlar ḫânelerinde oṭurup ṭururken muḳademden icmâ'-ı 'âmme ile ihtiyâr olunan sefer-i hümâyûn maṣlahatında kendüleri mücerred hevâcis-i nefsâniyyeye ve gûyâ kendü kurundılarında âheriñ dahi şirketi vâhimesine teba'iyyetle ḳavlen bile ṣebât idemediklerini meydâna ḳoymaḳda iken 'avâm-ı nâsdan ba'żılarınıñ fi'len muḥârebede 'adem-i ṣebâtlarını ne vechile ta'yîb idebilürler. Ṭabaḳât-ı nâs mütefâvit olmaġla herkesde mertebe-i ḫavâṣṣ üzere ittiḥâd şarṭ olmayup 'avâmıñ iṭâ'at u inḳıyâdları ittiḥâd-ı ḳalbe maḥmûl olacağından başḳa belki anlarıñ ṣebâtı ḫavâṣṣıñ ittiḥâd-ı ḳulûbda ṣebâtına mev-

ḳûfdur. 'Uḳûl-i müctemi'a ve efkâr-ı mütelâḥiḳa ile cereyân iden re'y ü tedbîri mücerred aġrâż-ı nefsiyyeden nâşî taḫṭı'e iden kimseniñ 'acabâ yalñız kendü 'aḳlıyla yapdıġı tedbîriñ işâbetine i'timâdı ne delîl ile müşbetdir. Tedbîr-i mülk maṣlaḥatınıñ tedbîr-i menzilden bi'l-icmâl istidlâli mümkin olmaġla bu serbestiyetiñ cevâz-ı 'aḳlîsine ḳâ'il olan ẕât 'acabâ istiḫdâm eyledigi sarây-dârını bir düşünmek ibrâmıyla kendü dâ'iresinde serbest itmekligi tecvîz ider mi, o ḥâlde mâl ü ḥayâtından emîn ü râḥat olur mı, şurası müṭâla'a [274] olunsa o maḳûle tefevvühâta ne maḥall ü ne mecâl ḳalmayacaġı bedîhîdir. Esfâr-ı sâbıḳada Mosḳovlu ṭarafından bu maḳûle muẕır teklifler ma'dûm ve ocaġ-ı mülġânıñ düşmenden bedter fesâd-ı dâḫilîleri ma'lûm iken ol vaḳitlerde bile naṣıl olur ise olsun dinilmeyerek ḥarb ü ṣulḥda şân u şevket-i salṭanat-ı seniyye gözedilegelüp lehü'l-ḥamd ve'l-minne şimdi ise fesâd-ı meẕkûr ber-ṭaraf ve devlet-i 'aliyyeniñ her ṭarafa emr ü irâdesi nâfiẕ ü cârî ve 'asâkir-i islâmiyye yaz u ḳış fevc fevc mütevârid iken edâ-yı farîża-i cihâddan i'râż ile düşmeniñ didigini yapmaġa 'öẕr-i şer'î ve te'vîl-i ṣaḥîḥ-i 'aḳl nedir. Çünki şimdiki ḥâliñ emr-i müdârâda sünnet-i seniyye-i Ḥażret-i Nebeviyye'ye ḳıyâs ṣaḥîḥ olduġı ṣûretde Ġazve-i Aḥzâb'da bi-ḥikmetillâhi Ta'âlâ bir ṭarafdan ḳaḥṭ u ġalâ ve bir ṭarafdan berd ü sermâ ve bir ṭarafdan şiddet-i muhâceme-i a'dâ der-kâr iken o ḥâlde nuṣret-i İlâhiyye ẓuhûrına ḳadar on iki biñ müşrikîne üç biñ ẕât muḳâbelede ṣabr u şebât buyuruldıġına ḳıyâsen ṭaraf-ı salṭanat-ı seniyyeden daḫi bu sefer-i hümâyûnda 'asâkir-i mevcûde ile mütevekkilen 'alallâh şebât u sekînet ile ṭayanup ṭurmaḳ niçün meşrû' ve ṣaḥîḥ degildir. Bâ-ḫuṣûṣ Mekke-i Mükerreme'ye teşrîf-i Nebevî'ye ṣanâdîd-i Ḳureyş'iñ muḫâlefeti sebebiyle vâḳi' olup Ġazve-i Aḥzâb'da ise gürûh-ı müşrikîn bi'l-ittifâḳ iẓhâr-ı kîn iderek Medîne-i Münevvere'niñ üzerine gelmiş olduḳları gibi şimdi daḫi düşmen-i dîn bizim üzerimize gelmiş olduġından ġazve-i mübâreke-i meẕkûrede icrâ buyurulmuş olan sünnet-i seniyyeye ittibâ' daḫi aḳvâ degil midir. Eger anlar hezîmet-i Aḥzâb ile mübeşşer idiler dinürse biz şimdi nuṣretden ye's ile mi me'mûruz. Ma'a-mâ-fîh ḥarb u ṣulḥ ikisi daḫi meşrû' olduġından dîn ü devletimize nâfi' ve vaḳt ü ḥâl ü maṣlaḥatımıza muvâfıḳ olabilecek muṣâlaḥa-i ḫayriyye ser-riştesine deşt-res olduġumuz ḥâlde elden çıḳmamasına sa'y ü i'tinâ olunacaġı âşikâr iken bi'l-aks ta'aṣṣub u istiġnâ 'azviyyâtı neden neş'et idiyor. Eger merâm-ı ḥaḳîḳî îfâ-yı ḥuḳûḳ-ı ni'met ve icrâ-yı şe-

rîṭa-i ḫayr-endîşî vü ḥamiyyetden ‘ibâret ise bugünki günde devlet-i ‘aliyye ve millet-i islâmiyyeye ḫayr-ḫâhlıḳ elinden ve dilinden geldigi ḳadar mücerred muḥâfaẓa-i dîn-i mübîn içün olunan ittifâḳ u ittiḥâda günden güne taḳviyyet virmege himmet itmekdir, yoḫsa birṭaḳım aḳvâl-i mu‘teriżâne ile müslimîn beynine tefriḳa-i kelime ilḳâ ve ittifâḳ-ı ‘âmme ile ṭutılan [275] tedbîri taḫṭı’eye ḳalḳup da teşvîş-i ezḫâna sa‘y itmek ḥadd-i ẕâtında ḫayr-ḫâhlıḳ degildir.

Ve'l-ḥâṣıl Rusyalunuñ sâ’ir ḳabûli müte‘aẓẓir teklîfât-ı ‘anîfesinden ḳaṭ‘-ı naẓar yalñız şu Rûm serbesiyyeti mâddesinde evvel ü âḫir müṭâla‘a olunan meḥâẕîr-i ‘aẓîme mücerred mażarrat-ı mâliyye ve mülkiyyeden ‘ibâret olmayup ma’âzallâhu Ta‘âlâ bunuñ ilerüsi işbu devlet-i ‘aliyye-i Muḥammediyye'niñ ve sâyesinde maḥmî olan dîn-i mübîniñ zevâlini mü’eddî olacaġından muḳtedâ-yı ümmet olan ẕât-ı şevket-simât-ı ḥażret-i pâdişâhî dâme fî ḥıfẓi'l-İlâhî efendimiz lâzıme-i imâmet ve ḫilâfet-i şehen-şâhîleri üzere dîn-i islâma nuṣret ü ṣaḥâbet itmek ‘uhde-i seniyye-i ẓıllullâhîlerine vâcib olduġına binâ’en Rabbimiz Ta‘âlâ Ḥażretleri tükenmez ‘ömürler virsün. Anlar muḳteżâ-yı ḥamiyyet ve ṣalâbet-i mülûkâneleri üzere şân u şevket-i İslâmiyyeniñ viḳâyetinde tamâm ḥaḳḳ-ı ḫilâfet-i kübrâlarını yerine getürüp rûḥ-ı ‘âlem olan mübârek vücûd-ı hümâyûnlarına mücâhedât-ı seferiyyeyi iḫtiyâr buyurdılar. Perverde-i ni‘met-i bî-ġâyetleri olan bendegân-ı devlet-i ‘aliyyeleri ve sâ’ir vaẓî‘ u şerîf ve ṣaġîr ü kebîr bi'l-cümle mü’minîn-i muvaḥḥidîniñ üzerlerine daḫi vâcib olan ẓıllullâh ve pâdişâh-ı ‘âlem-penâh efendimiz ile berâber ṭavranup bir uġurdan ḥâṣıl-ı vus‘ u iḳtidârımızı ṣarf eylemek ve üç günlük dünyâya sa‘âdet-i ebediyyemizi fedâ itmemek üzere ṣıdḳ ile çalışmaḳdır ve vallâhu'l-‘aẓîm bunuñ ġâyeti müslimânca bir ṭavranışdan ‘ibâret olup öylece ṭutulduḳda ḥavl u ḳuvvet-i Ḥażret-i Ḫudâ ile cihân bir taraf olsa yine ehl-i İslâm ġâlib ü muẓaffer olacaġında şekk ü şübhe yokdur. Ve mâdâm ki ehl-i îmânız, îmân u i‘tiḳâdımız bunun üzerine mü’esses olmaḳ lâzımdır. Hemân Cenâb-ı Rabbu'l-‘âlemîn ẕât-ı şehâmet-simât-ı ḥażret-i pâdişâhîyi ‘ömr ü şevket ve iḳbâl-i nâ-mütenâhî ile serîr-i salṭanat-ı seniyyelerinde ebed-mekîn ve seyf-i aḫẓu'l-ḥayf-ı ḳahr u satvet-i cihân-bânîlerin sîne-şikâf-ı a‘dâ-yı dîn eyleyüp cümleyi rıżâ-yı hümâyûn-ı şâhânelerine muvâfıḳ ḫıdemâta muvaffaḳiyetle sa‘âdet-i dâreyne maẓhar eyleye, âmîn.

'Âkif Paşa Reddiyyesine Reddiyye-i 'Âcizânemdir. Fî 26 Muḥarrem, Sene 1281.

İşbu reddiyyeniñ muḳaddime-i müsellimesi uṣûl-i idâre-i devlete muvâfıḳ ise de fıḳarât-ı [276] âtiyeniñ bu münâẓaraya 'adem-i muṭâbaḳatla feẓleke-i mesrûdesi merbûṭ-ı ser-nâme-i mezâyâ ve netîce-i mündericesi muvâfıḳ-ı aḥkâm-ı meẓâmîn ü ma'nâ olmamasıyla 'ibâre-i maġlaṭa-âmîzi rüfû-yı fersûde-nümâ gibi enẓâr-ı ḥaḳ-şinâsân-ı rûzgârda pür-'ayb u 'ilel ve bî-i'tibâr u ḫalel ḳalmışdır.

Zîrâ devlet-i mütemeddine ta'bîrine şâyân olacaḳ ṣûretde iḥtiyâcât-ı niẓâmât-ı devlet ve muḳteżiyât-ı saṭvet-i ḥükûmetiñ her cihetini tensîḳ u tanẓîme cehd ü cell-i miḥnet itmek farîża-i 'uhde-i istiḳâmet iken ṣâḥib-i rediyye ve müşterek-i mürevvici zamânlarında isrâfât u irtikâbât elden bıraġılmamaġla berâber aṣdiḳânıñ ḫayr-ḫâhâne iḫṭâr ve irâ'e-i ṭarîḳ-i ṣavâblarından 'udûl u inṣırâf ile i'tirâża cür'etiñ menâfî-i mübâlât-ı dîniyye vü ḥamiyyet oldıġına şübhe idilemez.

Ṣâḥib-i lâyiḥa Keçeci-zâde Ḳâḍî-'asker Ṣâliḥ Efendi-zâde 'İzzet Mollâ Efendi merḥûm, yeñiçeri ṭâ'ifesiniñ ilgâsına i'tirâż itmedi, belki cümleden evvel bu arzûda idi. Ancaḳ bunlarıñ ḳaldırılması devletiñ i'âde-i saṭvet ü ṣervetini teshîl ve tevsî' itmek iḳtizâ ider iken ḥayf-ṣad-ḥayf ki ol zamân merkezde idâre-i pergâr-ı efkâr ider erkâna teṣâdüf olunamaması birçoḳ vaḳitler iżâ'asını müstelzim olmuşdur.

Devlet-i 'aliyyeniñ ibtidâ-i ẓuhûrından biñ elli târîḫlerine ḳadar selâṭîn-i 'iẓâm ve vükelâ-yı fiḫâmıñ himmetleri ve i'tiḳâd u ṣalâbet-i ḳuvvetleriyle ḳuvve-i 'askeriyyesi ġayret ü besâlet üzere bunca esfârda düşmenlerine ġâlib ve tevsî'-i memâlik ü meṭâlible tavaṭṭun u temeddün itdigimiz nice meḥâris-i vesî'a ve bilâd-ı cesîme feṭḥ u keşfi meziyyetini müktesib ve müteḥammil-i metâ'ib-i ketâ'ib olaraḳ kişver-gîrlik ve dilîrlik şânını ilḫrâz ile ibḳâ-yı nâma muvaffaḳ olmuşlardır. Bundan ṣoñra ḳırḳ iki târîḫine ḳadar bu ṣalâbet-i maḳbûle ve ṣadâḳat-i memdûḥa refte refte metrûk ve ten-perverlik ve nümâyiş-güsterlik ve ḫod-serlik uṣûl-i maḳdûḥaları mültezem ü meslûk olalı cem'iyyet-i 'askeriyyede metânet ü mahâret ve me'mûrîniñ ekşerîsinde naṣfet ü istiḳâmet mensî vü ma'dûm olduġından mâ-'adâ rûy-ı arżda

mevcûd [277] olan ḥükûmât-ı mütekâşire ve düvel-i mütecâvireniñ aḥvâl-i câriye ve maḳâṣıd-ı politiḳalarına elzem olan istiḥṣâl-i ma'lûmât içün beẕl-i miknet ve ṣarf-ı himmet ü niyyet olunamadığından başḳa mişvâr u kirdâr-ı aḥvâl-i tebe'a vü ra'iyyetden bile ġaflet olunması seyyi'âtıyla devlet-i 'aliyyeniñ bunca memâlik-i mevrûṯesi elden çıḳmış ve vasaṭ-ı a'ṣârda aḥyânen ẓuhûr iden ḫayr-ḫâhân-ı ḫıred-mendânıñ ve ḫuṣûṣiyle ṣâḥib-i lâyiḥa 'İzzet Mollâ Efendi merḥûmuñ işbu Rûm fetretiyle Rusya seferiniñ âġâzından encâmını mülâḥaẓa vü istidlâl ile vesâ'il-i sa'âdet-i ḥâl-i devlet-i 'aliyyeyi irâ'eye muvaffaḳiyet maḳṣad-ı istiḳâmet-mesnediyle veliyy-i ni'meti olan firdevs-âşiyân ġâzî Sulṭân Maḥmûd Ḫân efendimiz ḥażretlerine reviş-i maṣlaḥatıñ inciẓâbât-ı ṭabî'iyyesini 'arż u iḫṭâr ve vetîre-i ḥazm u iḥtiyâṭ u inżibâṭa teşvîḳ u ictisâr iderek muḳaddimesinden netîcesini iftirâs u iḳtiyâs itdigi cümle-i ma'lûmâtını 'arż u îżâḥ eylemek ḫıdmet-i müstaḳîmânesiyle veliyy-i ni'metine fedâkârâne taḳdîm eyledigi lâyiḥa-i ḥamiyyet-fâ'iḥasında münderic me'âl-i mevâdd-ı mebḥûṯun-'anhâsınıñ egerçi bu ṣûret-i saḥîfe ile reddine ḳıyâm olunmuş ise de müşârün-ileyhiñ bu yolda maġdûr u menfî ve me'cûren ve memdûḥan ḳarîn-i raḥmet-i Rabb-i Ġanî olmasını müte'âḳib me'âl-i ma'rûża hey'etiyle rû-nümâ-yı merâyâ-yı ẓuhûr ve devlet-i 'aliyye envâ'-ı ziyâna uġradıldıḳdan mâ-'adâ bu yolda açılan Rusya seferi daḫi mażarrât-ı bedîde ve ḫasârât-ı 'adîde ile ṣulḥ-peẕîr ve bunca telefât-ı nüfûs-ı cünûdiyye ve itlâfât-ı ḫazîne-i devlet-i 'aliyyeyi mü'eddî olmasıyla ṣervet-i devleti ta'rîf olunmaz derecelerde taźrîr iderek mir'ât-ı vicdân-ı vükelâ-yı 'aṣrında bu ṣûretle zişt ü ḫaṭâ rû-nümâ olmuşdur.

Devr-i Selîm Ḫânî dühât-ı ḳurenâ ve evliyâ-yı umûrından sır kâtibi Aḥmed Fâ'iz Efendi ve Rüstem Efendi ve Ḫalîl Paşa-zâde Aḥmed Muḫtâr Begefendi ve İbrâhîm Keṯḫudâ ve İbrâhîm Efendi ve Bekir Efendi ve Râmiz ve Behîc ve Refîḳ ve Taḥsîn Efendiler gibi ba'żı 'uḳalâdan ṣoñra hemân ṣadr-ı esbaḳ Muṣṭafâ Reşîd Paşa merḥûmuñ ibtidâ-yı iḥtiyâzı taḫmîn olunan elli târîḫlerine ḳadar ser-i kâra geçen me'mûrîn-i devletiñ ekṣer-i umûrda noḳṣânî-i 'aḳl u şu'ûr ve fıḳdânî-i müṭâla'ât-ı dûr-â-dûr ile terk itdikleri tîġ-ı zehr-nâk-i tedâbîr-i münticetü'l-mehâlikiñ naḳb itdigi cürûḥ [278] u yâreler ve bu nîşter-i mesmûmuñ vücûd-ı devlete açdıġı ḳurûḥ u rîş-pâreler teşennüc olmasıyla tekvîr-i tedâvîsinde çekilen 'usretlerle egerçi isti'dâd-ı tevessu'ına perhîz-ârâ-yı behîme ve tedâbîr-i ṣâ'ibe-i ḥikemiy-

ye ile muḳâbele olunmaḳda bulunmuş ise de külliyen iltiyâm-peẕîr olamadıġından mâ-'adâ vükelâ-yı sâlife-i kec-nihâd u bed-ictihâdiñ ḥarekât-ı saḳîmeleri hey'et-i devletiñ ḳaleme ṣıġmaz ve ta'rîf olunmaz mertebelerde maẓârr-ı muẓâ'afını mûriṣ ve ba'ẓı maḥalleriñ intizâ'ını mü'eddî vü münba'iṣ olduġı mütetebbi'-i cerâyid-i tevârîḫ olan aṣḥâb-ı ma'lûmâta âzâde-i tekrâr-ı ta'rîfdir. Teḳallubât-ı 'âlemi taḫmîn ü muvâzeneden ġâfil ve belki umûr-ı beytiyyesi aḥvâlinden râcil ü pâ-der-gil olan evliyâ-yı umûr ellerinde 'uyûn-ı hey'ete meşhûd olan ṣuver-i gûn-â-gûn, teşebbüṣât-ı umûr-ı merâyâ-yı manẓaraya ḥaḳḳıyla 'arża muvaffaḳiyetle tafṣîl-i aḥvâl-i meşhûdât u ma'lûmâta ma'a'l-edeb mübâderet ba'îdü'l-iḫtimâl olmasıyla ber-vech-i dil-ḫâlı tefsîr-i aḥvâl-i meẓkûreden 'udûl evlâ göründi.

Biñ iki yüz ḳırḳ dört târîḫinde mevkib-i hümâyûn Râmî Çiftligi'nde ve bu 'âciz-i bî-miḳdâr enderûn-ı hümâyûnda cennet-mekân Sulṭân Maḥmûd Ḫân efendimiz ḥażretleriniñ ḫıdmet-i hümâyûnlarında iken ġâ'ile-i seferiyyeniñ ḥüsn-i ḫıtâm ile bir netîce-i mu'tedileye iḫtirânına ne vechile ṣarf-ı himmet-i mâ-lâ-kelâm buyurduḳlarına ḳaṭ'â diyecek olmayup, ṣaded bunda degil, me'âl-i lâyiḥa muṣâlaḥanıñ ta'cîli vücûbını mutażammın ve anı te'kîde sebeb daḫi yaḳînen ma'lûmdur ki ordu-yı hümâyûn ricâlinden ba'ẓılarınıñ pertev-i iḳbâlden istinâre ġarażıyla ol vaḳit re'îs bulunan Pertev Efendi'ye gösterdikleri muḥarrerât-ı ġayr-i veṣîḳa vükelâ-yı devleti iġfâl itmesiyle tecvîz olunan imtidâd-ı ḥarb u peygârdan çekilen ziyân-ı maġlûbiyyetiñ indifâ'ıyla tesrî'-i muṣâlaḥa çâresiniñ istiḥṣâli fevâ'idine munḥaṣır idi. Bu iḫtâr-ı ḫayr-ḫâheniñ 'adem-i ḳabûline ṭoġrısı müşârün-ileyh Pertev Paşa ṭarafından virilen sebebiyyetiñ da'vet itdigi ḫaṭar-ı 'aẓîmiñ ḫâṭır-ı erbâbı ḥamiyyetden çıḳmaḳ iḥtimâli olmadıġını beyân ider ve müşârün-ileyh 'Âkif Paşa'nıñ Pertev Paşa'dan isti'tâb u isifâde ġarażıyla anıñ re'yini mürevvic-i mâ-şâ'e olması isâ'atından hiçbir zamânda berâ'et-i zimmete mübâderete muvaffaḳ olamayacaġını 'ilâve-i maḳâl-i muṣâdefât-me'âl eylerim.

[279] Ṣâḥib-i reddiyyeniñ me'âl-i lâyiḥa ḥaḳḳında i'tirâżât-ı saḫîfe ta'bîr-i nâ-lâyıḳını isti'mâl itmesi mürûr-ı zamân ile kendü reddiyyesini delâ'iliyle bi-ḥaḳḳın redde ḳıyâm idecek erbâb-ı inṣâf u istiḳâmete li-ecli't-taḳdîḥ 'aleyhinde elfâẓ-ı münâsibe ḥâżırlamaḳdan 'ibâret olduġına teşekkür olunur. Çünki 'İzzet Mollâ'nıñ envâ'-ı ḫaṭarı gözine aldırarak fedâkârâne 'arż-ı ṣıdḳ u istiḳâmetine saḫîf ta'bîri, ẕevi'l-'uḳûle yaḳışmaz, zîrâ

lâyiḥa-i ṣâ'ibe ḳâ'iliniñ rütbe-i istiḳâmeti ecell-i a'lâ ise de bulundıġı mertebeniñ i'tirâża ġayr-i müteḥammil olduġını bildigi ḥâlde 'aḳl u istiḳâmet-i müfriṭesiniñ ġalebesi seḳâmet-i sükûta mâni' olmasıyla maṣlaḥatıñ ġavrını mülâḥaẓa ile taṣavvur-ı ṣâ'ibesine ittibâ'en menvîsini veliyy-i ni'metine 'arża ibtidâr itmesi ḥaḳîḳaten şâyân-ı şâpâş u taḳdîr olduġından böyle bir te'lîf-i sâlimü'l-i'tirâżını ta'bîrât-ı saḫîfe ile çürütmekden büyük seḫâfet olamaz, ẓann olunur. Çünki Mollâ-yı müşârün-ileyhiñ şer'an ve 'aḳlen ve istiṭâ'aten devlet-i 'aliyyeniñ öyle bir ḳuvvetli devletle ve ḫuṣûṣen müttefiḳleriyle ḥâmîsizce vaḳitsiz uġraşmaḳ muḫâṭarasını iḫtiyâr itmek zamânı olmadıġı cihetle ṣalâbet-i İslâmiyye ve selâmet-i ẓihniyyesine ittibâ'en ḫâṭırasını bî-kem ü kâst râst ve dürüstâne beyân u iḫṭârdan 'ibâret olduġına şübhe idilmemek ve ol zamâna tevfîḳan bu iḫṭârıñ ḥüsn-i luṭfı mutaṣavver olaraḳ buraya gidilmek lâzım gelür iken bu miṣillü saḫîfü'l-efkâr olanlarıñ ġadrine uġrayaraḳ bî-çâreniñ maġdûr olduġına te'essüf olunmamaḳ ḳâbil olamaz.

Me'âl-i lâyiḥa numûne-nümâ-yı kerâmet dinilecek ṣûretde naṣıl muṣîb ise de müfâd-ı reddiyye-i ġadriyye ol mertebelerde mefsûḫ u mehtûk oldıġı îrâd-ı edilleden muġnîdir. Böyle müfennidâne i'tirâżât-ı iġrâżiyyeniñ beyân itdigi mevâdd-ı meḥâẓîri ma'a-ziyâdetin câlib ve bu dâhiye-i dehyâ emniyyet-i devleti sâlib ve ḫuṣûṣiyle Kelefce muḥârebesinden ṣoñra Rusyalu ṣulḥ u selâmete ṭâlib olmuş iken encâm-ı kâr ârâ-yı saḫîfe-i behîme, i'ṭâ-yı dürüştî vü nâ-dürüstî-i cevâb ile sevḳ-i cünûd-ı künûd-ı ketâ'ib iderek cânib-i düşmen ġâlib ve aṣdiḳâ-yı muvaḥḥidîn dûçâr-ı şedâ'id-i meṣâ'ib olmuşdur. Ne'ûẕu-billâh min şurûri ẓâlik.

Ṣâḥib-i lâyiḥanıñ farṭ-ı ḥamiyyetini müṣbit olan maḳâṣıdından biri de devlet-i 'aliyye ocaġ-ı [280] mülġâdan ṣoñra terk-i reḫâvet ü ġafletle tanẓîm-i umûr-ı mâliyye vü mülkiyye vü 'askeriyye ve münâsebât u mu'âmelât-ı düveliyyeye olan iḫtiyâcâtıñ tedârükine ḥaṣr-ı kirdâr ve ṣarf-ı iḳtidâr ile emr-i istiṭâ'atı lâyıḳıyla istiḥṣâle müktesib-i muvaffaḳiyet ve âtîde nâ'il-i vüs'at ü ḳudret ve ḳâbil-i i'âde-i miknet ü saṭvet olmaḳ 'aḳîbinde cebr-i noḳṣân-ı muẓafferiyet ve ḳâ'ide-i ḥazm-ı iḫtiyâṭa ri'âyetle bu emr-i ehemmiñ ḥuṣûline vuṣûl içün dâmen-der-miyân itmek ḥükm-i müsellem-i münticü'l-ḥakîmesini beyân u temennîden 'ibâret olduġını 'aleyhinde yazılan 'ibâreniñ bugün virdigi netîce vü cevâb daḫi şehâdet ider. Serbesiyyet şöy-

le ṭursun Yunanistan'a terk olunan maḥaller ṣâḥib-i reddiyyeniñ riyâsetinde ḳalemiyle taṣdîḳ olunmasına naẓaran müşârün-ileyhe dûr-endîş naẓarıyla baḳılabilür mi ve böyle iḳtiżâb sözleri eglence itmiş olması sözinden başḳa ḫâṭıra bir şey gelebilür mi.

Muḥârese-i memâlik ü emṣâr ve muḥâfaẓa-i aḳṭân u aḳṭâr, vükelâ-yı 'uḳalâ-yı ṣıdḳ-intimâya şi'âr olmaḳ lâzım gelür iken işbu lâyiḥa-i muṣîbeyi pîş-nihâd iderek ta'rîżât-ı nâ-be-hengâma cesâretden ṣoñra birṭaḳım sey-yi'âta bâdî olmasına istiġrâb olunmamaḳ ḳâbil olur mı.

Mora serbestiyetindeki iḫtiyâr-ı şerr-i cüz'îniñ îrâdı ârâ-i saḫîfeden olmaḳ îżâḥâtıyla i'tirâża bi'l-ibtidâr zebûn-keşlik ṣıfat-ı ẓemîmesine ve iḳbâl-i yek-rûzeye mütâba'at ḫıyânet degil de nedir, devlet-i 'aliyyeniñ Mora serbesiyyeti muvâfaḳatına mecbûr olmasına sebeb-i aṣlî, ol vaḳtiñ politiḳası ḥükmince düvel-i mu'aẓẓamanıñ Rusya devletine ittibâ'ı ve bu bâbdaki ittifâḳ u ışrârları ḳażiyyesi olup yoḫsa her devlet vaḳt-be-vaḳt kendüsine 'ârıż olan devâlîyi def'a ṣarf-ı maḳdûr itmek mecbûriyetinde olduġı miṣillü bütün bütün def'a muḳtedir olamayacaġını añlar ise elbette iḫtiyâr-ı şerr-i cüz'î ile tehvîn-i tekâlîfe çalışmaḳ yolına gitmek istemesi umûr-ı ṭabî'iyyeden olduġı cihetle 'İzzet Mollâ merḥûmuñ maḳṣadı daḫi ehven-i şerriñ ḳabûlini irâ'e vü iḫtârdan 'ibâret olduġı bedîhî vü 'ayândır. Ol vaḳitler ḥall ü 'aḳd-i meṣâliḥ u mu'âhedâta me'mûr olan vükelânıñ ḥâl ü ma'lûmâtları rü'yet itdikleri ve serpindisini 'aṣrımıza bıraḳdıḳları [281] umûrdan istidlâl olunacaġı cihetle buralardan baḥiş açılmaḳ istenilmez ise de Bükreş ve Aḳkirmân mu'âhedeleriyle Ṣırp serbestiyetiniñ Mora serbestiyetine ḳıyâsen mevżû'-ı baḥs idilmesi câ'iz olamayacaġını beyânda meslûbu'l-iḫtiyâr olmadım disem yalan yazmış olurum. O fıḳralara devlet-i 'aliyye ile Rusya devleti arasında ẓuhûr iden muḥârebât serdârlarıyla ḥîn-i muṣâlaḥalarda 'uḳûd-ı mu'âhedâta me'mûr olanlarıñ ḫaṭî'âtınıñ virdigi sû'-i netâyic dinilebilüp Mora serbestiyyeti ise İngiltere ve Fıransa ve Rusya devletleriniñ bi'l-ittifâḳ teklîf ü ışrârları cümlesinden olduġı cihetle bu ḫuṣûṣlar ṣadediñ ḫâricinde görünmekle ve bu fıḳarâtıñ burada îrâdı dâ'ire-i ḳâ'ide-i münâẓaranıñ ḫâricinde olduġı meydândadır. Mâdâm ki üç devlet-i ḳaviyyü'l-iḳtidârıñ böyle bir teklîf-i şedîdlerine muḳâbeledeki mażarratıñ bedâheti der-kâr ve ṣâḥib-i lâyiḥa 'İzzet Mollâ Efendi'ye daḫi âşikârdır. Serbestiyet ḫuṣûṣında i'ṭâ-yı müsâ'adeyi i'ẓâm ile cemî'-i zamânda netîcesi ma'lûm olmayan

ve biñ yüz otuz târîḫlerinden ṣoñra meydânda olan vuḳû'ât-ı muḥârebâtdan teġâfülle pîş-i naẓar-ı dûr-endîşîde görinen tehlikeyi göze aldırup da ḥarbi iḫtiyâr itmek, muvâzin-i 'aḳl u istiḳâmet olmadıġı ḳıṣṭâs-ı ḥikmet ü feṭânetle tevzîn ü temyîz olunamaz ḫuṣûṣlardan degildir. 'İzzet Mollâ Efendi'niñ re'y-i sedîdini bi-ġayr-i ḥaḳḳın cerḥ u tezyîfle ifnâsına ḳadar yürimekde bir fâ'ide görilemedi. Zîrâ anıñ didikleri ma'a-ziyâdetin ẓuhûr itdi. Ṣâḥib-i reddiyye ve müttefiḳleri gibileriñ ârâ-yı saḫîfe didiklerine mümâşât-ı saḳîmeleriniñ devlet-i 'aliyyeniñ 'adem-i muvaffaḳiyetine pek büyük mu'âvenet ve ḫıdmet itmiş olduġı hezâr emṣâli ve ḫuṣûṣiyle bu dâhiye-i dehyâ-yı 'aẓîme delâletiyle ma'lûm-ı uli'n-nühâdır.

Rusyalunuñ ba'żı ḳılâ'a istîlâsı seksen ṭoḳsan biñ 'asker ḳırdırmasını netîce virerek Şumnı ordusını sökemeyüp Varna ḳal'asını imparaṭor bi'ẕ-ẕât beş gün muḥâṣaradan ṣoñra almış ise de ṭaraf-ı islâmiyânda te'yîdât-ı Rabbâniyye müşâhede olunmuş iken devlet-i 'aliyye Mora serbestiyetini ḳabûl ile ṣulḥa yalvarmaġa mecbûr olmayup ordu-yı hümâyûndan bir baṭş-ı şedîd görüp de ġalebeden nâ-ümîd olmadıḳça ṣulḫuñ fâ'idesi olamayacaġına ve 'uhûd u şurûṭ her devletiñ [282] ḳudret ü mikneti sâyesinde maḥfûẓ u mer'î olabilecegini Rusyalu ḥaḳḳında ḥüsn-i ẓanna ve devletleri yolında fedâ-yı cân iden me'mûrîn ḥaḳlarında sû'-i taṣavvur u taḫayyül meslekine ẓehâb ile bu sefer uġurında ṣarf olunan aḳçeye telef ta'bîri ḫaṭâ ve bir müslimânıñ iki düşmenden 'udûli ḥarâm olması ve Mora serbestiyetine müsâ'ade olunmasınıñ veḫâmeti münker olmaması gibi ṣâḥib-i reddiye ve refîḳiniñ birbirine münâḳıż ve yek-dîgerine mübâyin i'tirâżât-ı iḳtiżâbiyye ile me'âli inṣâfdan ḫâlî olan fıḳarât-ı mübâyenetü'l-mażâmînini cerḥ u redde ḥamiyyet-i mecbûle mecbûriyyet virmişdir.

Şöyle ki, ṣâḥib-i lâyiḥa 'İzzet Mollâ Efendi Rusyalu'nuñ ḳılâ'ı istîlâsında 'asâkir-i İslâmiyye muḥârebe itmedi ve öte ṭarafa ḳat'â îṣâl-i mażarrat idilmedi ve Rusya 'askeri ḳırılmadı ve Şumnı ordusını aldı ve Varna'ya geldikde ḳal'ayı ḫâlî ve 'askerimizi teslîm-i ḳal'aya müteheyyî buldı, dimedi. Müşârün-ileyh raḥmetullâhi 'aleyh ẓâten sefer açmaḳ ṭarafdârı olmadıġı ḥâlde Kelefçe muḥârebesinden ṣoñra cânib-i muḫâlifeden müşâhede olunan mümâyelet ü muvâfaḳat muṣâlaḥaya ehven-i ṣûret virmek furṣatını netîce virmek me'mûli meydânda iken o ẓerî'a vü furṣatı żâyi' itmemegi tercîḥ u taḳdîm itmiş idi.

Rusyalu Varna'yı almış ve Şumnı ordusını bir fırḳa ile ba'de'l-muḥâṣara gözini Edirne aḫzına dikmiş ve bizim 'askeriñ ise 'aded ü ḥâli ve eslıḥa vü mühimmâtımızıñ ol zamân 'adem-i intiẓâm u fıḳdânı ve ḫazînemiziñ aḥvâli meydânda bulunmuş iken te'yîdât-ı Rabbâniyye muẓafferiyetimizi müteheyyî vü mübeşşirdir, 'ibâre-i mevhûmeleriyle pâdişâhımızı ve ḫalḳımızı inanılmaz sözlerle aldatmaġa calışmaḳ devletimiziñ açıḳdan açıġa iżrârına ḫıdmet itmeḳ degil de nedir.

Rusyalu Varna'yı aldıḳdan ṣoñra muṣâlaḥaya meyl ile çâre-i ḥasenesini aramaḳ vâcib ve belki farż iken bu sözleriñ ne ma'nâsı var idi, ol vaḳit ordumuzdan ḳırıḳ çaḳmaḳlı, egri endâmlı çaḳaralmaz namlılarla techîz ü teslîḥ olunmuş ba'żı devâ'ir tevâbi'iyle mübtedî niẓâm ve başıbozuḳdan mürekkeb [283] ancaḳ otuz ḳırḳ biñ 'asker var ise de bunlarda da ḳaṭ'â niẓâm u ṣebât olmadıġı ve mevâḳi'-i ḥarbiyyede ekṣerîsi maḥṣûr u u maḥdûd bulunduḳları ḥâlde Rusyalu tevehhüm olunan baṭş-ı şiddeti ne maḳûle ḳuvvet i'mâliyle görecek idi. Yoḫsa zamân-ı kerâmet-nişân-ı Ḥażret-i Nebevî'de ḳıbel-i Raḥmâniyye'den iḥsân buyuruldıġı gibi 'acabâ melâ'ike-i kirâm ile imdâd buyurulacaġını ṣâḥib-i reddiye şeyḫi Şeyḫ Müştâḳ'dan ve Kitâbcı Efendi'den mi istibṣâr veyâḫud mu'aḫḫaran Cezâyir'i Fıransalunuñ 'asker sevḳi İngiltere sefâretinden re'îs bulunan Pertev Paşa'ya iḫbâr olunduḳda Cezâyir'de medfûn olan Velî Baba Ḥażretleri orasını rübûde itdirmez, cevâb-ı nâ-ṣavâb-ı ḥayret-efzâsı gibi Rusya muḥârebesinde kendüsi re'îs ve birâderi orduda nâẓır olduḳlarından 'acabâ bu te'yîdât anlar ṭaraflarından keşf ile beglikçi bulunan münşî-i reddiyyeye ifâde veyâḫud Rûmili'nde de öyle bir velîniñ imdâd-ı rûḥâniyyeti mi ḳâ'il olundı. Böyle bir re'y-i ża'îf ve ḫulyâ-yı saḫîf ḳâl ü ḳaleme naṣıl alınabildi. 'Uḳalâ vü vükelâ şöyle ṭursun bu söz bir mecnûna söylense gülmez ve istiḫzâ itmez mi. 'Uhûd u şurûṭ ḳuvvet ü miknet ü istiṭâ'at sâyesinde mer'î olacaġında şübhe yoġ ise de o ḳuvvet ḳanġı ṭarafda mevcûd idi. Bunlar bilinmez şeyler degil iken istiḳâmet-i maṣlaḥata ḫıdmetde iḫtiyâr-ı reḫâvetle böyle türrehât u hezeyânlara taṣaddîye terakḳî-i manṣıb u iḳbâl taṣavvur-ı irtikâbiyyesinden başḳa ne maḳûle żarûret mecbûriyyet virdi. Aṣdiḳânıñ 'aḳlı irdigi nîk ü bedi metbû'ına 'arż u iḫtârda medyûn olmaḳ iḳtiżâ-yı istiḳâmet olduġından işte o żimmeti edâ içün taḳdîm olunan lâyiḥa-i vâṣıḳada Rusyaluya ḥüsn-i ẓan ve ehl-i İslâma kec-naẓar ma'nâları nireden istiḫrâc olundı. Ḫazîneden bî-

hûde ṣarf olunan akçeye telef ta'bîri yalan mıdır, bir müslimâniñ iki düşmenden ḥürmet-i firârı teslîm olunsa bile Rusyalunuñ ol vaḳit mevcûd olduġı işidilen sekiz yüz biñ 'askerinden dört, nihâyet üç yüz bini sevḳ idemez mi idi ve ḫuṣûṣiyle bâ'iṣ-i nizâ' olan Yunan mes'elesinde İngiltere ve Fıransa devletleriniñ Rusya devletiyle ittifâḳı işidilmedi mi. Ṣâḥib-i reddiyeniñ didigi gibi iki düşmene bir müsilmân muḳâbele itmek lâzım gelse bile bu ḥisâbca ve ol vaḳit ḥükmince devlet-i 'aliyyeniñ yüz elli biñ nizâm 'askeri tedârük ü tesvîḳi mümkin mi idi. Rûm serbestiyyetine müsâ'adeniñ netâyic-i [284] vaḫîmesi egerçi münker degilse de bu mâdde mâdâm ki üç devletiñ teklîf ü ıṣrârlarına düşmüş ve şerriniñ ehveniyle iskâtlarına iḥtiyâc mess itmiş oldıġı ḥâlde i'mâl-i efkâr-ı 'amîḳa ile maṣlaḥatıñ 'arâḳîb ü ġavâmıżı der-pîş ü müṭâla'a olunaraḳ düvel-i müttefiḳa içlerinden ba'żılarını ele alaraḳ bir netîce-i ḥasene virilmek iḳtiżâ ider iken vesîle-i ḥüsn-i muvaffaḳiyet olan bu maḳûle esbâba da teşebbüṣ olunduġı işidilemedi. Bu da tezyîd-i iḳbâl içün rikâb-ı hümâyûnda bulunmaḳdan özge arzûda bulunmayanlar ile mü'ellif-i reddiyye olan ṣâḥib-i çeñeniñ[44] ve muta'aṣṣıb muṣaḥḥiḥ gibi ḳavvâl-i ḳalemiñ ḥâmî tedârüki içün vesâ'il-i münâsibe tehiyye itmelerine mevḳûf iken öyle iḥtiyâṭ-kârlıḳ ve dûr-endîşlige himmetleri görilüp işidilmedi. Ol zamân ḥükmince bu işi ḥüsn-i netîceye iḳtirân ile ibtidâsında cümlesine dürüştâne cevâb virmek kimiñ mu'âvenetine ve ḳanġı ḳuvvet ü istiṭâ'ata istinâden iḥtiyâr olundı. Buraları bilinemediginden 'uḳûl-i selîme aṣḥâbını ḥaḳîḳaten ḥayretde bıraḳdı. Bu ḫaṭâlarıñ ẓuhûr u ṣudûrı żarûrî ان الرجال صناديق مقفلة فما مفاتيحها الاالتجاريب ma'nâsına ġayr-i muvâfıḳ olaraḳ ḳaḥṭ-ı ricâl beliyyesiyle istiḫdâm olunan aṣḥâb-ı vücûduñ ârâ-yı ḫod-pesendâneleriniñ virdigi sû'-i netâyic olduġında şübhe idilmeyerek te'essüfden başḳa elden bir şey gelemiyor.

Ṣâḥib-i reddiye icrâ-yı aġrâż uġurına sermâye-i ma'lûmâtını da fedâ idiyor. Çünki muḳâbele-i bil'-miṣl ve ḳudret ma'nâlarına olan istiṭâ'at lafẓınıñ tefsîri 'ulûm-ı 'aḳliyye vü naḳliyyeye intisâbı olanlara ma'lûm ve bu ma'nâ ṣâḥib-i reddiye ve refîḳine daḥi emr-i ġayr-i mevhûmdur. Düşmen 'askerine nisbetle 'asâkir-i İslâmiyyeniñ ḳalîlü'l-efrâd u ta'allüm ve esliḥa vü edevâtları ġayr-i kâfî-i kifâḥ olduġı âzâde-i külfe-i îżâḥ u îrâd iken 'asâ-

44. چکه نك

kir-i mevcûde ile bâ-ṣebât u sekînet ṭayanup durulmasını ḳâl ü ḳaleme almaġı tecvîz itmesi ḳalem-i seḳam-raḳamını ithâmdan başḳa ne fâ'ideye iḳtirân idebilür. Bu miṣillü ẓevât ser-i kâra geldikde iḳbâl ü câhını istîhâl ü istiḥḳâḳı iḳtiżâsına ḥaml ü zu'm ile bütün re'yini sedîd ve kâffe-i icrâ'ât u ḥarekâtını ṣâ'ib ü cedîd 'addiyle mâ-dûnına hiç naẓarıyla baḳaraḳ ṣâḥib-i lâyiḥa gibi [285] bir efkâr-ı ṣâ'ibe ẓuhûrında anı muḥâsedeten ḳırmaḳ şi'âr-ı seyyi'ü'l-âṣârını pîşe ve ta'ẓîm ü tekebbüri endîşe idindikleri bu redî'e-i ġadriyye ve emṣâl-i reddiyyesiyle müṣbet degil midir.

Müşârün-ileyh 'İzzet Mollâ Efendi merḥûmuñ ṣulḥ-i Ḥudeybiyye'yi miṣâl-i münâsib îrâdı muvâfıḳ-ı nefsü'l-emr olduġı ḥâlde bu ḫuṣûṣla Ġazâ-i Aḥzâb'ıñ ḳıyâs olunması 'ulemâ-yı kütüb-i siyer 'indlerinde müstaġreb ü mecrûḥ olmaz mı. Çünki mes'eleniñ esâsı Mora serbestiyeti teklîfiniñ 'adem-i ḳabûli ḳażiyyesine mebnî olmaġla bu fıḳraya ṣulḥ-ı Ḥudeybiyye'yi miṣâl îrâdında ḫaṭâya ẓâhib olundıġı añlaşılamadı. İşbu Yunan serbestiyeti iddi'âsında Rusyaludan başḳa iki devlet-i 'aẓîme daḫi müttaḥid ü müttefiḳ olduḳlarından işte bu cümle bizim niyyet ü maḳṣadımızı ḳuvveden fi'le iḫrâca mâni' ve müstaḳil olduġı meydânda iken buña Ġazve-i Aḥzâb'ıñ miṣâl îrâdı esâs-ı münâẓarayı müvehhin ü muḫarrib olduġında şübhe var mıdır. 'Aḳl u idrâk ve ḥiss ü şu'ûr dinilen ḥavâss u ḫaṣâ'il sefîne-i mutaṣarrıfa ve keştî-i mütefekkireniñ nâḫudâları maḳâmında olaraḳ bunlar ḫarîṭa-i 'ilm ü tecrübeye mürâca'at ve pusula-i istiḳâmete meyl ü raġbet iderler ise ne ḳadar şiddet-i emvâc u telâṭuma teṣâdüf olunur ise olunsun bâ-luṭf-i Ḫudâ elbette ṣan'at u hünere mürâfaḳatla bu ḫaṣâ'il-i selîme aṣḥâbını sâḥil-i selâmete îṣâle delâlet ve menâfi'-i me'mûlesini istiḥṣâle ḫıdmet iderler. Yoḫsa mu'âsırı olan birḳaç muḳbil ü müteḥayyiz ve müteḥayyir ü medhûşuñ ḫayâl-i muḥâlleri sâyesinde tervîc ü tebhîc olunmaḳ taṣavvurını der-pîş ü taḳdîm ile böyle bir ṭarîḳ-i nâ-ṣavâba temeşşîyi iḫtiyâr itmeniñ netîcesi hedef-i sihâm-ı düşnâm olmaḳdan ve işte böyle bir nice zamândan ṣoñra merkez-i dâ'ire-i i'tirâżda bulunmaġı göze aldırmaḳdan ġayri ne fâ'ideyi müfîd olur.

Ṣâḥib-i reddiye ve mürevvic-i muṣaḫḫilḫi firîfte-i iḳbâl-i yek-rûze olaraḳ meḥâmid-i aḫlâḳ-ı lâzıme-i insâniyyeden ẓuhûl ü ġafletle yedine geçen lâyiḥa-i ṣâdıḳayı velev emr ile olsun böyle şedîden redde ḳıyâmda ḫuṣûli

me'mûlinde olduġı iḳbâliñ celbini tesrî' içün العزيق يتشبث بشئ الحشيش misâline [286] mâ-ṣadaḳ olaraḳ îrâd olunan ṣulḥ-ı Ḥudeybiyye misâlini Ġazve-i Aḥzâb'a taḥvîl ve bunuñ gibi her fıḳrayı mübâyin-i 'aḳl-ı selîm birer misâl-i müstelzimü'l-i'tirâż ile mersâ-yı münâẓaranıñ ḥâricinde birṭaḳım mevhûmât tedârük ve teksîl itmesi reddiyesiniñ semt-i cerḥ u ḳadḥa tesbîlini da'vetle zu'mınca tefhîm-i mâhiyyet ü dirâyet itmiş, sözinden başḳa bir vâdî-i münâẓaraya sevḳ-i kitâbet ü kelâm idilebilür mi.

Ṣâḥib-i reddiye ṣûret-i taṣallüb ü ta'aṣṣubda görinmek yolunda mechûl bir me'mûl üzerine eymân-ı muġallaẓa ile metbû'-ı müfaḫḫamını ḳandırmaḳ istemesine ḥâniş- ü muḫṭî dinilmez mi ve ḥarb ṭaraf-dârlıġı ta'aṣṣubuyla böyle açıḳ bir müdâheneyi itiyâr u irtikâb itmek behre-ver-i hüner ü ma'rifet ü diyânet olan ve istiḳâmetden dem uran insâna yaḳışdırılur mı. Bu naṣıl kec-ẕehâb ve ne maḳûle ṭarîḳ-i nâ-ṣavâbdır, 'aḳılları ḥayrân idiyor.

Ḳavvâl-i maḳâlâtıñ bir fıḳrasında "devlet-i 'aliyye ve millet-i İslâmiyyeye ḫayr-ḫâhlıḳ elinden geldigi ḳadar muḥâfaẓa-i dîn-i mübîn içün olunan ittiḥâd u ittifâḳa günden güne taḳviyyet virmege himmet itmekdir, yoḫsa birṭaḳım aḳvâl-i mu'terizâne ile müslimîn beynine tefriḳa-i kelime ilḳâ ve ittifâḳ-ı 'âmme ile ṭutılan tedbîri taḫṭı'eye ḳalḳup da teşvîş-i ezhâna sa'y itmek ḥadd-i ẕâtında ḫayr-ḫâhlıḳ degildir" diyerek zu'mınca Mollâ-yı müşârün-ileyhiñ bu fikrini çürütmek istemişdir.

Ṣâḥib-i lâyiḥa bi'l-farż ḥayṣiyyetini kâfî görüp de ittifâḳ ve taḳviyyete himmet itmek niyyetinde olmuş olsa idi ḳanġı ḳudretiyle ḳuvvet virmege kûşiş itmesi iḳtizâ ider idi. Bu i'tirâżı fıḳarât-ı sâ'iresinden ziyâde pek delîlsiz bir da'vâ-yı lâ-ṭâ'il olduġından ve añlaşılan bu ḫuṣûṣdaki menvîsi her ne ise îżâḥ itmek istemediginden bu fıḳranıñ mübhem ü ma'nâsız ḳalmasına ta'accüb olundı.

Aḳvâl-i mu'terizâne ile müslimîn beynine tefriḳa-i kelime ilḳâ ve ittifâḳ-ı 'âmmeyi taḫṭı'e vü imḥâ ve teşvîş-i ezhâna sa'y-i evfâ itmek ḫayr-ḫâhlıḳ olmadıġı 'ibâreleriyle [287] vâḳi' olan i'tirâżına şu vechile cevâb i'ṭâ olunur ki, 'İzzet Mollâ tefriḳa-i kelime-i müttaḥide niyyetiyle köşe başlarına yaftalar mı yapışdırdı ve ba'żılarını ḫânesine da'vetle ta'lîmâtlar virerek mi ḫalḳı nifâḳa sevḳ itdi. Bu naṣıl elfâẓ-ı mecrûḥa ve ne maḳûle 'ibârât-ı maḳdûḥadır ki ḫalḳıñ infikâk-i ittifâḳına sa'yini ḳanġı emârât ile istidlâl it-

digi bilinemedi. Farṭ-ı ‘aḳl u ẕekâ vü istiḳâmetine istinâden veliyy-i ni‘meti olan pâdişâhına bi'ẕ-ẕât ‘arż itdigi müṭâla‘âta tefriḳa-i kelime ta‘bîri naṣıl ġaddârâne ve münâfıḳâne söz olduġı meydânda iken böyle çirkin ve yaḳışıḳsız bî-ma‘nâ netîceler ve muntaẓam u münşiyâne münâfıḳâne feẓlekelerle ḫalḳı aldatmaġa çalışmaḳdan büyük münâfaḳat ve ṣûret-i ḥaḳḳ u ‘adl ü ṣavâbdan müfâraḳat olur mı. Ḫudâ-negerde istenilse bile bu ḥareketlerden özge tefriḳaya mümessek tedârük olunabilür mi. Ḫuṣûṣâ devlet-i ‘aliyyeniñ ol zamân dûçâr olduġı ġâ'ile ve giriftâr olduġı meşġale içinde mizâc-gîrlik ve mümâşât u müdâhene ṭarîḳine gidilmesiniñ ‘âḳıbetinde cây-ı selâmet ve câdde-i necât u sa‘âdet bulunur mı. Ḫalḳıñ "deve güler ṭaş çatlar" didigi işte tamâm bu ḳażiyye-i nâ-marżiyyeye râci‘ olduġında iştibâh olunur mı, i‘tirâżından başḳa ne dinür.

İşte ṭarîḳ-i ṣıdḳ u ṣavâb u istiḳâmetden ‘udûl ve reh-i nâ-reftede pûye ile ḥaddiniñ ve inṣâfıñ ḫâricinde bir vâdîde maḳṣad u menvîsine vuṣûl niyyetinde olanlarıñ dünyâda ‘ömr ü iḳbâlleri imtidâdından istîfâ-yı ḥaẓẓ idemedikleri gibi dâr-ı cezâ olan âḫiretde daḫi dûçâr-ı pençe-i mu’âḫaze olacaḳlarında iştibâh olmayup el-ḥâṣıl dü-cihânda nâ'il-i maḳâṣıd olamayacaḳlarından bu cihetle "ḫasru'd-dünyâ ve'l-âḫire" miṣâliyle iki ‘âlemde melûl u medḫûl olacaḳlarına bu fıḳra delîl-i celîldir. Tecâvezallâhu ‘an seyyi'âtihimâ.

İşbu Reddiyye-i ‘Âcizânem Me’âliniñ Taṣḥîḥi Arzûsıyla Dîvân-ı Aḥkâm-ı ‘Adliye A‘żâsından Vaṣfî Efendi'niñ Yazdıġı Fıḳra-i Mu‘teriżadır:

Ṣâḥib-i hâmiş-i ḥaḳâ'iḳ-dânişiñ eṣer-i ḫâme-i ma‘ârif-güsteri olan bu i‘tirâż-ı ḥavâşî-ârâ, Allâhu Ekber ne i‘tirâż-ı müsellemü'l-burhân ve sened-i ârâ-yı [288] menî‘u't-tibyândır ki ḥaḳâyıḳ-âşinâyân-ı uṣûl-i münâẓara bunuñla ṣâḥib-i reddiye olan ‘Âkif Paşa merḥûma maḥfûf-ı selâmet-i ḫâṭıradır, dimek iḥtimâli olmadıġı emr-i ‘ayândır, ṭoġrusı bî-şekk ü gümândır. Bu i‘tirâż-ı ḳaviyyü's-sened, mânend-i dürer-i müstaḫrece baḥr-i siyer-i cezr ü medd-i silk-i mülk-i imlâ idilmek cereyân-ı ẕât-ı maṣlaḥata ma‘lû-

mât-ı kâfiye ve aña müteferri' ıṭṭılâ'ât-ı pey-â-pey-vuḳû'-ı istiḳbâliyye-i ṣâfiyeye teḳârün-i ḥamiyyet ü ġayret-i milliye âṣâr-ı cemîlesinden idügi müsellem-i erbâb-ı ḳabûl u reddir. Bunda yârân-ı ḥamiyyet müstenid-i gûyâ-yı هذا ما اطيق عليه كل احد dır. Velâkin mevżû'-ı münâẓaraya naẓaran fîhi-mâ-fîhdir. Binâberîn numûne-i cevelân-ı bî-sûd u tîhdir. Çünki ṣâḥib-i reddiyeniñ ol vaḳitki ḥâli ortaya ḳonmamış ve Pertev Paşa yâdigâr-ı sübḥa-şümâr ile âmedî ḫulefâlığından berü miyânelerinde olan istirḳâb ḳażiyyesi der-ḫâṭır idilmemiş olduġından bu bâbda muḥarrir-i reddiye 'aleyhine bürünmek ġayr-i vecîhdir ya'nî ẓâhirî bir meşy-i i'tirâż-ı tevcîhdir. Ṣâḥib-i reddiye meleke-i kitâbet ve naḳdîne-i 'ilm ü ma'rifete maẓhar bir kâtib-i mu'ciz-eṣer olmasıyla berâber beglikçilik nihâyetine ve Rusya ġâ'ilesiniñ ġâyetinden dört sene ṣoñraya ḳadar i'tiḳâd-ı ṣaḥîḥ ile cûy-bâr-ı füyûżât-ı meşâyiḫ-ı ṭuruḳ-ı 'aliyyeden istiṣrâf-ı mâ'ü'z-zülâl-i feyże mâlik olduġı baḫṣini iṣbât içün mevcûd olan delâ'ili burada yazup teḳsîr-i sevâd itmeyelim. Kitâbçı ve Şeyḫ Müṣṭâḳ'la mülâḳâtı sene-i meẓkûreden ṣoñra olduġı istidlâline girişmeyelim. Ṣadr-ı esbaḳ Ġâlib Paşa merḥûmuñ 'Âkif Paşa ḥaḳḳında meyli cihetiyle Pertev Paşa'nıñ 'Âkif Paşa'ya peydâ olan ġayẓ u 'adâveti 'Âkif Paşa'nıñ daḫi Pertev Paşa ḥaḳḳında muḳâbeleye mecbûriyetini istilzâm iderek bu ḥâl ikisine de ṭabî'at-ı ṣâniye olmuş ve bu cihetle Pertev Paşa 'Âkif Paşa'yı ve 'Âkif Paşa Pertev Paşa'yı 'adüvv-i iḳbâl görmekden ayrılmamış olduḳları bir zamânda bu reddiyye ḳaleme alınmışdır. Binâberîn 'Âkif Paşa Pertev Paşa'nıñ pertev-i iḳbâlinden istifâde ġarażıyla bunı ḳaleme almadıġı emr-i ġayr-i ḫafîdir. "Ve li'l'ârifi yekfî"dir, ḥâl bu merkezde iken 'Âkif Paşa'nıñ bu reddiyyeyi bu vechile ḳaleme alması baḫṣine gelelim. Pertev Paşa her ne sebebe mebnî ise ol vaḳit meşâyiḫ-i ṭarîḳat-ı 'aliyye-i naḳşbendiyeden olup Selîmiyye'de Pertev Paşa'nıñ binâ-kerdesi olan tekyede post-nişîn-i irşâd-ı ehl-i îmân ve ḳuṭb-ı zamân ṭanınılan Behcet Efendi merḥûm ṭarafından vârid olup me'âli gördigi rü'yâ mûcibince iḫtiyâr-ı ḥarb, gûyâ muḳteżâ-yı emr-i Ḥażret-i Risâlet-penâh olduġını [289] iḫtârdan 'ibâret olan bir teẕkire irâ'esiyle cihet-i ḥarbi tercîḥ eylemiş olduġına ve 'Âkif Paşa ise ol vaḳit Behcet Efendi gibi ẓâta isnâd olunan rü'yâya tamâmiyle i'tiḳâd itmek meşreb-i ṣâfiyyet-ârâsında bulunduġına binâ'en bu meşreb 'İzzet Mollâ merḥûmuñ ol vaḳit kâr-âşinâyân-ı ehl-i îmânıñ mecâlis-i tecârîb-i maḳalâtından bi'l-istfâde ḳaleme aldıġı lâyiḥanıñ nâṭıḳ ol-

dugı iḫtârı emr-i Peygamberî'ye muḫâlif olduğından nâşîdir. Ve ârâ-yı saḫîfe ve ḫod-serâne elfâẓını serd eylemege vesîle-i bî-hereb olmaġla ṣâḥib-i reddiye bu bâbda ma'ẓûr ve mârru'z-ẓikr rü'yâdan ṭolayı cümle ile berâber tesvîl-i Pertev Paşa ile memkûr görinür. Yoḫsa seyyi'ât-ı âtiyesiyle ki Ṣırp mes'elesidir diniliyor, reşeḥât-ı ḫâme-i ṣafvet-câme-i ezmân-ı mâẓiyesiniñ millı-i ücâc olduğını istidlâl, ṭarîḳ-i ġayr-i meslûk-i erbâb-ı kemâldir, belki nümâyiş-nümâ-yı maġlaṭa vü cidâldir. Pertev'iñ ṣafvet-i ṣûret ve ġaflet-i sîretle ḫalḳı ve be-taḫṣîṣ veliyy-i ni'metini aldadup fi'le getürdigi ḳażâyâ-yı vaḫîmetü'l-'âḳıbe mâ-ṣadaḳ-ı "şems olur mı gizli her bir ṭâlibe"dir. Ez-cümle mülâḳât olunan Râşid Efendi'niñ ki Behcet Efendi ḫulefâsından olup anıñla Pertev arasında vâsıṭa-i muḫâberedir, ma'a'l-ḫalef vâḳi' olan ifâdesine naẓaran şeyḫ-i mûmâ-ileyhden rivâyet eyledigi rü'yâ ġayr-i ṣaḥîḥ ve irâ'e eyledigi tezkire maṣnû'-ı ṣarîḥ olduğında şübhe ḳalmamaġla zihî ḫüsrân-ı mübîn ve ġaflet-i ḳasvet-ḳarîndir ki böyle bî-esâs bir rü'yâyı ḫalḳa rivâyetle aldatmışdır, niteki Pertev Paşa degilmidir ki Cezâyir mes'elesinde Velî Baba muḥâfaẓası sözini ortaya ḳoyup orasını daḫi İslâm elinden çıḳartmışdır. Vâḳı'â Pertev'iñ bu ḫıyânâtı ehl-i İslâmıñ ḫâtırından cıḳmaḳ 'adîmü'l-iḫtimâldir. El-ḥaḳ bu baḥiş bî-ḳîl ü ḳâldir.

İ'tirâż-ı Meẓkûra Yazılan Cevâb-ı 'Âcizîdir:

Fużalâ-yı dehr ve üdebâ-yı 'aṣrıñ müsellem ü mümtâzı Vaṣfî Efendi'niñ işbu i'tirâżı maṣlaḥatıñ heyûlâsına ya'nî bu bâbdaki taṣavvur u müṭâla'âtıñ vehle-i ûlâsına ġayr-i muvâfıḳ dinilemez. Ancaḳ ṣâḥib-i i'tirâż ḥilye-i ma'ârifle tezyîn-i ẓât itmiş [290] ve ṣâḥib-i reddiyeniñ daḫi ḥaḳîḳaten ḳuvve-i ḳalemiyyesi müsellem bulunmuş olmasına naẓaran ṭarafına maṭrûḥ olan maḥabbeti müşârün-ileyhiñ bu bâbdaki ḫaṭâsını külliyen setr ü taġmîd ve maḳṣad-ı ma'ârif-nüvâzîsine münḥaṣır bulunmuş olduğını beyânda kilk-i istiḳâmet-silki meslûbu'l-iḫtiyâr gördüm. Velev süllim ki Pertev Paşa ve 'Âkif Paşa ol vaḳit hem-meslek bulunsun ve müşârün-ileyhiñ iḳbâline tâb-âver-i muḳâvemet olamayaraḳ andan istifâde ile yazsun veyâ öyle bir rü'yâ-yı ġayr-i ṣaḥîḥ taṣnî' olunsun veyâḫud mu'teriż andan istifâde ġara-

żıyla olmayup mücerred ṭaraf-ı ‘âlî-i uli'l-emrden re'sen aldığı irâde-i seniyye ile ḳaleme alsun, bu şuḳûḳdan her bir şıḳḳı i‘tirâżdan sâlim olamaz.

Çünki ‘İzzet Mollâ Efendi Varna'yı Rusyalu istîlâ itdikden ṣoñra Râsim Efendi merḥûm ile birlikde lâyiḥasını tanẓîm ü terḳîm ve ol vaḳit mevkib-i hümâyûnda bulunduġumdan ‘İzzet Mollâ Efendi lâyiḥasını silaḥ-dâr aġa vâsıṭasıyla ḫâk-i pây-ı hümâyûna taḳdîm itdikde rikâb-ı hümâyûn ḳâ'im-maḳâmı Aḥmed Ḫulûṣî Paşa ve ser-‘asker Ḫusrev Paşa ve re'îsü'l-küttâb Pertev Efendi ḥużûr-ı hümâyûna celb ile lâyiḥa irâ'e ve me'âli ṣavâb ise anı meslek-i ittiḫâẓ idüp terk-i cedel ve ḫaṭâ ise ḳalemen iskât-ı mu‘teriża ṭoġrıca i‘ṭâ-yı cevâb-ı bî-‘ilele mübâderet olunsun, irâde-i işâbet-‘âde-i seniyyesiyle lâyiḥa-i meẓkûre vükelâ-yı müşârün-ileyhime i‘ṭâ buyurulmuş idi.

Bu ḥâlde işbu reddiye velev Pertev Paşa'nıñ ibrâmıyla ḳaleme alınaraḳ bunun vicdânı olmamış olsun veyâḫud bunlarıñ ikisi de hem-meslek ü meşreb olaraḳ ‘Âkif Paşa yazup Pertev Paşa taṣḥîḥ itmiş bulunsun, bunuñ her ṭarafı i‘tirâżdan ḳurtulamaz ve sihâm-ı reddiye-i ‘âcizânem yalñız ‘Âkif Paşa'yı hedefe almayup ve Pertev Paşa'ya ḳarşu olmayup şu lâyiḥadan ṣoñra işâbet-efzâ-yı sünûḥ olan irâde-i seniyye meydânda iken maṣlaḥatıñ seḳâmeti ṭarafını pâdişâhımıza her kimler ‘arż ve iltizâm-ı ḥarb itmiş ise anlara ḳarşu remy-i nâvek-i ḫâmeye mübâderetden ‘ibâretdir.

[291] Çünki Pertev ve ‘Âkif Paşalardan ḳanġısı yazmış ise yazsun bunlarıñ reddiyyeleri me'âline diḳḳat olunsa ‘âdetâ şirretlik ta‘bîrine sezâ ser-â-pâ türrehât-ı bî-ma‘nâdan ‘ibâret olduġında şübhe idilemez. Ednâ mertebe dûr-endîş olanlar bu ḳadar safsaṭa vü maġlaṭa vâdîsine yüriyüp de millet ü devletine ḫıdmet eylemek ḳaṣdında bulunan bir bî-günâhı tekẓîb ve ḳulûb-ı ehl-i îmânı andan tenfîr itmegi irtikâb idemez. Eger i‘tirâż-ı ḳasrî olsa reddiyyesiniñ bi'l-münâsebe bir ṭarafında iżṭırârî olduġını işrâb ider. Ba‘żı remz ü ta‘bîrât ile olsun tesrîr-i maḳâl itmek iḳtizâ ider idi. Böyle bir rumûz olmaḳdan mâ-‘adâ eger bu mükâyede yalñız Pertev Paşa'nıñ ṣanî‘ası ise ‘Âkif Paşa'nıñ da tamâmı tamâmına anı taṣdîḳ itdigi ‘ibâre-i mevcûdesinden müberhen olduġı cihetle yine iştirâkden nefsini ḳurtaramaz. Bu ‘ibâre arasında ve sâ'ir âṣârında muḳaddem ü mu'aḫḫar böyle bir i‘tirâflı ve i‘tiẓârlı ‘ibâresi görilüp işidilmedigine ve ḫuṣûṣiyle ḫâcem Ḫıżır Aġa-zâde

Sa'îd Begefendi'niñ 'Âkif Paşa ile olan şiddet-i ülfeti cihetiyle elli iki târîḫinde vâsıtasıyla bu reddiyye keyfiyyeti kendüsinden istifsâr olunduḳda maṣlaḥatıñ tafṣîlâtına girişmeyüp yalñız "'İzzet Mollâ ḫalḳa ḥaḳlı gibi görünmüşdür" cevâbını virmiş olması bu ġadrde kendüsünüñ de müttefiḳ olduġına ḥükm olunur.

Ḫuṣûṣiyle 'adüvv-i cân gibi birtaḳım muġâlaṭa-i bî-ma'nâ ile bî-çâreniñ taġrîb ü teb'îd ü taḫrîbine ḳadar sebebiyet virmek Pertev ve 'Âkif Paşalardan ḳanġısınıñ sû'-i ṣanî'i ise andan nefret itmekdeki mecbûriyetden 'aḳlı başında olanlar bir vaḳitde girü ṭuramayup faḳaṭ bu isâ'etde meydânda olan iştirâklerine ḳarşu erbâb-ı inṣâf u istiḳâmet, ikisini de ḫayr ile yâd idememekde ma'zûrlardır. Ḥaḳîḳaten Pertev Paşa'nıñ ibrâmına muḳâvemet idemeyerek anıñ dil-ḫâhına ḫıdmet itmiş ise Mollâ-yı müstaḳîm-i müşârün-ileyh ve belki imtidâd-ı ḥarbe ve bu vesîle ile sefk-i dimâ'-i zâ'ide vü bîhûdeye virdikleri żerî'adan ṭolayı bütün ehl-i îmân 'Âkif Paşa ve Pertev Paşa'nıñ maġdûrlarıdır, dimekden ḳalem-i 'acz-raḳam kendüsini alamıyor.

[292] Her ne ise işte lâyiḥa ve ġadriyye-i 'Âkif Paşa ve reddiyye-i 'Aṭâ'iyye ve ma'lûmât-ı Vaṣfiyye birbirini müte'âḳib cümleten serd ü beyân olunmuş olduġından bunları bî-ṭarafâne vü inṣâfâne müṭâla'aya raġbet buyuran żevât-ı naṣfet-simât, ḥaḳ ne ṭarafda olduġına muṭṭali' olur, ẓann-ı ḳavîsi bâ'iṣ-i tesliyet-i ḫâme-i 'Aṭâ'dır.

Bu i'tirâż şu ṣûretle de mu'teriżdir ki Vaṣfî Efendi'niñ i'tirâżı Şeyḫ Behcet Efendi ve dervîşlerinden Râşid Efendi nâmında bir żâtdan aldıġı ma'lûmât-ı muḥtemelü'ṭ-ṭarafeyne müstenid ve bu 'âciz-i nâmıḳu'l-ḥurûf sinnim ise ol zamân yirmiye müteḳârib ve bu maḳûle umûrı müdrik ü mevcûd olup ḫuṣûṣiyye 'İzzet Mollâ merḥûm eṣnâ-yı seferde Râmî ḳışla-i hümâyûnına geldikçe re'îsü'l-eṭibbâ Behcet Efendi'niñ ḳışladaki dâ'iresine Süleymân Paşa ve Mu'ammer Paşa ve Selîm Efendi ve Edîb Efendi ve Ḫurşîd Aġa ve çuḳadâr 'İzzet Aġa ve çuḳadâr Aḥmed Beglerle giderek bu ḫuṣûṣlara dâ'ir cereyân iden sözlerde meclislerinde ḥâżır bulunmuş ve 'İzzet Mollâ Efendi ba'de'l-iclâ müşârün-ileyh Behcet Efendi ve mu'aḫḫaran birâderi ḥekîmbaşı 'Abdu'l-Ḥaḳ Mollâ Efendi cem'iyyetlerinde daḫi mevżû'-ı baḥs olduġına teṣâdüfle vuḳû'âta muḳaddimesinden netîcesine ḳadar kesb-i ma'lûmât itmiş idim.

Mu'teriż-i mûmâ-ileyh Vaṣfî Efendi'niñ 'ilm ü faẓl u kemâl ve ḥüsn-i ẓekâ vü isti'dâdı müsellem ise de sinn ü sâli ol vaḳti ve belki ṣoñraları da bunlarıñ 'aṣrını idrâke pek de müsâ'id olmadıġından anıñ bu bâbdaki ma'lûmâtı mûmâ-ileyh Râşid Efendi'den ve anıñ gibi maṣlaḥatıñ ġavrına vuḳûfı olmayan ṭaraf-dârlardan aḫẓ eylemek sermâyesiyle yazmış olmaḳ iḥtimâli vârid bulunmaḳ ḥasebiyle meşhûdât ve müstaḥżarâtıñ mesmû'ât ve rivâyât-ı muḥtemelü'ṭ-ṭarafeyn ile ḳıyâs ḳabûl idemeyecegini beyân ile iktifâ iderim.

Mûmâ-İleyh Vaṣfî Efendi'niñ Bu İ'tirâża Cevâbıdır

Bu 'abd-i 'âciz ez-her cihet ma'ârif ü hünerden ḫâlî oldıġımı mu'terif ve mîr-i [293] müşârün-ileyh ḥażretleriniñ ḥüsn-i ẓannı ser-çeşmesinden muġterifim, ma'a-mâ-fîh işbu ḳırâ'at olunan i'tirâż evvelki def'a daḫi beyân olundıġı üzere ma'lûmât-ı kemterâneme göre müşârün-ileyhimâ Pertev ve 'Âkif Paşa ḥaḳḳında emr-i muṣaddaḳdır. Ḫâlbuki ṭaraf-ı 'âcizânemden ma'raż-ı cevâbda yazılan maḳâle yalñız müşârün-ileyh 'Âkif Paşa'nıñ Pertev Paşa ṭarafından irâ'e idilen teẕkirede muḥarrer rü'yâya tamâmî-i teslîmiyetle i'tirâża taḥrîk-i ḫâme eylemekde ma'ẕeretini ḥikâyeden 'ibâret idügi vâreste-i işkâldir. Çeşm-i inṣâf ile baḳılur ise bu bâbda yazılan i'tirâżda ḥaḳ görilemeyecegini me'mûl eylerim.

Mûmâ-İleyh Vaṣfî Efendi'ye Cevâbdır

Efendî-i mûmâ-ileyhiñ bu cevâbı mesmû'âtıñ vüṣûḳını işbât arzûsından 'ibâret bulunmuşdur. Bi'l-farż cereyân-ı keyfiyet bu vechile olmuş olsa bile bu ḫuṣûṣdaki ḥikâye-i 'âcizânemden maḳṣad kimseye ḫuṣûmetden ṭolayı teskîn-i ḥarâret-i ġayẓa mebnî olmayup mücerred bu maṣlaḥatda ya'nî Rusya devlet-i faḫîmesiyle bozuşmaḳ zamânı olmayup barışmaḳ vaḳti olduġından ve belki imkânı bulunsa da külliyen terk-i ḫuṣûmetle hem-civâriyyet münâsebetiyle mü'ebbeden i'tilâf u muṣâlaḥanıñ çâresi istiḥṣâl olunsa ṭarafeyniñ sa'âdet-i ḥâlini mûcib olacaġı meydânda iken ṭarîḳ-i ṣavâb u in-

ṣâfdan 'udûl ile te'lîf ü müsâleme ṭarîḳine gidilmeyüp de evvelâ muḥâvele-i muḥârebeye taṣaddî ve eṣnâ-yı mükâfaḥada ṭaraf-ı muḫâlifeden muṣâlaḥaya 'arż-ı meyl ü ḫâhiş olunmuş iken bu furṣatı terk ve muḫâṣemede devâm ile bunca telefât-ı nüfûs-ı beşeriyye ve itlâf-ı ṣervet-i mâliyyeye her kimiñ yüzinden uġranılmış ise anı dâr-ı cezâda pençe-i mücâzât u mes'ûliyetde görmek arzûsından ferâġat idemeyecegimi beyândan 'ibâretdir.

Ẕikr olunan reddiyye-i ġadriyye bunlardan ḳanġısınıñ müṣâberet-i maḫṣûṣası ṣemeresi ise aña muḫṭî vü ġaddâr dimekden başḳa muḳâbeleye idâre-i lisân idilemeyeceginden aṣıl maḳṣad redd-i ṣurûḥ ise teṣrîḥ-i ẕât-ı maṣlaḥata dâ'ir oldıġını beyân [294] ile ḫâtime-bend-i maḳâl olur ve müsâleme ṭarîḳiniñ imkânı bulundıġı ḥâlde muḥârebe vetîresine gidenlere i'tirâżdan girü ṭurmayacaġımı tekrâr eylerim.

Dâr-ı Şûrâ-yı 'Askerî Niẓâm-nâmesi

Dâr-ı Şûrâ-yı 'Askerîniñ Elli Üç Târîḫi Muḥarreminde Ḥîn-i Teşkîlinde Mışır Żâbitânından İken Elli Târîḫinden Ṣoñra Der-sa'âdetde İstiḫdâm Olunan Manastırlı Ferîḳ Selîm Sâtı' Paşa'nıñ Ḳaleme Aldıġı Niẓâm-nâmedir. Fî 11 Ẕi'l-ḥicce, Sene 1252.

Bismillâhirraḥmânirraḥîm Vemâ Tevfîḳinâ İllâ Billâhi'l-'Aliyyi'l-'Aẓîm

Umûr-ı cihâd 'ale'l-'umûm aḳsâm-ı ṣelâṣeye maḳsûm olup ṣaḥṣiyyât ve lâ-büddiyât ve mâliyyât 'unvânlarıyla birbirlerinden mütemeyyizlerdir. Ṣaḥṣiyyât, 'asâkir-i muvaẓẓafada itmâm-ı müddet idenleri redîfe ilḥâḳ ve müstaḥaḳḳ-ı teḳâ'üd olanları ber-vefḳ-i ḳânûn ya vaẓîfe ile veyâḫud vaẓîfesiz silk-i 'askerîden iḫrâc idüp bunlarıñ ve sâ'ir mevtâ ve firârî gibileriñ bedellerini ḳuvve-i ṣâbiteden almaḳ ve 'askeri ve 'askere müte'alliḳ bulunanları yerlü yerince terkîb ü tanẓîm ve te'dîb ü ta'lîm ve baḥṣ ü teftîş ve żabṭ u rabṭ itmek ḫuṣûṣlarını; ve lâ-büddiyât, me'kûlât u melbûsât ve merkûbât u meskûnât ve mefrûşât u müdâvât mâddelerini; ve mâliyyât, mahiyyât u

in'âmât u vezâ'if ve ucûr u eşmân maḳûlelerini şâmil ve bunlarıñ cümlesi dîvân-ı celâlet-'unvân-ı ser-'askerîye merbûṭ olmaḳ üzere nice devâvîn ü me'mûriyyâtı müştemildir.

Umûr-ı cihâdıñ cemî'-i fürû' u şu'ûbı evâmir ü zevâcir-i cenâb-ı tâcdârîden 'ibâret olan ḳavânîn-i meşrû'a vü ma'ḳûleye merbûṭ ve ol ḥudûd-ı mes'ûddan ḫurûc ve şüẕûẕ-ı iḳtidârları herkesden meslûb u mefḳûd olmaḳ ḥasebiyle umûr-ı mezbûreniñ ber-müttehâ cihet-i rü'yet ü temşiyyeti me'mûrlarıñ mübâyenet-i mecbûle-i reviş ü menişlerinden vâreste ve her ḥâlde ve heme maḥalde 'araba-i (?) ḳaviyye-i ıṭṭırâd u yek-nemaṭîye vâbeste bulunmaḳ fırḳa-i mufaḍḍala-i mücâhidîniñ ḫavâṣṣ-ı lâzımesinden ise de iḫtilâf-ı ezmine vü eṭvâr ile ḥudûşiyyât u iḫtirâ'iyyât ve iḳtiżâ'iyyât [295] maḳûlesi nice umûr-ı şâẕẕe ser-zede-i ẓuhûr olup ve olmaḳda idüginden ve bunlarıñ daḫi ḳavânîn-i rezîneye taṭbîḳan tanẓîm ü tesviyeleri ḫuṣûṣı umûr-ı muṭṭaride miṣillü müte'allikleri 'uhdelerine iḥâle vü taḥmîl olunsa re'y-i vâḥide maḳṣûr ve vücûd-ı münferide maḥṣûr olaraḳ emr-i taṭbîḳde ḫaṭâ vü zülli ve bu mülâbese ile umûr-ı muṭṭarideye sekte vü ḫaleli îcâbdan ḫâlî olmayacaġından nâşî hem bu maḥẓûrı imḥâ ve hem ṭarîḳ-i feyż-refîḳ-i 'askeriyyede müşâvere vecîbe-i celîlesi daḫi iḥyâ olunsun içün o maḳûle umûra muvâfıḳ ḳavânîn-i ma'delet-ârâ ictimâ'-ı efkâr u ârâ ile ṣûret virilür ki ışṭılâḥ-ı mücâhidînde aña şûrâ-yı 'askeriyye ıṭlâḳ olunur.

Şûrâ-yı 'askeriyyede ẕikr ü ta'dâd olunan umûr-ı 'askeriyyeniñ cemî'-i fürû' u şu'ûbından baḥş olunacaġına ve bir emriñ baḥş ü tedḳîḳi ol emriñ zîr ü bâlâsına vuḳûf u ıṭṭılâ'a mütevaḳḳıf bulundıġına mebnî şûrâ-yı mezbûrda umûr-ı mezkûreniñ müte'allikleri ḳudemâsından hiç olmaz ise bir ẕât bulunmaḳ üzere 'aḳd ü temhîd olunur ve her cem'iyyetde birer re'îs vücûdından lâ-büdd olmaġla ol encümen içinde daḫi ehl-i şûrâdan bir ẕât-ı fâ'iḳu'l-aḳrân re'îs-i şûrâ 'unvânıyla ol birlerine baş olup şûrâya dâ'ir şeref-rîz ü celâlet-engîz olacaḳ evâmir ü zevâcir aña ḫıṭâben ışdâr buyurılur ve uṣûl-i şûrânıñ mû-be-mû icrâsı ve ehl-i şûrâdan ol uṣûle ri'âyetde ḳuṣûr idenleriñ ta'zîr ü cezâsı yine andan ṣorılur ve ol maḥfil-i dil-nişînde ḥasbe'l-iḳtizâ aḥkâm-ı şer'-i mübîne müte'allik nice mübâḥaşe-i fıḳhiyye daḫi cereyândan ḫâlî olmayacaġı ma'lûm ve müẕâkere olunacaḳ umûruñ keşretine naẓaran her meclis evḳât-ı ṣalâtdan iki ve belki üç vaḳti istî'âb idecegi

emr-i ġayr-i mevhûmdur. Pes, hem mebâḥiṣ-i meẕkûreyi keşf ü ḥall itmek ve hem daḫi dem-i edâ-yı ṣalât-ı mektûbede cemâ'at-ı ehl-i şûrâya imâmet eylemek me'mûriyyetiyle ol cem'iyyet-i pür-berekete 'ilm ü faẕl ile müteḥallî ve ṭa'aṣṣub u taṣallufdan müteḥallî, ḥaḳâyıḳ-ı şer'iyyâta vâḳıf ve deḳâyıḳ-ı siyâsiyyâta 'ârif, aṣḥâb-ı kemâlden bir ẕât-ı câmi'u'l-ma'ârif daḫi ta'yîn olunup buña müfti'ş-şûrâ 'unvânı virilür ve andan başḳa maḥżâ te'yîd-i dîn içün vaż' u temkîn [296] olunmuş öyle bir bezm-i dil-nişînde tevessül-i Kelâm-ı Ḳadîm ile istid'â-yı faẕl-ı 'amîm-i Rabb-i Raḥîm olunmanıñ nef'-i cesîmi ẓâhir ve lâ-siyyemâ iḫtifâl-i ehl-i şûrâdan ṣoñra sûre-i Aḥḳâf'ı 'alâ vechi't-tertîl tilâvet eylemeniñ celb-i naṣr ve ref'-i ışr bâbında te'ṣîr-i 'aẓîmi bir emr-i bâhir olmaġın bu me'mûriyyet-i pür-meymenet ile dem-i edâ-yı ṣalâtda cemâ'at-i ehl-i şûrâya mü'eẕẕinlik eylemek ḫıdmet-i bâ-mefḫareti erbâb-ı ḳırâ'atdan dîger bir efendiye tefvîż olunur ve yine şûrâ-yı 'askeriyyede umûr-ı vâḳı'aya dâ'ir cereyân idecek sözleriñ ve îrâd olunacaḳ su'âlleriñ ve cevâblarıñ cümlesi żabṭ olunup hiçbir ḥarf ve kelimesi żâyi' olmamaḳdan lâ-büdd olmaġla ma'iyyetinde iki mübeyyiż ve ol ḳadar muḳayyid bulunmaḳ üzere şûrâ-yı mezbûra kâtib-i şûrâ 'unvânıyla aṣḥâb-ı raḳamdan bir ẕât-ı ḫoş-ḳalem daḫi me'mûr ḳılınur.

Şûrâ-yı 'askerî bâb-ı celâdet-me'âb-ı ser-'askerîde dâr-ı şûrâ 'unvânıyla mu'anven ve altı bâb oṭa ile levâzım-ı dûr-ı şûrâ içün bir bâb kîlârı ḥâvî bir dâ'ire-i müstaḳillede 'aḳd u temhîd ve ol oṭalarıñ en büyügi beytü'ş-şûrâ nâmıyla iḫtifâl iden şûrâya ve biri küttâb-ı şûrâya ve biri ehl-i şûrâ etbâ'ına ve ikisi ẕikri âtî şûrâ ḳaraġolıyla dâr-ı şûrâ ḫıdmetçilerine taḫṣîṣ olunur ve dâr-ı şûrâ iḫtifâl-gâh-ı erbâb-ı cihâd olacaġından ṭarz-ı ḳâ'idîn üzere yaṣdıḳ ve minder maḳûleleriyle mefrûş olmayup belki 'alâ ṭavri'l-mücâhidîn sofra ve iskemleler ile ve 'ale'l-ḫuṣûṣ beytü'ş-şûrâ etrâfı ehl-i şûrâya vâfî iskemleler ile muḥâṭ büyük bir sofra ile donadılur.

Şûrâ-yı 'askeriyyeye re'îs-i şûrânıñ zîr-i emr ü idâresinde bulunmaḳ ve yirmi dört sâ'atde bir tebdîl olunmaḳ ve söz añlar bir yüzbaşı ile yine söz añlar bir mülâẓımdan ve miḳdâr-ı vâfî küçük żâbiṭ ile neferâtdan mürekkeb olmaḳ üzere bir ḳaraġol ta'yîn ve dâr-ı şûrânıñ bâb-ı ḫâricîsi nezdinde bir oṭada iḳâme itdirilüp niẓâmât-ı muḳarrer-i dâr-ı şûrâyı muḥâfaẓa itmek ve ḫâricden gelecek ẕevât u kesânı da'vet ü iḥżâr ve alıḳonılacaḳ kimseleri ref'

u tevḳîf eylemek miṣillü umûrda istiḫdâm olunur. Pes, ḳarağol-ı mezbûrı [297] sâ'atde bir degişdirmek üzere dâr-ı şûrânıñ bâb-ı ḫâricine ve nerdübânıñ zîr ü bâlâsına ve beyt-i şûrâ ḳapusına ikişer tüfengli naṣb idüp dâr-ı şûrâya işi ve güci olmayan kesânıñ duḫûl itmemesine ve duḫûl idenleriñ bir neferden zâ'id ḫıdmetçileri olmamasına ve hiç ferd ayaḳḳabıyla nerdübândan yuḳaru çıḳmamasına ve âmed-şüd idenler edebe ri'âyetle vülûc u ḫurûc idüp dîvân-ḫânede ve oṭalarda şamata ve çığıltı olmamasına diḳḳat ve ḫod-be-ḫod def' u izâle idemeyecegi öyle bir vaż'-ı nâ-ma'ḳûl ẓuhûra gelür ise der-ḥâl keyfiyyeti re'îs-i şûrâya ḫaber virüp ol ṭarafdan her ne vechile emr olunur ise ol vechile ḥarekete mübâderet olunur.

Dâr-ı şûrâ, eşref-i ta'abbüdiyyât olan seyr ü cihâd esbâb u vesâ'iliniñ mesâ'ili müẓâkeresine maḫṣûṣ bir cây-ı meyâmin-manṣûṣ olmağla bayağı mehbiṭ-i sürûşân ve nüzûl-gâh-ı raḥmet-i Raḥmân bir 'ibâdet-ḫâne-i feyż-âşiyân meṣâbesinde ṭutılup her bâr kemâl-i ṭahâret ü neẓâfet üzere olması ve cemî'-i eṣâṣ u edevâtı her dem ü ân yerlü yerinde bulunması emrine ihtimâm olunmanıñ vücûbına mebnî ol maḳâm-ı lâzımu'l-iḥtirâm ma'iyyetinde rüfeḳâ-yı ṣelâṣe bulunmaḳ üzere müdîr-i dâr-ı şûrâ nâmıyla bir merd-i miḳdâm ta'yîn olunup anı silüp süpürtmek ve eṣâṣ u edevâtını dizüp ve ḳoşup telef ü serefden viḳâye itmekde ve şem'dân u ḳandîl ü manḳâl maḳûlelerini temizleyüp vaḳt ü zamânıyla îḳâd u iṭfâ eylemek miṣillü ḫıdmetler aña iḥâle olunur. Bu ṣûretde dâr-ı şûrânıñ cemî'-i meşmûlâtı aña teslîm ve şem' ü dühün ü faḫm miṣillü levâzımıñ aḫẕ u ṣarfı yine aña tefvîż olunmaḳ ve bunlara dâ'ir elinden memhûr sened alınaraḳ daḫl ü ḫarc muḥâsebeleri andan ṣorulmaḳ îcâb ideceginden müdîr-i mezbûr ḳalem ṭutarlığıñ ve oḳur yazarlığıñ âşinâsı bir efendi olmaḳ lâzım gelür.

Dâr-ı şûrâ, iżâ'a-i vaḳti mûcib ve teşettüt-i efkâr u ḫavâṭırı müstevcib olur 'avârıżıñ cümlesinden vâreste olmaḳ vâcibâtdan olup dîvân-ḫânesinde gezinti ve gürülti ve oṭalarında şemâtet ve çığıltı olmamaḳ ve vaḳt-i meclisde beytü'ş-şûrâya ḫıdmet-kâr ve bîgâne maḳûleleri girmek ve dîvân-ḫânede ve bâ-ḫuṣûṣ [298] beytü'ş-şûrâda ḳahve ve duḫân içilmek eşedd-i memnû'âtdan idügine mebnî vaḳt-i meclisde ḫademe-i ehl-i şûrâ kendülere maḫṣûṣ oṭada ve dîvân-ḫânede tevaḳḳufları lâzım gelen aṣḥâb-ı meṣâliḥ anlara maḫṣûṣ olan nişîmenlerde kemâl-i ṣamt u sükût ile oturup dîvân-ḫâne-

de serserî gezinmek ve duḫân içmek ve ses ve ṣadâ çıḳarmaḳ gibi evżâ'dan men' olunurlar ve vaḳt-i mezbûrda şûrâ ḫıdmetçileriniñ birisi dîvân-ḫâneye müte'allik ḫıdmetlerde devâm ve birisi beyt-i şûrâya dâ'ir ḫıdemât-ı vâḳı'ayı rü'yet itmek üzere beytü'ş-şûrâ ḳapusı nezdinde ḳıyâm ider ve dîger ikisi oṭalarında oṭurup ẕikr olunan iki refîḳleriyle sâ'atde bir nevbetleşürler ve yine vaḳt-i mezbûrda ḳarağol yüzbaşısı daḫi ḳarağola müte'allik umûr-ı sâ'ireyi mülâẕımiñ 'uhde-i vekâletine iḥâle idüp kendüsi iki çavuş ile re'îs-i şûrâ ṭarafından ṣudûr idecek emre intiẓâren beyt-i şûrâ ḳapusı nezdinde ḫıtâm-ı meclise ḳadar ârâm ider ve ehl-i şûrâdan tecdîd-i ẕihn ve teşḫîẕ-i ḫâṭır içün beytü'ş-şûrâdan ḫurûc ile teneffüse muḥtâc olanlar daḫi dîvân-ḫânede tevaḳḳuf ile anıñla bunuñla mükâleme vü münâdeme miṣillü evżâ'-ı şâ'ineden memnû' olmalarıyla anlardan birisi beytü'ş-şûrâdan ol vechile ḫurûc itdikde etbâ' oṭasından yavaşçacıḳ kendi âdemini da'vet ve teneffüs oṭasında bir miḳdârcıḳ ârâm ile def'-i ta'ab itdikden ṣoñra beytü'ş-şûrâya 'avdete sür'at ider ve mûmâ-ileyhimiñ şu teneffüsleri çâr-yek sâ'ati tecâvüz itmemek ve teneffüs oṭasında üçden ziyâde ehl-i şûrâ müctemi' olmamaḳ şerâ'iṭ-i lâzımeden olmaġın re'îs-i şûrâ bunuñ ḫılâfı ẓuhûra gelmemesine be-ġâyet i'tinâ eyler.

Ẕikri sebḳ eyledigi vechile dâru'ş-şûrâ bir 'ibâdet-ḫâne-i feyż-âşiyâne menzilesinde olup maḥall-i resm ü tekellüf olmadığından el-etek öpmek ve el ḳavuşdurup ṭurmaḳ ve ḳu'ûd ḫuṣûṣında iẕin ve ruḫṣata muntaẓır olmaḳ gibi tekellüfât-ı resmiyye ile iżâ'at-i vaḳt eylemek külliyen memnû' ve re'îs-i şûrâdan ġayriye ḳıyâm u temennâ ile ikrâm olunmaḳ ve yine andan ġayrisi cehren redd-i selâm itmek ve tes'îd-i ṣubḥ u mesâ eylemek emr-i medfû'dur ve bu ḫuṣûṣlar daḫi meclise vürûd zamânına maḫṣûṣ olup andan ṣoñra tâ ḫıtâm-ı meclise ḳadar anlar daḫi [299] meslûb ve lâ-siyyemâ ḳıyâmda ḫaṭevât-ı istiḳbâliyye ve temennâda inḥinâ ile iclâliyye ḳaydları mefḳûddur. Şöyle ki re'îs-i şûrâ meclise vürûd eyledikde andan evvel gelmişler var ise ref'-i yed-i temennâ iderek ve lafẓ-ı mesnûn-ı selâmı telaffuẓ eyleyerek selâm virür ve anlar daḫi iskemlelerinden müfâraḳat itmemek vechile ḳıyâm ve temennâ-yı bî-inḥinâ ile redd-i selâm idüp gerek re'îs-i şûrâ ve gerek mûmâ-ileyhim bilâ-tevaḳḳuf iskemlelerine oṭururlar. Ba'dehû re'îs-i şûrâ iki elini ḳaldırarak yemîn ü yesâra temennâ-yı vâḥide ile tes'îd-i mesâ idüp mûmâ-ileyhim keẓâlik temennâ-yı bî-inḥinâ ile âşinâlıġı telaḳḳî ider-

ler ve ba'de-zâlik ehl-i şûrâdan henüz meclise vürûd itmeyenler vürûd itmedikçe yine temennâ-yı bî-inḥinâ ile selâm virüp ve iskemlelerine geçüp oṭururlar ve bunlarıñ selâmını re'îs-i şûrâ cehren ve sâ'irleri iḫfâ'en redd iderler ve artıḳ bunlar re'îs-i şûrâ ṭarafından tes'îd-i mesâ resmine muntaẓır olmayup hemân der-dest olan müşâvere umûrına iştiġâl iderler. İşte şu def'a-i pîşînden ṣoñra tâ ḫıtâm-ı meclise ḳadar gerek re'îs-i şûrâ ve gerek ehl-i şûrâ ḥasbe'l-iḳtiżâ her ḳaç def'ada beytü'ş-şûrâdan ḫurûc ve beytü'ş-şûrâya vülûc iderler ise bir ferd selâm u ḳıyâma teḳayyüd itmeyüp herkes kendi işiyle meşġûl olur ve eger meclise meclisce ḳıyâm ile tevḳîr olunacaḳ bir zât-ı vâcibü'l-ikrâm vürûd ider ise aña daḫi yine iskemlelerinden müfâraḳat olunmamaḳ vechile ḳıyâm olunmaḳ ve selâm u tes'îdâtı temennâ-yı bî-inḥinâ ile alınmaḳ uṣûlince ta'ẓîm olunur. Ḳaldı ki şu teşrîfât-ı mesrûde ḥasbe'l-îcâb beytü'ş-şûrâya müctemi'an duḫûl olunamadıġı taḳdîrdedir ve illâ bend-i âtîde zikr olunacaġı vechile ehl-i şûrâ ikindiden evvelce iḫtifâl eyledigi ve beytü'ş-şûrâya müctemi'an girildigi ṣûretde teşrîfât-ı mezbûreye daḫi ḥâcet ḳalmayacaġı bedîhîdir.

Ehl-i şûrâ 'îdi'l-mü'minîn olan cum'a ile ṣalı güninden mâ-'adâ her gün ikindiden evvelce faḳat birer âdemle dâr-ı şûrâya varup dîvân-ḫânesinde müfti'ş-şûrâya iḳtidâ'en ṣalât-ı 'aṣrı cemâ'atle edâ iderler ve ba'dehû âdemleri anlara maḫṣûṣ oṭaya gidüp kendüleri besmele-gûyân beytü'ş-şûrâya girerler ve ṣadrdaki iskemlede re'îs-i şûrâ ve cihet-i yemîndeki iskemlede müfti'ş-şûrâ ve ḳarşusındaki iskemlede ṣaġında muḳayyidler ve ṣolunda mübeyyiżler [300] oturmaḳ üzere kâtibü'ş-şûrâ oturup yine re'îs-i şûrânıñ cihet-i yemîn ü yesârında olan sâ'ir iskemlelerden mâ-'adâ ehl-i şûrâ 'alâ-merâtibihim ḳu'ûd iderler ve herkes yazu ṭaḳımını öñündeki sofra üzerine ḳoyup der-dest olan umûrı müstemidden bi-mülhimi'ṣ-ṣavâb söyleşmege mübâşeret iderler. Şöyle ki, söyleşecek her ḳaç mâdde var ise re'îs-i şûrâ anları ḥâvî olan evrâḳı birine ḳarâr viriḷdikden ṣoñra o birine mübâşeret olunmaḳ uṣûlince birer birer ve cehren ḳırâ'at birle maẓmûnını işâ'at ve ehl-i şûrâdan îcâb u iḳtiżâya dâ'ir ṭaleb-i re'y ü fikret ider ve her işâ'at olunan mâdde ḥaḳḳında ehl-i şûrâdan herkes ṣavâb olmaḳ üzere ḫâṭırına her ne re'y mütebâdir olur ise ya taḥrîren veyâ şifâhen îrâd eyler. İşte her ḥâlde gâh buña mütâba'at ve gâh ol buña muḫâlefet iderek tâ ittifâḳ-ı ârâ ile ḥuṣûl buluncaya ḳadar söyleşilüp ba'dehû her ne re'y üzerine icmâ' olunur ise

söyleşilen mâddeye ol re'y mûcibince ḳarâr virilüp ve burada icmâ'dan merâm 'uḳûl u efhâmıñ daha çoġunuñ müctemi' olduġı cihet olup bir mâdde üzerine cemî'-i efkârıñ birleşmesi şarṭ degildir. Meşelâ bir mâddeye ehl-i şûrâdan sekiz ẕât bir vechile ve iki ẕât bir vechile re'y itseler, keşret evvelki ṭarafda idüginden ol mâddeye anlarıñ re'yi mûcibince ḳarâr virilür, berükiler re'yleri şâẕ 'add olunur. Ve kâtib-i şûrâ her gice söyleşilen mevâddı evvelâ her kimler taḳrîr ü inhâ itmişler ise fülân taḳrîrinde veyâ inhâsında 'unvânıyla beyân itmek ve ba'dehû ẕeyline aña dâ'ir îrâd-ı re'y eyleyen ehl-i şûrânıñ cümlesiniñ ecvibe vü es'ilesini fülân cevâbında veyâḫud su'âlinde ḳaydıyla żabṭ eylemek vechile mażbaṭa-i şûrâya taḥrîr ve yine her mâddeye her ne vechile ḳarâr virilmiş ise anlarıñ zübde vü ḫulâṣalarını daḥi ḳarâr-dâde 'unvânıyla ayruca birer kaġıda derc ü tastîr idüp leyle-i âtiyede ḥîn-i intişâr-ı ehl-i şûrâda gerek ol mażbaṭayı ve gerek bu ḳarâr-dâdeleri mażbaṭa-i meẕkûrede ḳavl ü re'yi bulunan ehl-i şûrânıñ cümlesine mühürledir, işte mażbaṭa-i mezbûr ile bu ḳarâr-dâdeler re'îs-i şûrâ ṭarafından ser-'asker-i celâdet-kâra ve oradan 'atebe-i 'ulyâ-yı şehriyâr-ı gerdûn-vaḳâra 'arż u taḳdîm olunduḳdan ṣoñra maṭla'-ı şumûs-ı reşâd ve istifâża-gâh-ı 'ibâddan yine bâb-ı ser-'askerîye i'âde buyurulduḳlarında [301] eger re'y-i vâḳi' nezd-i ḥaḳâyıḳ-vefd-i şehen-şâhîde daḥi pesend ü taḥsîne şâyân buyurılup nesḫ u fesḫa dâ'ir bir emr ü irâde sâniḥa-pîrâ-yı ṣudûr olmaz ise hemân ḳarâr-dâdeler me'âli düstûru'l-'amel ṭutulmaḳ bâbında dîvân-ı ser-'askerîden lâzım gelen emirler ışdâr ve iḳtizâ iden maḥallere tesyâr buyurılur ise andan ṣoñra mażbaṭa bâb-ı ser-'askerî defter-ḫânesinde ḥıfẓ olunup ḳarâr-dâdeler ḳanûn-nüvîsân ḳalemine irsâl ve orada müte'alliḳ olduḳları ḳavânîn-i hümâyûna ḥavâşî ve ezyâl ḳılınur.

Ẕikri sebḳ eyledigi vechile emr-i cihâd, efḍal-i ta'abbüdiyyât olduġına ve emr-i şûrâ evvel-emirde maṣdar u menâṭ bulundıġına mebnî aña me'mûr olmaḳ hem şer'an efḍal-i a'mâl ve hem 'örfen eşref-i aḥvâl idügi vâreste-i ḳayd-ı işkâldir. Pes ehl-i şûrâ me'mûriyyet-i mebrûreye ṣıdḳ-ı niyyet ve ḫulûṣ-ı ṭaviyyet ile devâm ve neyl-i şeref-i ṣûrî vü ma'nevîye maẓhariyyet ni'met-i celîlesiniñ farîża-i şükr ü taḥdîṣini ḥaḳḳı vechile edâ vü îfâya ḳıyâm iderler.

Şöyle ki, vaḳit geldigi birle mânend-i berḳ-i lâmi' dâr-ı şûrâya şitâb ve vaḳit geçürmek veyâḫud bîhûde a'ẓâr-ı nâ-becâ ile ba'żı gün ta'ṭîl idivirmek

gibi ḫilâfı irtikâbdan be-ġâyet ictinâb iderler ve dem-i müşâverede maṭlûb u maḳṣûdları ancaḳ iẓhâr-ı ḥaḳḳ olup, söz benim olsun yâḫud sözüm şuña buña muḫâlif gelmesün efkâr-ı nâ-be-hencârıyla ışrâr ve müdâhene ṭaraflarına ṣapmaḳ ve 'ale'l-ḫuṣûṣ ol bezm-i meyâmin-nuṣûṣda iştirâ-yı levâzım ve iḫâle-i me'mûriyyât ve tevcîh-i merâtib miṣillü nice umûr-ı nâzüke mebâḥiṣi tedâvül ideceginden ma'âẓallâhu Ta'âlâ o maḳûle umûrdan intifâ' dâ'iye-i fâsidesine düşmekle mâ-bihi'l-feyż-i dâreynimiz olan dîn ü devlet menâfi'ini ayaḳ altına almaḳ zemâ'iminden mu'arrâ ve bi'lcümle cemî'-i ḥavâss-ı ẓâhire vü bâṭınelerini ancaḳ menâfi'-i dîn ü devleti istinbâṭ vecîbelerine ṣarf idüp ġaraż u teṣâḫüb ve buġż u nifâḳ maḳûlesi devâ'î-i kâmine-i nefs-i kemîneden başḳa şûrâya mürâca'at-ı indifâ'iyyesi olan kesân ile ḫâricde görişüp ḫaberleşmek gibi mevâḳi'u't-töhemden daḫi pâk u müberrâ olurlar. Hele lâzıme-i ketm-i esrâr, cism-i şûrâya rûḥ meṣâbesinde idügi âşikâr olmaġın, meclisde söyleşilen umûrı mânend-i rûḥ-ı cân dürc-i derûn-ı ṣıdḳ-meşḥûnlarında [302] nihân itmekle "el-müsteşâru mü'temen" me'âlini ḥâlen ve ḳâlen düstûru'l-'amel idinmegi kendülerine farż-ı 'ayn ve 'ayn-ı farż bilürler. "Rabbenâ lâ-tuziġ ḳulûbenâ ve heb lenâ min ledünke raḥmeh, inneke ente'l-Vehhâb".

Ba'żı Evrâḳ-ı Mühimme

Biñ İki Yüz Yetmiş Dört Ramażânında Cebel-i Lübnân'ıñ Iṣlâḥâtına Me'mûriyyet-i 'Âcizânemde Vuḳû' Bulan Beyt-i Merâ Ḥâdiṣesiniñ İndifâ'ına Muvaffaḳiyyeti Taḳdîren ve Cevâben Ṣayda Vâlîsi Ḫurşîd Paşa'ya Ḫiṭâben Şeref-vârid Olan Emir-nâme-i Sâmî-i Vekâlet-penâhî Ṣûretidir. Fî 27 Rebî'u'l-Evvel, sene 77. Numara: 4.

Naṣârâ ḳâ'im-maḳâmlıġı dâḫilinde kâ'in Beyt-i Merâ ḳaryesinde vuḳû' bulan ḥâdiṣeniñ ṣûret-i def' u ıṣlâḥı emrinde ittiḫâẕ olunan tedâbîr ü mu'âmelâtıñ ṣûret-i tafṣîlîyyesini ḥâvî re'sen ve müştereken ve muḥarremiñ yirmi yedisi târîḫiyle müverraḫan vârid olan iki ḳıṭ'a taḥrîrât-ı behiyye-i müşîrâneleri müṭâla'a-güẓâr-ı ṣenâ-verî oldı.

Siyâḳ-ı iş'âra göre evvelce sa'âdetlü Aḥmed 'Aṭâ Begefendi ḥażretleri cânibinden ve mu'aḫḫaran ṣavb-ı ṣavâb-nümâ-yı vezîrânelerinden ittiḫâẕ u icrâ buyurılan tedâbîr ü iḳdâmâtıñ eṣer-i cemîli olmaḳ üzere ḥâdiṣe-i mebḥûṣeniñ lehü'l-ḥamd kesb-i sükûnet itmiş olması pek ziyâde teşekküre şâyân mevâddan olmaġla eṣniye-i destûrîleriniñ teẕkârıyla îfâ-yı levâzım-ı memnûniyyete ibtidâr olundı. Reviş-i mâdde ibrâz u i'ṭâ buyurılan te'mînât u tevṣîḳâta naẓaran işbu ḥâdiṣeniñ kâffe-i âṣâr u teferru'âtıyla berâber şimdiye ḳadar külliyen mündefi' u zâ'il ve Cebelce emniyet ve sükûnet-i maṭlûbeniñ bi-tamâmihâ ḥayyiz-i ḥuṣûle vâṣıl olmuş olacaġı me'mûl-i ḳavî olduġından ol bâbda ez-ser-i nev irâ'e-i tefhîmâta lüzûm yoġ ise de ma'lûm-ı devletleri buyuruldıġı vechile bu gûne aḥvâle imkân müsâ'id olduġı mertebe sür'at-i kâmile ile nihâyet virilmek lâzım geleceginden ve dirâyet-i mütemâyize-i mehâm-dânîleriniñ böyle şeyleriñ tedâbîr ü icrâ'âtına muvaffaḳ u kâfî olacaġından ise göñüller emîn ü muṭma'inn idüginden kemâ-kân mîr-i müşârün-ileyh ḥażretleriyle bi'l-ittiḥâd ışlâḥât-ı maṭlûbeniñ bir sâ'at evvel tamâmî-i istiḥṣâliyle mebnâ-yı istirâḥat-ı Cebeliyyeniñ ma'a-ziyâdetin taḥkîm ü te'yîdi esbâb-ı ḥakîmânesiniñ ḳaviyyen istiḥżâr ve şemerât-ı fi'liyyesiniñ daḥi i'lân u iẓhârına daḥi ṣarf-ı mezîd-i mesâ'î [303] vü maḳderet buyurulması bi'l-ḫâṣṣa me'mûl ü muntaẓır idügi beyânıyla cevâb-nâme-i ḫulûṣ-verî terḳîm ḳılındı.

Yine Bu Ḫuṣûṣa Dâ'ir Ṣaydâ Vâlîsine Ḫiṭâben ve Cevâben Vârid Olan Emir-nâme-i Sâmîniñ Ṣûretidir. Fî 20 Rebî'u'l-Âḫir, Sene: 1276. Numara: 5.

Beyt-i Merâ vaḳ'asınıñ sâye-i ḳudret-vâye-i pâdişâhîde eṭrâfa sirâyet itdirilmeksizin peẕîrây-ı ḥüsn-i ḫıtâm oldıġına dâ'ir fî 25 Rebî'u'l-Evvel, sene 1276 târîḫlü müverraḫan ve sa'âdetlü Aḥmed 'Aṭâ Begefendi ḥażretleriyle müştereken tevârüd iden taḥrîrât-ı sâmiyeleri me'âli ma'lûm-ı şenâ-verî olmuşdur.

Ḥâdiṣe-i meẕkûreniñ şu ṣûretle ḥüsn-i indifâ'ında ṭaraf-ı sâmî-i destûrîlerinden ve mîr-i müşârün-ileyh cânibinden ṭoġrusı güzel himmet ḳılınmış olmasıyla her ḥâlde ḥüsn-i muvaffaḳiyetleri da'vât-ı ḫayriyyesi teẕkâr ḳılınmaḳda olduġı beyânıyla şuḳḳa-i maḫṣûṣa taḥrîr ü tesyîr olundı.

Cezâyir-i Baḥr-i Sefîd Eyâleti Mutaṣarrıflığına Me'mûriyyetle Ol Vaḳit Merkez-i Eyâlet Olan Rodos'a Vuṣûl-i 'Âcizânemden Ṣoñra Fu'âd Paşa Merḥûmuñ Ḫâriciyye Neẓâretinde Cevâben Vürûd İden Taḥrîrât-ı 'Aliyyedir.

Cezâyir-i Baḥr-i Sefîd Mutaṣarrıfı Sa'âdetlü Aḥmed 'Atâ Begefendi Ḥażretlerine. Numara: 6.

Beyrût'daki İngiltere devleti ḳonsolosı Mösyö Mever[45] ile ḥükûmet beyninde vuḳû'a gelen mübâyenet tesviye olunmaġla berâber mûmâ-ileyh ile devletlü vâlî paşa ḥażretleriniñ beynleri daḫi te'lîf idilmiş oldugına ve merkez-i me'mûriyyet-i behiyyelerine muvâṣalat-ı 'aliyyeleri keyfiyyetine dâ'ir aḫz olunan iki ḳıṭ'a taḥrîrât-ı behiyyeleri müṭâla'a-güẓâr-ı ṣenâ-verî olmuş ve bu mâddeniñ tafṣîlâtına dâ'ir evvelce irsâl buyurılan evrâḳ daḫi göı'ülmüşdür. Mübâyenet-i meẓkûre maṣlaḥatca birṭaḳım taṣ'îbâtı istilzâm itmekde olduġı ḥâlde bunuñ ḥüsn-i [304] tesviyesi yolında vuḳû'a gelen himmet-i behiyyeleri müstelzim-i maḥẓûẓiyyet oldığından du'â-yı ḥüsn-i muvaffaḳiyet ü 'âfiyetleri bi-ḫulûṣi'l-bâl te'diye vü teẓkâr ḳılınmış olduġı beyânıyla cevâb-nâme-i ṣenâ-verî terḳîmine ibtidâr ḳılındı efendim. Fî 29 Receb, Sene: 276.

Cezâyir-i Baḥr-i Sefîd Eyâletiniñ 'Uhde-i 'Âcizâneme İḥâle Buyuruldığına Dâ'ir Ḳıbrıslı Meḥmed Emîn Paşa Merḥûmuñ İkinci Ṣadâretlerinde Vürûd İden Emir-nâme-i Sâmî Ṣûretidir. Numara: 7.

Sa'âdetlü Aḥmed 'Aṭâ Begefendi Ḥażretlerine

Bu kerre ba'żı eyâlât vâlîliklerıniñ mutaṣarrıflığı taḥvîl olundığı ṣırada ẓât-ı sa'âdetleriniñ daḫi rütbe-i ḥâliyyeleri ve on yedi biñ beş yüz ġuruş ma'âş ile Cezâyir-i Baḥr-i Sefîd eyâleti mutaṣarrıflığına me'mûriyetleri ḫuṣûṣına

45. مور

emr ü fermân-ı hümâyûn-ı ḥażret-i pâdişâhî müte'allik u şeref-ṣudûr buyurulmuş ve manṭûḳ-ı 'âlîsi üzere keyfiyyet devletlu Aḥmed Paşa ḥażretlerine bildirilmiş olup Ṣayda'ca gerek Mösyö Alison ile ve gerek sâ'ir mevâd ḥaḳḳında olan işleriñiñ bitmiş olduġı me'mûl ise de şâyed daha ḳalmışları var ise bir an evvel ikmâliyle me'mûriyyet-i cedîdeleri cânibine 'azîmetle muḳteżâ-yı dirâyet ü reviyyetleri üzere îfâ-yı ḥüsn-i ḫıdmete sa'y u himmet eylemeleri siyâḳında şuḳḳa-i muḥibbî terḳîm ḳılındı. Fî 14 Cemâziye'l-Evvel, Sene: 276.

Übbehetlü Devletlü Meḥmed Rüşdî Paşa Ḥażretleri'niñ Evvelki Ṣadâretlerinde Şeref-vârid Olan Emir-nâme-i Sâmî Ṣûretidir. Numara: 8.

Cezâyir-i Baḥr-i Sefîd Eyâleti Mutaṣarrıfı Sa'âdetlü Aḥmed Aṭâ Begefendi Ḥażretlerine

Bu kerre bâ-irâde-i seniyye me'mûr buyurulduḳları mutaṣarrıflıḳ me'mûriyyeti vâlîlik maḳâmında bulunduġından ta'lîmât-ı seniyyede vâlîlige müte'allik olan kâffe-i veẓâ'ifiñ [305] ṣavb-ı sa'âdetlerinden daḫi îfâsı lâzım gelüp egerçi işbu ta'lîmât evvelce her ṭarafa gönderilmiş olduġı cihetle maḥallerinde mevcûd ise de bir ḳıṭ'ası daḫi maḫṣûṣen ve leffen ṣavb-ı sa'âdetlerine gönderilmiş olmaġla ta'lîmât-ı meẓkûrede münderic olan ve vâlîliginiñ ṣıfat u cihetine müterettib ve 'â'id bulunan aḥkâm u veẓâ'ifiñ cümlesiniñ tamâmî-i ḥüsn-i îfâsına ḥasbe'l-me'mûriyye himmet ve dâḫil-i ḥavza-i idârelerinde bulunan bi'lcümle ḳâ'im-maḳâm ve müdîrleriñ aḥvâline daḫi her bâr naṣb-ı enẓâr-ı ihtimâm u diḳḳat eylemeleri lâzım gelecegi beyânıyla şuḳḳa-i muḥibbî terḳîm ḳılındı. Fî 6 Cemâziye'l-âḫir, Sene 276.

'Asâkir-i Niẓâmiyye Mîralâylıġınıñ İḥdâṣında 'Âkif Paşa Ḳalemiyle Fermân Ṣûretleri

Numara: 10. Cünûd-ı nuṣret-mev'ûd-ı niẓâmiyyeniñ ibtidâ-yı teşkîlinde piyâde 'asâkir-i ḫâṣṣa-i şâhâneye enderûn-ı hümâyûnda ḫazîne ḳoġuşın-

idârelerine bezl-i vus' u maḳderet ve zinhâr şurûṭ u niẓâmlarından ḫâric ḥareket vuḳû'ını tecvîz itmeyerek uġur-ı meyâmin-mevfûr-ı dîn ü devlet-i 'aliyyemde her vechile mesâ'î-i meşkûre ve ḫıdemât-ı memdûḥa vücûda getürmege ṣarf-ı yârâ-yı liyâḳat eylemek bâbında. Fî sene 44.

Numara: 11. Cünûd-ı nuṣret-mev'ûd-ı niẓâmiyyeniñ ibtidâ-yı teşkîlinde piyâde 'asâkir-i manṣûre-i şâhâneye enderûn-ı hümâyûnda ḫazîne, ḳoġuşından evvel-emirde biñbaşı ve mu'aḫḫaran 'ale't-tertîb ḳaṭ'-ı merâtible ibtidâki mîr-alây olmaḳ üzere naṣb olunan Nebîl Beg'iñ 'Âkif Paşa ḳalemiyle mîr-alâylıḳ emr-i şerîfidir ki ṣûreti aḥibbâsından Tekyeci 'İzzet Aġa ve Nâşid Beg'den aḫẕ ile teberrüken buracıġa derc olundı:

İftiḫâru'l-ümerâ'i'l-mükerremîn, muḫtârü'l-ġuzât ve'l-mücâhidîn, câmi'u'l-meḥâsin ve'l-mefâḫir, mu'temedü'l-ketâ'ib ve'l-ma'âşir, el-muḫtaṣ bi-mezîd-i 'inâyeti'l-Meliki'l-Ḳâdir, bu def'a birinci mîr-alây olmaḳ üzere 'asâkir-i manṣûreden beş ṭâbûruñ mîr-alâylıġı 'uhde-i istîhâline tevcîh ü iḥsân-ı hümâyûnum olan Nebîl Beg zîde iḳbâlehûya:

Çün sâ'iḳ-i meşiyyet ü elṭâf-ı Sübḥâniyye ve ḳâ'id-i 'inâyet-ġâyet-i Rabbâniyye, revâbıṭ-ı [308] niẓâm-ı devlet-i 'aliyye ve żevâbıt-ı mehâm-ı salṭanat-ı seniyyemi ḥablü'l-metîn-i tevfîḳât-ı ezeliyye ve 'urvetü'l-vüṯḳâ-yı te'yîdât-ı Lem-yezeliyye mürtebiṭ ü müteḳabbiṭ ḳılup bi-ḥamdihî Ta'âlâ 'aṣr-ı bâhirü'n-naṣr-ı şâhânemde tecdîd-i ḳavânîn ü niẓâmât-ı 'askeriyye ve temhîd-i fünûn-ı ḥarbiyye ve ṣanâyi'-i cihâdiyyeye ez-ser-i nev tevfîḳ u ḳudret-i Rabbâniyye yâr u yâver olaraḳ mücerred i'lâ-yı kelimetullâhi'l-'ulyâ ve iḥyâ-yı sünnet-i seniyye-i Ḥażret-i Seyyidü'l-verâ 'aleyhi efḍalü't-taḥâyâ żımnında 'asâkir-i manṣûre-i Muḥammediyye ismiyle müsemmâ cünûd-ı mücennede ve cüyûş-ı mu'alleme tanẓîm ü tensîḳına muvaffaḳiyyet-i pâdişâhânem vâcibü't-teşekkür olan elṭâf-ı celîle-i İlâhiyyeden ma'dûd ve bu cihetle işbu fırḳa-i güzîdeden yararlığı meşhûd u me'mûl olanlarıñ 'avâṭıf u iḥsân-ı şâhânemden vâye-dâr ve 'avârıf u iltifât-ı mülûkânemle kâm-kâr olmaları şân u şevket-i cihân-ârâ-yı ḫidîvânem iḳtiżâsından idügi ẓâhir ü rû-nümûn olduġına binâ'en ber-vech-i bâlâ tertîb ü taḥrîr ve pey-der-pey tevfîr ü teksîr olunmaḳda olan 'asâkir-i manṣûreniñ istikmâl-i ḥüsn-i niẓâm u a'mâlleri içün her beş ṭâbûra şimdilik bir mîr-alây naṣb u

ta'yîniyle bunlarıñ rütbeleri merâtib-i devlet-i 'aliyyem miyânında dergâh-ı mu'allâm ḳapucı-başılıġı rütbesinden bâlâ-ter i'tibâr olunmaḳ ve işbu rütbe mücerred ḫıdemât-ı 'askeriyyede emegi sebḳat iderek işbât-ı vücûd itmiş ve ḳavânîn-i niẓâmiyye ve idâre-i umûr-ı 'askeriyyeye kemâliyle taḥṣîl-i ma'lûmât ve kesb-i mahâreti vücûhla ẓâhir ü âşikâr olmuş kimesneler ḥaḳḳında mükâfât iḥsân ḳılınmaḳ ḫuṣûṣları ḳânûn-nâme-i hümâyûn ve irâde-i seniyye-i mekârim-nümûn-ı mülûkânem muḳteżâsından olmaḳdan nâşî sen ki mûmâ-ileyhsiñ, seniñ niẓâmât-ı muḳarrere-i cihâdiyyede kesb-i iḳtidâr u mahâretiñ cihetiyle mîr-alâylıḳ rütbe-i refî'asına liyâḳatiñ derkâr olduġından baḥişle seniñ birinci mîralây naṣb u ta'yîn ḳılınmañ ḫuṣûṣı ḥâlâ bi'l-istiḳlâl 'asâkir-i manṣûre ser-'askeri destûr-ı mükerrem vezîr Ḫusrev Meḥmed Paşa dâme iclâluhû ile nâẓır vekîli iftiḫârü'l-emâcid ve'l-mekârim Meḥmed Yektâ dâme mecduhû ṭaraflarından bi'l-iştirâk taḳrîr ü inhâ olunaraḳ keyfiyyet 'atebe-i felek-mertebe-i cihân-dâreneme lede'l-'arż seniñ ol vechile istiḥḳâḳ u liyâḳatiñ nezd-i ma'âlî-vefd-i ḫidîvânemde daḫi rehîn-i bedâhet ü vużûḥ ve aña binâ'en ḥaḳḳıñda mihr-i münîr-i ta'aṭṭüfât-ı seniyye-i şâhânem lem'a-niṣâr-ı meclâ-yı sünûḥ olaraḳ ol bâbda ṣaḥîfe-i pîrâ-yı ṣudûr olan ḫaṭṭ-ı hümâyûn-ı mevhibet-maḳrûn-ı tâc-dârânem mûcibince birinci mîralâylıġıñ 'uhde-i ehliyyetiñe [309] tefvîż ḳılınması fermânım olmaġın rikâb-ı müsteṭâbımdan işbu emr-i celîlü'ş-şânım ışdâr ve yediñe i'tâ olunmuşdur.

Ḳâ'im-maḳâm Ḫulûṣî Paşa Tarafından Enderûn-ı Hümâyûn Ricâline 'Âkif Paşa Ḳalemiyle Teẓâkir

'Âkif Paşa Merḥûm'uñ İnşâsıyla Ḳâ'im-maḳâm-ı Rikâb-ı Hümâyûn Aḥmed Ḫulûṣî Paşa Ṭarafından Silaḥ-dâr-ı Ḥażret-i Şehriyârî Meşhûr Girîdî 'Alî Aġa'ya Yazılan Teẓkireniñ ṣûretidir. Numara: 12.

Ẕât-ı şevket-simât-ı ḥażret-i şehen-şâhîniñ ba'żen çiftlige ve ṣayd u şikâra teşrîf-i meyâmin-redîf-i mülûkâneleri vuḳû'ına mebnî ber-muḳteżâ-yı

'ubûdiyyet icrâ-yı şerâyiṭ-i bendegîye ittiḫâẕ-ı münâsebet olaraḳ rükûb-ı şeref-maṣḥûb-ı şâhâneleri içün reviş ü reftârları güzel ve kendüleri yaḳışıḳlı ve gösterişli reh-vâr bâr-girler tedârükine cidd ü sa'y olunmuş ise de dil-ḫâh-ı çâkerânem vechile rükûb-ı cihân-bânîye şâyân reh-vâr buldırılamayup eṣlaḥ-ı mevcûd olmaḳ üzere altı re's reh-vâr tedârük olunmuş ve iki re's intiḫâb olunaraḳ 'âcizâne vü ḳâṣırâne ṭaḳımları daḫi işletdirilmek üzere ise de yetişdirilemediginden bi-mennihî Ta'âlâ tekmîlinde ṭaḳımları daḫi taḳdîm olunmaḳ üzere bu def'a ẕikr olunan iki re's bâr-gîrler mücerred kemâl-i 'afv u iḥsân-ı bî-pâyân-ı cenâb-ı cihân-bânîye iġtirâren "el-'abdü vemâ yemlikuhû kâne li-mevlâhu" medlûline istinâden şâyed ba'ẕı ḳulları irkâb buyurulmaḳ ümniyyesiyle hezâr şerm ü ḥicâba maḳrûnen min-ġayr-i ḥaddin ve liyâḳatin pîş-gâh-ı mekârim-dest-gâh-ı ḥażret-i şehen-şâhîye 'arż u taḳdîmine cür'et ḳılınmış olmaġla her ne ḳadar rükûb-ı hümâyûn-ı şevket-maḳrûn-ı mülûkâneye lâyıḳ u sezâ-vâr degil ise de maḥż-ı eltâf-ı 'aliyye-i bende-perverî ve farṭ-ı 'inâyet ü iḥsân-ı şehriyârîleri iḳtiżâsınca nîm-nigâh-ı merâḥim-iktinâh-ı şâhâneleriyle meşmûl buyurulması ḫuṣûṣına himmet-i seniyye-i veliyyü'n-nu'amâneleri erzânî buyurulması niyâz u mütemennâ-yı bendegânem oldıġı ve dîger dört re's daḫi 'aṭûfetlü kâtib-i esrâr-ı şehriyârî efendi ve başaġa ve ḳahveci-başı aġa şenâ-verlerine hediyye-i nâçîzânem olmaḳ üzere taḳdîm olunmaġın, anlara daḫi birer bendeleri [310] rikâb buyurulmaḳ üzere luṭfen ve keremen ḳabûline bende-i bî-merâlarınıñ memnûn u minnet-dâr buyurulmasına ümîd-vâr oldıġım ma'lûm-ı 'âlîleri buyurulduḳda muḳteżâ-yı şîme-i kerîmeleri üzere is'âf-ı mes'ûl-i bendegâneme müsâ'ade-i behiyyeleri ma'ṭûf buyurulmaḳ bâbında.

Numara: 13. Keẕâlik:

Veliyyü'n-nu'amâ devletlü efendim,

Hemîşe cevâhir-i eflâk-i mînâ-fâm, nümâyende-i a'râż-ı ezmine vü eyyâm olduḳça Ḥaḳ Sübḥânehû ve Ta'âlâ Ḥażretleri ġurre-i tâbende-i ufuḳ-ı şevket ü iclâl-i şehriyârî ve dürre-i raḫşende-i ṣadef-i devlet ü iḳbâl-i tâc-dârî olan mübârek ẕât-ı kerrûbî-simât-ı ḥażret-i şâhâneyi kemâl-i ṣıḥḥat ü 'âfiyet ü vücûd ve mezîd-i celâlet ü übbehet-i ebed-nümûd ile taḫt-ı felek-mümâs-ı ḫilâfet-i 'uẓmâ ve serîr-i sipihr-esâs-ı salṭanat-ı kübrâlarında ber-ḳarâr

u ber-devâm ve eyyâm-ı ‘ömr ü şevket-i şehen-şâhîlerin bîrûn-ı ḥîṭa-i ḥadd ü encâm eyleyüp, işbu idrâki teḳarrüb iden mâh-ı ramażân-ı maġfiret-resânıñ her ân u sâ‘atini ẕât-ı hümâyûn-ı mülûkânelerine müstelzim-i envâ‘-ı meyâmin ü es‘âd ve müstetbi‘-i ṣunûf-ı ibtihâc u inbisâṭ-ı bî-‘idâd iderek emṣâl-i hezâr-ender-hezârını rehîn-i idrâk ve her bâr ṣît-i saṭvet-i ṣâḥib-ḳırânîleriyle düşmen-i dîn ü devlet-i ‘aliyyelerin lerze-nâk u sîne-çâk eylemek da‘vâtı fâtiḥa-i evrâd u ezkârım olaraḳ lillâhi'l-ḥamd ve'l-minne feyżâ-feyż-i te’yîdât-ı Sübḥâniyye ile iḥyâ-sâz-ı mülk-i ‘Oṣmânî ve sâye-mend-i ẓılâl-i cenâb-ı cihân-bânî olan ‘aṣr-ı dâ’imü'n-naṣr-ı ḥażret-i gîtî-sitânîniñ her rûz-ı fîrûzı bendegân-ı salṭanat-ı seniyyelerine hem-ḳadr-i ‘îd-i ekber ve her vaḳti mebde’-i sermâye-i ḥayâta berâber olup ancaḳ eyyâm u evḳât-ı mütemeyyize ‘ibâd-ı ṣadâḳat-mu‘tâda başḳaca ibrâz-ı rıḳḳiyyet ü ‘ubûdiyyete medâr-ı tevessül olageldiginden bu def‘a ramażân-ı şerîf münâsebetiyle min-ġayr-i ḥaddin ve liyâḳatin zîr-i ḳadem-i merâḥim-tev’em-i şâhâneye ferş-i rûy u ruḫsâre-i ‘ubûdiyyetime misâl-i ‘âcizânem olmaḳ ve kemâl-i merḥamet ü iltifât-ı mülûkâneden nâşî nîm-nigâh-ı mekârim-iktinâh-ı cenâb-ı cihân-dârî ta‘alluḳına sezâ-vâr buyurılmaḳ ümniyyesiyle ḫâk-i pây-ı ‘uyûn-ârâ-yı şâhâneye niyâz-mendâne ve mutażarrı‘âne bir ‘aded şâl seccâde ile iki [311] ‘aded mücevher ẓarf ma‘a-fincân taḳdîmine hezâr şerm ü ḥicâb ve ‘acz ü ibtihâl-i bî-irtiyâb ile cür’et ü cesâret ḳılınmış olmaġla ‘uluvv-i şân u şevket-i ḥażret-i şehen-şâhîye nisbetle teḳaddüme-i meẕkûre-i kemterânem ḫâk-i ḥaḳîriñ semâ’-i ḫaṭîre ‘arż-ı berg-i sebz eylemesi ḳabîlinden olup ma‘a-ẓâlik bûd u ne-bûd-ı berg-i çemen daḫi eṣer-i feyż-i âsumân oldıġı miṣillü çâkerleriniñ daḫi bu gûne ictisârım maḫż-ı ilcâ-i ‘afv u iḥsân-ı mülûkâneye mebnî olmaḳ ḥasebiyle luṭfen ve ‘inâyeten bir vaḳt-i inbisâṭ-ı mekârim-menâṭ-ı ḥażret-i şehriyârîde ḫâk-i pây-ı ma‘âlî-iḥtivâ-yı şâhânelerine ‘arż u taḳdîme himmet-i müstevcibü'l-minnet-i kerîmâneleri ma‘ṭûf u maṣrûf buyurılaraḳ ṣavb-ı sâmîlerine olan bir ‘aded mücevher ḳuṭı hediyye-i nâçîz-i bendegânemiñ daḫi ma‘a'l-ḳuṣûr rehîn-i ḥüsn-i ḳabûl ve‘aṭûfetlü ḳarındaşlarım Muṣṭafâ Aġa ve başaġa ve Bekir Efendi ḥażerâtına meb‘ûṯ birer ‘aded mücevher ḳuṭı hedâyâ-yı ṣenâ-verânemiñ daḫi i‘tâsı ḫuṣûṣına himem-i vâlâ-yı bende-nüvâzîleri meşmûl buyurulması niyâz-ı maḫṣûṣ-ı ‘âcizânem oldıġı ma‘lûm-ı devletleri buyurulduḳda ol bâbda luṭf u kerem-i seniyyü'ş-şiyem efendim ḥażretleriniñdir.

Numara: 14. Kezâlik:

Çâkerleriniñ evvel ü âḫir maẓhar u müstaġraḳ olduġum ‘inâyât-ı bî-ġâyât-ı seniyyeniñ cümlesi maḥż-ı ẕât-ı merḥamet-simât-ı ḥażret-i ẓıllullâhî ve cenâb-ı mekârim-me’âb-ı şehen-şâhî ṣânallâhu Ta‘âlâ eyyâme salṭanatihî ‘ani't-tenâhî efendimiz ḥażretleriniñ kemâl-i merḥamet ü elṭâf-ı nâ-mütenâhî ve farṭ-ı iltifât u iḥsân-ı ḫilâfet-penâhîleri iḳtizâsından olup bu ‘abd-i ‘âciz de hiçbir şeyde liyâḳat u istiḥḳâḳ olmadığı miṣillü tâ-be-gelû müstaġraḳ olduġum ni‘am-ı celîleniñ îfâ-yı vâcibe-i teşekkürinde der-kâr u âşikâr olan ‘acz ü ḳuṣûrımı daḫi bilerek hemân naṣb-ı ‘ayn ve sebeb-i sa‘âdet-i dâreynim olan rıżâ-yı meyâmin-iḳtiżâ-yı şâhâneleri taḥṣîline muvaffaḳiyetden ġayri bir emel-i bendegânem olmadığından leyl ü nehâr ‘aḳl u fikr-i ‘âcizânem bu ümniyye-i müstemendâneye maṣrûf u münḥaṣır olduġı Ḫudâ-yı Müte‘âl'e ‘ayândır. Bu def‘a semâḥatlu şeyḫu'l-islâm efendi ḥażretleri ṭarafından bende-zâdeleri ismine bir ḳıṭ‘a ru’ûs-ı hümâyûn vürûd idüp Allâh bilür ki [312] çâkerleriniñ ḳaṭ‘â ḫaberim ve mütebâdir-i ḫayâl ü ḫâṭırım olmamaġla bu ‘inâyet-i ‘aliyyede de mücerred ḥaḳḳ-ı nâ-müstaḥaḳḳ-ı bendegânemde mütetâbi‘u'ẕ-ẕuhûr olan ṣunûf-ı mekârim-i iḥsân-ı cihân-dârî ve şîme-i kerîme-i çerâġ-efrûzî-i cenâb-ı şehriyârî âṣâr-ı celîlesinden olmaḳ ḥasebiyle vüfûr-ı ‘acz ü ḍarâ‘at ile dest-berdâşte-i bârgâh-ı aḥadiyyet olaraḳ Ḥaḳ Sübḥânehû ve Ta‘âlâ Ḥażretleri mübârek ẕât-ı kerrûbî-simât-ı cihân-bânîlerin tükenmez ‘ömr ü ‘âfiyet ü iḳbâl ve nihâyetsiz şân u şevket ü iclâl ile serîr-ârâ-yı salṭanat u tâcdârî ve müttekâ-pîrâ-yı ferr-i übbehet ü kâm-kârî iderek ile'l-ân sâye-i sidre-pâye-i şehriyârîlerin mefârıḳ-ı bendegân-ı müstaġraḳu'l-iḥsânlarında ebedü'l-ittiṣâl ve düşmen-i dîn ü devlet-i ‘aliyyelerin rehîn-i ḳahr u maḥv u izmiḥlâl eylemek da‘vâtı pîrâye-i zebân-ı ibtihâl ḳılınmaḳda oldığını bir vaḳt-i inbisât-ı mekârim-menâṭ-ı şâhânelerinde ḫâk-i pây-ı merâḥim-iḥtivâ-yı mülûkânelerine ‘arż u ifâdeye himmet-i vâlâ-yı ‘âṭıfet-kârîleri şâyân u sezâ-vâr ile çâkerleri memnûn u minnet-dâr buyurulmaḳ bâbında luṭf u kerem ḥażret-i men-lehu'l-emriñdir.

Numara: 15. Kezâlik:

Öteden berü çâker-i kemîneleri liyâḳat u istiḥḳâḳdan ḳat ḳat aşurı maẓhar u müstaġraḳ olageldigim her dürlü ni‘am u ‘inâyet-i ḥażret-i şehri-

yârî ve her gûne luṭf u ‘âṭıfet-i bî-ġâyete cenâb-ı cihân-dârîniñ min-külli'l-vücûh edâ-yı vâcibe-i şükr ü sitâyişinde ‘âciz ü ḳâṣır oldığım ẓâhir ü bâhir iken bu def‘a bi-ḥamdihî Ta‘âlâ revnaḳ-efzâ-yı ma‘mûre-i cihân ve cilâ-baḫşâ-yı ‘uyûn-ı bendegân olmaḳ üzere resm-i bihîn-i sidre-peyker ve ṭarḥ-ı güzîn-i behişt-manẓar ile ḳarîn-i ḥüsn-i ḫitâm olaraḳ reşk-âver-i ṭârem-i bâlâ olan mâ-beyn-i hümâyûn-ı cenâb-ı cihân-bânîye mücerred farṭ-ı iḫtiṣâṣ u ‘ubûdiyyetim cihetiyle min-ġayr-i ḥaddin ve liyâḳatin taḳdîmine mütecâsir oldığım ba‘żı teḳaddüme-i ‘âcizânemiñ maḥż-ı mekârim ü elṭâf-ı bî-pâyân-ı şâhâne ve merâḥim ü eşfâḳ-ı meşmûlü'l-âfâḳ-ı pâdişâhâneden nâşî maḥallerine vaż‘ı ḫuṣûṣına müsâ‘ade-i ‘aliyye-i şehen-şâhî ve müsâ‘afa-i seniyye-i ḫilâfet-penâhî şâyân u sezâ-vâr buyurulmuş olmaḳ ḥasebiyle bendegân-ı ṣadâḳat-nişâna göre veliyy-i ni‘metiñ [313] eṣer-i iltifâtından eleẓẓ ü aḥlâ nevâl-i birr ü efḍâl olmadığından ṭaraf-ı ‘aẓîmü'ş-şeref-i ḥażret-i ḫudâvendigârîden muṭlaḳâ temevvüc-i envâr-ı mihr-i mevhibet-i ‘aliyye-i tâc-dârâne ile bu çâker-i ẓerre-miḳdârıñ ḥaḳḳında bu vechile daḫi meşmûl ü erzân buyurılan mezîd-i iḥsân u iltifât-ı ‘âlem-bahâ bende-i kemînelerin bir ḳat daḫi müstev‘ib-i sürûr u ḫubûr-ı câvidânî ve ġarḳ-ı ġarîḳ-i ibtihâc u iftiḫâr u şâdmânî itmekle Ḥaḳ Sübḥânehû ve Ta‘âlâ ḥażretleri hemîşe ṭâḳ-ı muḳarnas-revâḳ-ı âsumân ḳâ’im ü ṣâbit olduḳça her nişîmen-i ‘âlî ve her maḥall ü mevḳi‘-i mütelâlîsin nev-be-nev meşḥûn-ı envâ‘-ı meyâmin ü es‘âd ve mezîd-ender-mezîd maḳrûn-ı ṣunûf-ı güşâyiş ü inşirâḥ-ı vüfûr iderek bâ’is-i âbâdânî-i mülk-i cihân ve sebeb-i feyż ü fütûḥ-ı zamân u mekân olan mübârek ẓât-ı melekiyyü'ṣ-ṣıfât-ı mülûkâneyi ‘ömr ü şevket ü iḳbâl-i nâ-mütenâhî ve ferr ü übbehet ü iclâl-i şehen-şâhî ile cihân ṭurduḳça taḫt-ı ‘âlî-baḫt-ı ḫilâfet-medâr ve serîr-i salṭanat-ı seniyye-i sermediyyü'l-istimrârlarında kâm-bîn ü kâm-kâr ve ẓıll-i ẓalîl-i şâhâne ve sâye-i ṭûbâ-vâye-i pâdişâhânelerin mefârıḳ-ı ‘ibâd-ı ṣadâḳat-mu‘tâd-ı devlet-i ‘aliyyelerinde ebed-ḳarâr eylemek da‘vâtı tekrâr-be-tekrâr zîver-i nâṭıḳa-i ‘ubûdiyyet ḳılınaraḳ min-ġayr-i ḥaddin îfâ-yı teşekkür ü maḥmidete ibtidâr olındığını luṭfen ve keremen ḫâk-i pây-i ‘uyûn-ârâ-yı ḥażret-i şehriyârîye ‘arż u ifâdeye himmet-i vâlâ-yı bende-nüvâzîleri ma‘ṭûf u maṣrûf buyurulmaḳ niyâzıyla teẕkire-i şenâ-verî taḳdîmine mübâderet ḳılındığı ma‘lûm-ı devletleri buyurulduḳda ol bâbda lutf u kerem ḥażret-i men-lehü'l-emriñdir.

Numara: 16. Kezâlik:

Ma'raż-ı çâker-i kemîneleridir ki,

Sâye-i şevket-vâye-i ḥażret-i şehriyârîde 'uhde-i 'ubûdiyyetimde bulunup gâh-be-gâh ḫâk-i pây-ı feyż-baḫşâ-yı şâhâne mümidd-i ḥayât-ı niyâbe ve mü'eyyid-i ḳuvve-i nâmiyesi olan Balṭa lîmânı Çayırı'nda emr ü fermân-ı cenâb-ı cihân-bânî ta'alluḳına mebnî inşâ olunan ebniye-i 'âcizâne meşmûl-i naẓar-ı ma'âlî-eşer-i mülûkâne buyurılaraḳ kemâl-i luṭf u iḥsân-ı 'âlem-şumûl-i pâdişâhâneden nâşî mübârek ḳadem-i meyâmin-tev'em-i şâhâne ile müşerref buyurulmaḳ üzere ba'żı maḥalleriniñ maḥv u iṣbâtı ḫuṣûṣına irâde-i mekârim-ifâde-i [314] cihân-dârî müte'alliḳ oldıġından maḥż-ı ḫaṣîṣa-i zât-ı şevket-simât-ı ḫilâfet-penâhî olan elṭâf-ı nâmütenâhî-i bende-perverâne iḳtizâsınca ḥaḳḳ-ı nâ-müstaḥaḳḳ-ı çâkerânemde bu vechile daḫi şâyân u sezâ-vâr buyurılan iltifât-ı mekârim-âyât-ı ḥażret-i şehen-şâhî çârûb-keşî-i âsitân-ı übbehet-pâsbân-ı şâhâne olan bu 'abd-i bî-miḳdâr u çâker-i ḍarâ'at-şi'ârı müstaġraḳ-ı selvet ü sürûr ve müstev'ib-i ibtihâc u ḫubûr iderek der-ḥâl icrâ-yı emr ü fermân-ı hümâyûna bi'l-iftiḫâr mübâşeret ü ibtidâr ile cenâb-ı 'umrân-baḫş-ı dâ'ire-i kevn ü mekân-ı cihâniñ bir dânesi olan veliyy-i ni'metimiz veliyy-i ni'met-i 'âlemiyân şevketlü kerâmetlü ḳudretlü pâdişâh-ı ẓılliyet-penâh ve şehen-şâh-ı mü'eyyed-min-'indillâh efendimiz ḥażretleriniñ eyyâm-ı 'ömr ü şevket ü iḳbâl ü iclâl-i şâhânesin rûz-be-rûz mütezâyid ü efzûn ve mübârek zât-ı kerîmü'ṣ-ṣıfât-ı pâdişâhânesin maṣûnen 'ani'l-âlâm ve'l-ekdâr serîr-i salṭanat-ı seniyyesinde ebed-nümûn eyleyüp ẓıll-i ẓalîl-i 'adîmü'l-'adîl-i cihân-dârîlerin ilâ yevmi'l-ḳıyâm mebsûṭ-ı çâr-cihet-i rub'-ı meskûn eylemek da'vâtı tekrârıyla îfâ-yı farîża-i teşekkür ü maḥmidete ictisâr ḳılındıġı muḥâṭ-ı 'ilm-i 'âlîleri buyurulduḳda emr ü fermân ḥażret-i men-lehü'l-emriñdir.

Numara: 17. Kezâlik:

Ma'raż-ı çâker-i kemîneleridir ki,

Balṭa Lîmânı Çayırı'nda inşâ olunan ebniye-i 'âcizâne 'abd-i ḥaḳîr-i keşîrü't-taḳṣîr gibi ḳuṣûr u küsûrdan mürekkeb olaraḳ ḳudûm-ı meyâmin-lüzûm-ı mülûkâneye şâyân olmadıġı vâżıḥ u 'ayân iken maḥżâ zât-ı

melekiyyü'ş-şıfât-ı ḥażret-i pâdişâhîye mevhibe-i maḫṣûṣa ve seciyye-i manṣûṣe olan kemâl-i luṭf u kerem-i bende-perverâne ve mezîd-i 'inâyet ü iḥsân-ı merâḥim-güsterâneden nâşî dünki gün mübârek maḳdem-i ma'âlî-tev'em-i şehen-şâhî ile müşerref ve âdâm-ı mekârim-ittisâm-ı ẓılliyyet-penâhî ile vâye-dâr-ı 'izz ü şeref olduġından evvel ü âḫir maẓhar u müstaġraḳ oldıġım elṭâf-ı maḥmidet-ittiṣâf-ı ḥażret-i ḫudâygânî ve iḥsân-ı füyûżât-iḳtirân-ı cenâb-ı cihân-bânî liyâḳat u istiḥḳâḳ-ı kemterânemden ḳat ḳat bâlâ-ter ve her biriniñ edâ-yı ḥaḳḳ-ı teşekkürinde min-külli'l-vücûh 'acz ü ḳuṣûr-ı çâkerânem günden aẓher oldıġı miṣillü ḥaḳḳ-ı nâ-müstaḥaḳḳ-ı bendegânemde bu vechile daḫi [315] mecrâ-yı sünûḥ u ẓuhûra cârî ve 'urûḳ u a'ṣâb-ı 'ubûdiyyetimize sârî olan mâ'u'l-ḥayât-ı iltifât-ı ḥażret-i veliyy-i ni'met, ḳavm u ḳabîlece cümlemizi min-ḥayṣü yeş'ur ve ḫâric-ez-vus'-ı teşekkür yeñiden iḥyâ itmekle başdıġı yerlere yüzlerimizi sürerek Cenâb-ı Vâcibü'l-vücûd mübârek ẕât-ı firişte-simât-ı ḥażret-i şehen-şâhîyi mezîd-ender-mezîd inşirâḥ-ı derûn ve inbisâṭ-ı gûnâ-gûn ve ṣıḥḥat ü 'âfiyet-i ebed-merhûn ile taḫt u dîhîm-i übbehet-vesîm-i cihân-dârîlerinde ilâ yevmi'n-nüşûr kâm-bîn-i envâ'-ı iḳbâl ü ḥużûr ve eyyâm-ı 'ömr ü şevket ü iclâl-i şehriyârîlerin mânend-i merâtib-i a'dâd bî-ḥadd ü nâ-maḥṣûr eyleyüp bed-ḫâhân-ı salṭanat-ı seniyye-i sermedîlerin hemîşe maḳhûr eylemek da'vât-ı icâbet-âyâtı tekrâr-be-tekrâr yâd u teẕkâr ḳılınmaḳda oldıġı muḥâṭ-ı 'ilm-i 'âlîleri buyurulduḳda emr ü fermân ḥażret-i men-lehü'l-emriñdir.

Numara: 18. Keẕâlik:

Ma'raż-ı çâker-i kemîneleridir ki,

Dünki gün bi'l-yümn ü ve'l-iḳbâl Balṭa Lîmânı'nda vâḳi' mülk-i ḥażret-i şehriyârî mübârek ḳudûm-ı meyâmin-lüzûm-ı cihân-bânîleriyle müşerref ü müstas'id buyurulmuş ve hevâ sert olduġından atılan ḳurşunuñ işâbet ü istiḳâmetine mâni' olması muḥtemel iken lillâhi'l-ḥamd ve'l-minne her bir kemâliñ a'lâsı mübârek ẕât-ı Süleymân-nihâd-ı ḥażret-i ḫilâfet-penâhîye maḫṣûṣ olduġından başḳa rûzgâr daḫi ḥükm-i hümâyûn-ı şâhânelerine tâbi' olaraḳ endâḫte buyurılan ḳurşunlarıñ nişâna işâbetiyle inbisâṭ-ı ṭab'-ı hümâyûn-ı cenâb-ı cihân-dârîyi müstelzim olmuş olduġından bu vechile teşrîf-i hümâyûn-ı şâhâne ve inşirâḥ-ı ṭab'-ı nâzenîni-i pâdişâhâne çâkerlerini müs-

taġraḳ-ı sürûr u ḥubûr iderek du'â-yı 'ömr ü şevket ü iclâl-i cihân-bânîleri tekrâr olunmaḳda iken mücerred çâkerlerini taltîfen devletlü necâbetlü 'Abdu'l-Mecîd Efendi ḥażretleriniñ yazıları li-ecli'lmüşâhede 'aṭûfetlü 'Oṣmân Begefendi bendeleriyle irsâl buyurulmuş olmaḳ ḥasebiyle âsitân-ı übbehet-pâsbân-ı ḥażret-i ẓılliyyet-penâhîniñ 'abd-i maḥżı olan kemterîn-bende-i müstehâm ḥaḳḳında bu vechile daḫi iltifât-ı mekârim-âyât-ı mülûkâne şâyân u sezâ-vâr buyurulması çâkerlerin bir ḳat daḫi mesrûru'l-fu'âd itmiş ve devletlü 'işmetlü sulṭân efendimiz ḥażretleriniñ yazıları daḥa a'lâ olacaġı mesmû'-ı bendegânem olmuş olmaġla hemîşe Cenâb-ı Ḥaḳ, [316] dürr-i yektâ-yı sübḥa-i ḫilâfet ve gevher-i bî-hemtâ-yı efser-i salṭanat olan mübârek ẕât-ı kerrûbî-ṣıfât-ı ḥażret-i şehriyârîniñ eyyâm-ı 'ömr ü şevket ü iḳbâl ve hengâm-ı ferr ü şükûh u iclâl-i şehen-şâhîlerin bî-ḥadd ü ḥisâb ve sîne-i a'dâ-yı bed-ṭıynetlerin dâ'imâ nişân-gâh-ı 'aẕâb u ıżṭırâb eylemek da'vâtı zîver-i zebân-ı 'ubûdiyyet ḳılındıġı ve mîr-i mûmâ-ileyh bendelerine nâçîzâne bir 'aded ẓarf ma'a-fincân ihdâ vü irsâl olundıġı muḥâṭ-ı 'ilm-i 'âlîleri buyurulduḳda emr ü fermân ḥażret-i men-lehü'l-emriñdir.

'Âkif Paşa Ṭarafından Mâ-beynciliginde Meḥmed 'Alî Paşa Ḥażretlerine Teẕâkir ve Taḥrîrât

Numara: 19. Kezâlik:

Devletlü 'inâyetlü 'aṭûfetlü veliyyi'n-ni'am efendim ḥażretlerine,

Bu günlerde ekṣer ṭabâyi'a 'ârıż olan nezle keyifsizligiyle çâkerleri daḫi nâ-mizâc olduġımdan 'aṭûfetlü Kâmil Begefendi bendeleriniñ su'âl-i ḫâṭır-ı 'âcizânem içün luṭfen ve iltifâten ve iḥsânen ṭaraf-ı bendegâneme gelmesine ruḫṣat-ı seniyye ve icâzât-ı 'aliyye-i cenâb-ı cihân-bânî erzânî buyuruldıġından faẕla gencîne-i mekârim-i aḫlâḳ olan mübârek ẕât-ı firişte-simât-ı ḥażret-i veliyy-i ni'mete maḥż-ı mevhibe-i maḫṣûṣa-i Rabbâniyye olan kemâl-i şîme-i kerîme-i bende-perverî ve mezîd-i seciyye-i behiyye-i merâḥim-güsterî iḳtiżâsınca ḥadd ü miḳdâr-ı kemterânemden fersaḫ fersaḫ efzûn olmaḳ üzere bu 'abd-i bî-miḳdârıñ selâm-ı 'aẓîmü'l-iḥtirâm-ı ḥażret-i şâhâ-

ne ile iḥyâ-yı çâkerâneme müsâ'ade-i 'ulyâ-yı ḥażret-i şehen-şâhî şâyân u sezâ-vâr buyuruldığı mûmâ-ileyh bendeleriniñ tebşîrâtıyla teşnîf-sâz-ı ṣımâḫ-ı 'ubûdiyyetim olduḳda semâdan arża nüzûl-i raḥmet ḳabîlinden daḥi bâlâ-ter olaraḳ bu vechile ḥaḳḳ-ı nâ-müstaḥaḳḳ-ı kemterânemde ma'ṭûf u meşmûl buyurılan iltifât-ı merâḥim-ġâyât-ı cenâb-ı cihân-dârîniñ âṣâr-ı füyûżât-medârı ḳalb ü ḳâleb-i 'âcizâneme sârî ve 'urûḳ u a'ṣâb-ı rıḳḳiyyetime cârî olmaġla hemîşe Ḥaḳ Sübḥânehû ve Ta'âlâ Ḥażretleri her ân u zamân müstaġraḳ-ı ni'am u iḥsân-ı gûnâ-gûnı olduġımız şevketlü 'aẓametlü ma'deletlü veliyy-i ni'metimiz veliyy-i ni'met-i cihân ve rûḥ-ı revân-ı kâffe-i bendegân efendimiz ḥażretleriniñ mübârek ü mes'ûd vücûd-ı 'âlem-sûd-ı pâdişâhânelerin cemî'-i 'avârıż u esḳâmdan cennetü'l-esmâ-yı viḳâye-i ṣamedânîsinde maṣûn u maḥfûẓ iderek eyyâm-ı 'ömr ü şevket ü iḳbâl-i şehriyârî ve a'vâm-ı ferr ü übbehet ü iclâl-i [317] tâcdârîlerin bîrûn-ı ḥadd ü şümâr ve sâye-i sidre-vâye-i cihân-dârîlerin ilâ yevmi'l-ḥaşr ve'l-ḳarâr 'âlem ü 'âlemiyân üzerinde mebsûṭu'l-âṣâr eylemek da'vât-ı mefrûżası tekrâr-be-tekrâr zîver-i zebân-ı ḍarâ'at u ibtihâl ḳılınaraḳ min-ġayr-i ḥaddin farîża-i teşekkür-i 'âcizâneye ibtidâr u ictisâr ḳılındığı muḥâṭ-ı 'ilm-i 'âlîleri buyurulduḳda emr ü fermân ḥażret-i men-lehü'l-emriñdir.

Numara: 20. Keẓâlik:

Devletlü 'atûfetlü seniyyü'ş-şiyem efendim ḥażretleri,

Evvel ü âḫir ḥâl ü ḳâlim nâṭıḳ ve cism ü cânım muṣaddıḳ oldığı vechile dîvân-ı Ḥażret-i Süleymânî'de ḳarınca ḳadrince suḳâṭa-çîn-i ḫân-ı iḥsân oldığı miṣillü mûrdan aḥḳar u kemter olan bu bende-i nâçîz daḥi muṭlaḳâ perveriş-yâfte-i ni'am-ı bî-ġâye-i cenâb-ı cihân-dârî ve terbiyet-kerde-i mevâ'id-i bî-nihâye-i ḥażret-i şehriyârî olaraḳ dirligim ve diriligim ancaḳ âsitân-ı ḫuld-iḳtirân-ı ḥażret-i şehen-şâhî 'ubûdiyyetine maḥṣûr u maḳṣûr olmaḳ ḥasebiyle mücerred teraḥḥum u eşfâḳ-ı memlûk-perverî ve 'aẓîm-i luṭf u iḥsân-ı merâḥim-güsterî-i mülûkâne iḳtiżâsınca bir ḳat daḥi iḥyâ-yı çâkerânem irâde-i mekârim-'âdesine mebnî bu def'a vesâṭet-i ẓât-ı vâlâ-yı 'aṭûfîleriyle min-ġayr-i liyâḳatin ve istiḥḳâḳin muvaffaḳ u mübeşşer olduġum iltifât-ı fâ'iżü'l-berekât-ı bende-nüvâzî bu 'abd-i aḥḳar u çâker-i kemteri min-ḥayṣü lâ-yeş'ur ifâża-i ḥayât-ı câvidânî ve lillâhi'l-ḥamd sâye-i seyf-i

saṭvet-i ḥażret-i mülk-dârîde Revândızlı ġâ'ilesiniñ ber-ṭaraf oldıġı beşâreti daḫi izâfe-i mezîd-i memnûniyyet ü şâdmânî iderek ẕât-ı vâlâlarına daḫi meşhûd u maḥsûs oldıġı vechile kemâl-i mesrûriyyet ü mefḫaret ḳalb ü ḳâleb-i 'âcizânemi istî'âb ile edâ-yı farîża-i taḥmîd ü teşekküre dilim dönmeden ḳalup fi'l-ḥaḳîḳa bu bende-i bî-miḳdâr müfredât-ı ḳuṣûr u küsûrdan mürekkeb bir çâker-i ḫâksâr iken خاشاك تيزدل دريا كند كند medlûlince mücerred temevvüc-i baḥr-i muḥîṭ-i mevâhib-i celîleden nâşî bu vechile ḥaḳḳ-ı 'âcizânemde iḥsân-ı ṣırf olmaḳ üzere şâyân u sezâ-vâr buyurılan reşeḥât-ı iltifât-ı hümâyûn-ı ḥażret-i şehen-şâhî başımdan aşmış ve efendisiniñ kölesine her bir luṭf u iḥsânı bir ḥayât-ı tâze oldıġı müsellem ise daḫi gûşe-i inzivâda bulınan ḳullarına pek aşurı ṭatlı ve ġâyet ḳıymetli oldıġı [318] vicdânen ve 'ayânen ma'lûm-ı 'abîdânem olaraḳ bu 'abd-i memlûki yeñi başdan ḳul itmiş olmaġla leyl ü nehâr zîver-i ṣaḥîfe-i ḥayâtım ve revnaḳ-ı ruḫsâre-i evḳâtım oldıġı vechile Rabbim Ta'âlâ Ḥażretleri pîrâye-dâr-ı ṭavḳ-ı 'ubûdiyyeti oldıġım veliyyü'n-ni'metim bâ'iṣ-i ḥayâtım şevketlü kerâmetlü 'adâletlü pâdişâh-ı merâḥim-penâḥımız efendimiz ḥażretleriniñ mübârek ẕât-ı firişte-ṣıfât-ı ḫilâfet-penâhîlerin tükenmez 'ömr ü 'âfiyet ü iḳbâl-i şâhâne ve nihâyetsiz şân u şevket ü iclâl-i şehen-şâhâne ile tâ-be-rûz-ı ḳıyâm taḫt-ı âfitâb-ı cihân-bânîlerinde kâm-bîn ü kâm-rân ve hemîşe bed-ḫâh-ı 'âḳıbet-penâh-ı salṭanat-ı seniyye-i sermediyyü'l-ḳarârların müte'âḳiben ve mütevâliyen ḫâk ile yeksân ve bî-nâm u nişân eylemek da'vât-ı mefrûżası te'diye ve tekrâr ḳılınaraḳ ma'a'l-'acz ve'l-ḳuṣûr edâ-yı vaẓîfe-i teşekküre cür'et ü cesâret ḳılındıġı ma'lûm-ı devletleri buyurulduḳda ẕât-ı vâlâlarına lâyıḳ ve ḳadr-i 'âlîlerine muvâfıḳ olmayaraḳ taḳdîm olunan ẓarf u fincân hediyye-i ḥaḳîrânemiñ ḳapu yoldaşlıġa ḥürmeten ḳabûline himmet ü 'inâyetleri mes'ûl ü mütemennâ-yı şenâ-verânemdir efendim.

Rıżâ Paşa Ḥażretleri'niñ Ser-Ḳurenâlıḳlarında 'Âkif Paşa'ya Tevcîh Olunan Dâḫiliyye Neẓâretinde Ḫâk-i Pây-ı Hümâyûna 'Arż Olunmaḳ Üzere Yazdıġı Teẕkiredir

Âfitâb-ı ufuḳ-ı salṭanat ve gevher-i efser-i ḫilâfet, veliyy-i ni'met-i velî-sîret, pâdişâh-ı 'âlem-penâh efendimiz ḥażretleri dergâh-ı felek-câh-ı şeh-

riyârî ve âsitân-ı sipihr-iḳtirân-ı tâc-dârîleriniñ çâker-i çârûb-keş ve ‘abd-i ḥalḳa-be-gûş olan bu çerâġ-ı ḫâṣ-ı bâhirü'l-iḫtişâṣların yeñi başdan çerâġ u iḥyâ ile on beş aydan berü ḥasret-keş oldıġım rû-mâlî-i ḫâk-i pây-ı ma‘âlî-iḥtivâ-yı ḥażret-i ẓıllullâhî şeref-i ‘âlem-bahâsına maẓhar ve fevḳa'l-ḥad ve'l-ġaye mesrûru'l-fu’âd u kâm-ver buyurulmuş olduġumuñ teşekkürât-ı mefrûżası min-külli'l-vücûh vus‘ u iḳtidâr-ı çâkerânemden bîrûn olmaḳ ḥasebiyle hemân Ḥażret-i Vâcibü'l-vücûd mübârek ẕât-ı kerîmü'ṣ-ṣıfât-ı pâdişâhî ve vücûd-ı ‘âlem-sûd-ı ḫilâfet-penâhîlerin kemâl-i ṣıḥḥat ü ‘âfiyet ve mezîd-i iclâl ü übbehetle cihân ṭurdukça taḫt u dîhîm-i ‘aẓamet-vesîm-i şehen-şâhîlerinde ber-ḳarâr ve eyyâm-ı ‘ömr ü şevket ü iḳbâl-i şehriyârîlerin bîrûn-ı ḥıyṭa-i ḥadd ü şümâr iderek bu ‘abd-i ‘âciz ü bende-i aḫḳarların her ḥâlde ve her ḫuṣûṣda naṣb-ı ‘ayn ve bâ‘iṣ-i necât u felâḥ-ı dâreynim olan rıżâ-yı [319] meyâmin-iḳtiżâ-yı ẓılliyyet-penâhîlerine muvâfıḳ ḫıdemâta muvaffaḳ eylemek da‘vâtı ḳalben ve lisânen tekrâr-be-tekrâr zîver-i zebân-ı ‘ubûdiyyet ḳılınmaḳda oldıġı rehîn-i ‘ilm-i ‘âlîleri buyurulduḳda ol bâbda emr ü fermân veliyyü'l-emriñdir.

Numara: 22. ‘Âkif Paşa'dan Mâ-beyn-i Hümâyûn Müşîri Rıżâ Paşa Ḥażretleri'ne Teẕkire:

Muḳteżâ-yı ḫilâfet-i kübrâ-yı İlâhiyye üzere mübârek ẕât-ı şevket-simât-ı ḥażret-i pâdişâhîniñ muttaṣıf olduḳları farṭ-ı ‘adâlet ve kemâl-i luṭf u merḥamet-i ‘aliyyeden nâşî ‘afv u ıṭlâḳ-ı çâkerânem ḫuṣûṣına irâde-i şâhâneleri ta‘alluḳıyla ol bâbda şeref-rîz-i ṣudûr olan fermân-ı ‘âlî mûcibince Burûsa'dan ḥareket ve Gemlig'e işleyen vapur sefînesine râkiben der-sa‘âdete bende-ḫâne-i ḥaḳîrâneme vuṣûl-i bendegânem müyesser olmaġla ẕimmet-i çâkerâneme farż-ı ‘ayn olan du‘â-yı beḳâ-yı ‘ömr ü şevket-i şâhâne ḫıdmet-i müstevcibü'l-mefḫaretine ve sitâyiş ü ṣenâ-yı veliyyü'n-ni‘amîlerine ḥaṣr u ḳaṣr-ı evḳât olunaraḳ hemîşe Cenâb-ı Vâcibü'l-vücûd mübârek ü mes‘ûd-ı ẕât-ı bî-hemtâ-yı ḥażret-i şehriyârîyi mezîd-i ‘ömr ü ‘âfiyet ile taḫt u dîhîm-i salṭanat-ı sermediyyede ilâ âḫiri'd-devrân kâm-bîn ü kâm-kâr ve eyyâm u iḥyâ-yı ‘ömr ü şevket-i cihân-bânîlerin merâtib-i a‘dâd gibi bî-ḥadd ü şümâr eyleyüp dem-be-dem ü ân-be-ân inbisâṭ-ı

ṭab'-ı ma'âlî-neb'-i şâhânelerin pîrâye-i leyl ü nehâr eylemek münâcâtı şeref-i ḳurbiyyet-i salṭanat-ı seniyye ile mübeccel olan ẕât-ı ma'âlî-ṣıfât-ı müşîrânelerin daḫi tezâyüd-i 'ömr ü devlet ve teżâ'uf-ı iclâl ü übbehetleri da'vâtıyla tezyîl ḳılınmaḳda oldıġını 'arż u beyâna bi-ḥamdihî Ta'âlâ bu def'a vuḳû' bulan vilâdet-i hümâyûn-ı meserret-maḳrûn bâ'iṣ-i cesâret olaraḳ 'arż-ı ḥâl-i nâçîzânem taḳdîmine ibtidâr olundıġı muḥâṭ-ı 'ilm-i 'âlem-ârâ-yı veliyy-i ni'amîleri buyurulduḳda emr ü fermân.

Numara: 24. Ez-Cânib-i 'Âkif Paşa Be-Sûy-ı Ṣadr-ı A'ẓam Ḫusrev Meḥmed Paşa:

Ḫıdmet-i çâkerânemde olan İbrâhîm Efendi bendeleriniñ ba'żı su'âl ü cevâb żımnında der-sa'âdete irsâli ḫuṣûṣını âmir ṣâdır olan fermân-nâme-i sâmî-i dâverâneleri mûcibince mûmâ-ileyh bendeleriniñ irsâline ibtidâr olundı. Muḳaddemâ İzmîd'e vürûd-ı çâkerânemden mart ibtidâlarına ḳadar mûmâ-ileyh bendeleri İzmîd gümrügi emâretinde istiḫdâm olunup ba'dehû yirmi gün geçmeksizin [320] Burûsa'ya 'azîmet-i 'abîdâne ve müte'âḳiben 'azl ü nefy-i çâkerânem vuḳû'ıyla memlekete dâ'ir bir işe ḳarışmaġa vaḳit daḫi olmadıġından mâ-'adâ muḳaddem ü mu'aḫḫar kendü başına hiçbir maṣlaḥata ḳarışmayaraḳ eyü ve kötü görilen işleriñ cümlesi muḥâsebe mâddesi içün İzmîd'de bulunan keṯḫudâm ḳullarınıñ eliyle görilüp faḳaṭ keṯḫudâm ḳullarından ba'żı yolsuzca ḥareket ẓuhûrıyla ḳarâbetine maġrûriyyet-i dâ'iyeleri görüldigine ve mûmâ-ileyhiñ aşurı istiḳâmet ve 'adem-i irtikâbına mebnî bi'l-iḳtiżâ ba'żı maṣlaḥat-ı ma'dûdede ṭaraf-ı çâkerânemden me'mûr bulunmuş olduġından farażâ bir ḳuṣûr u ḫaṭâ vâḳi' olmuş ise mes'ûliyyeti ḥaṣren ḳullarınıñ üzerine müterettib olmaġla el-ḥâletü hâẕihî ḳulları mücrim ü muḥaḳḳar olduġum ḥâlde mûmâ-ileyh ḥaḳḳında şaḳḳ-ı şefe-i şefâ'ate ṣalâḥiyyetim olmadıġı der-kâr ise de ẕât-ı mekârim-simât-ı vekâlet-penâhîleriniñ müsellemü'l-küll ve meşhûd-ı 'âlem olan ṣıfat-ı 'âliye-i 'afv u iḥsân ve meleke-i râsiḫa-i faẓl u ḥilm ü kerem-i bî-kerânları medâr-ı ilticâ vü istirḥâm olaraḳ şimdiye ḳadar hezâr bendeleri ḥaḳḳında meşhûd olan merḥamet ü şefḳat-i 'aliyye ve 'afv u rıfḳ u re'fet-i seniyyeleri mû-

mâ-ileyh bendeleri ḥaḳḳ-ı bendegânesinde daḫi şâyân u sezâ-vâr buyurulması ḫâk-i pây-ı raḥîmânelerinden kemâl-i teẕellül ü meskenetle niyâz u mütemennâ-yı çâkerânem oldıġı muḥâṭ-ı 'ilm-i 'âlî-i faḫîmâneleri buyurulduḳda ol bâbda emr ü fermân ḥażret-i men-lehü'l-emriñdir. 21 Rebî'u'l-âḫir, sene: 257.

Numara: 25. Ez-Cânib-i 'Âkif Paşa Be-Sûy-ı Ser-'asker Sır Kâtibi Muṣṭafâ Nûrî Paşa:

Çâker-i kemîneleri 'azl ü ref' u nefy ile üç mertebe tekdîrime naẕaran ṣuçum büyük olmaḳ iḳtiżâ ider ise de ne ḳadar ḳuṣûrum çoḳ olsa dâmen-i 'afv u 'aṭâ ve dâ'ire-i cürm ü ḫaṭâdan evsa' u a'ẓam ve medyûn u müstaġraḳ-ı nefy ü iclâ-yı çâkerânemden ṭolayı bir ḳat daha aḥvâl-i perîşânım derhem oldıġından başḳa mübtelâ oldıġım ḍîḳ-i nefes ve ḫafaḳân mişillü 'ilel-i müşkile ve 'avârıż-ı sâ'ire ve endûh u ekdâr-ı ḫâṭıranıñ daḫi inżimâmından nâşî hücûm-ı emrâż u esḳâm ve istîlâ-yı ġumûm u âlâm ile vücûd-ı nâçîzânem ḫarâb olaraḳ merâḥim-i seniyye-i raḥîmânelerine şiddet-i iḥtiyâcım bedîdâr ve ḫuṣûṣâ ber-mûcib-i ḳânûn-ı cezâ bi'l-muḥâkeme üzerime bir cünḥa-i mu'ayyene ṣâbit olmamasıyla daḫi 'afv u 'inâyete istiḥḳâḳım âşikâr oldıġından luṭfen ve merḥameten bu ḥâl-i felâket-me'âl ile mużîḳ-i ġurbetde helâkim [321] revâ görülmeyüp şevket-me'âb efendimiziñ mübârek ü mes'ûd-ı ser-i hümâyûnları ṣadaḳası olaraḳ sâḥil-ḫâne-i çâkerânemde du'â-yı 'ömr ü şevket-i şâhâneye iştiġâl ve 'ömrüm var ise baḳiyye-i dânemi kendü âşiyâne-i vîrânemde itmâm u ikmâl itmek üzere ḳuşça cânımı ḳafes-i miḫnet-i ṭâḳat-güẕârdan âzâd ile 'afv u ıṭlâḳ-ı çâkerânem ḫuṣûṣına müsâ'ade-i 'aliyye-i dâverâne ve merâḥim-i seniyye-i ḫidîvâneleri şâyân u sezâ-vâr buyurulması ḫâk-i pây-ı devlet-iḥtivâ-yı âṣafânelerinden kemâl-i sûz u güdâz ve tażarru' u niyâz ile mütemennâ ve müsted'â-yı çâkerânem oldıġı beyânıyla 'arîża-i müstemendânem terḳîmine cesâret ve merfû'-ı pîş-gâh-ı 'âṭıfet ü re'fetleri ḳılınmışdır. Bi-mennihî Ta'âlâ vuṣûl-i ḫâk-i ḳadem-i devlet ve manẓûr-ı naẓar-ı merḥamet ü şefḳat-i dâverâneleri buyurulduḳda ol bâbda emr ü fermân. Fî 20 Muḥarrem, Sene: 265.

Ṣadr-ı Esbaḳ Meḥmed Emîn ʻAlî Paşa'dan Enderûn-ı Hümâyûndan Müfîż Çerkeslikle Meşhûr Żabṭiye Nâẓırı Abaza ʻAbdî Paşa'ya Cevâben İki Ḳıṭʻa Taḥrîrât

Girîd Işlâḥâtına Meʻmûr Ṣadr-ı Aʻẓam Meḥmed Emîn ʻAlî Paşa Ṭarafından Enderûn-ı Hümâyûndan Müfîż Çerkeslikle Müteʻârif Abaza Cinsinden Maçan Ḳabîle-i Muʻteberesinden Sâbıḳu't-Terceme Müşîr ʻAbdî Paşa Ḥażretlerine Mevrûd Taḥrîrâtdır:

Ṭaraf-ı ʻâcizâneme öteden berü der-kâr olan ḫulûṣ u maḥabbet-i devletleriniñ tecdîd ü teʼmînâtını ve Girîd cezîresine vuḳûʻ bulan meʼmûriyyet-i ʻâcizîde refâḳatiyle müstefîd oldıġım saʻâdetlü Raʼûf Paşa ḥażretleri oġullarınıñ birlikde oldıġımız hengâmda dîde-i iftiḫâr u mesârımla müşâhede itdigim her gûne eṣer-i dirâyet ü reviyyetini ve bulundıġı meslek-i celîlde kemâl-i mahâretini her ḥâl ü maḥalde lisân-ı râstî-ʻayânımla muḳırr ve gûyâ oldıġım vâṣıl-ı sâmiʻa-i besâlet-i câmiʻa-i müşîrâneleri oldıġından ol bâbda daḫi beyân-ı memnûniyyeti mutażammın olan şuḳḳa-i ʻâlîleri resîde-i dest-i ḫulûṣ-verî olmuşdur. Ḥaḳḳ-ı ṣenâ-verânemde ez-ser-i nev iḫlâṣ u muḫâdenet buyurmaları mûcib-i memnûniyyet-i bî-ġâye ve bâʻiṣ-i teşekkürât-ı mâ-lâ-nihâye olup duʻâ-yı izdiyâd-ı ʻömr ü muvaffaḳiyyet-i ṣafderîleriyle tezyîn-i lisân-ı ḫuṣûṣiyyet eylemekde bulunduġumuñ ʻarż u beyânını vesîle-i eṣîle ittiḫâẕ iderek hemân Rabbimiz Taʻâlâ ḥażretleri pâdişâhımıza bağışlasun, maḫdûm-ı müşârün-ileyhiñ eṣer-i terbiyyet-i peder olmaḳ üzere ṣaḥîḥan ʻasker, ḥaḳîḳaten er oġlu er oldıġını burada daḫi iḳrâr u tekrâr iderek ve bunuñ içün devlet ü milletimizi ve ẕât-ı Ḥaydarî-ṣıfât-ı müşîrânelerini tebrîk eylerim. Bâḳî irâde efendimiñdir.

[322] Bu Daḫi:

Cenâb-ı Ḥaḳ ʻömr ü şevket-i şâhâneyi müzdâd buyursun. Veliyy-i niʻmetimiz pâdişâh-ı ehl-perver ü bende-nüvâz efendimiz ḥażretleriniñ eṣer-i luṭf u ʻâṭıfet-i seniyyesi ve kendüsünüñ mâye-i aṣlîsinde merkûz u muḳarrer yaʻnî mevrûṣ-ı peder olan ṣadâḳat u dirayet ṣemeresi olmaḳ üzere necl-i necîl-i ṣafderâneleri devletlü Raʼûf Paşa ḥażretlerine tevcîh u iḥsân buyurul-

muş olan rütbe vü me'mûriyyet-i celîle vü cedîdeden ṭolayı envâ'-ı 'ibârât-ı dil-nüvâzî ve kelimât-ı ḫâṭır-sâzîyi mutażammın olan taḥrîrât-ı 'âlîleri zînet-baḫş-ı mevḳi'-i vürûd ve meserret-fermâ-yı dil-i ḫulûṣ-nümûd olup bu vesîle-i sârre ile bârre-i 'âcizânemde ibrâz buyurılan eşer-i vidd ü muḫâdenet bâ'iṣ-i teşekkür-i memnûniyyet-i bî-ġâye oldığınıñ iş'ârıyla berâber gerek ẕât-ı besâlet-simât-ı müşîrâneleri ve gerek paşa-yı müşârün-ileyh ḥażretleri şu millet-i beyżâ ve devlet-i 'aliyye-i 'adâlet-muḳteżâya ba'de-mâ daḫi 'arż u ibrâz buyuracaḳları ḫıdmet-i celîle muḳâbilinde ilâ mâ-şâ'allâhu Ta'âlâ âfitâb-ı envâr-intisâb-ı elṭâf-ı mülûkâneden müstefîd ü müstenîr ve bunuñ müşâhedesiyle 'uyûn-ı muḫâleṣet-kârân ḳarîr olması du'âsı zîver-i lisân-ı ḫulûṣ-nişân oldığı beyânıyla terḳîm-i cevâb-nâme-i ṣavâb-câmeye mübâderet ḳılındı. Ol bâbda irâde efendimiñdir. Meḥmed Emîn 'Alî.

Müşârün-ileyh Ḥażretlerinden Ṭaraf-ı 'Âcizâneme Cevâben Üç Ḳıṭ'a İltifât-nâme

Rûmili Ordu-yı Hümâyûnı Müsteşârlığına Me'mûriyetle Merkezi Olan Şumnı'ya Muvâṣalat Olunduḳda Cennet-mekân 'Alî Paşa Merḥûmuñ Birinci Ṣadâretinden Munfaṣıl Olduḳları Ḥâlde Yazdığım 'Arîżaya Cevâbdır. Fî 28 Muḥarrem, Sene: 270.

Ḥamden li-mevṣılı'l-merâm bi'ṣ-ṣıḥḥati ve's-selâm, merkez-i me'mûriyyet-i sa'âdetlerine muvâṣalat buyurmuş olduḳlarını tebşîren ve ḥaḳḳ-ı sitâyiş-verîde olan ḫulûṣ-ı ḫasenelerini te'yîden bu kerre resîde-i enâmil-i muḫâlaṣat olan bir ḳıṭ'a kerem-nâme-i vâlâları me'âl-i vefâ-iştimâli ḳarîn-i müdrike-i ḫulûṣ-verî oldı. Sâye-i feyż-vâyesinde mütena''im ü müstaẕill olduġumuz devlet-i 'aliyye-i mü'eyyedeniñ taḥkîm-i esâs-ı şân ve istiḳlâl-i 'âlîsi niyyet-i ḫayriyyesiyle istiḥṣâl buyurılan esbâb-ı ḳaviyyeniñ bir rükni olan me'mûriyyet-i seniyyelerinde her cihetle muvaffaḳiyyet-i devletlerine du'â itmek kâffe-i müslimîne [323] farż meṣâbesinde olduġından ol bâbda îrâd-ı te'mînâta ḳaṭ'â ḥâcet olmadığı miṣillü nezd-i vâlâlarında müṣbet olduġı i'tiḳâdında bulunduġum ṣıḥḥat-i iḫlâṣ u ḫayr-ḫâhî mebḥaşinde tem-

hîd-i edille-i cedîde ile Rabbim teshîl buyursun. Bunca meşâġil-i ḫayriyyeleri eṣnâsında bîhûde işġâle daḫi lüzûm görünmediginden ol vâdîlerden ṣarf-ı naẓarla faḳaṭ beyân-ı memnûniyyet-i vâḳı'a ve istibḳâ-yı teveccühât-ı ṣamîmeleriyle iḳtifâ ḳılındıġı bi-mennihî Ta'âlâ ma'lûm-ı 'âlîleri buyurulduḳda bundan böyle daḫi sûy-ı şenâ-verî enẓâr-ı ḫasene-i vefâ-kârîleriyle meşmûl buyurulmaḳ bâbında himem ü irâde efendimiñdir.

Merḥûm-ı Müşârün-ileyhiñ Ḫudâvendigâr Eyâleti Vâlîligine Me'mûriyetlerinde Yazılan 'Arîżaya Cevâbdır. Fî 27 Rebî'u'l-evvel, Sene: 270.

Ṣavb-ı şenâ-verîye olan teveccühât-ı behiyyeleriniñ te'yîdini ve 'avâṭıf-ı mâ-lâ-nihâye-i tâc-dârîden 'uhde-i muḫliṣâneme tevcîh buyurılan Ḫudâvendigâr eyâleti vâlîliginiñ tebrîkini mutażammın vâṣıl-ı dest-i iḫtirâm olan taḥrîrât-ı behcet-âyât-ı muḫliṣ-nüvâzîleri me'âl-i nüvâziş ü vefâ-iştimâli ma'lûm-ı şenâ-verî olup ḫâvî oldıġı te'mînât-ı cedîdeden ne derecelerde memnûn u müteşekkir oldıġımı ṣaḥîḥen ta'rîfe muḳtedir olamadıġımdan ol bâbda iḫtiyâr-ı iḫtiṣâr ile faḳaṭ du'â-yı ḫüsn-i muvaffaḳiyet ve tezâyüd-i rif'at ü menziletleriyle meşġûl olduġumuñ ve bundan böyle daḫi beḳâ-yı meḥâsin-i enẓâr-ı 'aliyyeleri recâsında bulunduġumuñ beyânıyla iktifâ ḳılındıġı bi-mennihî Ta'âlâ ma'lûm-ı sa'âdetleri buyurulduḳda her ḥâlde ṣavb-ı iḳbâl-i ḫâhî âṣâr-ı teveccühât-ı behiyyeleriyle meşmûl ü mübâhî buyurulmaḳ bâbında irâde efendimiñdir.

Maḫdûm-ı 'Âcizî Ḳonya Vilâyeti Mektûbçısı Meḥmed Nezîh Beg'iñ Terceme Oṭasına Me'mûriyyeti İstid'âsına Müsâ'ade Buyuruldıġına Dâ'ir Merḥûm-ı Müşârün-ileyhiñ İkinci Ṣadâretlerinde Cevâben Vârid Olan Emir-nâme-i Sâmî Ṣûretidir. Fî 17 Ṣa'bân, Sene: 272.

Maḫdûm-ı sa'âdetleri Nezîh Beg'iñ Tercüme Oṭası'na vuḳû'-ı me'mûriyyeti keyfiyetinden ṭolayı iẓhâr-ı memnûniyyeti mutażammın bu kerre re-

sîde-i dest-i ibcâl olan bir ḳıṭ'a taḥrîrât-ı behiyyeleri me'âl-i meḥâsin-iştimâli ma'lûm-ı ḫulûṣ-verî olup bu ṣırada ibrâz-ı me'âṣir-i muḫâleṣet-kârî vü maḥabbete maṣrûf olan himmet-i sa'âdetleri müstelzim-i memnûniyyet olmaġla du'â-yı 'âfiyetleri tezkâr ḳılındıġı ve ṣavb-ı vâlâlarına olan maḥabbet-i müteḳâbileniñ derecesi nezd-i sa'âdetlerinde ma'lûm olmaḳ i'tiḳâdında bulunduġumdan ol mebḥaṣden tafṣîle taṣaddî olunmayaraḳ su'âl-i ḫâṭır-ı fütüvvet-me'âṣirleri siyâḳında cevâb-nâme-i sitâyiş-verî terḳîmine ibtidâr ḳılındı.

[324]

Târîḫ-i 'Âcizânemiñ Me'ḫaẕlarıyla Bi'l-münâsebe Düvel-i İslâmiyye ve Bi'l-ḫuṣûṣ Devlet-i 'Aliyye-i 'Oṣmâniyye Aḥvâlini Şâmil Olup Mütedâvil ü Müte'ârif Olan Kütüb-i Tevârîḫden Manẓûr-ı 'Âcizî Olanlarıñ Esâmîsini Mübeyyin Defteridir:

Ebi'l-'Abbâs Aḥmed İbni Yûsuf-ı Dımışḳî nâm fâżılıñ 'Arabî târîḫi.

Sipâhî-zâde Meḥmed Efendi'niñ "Evżaḥu'l-Mesâlik İlâ Ma'rifeti-hi'l-Buldân" nām Türkî Târîḫi.

Kâtib Çelebi'niñ "Baḥriyye" nâm Târîḫçesi.

Ḫâce Sa'dü'd-dîn Efendi'niñ "Tâcü't-Tevârîḫ"i.

Şeyḫ Ḳâsım'ıñ "Tâcü't-Terâcim"i.

Peçevî İbrâhîm Efendi Târîḫi.

Selânikli Muṣṭafâ Efendi Târîḫi.

Meḥmed Ḫân-ı Râbi' 'aṣrı ricâlinden Ṣolaḳ-zâde Meḥmed Hemdemî Efendi Târîḫi.

Devlet-i ʻaliyyede ṭıbâʻatıñ mûcidi olan mühtedî İbrâhîm Müteferriḳa'nıñ Latin lisânından tercüme itdigi "Seyyâḥ" nâm Târîḫi.

Kâtib Çelebi'niñ "Tuḥfetü'l-Ḳıbâr Fî Esfâri'l-Biḥâr" nâm Târîḫi.

Lisân-ı Türkî-i ḳadîm ile Sulṭân ʻOṣmân ve Sulṭân Orḫân ʻaṣrı vuḳûʻâtını mübeyyin Oruç Beg Târîḫi.

Naẓmî-zâde-i Baġdâdî'niñ "Tîmûr-ı Gûrgân" Târîḫi.

Kâtib Çelebi Merḥûm'uñ "Taḳvîmü't-Tevârîḫ"i.

ʻAlî bin Şihâb-ı Hemedânî'niñ lisân-ı Fârisî'de on bâbı şâmil "Ẕaḫîretü'l-Me'mûl" nâmıyla mü'ellef olan târîḫini Baġdâd vâlîsi Dervîş Meḥmed Paşa emriyle ʻahd-i İbrâhîm Ḫânî ricâlinden Meḥmed bin Ḥüseyin Efendi nâm fâżılıñ tercüme iderek iki bâb daḫi ʻilâve ile "Tuḥfetü'l-Me'mûl" tesmiye itdigi târîḫ-i nefîsi.

Râşid Efendi Târîḫi.

ʻİzzî Süleymân Efendi Târîḫi.

Fındıḳlılı Târîḫi.

Ṣubḥî ve Sâmî Beg ve Şâkir Efendi Târîḫi.

[325] Rûḥî Târîḫi.

ʻOṣmân-zâde'niñ "Telḫîṣu'l-Ḥikem" nâm Târîḫi.

Kâtib Çelebi ve İbrâhim Müteferriḳa'nıñ "Cihân-Nümâ" nâm Târîḫi.

Hicretiñ on birinci senesinde Ebû Bekir bin Behrâm Dımışḳî'niñ "Kitâb-ı Aṭlas"ı on cilde bi't-tercüme mu'aḫḫaran bir cilde iḫtiṣâr olunan "Coġrafya-yı Kebîr" Târîḫi.

Mîrḫând'ıñ ḫâher-zâdesi Ḫandmîr'iñ "Ḥabîbü's-Siyer" nâm Târîḫi.

'Oṣmân-zâde Tâ'ib Efendi'niñ "Ḥadîḳatü'l-Mülûk" nâm Târîḫi.

Yine mûmâ-ileyhiñ "Ḥadîḳatü'l-Vüzerâ" nâm Târîḫi.

'Aṣr-ı Süleymân Ḫânî'den Rüstem Paşa nâmına mü'ellef Emîrḫand'ıñ "Ravżatu'ṣ-Ṣafâ" nâm târîḫ-i kebîri tercümesi olan yedi cild "Ḥadîḳatü'l-'Ulyâ" Târîḫi.

İmâm Suyûṭî mü'ellefâtından olan "Ḥüsnü'l-Muḫâḍara fî Aḫbâri Mıṣr-ı Ḳâhire" nâm Târîḫ.

Menâḳıb-ı Ḥażret-i Mevlânâ.

Müstaḳîm-zâde Sa'dî Efendi'niñ "Devḥatü'l-Meşâyıḫ" nâm Târîḫçesi.

Süheylî'niñ "Dürretü'l-Yetîme fî Aḫbâri Mıṣrı'l-Ḳadîme" nâm Târîḫi.

Celâl-zâde'niñ Mıṣır Târîḫi.

Mıṣır Târîḫ-i Cedîdi.

Şeyḫ-zâde Târîḫi.

Şeyḫu'l-islâm Ḳara Çelebi-zâde'niñ "Ravżatü'l-Ebrâr" nâm Târîḫ-i nefîsi.

Molla Câmî'niñ manẓûm Selîm-nâmesi.

Müşârün-ileyhiñ işbu târîḫe zeyli.

Yine müşârün-ileyhiñ Süleymânnâmesi, "Ravżatu'l-Aḥbâb".

Sâ'î Çelebi'niñ "Ravżatü's-Selâṭîn"i.

Şehrî-zâde Sa'îd Efendi'niñ "Ravżatü's-Selâṭîn"i

Ḫâce Sa'dü'd-dîn Efendi'niñ "Selîm-nâme"si.

Naḳîbü'l-eşrâf Seyyid Meḥmed Rıżâ Efendi'niñ "Seb'u's-Seyyâr fî Aḫbâri't-Tâtâr" nâm Târîḫi.

Na'îmâ'ya me'ḫaẕ olan Ḥasan Beg-zâde Târîḫi.

[326] Mîralây Râşid Beg'iñ Yemen ve Ṣan'â Târîḫi.

Belġırâd Târîḫi.

"Şecere-i Mülûk" nâm muḫtaṣar Târîḫ.

"Tuḥfetü'r-Rü'esâ" nâm Târîḫçe.

İdrîs-i Bitlîsî'niñ Îrân ve Gürcistân seferlerine dâ'ir mecellesi.

Mevlânâ Ṭaşköprî-zâde'niñ "Şaḳayıḳ-ı Nu'mâniyye"si.

Bu "Şaḳâyıḳ"a Nev'î-zâde 'Aṭâyî'niñ Ẕeyli.

Murâd Ḫân-ı Râbi' 'aṣrından Cenâbî Muṣṭafâ Efendi'niñ mu'aḫḫaran Türkçe'ye tercüme olunan "'Aylemü'z-Ẓâḫir" nâm 'Arabî Târîḫi.

"Şaḳâyıḳ-ı Nu'mâniyye"ye ẕeyl olaraḳ 'ulemâ-yı meşhûreden Vâḥî-zâde Efendi mensûbâtından Edirneli Meḥmed Efendi nâm fâżılıñ "'Iḳdu'l-Manẓûm" nâm Târîḫi.

"Coġrafya-yı Kebîr" ṣâḥibiniñ ṭarz u ḳânûn-ı devlet-i 'aliyyeye dâ'ir "Fetḥu'r-Raḥmân" nâm Târîḫi.

Kâtib Çelebi'niñ 'Arabî "Feẕleke-i Târîḫ"i.

Aḥmed Ḫân-ı Ṣâliṣ ‘aṣrı ‘ulemâ-yı benâmından Ṭabîb Şifâyî Ṣa‘bân Efendi'niñ "Ḳâlâ'idü'l-‘Uḳbân" tercümesi olaraḳ "Feżâ'il-i Âl-i ‘Oṣmân" nâm Târîḫi.

Sır kâtibi ‘Abdî Paşa Târîḫi.

İmâ..ı Süyûṭî'niñ ve Molla Şükrî'niñ "Selîmnâme"si.

Oġlu ‘asâkir-i Mıṣrıyye ḥisâbına me'mûr Molla Şihâbî'niñ manẓûm "Selîm-nâme"si.

"Fâkihetü'l-Ḫulefâ" nâm târîḫ.

Kâ'tib Çelebi'niñ "Ḳânûn-nâme"si.

Baġdâdî Naẓmî-zâdeniñ "Gülşen-i Ḫulefâ" nâm Târîḫi.

‘Âlî merḥûmuñ "Künhü'l-Aḫbâr" nâm Târîḫi.

Şehrî-zâde Sa‘îd Efendi'niñ Kırım ḫânlarına dâ'ir "Lübbü't-Tevârîḫ"i.

Endülüs Târîḫi Tercümesi.

Ṭabaḳât-ı Meşâyıḫ ve ‘ulemâ-yı meẓâhib-i erba‘aya dâ'ir Ḥaleb ‘ulemâsından ‘Ömer İbni Aḥmed Eş-Şinâ‘ nâm fâżıl-ı keşîrü't-te'lîfiñ "Maḥrek-i Himemü'l-Ḳâṣırîn" nâm Târîḫi.

Ḳoca Tevḳî‘î ḥafîdi Aḥmed Efendi'niñ "Mir'ât-ı Kâ'inât" nâm Târîḫi.

[327] Celâl-zâde'niñ "Mesâlik ü Memâlik" nâm Târîḫi.

Malḳoç Beg ḥafîdiniñ muḫtaṣar Târîḫi.

‘Abdu'r-Rezzâḳ Semerḳandî'niñ "Maṭla‘u's-Sa‘deyn" nâm iki ‘aṣrı muḥkî târîḫini Râġıb Paşa'nıñ tercümesi.

Ḫâce-i pâdişâhî Nev'î Efendi'niñ "Netâyicü'l-Fünûn" nâm Târîḫi.

Edirneli Meḥmed Efendi nâm fâżılıñ iki cild "Nuḫbetü't-Tevârîḫ"i.

Ḳoca Nişâncı Meḥmed Paşa'nıñ Târîḫi.

Müneccim-başı'nıñ üç cild 'Arabî târîḫiniñ şâ'ir Nedîm Efendi'niñ üç cild olaraḳ tercümesi.

'Âlî merḥûmuñ Lala Muṣṭafâ Paşa ġazavâtını mübeyyin "Nuṣret-nâme" nâm Târîḫi.

Ḳonya'daki şehzâdegân muḥârebelerine dâ'ir 'Âlî merḥûmuñ "Nevâdirü'l-Meḥârib" nâm Târîḫi.

Sulṭânu'l-muḥaḳḳıḳîn Beyżâvî merḥûmuñ Fârisî "Niẓâmü't-Tevârîḫ"i.

Ḥüseyin Efendi'niñ "Tenḳîḥu't-Tevârîḫ" nâm Hezâr-fen Târîḫi.

Ḳosṭanṭiniyye'ye dâ'ir Şehrî-zâde Sa'îd Efendi'niñ "Heşt Bihişt" nâm Târîḫi.

Şeyḫ-zâde Sa'îd Efendi'niñ "Ḳurretü'l-Ebṣâr fî Netâyici't-Tevârîḫ Ve'l-Aḫbâr" ve "Nuḫbe-i Sa'dî" nâmıyla olan Târîḫi.

Ḳâmûs mütercimi vaḳ'a-nüvîs 'Ayıntâbî 'Âṣım Efendi ḫâceniñ iki cild Târîḫi.

Vaḳ'a-nüvîs re'îsü'l-küttâb Baġdâdî Vâṣıf Efendi'niñ iki cild Târîḫi.

Şânî-zâde merḥûmuñ dört cild Târîḫi.

Ṣaḥḥâflar Şeyḫi-zâde ḳâḍî-'asker vaḳ'a-nüvîs Es'ad Efendi'niñ vaḳ'a-i ḫayriyyeye dâ'ir "Üss-i Ẓafer" nâm Târîḫi.

Enderûndan müfîż vaḳ'a-nüvîs Nûrî Beg'iñ Târîḫi.

İbrâhîm Efendi-zâde Moralı Resmî Aḥmed Efendi'niñ "Ḫalîfetü'r-Rü'esâ" nâm Târîḫi.

Cevdet Paşa'nıñ ṭoḳuz cild târîḫ-i belîgi.

Müşârün-ileyh Es'ad Efendi'niñ teşrîfât-ı ḳadîmeyi mu'arrif muḫtaṣarca Târîḫçesi.

Muṣṭafâ Necîb Efendi'niñ Vaḳ'a-i Selîmiyye Târîḫi.

Ḥamîdiyye Târîḫi.

Rûm fetretine dâ'ir Mühtedî Meḥmed Efendi Târîḫçesi.

[328] Sulṭân Muṣṭafâ Ḫân-ı Râbi' 'aṣrından iki aylıḳ Târîḫçe.

Müstaḳil Baġdâd Târîḫi.

Ḥekîm-başı 'Abdu'l-Ḥaḳ Efendi-zâde Îrân sefîri Ḫayrullah Efendi'niñ Târîḫi.

Târîḫ-i Ḳurûn-ı Vusṭâ.

Evrâḳ-ı Perîşân.

Fevzî Efendi'niñ "Ḫaber-i Ṣaḥîḥ" nâm Târîḫi.

Târîḫ-i Ḳadîm-i Mıṣrî-i 'Arabî.

Târîḫ-i Lârî.

Târîḫ-i Neşrî.

Târîḫ-i Selçûḳî.

Mevlânâ İdrîs'iñ Târîḫ-i nefîsi.

Seyyid ‘Âşıḳ Naṭṭâ‘î'niñ "Meş‘aru'ş-Şu‘arâ" nâm Teẕkiretü'ş-Şu‘arâsı.

‘Âşıḳ Paşa Teẕkiresi.

Riyâżî Çelebi'niñ Teẕkiretü'ş-Şu‘arâsı.

Ḥasan Çelebi'niñ Teẕkiretü'ş-Şu‘arâsı

Laṭîfî Çelebi'niñ Teẕkiretü'ş-Şu‘arâsı.

Ḳâf-zâde Fâ’izî Çelebi'niñ "Zübdetü'l-Eş‘âr"ı.

Enderûnî sır kâtibi Sehî Begefendi'niñ Teẕkiresi.

Enderûnî ‘Ahdî Çelebi'niñ Teẕkiresi.

Faṭîn Efendi Teẕkiresi.

Teẕkire-i Devletşâh.

‘Arabî Cenâbî Târîḫi Tercümesi.

Enderûnî Şeyḫu'l-islâm Mîrzâ Muṣṭafâ Efendi-zâde Sâlim Efendi Teẕkiresi.

Târîḫ-i İbni Ḫalekân.

Teberdârândan müverriḫ Na‘îmâ Efendi-zâde Râmiz Efendi Teẕkiresi.

'Unvân-ı dîvânıñ mürettibi ve Ḳânûn-nâme mü'ellifi "Ṭabaḳâtü'l-Memâlik" nâm târîḫiñ mü'ellifi Ṭosyalı ḳâḍî Celâl-zâde Muṣṭafâ Çelebi'niñ manẓûm ve menṣûr Tevârîḫi.

Ferîdûn Beg Mecmû'ası.

Na'îmâ Efendi Târîḫi.

Luṭfî Efendi Târîḫi.

Ḳaterina Târîḫi.

İtalya Târîḫi.

Bonaparṭa Târîḫi.

Ser-güẕeşt-i Bonaparṭa Târîḫi.

Ṣafed ḳâ'immaḳâmı sâbıḳ Girîdî Ḥüsnî Efendi'niñ 1269 senesi ẓuhûr iden Rusya muḥârebesine dâ'ir mücelledât-ı mütenevvi'ada münderic "Ṣâ'iḳa-i Ẓafer" nâm Târîḫi:

İşbu Târîḫiñ İtmâmına Üçünci Maḫdûmum Olup Eṣnâ-yı Ḫıtâm-ı Ṭab'-ı Kitâbda İrtiḥâl-i Dâr-ı Cennet İden Müderrisînden Maḥmûd Ṭayyâr Beg'iñ Taḳrîẕ-gûne Manẓûme-i Ṭıflânesi

Büyük Maḫdûm-ı 'âcizî Ḳonya vilâyet-i celîlesi mektûbcısı Meḥmed Nezîh Beg'iñ cild-i evveldeki taḳrîẕine ẕeylen birâderi müderrisînden Maḥmûd Ṭayyâr Beg'iñ tanẓîm eyledigi maḥmidet-nâme-i manẓûmesiniñ cild-i evvel ü ṣânîye derc ü ṭab'ı câ'y-ı müṭâla'a olduġını müte'âḳib ḫânedânıma bâ'iṣ-i kelâl ü melâl olan vuḳû'-ı irtiḥâl-i cân-ḫırâşî ḥasbe'l-maḥabbe is'âf-ı istid'â-yı sâbıḳasına mecbûriyyet virdiginden rûḥ-ı ma'ṣûmânesi içün berây-ı isticlâb-ı du'â işbu maḥalle dercine ibtidâr olundı. [329]

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Yazmamışdı enderûn aḥvâlini eslâfda
Bir müverriḫ böyle dört mecmû'ada ġâyet nefîs

2 Yazdı ḳânûn u niẓâm u de'b ü âṣârın tamâm
Vâlidim itdi teberrük dehre târîḫ-i selîs

3 Bilmez idi girmeyenler hiç sarây aḥvâlini
Vâlid-i ẕî-şânım olmuşdur bu bünyâda esîs

4 'Ahd-i 'ömrüm virse furṣat eylerim sa'y-i belîġ
Bir eṣer ben de bıraḳsam buña mânend-i muḳîs

5 Eyledim min-ġayr-i ḥaddin ben de taḳrîże şitâb
Ṭıfl-ı ebced-ḫân iken oldum bu bezm içre celîs

6 Dâder-i ẕî-şânıma Ṭayyâr ṭufeyl olsam ne var
Encümen-gâh-ı hünerde ḥamd ola oldum enîs

İşbu cild-i ṣâliṣiñ nıṣfı Şeyḫ Yaḥyâ Efendi Maṭba'ası'nda ṭab' itdirilmiş ise de nıṣf-ı dîgeri enderûn-ı hümâyûndan müfîż Baṣîret Ġazetesi ṣâḥib-i imtiyâzı 'İzzetlü 'Alî Efendi'niñ maṭba'asında ṭab' u temṣîl itdirilmiş ve bi-lutfihî Ta'âlâ bundan ṣoñra ṭab' u neşr olunacaḳ olan cild-i râbi' selâṭîn-i mâżiyye-i 'Oṣmâniyye'den on sekiz pâdişâh-ı ma'âlî-iktinâh ve on ḳadar şehzâdegân-ı ma'ârif-penâhıñ ve bunlarıñ enderûn-ı hümâyûnda yetişdirdikleri şu'arâ-yı benâmıñ eş'ârıyla ba'żılarınıñ icmâlen terceme-i ḥâllerinden 'ibâretdir. Vehüve'l-muvaffaḳu'l-Mu'în. Temme cildü'ṣ-ṣâliṣ ve yelîhu cildü'r-râbi'.

III. CİLDİN İNDEKSİ

(Şahıs, Mekan, Eser, Kavim, Millet)

- A -

Abaza: 11, 110
Abbâs Aga Câmii: 143
Abdî Aga (Çerkes): 110
Abdî Beg (Musâhib, Küpeli Çavuş): 192, 196
Abdî Beg (Mühimmât-ı hıyâmiyyeden mîralây): 121
Abdî Beg: 121
Abdî Efendi (Basmacı, Musikişinas): 79
Abdî Efendi (Çehâr-şenbeli):40, 82
Abdî Efendi (Hâs otalı, çukadâr): 118
Abdî Efendi: 30
Abdî Paşa (Çerkes): 11, 118
Abdî Paşa (Çerkez, Maçan kabilesinden, Müşîr): 321
Abdî Paşa (Sır kâtibi) Târîhi: 326
Abdu'l-'azîz-i Kirmânî: 78
Abdu'l-Bâkî Dede Efendi (Yeñi Kapu mevlevîhânesi şeyhi): 193
Abdu'l-Fettâh (Baş-çukadâr, Gürci): 53, 62
Abdu'l-Fettâh (Sırpiyyelü): 81
Abdu'l-Fettâh Aga (Bölükbaşı Kürd): 245, 246
Abdu'l-Hak Mollâ Efendi (Hekîmbaşı): 222, 292, 328
Abdu'l-Halîm Beg (Kapucıbaşı ve Hanya meclis re'îsi): 210
Abdu'l-Halîm Paşa (Müşîr): 6
Abdu'l-kâdir Serâgî (Hâce): 78
Abdu'l-Kerîm Nâdir Paşa (Erzurum ordusu kumandanı, Çırpanlı): 236

Abdu'l-Mecîd Efendi: 315
Abdu'r-Rahîm Efendi (Palabıyık Hâce birâderi): 122
Abdu'r-Rahîm Efendi (Şeyhülislâm): 47, 50
Abdu'r-Rahmân Efendi (Vâlide kahveci-başısı Baltacı): 64
Abdu'r-Rahmân Paşa (Alâ'iyyeli 'Osmân Paşa-zâde Kâdî): 50, 76
Abdu'r-Rezzâk Semerkandî ("Matla'u's-Sa'deyn"adlı târihin müellifi): 327
Abdullâh Aga (Silistre vâlisi Mîrzâ Sa'îd Paşa'nın kethudâsı, Melez-i Zencî): 201
Abdullâh Aga (Şeh-levendim Hâfız, musikişinâs): 19, 78
Abdullâh Efendi (Evkâf müdîri Karahisârî Ulu): 228
Abdullâh Efendi (Halebli Murâbahacı Bâkî-zâde): 13
Abdullâh Hevde (Dürzî tâifesinden): 246
Abdullâh İbni Su'ûd (Re'îs-i havâric): 137
Abdullâh Mollâ Efendi (Nakîbü'l-eşrâf Dürrî-zâde): 72, 82, 194
Abdullâh Paşa (Bostancıbaşı): 104
Abdullâh-ı Dihlevî: 17
Abdü'l-Kerîm Efendi (Sultan III. Selim'in imamı, Cennet Filizi): 24, 25, 41, 79, 97, 98, 106, 194
Abdü'n-Nâfi' Efendi (Atana hânedân-zâdelerinden): 227
Abdülaziz (Kara Çelebi-zâde, Şeyhu'l-islâm): 325
Acem: 3, 29, 73
Acemoglu Kışlası (Şehzâdebaşı'nda): 137
Acı Hamınâm (Dîvan Yolu'nda): 106
Adlî (Sultan Mahmud (II.): 60
Agâh Paşa (Burûsa vâlisi, Boşnak): 237, 238
Agânî-i Kebîr (Mûsiki eseri): 78
Agrıboz: 271
Agvân: 29
Ahdî Beg (Hanya a'yânından): 210
Ahdî Çelebi Tezkiresi (Enderûnî): 328
Ahısha: 48
Ahî Çelebi (Yerleşim yeri): 253
Ahmed 'Atâ Begefendi (Müellif, Tayyârzâde): 302, 303, 304
Ahmed Aga (Çilingir-zâde, Musikişinas): 79, 192

Ahmed Aga (Çukadâr Arnavud): 63
Ahmed Aga (Rikâbdâr Rodoslı): 120
Ahmed Aga (Süvârî borazanı, Vay Belim): 109, 110
Ahmed Beg (Çukadâr): 292
Ahmed Beg (Doktor): 140
Ahmed Beg (İrâd-ı cedîd defterdârı): 49
Ahmed Beg (Melek Ahmed Paşazâde, kapucıbaşı): 31
Ahmed Beg (Tatarhân, Cündî): 79
Ahmed Begefendi (Üsküdârî çukadâr): 118
Ahmed Buhârî Hazretleri Merkadi: 162
Ahmed Efendi (Beşiktâşî, Safâyîzâde): 114
Ahmed Efendi (Eyyûbî Hâfız): 79
Ahmed Efendi (Halîfetü'r-Rü'esâ müellifi, İbrâhîm Efendi-zâde Moralı, Resmî): 327
Ahmed Efendi (Mehmed Tayyâr Efendi'nin büyük birâderi): 41
Ahmed Efendi ("Mir'ât-ı Kâ'inât" adlı târihin müellifi, Koca Tevkî'î hafîdi): 326
Ahmed Efendi (Müftî-zâde şeyhu'l-islâm): 82
Ahmed Efendi (Reîsü'l-küttâb, Gâzî): 29
Ahmed Efendi (Safâyîzâde): 99
Ahmed Efendi (Tercümân, Sâlih-zâde): 82, 245
Ahmed Fâ'iz Efendi (Sır kâtibi): 42, 49, 63, 75, 76, 194, 277
Ahmed Fethî Paşa (Kâ'im-makâm): 206
Ahmed Hamdî Efendi (Karantina müdîri): 228
Ahmed Hulûsî Paşa (Kâ'im-makâm-ı Rikâb-ı Hümâyûn): 116, 117, 309
Ahmed Kâmil Efendi (İmâm-ı evvel-i şehriyârî Kırîmî Tatar Es-Seyyid El-Hâc Hâfız): 23, 25, 54, 56, 79, 194
Ahmed Lutfî Efendi Târîhi: 113
Ahmed Muhtâr Beg (Halîl Paşa-zâde Vâhidü'l-'ayn mâ-beynci): 42, 49, 75, 76, 194, 277
Ahmed Nazîf Efendi (Atana nâibi, Kulalı): 226
Ahmed Paşa (Doktor): 140
Ahmed Paşa (Firârî): 198, 199, 200
Ahmed Paşa (Gâzî): 17

Ahmed Paşa (Kalaylıkoz): 36, 37
Ahmed Paşa (Kalvonyalı): 131
Ahmed Paşa (Kapudân, Papuççı): 140
Ahmed Paşa (Mîr-livâ): 232
Ahmed Paşa (Ordu müşîri): 245, 246
Ahmed Paşa (Salinalı): 233, 234
Ahmed Paşa (Tunus vâlîsi): 229
Ahmed Paşa: 199, 304
Ahmed Şükrî Begefendi (Gümrük emîni, Mustafa İzzet Efendi'nin büyük oğlu): 20
Ahmed Usta (Tıranpet hocası): 109, 110
Ahmed Zekeriyyâ Paşa: 9
Ahmedaki (Hacı, Hanya a'yânından): 210, 214
Ahyolı Burgosı: 143
Ahyolı: 265
Ak Deñiz: 223
Ak Yapu Üsküdâr'da): 26
Akça Tag: 136
Akçataglılar: 124
Akçe Kızanlık Kasabası: 62
Akdeñiz: 269
Akif Efendi (Beglikçi): 117
Akif Efendi (Dâhiliye Nâzırı, El-hâc): 162
Akif Paşa (Doktor): 140
Akif Paşa: 267, 275, 278, 293, 305, 307, 319
Akil Beg (Enderûndan muhrec, kethudâ): 214, 215
Akkâ: 88, 138
Akkirmân: 259, 263, 268, 271, 272, 281
Akl-bend Lîmânı (Tunus'ta): 230
Alaca Minâre (Üsküdâr'da): 26
Alâiyye: 50, 76
Alây Köşki: 63
Aleko (Rûm tercümân): 122
Alî (Gelibolulu): 327

Alî (Hâsekî, Bagdâdlı Acı): 53, 81
Alî (Hz.): 181, 266
Alî (Otabaşı ve ser-turna): 48
Alî (Ser-gerde, Arnavûd): 50
Alî (Tebdîl hâsekîsi Bagdâdlı Acı): 64
Alî (Yeniçeri âsilerinden): 49
Alî Aga (Berberbaşı, Girîdî): 103, 104
Alî Aga (Bostancıbaşı Sarıyârlı Küçük): 64
Alî Aga (Girîdî Silahdâr): 107, 113, 119, 195, 214, 309
Alî Aga (Kemânî, Musikişinas): 78, 192
Alî Aga (Topçı biñbaşısı): 220
Alî Aga (Trabzonlu, Müşîr Abdulhalîm Paşa'nın babası): 6
Alî Beg (Arabkir'li Süleymân Paşa-zâde Tırnovi kâ'im-makâmı): 254
Alî Beg (Hâfız Paşa akribâsından Sivas kâ'im-makâmı Çolak): 135
Alî Beg (Mühendis-hâne-i berriye hâcesi mîralây): 121
Alî Beg (Şerifzâde): 228
Alî Beg (Top-hâneden mîralây Hacı): 121
Alî Beg (Tunuslı-zâde Kâşif, Cündî): 79, 118
Alî Begefendi (Ketebeden): 226
Alî bin Şihâb-ı Hemedânî (Müverrih): 324
Alî Cevâd Beg (Mısır kâşiflerinden Tunuslı 'Alî Beg-zâde): 14, 118, 207, 136, 216
Alî Efendi (Basîret Gazetesi sâhib-i imtiyâzı) Matbaası: 329
Alî Efendi (Câbirî-zâde): 228
Alî Efendi (İsfâkiyye nâzırı Kıbrıslı): 210
Alî Efendi (Kayseriyyeli Şeyh): 17
Alî Efendi (Kemânî, Musikişinas): 79, 192
Alî Efendi (Piyâde yoklamacısı): 13
Alî Efendi (Yanya ahâlîsinden): 214
Alî Efendi (Yeniçeri zâbitânından): 45
Alî Efendi (Yeñiçerilerden yetmiş ikiniñ kâtibi): 49
Alî Hâce (Musikişinas, Nây-zen): 78
Alî Necîb Begefendi (Vâlide kethudâsı): 198, 205
Alî Paşa (Çorlılı): 37

Alî Paşa (Gâzî Ahmed Paşa-zâde): 17
Alî Paşa (Mora fâtihi, Şehîd, sadrâzam): 29, 102, 141, 239
Alî Paşa (Silah-dâr): 40, 47
Alî Paşa (Yanya vâlîsi Depedelenli): 95, 97, 100, 101, 102, 136
Alî Paşa: 171
Alî Râ'ik Efendi (Mâliye Nâzır: 35
Alî Rızâ Efendi (Darb-hâne-i 'âmire müşîri): 120
Alî Rızâ Paşa (Haleb vâlisi): 9
Alî Şâh: 78
Alî Şîr Nevâyî: 37
Alî Yazıcı Aga (Resmo ahâlîsinden): 214, 219 Kandiye: 219
Alî Zekâkî (Hanya a'yânından): 210
Alman: 125
Almanya: 131
Amasra: 120
Amasya: 120, 124, 127, 128, 135
Anapa Kal'ası: 85
Anatolı: 4, 10, 16, 21, 29, 32, 33, 37, 46, 50, 93, 126, 136, 139, 236, 237, 265, 267
Anber Aga (Lala-yı şehriyârî): 62
Anber Aga (Sultân Selîm Hân çerâğlarından): 54
Anber Aga (Tavâşî Ağa): 63
Anber Mehmed Aga (Dârüssa'âde ağası): 29
Ankara: 10, 15, 120
Antalya: 239, 240
Arab Kullesi (Rodos'ta): 248
Arab-zâde Efendi (Şeyhu'l-islâm): 53
Arab: 73, 219
Arabistân: 136
Arabkir: 254
Argın: 228
Arîş (Mısır'da): 88
Arif Aga (Kurşuncıbaşı-zâde çukadâr, şâ'ir): 41
Arif Aga (Müellif Tayyârzâde Atâ'nın süd pederi, Hacı): 104

Arif Aga (Seferli kethudâsı, Şâhînci-başı, Cüvân): 41, 98
Arif Aga: 56, 59
Arif Aga (Keçi, Musikişinas): 192
Arif Beg (Katâr Agası-zâde): 228
Arif Begefendi (Mühimmât-ı harbiye nâzırı): 204
Arif Begefendi (Sultan IV. Mustafa'nın sır kâtibi): 41
Arif Efendi (Câbirî-zâde): 228
Arif Efendi (Hâriciyye nâzırı Safvet Paşa'nın birâderi): 123
Arif Efendi (Keresteci-zâde): 105
Arif Efendi (Ser-'askerî yoklama otası ketebesinden): 224
Arif Efendi (Tüfengçi-başı): 94
Arif Fennî Begefendi (Sır kâtibi): 62, 63
Arif Hikmet Begefendi (İsmet Begefendi-zâde El-hâc, Şeyhülislâm): 119, 126, 197, 225
Arif Paşa (Mîr-mîrândan Uzun): 226
Arnavud Köyü: 139
Arnavûd 'Alî (Vak'a-i Selîmiyye'de âsî): 48
Arnavud: 48, 62, 100, 214, 219, 220, 226
Arnavudluk: 5, 96, 117
Arslan-hâne: 58
Aśâkir-i Mansûre-i Muhammediyye: 11
Asım Efendi (Ayıntâbî, müverrih): 61, 73, 327
Asım Efendi Târihi (Kâmûs mütercimi, vak'a-nüvîs, 'Ayıntâbî'nin iki cild târihi): 94, 327
Aspozi: 124
Aşık Paşa Tezkiresi: 328
Aşkar 'Alî Paşa: 15, 18, 239
Aşkar Paşa (Cündî): 79
At Meydânı: 55
Atâ Beg (Hâs otalı): 118
Atâ Molla (Topal Şeyhu'l-islâm): 42, 43, 44, 45, 46, 49, 50
Atana: 10, 57, 60, 85, 126, 194, 226, 227
Atıf Beg (Rüşdî Paşa Birâderi-zâdesi): 110
Atîk 'Alî Paşa Mahallesi: 23

Avatya (Musikişinas): 79
Avrupa: 76, 77, 140, 196, 203
Avusturya: 125
Ayasofya Câmii: 23, 46, 106, 120, 163, 165
Ayastefânos Bârûthânesi: 140
Aydın: 213
Aydınoglı Hânkâhı (İstanbul'da): 28
Aydos: 6
Aykır İmâm (Sultan III. Selim'in şehid edilmesinde dahli bulunan Derviş Efendi'nin lakabı): 24, 25, 46, 48, 50, 52, 80, 81, 82
Aylemü'z-Zâhir (Cenâbî Mustafâ Efendi'niñ Arapça târihi): 326
Aynaroz: 271
Aynî (Şâ'ir, Ayıntablı): 61, 67, 72, 88, 89, 90, 91, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162
Ayvansarây: 141
Azab Kapusı: 91, 152
Azablar Câmii: 138
Azâdlu Bârûthânesi: 140
Azâdlu: 170
Azîz Aga (Cündî): 80
Azîz Beg (Çavuş, Musikişinas): 192
Azîz Efendi: 122
Azîz Paşa (İzzet Paşa-zâde Sofya mutasarrıfı): 253
Azîz Paşa (Mîr-livâ): 244
Aziz Mahmûd Hüdâyî Hânkâhı: 142

- B -

Bâb-ı 'Âlî: 13, 23, 142
Bafra: 120
Bâg-ı İrem: 77
Bagçe Kapusı İskelesi: 104, 105
Bagçe Kapusı: 13, 16, 142, 166, 235, 153
Bagdâd: 4, 5, 9, 53, 64, 76, 81, 111, 127, 137, 247, 324, 326, 327
Bahâ'üddîn Efendi (Kudsî-zâde): 228

Bahr-i Sefîd Bogazı: 109, 110, 143
Bahr-i Sefîd Eyâleti: 8
Bahr-i Siyâh Bogazı: 108
Bahrî Aga (Hanya a'yânından): 222
Bahrî Paşa (Hâfız Paşa birâderi): 131
Bahriyye (Kâtib Çelebi'nin târihi): 324
Balık-hâne: 62
Balıkesir: 7, 255
Balıklı Ova: 8
Balkanlar: 117
Balta Lîmânı Çayırı: 313, 314, 315
Bandırma Hânkâhı: 142
Bardo (Tunus'ta konak): 231
Basîret Gazetesi: 329
Basra: 9
Baş Kurşunlı Medresesi: 16
Baş Lala Kullesi: 53
Battâl Beg (Birecik mütesellimi 'Ayıntâbî): 132, 133
Batum: 236
Bayburd: 48, 50, 80
Bâyezîd Câmii: 18, 19
Baylan (Yerleşim yeri): 227
Bebek Kasrı: 83
Bebek: 139
Bedirhan Beg Vak'ası: 10
Bedros Aga (Beyrût gümrük mültezimi Misak-zâde): 229
Begkoz: 139, 142
Beglerbegi Câmii: 175
Beglerbegi Sarâyı: 140
Beglerbegi: 105
Begoglı: 77, 139, 143
Begpazarı: 124
Behcet Efendi (Hekîm-başı): 46, 99, 100, 101, 116, 194, 292
Behîc Efendi: 277

Behrâm Aga (Cündî): 79
Behrâm: 76
Bekir Beg (Beşiktâşî Safâyî-zâde Ahmed Efendi dâmâdı, kolagası): 114
Bekir Begefendi (Silahdâr aga tütüncisi): 118
Bekir Eendi (Hazîne kethudâsı): 41, 120
Bekir Efendi (Darb-hâne-i 'âmire nâzırı): 49, 75, 76
Bekir Efendi (Kahveci-başı): 113
Bekir Efendi (Soguk Çeşmeli): 114, 240
Bekir Efendi: 277, 311
Bekir Paşa (Topçı mîr-livâsı): 131
Belgırâd Karyesi: 141, 187
Belgırâd Târîhi: 326
Belgırâd: 39
Beriyyetü'ş-Şâm: 9
Bernard (Doktor): 140
Beşîr Aga Mescidi: 142
Beşîr Ahmed (Nasârâ kâ'im-makâmı Mîr): 240
Beşiktaş Mevlevî-hânesi: 142, 193
Beşiktaş: 23, 90, 114, 139, 143, 172, 207
Beyhân Sultân (III. Selim'in kızkardeşi): 28, 32
Beyrut: 4, 5, 8, 229, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 246, 247, 248, 303
Beyt-i Merâ (Cebel-i Lübnân'da Dürzi-Mârûnî karyesi): 243, 244, 245, 246, 302, 303
Beyzâvî (Farsça bir târih müellifi): 327
Tenkîhu't-Tevârîh (Hüseyin Efendi'nin târihi): 327
Bîcân Beg (Humbara-hâneden): 121
Bigalı: 177
Birecik Kal'ası: 129, 131
Birecik: 132
Birecik: 135
Bogaz-ı Bahr-ı Sefîd: 171, 174, 175, 177, 183
Bogaz-ı Bahr-ı Siyâh: 172
Bogaz: 127
Bogaziçi: 139, 151

Bogdân: 261
Bolanaki Efendi (Doktor): 140, 224
Bolu: 53
Bonaparta Târîhi: 328
Bosna: 5, 11, 125
Boyabâd: 120
Bozcaata: 30, 248
Bozok: 35, 76
Boztogan Kemeri: 100
Bulgaristan: 10, 271
Burgos Kasabası: 162
Burhân Tercümesi (Mütercim Âsım'ın): 73
Bursa: 11, 23, 77, 104, 110, 125, 143, 237, 255, 267, 319, 320
Bükreş: 6, 28, 271
Büyük Ayasofya Câmii: 142
Büyük Dere: 141

- C, Ç -
Cabbâr-zâde: 76
Ca'fer Aga: Köşk Bekçisi: 2
Cagaloglu: 153
Câmi'-i Kebîr (Bursa'da): 23
Câmi'-i Zeytûn (Tunus'ta): 231
Canik Sancagı: 12
Cebel-i Lübnân: 3, 8, 229, 239, 240, 242, 243, 244, 245, 302
Celâl-zâde ("Mesâlik ü Memâlik" adlı târihin müellifi): 327
Celâl-zâde (Mısır Tarihi'nin müellifi): 325
Celâl-zâde Mustafâ Çelebi'nin manzûm ve mensûr Tevârîhi: 328
Celâlü'd-dîn Harezmî: 78
Celâlü'd-dîn Şebüsterî: 78
Cem (Cemşîd): 69, 70, 158, 185
Cemâl Aga (Yanya ahâlîsinden): 214
Cemâl Beg (Aydın redîf mîr-alâyı): 213
Cenâbî Mustafâ Efendi ("'Aylemü'z-Zâhir" adlı Arapça târihin müellifi):

326
Cenâbî Târîhi (Arabî) Tercümesi: 328
Cennet Filizi (Sultan III. Selim'in ikinci imamı Abdülkerim Efendi'nin lakabı): 24
Cevdet Paşa (Ma'ârif nâzırı): 255
Cevdet Paşa Târîhi: 73, 74, 95, 327
Cevdet Paşa: 10
Cevher (Âsilerden): 53
Cevher Aga (Tavâşî Ağa): 63
Cevrî Usta (Hazînedâr, Çerkes): 55, 181
Cevrî Usta Mektebi: 180
Cezâyir-i Bahr-i Sefîd: 14, 128, 247, 303, 304
Cezâyir: 34, 283
Cezzâr Paşa: 88
Cidde: 15
Cihân-Nümâ (Kâtib Çelebi ve İbrâhim Müteferrika'nın târihi): 325
Cografya-yı Kebîr (Ebû Bekir bin Behrâm Dımışkî'nin "Kitâb-ı Atlas" adlı tarihinin tercümesi): 325
Corci (Musikişinas, A'mâ): 24
Cünye Karyesi: 229
Çalı Tabyası: 143
Çalılı (Nây-zen başı, Musikişinas):79
Çamlı Burun Tabyası: 143
Çamlı Burun: 173
Çamlıca: 136
Çañlı Tabya: 7
Çehârşenbe: 82
Çemenlik Tabyası: 143, 175
Çengel Karyesi: 139
Çeragân Sâhil-sarâyı: 99, 230, 235
Çerkes: 11, 35, 110, 120, 321
Çerkeş: 124
Çeşme Meydânı (Hanya'da): 221
Çeşme Meydânı: 62

Çıldır: 5
Çırpan: 253
Çirmen: 32, 161
Çorbacıoglı (Selânik a'yânından): 95
Çorlı: 143, 175, 267
Çorum: 120
Çörekçiler Kapusı: 153
Çubukâbâd: 120

- D -
Dârâ: 69, 163, 170, 189
Dârende: 109, 120, 124, 135, 222
Dâru'l-Beyk (Tunus'ta): 230
Dâvud Paşa (Bagdâd vâlisi): 137
Dâvud Paşa (Semt): 139
Dâvud Paşa Sarâyı: 67, 73
Dede Beg (Derebeyi): 136
Defterdâr İskelesi: 53, 143
Degirmen Burnı Tabyası: 143
Degirmen Dere (Filibe civarında): 251
Delâ'il-i Hayrât: 23
Delikli Taş (Yerleşim yeri): 124,135
Denizli: 119
Dervîş Aga (Silistre vâlisi Mîrzâ Sa'îd Paşa'nın kethudâsı Melez-i Zencî Abdullah Ağa'nın biraderi): 201
Dervîş Efendi (Sultan III. Selim'in şehid edilmesinde dahli bulunan Aykır İmâm): 24, 25, 42, 43
Dervîş Mehmed Paşa (Bağdâd vâlisi): 324
Dervîş Paşa: 10
Devhatü'l-Meşâyıh (Müstakimzâde Sa'dî Efendi'nin târihi): 325
Deyrü'l-Kal'a Manastırı: 245, 246
Deyrü'l-kamer: 77
Dîvân Yeri: 84
Dîvân Yolı: 65, 106

Dîvânî 'Alî Efendi Tarîki (Divan Yolu'nun asıl adı): 65
Dilâver Aga (Esmâ Sultan başağası, Hâfız): 20
Dilâver Beg (Çukadâr Gürcî): 305
Dilâver Paşa: 15
Diyâr-bekir: 10, 25, 77, 124, 128
Dürretü'l-Yetîme fî Ahbâri Mısri'l-Kadîme (Süheylî'nin târihi): 325
Dürrî (Şâir): 31
Dürrî-zâde 'Abdullâh Molla Efendi Konagı: 224
Dürzî: 243, 246

- E -

Ebe Selîm (Sırp kölelerinden hazîne kethudâsı): 53, 54, 55, 67, 81
Ebî Eyyûb-ı Ensârî: 28, 72, 77
Ebi'l-'Abbâs Ahmed İbni Yûsuf-ı Dımışkî (Arabî Târih müellifi): 324
Ebû 'Alî Sînâ: 78
Ebû Bekir bin Behrâm Dımışkî ("Kitâb-ı Atlas" adlı târihin müellifi): 325
Ebû Bekir Mümtâz Efendi (Âmedî-i divân-ı hümâyûn): 221, 222, 226
Ebûzer Gıfârî Hazretleri Türbesi: 141163
Edhem Aga (Sâzende küçük, Musikişinas): 192
Edhem Beg (Kemânî, Musikişinas): 192
Edhem Begefendi (Bostancıbaşı-zâde, Hacı): 119, 205, 224, 225, 226, 227
Edîb Aga (Bando mûsîkacı): 110
Edîb Aga: 110
Edîb Efendi: 292
Edirne: 3, 12, 13, 14, 27, 29, 33, 37, 83, 117, 140, 143, 235, 251, 252, 254, 262, 267, 271, 282, 326, 327
Edremîd: 203
Eflâk: 261
Eflâtûn: 21, 94
Efrenc: 77
Egin: 64, 221, 226
Ekrâd: 93
Elbistân: 120, 135
Emeviyye: 141

Emîn (Deñizoglı, Musikişinas): 79
Emîn Aga (Arnavud): 220
Emîn Aga (Silahdâr): 40, 47
Emîn Aga (Hâsköy A'yânı, Derebeyi): 136
Emîn Beg (Asâkir-i nizâmiyye kâ'im-mal .mı): 127
Emîn Beg (Kapu Çukadârı-zâde mîr-alây): 234
Emîn Beg: 132
Emîn Begefendi (Yâver Hasan Beg-zâde): 118
Emîn Efendi (Çavuş, Musikişinas): 192
Emîn Efendi (Çukadâr, Yeñiköyli Sarı): 220
Emîn Efendi (Deli): 82
Emîn Efendi (Hanyalı): 209
Emîn Efendi (Hazîne kethudâsı, Kıbrıslı): 3, 41
Emîn Efendi (Kapu çukadârı Sarı): 214, 215
Emîn Efendi (Kırbıçak Hâce-zâde): 119
Emîn Efendi (Nâ'ib): 210
Emîn Efendi (Sultan III. Selim'in imamı Abdü'l-Kerîm Efendi'nin babası, Bedestânî El-Hâc): 25
Emîn Efendi: 118
Emîn Mollâ (Velî Efendi-zâde): 194
Emîn Paşa: 225
Emîr Buhârî Tekyesi: 173
Enderûnî Çakırcıbaşı Hasan Paşa Câmii (Üsküdar Doğancılar'da): 26
Endülüs Târîhi Tercümesi: 326
Endülüs: 326
Erdşîr: 73
Eregli Vapurı: 127
Eregli: 120
Eresi Karyesi: 2
Ermeni: 122
Erzurum: 4, 5, 8, 13, 26, 141, 236, 247
Es'ad Beg (Derebeyi): 136
Es'ad Beg (Katâr Ağası-zâde): 228
Es'ad Efendi (Haleb müftîsi Câbirî-zâde): 228

Es'ad Efendi (Ordu kâdîsi): 263
Es'ad Efendi (Sahhâflar Şeyhi-zâde Vak'a-nüvîs): 61, 136, 327
Es'ad Efendi (Yeñişehir Müftîsi-zâde): 98
Es'ad Nassâr (Mîr Beşîr Assâf'ın müdîr-i umûrı): 241
Es'ad Paşa: 227, 238
Eski 'Alî Paşa (Semt): 142, 173, 194
Eski Vâlide (Üsküdâr'da): 26
Eskişehir: 28
Esmâ Sultân (Sultan II. Mahmud'un kızkardeşi): 136
Esmâ Sultân: 20, 195
Et Meydânı: 49, 264
Evrâk-ı Perîşân: 328
Evzahu'l-Mesâlik İlâ Ma'rifetihi'l-Buldân (Sipâhî-zâde Mehmed Efendi'nin târihi):324
Eyyûb (Mîrâhûr-ı evvel, Deli): 53
Eyyûb Câmii: 21, 77, 86
Eyyûb (Semt): 62, 139, 142, 143, 153

- F, G -
Fâ'ik Efendi (Yûsuf Paşa'nın kethudâsı, Gelibolılı): 228
Fahrüddîn Efendi (Mektûbî ser-halîfesi): 236
Fâkihetü'l-Hulefâ (Târih kitabı): 326
Fârâbî: 16
Fatîn Efendi Tezkiresi: 328
Fâtih (Semt): 194
Fâtih Câmii: 143
Fâtih Medârisi: 16
Fâzıl Efendi (Mü'ezzin-başı, Musikişinas): 79, 192
Fedâyî Tabyası: 143
Fendene Suyı (Kandiye'de): 221
Ferhâd Aga (Burûsalı): 110
Ferhâd Aga: 111
Ferîd İbrâhîm Beg (Mâ-beynci, şâir): 41, 62, 63, 230
Ferîdûn Beg Mecmû'ası: 328

Ferîdûn: 189
Fersûn Kızı (Cebel-i Lübnân'da Mârûnî): 242
Fes-hâne: 153
Fethiyye (Musiki eseri): 78
Fethu'r-Rahmân ("Cografya-yı Kebîr" sâhibiniñ tarz u kânûn-ı devlet-i 'aliyyeye dâ'ir târîhi): 326
Fettâh (Asilerden): 53
Fevzî Efendi ("Haber-i Sahîh" adlı târihin müellifi): 328
Feyzullâh Aga (Süsli, Cündî): 79
Feyzullâh Efendi (Bülbül Hâfız Efendi): 63
Fezâ'il-i Âl-i 'Osmân (Tabîb Şifâyî Şa'bân Efendi'niñ "Kâlâ'idü'l-'Ukbân" tercümesi olarak yazdığı târih): 326
Fezleke-i Târîh (Kâtib Çelebi'niñ 'Arabî târihi): 326
Fındıklı: 67, 104, 142, 206, 207
Fındıklılı Târîhi: 324
Fîsâgoras (Hakîm): 16, 78
Filibe: 121, 125, 131, 143, 154, 161, 227, 251, 254, 271
Firdevsî Efendi (Büyük tezkireci): 32
Firenk: 109
Fransa: 76, 88, 111, 122, 223, 270, 281, 283
Fransız: 109, 110, 229, 244
Fu'âd Paşa (Hâriciye nâzırı): 229, 303
Fu'âd Paşa: 8, 247
Gabrova: 252
Galata Kullesi: 31, 85
Galata Mevlevî-hânesi: 84, 90, 142
Galata Sarâyı: 17, 40, 86, 105, 140, 142, 177, 181
Galata: 118, 143, 176, 182
Gâlib Dede Efendi (Şâir, Şeyh): 31, 84, 85
Gâlib Efendi: 110
Gâlib Kemâl Efendi (Aynî-zâde): 229
Gâlib Paşa (Re'îsü'l-küttâb): 33
Garanbûse (Hanya'da): 223
Gazve-i Ahzâb: 274

Gelibolı: 37, 143, 228
Gelibolulu Âlî: 326
Gemlik: 319
Gerede: 26, 40, 105
Geyve: 124
Girîd: 7, 8, 13, 27, 37, 104, 105, 107, 111, 119, 128, 200, 206, 207, 208, 209, 213, 214, 217, 218, 222, 223, 224, 226, 230, 235, 236, 247, 257, 309, 321, 328
Gizli Sıtma (Tersâne emini Hacı İbrâhim Efendi'nin lakabı): 49
Göksu: 2, 91
Gözleve: 8
Gügercinlik (Yıldız Câddesi'nde): 99
Gül-hâne Kasrı: 109, 137, 196, 203
Gülâbî Oglı (Sarrâfândan, Yahudi): 49
Gülbün-i İnşâ (Rif'at Paşa'nın eseri): 112
Gülhâne Meydânı: 109
Gülşen-i Hulefâ (Bagdâdî Nazmî-zâde'nin târihi): 326
Gümüş Suyı: 10
Gürci: 111

- H -

Habâb Efendi (Mektûbî-i ser-'askerî): 229
Haber-i Sahîh (Fevzî Efendi'nin târihi): 328
Habîb Efendi (Posta-hâne müdîri Şehbender-zâde): 228
Habîbü's-Siyer (Mîrhand'ın hâherzâdesi Handmîr'in târihi): 325
Habit Memiş (Vak'a-i Selîmiyye'de âsî, Ahıshalı mütevellî): 48
Hâce Sa'dü'd-dîn Efendi: 324, 325
Hacı 'Alî (Beytü'l-Mâl): 234
Hacı Ahmed (Trablus-ı Garb'da, Şeyhu'l-Beled): 232, 233, 234
Hacı Ahmed Paşa Hammâmı: 201
Hacı Batran (Ser-gerde): 228
Hacı Beşîr Aga Mescidi: 142
Hacı Edhem Begefendi (Müsteşâr-ı sadr-ı 'âlî): 112
Hacı Efendi (Mültezim): 252

Hacı Hamza (Yerleşim yeri): 120, 124
Hacı Reşîd Aga (Esmâ Sultân yaglıkçısı): 195
Hacı Sâ'ib Efendi (Yeñiçeri efendisi): 109
Haçı Revso (İsfâkiyyeli, eşkıyâdan): 218
Hadım Hasan Pâşâ Sebîli: 153
Hâdî Efendi (Ordu-yı hümâyûn kethudâsı): 263
Hadîce Hanım (Sır kâtibi Mustafa Nûri Paşa'nın büyük vâlidesi): 2
Hadîkatü'l-Mülûk (Osmânzâde Tâ'ib'in târihi): 325
Hadîkatü'l-Ulyâ (Emîrhand'ın "Ravzatu's-Safâ" adlı tarihinin tercümesi): 325
Hadîkatü'l-Vüzerâ (Osmânzâde Tâ'ib'in târihi): 27, 325
Hâfız Ağa (Saray ağalarından): 54
Hâfız Efendi (Kömürci-zâde, musâhib, musikişinâs): 16, 19, 20, 79, 192
Hâfız İsmâ'il Paşa: 48
Hâfız Paşa (Çerkes): 4, 124, 126, 127, 128, 129, 131, 132, 134, 198, 201, 202
Hafîd Efendi (Kâdî-'asker): 42, 44
Hafîd Efendi: 50, 52, 62, 80, 82
Haleb: 4, 5, 9, 13, 15, 36, 77, 111, 127, 129, 136, 202, 225, 227, 228, 239, 247, 326
Halebî (Eser): 119
Hâlet Efendi (Atabeg-i Devlet): 98, 99, 100, 102, 104, 105, 194, 261
Hâlet Sa'îd Efendi (Kırîmî-zâde re'îsü'l-küttâb): 44, 45
Halîfetü'r-Rü'esâ (İbrâhîm Efendi-zâde Moralı Resmî Ahmed Efendi'nin târihi): 33, 327
Halîl Aga (Beyhan Sultan'ın baltacılar kethudâsı, Reîsü'l-Küttâb Mehmed Emin Efendi'nin babası): 28)
Halîl Beg (Yeñiçeri Agası-zâde çukadâr): 114, 118
Halîl Edîb Beg (Müellif Tayyârzâde Atâ'nın biraderi): 95, 109, 110
Halîl Efendi (Bando mûsîkacı, mîralây): 110
Halîl Efendi (Çavuş, Musikişinas): 192
Halîl Efendi (Galata Sarâyı hâcelerinden Geredevî Es-seyyid El-hâc): 26, 40, 105
Halîl Efendi (Top-hâne kâtibi Beglerbegili): 105

Halîl Efendi: 110
Halîl Hamîd Efendi (Hazîneli dördünci yazıcı Alyanak): 115
Halîl Hamîd Efendi (Hazîneli): 305
Halîl Hâsekî (Macâr Tabyası zâbiti): 49
Halîl Kâmilî Paşa (Hacı): 228
Halîl Paşa (Kapudân): 140
Halîl Paşa (Serasker): 120
Halîl Paşa: 199
Halîl Rif'at Efendi (Hazînedâr): 110
Halîl Rif'at Paşa (Dâmâd, Ser-'asker): 3, 118, 125, 137, 198, 200, 204, 205, 263
Halîm Paşa: 7
Hâlid Efendi (Antalya kâim-makâmı vekîli): 240
Hâlid Paşa: 131
Halvâcıbaşı İskender Aga Mektebi (Karaköy'de): 28
Hamâ: 229
Hamâna Karyesi (Cebel-i Lübnân'da): 246
Hamdullâh (Hattât, Şeyh, Amasyalı: 23
Hamdullâh Paşa (Kâ'im-makâm): 45
Hamîdiyye Târîhi: 327
Hamza Efendi (Re'îsü'l-küttâb): 27
Hân-ı Müdîric (Cebel-i Lübnân'da): 246
Handmîr (Mîrhând'ıñ hâher-zâdesi, "Habîbü's-Siyer" adlı târihin müellifi): 325
Hanîf İbrâhîm Efendi (Şâir): 31
Hantumân Karyesi (Haleb civarında): 228
Hanya: 207, 208, 209, 217, 219, 221, 222, 223, 235
Har Oglu (Derebeyi): 136
Haremeynü'ş-Şerîfeyn: 137
Harezm: 78
Harpût: 4, 9, 10, 120, 128
Hasan Aga (Papuççı): 208
Hasan Aga (Ser-mahfil, Musikişinas): 192
Hasan Aga (Sır kâtibi Mustafa Nûri Paşa'nın babası): 2

Hasan Beg (Kataraağası zâdelerden, Hacı): 228
Hasan Beg (Süleymân Paşa kayın-pederi): 47
Hasan Beg (Şâ'ir, Yâver): 47, 119
Hasan Beg-zâde (Müverrih): 26
Hasan Beg-zâde Târîhi (Na'îmâ'ya me'haz): 325
Hasan Beg: 119
Hasan Begefendi (Meşhur tarihçi Hasan Beyzâde'nin babası, Küçük): 26
Hasan Begefendi (re'îsü'l-küttâb Küçük): 26
Hasan Çelebi'niñ Tezkiretü'ş-Şu'arâsı: 328
Hasan Efendi (Hanya müftîsi, Reçlâkî): 210
Hasan Efendi (Mektûbî otasından müfîz): 228
Hasan Efendi (Top-hâne kâtibi Beglerbegili): 105
Hasan Fehmî Efendi (Ulemâdan, El-hâc): 228
Hasan Hâce (Bando mûsîkacı): 110
Hasan Hakkı Paşa (Tokâdî, Kel): 7, 226, 227
Hasan Paşa (Kato, Cündî): 15, 79
Hasan Paşa (Topçı, Hacı): 131
Hasan Paşa Hanı: 150
Hasan Paşa Oglu (Derebeyi): 136
Hasan Şakar (Dürzî tâifesinden): 246
Hasan Şâkir Beg (Bostancıbaşı):
Hasan Tahsîn Efendi (Defterdâr): 46
Hasîrî-zâde Hânkâhı: 142, 173
Hasköy: 136, 77
Hâşim Beg (Cevl Seyyid Mehmed Aga-zâde, Musikişinas): 79, 192
Hâşim Beg (Çavuş): 118
Hâtem-i Tayy: 26, 75, 165, 185, 206
Hâtif Efendi (Musâhib): 192
Hâtif Efendi (Urefâdan): 194
Havza Kaplucası: 127
Haydar Aga (Cündî): 79
Haydar Aga (Hanya a'yânından): 210
Haydar Aga (Hanyalı): 209
Haydar Paşa (Semt): 131, 139

Haymana: 120
Hayrî Aga: 118
Hayrullah Efendi Târîhi (Hekîm-başı 'Abdu'l-Hak Efendi-zâde Îrân sefîri): 328
Hayrullâh Efendi (Re'îsü'l-etibbâ): 99, 100
Hayrullâh Efendi (Şehr-emîni): 194
Hayrü'd-dîn Paşa (Husrev Paşa memlûklarından mîr-livâ): 121
Hayrü'd-dîn Paşa: 121
Hazret-i Hâlid Semti: 5
Hazret-i Yûşa' Türbesi: 142
Hebenneka: 44, 47
Hegbeli Ata: 103, 104, 140, 144, 151
Hegbeli: 124
Helbel Oglu (Halebli, Derebeyi): 136
Herakl: 260
Heşt Bihişt (Kostantiniyye'ye dâ'ir Şehrî-zâde Sa'îd Efendi'nin târîhi): 327
Hezârgırad: 143
Hırka-i Sa'âdet Câmii: 23
Hırka-i Sa'âdet: 141, 143, 168
Hırmenlik: 147
Hızır Aga (Kemânî):24
Hızır (Hz.): 78, 87, 156, 158
Hicâz: 5, 15, 17, 137
Hidâyet Aga Konagı (Süleymâniye'de): 222
Hidâyet Câmii: 13, 16, 141, 166
Hilmî Efendi: 105
Hilye-i Şerîf: 23
Hind: 77
Hindistân: 76
Honus Karyesi (Kütahya'da): 104
Horasân: 193
Hudâvendigâr: 4, 12, 95, 108, 109, 323
Hudeybiyye: 266, 269
Hulûsî Efendi (Hattât): 125

Humbara-hâne Kışlası: 77
Humus: 9
Hurşîd (Daha sonra bu adı alan Fransız askerî muallim): 109
Hurşîd Aga (Kandiye ahâlîsinden): 214
Hurşîd Aga: 292
Hurşîd Beg (Kâ'im-makâm): 201
Hurşîd Mehmed Paşa (Sayda vâlîsi silahdâr 'Alî Aga kölesi): 16
Hurşîd Paşa (Beyrut vâlisi): 240, 244
Hurşîd Paşa (Mâliye nâzırı): 251
Hurşîd Paşa (Sayda Vâlisi): 302
Husrev Aga: 111, 119
Husrev Mehmed Paşa (Kapudân-ı deryâ, sadrâzam): 3, 11, 109, 137, 203, 306, 308, 319
Husrev Paşa (Sadr-ı a'zam): 198
Husrev Paşa (Ser-'asker): 109, 110, 116, 117, 125, 226
Husrev Paşa: 18, 19, 112, 121, 138, 198
Husrev-i Pervîz: 173
Husrev: 189
Hülâgû: 189
Hüseyin 'Avnî Paşa (Sadrâzam): 250
Hüseyin Aga (Fındıklılı kapucıbaşı Hacı): 207
Hüseyin Aga (Mâ-beyn-i hümâyûn hademesi, Okçı): 207
Hüseyin Aga (Rikâbdâr, vâlide sultân kethudâsı): 63
Hüseyin Aga (Yüzbaşı): 114
Hüseyin Beg (Hanya a'yânından): 210
Hüseyin Beg (Sultân Selîm'in kahveci-başısı Rüstem Efendi memlûklarından süvârî mîr-alâyı Gürci): 121
Hüseyin Efendi (Çavuş): 111
Hüseyin Efendi (Dervîş, Musikişinas): 192
Hüseyin Efendi (Kitâbçı-zâde, Cündî): 79
Hüseyin Efendi (Re'îsü'l-küttâb 'Acem-zâde): 27
Hüseyin Efendi ("Tenkîhu't-Tevârîh" adlı târihin müellifi): 327
Hüseyin Paşa (Aga): 109, 161
Hüseyin Paşa (Amuca-zâde): 36

Hüseyin Paşa (Çavuş, Musikişinas): 192
Hüseyin Paşa (Doktor): 140
Hüseyin Paşa (Kapudânı deryâ, Küçük): 25, 76, 91, 120, 121
Hüseyin Paşa (Ordu ser-'askeri): 261
Hüseyin Paşa (Re'îs): 126, 127, 205
Hüseyin Paşa (Rüstem Efendi kölesi dâr-ı şûrâ re'îsi ferîk): 15
Hüseyin Paşa: 124, 130
Hüseyin Rüşdî Efendi (Haleb Mâl me'mûrı): 227
Hüseyinâbâd: 120
Hüsnî Aga (Musikişinas): 192
Hüsnî Aga (Müezzin, Musikişinas): 79
Hüsnî Beg (Vâlî paşa mehâdîminden): 220
Hüsnî Beg: 117
Hüsnî Efendi (Edirneli mültezim): 252
Hüsnî Efendi ("Sâ'ika-i Zafer" adlı tarihin müellifi, Safed kâ'im-makâmı Girîdî): 328
Hüsnü'l-Muhâdara fî Ahbâri Mısr-ı Kâhire (İmâm Suyûtî'nin târihi): 325

- I, İ -

Ikdu'l-Manzûm (Edirneli Mehmed Efendi'nin Şakâyık-ı Nu'mâniyye'ye zeyl olarak yazdığı târih): 326
Isfahân: 193
Isparta: 236
İbiş (Vak'a-i Selîmiyye'de âsî): 48
İbrâ'île Tavalcıya: 260
İbrâhîm 'İsmet Begefendi (Râ'if İsmâ'îl Paşa-zâde): 82
İbrâhîm (Denizoglı, Musikişinas): 79
İbrâhîm Aga (Beyrût'da ser-gerde): 245
İbrâhîm Aga (Derebeyi): 136
İbrâhîm Aga (Girîdî Köse): 37
İbrâhîm Aga (Kethudâ): 38
İbrâhîm Aga (Sergerde): 245
İbrâhîm Beg (Hanya a'yânından): 210
İbrâhîm Efendi (Anbâr emîni): 99

İbrâhîm Efendi (Es-seyyid El-hâc, Seferî-hisârî): 123
İbrâhîm Efendi (Sarây-ı 'atîk teber-dârlarından masraf çerâgı): 28, 29
İbrâhîm Efendi (Ser-mahfil, Musikişinas): 192
İbrâhîm Efendi (Tersâne emîni, Hacı, Gizli Sıtma): 49, 75, 76
İbrâhîm Efendi (Üsküdâr'da şeyh): 26
İbrâhîm Efendi (Yüzbaşı): 114
İbrâhîm Efendi: 277, 319
İbrâhîm Kethudâ: 277
İbrâhîm Nesîm Efendi (İbrâhîm Kethudâ lakaplı): 49, 75, 194
İbrâhîm Paşa (Dâmâd): 36, 41
İbrâhîm Paşa (Filibeli): 131
İbrâhîm Paşa (Livâ): 110
İbrâhîm Paşa (Mısır vâlisi Mehmed Ali Paşa'nın oğlu): 137
İbrâhîm Paşa (Piyâde mîr-livâsı Filibeli): 228
İbrâhîm Paşa (Rumili vâlisi, Pehlevân, Baba Paşa): 95, 96
İbrâhîm Paşa (Vidin vâlîsi Senglili): 125
İbrâhîm Paşa: 202
İbrâhîm Râsih (Enderûn-ı Hümâyûndan Çukadâr Agalık'dan Muhrec, Şâ'ir): 190
İbrâhim Müteferrika: 41, 98, 324, 325
İdrîs Aga (Dârü's-sa'âde agası): 31
İdrîs-i Bitlîsî: 326
İhmâl Paşa Câmi'i: 142
İhtimân Kasabası (Samakov civarında): 253
İlmî Molla Efendi (Yâsînî-zâde): 22, 23
İlyâs (Hz.): 156
İlyâs Aga (Dârü's-sa'âde agalarından): 115
İlyâs Aga (Silahdâr): 17, 40
İmâd-ı Îrânî (Hattat): 23
İmâm Suyûtî: 325
İmroz Atası: 248
İnâdiye Mahallesi: 142
İncüli Kasr: 77
İngiliz: 76, 210

İngiltere: 77, 242, 243, 247, 281, 283, 303
İrân ve Gürcistân seferlerine dâ'ir mecelle (İdrîs-i Bitlîsî'nin): 326
İrân: 10, 78, 193
İsâ Aga (Dârü's-sa'âdetü'ş-şerîfe ağası, Hâfız): 214
İsâ Aga (Îsâ-zâde): 228
İsâ Aga (Saray ağalarından): 55
İsak (Ortaköyli, Tanbûrî): 24
İsakçı: 7, 87
İsfâkiyye (Resmo'da): 218, 219
İshak Efendi (Büyük): 78
İshak Paşa (Derebeyi): 136
İskender Beg (Rüşdî Paşa birâder-zâdesi): 110
İskender: 72, 74, 149, 155, 171, 181
İskenderiyye: 171
İskenderun: 227, 229
İskilib: 120
İslavlar: 125
İsmâ'îl 'Âsım Efendi (Şeyhu'lislâm Çelebi-zâde): 239
İsmâ'îl Aga (Bölükbaşı, Kurşunluoglu, Resmo ahâlîsinden): 219
İsmâ'îl Aga (Cündî, Köle): 114
İsmâ'îl Aga (Dellâl-zâde, Musikişinas): 79, 192
İsmâ'îl Aga (Mültezim, Hacı): 252
İsmâ'îl Aga (Resmo ahâlîsinden, Kurşunluogl): 214
İsmâ'îl Beg (Arnavud Poşo): 100
İsmâ'îl Beg (Kâtib): 231
İsmâ'îl Beg (Örfî Paşa'nın mahdûmu): 230
İsmâ'îl Beg (Topçıbaşı Mustafâ Aga-zâde kâ'im-makâm): 121
İsmâ'îl Efendi (Dede Dervîş, Musikişinas): 192
İsmâ'îl Efendi (Müftî-i şûrâ): 121, 123
İsmâ'îl Efendi Amasya müftîsi): 128
İsmâ'îl Paşa (Bostancıbaşı, Hâfız): 80
İsmâ'îl Paşa (Doktor): 140
İsmâ'îl Paşa (Hâfız): 49
İsmâ'îl Paşa (Mısır vâlisi Mehmed Ali Paşa'nın oğlu): 137

İsmâ'îl Paşa (Mîr-livâ): 131
İsmâ'îl Paşa (Sadr-ı a'zam): 42, 46
İsmâ'îl Paşa (Silahdâr 'Alî Paşa kölesi begler-begi Cündî): 15
İsmâ'îl Paşa: 81, 118
İsmâ'îl Rahmî Paşa (Depelenli-zâde): 248
İsmâ'îl Rûmî (Şeyh): 16
İsmâ'îl Sabrî Beg (Antalya kâ'im-makâmı): 239
İsmâ'îl Efendi (Dervîş, Dede, Musikişinas): 78
İsmâ'il Paşa (Piyâde): 132
İsmet Efendi (Dîvân kâtibi Şişman): 214, 215
İsmet Paşa (Âl-i Ramazân'dan Necîb Beg-zâde): 15
İsmet Paşa (Mîr-alây): 206
İsmet Paşa: 4
İspeçar (Doktor): 140
İstanbul: 2, 4, 17, 23, 28, 30, 45, 48, 52, 60, 75, 78,, 79, 81, 82, 112, 116, 139, 140, 141, 142, 163, 187, 199, 211, 221, 223, 229
İstanköy: 248, 249
İstavroz (Semt): 142
İstifnâki (Doktor, Edirneli): 140
İstinye Körfezi: 151
İstinye: 153
İşkodra: 11, 64, 111, 117, 137, 238
İtalya Târîhi: 328
İzârî Efendi (Mühimme-nüvîsân): 207
İzmîd: 124, 143, 152, 254, 319
İzmîr: 14, 77, 109, 223, 229, 247
İzzet 'Alî Paşa (Sultân-zâde, şâ'ir): 30
İzzet Aga (Başçavuş, Musikişinas): 79, 192
İzzet Aga (Çukadâr): 292
İzzet Aga (Hazîneli tekyeci): 118
İzzet Aga (Ortaköy Bostancı Ocagı Ustası-zâde Ortaköylü Enderûnî Çukadâr Şişman): 118, 123
İzzet Aga (Tekyeci): 307
İzzet Beg (Beglikçi): 14

İzzet Beg (Kemân-keş Menteş-zâde): 118, 207
İzzet Beg (Râmiz Paşa-zâde): 13
İzzet Efendi (Basîrî-zâde): 119
İzzet Efendi (Çavuş, şâ'ir, Musikişinas): 192
İzzet Efendi (İmâm-ı sultânî, Musikişinas): 79
İzzet Efendi: 225
İzzet Mehmed Paşa (Bahr-ı Sefîd Bogazı muhâfızı, kapudân, Dârendeli): 109, 222
İzzet Mehmed Paşa (Sadrâzam, Bolevî Baltacı): 53
İzzet Mehmed Paşa-yı Sânî: 31, 32
İzzet Mollâ (Keçeci-zâde): 60, 61, 67, 98, 99, 100, 101, 116, 117, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 187, 188, 194, 255, 267, 276, 277, 279, 280, 285, 286, 287, 289, 290, 292
İzzet Mollâ (Müezzin, Hâfız): 122
İzzet Paşa (Dârendeli): 131
İzzî Süleymân Efendi Târîhi: 324

- K -

Ka'b bin Züheyr: 169
Ka'be: 87, 155, 160, 169, 173, 186
Kabakçı Mustafâ (Kastamonılı, âsî): 48, 49, 50, 80
Kabataş: 13, 62
Kadıkıran: 9
Kadırga Limânı Meydânı: 143
Kadırga Limanı: 177
Kâdî Köyü: 142
Kadr-hâne Dergâhı: 16
Kadrî Beg (Mîr-alây): 228
Kâf-zâde Fâ'izî Çelebi'niñ "Zübdetü'l-Eş'âr"ı: 328
Kafkale Seyfi (Eşkıyâdan): 218
Kâgıd-hâne: 88
Kahramân: 91
Kahvecioglı: 80

Kal'a-i Sultâniye: 143, 151
Kal'acık: 124
Kalâ'idü'l-Ukbân (Arapça târih): 326
Kalafat: 7
Kalvonya: 131
Kalyoncı Oglu (Derebeyi): 136
Kamaniçe: 27
Kâmî Efendi (Hacı): 122
Kâmil Begefendi (Yâver-i harb): 123
Kâmil Begefendi: 316
Kâmil Paşa (Mîr-livâ Mühendis): 205
Kâmil Paşa (Sayda vâlisi): 226
Kandilli: 2, 142
Kandiye: 214, 221, 222, 224, 235
Kankırı: 2, 119, 120, 122
Kânûn-nâme (Kâtib Çelebi'nin): 326
Kapan-ı Dakîk İskelesi: 138
Kapan-ı Dakîk: 143, 162
Kapucak Derbendi: 253
Kapucak: 251
Kara 'Alî (Mahmud Râ'if Efendi'nin kâtili): 49
Kara 'Osmân (Derebeyi): 136
Kara Çelebi-zâde (Şeyhülislâm): 51
Kara Dâvud: 51
Kara Deñiz Bogazı: 49, 50, 80, 114
Kara Feyzî (Derebeyi): 136
Kara Mustafa Paşa Kasrı: 42
Kara Todori Kostantin Efendi (Doktor): 140
Karaca Ahmed (Semt): 142
Karahisâr: 228
Karakayık (Yerleşim yeri): 129
Karaköy: 28
Karalar (Yerleşim yeri): 129
Karamân Hammâmı (Fâtih civarında): 194

Karatag: 8, 256, 258
Karayova: 7
Karesi: 255
Karlova: 253
Kars: 4, 5
Kartal Karyesi: 142, 143, 170
Kasbar Beg (Doktor): 140
Kâsım Aga (Hazînedâr): 62
Kâsım Aga (Saray ağalarından): 54
Kâsım Paşa (Semt): 23
Kâsım Paşa Mevlevî-hânesi: 84, 87, 142, 193
Kastamonı: 12, 31, 48, 127
Katerina Târîhi: 328
Kâtib Çelebi: 324, 325, 326
Kâtib Oglu (Derebeyi): 136
Kavak: 120, 131, 132, 135, 213
Kavaklı Mehmed Beg (Piyâde İsmâ'îl Paşa livâsında kâ'im-makâm): 132
Kavmi (Rum Kapdan, eşkıyâdan): 218
Kayser: 260
Kayseriyye: 17
Kayyûmcâki Şâkir Efendi (Hanya a'yânından): 223
Kazâbâd: 120, 135
Kebân Ma'deni: 120
Keçi Deresi (Gabrova civarında): 252
Kedûs Karyesi (Kütahya'da): 104
Keferdî'a Karyesi: 227
Kel Ahmed (Derebeyi): 136
Kelefce: 279, 282
Kemâl Gâlib Efendi (Aynî-zâde): 110
Kemâlü'd-dîn Tûsî: 78
Ken'ân Aga: 118
Kerbelâ: 4, 5
Kerîm Beg (Vâlî paşa mehâdîminden): 220
Kıbrıs: 77, 103, 113, 118, 247, 248

Kılıç 'Alî Paşa Mahallesi (Beşiktaş'ta): 90, 142
Kırım: 23, 44, 54, 78, 113, 118, 256, 257, 258, 262, 271
Kısıklı: 142
Kızanlık: 6, 252, 253
Kigalık: 10
Kirâmî Efendi: 122
Kirmân: 78
Kitâb-ı Atlas (Ebû Bekir bin Behrâm Dımışkî'nin târihi: 325
Koca Nişâncı Mehmed Paşa Târîhi: 327
Kocaili: 108, 110, 254
Kogacı Dede Hânkâhı: 142
Konya: 9, 104, 138, 142, 153, 227, 247, 327, 328
Korfa: 84, 88
Koska: 142, 228
Kostaki Efendi (Doktor Bolanaki Efendi'nin mahdûmu): 224
Kostantiniyye: 270, 327
Kozan: 10
Köme Faslı: 193
Körüm (Yerleşim yeri): 124, 135
Kubâd: 165
Kubbe-i Hadrâ: 190
Kula: 226
Kuleli Kışlası: 139
Kumkapu Câmi'i: 142
Kumkapu: 168
Kur'ân: 6, 72
Kurd Kulagı (Yerleşim yeri): 227
Kureyş: 274
Kurı Çeşme Sarâyı: 235
Kurı Çeşme: 20, 142, 222
Kurı Pazarı: 120
Kurretü'l-Ebsâr fî Netâyici't-Tevârîh Ve'l-Ahbâr (Şeyh-zâde Sa'îd Efendi'niñ diğer adı "Nuhbe-i Sa'dî" olan târihi): 327
Kuşhâne: 54, 55

Kutbî Efendi (Hanya muhâsebecisi): 209, 210
Küçük Ayasofya: 93, 142
Küçük Çamlıca: 179
Küçük Göksu Mesîresi: 142
Küçüksu: 2
Künhü'l-Ahbâr (Gelibolulu Âlî'nin târihi): 326
Kürd: 131, 198, 213, 245
Kürdistân: 5, 111, 124, 136, 247
Kütahya: 95, 104, 204, 228

- L -

Lâdik: 120, 135
Lâleli Câmii: 21, 62
Latîf Aga-zâde (Şerbetçiler kethudâsı): 214
Latîf Efendi (Keçeci-zâde Sâlih Efendi akribâsından kapan nâ'ibi): 49
Latîfî Çelebi'niñ Tezkiretü'ş-Şu'arâsı: 328
Latin: 324
Lazistân: 5
Levend Çiftligi: 76, 77, 85
Levid Kumpanyası: 228, 240
Limni: 248, 249
Londra: 198, 270
Lutfî Efendi Târîhi: 111, 112, 328
Lübbü't-Tevârîh (Şehrî-zâde Sa'îd Efendi (Kırım hânlarına dâ'ir târihi): 326
Lüle Burgosı: 143

- M -

Maçan Kabîlesi (Abaza): 11, 110, 321
Maçin: 7
Maçka: 139
Ma'den: 206
Magnîsâ: 62, 77
Mâhir Beg (Moralı Âmedî): 128

Mahmere: 9
Mahmûd Nedîm Begefendi (Küçük rûznâme, Eginli-zâde): 64
Mahmûd Paşa (Mîr-livâ Kürd): 131, 213
Mahmûd Paşa Hammâmı: 17
Mahmûd Paşa Yokuşı: 195
Mahmûd Râ'if Efendi (İngiliz Mahmûd Efendi): 49
Mahmûd Tayyâr Beg (Müellif Tayyâr-zâde Atâ'nın küçük oğlu, müderrisînden): 328, 329
Mahmûdiyye (Vapur): 140
Mahrek-i Himemü'l-Kâsırîn (Tabakât-ı Meşâyıh ve 'ulemâ-yı mezâhib-i erba'aya dâ'ir Haleb 'ulemâsından 'Ömer İbni Ahmed Eş-Şinâ''nın târihi): 326
Malatya: 4, 120, 124, 127, 128, 129, 135, 202
Mâlikî: 229
Malkoç Beg hafîdiniñ muhtasar Târîhi: 327
Malta (Vapur): 240
Malta: 230, 235
Maltepe: 139
Ma'n: 26, 206
Manastır: 11, 96, 97, 121, 126, 206
Mancınık (Yerleşim yeri): 124, 135
Mar'aş: 120, 134, 135
Mardin: 120
Mârkar (Musikişinas): 79
Marko Paşa (Doktor): 140
Marmara Deñizi: 235
Mârûnî: 241, 242, 243, 246
Matla'u's-Sa'deyn (Abdu'r-Rezzâk Semerkandî'nin târihi ve Râgıb Paşa'nın tercümesi): 327
Matoz'uñ Yalısı (Tarabya'da): 114
Matrân Tobya (Cebel-i Lübnân'da âsî, Mârûnî): 242, 243, 246
Mâ-verâ'ü'n-nehr: 158
Mâzenderân: 179
Mazhar Efendi: 228

Mazlûm Begefendi (Mısır kapu kethudâsı, Girîdî): 200
Mecîd Efendi (Kâtib): 205, 225
Mecid Efendi (Tahrîrât müdîri): 125
Mecidözi: 120
Mehmed 'Alî Aga (Galata gümrük baş kâtibi Mustafâ Efendi-zâde): 118
Mehmed 'Alî Efendi (Meclis kâtibi, Trabluslı): 234
Mehmed 'Alî Paşa (Mısır vâlîsi): 138
Mehmed 'Alî Paşa (Mısır vâlisi): 137
Mehmed 'Alî Paşa (Mısır vâlisi): 199
Mehmed 'Alî Paşa (Mısır vâlisi): 202
Mehmed 'Alî Paşa (Sadrâzam, Dâmâd): 5 229, 235, 236
Mehmed 'Alî Paşa Türbesi (Mısır'da): 23
Mehmed 'Alî Rızâ Paşa: 9
Mehmed 'Atâ'ullâh Efendi (Şânî-zâde): 94
Mehmed 'Ârif Aga (Eyyûbî, Kurşuncı Başı-zâde, Sâbık mahlaslı şâ'ir): 41, 54, 60
Mehmed 'Ârif Aga (Sekbânbaşı): 49
Mehmed 'Ârif Efendi (Arab-zâde): 82
Mehmed 'Ârif Efendi (Re'îsü'l-Küttâb): 31, 33, 34
Mehmed (Mîrâhûr-ı evvel Deli Eyyûb Oglı Kör): 53, 62
Mehmed (On yedi bölügüñ mütevellîsi, Arnavûd Hacı): 48
Mehmed Aga (Biñbaşı): 214
Mehmed Aga (Edremîd a'yânı Mürîd-zâde Hacı): 203
Mehmed Aga (Hanya a'yânından): 222
Mehmed Aga (Mühtedî): 104
Mehmed Aga (Piyâde biñbaşısı): 220
Mehmed Beg (Köse): 127, 128, 135
Mehmed Beg (Mîr-alây Laz): 210, 219, 220
Mehmed Beg (Mîr-alây Trabzonî): 213
Mehmed Beg (Mîr-alây): 214
Mehmed Beg (Mustafa Nûri Paşa'nın kethudâsı): 232, 233
Mehmed Beg (Seferli kethudâsı Receb Paşa-zâde): 24
Mehmed Beg (Silistre defterdârı, Ispartalı): 236
Mehmed Beg (Âdilî-zâde): 228

Mehmed Begefendi (Seferli kethudâsı Receb Paşa-zâde): 63
Mehmed Begefendi (Sultan II. Mahmud'un lalası, Seferli kethudâsı Receb Paşa-zâde): 54, 55, 56, 59
Mehmed bin Hüseyin Efendi (Alî bin Şihâb-ı Hemedânî'nin on bâbı şâmil Zahîretü'l-Me'mûl adlı Farsça Târihi'ni "Tuhfetü'l-Me'mûl" adıyle Türkçeye çeviren müverrih): 324
Mehmed Cân Efendi (Şeyh): 17
Mehmed Çelebi (Tanbûrî, Musikişinas): 78
Mehmed Efendi (Bando mûsîkacı, Nokta): 110
Mehmed Efendi (Cündî ve kemânkeş, Şişmân): 118
Mehmed Efendi (Doktor): 140
Mehmed Efendi (Fesato kâtibi): 233, 234
Mehmed Efendi (Hazîne kethudâsı, Sakkâ-zâde Seyyid): 63
Mehmed Efendi (Kankırılı-zâde Es-Seyyid El-hâc Hâfız): 119
Mehmed Efendi (Mühtedî, Rûm fetretine dâ'ir târihçenin müellifi): 327
Mehmed Efendi (Müverrih): 111
Mehmed Efendi ("Nuhbetü't-Tevârîh" adlı târihin müellifi, Edirneli): 327
Mehmed Efendi (Şerîf-zâde, şeyhülislâm): 83
Mehmed Emîn 'Alî Paşa (Sadr-ı A'zam): 321, 322
Mehmed Emîn (Mehmed Tayyâr Efendi'nin oğlu): 95
Mehmed Emîn Aga (Çukadâr): 109
Mehmed Emîn Aga (Çukadâr, askerî muallim): 110
Mehmed Emîn Beg (Yâver Hasan Beg-zâde): 119
Mehmed Emîn Efendi (Re'îsü'lküttâb Üç Anbârlı): 28, 31
Mehmed Emîn Efendi (Sarây-ı hümâyûnuñ muvazzaf hâcelerinden Kankırılı-zâde şehrî Es-seyyid El-hâc Hâfız): 122
Mehmed Emîn Efendi (Kıbrıslı): 113
Mehmed Emîn Efendi: 82
Mehmed Emîn Paşa (Kıbrıslı, Sadrâzam): 247, 304
Mehmed Emîn Âlî Paşa (Sadrâzam): 238
Mehmed Es'ad Efendi (Müderrisînden Burnâz Beg-zâde Dervîş): 45
Mehmed Fâ'iz Efendi: 82
Mehmed Kâmil Efendi: 82
Mehmed Kâmil Paşa (İzmir vâlisi, serasker, mühendis): 14

Mehmed Mu'ammer Beg (Kâ'im-makâm-ı rikâb-ı hümâyûn Rüşdî Paşa-zâde, mîralây): 121, 221
Mehmed Mu'ammer Paşa (El-Hâc): 12
Mehmed Nezîh Beg (Müellif Tayyâr-zâde Atâ'nın büyük oğlu, Konya vilâyeti mektupçusu): 323, 328
Mehmed Paşa (Çukadâr Aga Boşnak 'Osmân Aga-zâde: 12
Mehmed Paşa (Girîd vâlîsi): 235
Mehmed Paşa (Kıbrıslı): 118
Mehmed Paşa (Kürd): 131
Mehmed Paşa (Mîr-livâ Kürd): 220
Mehmed Paşa (Musul vâlisi, Balıkesrî Girîdîzâde): 7
Mehmed Paşa (Revândızlı Kör, Derebeyi): 9, 136
Mehmed Paşa (Sokullı): 138
Mehmed Paşa (Teber-dâr): 37
Mehmed Râ'if Begefendi (Re'îsü'l-küttâb Mehmed Ârif Efendi'nin mahdûmu): 33
Mehmed Râşid Paşa (Serasker, El-Hâc): 4
Mehmed Reşîd Paşa (Husrev Paşa'nıñ Gürci kölelerinden, Gözlükli): 128
Mehmed Rızâ Efendi (Nakîbü'l-eşrâf Seyyid, "Seb'u's-Seyyâr fî Ahbâri't-Tâtâr" adlı tarihin müellifi): 325
Mehmed Rüşdî Paşa (Erzurum Müftîzizâde): 13
Mehmed Rüşdî Paşa (Ordu-yı hümâyûn müşîri): 236
Mehmed Rüşdî Paşa (Sadrâzam): 5, 6, 248, 304
Mehmed Rüşdî Paşa: 14, 224
Mehmed Sa'îd Muhib Efendi: 306
Mehmed Sa'îd Paşa (Burûsalı, Dâmâd): 125, 126
Mehmed Tayyâr Efendi (Müellif Ahmed Atâ'nın babbası): 40, 51, 52, 56, 63, 72, 96, 101, 105, 106
Mehmed Tayyâr Paşa (Ferîk): 120, 126, 127, 133
Mehmed Yektâ Efendi (Mansûre baş kâtibi): 109
Mehmed Zeynü'l-'Âbidîn Efendi: 82
Mekke: 17, 122, 167, 168, 274
Mekkî Mehmed Efendi: 82
Mekteb-i Sanâyi': 91

Melek Ahmed Paşa (Vezir): 27, 31
Melek Girmez (Bahçe Kapısı'nda Yeniçerilerin mekanı): 13, 141
Memiş (Âsîlerden):
Memiş (Yeniçeri âsilerinden): 49, 50
Menâkıb-ı Hazret-i Mevlânâ: 325
Menemen: 10
Merâvî Kuyusı (Üsküdâr'da): 26
Mercân Aga (Dârü's-sa'âde agası Küçük): 61, 62
Merîç Nehri: 251
Merkez Efendi Hânkâhı: 142
Mersin: 226
Merzifon: 120, 124
Merzubân-nâme: 30
Mes'ûd Paşa (Musikişinas): 192
Mes'ûdiyye (Vapur): 140
Mesâlik ü Memâlik (Celâl-zâde'nin târihi): 327
Mescid-i Aksâ: 143, 179
Meses (Yerleşim yeri): 227
Mesîh Süleymân Paşa: 26
Meş'aru'ş-Şu'arâ (Seyyid 'Âşık Nattâ'î'nin Tezkiretü'ş-Şu'arâsı): 328
Meşkhâne: 55
Mevlânâ Celâlüddîn-i Rûmî Türbesi (Konya'da): 142, 153
Mevlânâ Celâlüddîn-i Rûmî: 91, 190, 191
Mevlânâ İdrîs'iñ Târîhi: 328
Meydân-ı Lahm: 43
Mezâr (Nizib civarında yerleşim yeri): 131, 133, 198
Mısır Târîh-i Cedîdi: 325
Mısır: 3, 5, 14, 17, 23, 32, 34, 42, 76, 77, 84, 88, 109, 111, 118, 121, 122, 126, 127, 137, 138, 171, 199, 200, 201, 206, 213, 216, 219, 221, 326
Mısr-ı Kâhire: 171
Mısır Târîhi (Celâlzâde'nin): 325
Mîr Beşîr 'Assâf (Cebel-i Lübnân a'yânından): 241
Mîr Beşîr Ahmed (Cebel-i Lübnân'da Kâ'im-makâm): 243
Mîr Hasan (Mârûnî tâifesinden): 246

Mîr-gûn Semti: 206
Mîrâhûr Mahallesi (Üsküdâr'da): 201
Mîrûn (Musikişinas): 79
Mîrzâ Sa'îd Paşa (Silistre vâlisi): 201
Midhat Paşa (Sadrâzam): 251
Midillü: 237, 248, 249
Mir'ât-ı Kâ'inât (Koca Tevkî'î hafîdi Ahmed Efendi'nin târihi): 326
Miskînler (Üsküdâr'da): 165
Miskînler Çeşmesi: 142
Molla Câmî (Manzum Selîmnâme müellifi): 325
Molla Husrev: 119
Molla Şihâbî (Manzum Selîm-nâme müellifi): 326
Molok (Mareşâl): 131
Mora: 38, 39, 95, 102, 128, 141, 255, 256, 257, 260, 267, 268, 269, 270, 271, 280, 281, 282
Moskov: 260, 270, 272, 273, 274
Mösyö Alison: 304
Mösyö Döşen (Beyrut'ta Fransız görevli): 244
Mösyö Evengle (İngiliz konsolosı): 210
Mösyö Kalos (Fransız askerî muallim, sonradan Rüstem Beg adını almış): 110, 111
Mösyö Kalverd (Selânik konsolosu, İngiliz): 243, 247
Mösyö Kaporal (Girîd tahaffuz-hânesi müdîri, Fıransız): 206, 207
Mösyö Mankel (Askerî musiki hocası): 110
Mösyö Mever (İngiltere başkonsolosu): 303
Mösyö Molok: 134
Mösyö Mönceri (Tabîb): 230, 231
Mu'ammer Paşa: 13, 14, 118, 141, 292
Mudurnı: 124
Muhammed (Hz.): 11, 53, 82, 85, 112, 117, 157, 163, 167, 169, 189, 231, 259, 265, 272, 281
Muhammed Lâlâ-yı Mısrî: 78
Muhammediyye (Tunus'ta konak): 231
Muhbir-i Sürûr (Vapur): 230

Muhtâr Aga: 111
Muhtâr Beg (Mâliye nâzırı): 249
Muhtâr Begefendi (Nâşid Beg-zâde kapu kethudâsı): 222, 239
Muhyi'd-dîn Aga (Musikişinas): 79, 192
Murâd Re'îs Türbesi (Rodos'ta): 248
Murâd Suyı: 133
Murâd-zâde Murâd (İstanbul kâdîsi): 42, 43, 50, 52, 62, 80, 82
Mûsâ Paşa (Kozbekçi Pandul A'rec 'Osmân Paşa hafîdi Selânikli kâ'im-makâm, Köse): 42, 43, 48, 49, 50, 80, 81
Mûsâ Safvetî Efendi (Evkâf-ı hümâyûn nâzırı): 198, 221, 222, 237
Musaddık Beg (Küçük 'Alî Oglu, Payas a'yânından): 227
Musallâ (Eİstanbul'da semt): 28
Musannif Efendi: 82
Mushaf-ı Şerîf: 23
Mustafa Paşa (Alemdâr): 45, 54, 56, 57, 59, 63, 67, 73, 74, 81
Mustafâ 'İzzet Efendi (Nakîbü'l-eşrâf): 2, 16, 192, 196
Mustafâ 'İzzet Efendi (Yesârî-zâde, Hattât): 17, 18, 20, 21
Mustafâ 'Ârif Efendi (Alî Paşa hazîne kâtibi): 240
Mustafâ 'Âşir Efendi: 82
Mustafâ (Avadân bostancılarından Deli): 53, 81
Mustafâ (Cüce): 67
Mustafâ (Deli): 62
Mustafâ (Kazgancı): 50
Mustafâ (Ocak muhzırı ve ocak başçavuşı, Kahveci): 48
Mustafâ (Sekbânbaşı Kahvecioglı Hâ'in): 44, 45
Mustafâ (Tokuzuncı cemâ'atiñ mütevellîsi):48
Mustafâ (Yirmi beş bölügüñ ihtiyârı Kazgânî Laz Hacı): 48
Mustafâ Aga (Çukadâr aga, Arnavud): 114
Mustafâ Aga (Destbân Aga-zâde, Mustafa İzzet Efendi'nin babası): 16
Mustafâ Aga (Hammâloglı): 67
Mustafâ Aga (Kavvâs-başı): 207
Mustafâ Aga (Kemânî, Musikişinas): 192
Mustafâ Aga (Kırîmî, mâ-beynci): 113, 118
Mustafâ Aga (Mîve-i ter gümrükçüsü, Mehmed Râşid Paşa'nın babası): 4

Mustafâ Aga (Mü'ezzin-başı Şâkir Efendi birâderi Kemânî): 79
Mustafâ Aga (Süvârî ser-gerdesi Argınlı): 228
Mustafâ Aga: 311
Mustafâ Ağa (Kapu agası Sersem Hâfız): 64
Mustafâ Beg (Bozoklı): 35
Mustafâ Beg (Hazîneli Ney-zen): 64
Mustafâ Çelebi ("Tabakâtü'l-Memâlik" adlı târîhiñ mü'ellifi Tosyalı kâdî Celâl-zâde): 328
Mustafâ Efendi (Başkâtib, Midillüli): 237
Mustafâ Efendi (Galata gümrük başkâtibi): 118
Mustafâ Efendi (Hamîdî-zâde): 82
Mustafâ Efendi (Kethudâ-yı rikâb-ı hümâyûn): 45
Mustafâ Efendi (Mehmed Tayyâr Efendi'nin imamı): 94
Mustafâ Efendi (Midillüli Sâbıkalu): 249
Mustafâ Efendi (Müellif Tayyârzâde Atâ'nın dedesi, surre emîni, kahvecibaşı El-Hâc): 40
Mustafâ Efendi (Mültezim, Hacı): 252
Mustafâ Efendi (Re'îsü'l-Küttâb El-Hâc Koca): 27
Mustafâ Efendi (Sır kâtibi): 113, 114
Mustafâ Efendi (Telhîsî-zâde): 27
Mustafâ Mazhar Paşa (Haleb vâlîsi Serezli Yûsuf Paşa-zâde): 131, 228
Mustafâ Mes'ûd Efendi (Nu'mân Efendi-zâde, re'îsü'l-etibbâ): 64
Mustafâ Nâ'ilî Paşa (Sadrâzam): 236
Mustafâ Necîb Efendi ("Vak'a-i Selîmiyye Târîhi" müellifi): 73, 94, 327
Mustafâ Nûrî Paşa (Sır Kâtibi): 2, 110, 118, 200, 206, 232, 235, 249, 320
Mustafâ Paşa (Alem-dâr): 5, 48, 61, 98
Mustafâ Paşa (Çelebi): 52, 73, 74, 82
Mustafâ Paşa (Hazîne-dâr): 231
Mustafâ Paşa (İşkodralı): 64, 137
Mustafâ Paşa (Kavaklı): 131
Mustafâ Paşa (Lala): 327
Mustafâ Paşa (Manastırlı Tâhir Paşa-zâde mîr-mîrân): 206
Mustafâ Paşa (Mîr-livâ İki Kafalı): 246
Mustafâ Paşa (Rusçuklı Alemdâr): 52, 53

Mustafâ Refîk Beg (Hacı Bekir Paşazâde): 5, 229
Mustafâ Reşîd Paşa (Hâriciye nâzırı): 198, 200, 203, 204, 206, 229, 237, 239, 277
Mustafâ Rızâ Efendi (Safvetî Paşa birâderi): 226,
Mustafâ Rüşdî Efendi (Girîd mal müdîri, Eginli): 221, 226
Mustafâ Sabrî Aga (Burûsalı):
Mustafâ Sabrî Paşa (Yemen vâlisi, Bursevî): 11, 110
Mustafâ Vâsıf Efendi (Hattât): 17
Mustafâ Vehbî Efendi (Yanyalı): 122
Mustafâ Zarîf Paşa (Koskalı Nazîf Aga-zâde): 127, 228
Musul: 7, 120
Muş: 131, 198
Muvakkit-hâne-i Fâtih: 85
Müderris Yahyâ Efendi Câmi'i: 90
Mültekâ (Eser): 119
Müneccimbaşı Târihi (Arapça, üç cild): 327
Münîb (Ayıntâbî Hâce): 42, 43, 44, 45, 48, 50, 52, 62, 76, 80, 81, 82, 83, 93
Müntahabât-ı Âsâr (Sadâret Müsteşârı Rif'at Bey'in eseri: 200
Müslim 'Abdullâh Beg (Babtis Oglu): 228
Müstakîm-zâde Sa'dî Efendi: 325
Müstakil Bagdâd Târîhi: 328

- N -

Nâbî Efendi (Şâir) Merkadi: 142
Nâfiz Paşa: 245
Nahl-bend Mahallesi: 98
Nakş-ı Dil (Vâlide Sultân): 65
Na'îmâ Efendi (Müverrih): 36, 37, 38, 39, 40, 325
Na'îmâ Efendi Târîhi: 26, 328
Na'lli Mescid: 23
Na'llu Baba Hazretleri Merkadi: 143
Na'llu: 120
Na'ra Burnı: 183

Nasfet (Ebe Selim'in haftâncısı, Arnavud): 67
Nâsır Efendi (Mektûbî): 222
Nâsıru'd-dîn Fârâbî: 78
Nasrânî: 241
Nasru'd-dîn (Musiki bilgini, Hâce): 78
Nasûh Oglu (Derebeyi): 136
Nâşid Beg: 307
Nâz-perver Usta (Hazîne-dâr): 88
Nazîf Ağa (Koskalı): 228
Nazmî-zâde (Bagdâdî, "Gülşen-i Hulefâ" adlı târinin müellifi): 324, 326
Nazmî-zâde-i Bagdâdî (Müverrih):
Nebîl Beg (Mîralây): 214, 307
Nebîl Begefendi (Kîsedâr-zâde): 123
Nebîl Efendi (Bâb-ı 'Âlî Ketebesinden): 162
Necâtî Efendi Hânkâhı: 142
Necîb Aga (Keçi 'Ârif Aga 'acemisi Tanbûrî, Musikişinas): 192
Necîb Efendi (Çavuşbaşı): 263
Necîb Efendi (Çukadâr): 41
Necîb Efendi: 19, 43
Necîb Paşa (Bagdâd vâlisi): 4
Necîb Paşa (Bando mûsîkacı,Yesârî-zâde, ferîk): 110
Necîb Paşa (Ferîk): 15, 17, 151
Necîb Paşa (Varna muhâfızı): 121
Nedîm Efendi (Hâriciyye kâtibi): 206
Nedîm Efendi (Mustafâ Reşîd Paşa kethudâsı Sâdık Aga-zâde): 128, 129
Nedîm Efendi (Müneccimbaşı'nın üç cildlik Arapça tarihinin mütercimi): 327
Nedîm Efendi: 132, 135
Nehr-i Murâd: 129, 131
Nemçe: 264
Nemrûd: 37, 62
Nergisî: 30
Neş'et Beg (İkinci mâ-beynci): 238
Neş'et Efendi: 31, 32

Neşât-âbâd: 142
Netâyicü'l-Fünûn (Nev'î Efendi'nin): 327
Nev'î ("Netâyicü'l-Fünûn" adlı eserin müellifi, Hâce-i Pâdişâhî): 327
Nev'î-zâde 'Atâyî ("Şakâyık Zeyli" müellifi): 326
Nev-Peydâ (Şehrîzâde Sa'îd Efendi'nin târîhçesi): 36
Nevâdirü'l-Mehârib (Konya'daki şehzâdegân muhârebelerine dâ'ir Gelibolulu 'Âlî'nin târihi): 327
Nezîr (Asilerden): 54, 62, 81
Nezîr (Dârü's-sa'âde agalarından hazîne vekîli): 53
Nîl: 88, 171, 172
Nîş: 125, 251
Nikogos (Musikişinas): 79
Nikola (Yazıcı): 208, 210
Niyâzî Beg (Humbarahâneden): 121
Niyâzî Paşa (Mîr-livâ): 205
Nizâmiyye Firkateyni: 223
Nizâmiyye Kalyonu: 126
Nizâmü't-Tevârîh (Beyzâvî'nin Farsça târihi): 327
Nizîb: 131, 138, 198, 201, 225
Nu'mân 'Amuca (Urefâdan): 194
Nu'mân Aga (Tanbûrî, Musikişinas): 192
Nu'mân Beg (Selânikli Hacı): 26
Nûh (Hz.): 153
Nûh Kuyusı (Üsküdâr'da): 26
Nuhbe-i Sa'dî (Şeyh-zâde Sa'îd Efendi'niñ diğer adı "Kurretü'l-Ebsâr fî Netâyici't-Tevârîh Ve'l-Ahbâr" olan târihi): 327
Nuhbetü't-Tevârîh (Edirneli Mehmed Efendi'nin iki cild târihi): 327
Nûr-ı 'Osmâniye Câmii: 121, 140
Nûrî Beg (Merkez-zâde): 110
Nûrî Beg (Vâlide Kethudâsı-zâde): 229
Nûrî Beg Târîhi (Enderûndan müfîz, vak'a-nüvîs): 327
Nûrî Beg: 118
Nûrî Dede Efendi (Keresteci-zâde): 193
Nûrî Efendi (Kasîdeci-zâde İmâm-ı evvel, Musikişinas): 79

Nûrî Paşa (Doktor): 140
Nûru'd-dîn Begefendi (Ferîk Osmân Paşa birâderi): 122
Nûrullâh Beg (Hakkârili): 10
Nusret-nâme (Gelibolulu Âlî'nin Lala Mustafâ Paşa gazavâtını mübeyyin târihi): 327
Nüzhet Efendi (Merzubânnâme mütercimi): 30

- O, Ö -

Ok Meydânı Câmii: 142
Ok Meydânı Tekyesi: 118, 142, 168
Okçılar Başı: 190
Ortaköy: 123, 142
Oruç Beg Târîhi: 324
Osmân Aga (Kîlâr kethudâsı Kemânî, Musikişinas): 192
Osmân Aga (Mehmed Paşa'nın babası, Boşnak): 12
Osmân Aga (Nizâm-ı 'askerî zâbitânından): 108
Osmân Aga (Ocak agası): 110
Osmân Aga (Zabtiye zâbitânından Kızanlıklı Kurdcı): 252, 253
Osmân Aga Mescidi: 142
Osmân Beg (Riyala, Topal): 199
Osmân Beg (Zekî Mehmed Aga-zâde, Musikişinas): 192
Osmân Begefendi: 315
Osmân Efendi (Bando mûsîkacı, livâ): 110, 192
Osmân Efendi (Mehmed Tayyâr Efendi'nin amcası, Hacı): 41
Osmân Efendi (Palabıyık Hâce birâderi Abdurrahîm Efendizâde): 122
Osmân Hayrî Efendi (Bostancı-başı, Es-seyyid): 306
Osmân Nûrî Paşa (Atana vâlîsi): 227
Osmân Paşa (Alâiyeli): 76
Osmân Paşa (Dellâl-zâde İşâretçi): 15
Osmân Paşa (Ferîk): 122
Osmân Paşa (İşâretçi): 118, 225
Osmân Paşa (Kozbekçi Pandul A'rec): 49, 42, 81
Osmân Paşa (Mektûbî-zâde): 249
Osmân Paşa: 111

Osmân-zâde Tâ'ib: 325
Osmâncık: 120, 124
Ovanis (Hâsköylü, Musikişinas): 79
Ovannis Efendi (Es'ad Paşa sarrâfı Avakim-zâde Arslanoglı): 238
Ömer (Kazgânî): 80
Ömer Aga (Başçukadâr, Seyyid): 63
Ömer Aga (Biñbaşı): 125
Ömer Aga (Bostancıbaşı): 67
Ömer Aga (Hâsekî aga): 64
Ömer Beg ('Ma'den vâlîsi Mustafâ Paşa-zâde): 206
Ömer Cemâl Efendi (Çengeloglı Tâhir Paşa'nın müsteşârı): 214, 215
Ömer Efendi (Dâr-ı şûrâ-yı 'askerî başkâtibi): 250
Ömer Efendi (Ocak agası): 76
Ömer Efendi (Yeñiçeri zâbitânından Kazancı): 45, 48
Ömer Efendi (Zıhanalı, meşhur müderris): 118
Ömer Hulûsî Efendi (Şeyhülislâm Samânî-zâde): 44, 45, 82
Ömer İbni Ahmed Eş-Şinâ' ("Mahrek-i Himemü'l-Kâsırîn" adlı Tabakât-ı Meşâyıh ve 'ulemâ-yı mezâhib-i erba'aya dâ'ir târihin müellifi, Halebli): 326
Ömer Paşa (Ferîk): 227
Ömer Paşa (Kumandan): 4, 7, 126
Ömer Paşa (Şumnı Ordusu kumandanı): 236, 237
Ömer Râsim Efendi (Defterdâr kîsedârı, El-hâc): 116
Örfî Paşa (Şûrâ-yı 'askerî a'zâsından): 230
Özbek: 18, 19

- P, R -

Palabıyık Hâce Efendi: 82, 122
Papazlı Karyesi (Filibe civarında): 254
Pâris: 226
Pâsbân Oglu (Derebeyi): 136
Pavlaki Efendi (Tercümân): 214
Payas: 10, 227
Pazarcık: 251

Pazarlı: 251
Peçevî İbrâhîm Efendi Târîhi: 324
Pertev Efendi (Re'îs): 33, 34, 116, 117, 278
Pertev Paşa: 33, 34, 138, 267, 278, 283, 293
Peskaviç (Mareşal): 7
Peyk-i Şevket (Vapur): 207, 221, 226
Pirens Mançukof (Rus prensi): 236
Polo Yorgaki (Eşkıyâdan): 218
Prusya: 122, 131
Râ'if Efendi (Doktor): 140
Râ'if İsmâil Paşa: 82
Ra'ûf Begefendi (Rif'at Paşa'nın mahdûmu): 112, 199
Ra'ûf Paşa (Abdî Paşa'nın oğlu): 12
Ra'ûf Paşa (Meclis-i vâlâ re'îsi): 205
Ra'ûf Paşa: 198, 321
Râgıb Aga (Payas a'yanından): 228
Râgıb Mehmed Paşa: 30, 327
Râgıb Paşa (Çelebî Efendi Vekilharcı-zâde Şişman): 15
Râgıb Paşa (Kabataşlı Şişman): 13, 121
Rahîmî Begefendi (Habeşî-zâde): 37
Rahmâniyye-i İskenderiyye: 171
Râmî Çiftligi: 4, 9, 17, 100, 112, 115, 117, 118, 139, 277
Râmî Kışlası: 113, 292
Râmî Mehmed Paşa: 36
Râmiz Efendi (Kapudân paşa, Kırîmî): 78
Râmiz Efendi (Tarihçi Na'îmâ'nın oğlu): 40
Râmiz Efendi Tezkiresi (Teberdârândan müverrih Na'îmâ Efendi-zâde): 328
Râmiz Efendi: 73, 81, 277
Râmiz Paşa: 13
Râsih Beg: 110
Râsih İbrâhîm Aga (Çukadâr aga, Musikişinas): 79
Râşid Beg (Masraf muhâsebecisi): 237
Râşid Beg (Sipâhî süvârî kâ'im-makâmı mîve-i ter gümrükçisi-zâde, mehter-hâne mîralâyı): 121

Râşid Beg ("Yemen ve San'â Târîhi" müellifi): 326
Râşid Efendi (Mühür-dâr): 214
Râşid Efendi (Müverrih): 37
Râşid Efendi Târîhi: 324
Râşid Mehmed Efendi: 32
Râşid Paşa (Ser-'asker, Hacı): 131, 140, 227, 229
Râşid Târîhi: 128
Râtib Efendi (Vekâyi' İbrâhim Efendi-zâde): 214
Ravzatu'l-Ahbâb (Karaçelebizâde Abdülaziz'in): 325
Ravzatu's-Safâ (Emîrhand'ın târihi): 325
Ravzatü'l-Ebrâr (Şeyhülislam Karaçelebizâde Abdülaziz'in târihi): 325
Ravzatü's-Selâtîn (Sâ'î Çelebi'nin târihi): 325
Rayhâ: 229
Receb Çelebi (Musikişinas): 78
Receb Efend (Kîlâr kethudâsı, Hâce): 41
Receb Paşa: 51
Refîk Beg (Hacı Bekir Paşa-zâde, Reîs Hüseyin Paşa'nın kethudâsı): 127
Refîk Efendi (Ordu reîsi): 33, 277
Resmo: 214, 219
Reşîd Aga (Beşiktâşî Uzun): 207
Reşîd Aga (Darb-hôr): 114
Reşîd Aga (Musâhib): 114
Reşîd Efendi (Mâl müdîri): 232, 237
Reşîd Efendi (Mühtedî): 249
Reşîd Efendi (Mühürdâr, Çerkes): 207, 219
Reşîd Efendi (Nûr-ı 'Osmâniye Hatîbi-zâde, Hacı): 122
Reşîd Efendi (Tayyârzâde, Müellif Tayyârzâde Atâ'nın büyük dedesi): 40
Reşîd Mehmed Paşa (Haleb vâlîsi, bostancıbaşı-zâde): 15
Reşîd Paşa (Darancur): 15
Reşîd Paşa (Hacı): 204, 205
Reşîd Paşa (Köle): 120, 214
Reşîd Paşa (Nûr-ı 'Osmâniye Câmii hatîbi-zâde, Asamm, Hacı): 121
Reşîd Paşa (Ordu-yı hümâyun müşîri, Gözlüklü): 10
Reşîd Paşa (Sadr-ı a'zam): 117, 124

Reşîd Paşa (Silahdâr 'Alî Aga kölesi): 16
Revândız: 9, 136
Reyhâniyye (Yerleşim yeri): 227
Reyzeli Aşîreti: 9
Rıfkî Efendi (Ahmed Buhârî Tekkesi Şeyhi): 163
Rızâ Beg (Sogukçeşmeli Bekir Efendi-zâde): 114
Rızâ Begefendi (Mâ-beyn-i hümâyûn müşîri): 198
Rızâ Efendi (Anadolu ordusu kumandanı): 236
Rızâ Efendi (Kemânî, Musikişinas): 79, 192
Rızâ Paşa (Hacı): 118, 119
Rızâ Paşa (Ser-Kurenâ, Mâbeyn-i hümâyûn müşîri): 318, 319
Rif'at Beg (Asâkir-i hâssadan): 121
Rif'at Beg (Şeh-levendim Hâfız 'Abdullâh Aga-zâde, Musikişinas): 19, 79, 192
Rif'at Beg: 110
Rif'at Begefendi (Hacı 'Alî Begefendi-zâde, sadâret müsteşârı): 199
Rif'at Efendi (Doktor): 140
Rif'at Efendi (Hazîne kâtibi enderûnî Ressâm): 123
Rif'at Efendi: 118
Rif'at Paşa (Yanya vâlisi): 8
Rif'at Paşa: 112
Riyâzî Çelebi'niñ Tezkiretü'ş-Şu'arâsı: 328
Rodos: 8, 14, 117, 248, 303
Rûhî Târîhi: 325
Rûm fetretine dâ'ir Mühtedî Mehmed Efendi Târîhçesi: 327
Rûm: 111, 122, 214, 261, 268, 272, 277, 275
Rûmili: 4, 5, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 15, 21, 22, 24, 50, 52, 93, 126, 136, 139, 236, 237, 253, 257, 265, 267, 322
Rusçuk: 6, 52, 147, 148, 149, 236, 237
Rusûhî Efendi (Ordu-yı hümâyûn defter-dârı, Hacı): 238
Rusya: 6, 7, 8, 9, 33, 34, 111, 117, 204, 236, 256, 258, 260, 261, 269, 270, 275, 277, 279, 281, 282, 283, 285, 293, 328
Rüstem Beg (Mösyö Kalos, Fransız askerî muallim): 111
Rüstem Efendi (Kahveci-başı): 75, 111

Rüstem Efendi (Mâ-beynci): 41
Rüstem Efendi (Resmo ahâlîsinden): 214, 219
Rüstem Efendi: 76, 277
Rüstem Paşa (Mûy-tâb): 131
Rüstem Paşa: 325
Rüstem: 70, 73, 93, 149
Rüşdî Paşa (Kâ'im-makâm-ı rikâb-ı hümâyûn): 110
Rüşdî Paşa (Mu'ammer Paşa'nın pederi kâ'im-makâm-ı rikâb-ı hümâyûn Erzurûm Müftîsi-zâde): 141

- S -

Sâbık (Şâir Eyyûbî Mehmed Ârif Ağa'nın mahlası): 41
Sabrî Paşa (Tuna Vilâyeti vâlisi): 252
Sabrî Paşa (Vezir): 240, 243
Sa'd-âbâd: 156
Sadefçiler Başı (İstanbul'da): 30
Sâdık 'Osmân Aga (Kahvecibaşı): 63
Sâdık Efendi (Erzurûmî, şeyh): 26
Sâdık Paşa (Mâliye nâzırı): 240
Sadrî Beg: 120
Sadrü'd-dîn Begefendi (Koca Yûsuf Paşa birâder-zâdesi): 120
Sa'dullâh Aga (Cündî): 80
Sa'dullâh Efendi (Hazîne-i hümâyûn kethudâsı): 41
Sa'dullâh Efendi (Vâsıf Beg birâderi, Musikişinas): 192
Sa'dullâh Paşa (Ferîk): 128
Safâyî-zâde Ahmed Efendi Yalısı: 99
Safed: 328
Safî Efendi (Re'îs): 49
Safiyyü'd-dîn 'Abdü'l-mü'min: 78
Safvetî Paşa: 240
Sahratullâh: 179
Sâ'î Çelebi ("Ravzatü's-Selâtîn" adlı târihin müellifi): 325
Sâ'ib Efendi (Mâliye nâzırı; Hacı): 198
Sâ'ib Paşa (Hacı): 122

Sa'îd Aga (Fısdık, Musikişinas): 192
Sa'îd Aga (Kahvecibaşı): 41
Sa'îd Aga (Üsküdârî Tiryâkî, Musikişinas): 192
Sa'îd Beg (Hızır Aga-zâde şâ'ir, Musikişinas): 79, 192
Sa'îd Beg (Kandiye ahâlîsinden): 214
Sa'îd Beg (Ser-gerde): 219
Sa'îd Dede Efendi (Musikişinas): 79
Sa'îd Efendi (Baş-çukadâr): 113
Sa'îd Efendi (Diğer adı "Nuhbe-i Sa'dî" olan "Kurretü'l-Ebsâr fî Netâyici't-Tevârîh Ve'l-Ahbâr" adlı târihin müellifi, Şeyh-zâde): 327
Sa'îd Efendi (Musâhib, mûsikişinâs):18, 19, 79, 106, 192, 193, 195, 196
Sa'îd Efendi (Şehrî-zâde): 36, 38, 327
Sa'îd Efendi (Yeñişehir Müftîsi-zâde): 41
Sa'îd Muhib Efendi (Müsteşâr): 222
Sa'îd Paşa (Dâmâd): 118, 119
Sa'îd Paşa (Ser-'asker): 4, 135, 198, 204, 195
Sa'îd Pertev Efendi (Şâir): 31
Sa'îdü'l-Hadarî Türbesi: 141
Sâ'ika-i Zafer (Safed kâ'im-makâmı Girîdî Hüsnî Efendi'nin 1269 senesi zuhûr eden Rusya muhârebesine dâ'ir mücelledât-ı mütenevvi'ada münderic târihi): 328
Sakız: 248
Salı Pazarı: 143
Sâlih Aga (Arpa emîni): 99
Sâlih Aga (Silahdâr Arnavud): 62
Sâlih Beg (Doktor): 140
Sâlih Beg (Girid defterdârı Topçıbaşı Mustafâ Aga-zâde): 14, 207, 210
Sâlih Beg (Hazîne-i hümâyûn kethudâsı): 42
Sâlih Beg (Kavaklı): 213
Sâlih Begefendi (Ketebeden): 226
Sâlih Begefendi (Zabtiye alaybeyi): 26
Sâlih Dede (Musikişinas): 79
Sâlih Efendi (Doktor): 140
Sâlih Efendi (Hâs otalı, Arslan): 118, 119

Sâlih Efendi (Kapu ağası): 64
Sâlih Efendi (Keçeci-zâde Kâdî-'asker): 49, 98, 116, 276
Sâlih Efendi (Kîlârdan Köle): 115, 118
Sâlih Efendi (Musâhib, Musikişinas): 78, 79, 192 Sâlih Efendi (Yeñiçeri agası): 214
Sâlih Paşa (Sadrâzam): 100
Sâlih Paşa (Topçıbaşı Mustafâ Aga-zâde, Yanya vâlîsi): 16
Sâlih Paşa (Zabtiye müşîri, Mehmed Paşa-zâde): 131
Sâlih Vâmık Efendi (Vezîr, vâli): 128, 229
Sâlim Aga (Mülâzım): 114
Sâlim Beg (Filibe nâzırı kapu çukadârı Üsküdârî Balabanlı 'Abdullâh Aga-zâde): 125
Sâlim Efendi Tezkiresi (Enderûnî Şeyhu'l-islâm Mîrzâ Mustafâ Efendi-zâde): 328
Sâlim Paşa: 118, 131
Salina: 233
Samakov: 253
Sâmî 'İzzet Efendi (Çavuş, şâir, Musikişinas): 79
Sâmî Begefendi (Müverrih, şâir): 37
Sâmî Bekir Paşa: 128, 131
Sâmirî: 43, 49
Samsun: 120, 124, 127, 135
Sandıklı: 120
Sarı 'Osmân (Derebeyi): 136
Sarı Kaya (Çamlıca'da): 135
Sarıyar: 64
Sârim Efendi (Hâriciye nâzırı): 222
Sarlıca (Midillü'de): 249
Sayda: 16, 128, 224, 226, 242, 302, 303, 304
Seb'u's-Seyyâr fî Ahbâri't-Tâtâr (Nakîbü'l-eşrâf Seyyid Mehmed Rızâ Efendi'nin târihi): 325
Sebastiyân (Fransa elçisi): 75
Seddü'l-Bahir: 177
Seferî Hisâr: 123

Sehî Begefendi Tezkiresi (Enderûnî sır kâtibi): 328
Selânik Yeñişehri: 43, 81
Selânik: 3, 4, 12, 42, 49, 95, 102, 243, 247, 271
Selânikli Mustafâ Efendi Târîhi: 324
Selîm Aga (Mühtedî): 98
Selîm Aga: 118
Selîm Efendi (Mâ-beynci): 118
Selîm Efendi: 37, 292
Selîm Mehmed Paşa (Sadr-ı a'zam): 109
Selîm Paşa (Batum ordusu kumandanı, Servili, Hasekî): 236
Selîm Paşa (Mısırlı): 122
Selîm Paşa (Sadr-ı a'zam): 112
Selîm Sâtı' Paşa (Ferîk, Manastırlı): 121, 125, 126, 294
Selîm-nâme (Hâce Sa'düddîn'in): 325
Selîm-nâme (Manzum, Molla Şihâbî'nin): 326
Selîmiyye (Vapur): 140
Selîmiyye Câmii: 85
Selîmiyye Kışlası (Üsküdâr'da): 77, 139, 143
Selîmnâme (İmâm Suyûtî'nin): 326
Selîmnâme (Molla Câmî'nin manzum târihi): 325
Selîmnâme (Molla Şükrî'nin: 326
Selmân Aga (Cündî): 80
Sengli (Yerleşim yeri): 125
Ser-güzeşt-i Bonaparta Târîhi: 328
Serez: 228
Seropçin Efendi(Doktor): 140
Serpos (Ermeni tercüman): 122
Servi (Yerleşim yeri): 236
Seyyâh (İbrâhîm Müteferrika'nın Latin lisânından tercüme ettiği târih): 324
Seyyid 'Âşık Nattâ'î ("Meş'aru'ş-Şu'arâ" adlı Tezkiretü'ş-Şu'arâ müellifi): 328
Sıddîk Mollâ Efendi (Nakîbü'l-eşrâf): 93, 194
Sırbistân: 96
Sırp: 53, 81, 256, 258, 271, 281

Sih Behrâm (Kâ'im-makâm-ı memlûk): 230
Sih Mehmed (İtalyan mühtedî mîr-alây, mihmandâr): 230, 231
Silistre Vapurı: 239
Silistre: 6, 7, 9, 33, 117, 143, 179, 201, 236
Silivri: 143
Sinân Paşa (Yemen fâtihi, Hadım, Kdca): 252
Sinân Paşa Medresesi (Sadefçiler Başı'nda): 30
Sincâr Tagı: 136
Sinob: 127, 205, 120, 126
Sinor Donizet (Askerî musiki hocası): 110
Sinyör Peroglo (Yunan konsolosı): 210
Sipâhî-zâde Mehmed Efendi (Müverrih): 324
Siroz: 131
Sisam: 111
Sivas: 9, 10, 12, 13, 14, 117, 120, 124, 128, 135
Sivastopol: 8
Sofya: 5, 6, 10, 36, 253
Soguk Çeşme: 28, 33, 114, 240
Sokullı Mehmed Paşa Câmii: 91
Solak-zâde Mehmed Hemdemî Efendi Târîhi: 324
Soma: 98
Subhî ve Sâmî Beg ve Şâkir Efendi Târîhi: 324
Sûde Lîmânı: 214, 215
Sûde: 220, 223, 235
Sultan Abdu'l-Hamîd (I.): 31, 53, 57, 74, 140, 141, 175, 178
Sultan Abdu'l-Mecîd: 3, 12, 21, 119, 125, 136, 198
Sultan Ahmed (III.): 40, 41, 98, 102, 192, 326
Sultan Ahmed Câmii: 46, 91, 143, 171, 183, 264
Sultan Bâyezîd (Semt): 190
Sultan Bâyezîd Câmii: 36, 106
Sultan Bâyezîd Türbesi: 45
Sultan Hüseyin Baykarâ: 37
Sultan İbrâhim: 324
Sultan Mahmûd (I.): 30, 40, 41, 98, 153

Sultan Mahmûd (II.): 2, 9, 16, 24, 25, 47, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 60, 61, 66, 52, 94, 95, 98, 103, 106, 128, 135, 136, 141, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 190, 191, 192, 193, 194, 199, 204, 252, 277, 278
Sultan Mehmed (Fâtih): 77, 79, 86, 175
Sultan Mehmed (IV.): 28, 324
Sultan Murâd (III.): 65, 170, 326
Sultan Mustafâ (II.): 36, 102
Sultan Mustafâ (III.): 25, 31, 35, 40, 62, 83, 91, 167
Sultan Mustafâ (IV.): 41, 43, 44, 45, 48, 50, 51, 52, 53, 57, 64, 66, 73, 74, 328
Sultan Orhân (Gâzi): 324
Sultan Osmân (Gâzi): 324
Sultan Selîm (I.): 79
Sultan Selîm (III.): 9, 12, 24, 41, 42, 43, 45, 46, 48, 50, 51, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 61, 62, 63, 64, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 80, 82, 83, 84, 85, 88, 89, 90, 91, 93, 94, 98, 108, 111, 137, 141, 188, 192, 194, 277
Sultan Selîm (Yavuz): 58, 107, 113
Sultan Süleymân (Kânûnî): 107, 108, 113, 141, 175, 186, 231, 325
Sultân Yeri: 253
Sunkurlı: 120
Sûre-i En'âm: 23
Surûrî Efendi (Adanalı, şâ'ir): 85, 86, 87, 88
Südlice: 142, 173
Süheylî ("Dürretü'l-Yetîme fî Ahbâri Mısri'l-Kadîme" adlı tarihin müellifi): 325
Süleymân (Bayburdlu âsî): 50, 80
Süleymân (Yirmi beş cemâ'atiñ mütevellîsi Hacı): 48
Süleymân (Yüzüncü bölüğün mütevellisi Bayburdlı Deli): 48
Süleymân Aga (Kahveci-başı Gürci, Zâglı): 64
Süleymân Aga (Sabûnî, Hanya a'yânından): 210, 222
Süleymân Aga (Dârü's-sa'âde agası, Tavîl): 36

Süleymân Paşa (Bagdâd vâlîsi): 76
Süleymân Paşa (Hâssa ferîki): 126
Süleymân Paşa (Mar'aşlı): 134, 135
Süleymân Paşa (Silahdâr): 47
Süleymân Paşa (Şâm vâlîsi, silah-dâr): 41
Süleymân Paşa: 118, 292
Süleymân Re'fet Beg (Çukadâr): 114
Süleymân Re'fet Paşa: 13, 119, 224, 225, 226
Süleymân Usta (Yeniçeri âsilerinden): 194
Süleymân-nâme (Karaçelebizâde Abdülaziz'in): 325
Süleymâniye (Semt): 44, 222
Süleymâniye Câddesi: 100
Süleymâniye Câmii: 143
Sünbül Sinân Türbesi: 87
Sürûrî Efendi (Adanalı, şâir): 57, 60

- Ş -

Şa'bân Efendi (Tabîb Şifâyî, "Kalâ'idü'l-Ukbân" tercümesi olarak "Fezâ'il-i Âl-i Osmân" adlı tarihin müellifi): 326
Şabçı (Sarrâfândan, Yahudi): 49
Şakâyık Zeyli (Nev'î-zâde 'Atâyî'nin): 326
Şâkayık-ı Nu'mâniyye (Taşköpri-zâde'nin): 326
Şâkir Aga (Aga-zâde, Hanya a'yânından): 210, 222
Şâkir Aga (Anahdar agası enderûnî Üsküdârî çukadâr): 123
Şâkir Aga (Duhânî Girîdî)(Kütahya'da): 105
Şâkir Aga: 118
Şâkir Beg (Hacı): 118
Şâkir Beg (Tersâne-i 'âmiredeki piyâde alâyından mîralây): 121
Şâkir Efendi (Girîd defter-dârı Edirneli): 235
Şâkir Efendi (İncirköyli rikâb-dâr Hâce): 40
Şâkir Efendi (Mâ-beynci): 110
Şâkir Efendi (Mü'ezzin-başı, Musikişinas): 192
Şâkir Efendi (Sultan III. Selim'in imamı Cennet Filizi Abdü'l-Kerîm Efendi'nin büyük biraderi): 25

Şâkir Efendi (Üsküdârî mürâbahacı): 227
Şâkir Paşa: 118
Şâm: 5, 6, 8, 14, 41, 77, 128, 226, 247, 253
Şamantu (Sarrâfândan Yahûdi): 49
Şânî-zâde Efendi (Müverrih): 73
Şânî-zâde Târîhi (Dört cild): 79, 111, 327
Şâpûr: 165
Şârihu'l-Menâr-zâde (Târih): 38
Şecere-i Mülûk (Muhtasar Târîh): 326
Şeh-levendim Hâfız Abdullâh Ağa, Musikişinas): 192
Şehrî-zâde Sa'îd Efendi (Kırım hânlarına dâ'ir "Lübbü't-Tevârîh" adlı târihin müellifi): 326
Şehrizor: 9, 10
Şehzâde Câmi'i: 143, 150
Şehzâdebaşı: 137
Şekîb Efendi (Sadâret müşteşârı): 237
Şekîb Efendi: 119, 225
Şelder (General): 7
Şems-i Isfahânî: 78
Şems-i Tebrîzî: 183
Şemsî Aga (Sâzende çukadâr, Musikişinas): 192
Şemsî Beg (Beglikçi İzzet Bey birâderi, Hazîneli): 14
Şemsî Beg (Doktor): 140
Şemsî Beg (Rif'at Beg birâderi): 110
Şemsî Beg: 110
Şemsî Paşa Kasrı: 142, 166
Şemsüddîn Dede Efendi (Kâsım Paşa Mevlevî-hânesi şeyhi): 193
Şemsüddîn Mollâ: 194
Şeref-âbâd: 142, 167
Şerîf Aga (Firârî Ahmed Paşa'nın kethudâsı): 199
Şerîf Aga (Kolluk me'mûrı): 214, 220
Şerîf Aga (Teşrîfâtî): 228
Şerîf Beg (Katâr Agası-zâde)
Şerîf Paşa: 131

Şerti (Rum Kapdan, eşkıyâdan): 218
Şevkî Efendi (Anatolı kâdî-'askeri, imâm-ı sânî): 79, 192
Şevkiyye Kasrı: 77
Şeyh Ahmed Buhârî Hazretleri Türbesi: 143
Şeyh Ahmed Buhârî: 170
Şeyh Bâlî (Sofya'da): 36
Şeyh Kâsım (Müverrih): 324
Şeyh Müştâk: 283
Şeyh Şihâbü'd-dîn: 78
Şeyh Yahyâ Efendi Matba'ası: 329
Şeyh-zâde Târîhi: 325
Şeyhlu Karyesi (Kütahya'da): 104
Şıbka Balkânı: 252
Şile: 120
Şumnı: 5, 6, 9, 10, 117, 143, 236, 237, 238, 281, 282, 322
Şükrî Aga (Seferliden Berber): 115
Şükrî Beg (Çukadâr): 114
Şükrî Beg: 118
Şükrî Efendi (Sır kâtibi Mustafa Nûri Paşa'nın kethudâsı): 118

- T -

Tabakâtü'l-Memâlik (Tosyalı kâdî Celâl-zâde Mustafâ Çelebi'nin târihi): 328
Tâcü't-Terâcim (Şeyh Kâsım'ın târihi): 324
Tâcü't-Tevârîh (Hâce Sa'dü'd-dîn Efendi'nin târihi): 324
Taftazânî: 120
Tagdeviren Oglu (Derebeyi): 136
Tâhir Aga (Kızanlık kâ'im-makâmı): 252
Tâhir Paşa (Çengeloglı, Kapudân): 6, 140, 214, 216, 218
Tâhir Paşa (Manastırlı): 206
Tahsîn Beg (Re'îsü'l-'ulemâ ve nakîbü'l-eşrâf): 22
Tahsîn Efendi: 53, 277
Tâ'ir-i Bahrî (Vapur): 222
Taksîm: 182

Takvîmü't-Tevârîh (Kâtıb Çelebi'nin): 324
Tarabya: 114, 118, 143, 173
Taraklı: 124
Târîh-i İbni Halekân: 328
Târîh-i Kadîm-i Mısrî-i 'Arabî: 328
Târîh-i Kurûn-ı Vustâ: 328
Târîh-i Lârî: 328
Târîh-i Neşrî: 328
Târîh-i Selçûkî: 328
Tarsûs: 226
Taşköprî-zâde: 326
Taşlı Burun Hânkâhı: 142
Tâtâr: 25
Tatavla: 143
Tavşanlu (Kütahya'da): 104
Tavulçı: 7
Taybe: 167
Tayyâr Beg (Mîr-alây): 121
Tayyâr Efendi (Müellif Ahmed Atâ Beyin babası): 26
Tayyâr Mehmed Paşa: 128, 129, 130, 131, 200
Tayyâr Paşa (Mîralây): 13, 204
Tayyib Paşa (Hacı): 26
Teke Lîmânı: 240
Tekeli Oglu (Derebeyi): 136
Tekfûr Tagı: 143
Telhîsu'l-Hikem (Osmânzâde'nin târihi): 325
Telli Tabya: 143, 172
Teşrîfât-ı Kadîme (Sahhâflar Şeyhi-zâde kâdî-'asker vak'a-nüvîs Es'ad Efendi'nin): 327
Tezkire-i Devletşâh: 328
Tezkiretü'ş-Şu'arâ (Râmiz'in): 40
Tınkır Ogulları (Sarrâfândan, Yahûdi): 49
Tırhala: 3
Tırnovi: 252, 254

Tîmûr-ı Gûrgân (Nazmî-zâde-i Bagdâdî'nin târihi): 323
Tîmûrleng: 43, 259
Todoraki (Musikişinas): 79
Togancılar (Üsküdâr'da): 26
Tokad: 46, 120, 124, 128, 135, 226
Tolma Bagçe Sarâyı: 139
Tolmabâgçe: 19
Top-hâne: 16, 77, 79, 91, 139, 175, 180
Topal 'Atâ Efendi (Şeyhülislâm): 42, 43, 44, 45, 46, 50, 52, 62, 76, 80, 81, 82, 83, 93
Topkapu: 77, 173, 177
Torbalı: 124
Tosun Paşa (Mısır vâlisi Mehmed Ali Paşa'nın oğlu): 10, 137
Tosya: 16, 120, 124, 328
Tozkoparan: 79
Trablus-ı Garb: 4, 6, 229, 231, 232, 235, 247, 249
Trablûs-ı Şâm: 229
Trabzon: 6, 77, 213, 247
Tûgcı-zâde (Ser-etibbâ): 64
Tuhfetü'l-Kibâr Fî Esfâri'l-Bihâr (Kâtep Çelebi'nin târihi): 324
Tuhfetü'l-Me'mûl (Alî bin Şihâb-ı Hemedânî'nin on bâbı şâmil Zahîretü'l-Me'mûl adlı Farsça Târihi'nin Mehmed bin Hüseyin Efendi tarafından iki bab ilave edilerek yapılan Türkçe tercümesi): 324
Tuhfetü'r-Rü'esâ (Târîhçe): 326
Tulumbacıbaşı Konagı: 137
Tuna Vilâyeti: 247, 251, 252
Tuna: 7, 9
Tunus Bâgı (Üsküdâr'da): 224
Tunus: 118, 207, 216, 229, 230, 231, 232, 236
Turan-zâde Konagı (Nahlbend Mahallesi'nde): 98
Turhal: 120, 124, 135
Tûs: 78
Tutarkan: 236, 237
Tuzcı Oglu (Derebeyi): 136

Tuzla İskelesi (Sûde Limanı'nda): 215

- U, Ü -

Ulah: 236
Unkapanı: 152
Urbân: 93
Uşak: 77, 95, 97
Uzunca Âbâd Hâsköy: 252
Üç Anbârlı Re'îs (Re'îsü'l-Küttâb Mehmed Emin Efendi'nin lakabı): 31
Üçyol Agzı (Süleymâniye Câddesi'nde): 100
Ümm-i Dünyâ (Kâhire): 88
Üsküb: 10
Üsküdâr Mevlevî-hânesi: 142
Üsküdâr: 26, 30, 41, 62, 76, 77, 85, 87, 88, 91, 98, 118, 120, 123, 124, 125, 136, 139, 142, 165, 192, 201, 224, 227
Üss-i Zafer (Sahhâflar Şeyhi-zâde kâdî-'asker vak'a-nüvîs Es'ad Efendi'niñ vak'a-i hayriyyeye dâ'ir târihi): 327
Üveysü'l-Karenî: 173

- V, Y, Z -

Vâhî-zâde Efendi (Ulemâ-yı meşhûreden): 326
Vahîd Paşa: 33
Vak'a-i Selîmiyye Târîhi (Mustafâ Necîb Efendi'nin): 43, 73, 327
Vâmık Efendi: 225
Vânî Köyi: 142
Vaniköyi: 139
Varna: 9, 12, 117, 121, 145, 146, 147, 151, 176, 178, 179, 260, 263, 281, 282, 283
Vasfî Efendi (Mektûbî-i sadr-ı 'âlî hulefâsından): 240
Vasfî Efendi: 292
Vâsıf 'Osmân Beg (Kîlâr kethudâsı, şâir, Enderunlu): 4, 41, 60, 90, 164, 165, 166, 167
Vâsıf Efendi Târihi (Vak'a-nüvîs, re'îsü'l-küttâb, Bagdâdî'nin iki cild târîhi): 327

Vassâf Begefendi (Mâ-beyn-i hümâyûn kâtib-i sânîsi Köprili hânedânından): 123
Vassâf: 76
Vecîhî Paşa: 14
Vehbî 'Alî Begefendi (Nev-zemîn, Hezâr-fen): 112
Vehbî Efendi (Sünbül-zâde, şâir): 58
Vehhâb Efendi (Defterdâr, Hacı): 237
Vehhâbî Kabîlesi: 137, 138, 163
Velî Aga (Kapucı-başı): 76
Velî Baba Hazretleri (Cezâyirde medfûn): 283
Velî Beg (Kandiye vâlisinin oğlu): 219
Velî Beg (Livâ): 220
Velî Beg (Mîr-alây): 214
Vetren: 251
Veysî Beg (Mîralây): 121
Veysî Efendi (Masârifât muhâsebesi ketebesinden): 237
Veysî: 120
Vezîr Köprisi: 120, 127
Vezîr Tekyesi Hânkâhı: 142
Vidin: 4, 7, 10, 14, 125
Vira Körfezi: 249
Viyana: 237
Ya'kûb (Altmış dört cemâ'atiñ mütevellîsi Hacı): 48
Ya'kûb (Yavuz Sultan Selim zamanında Bayrakdâr): 107
Ya'kûb Aga (Girîdî Ali Ağa'nın sakkâsı): 104, 107
Ya'kûb Aga (Kapucıbaşı Arnavud): 226
Ya'kûb Beg (Zühdî Paşa-zâde Üsküdârî): 62
Ya'kûb Efendi (Hâriciyye kâtibi): 224
Yabanâbâd: 120
Yahûdî: 195
Yahyâ Efendi (Deñizlili): 119
Yahyâ Efendi (Sadr-ı Rûm): 36
Yahyâ Efendi (Silah-dâr): 42
Yahyâ Efendi Câmi'i: 142